

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE İSTANBUL (1923-1960)

DOKTORA TEZİ

SEVGÜL TÜRKMENOĞLU

VAN -2011

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE İSTANBUL (1923-1960)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
SEVGÜL TÜRKMENOĞLU

Danışman
DOÇ.DR. YAŞAR ŞENLER

VAN-2011

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ.....	VIII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
1.İSTANBUL	1
2.TÜRK ŞİİRİNDE İSTANBUL	11
1. İSTANBUL VE MEKÂN	16
1.1. SEMTLER	16
1.1.1. ANADOLU YAKASI.....	16
1.1.1.1. Atik Valde	17
1.1.1.2. Erenköy	18
1.1.1.3. Fenerbahçe	19
1.1.1.4. Kadıköy	21
1.1.1.5. Kalamış	24
1.1.1.6. Maltepe.....	25
1.1.1.8. Yakacık	27
1.1.2. RUMELİ YAKASI.....	28
1.1.2.1. Haliç	29
1.1.2.1.1. Eyüp	32
1.1.2.1.2. Balat	33
1.1.2.2. Beyoğlu	34
1.1.2.3. Fatih	38
1.1.2.4. Şehzadebaşı	40
1.1.2.5. Koca Mustafa Paşa.....	40
1.1.2.6. Küçükçekmece	42
1.1.2.7. Maçka.....	42
1.1.2.8. Ahırkapı	43
1.1.3. BOĞAZİÇİ	43
1.1.3.1. Arnavutköy.....	66
1.1.3.2. Bebek	68

1.1.3.3. Beşiktaş	70
1.1.3.4. Beykoz	71
1.1.3.5. Çamlıca	72
1.1.3.6. Emirgân	74
1.1.3.7. Kandilli.....	77
1.1.3.8. Kanlıca	79
1.1.3.9. Ortaköy.....	79
1.1.3.10. Sarıyer	80
1.1.3.11. Şile	81
1.1.3.12. Tarabya.....	82
1.1.3.13. Üsküdar	83
1.1.4. Adalar (Prens Adaları)	95
1.1.4.1. Heybeli Ada	95
1.1.4.2. Burgaz Adası.....	100
1.1. 4.3. Kınalıada	101
1.1.4.4. Büyükada	102
1.1.4.5. İsmi Belirtilmeyen Adalar.....	103
1.2. MAHALLELER.....	110
1.2.1. Kumkapı.....	111
1.2.2. Sinanpaşa	111
1.2.3. Diğer Mahalleler	112
1.3. SOKAKLAR.....	113
1.3.1. Misâkı Milli Sokağı	114
1.3.2. Kallâvi Sokak	116
1.3.3. Tersâne Sokağı	116
1.3.4. Diğer Sokaklar	117
1.4. MEYDANLAR	120
1.4.1. Barbaros Meydanı	120
1.4.2. Beyazıt Meydanı	122
1.4.3. Taksim Meydanı.....	123
1.5. CAMİLER	124
1.5.1. Süleymaniye Camii	132

1.5.2. Ayasofya Camii.....	139
1.5.3. Fatih Camii.....	144
1.5.4. Sultanahmet Camii	145
1.5.5. Beyazıt Camii.....	146
1.5.6. Yenicami	147
1.5.7. Nuruosmaniye Camii	148
1.5.8. Koca Mustafa Paşa Camii	148
1.5.9. Eyüp Sultan Camii	149
1.5.10. Rüstem Paşa Camii	150
1.6. TÜRBELER.....	150
1.6.1. Eyüp Sultan Türbesi.....	151
1.6.2. Sümbül Sinan Türbesi	155
1.6.3. Diğer Türbeler.....	155
1.7. KİLİSELER.....	156
1.7.1. Ayasofya	156
1.7.2. Saint Antoine Kilisesi	160
1.7.3. Pangaltı'daki Gregoryen Kilisesi	161
1.7.4. Beyoğlu'da Bir Kilise	161
1.7. 5. Diğer Kiliseler	161
1.8.OKULLAR	162
1.8.1. Galatasaray Lisesi	162
1.8.2. Haydarpaşa Lisesi	164
1.8.3. Vefa Lisesi	164
1.8. 4. Kuleli Askerî Lisesi	165
1.9.HASTANELER	165
1.9.1. Balıklı Rum Hastanesi.....	165
1.10. KÜTÜPHANELER.....	166
1.11. SARAYLAR	167
1.11.1. Topkapı Sarayı	167
1.11.2. Dolmabahçe Sarayı	169
1.12. YALILAR	170
1.13. KÖŞKLER.....	179

1.13.1. İhlamur Köşkü.....	179
1.14.HİSARLAR.....	180
1.15. KIZ KULESİ	187
1.16. GALATA KULESİ	191
1.17.ÇEŞMELER	191
1.17.1.İshakağa Çeşmesi	192
1.17.2. Tophane Çeşmesi	193
1.17.3. Üçüncü Ahmed Çeşmesi	194
1.17.4. Emirgân'daki Tarihi Çeşme	195
1.17.5. Kuruçeşme.....	196
1.17.6.Aynalı Çeşme	197
1.17.7. Diğer Çeşmeler.....	197
1.18. ÇARŞILAR.....	199
1.18.1.Kapalı Çarşı.....	200
1.18.2. Sahaflar Çarşısı	203
1.18.3.Mısır Çarşısı	204
1. 19. MAĞAZALAR	205
1.20. KÖPRÜLER	205
1.20. 1.Galata Köprüsü.....	205
1.20.2. Unkapanı Köprüsü	212
1.21. MEZARLIKLAR	213
1.21.1. Karacaahmet Mezarlığı	213
1.21.2. Eyüp Mezarlığı.....	220
1.21.3.Edirnekapı Mezarlığı.....	221
1.21.4. Diğer Mezarlıklar	222
1.22. KAHVEHANELER	225
1.22.1.Mirgün (Emirgân) Çınaraltı Kahvesi	225
1.22.2.Küllük Kahvesi	226
1.22.3. Diğer Kahveler	227
1.23. HAPİSHANELER.....	230
1.23.1. Yedikule Zindanları	230
1.24. İSTASYONLAR.....	230

1.24.1. Haydarpaşa Garı	230
1.24.2. Diğer İstasyonlar	233
1.25. RIHTIMLAR.....	234
1.25.1. Sirkeci Rıhtımı	234
1.25.2. Galata Rıhtımı	234
1.26. EĞLENCE MEKÂNLARI.....	235
1.26.1. Meyhaneler.....	235
1.26.2. Balıkpazarı	240
1.26.3. Çiçek Pasajı.....	242
1.26.4. Kulüpler	242
1.27. PASTANELER.....	243
1.27.1. Haylayf Pastanesi	243
1.28. OTELLER	244
1.29. MESİRE YERLERİ.....	247
1.29.1. Göksu	247
1.29.2. Kâğıthane	253
1.29.3. Küçüksu Mesiresi.....	254
1.29.4. Beykoz Çayırı.....	256
1.29.5. Mehtapta Sandal Gezintileri Yapılan Yerler.....	256
1.30. PARKLAR	258
1.30.1. Gülhane Parkı.....	258
1.30.2. Sultanahmet'te Bir Park	261
1.30.3. Diğer Parklar	262
1.31. DOĞA.....	262
1.31.1. Deniz	263
1.31.2. İstanbul'un Şifalı Suları	281
2.İSTANBUL VE İNSAN	284
2.1. DİNLERİNE GÖRE	284
2.1.1. Müslümanlar	284
2.1.2. Yahudiler.....	288
2.1.3. Hristiyanlar.....	290
2.2. MİLLİYETLERİNE GÖRE	291

2.2.1.Rumlar.....	292
2.2.2. Ermeniler.....	293
2.2.3.Çingeneleer	293
2.3.CİNSİYETLERİNE GÖRE	294
2.3.1.Kadınlar.....	294
2.3.1.1. Sevgili	294
2.3.1.1.1. Lâle Devri Güzeli	310
2.3.1.2. Genç Kızlar	311
2.3.1.3.Anneler.....	317
2.3.1.4.Yaşlı Kadınlar	319
2.3.1.5.Çalışan Kadınlar.....	320
2.3.2.Erkekler.....	323
2.3.2.1.Gençler	323
2.3.2.2.Babalar	325
2.3.2.3.Çocuklar	326
2.4. MESLEKLERİNE GÖRE	328
2.4.1. Yazarlar	328
2.4.2.İşçiler.....	329
2.4.3.Balıkçılar	336
2.4.4.Sokak Satıcıları	339
2.4.5.Sandalcılar.....	341
2.4.6.Hamallar	341
2.5. TARİHİ KİŞİLER	342
2.5.1. Fatih Sultan Mehmet.....	343
2.5.2. Ulubatlı Hasan.....	353
3.İSTANBUL VE TARİH.....	356
3.1. Fetihten Önceki İstanbul (Bizans Dönemi İstanbul’u).....	356
3.2. İstanbul’un Fethi	361
3.3.Lâle Devri.....	380
3.4.Millî Mücadele Dönemi	383
4.İSTANBUL VE KÜLTÜR.....	389
4.1.İstanbul’da Gündelik Yaşantı.....	389

4.1.1.İstanbul’da Ramazan	392
4.1.2.İstanbul’da Bayram	392
4.2.İstanbul’un Kozmopolit Yapısı	393
4.3. İstanbul ve Musiki.....	396
4.4.İstanbul ve Mimari	401
4.5.İstanbul Türkçesi	402
5. BAKIŞ AÇISI	404
5.1. İstanbul’a Sevgiyle Bakış.....	404
5.2.İstanbul’a Nefretle Bakış.....	441
5.3. İstanbul’a Özlemle Bakış	457
5.4. İstanbul’a İronik Bakış.....	487
5.5. İstanbul’a İmgesel Bakış	497
5.6. İstanbul’a İdeolojik Bakış	501
5.6.1. Milliyetçi Bakış.....	501
5.6.2. Sosyalist Bakış	510
6. SONUÇ.....	512
7. KAYNAKLAR	517
ÖZET.....	554
ABSTRACT	555

ÖNSÖZ

İstanbul, Türk Edebiyatı'nda her zaman çok önemli bir yere sahip olmuştur. Edebiyatın hemen her sahasında İstanbul, hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Türk Edebiyatı'nda İstanbul'un ele alındığı akademik çalışmalar, daha çok nesir sahasında yapılan çalışmalardır. Türk şiirinde İstanbul hakkında yapılan çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalar arasında A. Mecit CANATAK'ın *Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Tarih Teması (1923-1960)*, Mürsel GÜRSES'in *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Kent (1923-1980)* adlı tez çalışmaları ile Mehmet Narlı'nın *Şiir ve Mekân*, Laurent MIGNON'un *Çağdaş Türk Şiirinde Aşk, Âşıklar, Mekânlar* adlı eserlerini sayabiliriz. CANATAK'ın çalışmasında İstanbul, tarih teması ekseninde ele alınır. İstanbul'un fethinin yer aldığı bölümde İstanbul, Fetih teması etrafında geniş bir yer bulur. GÜRSES'in çalışmasında ise kentin 1923 ile 1980 arasında şiirlere konu oluşu ele alınır. Bu kentler arasında İstanbul da değerlendirilir. NARLI'nın *Şiir ve Mekân* isimli eserinin büyük bir bölümünde İstanbul çeşitli mekânlarıyla şiir ve mekân ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. MIGNON ise çalışmasının bir bölümünde, şiirlerdeki mekân algısı bağlamında İstanbul'a yer verir.

Yukarıda ismini zikrettiğimiz çalışmalar, Türk şiiri ve İstanbul konusunu müstakil olarak ele alan çalışmalar değildir. Bu çalışmaların yalnızca belli bir bölümü İstanbul ve şiir münasebetiyle ilgilidir. Biz bu çalışmayı hazırlarken, Türk şiirinin belli bir dönemindeki İstanbul algısını tematik olarak ortaya çıkarmak amacıyla yola çıktık. Buna bağlı olarak çalışmamızda İstanbul'un mekân, insan, tarih, kültür ve bakış açısı bağlamında şiirlere konu oluşunu ele aldık. Bunun için 1923-1960 yılları arasında basılmış olan şiir kitaplarını esas aldık. Bu kitapları tespit ederken 1923-1960 yılları arasında şiir kitabı yayımlanmış olan isimleri çeşitli edebiyat tarihlerinden, antolojilerden istifade ederek tespit ettik. Tezimizde 1960 sonrası yayımlanmış iki kitaba da yer verdik. Bunlar, Yahya Kemal Beyatlı'nın *Kendi Gök Kubbemiz (1961)* ve *Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962)* kitaplarıdır. Bu kitapların, 1960'tan önce basılması planlanmış, ancak şairin varisleri arasındaki anlaşmazlık nedeniyle mahkemeye intikal etmiş bir dava sürecinden dolayı 1960'tan sonra basılmıştır. Biz de bu durumu göz önünde bulundurarak bir İstanbul şairi olan Yahya Kemal'in bu iki kitabını da tezimize dâhil etmeyi uygun bulduk.

Tezimiz, 376 şiir kitabındaki 1184 civarında şiiri kapsamaktadır. Bu şiir kitaplarının büyük çoğunluğunun ilk baskılarına ulaştık. Ancak birinci basımlarına ulaşamadığımız bazı kitaplar da oldu. Bibliyografya bölümünde bu kitapların ilk basım yıllarını da verdik. Tespit ettiğimiz bu şiirleri tematik bir yaklaşımla ele aldık. Her bölüm için bu tematik yaklaşımdan hareketle İstanbul'un şiirlerde algılanış biçimine yer verdik.

Tezimiz, *Giriş*, *İstanbul ve Mekân*, *İstanbul ve İnsan*, *İstanbul ve Tarih*, *İstanbul ve Kültür*, *Bakış Açısı* ve *Sonuç* bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde İstanbul başlığı altında bir kültür ve medeniyet şehri olarak İstanbul'un kuruluşundan günümüze kadar olan serüvenini genel olarak değerlendirdik. Bu değerlendirmeye İstanbul'un tarih boyunca sahip olduğu öneme, birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapan ve bunun sonucunda bu medeniyete ait unsurları

bünyesinde toplayan ve neticede zengin bir mozaik oluşturan bir şehir olarak önemini göz önüne sermeyi amaçladık. *Türk Şiirinde İstanbul* başlığı altında ise, İstanbul'un Divan Edebiyatı'ndan Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na kadar Türk şiirinde nasıl konu edildiğine genel olarak yer verdik.

İstanbul ve Mekân başlığı, tezimizin en geniş bölümünü oluşturur. Mekân bölümünde İstanbul'un semt, mahalle, sokak, meydan, cami, türbe, kilise, okul, hastane, kütüphane, saray, çeşme, yalı, köşk, hisar, çarşı, mağaza, köprü, mezarlık, kahvehane, hapishane, kule, istasyon, rıhtım, eğlence mekânları, pastane, otel, mesire yerleri, park ve doğa gibi mekânlarına yer verdik. Bu mekânların yer aldığı şiirleri, ilgili başlıklar altında tematik bir tasnife tabi tuttuk. Her başlık altında İstanbul'un farklı mekânlarına ait unsurların şiirlerde nasıl ele alındığına yer verdik. Bu bölümde semtler, bazı tanınmış mahalle ve sokaklar, tarihi özelliğe sahip cami, çeşme, kilise gibi mekânlar hakkında dipnotlarla genel bir bilgi verdik. Bu bilgiler, sözü edilen mekânları tanıtan bilgilerdir.

Tezimizin ikinci bölümü olan *İstanbul ve İnsan* bölümünde, şiirlerde ele alınan kişileri dinlerine, milliyetlerine, cinsiyetlerine, mesleklerine göre ve Tarihi Kişiler başlıklarıyla ele aldık. Din, milliyet, cinsiyet ve meslek başlığı altındaki tasniflerde İstanbul'un farklı yerlerine dağılmış kişilerden hareketle tezimizin kapsadığı tarih aralığındaki İstanbul'un, insan profilini ortaya çıkarmayı amaçladık. Özellikle dinlerine göre kişileri ele aldığımız bölümlerde İstanbul'un kozmopolit yapısına dikkat çeken İlhan Berk'in şiirinden hareketle İstanbul'un bu yönünü vurguladık. Yukarıda da belirttiğimiz gibi din, milliyet, cinsiyet, meslek başlıkları altındaki kişi tasnifleri toplumsal yapı ve dönemin İstanbul'unun sosyal hayatından kesitler aktarır. Bu bölümde, diğer başlıklardan farklı olarak Tarihi Kişiler adıyla bir tasnife de yer verdik. Bu başlığı kullanmamızın sebebi, başlık altında değerlendirdiğimiz iki tarihi şahsın, Fatih Sultan Mehmet ve Ulubatlı Hasan'ın, İstanbul'un fethi ile özdeşleşen ve bu anlamda İstanbul ile bir arada anılan şahıslar olmalarıdır. Bu iki şahsiyeti tezin kapsamı dışında bırakmak, özellikle İstanbul'un fethini değerlendirmek anlamında büyük bir eksiklik olacaktı. Bu sebeple Fatih ve Ulubatlı Hasan, İstanbul'un fethi bağlamında *Tarihi Kişiler* başlığı altında değerlendirilmiştir.

İstanbul ve Tarih bölümünde ise, şiirlerden hareketle ve elde edilen malzemeye göre, Fetihten Önceki İstanbul (Bizans Dönemi İstanbul'u), İstanbul'un Fethi, Lâle Devri, Milli Mücadele Dönemi başlıklarına yer verdik. Bu başlıklar altında İstanbul'un bu farklı dönemlerinde şiirlere tematik anlamda nasıl konu olduğunu tespit ettik. Başlıkları oluştururken dönemleri ölçüt olarak aldık ve neticede çıkan malzemelerle yukarıdaki başlıkları oluşturduk.

İstanbul ve Kültür başlığı altında İstanbul'un günlük yaşantısına dair ayrıntılar, ramazan, bayram gibi dini yaşantıya ait unsurlar, İstanbul'un kozmopolit yapısı, musiki, mimari, İstanbul Türkçesi gibi kültüre ait unsurlara yer verdik. Böylece İstanbul'un, şiirlerde yer aldığı kadarıyla kültür, sosyal hayat, kozmopolit yapı gibi özelliklerini tematik anlamda ortaya koymaya çalıştık.

Bakış Açısı başlığında İstanbul, farklı yaklaşımlarla değerlendirilmiş ve bu yaklaşımlar kendi aralarında İstanbul'a Sevgiyle Bakış, İstanbul'a Nefretle Bakış, İstanbul'a Özlemle Bakış, İstanbul'a İronik Bakış, İstanbul'a İmgesel Bakış, İstanbul'a İdeolojik Bakış gibi başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıklardan İstanbul'a Sevgiyle Bakış, bu bölümün en geniş başlığıdır. İstanbul sevgisi, bu şehrin güzelliğine duyulan hayranlık, birçok şaire ilham vermiştir. Bu sebeple bu bölümde İstanbul sevgisine yer veren şiirlerin sayısı bir hayli fazladır. İstanbul'a öfke duyan, bu şehirde olmaktan duyulan rahatsızlığın dile getirildiği şiirleri ise İstanbul'a Nefretle Bakış bölümünde ele aldık. Sevgi ve nefret gibi tezat teşkil eden iki uç duygunun sevgiyle yazılan şiirlerin yer aldığı başlıkları ard arda ele almamızın sebebi iki bakış arasındaki farkı daha iyi görebilmektir. İstanbul'a Özlemle Bakış bölümündeki şiirlerde şairlerin gurbetteyken İstanbul'a duydukları özleme yer verilir. Geriye kalan üç başlıktan biri olan İstanbul'a İronik Bakış'ta İstanbul'u ironik bir yaklaşımla ele alan, sosyal anlamdaki aksaklıkları da işleyen şiirlere yer verdik. İstanbul'a İdeolojik bakış başlığı altında şairlerin İstanbul'a milliyetçi ve sosyalist olmak üzere iki karşıt bakış açısıyla yaklaşımları yer alır. Böylece ortaya iki farklı İstanbul fotoğrafı çıkar. Milliyetçi bakışta tarihin parlak zaferleriyle süslenmiş, heybetli, köklü bir İstanbul tablosu görülürken, Sosyalist bakış açısında bezgin işçilerin yaşadığı yoksul bir İstanbul tablosu ile karşı karşıya kalırız.

Sonuç kısmında, tezden elde edilen verilerle ilgili bir değerlendirme yapılmıştır. Kaynaklar bölümünde ise tezde yararlandığımız şiir kitaplarını *Çalışmaya Esas Olan Şiir Kitapları* başlığıyla ele aldık. Faydalandığımız diğer kaynakları da *Faydalanılan Kaynaklar* ana başlığı ile *Kitaplar, Makale ve Bildiriler, Tezler, Ansiklopediler, Soruşturma* alt başlıkları ile ele aldık.

Bu tezin oluşmasında pek çok kişinin katkısı ve yardımları oldu. Hepsini burada zikretmem mümkün değil. Tezimin her aşamasında desteğini ve hoşgörüsünü esirgemeyen ve yalnızca ilmî değil, insanî anlamda da kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Doç. Dr. Yaşar ŞENLER'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitesinde yer alan ve yapıcı katkılarıyla bu tezin daha iyi hale gelmesini sağlayan hocalarım Doç. Dr. Alâattin KARACA ve Yard. Doç. Dr. Selma BAŞ'a, kütüphane çalışması sürecinde desteğiyle yanımda olan ve ulaşamadığım bazı kaynakların fotokopilerini gönderen kardeşim Yüksel ÇABAZ'a, kaynak konusunda yardımlarını esirgemeyen Yard. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU ve Yard. Doç. Dr. A. Mecit CANATAK'a, ömrümün bu anına kadar hep yanımda olan ve bundan sonra da olacaklarını bildiğim anneme, babama ve kardeşlerime, bu zor süreçte maddi ve manevi desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili eşime ve tezime maddî destek sağlayan (2008 SOB D043) Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Sevgül TÜRKMENOĞLU
Van, 2011

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m	Adı Geçen Makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
S.	Sayı
s.	Sayfa
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

1.İSTANBUL

Şehir, insanla birlikte var olan, onunla şekillenen ve malzemesi insan olan bir yapı, Henri Laborit'in ifadesiyle, "*bir insan ürünüdür*"¹ Şehir kelimesi, Arapça "medine" kelimesiyle karşılanır. "*Medeniyet*" de "*medine*" kelimesinden türemiştir. Bu anlamda medeniyet ve şehir kavramlarının birbirine koşut bir mecrada olduğunu görüyoruz. Benzer durum batı dillerinde de görülür. İngilizcede, "medeniyet" in karşılığı olarak kullanılan "*civilisation*"² "*sivil*"likle aynı anlama gelir. Sivil, medeni demektir. İngilizce bir kelime olan city'nin diğer kökü "civitas"tır ve bu sözcüğün anlamı kentte biçim bulan duygular, ritüeller ve inançlardır.³ Bu kelimeler diğer batı dillerinde de bazı ses değişimleri dışında hemen hemen aynıdır. İnsanın yerleşik hayata geçmesi, tarımla uğraşmaya başlaması ve bunun sonucunda medenileşmesi şehirlerin oluşmasını sağlamıştır. Turgut Cansever, "*insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli en büyük fizikî ürünü ve insan hayatını yönlüten, çerçeveleyen yapı*"⁴ olarak nitelendirdiği şehrin, toplumsal hayata ve insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yer olduğunu söyler. Max Weber ise iktisadi bir tanımlamayla şehri "*sakinlerinin, hayatlarını tarımdan değil, esas itibariyle ticaret ve alışverişle kazandıkları bir yerleşim yeri*"⁵ olarak tanımlar.

İnsanlar arasındaki ilişkinin ilk ve en alt düzeydeki biçimi bireysel savunma insiyakıdır. Kendisini tehlikeye karşı korumada bir sonraki aşama ise, kendini korumak için bir başkası ile beraber hareket etmeyi gerekli kılan davranıştır. Şehir, bu ortak savunma ihtiyacı ile insanları bir araya getiren ortak bir yapıdır. Şehirlerin kuruldukları yerlerin güvenli, tehlikelere karşı korunaklı olmasına bu yüzden dikkat edilmiştir.

Yine Cansever'e göre insanın hayatını idame ettirmek için ihtiyacı olan maddeleri, nesneleri, bunların farklı çeşitlerini üretmek ve bu ürettiklerini başkalarının ürettikleri ile değiştirmek, satmak, satın almak ile oluşan iktisadi hayat da şehirlerin asli bir fonksiyonu olmuştur. Bu sosyal iktisadi alanlara ait faaliyetleri yürütmek için gereken bilgi ve yeteneklerin geliştirilmesi, bu faaliyetlerin düzenli işleyişini sağlamak üzere insanın oluşturduğu ahlak ve hukuk sistemlerinin hayata değer verecek şekilde uygulanması da sosyal ve iktisadi ilişkilerin gelişimleri arasında artan bir zaruret olarak ortaya çıkar.⁶

Richard Sennet de şehrin iki yönüne dikkat çeker. Biri "urbs" yani "*kentin taş yapısı*"dır. Yazara göre kentin taş yapısı korunma, ticaret ve savaş gibi pratik nedenlerle kurulmuştur. City'nin diğer kökü olan "civitas" da Sennet'e göre, kentte

¹ Henri Laborit, *İnsan ve Kent*, (Çev. Bertan Onaran), İstanbul, 1990, s.21.

² Redhouse Sözlüğü Türkçe –İngilizce, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.745.

³ Richard Sennet, *Gözün Vicdanı*, (Çev. Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay) İstanbul, 1999, s.27.

⁴ Turgut Cansever, "Şehir", *Cogito, Kent ve Kültürü Özel Sayısı*, S:8, Yaz 1996, s.127.

⁵ Max Weber, *Şehir*, (Çev. Musa Ceylan), İstanbul, 2000, s.74.

⁶ Cansever, a.g.m.

biçim bulan duygular, ritüeller ve inançlardır.⁷ Şehri en çok şekillendiren ona anlam katan yönü, Sennett'in tespit ettiği bu "civitas" yönüdür. Sennett'in de değindiği gibi şehirler toplumun aynası gibidir. Toplamların dinleri, gelenekleri, yaşam şekilleri, alışkanlıkları şehirlerin kodları gibidir. Bu yüzden de kentin bu "civitas" yönü, kenti asıl şekillendiren ve ona kimlik kazandıran yönüdür.

Kültür ve medeniyet tarihimizin en önemli şehri, hiç şüphe yok ki İstanbul'dur. Asırlar boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan İstanbul, bu anlamda birçok medeniyet unsurunu da bünyesinde barındırmıştır. Bu yüzden her çağda büyük bir öneme sahip olmuştur. Bu şehir, yalnızca tarihi ile değil, yer aldığı sit alanının güzelliği ile de dikkat çeker. Doğan Kuban, araştırmacı Pierre Gilles'in 16. yüzyılda yarımada'nın biçimiyle ilgili geometrik belirlemelerinin, on dokuzuncu yüzyılda yapılan daha bilimsel belirlemelere kadar en doğru saptamaları içerdiğini hatırlatarak, Gilles'in bu saptamalarına yer verir. Buna göre: *"Kent, üç yanı olduğu için bir üçgen biçiminde tanımlanmıştır; ama aslında bir üçgenden çok, kesişen üç çember yayının tanımladığı bir alandır. Bir üçgen olarak düşünülürse, tabanı batıya bakar, tepe noktası ise yarımada'nın başladığı doğu yönündedir. Bu üçgenin kenarları birbirine eşit değildir; batı kenarı bir hilal gibi kıvrılır. Daha ötede ise kuzeyden güneye bir eğri çizerek, kuzeye (Haliç'e) bakan kenarı bir yayı anımsatır.(...) Sular içindeki kentin biçimi, kanatlarını açmış ve eğilerek sola bakan bir kartalla karşılaştırılabilir. Gagasında padişah sarayının bulunduğu birinci tepe, gözündeki Ayasofya, başının alt bölümünde Hipodrom, boynunda ikinci ve üçüncü tepeler vardır. Kentin geri kalan bölümleri ise kanatlarıyla gövdesini oluşturur."*⁸ Bu tespit, şehrin ilginç coğrafi yapısını göstermesi bakımından önemlidir

İstanbul'un çok eski bir tarihi geçmişi vardır. Şehrin en eski yerleşim tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak araştırmacılar, milattan önce III. binin başlarından itibaren bu yörede yerleşim olduğu görüşündedir.⁹ Ayrıca, *"İstanbul içinde ve çevresinde yapılan bütün kazılarda Paleolitik Çağ'a tarihlenen buluntular ortaya çıkarılmıştır. Küçükçekmece'nin kuzeyindeki Yarımburgaz Mağarası'nda bulunan Orta Paleolitik Çağ'a ait aletler, bu yörede balıkçılık ve avcılıkla geçinen insan gruplarının varlığına işaret eder. Gene Anadolu yakasında Kadıköy yakınlarındaki Kurbağalıdere kıyılarında ortaya çıkarılan ve Troia'nın erken katlarıyla çağdaş olan buluntular, Kalkolitik kültürün Marmara çevresinde yaygın olduğunu gösterir. İ.Ö 3. bin yıldan ilk Türk istilasına kadar başka bir yerleşim izine rastlanmaz, ama İ.Ö 1. bin yılında Traklar, Frigler ve Bitinyalılar diye bilinen halklar Avrupa'nın ve Asya'nın en ucundaki Boğaz'da yerleşmişlerdi. Kadıköy'de yaşayan bir Fenike ticaret kolonisine ait olduğu düşünülen birkaç başka buluntu daha ortaya çıkarılmıştır."*¹⁰ Bizans tarihinin başlangıcı ile ilgili olarak Engin Özendes de M.Ö. 680'de Dor akınlarının yıldırdığı Yunan yarımadasındaki Megara kentinden ve Anadolu yarımadasının Güney Ege kıyılarındaki Miletos'tan gelen öncülerin, Kadıköy civarında Khalkeon'u kurduklarını ve M.Ö. 660'da Sarayburnu

⁷ Richard Sennett, *Gözün Vicdanı*, (Çev. Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay) İstanbul, 1999, s.27.

⁸ Doğan Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, (İngilizceden Çev. Zeynep Rona), İstanbul, 1996, s.14.

⁹ TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul Maddesi, İstanbul, 2001,s.205.

¹⁰ Kuban, *a.g.e*, s.15.

üzerinde Bizantion'un tarihinin böylece başladığı bilgisini aktarır.¹¹ Doğan Kuban da Megara kolonisinin Boğaz girişindeki Akra'da (Sarayburnu) kurulmasından önceki ilk Megara yerleşmesinin Britanya kıyılarında, denizle Kurbağalıdere arasında yer alan küçük bir plato üzerindeki Halkedon'da (bugün Kadıköy) kurulduğunu söyler.¹²

İlk grup Megaralılar'ın önderi kente adını veren Bizas'tır. Bu dönemde önemli limanlara sahip olan Bizantion'da aynı zamanda çok önemli anıt ve tapınaklar da yer almıştır. *"Tepenin doruğundaki Akropolis ile deniz arasında, üstünde tapınakların ve başka yapıların bulunduğu bir dizi teras ve düzlük vardır. Antikçağ yazarları çok sayıda anıtın varlığından söz ederler. Akropolis'te sarayın yansıra Zeus, Athena, Apollon -Helios, Afrodites ve Artemis Selene tapınakları vardı."*¹³

Küçük bir şehir olan Bizantion, coğrafi konumu ve stratejik önemi sebebiyle çevredeki devletlerin ilgisini çekmiş, çeşitli saldırılara maruz kalmıştır. Defalarca karadan ve denizden kuşatılan Bizantion, milattan sonra 73 yılında İmparator Vespasianus tarafından Roma topraklarına katılmıştır. İmparator I. Constantinus Roma tahtını ele geçirdikten sonra Byzantion'u imparatorluğun yeni merkezi olarak seçmiştir. Robert Mantran kente isim verilmesini şöyle anlatır: *"Mayıs 330'da Yeni Roma parlak törenlerle açıldı. Törenler, ortasında somaki taştan büyük bir sütun (Günümüzdeki Çemberlitaş) bulunan çember biçimindeki geniş bir alanı kapsayarak Constantinus forumuna kadar uzanıyordu. Daha sonra kente isim verme töreni yapılmış ve kent, kurucusu Konstantinus'un onuruna Konstantinopolis adını almıştır."*¹⁴

Böylece Konstantinopolis, Roma imparatorluğunun başşehri olarak varlık göstermeye başlar. Bu yeni başşehir, *"topografik bakımdan çok farklı olmakla beraber, Roma'ya benzetilerek kurul[ur]"*¹⁵. Doğan Kuban da yine, Konstantinopolis'in tipik bir Roma kentinin özelliklerini taşıdığına vurgu yapar ve Gerasa, Antakya ve Efesos gibi Roma kentine dönüştürülen bir Helenistik kent olduğunu söyler. Yazar, kentin yapısında doğulu ve Helenistik öğelerin bulunduğunu belirtir.¹⁶

Constantinus yeni başkentine, çoğunluğu Balkanlar'dan olmak üzere çok sayıda insan yerleştirir. Kentin nüfusu sürekli artar ve 5. yüzyılda Kostantinopolis, yaklaşık 300 binlik nüfusu ile Roma'dan daha kalabalık bir kent olur.¹⁷ Constantinus 330-337 yılları arasında şehri bir imparatorluk başkenti görünümüne kavuşturmuştur. Ancak yine de şehrin kuruluş evresi, II. Constantius dönemini de kapsar. *"Constantinus'un başladığı kent surları, Büyük Saray, birçok kilise, hatta belki mozaesi de oğlu tarafından bitirilmiştir. Bu ilk Konstantinopolis bütünüyle yitip gitmiştir."*¹⁸ Daha sonra yeniden inşa edilmiştir.

¹¹ Engin Özendes, *Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul*, İstanbul, 2005, s.15.

¹² Kuban, a.g.e, s.16.

¹³ Kuban, a.g.e, s.21.

¹⁴ Robert Mantran, *İstanbul Tarihi*, (Çev. Teoman Tunçdoğan), İstanbul, 2005, s.29.

¹⁵ İslam Ansiklopedisi, s.206.

¹⁶ Kuban, a.g.e, s.30-31.

¹⁷ Kuban, a.g.e, s.30.

¹⁸ Kuban, a.g.e, s.31.

Kentin çehresini en iyi yansıtan unsurlardan biri de mimari eserlerdir. Bu dönemin en önemli mimari yapılarından bir tanesi, Büyük Saray'dır. "*Orta Bizans döneminde en yaygın kullanılan adı Mega Palation*"¹⁹ olan bu saray, kentin anıtsal görünümüne de katkıda bulunmuştur. Büyük Saray, Hipodrom'a yakın bir yerde kurulmuştur. Hipodrom, Constantinus döneminde çok genişletilmiş, burada halka açık büyük gösteriler, yapılmıştır. Büyük beğeniyle izlenen araba yarışları ve başka birçok eğlence burada düzenlenmiştir.²⁰ Burası, imparatorla halkın buluştuğu yer olması yönüyle de şehir için ayrı bir öneme sahiptir.

Bu dönemde dinî yapılar da dikkat çeker. "*Hıristiyanlık, Hazreti İsa'nın yaşamını, kişiliğini ve tanrısal görevini esas alan bir din halini almaya başladığında, kilise kavramı da doğ*"[muştur]²¹. Ayrıca, "*Constantinus'un kiliseye tanıdığı ayrıcalıklar, Hıristiyan İmparatorluğu'nun tarihinde dinsel kurumların rolünü belirlemiştir. Onun döneminde Konstantinopolis patrikliği bütün Trakya, Pontus ve Asya piskoposluklarını içine almıştır. Din adamları, pagan rahipler gibi, vergiden muaf tutulmuşlardı. Kilisenin sonsuz bağış alma hakkı vardı ve pagan tapınaklardan sığınma ayrıcalığını miras almıştı. Kilise yetkilerini yerel yönetimde kullanma, bir imparatorluk politikasıydı. Sonuçta piskoposlar kentsel yönetimdeki en etkili kişiler oldular.*"²²

Bizans'ın en eski kiliselerinden olan Aya İrini, bugünkü biçimini I. Konstantinus zamanında alır. Kutsal Barış Kilisesi Aya İrini, Ayasofya'nın yapımından önce patriklik kilisesi görevi yapar. Bu kiliselerin en önemlilerinden biri de Ayasofya'dır. "*Bizans sanatının ve doğu kiliselerinin en büyük eseri olan Ayasofya da, kente adını veren I. Konstantinus tarafından ilk kez 360'da yaptırıl[ır]*".²³ Konstantinopolis'te kubbeli 6. yüzyıl kiliselerinden önce bütün 4. ve 5. yüzyıl kiliseleri ahşap örtülü bazilikal türdendi. Bu dönem için üç önemli kilise daha vardır. Bunlardan "*Teotos Halkoprateria; içinde Aziz Luka'nın yaptırdığı bir Meryem Ana Portresinin bulunduğu Teotokos Hodegetria ve kentteki en önemli kutsal eşya olan Meryem Ana'nın şalının saklandığı Teotokos Blahernon, Ayasofya'dan sonraki en önemli üç kilisedir.*"²⁴

Dönemin sosyal yaşantısına dair bazı ipuçlarına da günümüze kalan eserlerden ulaşırız. Bu dönem kültürünü yansıtmaları bakımından mezarlıklar önem taşır. Geç dönem Bizantion'un mezarlıkları sur dışında batıda ve Haliç boyunca kıyıda yer almıştır.²⁵ Sadece imparator ve akrabaları surlar içinde kilisede gömülebilirdi.²⁶ Şehrin su sıkıntısını karşılamak üzere yapılan su kemerleri de önemli yapılardır. Yer altı sarnıçlarını da burada hatırlamak gerekir. Yerebatan Sarayı sarnıcı, Binbirdirek Sarnıcı bunlardan en önemlileridir. Ayrıca Roma'da "*Türk dönemi İstanbul'unda olduğu gibi halk hamamı günlük yaşamın çok önemli*

¹⁹ Kuban, a.g.e, s.38

²⁰ Mantran, a.g.e, s.30.

²¹ Özendes, a.g.e, s.17.

²² Kuban, a.g.e, s.31.

²³ Özendes, a.g.e, s.17.

²⁴ Kuban, a.g.e,91.

²⁵ Kuban, a.g.e, 22.

²⁶ İslam Ansiklopedisi, s.207.

bir parçasıydı.”²⁷ Bunun yanında şehirde “hastaların bakımı için birçok hastane, yetimhane ve fakirhane yapılmıştı.”²⁸

Bu şehirde sanat yönünden oldukça gelişmiş yapılar dikkat çeker. Örneğin mozaik sanatı Bizans’ın sanat tarihine en büyük katkısıdır. Birçok önemli mimari yapıda bu mozaikleri görürüz. Bizans döneminden günümüze ulaşan hiçbir saray olmamıştır. Ancak saraylar hakkında yapılan çalışmalarda bunların heykelleriyle meşhur olduğu da dikkat çeker.²⁹

Bu dönemde denizcilik de son derece önem kazanmıştır. Haliç, o dönemde antik dünyanın en büyük doğal limanlarından biri olarak bilinir. Bu limana her ulustan insanların gidip gelmesi, “*Galata ve Konstantinopolis’teki güçlü kuleler arasında limana girişi engelleyen zincir; gözlem ve savunma amacıyla kullanılan surlar ve kapılar, surlar boyunca düşman gemileriyle yapılan çarpışmalar Haliç kapsamında başkentin tarihi ve yaşamının en önemli özellikleridir.*”³⁰

Dördüncü yüzyıla gelindiğinde yavaş yavaş bir gerileme göze çarpar. Bu yüzyılda en parlak dönem, Bizans imparatorlarından Justinianos zamanında yaşanmıştır. Justinianos’un hükümdarlığının sonuna kadar karakterini koruyan geç antik metropol, daha sonra hızlı bir gerileme dönemine girer. Bu çöküşte doğal felaketler, isyanlar gibi birçok unsur etkilidir. 542’deki veba salgını, İran ordusunun istilas, Balkanlar’daki Avar tehdidi bu sebeplerden bazılarıdır.³¹

Konstantinopolis tarihinin en kanlı ayaklaması da bu yüzyılda olmuştur. 532 yılında Nika İsyanı büyük zararlara sebep oldu. “*Bir hafta süren şiddet ve yakıp yıkma hareketinden sonra ayaklanma kanlı biçimde bastırıldı.*”³² VI. yüzyılın sonundan başlayarak, kuzeyde ve batıda Kavimler Göçü’yle gelen halklar, doğuda Persler daha sonraysa yeni gelen Araplar bölgedeki varlıklarını sürekli olarak saldırgan biçimde anımsattılar, birçok kez başkentin surları dibine kadar ilerlediler.³³

Yeni bir hanedanın kurucusu olan Heraklios devrinde Balkanlar’ı hemen bütünüyle ele geçiren Avar ve Slav orduları doğrudan İstanbul’u tehdit etmeye başladılar. Öte yandan Boğaziçi kıyılarına kadar ilerleyen İran orduları İstanbul’u zapt etmek üzere Avarlarla anlaştı. 622-629 yılları arasında süren savaşlar sonunda İran ve Avarlar karşısında kesin başarı sağlandı. Herakleios’tan sonra tahta geçen torunu II. Konstans devrinde hızla ilerleyen İslâm fetihleri Tunus içlerine kadar Kuzey Afrika’ya, Toros silsilesine kadar Anadolu’ya ulaşmış, Kıbrıs ve Rodos adalarını ele geçiren Müslümanlar imparatorluğun Doğu Akdeniz’deki üstünlüğünü kırmıştı. VII. yüzyılda Bulgarlar yeni bir barbar güç olarak kuzey sınırlarını

²⁷ Kuban, a.g.e, s.96-97.

²⁸ İslam Ansiklopedisi, s.207.

²⁹ Kuban, a.g.e, s.87,89.

³⁰ Kuban, a.g.e, s.55.

³¹ Kuban, a.g.e, s.120.

³² Mantran, a.g.e, s.49.

³³ Mantran, a.g.e, 63.

zorladılar. Dış tehditler devam ederken İmparatorlar çok büyük güçlüklerle göğüs germek zorunda kaldılar. Perslere ve Kavimler Göçü'yle gelip bölgeye yerleşen halklara vermek zorunda kaldıkları vergiler nedeniyle devletin maliyesi çökme noktasına geldi. İç ayaklanmalar baş gösterdi.³⁴

VII. yüzyıl boyunca dış güçlükler de iktidarın işini zorlaştırdı. Persler ve Araplar denizden saldırdı. Komşularla yapılan çatışmalar da ekonomik alanda ağır sonuçlar verdi. Konstantinopolis, temel ürünlerin sağlanmasında büyük ölçüde sıkıntı yaşadı, birçok kez kıtlık ve veba salgını ile karşılaştı.³⁵

Bunun yanında VIII. yüzyıl boyunca süren *ikonoklasm*³⁶ tartışması da bir bölünmeye sebep oldu. İkona kırımcı hükümdarlar döneminde çıkan çatışmalar şehri kana buladı. Ardından *“kent halkı, ikonalara tapmamaya yemin etmek zorunda bırakıldı. İkonaseverler zulüm gördüler.”*³⁷

Şehir, büyük yıkımlarından birini 4. Haçlı seferleri sırasında yaşadı. Haçlılar Konstantinopolis'i yerle bir etmiş, *“kamu alanlarını bezeyen bütün anıtlar, revaklar ve Hipodrom talan edilmiştir.”*³⁸ *“Konstantinopolis en büyük darbeyi ise Latin istilasında aldı. İşgalciler kente büyük zarar verdiler. Evlerle birlikte dinî yapılar da yağmalandı ve yıkıldı. 1261’de kent, Latin istilasından kurtarılarak yeniden imar hareketlerine başlandıysa da eski görüntüsünü asla kazanamadı. Daha önce 500 bin olan nüfusu giderek 50 bine kadar indi. İş kollarında üretim azaldı ve halk, açlık çekmeye başladı. Bin yıllık bir tarih sayfası yavaş yavaş kapanıyor, kent yeni doğuşlara hazırlanıyordu. Bu arada Osmanlı Türkleri de Küçük Asya’da ve Balkan yarımadasında yavaş yavaş ilerliyorlardı.”*³⁹

Sultan Alparslan yönetimindeki Selçuklu Türkleri 1071’de Malazgirt’te Bizans ordusunu dağıttı. Türklere Anadolu kapıları açıldı.⁴⁰ Konstantinopolis’in son yüzyılı olan 14. yüzyıl, onun en zayıf olduğu ve istilalarla güçsüz düştüğü dönemdir. Türkler, İstanbul’u, fetih hariç, altı kez kuşatmışlardır. 1391, 1395, 1397 ve 1400 yıllarında Yıldırım Bayezit tarafından, 1412 yılında ise Yıldırım Bayezit’in oğlu Musa Çelebi tarafından kuşatılmıştır. Musa Çelebi, İstanbul’u kuşatmışken, aralarında taht kavgası bulunan kardeşi Çelebi Mehmet’in engel olmasıyla kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1422’de II.Murat tahta geçer geçmez Bizans’ı kuşatır. Bu sırada Anadolu’da isyan çıktığı için bu kuşatma da yarım kalır.⁴¹

³⁴ Mantran, a.g.e, s.68.

³⁵ Mantran, a.g.e, s.73.

³⁶ “726’da imparator III. Leon’un bir emirnâmesiyle başlayan “tasvir kırımcılık” (ikonoklasm) hareketinin asıl hedefi, aslında tasvir kültürünü kendileri için bir sanayi haline getirmiş olan keşişlik müessesesinin kudret ve nüfuzunu kırmaktır. Ancak Leon’un sarayın kapısı üzerinde bulunan İsa tasvirini söktürmesiyle başlayan sokak kavgaları İstanbul’u kana buladığı gibi tasvir kırımcılık hareketi imparatorluğun birçok yerinde isyanların çıkmasına sebep oldu.” (Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C:23, İstanbul, 2001, s.209.)

³⁷ Mantran, a.g.e, s.76-77.

³⁸ Kuban, a.g.e, s.156.

³⁹ Özendes, a.g.e, s.19.

⁴⁰ Mantran, a.g.e, s.120.

⁴¹ Jak Deleon, *Balat ve Çevresi*, İstanbul, 2001, s.13-14.

En büyük hayali İstanbul'u almak olan II. Mehmet, padişah olur olmaz çalışmalara başlar. 1452 yılında Bizans'ın dünya ile ilişkisini kesmek için Rumelihisarı'nı yaptırır.⁴² Hisar, İstanbul'un kuşatılmasından önce bir yıl dört ay gibi çok kısa bir sürede tamamlanır. Planı, engebeli tepelere uyacak biçimde kusursuz hazırlanmıştır. Surlar üzerindeki üç kuleyi II. Mehmet'in vezirleri yaptırdıklarından onların adıyla Halil Paşa, Zağanos Paşa ve Sarıca Paşa olarak adlandırılır.⁴³ Büyük hazırlıklar sonucunda çetin bir mücadeleden sonra İstanbul fethedilir. Tarih boyunca yetmiş dört imparator tarafından savunulan 1058 yıllık Bizans elli dört gün içinde düşmüş, ortaçağ sona ermiştir.⁴⁴

Fatih, İstanbul'a girdiğinde, Bizanslılar'ın başlıca yapılarının sur, kilise, hamam, dikilitaş, saray ve han olduğunu görür. Tümünün de korunması için emir verir. Kiliseler, çarşılar, hanlar, hamamlar, dükkânlar ve evler tahribattan korunmuş, önceleri İstanbul Fatihinin malı sayılmış, sonraları da değişik kişi ve kurumlara ihsan edilmiş, bir bölümü de vakıf haline getirilerek vergi karşılığı halka dağıtılmıştır.⁴⁵

Fatih, kenti yeniden imar etmek için bir faaliyet içine girmiştir. Kente yerleştirilen gayrimüslim halk, geçici bir süre vergiden muaf tutulmuştur. Şehre, imparatorluğun her köşesinden getirtilen Türklerin yanı sıra Rum, Ermeni, Yahudi, Slav gibi milletlerden insanlar yerleştirilmiştir.⁴⁶ İstanbul, fetihten sonra çehresi hızla değişen bir şehir olarak dikkat çeker. Ayasofya hemen camiye dönüştürülmüştür. Müslüman olmayan halklar İstanbul'a yerleşmiş, kendi kiliselerini ve sinagoglarını kurmuş ve bazı sınırlamalara karşın kendi kurallarına uygun yaşamışlardır.⁴⁷ Fetihden sonra Bizans'ın uzun geçmişinden kalma bazı anıtlar (Surlar, Ayasofya, Hipodrom...) varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Fethin ardından inşa edilen cami, saray, çeşme vb yapılar şehrin hızla Türkleşip Müslümanlaştığını en iyi gösteren yapılardır. Fetihden sonra cami, medrese, tâbhane, darüşşifa, çarşı ve hamamdan oluşan külliyeler yapıldı. 1459 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından Eyyub el-Ensari adına yaptırılan Eyüb Sultan Camisi, medrese, imaret ve hamamı ile birlikte bir külliye oluşturmuştur. 1472'de başlatılan Topkapı Sarayı inşaatı, 1478'de tamamlanır.⁴⁸

Bir şehrin en canlı, en önemli unsurlarından olan mahalleler oluşturulmuştur. *“Kurulan ilk mahalleler, dinî, kültürel ya da etnik kimliğe sahip cemaat tipi örgütlenmelerin iskân edildikleri küçük ölçekli yerleşim birimleri olarak dikkati çekmektedirler. Öte yandan Müslüman mahallesinin merkezinde cami/mescid yer alır. Hem dinî, hem de idari yönden cemaat yaşantısını düzenleyen bu merkezler, muhasaraya katılan devlet ricali tarafından inşa ettirilmişler ve yeni kurulan mahalleler de, isimlerini bu kişilerden almışlardır. II. Mehmet döneminde mahalle kuran rical arasında Bâli Süleyman Ağa, Hacı İlyas Ağa, Seyyid Hasa Ağa, Çakır*

⁴² Deleon, a.g.e, s.14.

⁴³ Özendes, a.g.e, s.21.

⁴⁴ Deleon, a.ge., s.28.

⁴⁵ Deleon, a.ge., 32.

⁴⁶ Kuban, a.ge., s.188.

⁴⁷ Kuban, a.g.e, s.186.

⁴⁸ Özendes, s.23.

Ağa ve Ali Fâkih gibi isimlerin yanı sıra ulema sınıfı ve tasavvuf zümresi de ilk mahallelerin kuruluşunda rol oynamışlardır. Şeyh Ebu'l Vefa, Şeyh Akşemseddin ve Şeyh Mahmud Resmî gibi din adamlarının isimlerini taşıyan mahalleler, şehirdeki ilk Müslüman yerleşim birimleri arasında sayılırlar. Diğer yandan cami/mescid merkezli mahalleler tipik bir özellik göstermekle birlikte türbe, hamam, çeşme ve mektep gibi yapıların etrafında da yerleşim bölgeleri kurulmuştur. Buna paralel olarak Hristiyan ve Yahudi cemaatlerin mahalleleri de kilise ile sinagoglar çevresinde şekillenmişler, kültürel örgütlenmelerini büyük ölçüde bu dinî merkezlerin etkisi altında gerçekleştirmişlerdir.”⁴⁹

Müslüman ve gayrimüslimler, kendileri için önceden belirlenmiş alanlara yerleştirilmişlerdir. “Müslüman halk, Fatih, Aksaray, Tophane, Cibali, Ayasofya, Çarşamba, Eyüp, Salıpazarı-Kabataş, Kuruçeşme, Rumelihisarı, Baltalimanı ve Üsküdar’da iskân edilmişlerdir. Gayrimüslim cemaate gelince; Rumlar Haliç’in güney sahili boyunca Fener, Cibali ve Ayaskapısı’nda, Marmara sahilinde, Yedikule’de, Balat, Hasköy, Ortaköy ve Topkapı’da Ermeni ve Yahudilerle birlikte bulunurlar. Boğaziçi’nde ise Rum yerleşimi daha çok Arnavutköy’de yoğunlaşmıştır. Yahudi cemaatinin iskân edildiği semtler ise Bahçekapı ve Yıldız Hamamı çevresi, Balat, Ayvansaray, Hasköy, Ortaköy ve Kuruçeşme’dir. Ermeni nüfus başta Sulumanastır olmak üzere Kumkapı, Topkapı, Langa, Yenikapı ve Balat’ta yerleşmiştir.”⁵⁰ Böylece farklı milletlere mensup insanların farklı kültür ve yaşantılarıyla şekillendirecekleri semt, mahalle ve sokakların temeli de atılmıştır. Daha Fatih’in hükümdarlığı döneminde Türkler’in sur dışına yerleşme eğilimleri olmuştur. Haliç’te, Boğaziçi ve Üsküdar’da yeni mahalleler kurulmuştur.⁵¹

Yukarıdaki yerleşimler tamamlandıktan sonra buralarda birçok ev yapılmıştır. Bu dönemde yapılan evler zaman içinde farklı nitelikler kazanmış, gelişmişlerdir. İtalyan araştırmacı Carbognano, bu evlerle ilgili şu tespitlerde bulunur: “Evlerin yüksekliği, hükümetin öngördüğü biçimde, 26 ayağı geçmez. Evler genellikle iki katlıdır ve duvarları içten, içte kireç harcıyla, dışta ahşap kaplama ya da kireç harcı, tuğla cürufu ve kırıla hazırlanan harçla sıvalı harman tuğlasından yapılmıştır. Dam, kiremitle örtülüdür. Ve tavanlar boyalı girişik bezemeyle süslenmiştir. Rahat yaşamaya imkân sağlayan bu yapılar yer yer cumbalarla dışa taşarlar. Evlerin dışı çok gösterişli değildir. Ancak içte hasır, halı, ayna ve sedirler yani alçak kanepelerle iyi döşenmişlerdir. Ama Hristiyan evlerinde ve özellikle de Katoliklerin evlerinde, yukarıda anlatılan eşyalardan başka, Avrupa usulü sandalyeler ve dinsel konulu tablolar bulunur. Müslümanlar ise, mezheplerinin yasaları dolayısıyla tabloları dışladıkları için bunların yerine evlerinde manzara, Arapça özdeyişlerle dolu mukavvalar ve Kuran’dan alınmış bölümler asarlar.”⁵² Bu ev içi tasvirinden de anlaşılacağı gibi Osmanlı dönemi ev yaşantısından başlayarak bütün sosyal hayata kozmopolit bir yapı hakimdir. Bir arada yaşayan farklı kültür ve milletlerden insanların kültürleri evlerine de yansımıştır.

⁴⁹ Ekrem Işın, *İstanbul’da Gündelik Hayat*, İstanbul 2001, s.21-22.

⁵⁰ Işın, a.g.e, s.21-22.

⁵¹ Kuban, a.g.e, 209.

⁵² C.C. Carbognano, *18. Yüzyıl Sonunda İstanbul*, (İtalyancadan Çev. Erendiz Özbayoğlu), İstanbul, 1993, s.71.

İmar faaliyetleri Fatih'ten sonra da hız kesmeden devam etmiştir. Özellikle cami, çarşı gibi yapılara önem verilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mimar Sinan'ın çıraklık dönemi eseri olan Şehzadebaşı Camisi; 1557 yılında ise Sinan'ın kalfalık dönemi eseri olan Süleymaniye Camisi inşa edildi. 1570-1579 tarihleri arasında III. Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan tarafından Atik Valde Camisi yaptırılmıştır. 1580 yılında Üsküdar'da Şemsi Ahmed Paşa tarafından Şemsi Paşa Camisi bina edilir. I. Ahmet zamanında 1609-1616 yılları arasında Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa'ya yaptırılan Sultanahmet Camisi vardır. IV. Mehmet döneminde 1660'ta Mısır Çarşısı inşa edilmiştir. Yarım kalan Yenicami 1661 yılında Hatice Sultan tarafından tamamlanmış ve 1663'te ibadete açılmıştır. 1755'te I. Mahmud tarafından Nuruosmaniye Camisi yaptırıldı. Bu ismini saydığımız yapılarla şehrin Türk ve Müslüman bir kimliğe bürünmesi süreci de hızlanmıştır. Ayrıca Bizans döneminden kalma eserlerden olan Hipodrom, çeşitli cirit oyunları ve şehzadelerin sünnet düğünlerinin yapıldığı Atmeydanı'na dönüştürülür. Bütün bu yapılar tamamlandıktan sonra İstanbul, kozmopolit yapısıyla büyük bir Osmanlı şehrine dönüşmüştür.

İstanbul'un uzun soluklu değişim ve dönüşüm süreci Lâle Devri'nde de devam etmiştir. İstanbul hayatında önemli yenilikler yapılmıştır. Renkli bir devir olan Lâle Devri, birçok şeyi değiştirmiştir. Özellikle saraylar, kamuya ait, ya da özel bahçeler ve çeşme gibi yapılara yer verilmiştir. On yıl kadar bir sürede birçok imar faaliyetiyle bu devir, İstanbul'a farklı bir çehre kazandırmıştır. Sâdâbâd Sarayı, Kâğıthane çevresine yapılan köşkler bunlar arasında sayılabilir. Bu dönemde sur dışındaki mahalle ve semtlerin gelişip büyümesi dikkat çeker.

19. Yüzyılın ilk yıllarında modern dönem henüz Osmanlı başkentinde iz bırakmamıştır. Kent, batı dünyasındaki kent tasarımı ve mimarideki gelişmelerden etkilenmemiştir. Türk-İslam kenti karakterini sürdürüyordu. 1838'de İstanbul coğrafi olarak birbirlerinden denizle ayrılan üç ana yerleşmeden oluşmaktaydı: İstanbul, Galata ve Üsküdar. Haliç'in Boğaz'la birleştiği noktada denizden bakıldığı zaman batıda kalan İstanbul, en geniş alanı kaplayan ve ona kubbelerle minarelerin belirlediği ünlü silüetini kazandıran çok sayıda anıtlarla bezenmiş ana kentti. Değişik etnik gruplara ve dinlere mensup insanların yan yana çalıştıkları ticaret bölgesinin dışında İstanbul mahalleleri milletlere göre ayrılmıştı. En büyük grubu oluşturan Müslümanlar, yarımadanın merkezinde yaşarlardı. Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler ise daha çok sahillerde yerleşmişlerdi. Marmara sahillerinde genellikle Rum ve Ermeni mahalleleri varken, Haliç; Rum ve Yahudi mahalleleriyle çevrelenmişti.⁵³

Tanzimat Dönemi ile 19. yüzyılın ilk yarısı, sosyal hayat, mimari ve eğitimde köklü reformların yapıldığı bir dönemdir. Bu dönemde mimari ilk kez Avrupa'ya elçi gönderilmiş (Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi), batıdaki gelişmeler takip edilmiştir. Matbaanın kurulması gibi önemli bir adım atılmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında açılan yabancı okullar da şehre farklılık katan unsurlardır. İlk tiyatronun kuruluşu da önemli

⁵³ Zeynep Çelik, *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*, (Çev.Selim Deringil), İstanbul, 1998, s.10.

adımlardandır. Mimariye yeni klasikçilik, barok ve bunların türevleri egemen olmuştur.⁵⁴

Sanayileşme faaliyetleri de bu dönemde hız kazanmıştır. “19. yüzyılın ortalarından başlayarak Haliç’in iki yakasındaki endüstri alanlarında gözlenen denetimsiz büyüme, kentin geleneksel çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir.”⁵⁵

19. yüzyılın gündelik hayatına baktığımızda ise bu yüzyıldaki Osmanlı yaşantısının birçok renklerini bir arada görürüz. Ekrem Işın, bu dönemin gündelik yaşantısını şekillendiren üç unsur olduğunu söyler. Bunlar: cami ve diğer dinî mekânlar; çarşı ve sivil konuttur.⁵⁶ Cami, kolektif bir bilinç içinde insanları bir araya getiren, mahallelerin merkezinde yerini alan bir kurumdur. Bireyselleşme sürecini ortadan kaldıran ve ortak harekete imkân sağlayan ve birbirini sık göremeyen insanların da bir araya geldiği, kaynaştığı bir mekân olması yönüyle önemlidir. Çarşı ise, ticarî yaşantının sembolü olarak esnaf zümresinin oluşması ve yine bir kolektif şuru ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Işın’ın sivil konut olarak tarif ettiği ev de mahalle sacayağını oluşturan son ayaktır ve o da mahallenin en küçük birimi olarak önemlidir. İnsan hayatının içe dönük dünyasının bir sembolü olarak varlık göstermiştir. “Mahalle dokusunun 19. yüzyılda karakteristik özelliklerini kaybetmeye başlaması, bu dokunun kurucu öğelerinin zaman içinde değişime uğramalarının sonucudur.”⁵⁷

Boğaziçi, Kadıköy ve Anadolu yakasındaki kent dışı yerleşmelerde, Adalar’da, Beyoğlu ve Nişantaşı’nda inşa edilen zengin konutlar, geleneksel tipolojiyi bütünüyle reddetmiştir. Üst sınıflar ve levantenlerin yaptırdığı bu konutlar, Avrupa başkentlerindeki yeni mimari eğilimi taklit etmiştir.

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde 1.Dünya Savaşı, İstanbul’un işgali, Kurtuluş Savaşı sonrası başkentten Ankara’ya taşınması İstanbul’da birçok şeyin değişmesine sebep olur. Şehir, işgalden sonra harap bir halde bırakılır. 1930’lara kadar yapılan faaliyetler, şehrin imarına yönelik olmuştur.⁵⁸ Bu dönemde mimari açıdan önemli değişikliklerden biri de apartmanların artmaya başlamasıdır. Rupert Wilbrandt, İstanbul’un dört beş senede bir değiştiğini söyler.⁵⁹ Bu tespit özellikle Cumhuriyet Dönemi İstanbul’u için doğru bir tespittir. Bilhassa Galata Pera bölgesinde ilk olarak görülmeye başlanan apartmanlar şehrin geleneksel çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu, toplumsal yaşantıya da etki etmiş, artık apartman yaşantısına özenilen dönemler gelmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında kalabalık ailelerin bir arada yaşadığı, besleme, bahçıvan gibi yardımcılarının olduğu çok odalı, geniş konaklardan, daha küçük, aile fertlerinin sayısının azaldığı apartman dairelerine geçiş başlamıştır. Bu yeni yapıda, mahalle kavramının biraz daha geri plana itildiği bir anlayış ile karşılaşırız. Kısacası mimarideki değişim, toplumsal yaşantıyı da fazlasıyla etkilemiştir. Cumhuriyet döneminde toplum yapısında,

⁵⁴ Kuban, a.g.e,s.348.

⁵⁵ Kuban, a.g.e, s.350.

⁵⁶ Işın, a.g.e, s.76.

⁵⁷ Işın, a.g.e, s.87.

⁵⁸ Kuban, a.g.e, s.384.

⁵⁹ Rupert Wilbrandt, *İstanbul Çeşitlemeleri*, Ankara, 1997, s.5.

hayatın her alanında yaşanan köklü değişiklikler, İstanbul'un çehresini de bütünüyle değiştirmiştir.

İstanbul, uzun tarihi boyunca birçok medeniyetle karşılaşmış, felaketler, âfetler, savaşlar yaşamış, istila ve talanlarla yerle bir edilmiş bir şehirdir. Her yıkımdan ve istiladan sonra yeniden inşa edilmiş, fiziki çehresi sürekli değişmiştir. Türklerin eline geçtikten sonraki İstanbul'un iki dönemi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu dönemlerin ilki, imparatorluk başkenti İstanbul dönemidir. İkinci dönem ise, Cumhuriyet dönemi İstanbul'udur. Cumhuriyet İstanbul'u, 1800'lü yıllardan itibaren yüzünü çevirmiş olduğu batıdan ve batılılaşma faaliyetlerinden fazlaca etkilenmiştir. Bu etkilenme, yukarıda da belirttiğimiz gibi başta şehrin fiziki görünümü olmak üzere, yaşam tarzı, alışkanlıklar, eğitim gibi birçok alanda kendini göstermiştir.

2.TÜRK ŞİİRİNDE İSTANBUL

İstanbul, Türk edebiyatı için büyük öneme sahiptir. Edebiyatın hemen her sahasında kendine hatırı sayılır bir yer edinen İstanbul, şiirlere de sıkça konu olmuştur.

Divan şiirinden itibaren Türk şiirinde İstanbul'un yansımalarını görürüz. Mehmet Kaplan, "*Divan edebiyatı bir şehir edebiyatıdır. Bu edebiyata ait eserler incelenirse, şehir hayatı ile ilgili pek çok unsur bulunur*"⁶⁰ tespiti yapar. Divan şiirinde durağan bir şehir yapısıyla karşılaşırız. Divan Edebiyatının temeli, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle, bir saray istiaresine bağlıdır. Tanpınar'a göre saray aydınlığın ve feyzin kaynağı muhteşem bir merkeze, hükümdara, onun cazibesine ve iradesine bağlıdır. Her şey onun etrafında döner. Ona doğru koşar. Ona yakınlığı nispetinde feyizli ve mesuttur.⁶¹ Saray istiaresi de bize olumsuz ya da kaotik bir şehir profili vermez. Divan şiirinde şehirler daha çok, övülürler. Güzellikleriyle öne çıkarlar. Divan şiirinde şehir, öfkeye mazhar olan, olumsuz yaklaşımlarla değinilen bir şehir değildir. Aksine, güzel, heybetli ve yaldızlı bir şehir profili çizilir.

"İstanbul'un Türk şiirinde anılması, fetihten sonra Osmanlı'nın büyük devlet özelliği kazandığı XV. yüzyıl ile başlar."⁶² XV. Yüzyılda Hamîdî'nin *Sarây-ı Atîk-i Âmire* adlı eseri İstanbul'dan söz eden bir mesnevidir. Yine aynı yüzyılda Tâcizâde Cafer Çelebi tarafından kaleme alınan *Hevesnâme* de İstanbul'u bir şehir olarak ele alan eserlerdendir. Bu eserde İstanbul, semtleri, sarayları, bahçeleri, camileri vb birçok önemli yerleriyle bu esere konu olur. XVI. yüzyıla gelindiğinde bu dönemde yazılan şehrengizler dikkat çekerler. Divan şiirinde şehri ele alan en önemli türler, şehrengizlerdir. Şehrengizler, şehirlere övgü mahiyetinde eserlerdir. Bunlar, İstanbul, Bursa Edirne gibi Osmanlıya başkentlik eden şehirler için yazılmışlardır. Divan edebiyatında bu türün ilk örneklerinden olan ve 1513 yılında Kâtib tarafından yazılan

⁶⁰ Mehmet Kaplan, "Nedim'in Şiirlerinde Mimârî, Eşya, Kıyafet", Türk Edebiyatı Üzerinde İncelemeler 1, İstanbul, 1976, s.236.

⁶¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1997, s.6.

⁶² İslam Ansiklopedisi, s.285.

İstanbul şehrengizi ile Taşlıcalı Yahya'nın 1522'de yazdığı İstanbul şehrengizlerini bu örnekler arasında sayabiliriz. Bu şehrengizlerde İstanbul önemli yer tutar.

Divan edebiyatının İstanbul hakkındaki ilk müstakil kitabı olan ve tezkire müellifi Latîfî'nin XVI. Yüzyılda yazmış olduğu *Evsaf-ı İstanbul* bu şehrin sosyal hayatını ve özelliklerini anlatan önemli bir eserdir. “*Evsâf-ı İstanbul, İstanbul'un kuruluş ve fethinden başlayarak insanlarını, medreselerini, camilerini, surlarını, saraylarını, köşklerini, konaklarını, muhtelif semtlerini, evlerini, bahçelerini nesir ve nazım olarak inceden inceye anlatır.*”⁶³ Bu yüzyılın önemli şairlerinden Bâkî'nin de İstanbul ile ilgili gazelleri vardır.

XVII. yüzyıla gelindiğinde İstanbul ile ilgili en ayrıntılı bilgi veren eserlerden biri olarak Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme* eserini görürüz. Seyahatnâme'nin birinci cildi İstanbul ile başlar. Evliya Çelebi, “*güzel belde, eski şehir, yüce saltanat yurdu, Makedon tahtı yani Kostantiniyye, kralların hasreti İslâm diyarı ve Hz Süleyman aleyhiselâm yapısı olan İstanbul*”⁶⁴ olarak nitelendirdiği İstanbul'u övgüyle anar.

XVIII. yüzyıl, divan şiirinde İstanbul'un en yoğun olarak işlendiği dönemdir. Bu dönem şairlerinden adı İstanbul ile özdeşleşen Nedim ise, hiç şüphesiz bu isimlerin en önemlisidir. Nedim'in birçok manzumesinde İstanbul'u görürüz. Bestelenmiş olan şarkılarında, kasidelerinde bu şehri sıkça işler.

Nedim'in:

“*Bu şehir-i Stanbul ki bî misl ü bahâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır*”⁶⁵

dizeleriyle başlayan kasidesi İstanbul'u övdüğü en önemli eserlerindendir.

Bu yüzyılda İstanbul'a yer veren bir başka isim de Şeyh Galip'tir. Onun da birçok manzumesinde İstanbul, birçok özelliğiyle karşımıza çıkar. XIX. yüzyıla geldiğimizde ise İstanbul yine şiirlere fazlaca konu olur. Bu dönemde Boğaziçi ile ilgili şiirlerde bir yoğunluk olduğunu görürüz. Özellikle Enderunlu Vasıf'ın mehtap âlemlerini anlattığı şiirleri dikkat çeker. Bir diğer isim olan Keçecizâde İzzet Molla da İstanbul'u farklı yönleriyle ele alır.

Divan Edebiyatının, “*kuralcı ve şekilci yapısına rağmen, yaklaşık beş asır boyunca İstanbul'a gösterdiği ilgi şehrin kültür mirası bakımından fevkalâde önemlidir. Bu şiirlerde tanıtılan İstanbul'u ne tarihler, ne de diğer yazılı kaynaklar bu kadar coşkulu ve derin çağrışımlarla ifade edebilir.*”⁶⁶ Bu yönüyle İstanbul, divan şiirinin bu örneklerinde kendine has bir yer edinmiş olarak görülür.

⁶³ İslam Ansiklopedisi, s.287

⁶⁴ Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 1.Cilt, 1.Kitap, İstanbul, 2006, s.6.

⁶⁵ Nedim, “Kaside Der Vasef-ı Stanbul Ve Sitâyîş-i Sadrazam İbrahim Paşa”. *Nedim Divanı*, (Haz: Muhsin Macit), Akçağ Yay., Ankara, 1997, s.22.

⁶⁶ İslam Ansiklopedisi, s.289.

İstanbul, Divan edebiyatında olduğu gibi halk edebiyatı ürünlerinde de önemli bir yer bulmuştur. Bunların başlıcaları menkıbeler, halk hikâyeleri, masallar, efsaneler, fıkralar, koşma, türkü ve destanlar, maniler, ninniler, atasözleri, bilmeceler, tekerlemeler ve geleneksel Türk tiyatrosu örnekleridir. Ayrıca İstanbul'un fethi için Bizans önlerine kadar gelen ve burada şehit düşen Eba Eyüp Ensari ve Yûşa tepesinde türbesi bulunan Yûşa peygamberin etrafında söylenen menkıbeler vasıtasıyla da İstanbul ele alınır. İstanbul'da yaşayıp farklı semtlerde kabirleri bulunan önemli zatların, velilerin etrafında da menkıbeler söylenmiş ve İstanbul, bu menkıbelere de konu olmuştur. Bunların başlıcaları: *"Sümbül Efendi, Merkez Efendi, Telli Baba, Yavedud Sultan, Koyun Dede, Lâleli Baba, Tezveren Dede, Yahya Efendi, Şeyh Vefâ, Kahhar Baba, Zuhurat Baba, Horoz Baba, Baba Câfer, Helvacı Baba, Nalıncı Dede, Elekli Baba, Yıldız Baba, Akbıyık Sultan, Çifte Sultanlar, Yavuz Er Sinan, Deryâ Ali Baba, Gül Baba, Mahmud Baba, Yedi Emîrler, Aziz Mahmud Hüdayi, Karaca Ahmed Sultan"*⁶⁷ gibi isimlerdir.

İstanbul'un bazı yapıları etrafında gelişen efsanelere de rastlarız. Örneğin Kız Kulesi ile ilgili efsane bunlardan biridir. Bunun yanında Ayasofya ile ilgili de çok sayıda efsane vardır. ayrıca, *"Piyâle Paşa Camii'nin kubbesini çalan hırsızın taş kesilmesi, Kılıç Ali Paşa Camii'nin yapımı sırasında yıkanma ihtiyacı duyan bir işçinin isteği üzerine önce hamamın yapılması"* da sıkça karşılaşılan efsanelerdendir."⁶⁸

Bunun yanında XVII. Yüzyılda âşıklık geleneğinin en yoğun yaşandığı dönemlerde de İstanbul yine kendine yer bulur. Anadolu'dan İstanbul'a gelen saz şairleri ve Yeniçeri ocağında yetişenler arasında İstanbul'dan söz edenlerin sayısı bir hayli fazladır. Bu yüzyılda Âşık Ömer, Gevherî gibi saz şairlerinin şiirlerinde de İstanbul'a yer verilir. Âşık Ömer, İstanbul Destanı adlı on yedi dörtlükten oluşan eserinde İstanbul'u semt semt ele almıştır.⁶⁹ XVIII. Yüzyılda ise İstanbul'a yer veren Fedâyî, Bağdâdî gibi şairlere rastlarız. XIX. yüzyıl, bilindiği gibi âşıkların artık konak ve saray çevrelerinde itibar gördükleri bir dönemdir. Bu yüzyılın önemli şairlerinden olan Bayburtlu Zihnî, Gülzârî, Beşiktaşlı Gedâî, Reşidî gibi isimler de çeşitli vesilelerle İstanbul'a yer vermişlerdir. XX. Yüzyıla gelindiğinde ise semâî kahveleri yaygınlaşmıştır. Âşık Veysel, Yaşar Reyhânî, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova gibi isimler de İstanbul'a yer vermişlerdir.

Halk edebiyatı türlerinden olan destanlarda da İstanbul'a yer verilmiştir. "Bu destanların konusunu yangınları, depremler, kazanılan savaşlar, padişah ve devlet adamları teşkil eder."⁷⁰

Bunun yanı sıra türkü, mani gibi türlerde de İstanbul'un yoğun olarak işlendiğini görürüz. "Yarım İstanbul'u mesken mi tuttun", "İstanbul'dan Üsküdar'a yol gider", "Üsküdar'a giderken aldı da bir yağmur", "Fındıklı bizim yolumuz" gibi türkülerde İstanbul'u görürüz. Bunun yanında ninni, atasözü gibi türlere de konu olur. *"Zeyrek'ten başka yokuş, serçeden başka kuş bilmez."*, *Kasımpaşalı, eli maşalı,*

⁶⁷ a.g.e , s.290.

⁶⁸ a.g.e.,290.

⁶⁹ Şükrü Elçin, *Âşık Ömer*, Ankara, 1987, s.49.

⁷⁰ İslam Ansiklopedisi, s.291.

İstanbul'da yangın olmasa evlerin eşiği altından olurdu"⁷¹ gibi atasözleri de örnek gösterilebilir. Bilmece, Karagöz oyunu, tekerleme, meddah hikâyeleri gibi türlere de İstanbul konu olmuştur.

Tanzimat edebiyatına geldiğimizde yine İstanbul ile karşılaşırız. İlk grup Tanzimatçılarında divan şiirinde olduğu gibi şehir, İstanbul'dur. Şinâsî'nin *Müntehabât-ı Eş'ârım* (1862) adlı kitabında "Tevârih" başlığı altında çeşme, câmi, köprü gibi yapılar hakkında yazdığı manzum tarihler yer alır. "*Yeni tarz şiirde ilk defa Recâizâde Ekrem ve Nâbizâde Nâzım'ın bazı manzumelerinde İstinye, Adalar, Küçükusu, Anadoluhisarı, Yakacık gibi semt adları geçmeye başlar.*"⁷² Burada Recâizâde Ekrem'in, *Yakacık'ta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi* manzumesini hatırlarız. Bu manzumede "*kederli bir ruh hali ve karanlık bir dış dünya*"⁷³ olarak Yakacık semtini görürüz.

Servet-i Fünûn dönemindeki İstanbul algısına baktığımızda *Sis* şiirini görürüz. Bu şiir, ilk defa şiirin bütününe hâkim bir temayla İstanbul'u ele alır. Şairin İstanbul'a bakışı menfidir. Tevfik Fikret'in II. Meşrutiyet sonrası yazdığı bu şiirinde her anlamda nefret kazanmış, lanetlenmiş ve sisli bir İstanbul ile karşılaşırız. Fikret'in bu tavrına benzer olumsuz bakış, "*Fazıl Ahmet Aykaç ve Halil Nihat Boztepe'nin şiirlerinde de hiciv tarzında görülür. Bunlarda İstanbul'un siyasi havası ve bozulan şehir düzeni hicvedilmiştir.*"⁷⁴

Mehmet Âkif de Safahat'ındaki bazı şiirlerinde İstanbul'u hicveder. *Meyhane, Mahalle Kahvesi* manzumelerinde İstanbul'daki farklı meyhane ve kahvelerde vakit geçiren insanları hedef alır. *Seyfi Baba* ve *Küfe* gibi manzumelerinde ise İstanbul'un kenar mahallelerindeki yoksulluğa, alt yapı bozukluğuna yer verir.

İstanbul'u en çok ele alan şairlerden Yahya Kemal Beyatlı, bir İstanbul şairi olarak bilinir. Onun şiirlerinde, İstanbul'un birçok semtini görürüz. Ancak bu semtler, "mümin, mütevekkil, yoksul" olmak şartıyla şiirlerde yer alırlar. Beyatlı'nın semtleri, Koca Mustafa Paşa, Üsküdar, Atık Valde, Emirgân, Kandilli gibi geleneklerine bağlı, Müslüman Türk kimliğini yansıtan semtlerdir. Şiirlerinde, Şişli, Beyoğlu gibi alafranga semtler hiç geçmez.

Cumhuriyet Dönemi şairleri arasında "*günlük hayatın akışı, insanlar ve semtler Zeki Ömer Defne, Orhan Veli Kanık, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi, Ziya Osman Saba, İlhan Geçer, Behçet Necatigil, Cahit Sıtkı Tarancı, Ümit Yaşar Oğuzcan ve Turgut Uyar'ın şiirlerinde; tabii güzellikler Faruk Nafiz Çamlıbel ve Mithat Cemal Kuntay'da; şehrin tarihi yapısı Selahattin Batu, Nüzhet Erman, Nurettin Özdemir ve Sezai Karakoç'ta; İstanbul'un güzelliklerinin aşkla terkibine Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Oktay Rifat ve Yavuz Bülent Bakiler'de; İstanbul'un kaybolan geçmişine ve değerlerine hasret Rıza Tevfik Bölükbaşı, Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Ahmet Muhip Dranas, Özdemir Asaf, Mustafa*

⁷¹ a.g.e,s.291.

⁷² Orhan Okay, "Yeni Türk Edebiyatında İstanbul", *Edebiyat ve Edebi Dersler Üzerine*, İstanbul, 2011, s.141.

⁷³ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*, s.89.

⁷⁴ Okay, a.g.e, s.141.

Necati Karaer, Ayhan Kırdar, Hilmi Yavuz, Hüseyin Hatemi ve Hüsrev Hatemi'nin şiirlerinde rastlanır. Buna karşılık İstanbul'u sosyal sınıflaşma açısından gören A. Kadir, Melih Cevdet Anday, İlhan Berk, Cevdet Kudret, Necati Cumalı, Arif Damar, Attila İlhan, Nihat Behram ve Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinde karamsar bir bakış, hatta lânetleme dikkat çeker."⁷⁵

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde Yahya Kemal'den farklı olarak İstanbul'a yaklaşan ve bu anlamda öne çıkan şair, İlhan Berk'tir. Berk, İstanbul'u karanlık, fakir ve frengili şairlerin yaşadığı bir şehir olarak tanımlar. Onun şiirine İstanbul karanlık yüzüyle, öfke ve nefretle karışık olarak yansır. Benzer yaklaşım, Attila İlhan'ın bazı şiirlerinde de görülür. İlhan da İstanbul'a duyduğu öfkeyi şiirlerine yansıtır.

Bunun yanı sıra İstanbul'un bazı yerleri ile özdeşleşmiş şairlere de rastlarız. Örneğin Adalı Reşat Gökmen, bir ada şairi olarak bilinir. *Adaların Şiiri* (1951) adlı bir şiir kitabı da vardır. Gökmen gibi Hikmet Şinasi Önel'un da *Boğaziçi* (1959) ismiyle yayımlanmış, hepsi Boğaziçi için yazılmış şiirlerden oluşan şiir kitabına da rastlarız.

İstanbul'un fethini konu alan şiir kitapları da dikkat çekicidir. Bunların en eskisi de Abdülhak Hâmit'in *Merkad-i Fatih'i Ziyaret* şiiridir.⁷⁶ Tezimizin kapsamı içinde de yer alan ve hepsi de İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yıldönümü için yazılmış olan şiir diğer kitapları şunlardır: Arif Hikmet Par'ın *İstanbul'un Fethi Destanı*, Bürhan Özsaraçoğlu'nun *İstanbul Fatih'i II. Sultan Mehmet*, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın *İstanbul Fetih Destanı*, Hakkı Gerek'in *Fetih Günü*, İbrahim Minnetoğlu'nun *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İbrahim Tarık Çakmak'ın *İstanbul'un Fethi Destanı*, Kemal Ertürk'ün *Sultan Fetih Mehmet Han'ın Destanı*, M. Erk Yurtsever'in *Fatih'e ve Fethi Şiirler*, Orhan Seyfi Orhon'un *İstanbul'un Fethi*, Ünsal Özmen'in *Fetih Destanı*, Vehbi Cem Aşkun'un *Fetih Destanı*. Bu eserlerde İstanbul'un fethinden övgüyle söz edilir.

Bütün bu tespitlerden hareketle İstanbul'un divan şiirinden 1960'lı yıllara kadar seyrini değerlendirmeye çalıştık. İstanbul, divan edebiyatından günümüze kadar şairler için vazgeçilmez olmuştur. özellikle Cumhuriyet dönemi şiirinde zaman zaman bu şehre derin bir öfke duyulsa da İstanbul, şairlerin bağlarının hiç kopmadığı bir şehirdir.

⁷⁵ Okay, a.g.e, s.141-142.

⁷⁶ Okay, a.g.e, s.142.

1. İSTANBUL VE MEKÂN

Mekân, insan tarafından şekillendirilen, insanın kültürel ve sosyal varlığını belirleyen önemli bir yapıdır. İnsanla birlikte var olan ve anlam kazanan mekân, edebiyatın her alanında önemini muhafaza etmiştir. Çalışmamızın konusu olan İstanbul da bir şehir olarak şiirlere farklı özellikleriyle yansımış, birçok kavramı şekillendirerek anlam kazandırmıştır. Şehir, bir mekân olarak birçok karmaşık ilişkiyi ve yapılanmayı da bünyesinde barındırmaktadır. Şehircilik konusunda önemli çalışmaları olan Turgut Cansever, “*şehir, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürünü ve insan hayatını yönlüten, çerçeveleyen yapıdır. Bu yapıya biçim veren tercihleri ise, insan ve toplumlar inancından, dininden hareket ederek belirlerler. Şehir; toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir.*”⁷⁷ tanımını yapar. Cansever’in özellikle toplumların inancının, dininin şehrin şekillenmesinde önemli rol oynadığı tespiti önemlidir. Bu, İstanbul için de geçerli bir tespittir. İstanbul da tıpkı Kudüs, Mekte, Medine gibi dini yönüyle de dikkat çeker. Yine Cansever’in bir tespiti de şehirleri vücuda getiren yapıların geçici ve kalıcı olmak üzere iki ayrı malzeme ile inşa edilmesidir. Mesela sürekli değişen aile yapısına uyum sağlamak üzere evlerin geçici malzeme ile inşa edilmesine karşılık, idari, dini ve toplum hizmeti gören han, hamam, çarşı gibi yapılar kalıcı malzeme ile inşa edilmiştir.⁷⁸ Nitekim Cansever’in vurguladığı gibi kalıcı malzemeye inşa edilen, mekân başlığı altında ele aldığımız cami, kilise, çeşme, saray gibi tarihi yapılar yüzyıllar geçmesine rağmen hâlâ olanca haşmetleriyle varlıklarını muhafaza etmektedirler.

Tezimizin kapsamı içinde yer alan mekânlar; *Semtler, Mahalleler, Sokaklar, Meydanlar, Camiler, Türbeler, Kiliseler, Okullar, Hastaneler, Kütüphaneler, Saraylar, Yalılar, Köşkler, Hisarlar, Kız Kulesi, Galata Kulesi, Çeşmeler, Çarşılar, Mağazalar, Köprüler, Mezarlıklar, Kahvehaneler, Hapishaneler, İstasyonlar, Rıhtımlar, Eğlence Mekânları, Pastaneler, Oteller, Mesire Yerleri, Parklar, ve Doğa* ana başlıkları altında ele alınmıştır.

1.1. SEMTLER

Semtler başlığı altında tezimizin kapsamı içinde yer alan şiirlerde geçen semtleri Anadolu Yakası, Rumeli Yakası ve Boğaziçi olarak ayırdık. Bu üç başlık altında yer alan semtleri, şiirlerde ele alınışları yönüyle tematik olarak inceledik. Ayrıca bu semtlerin hangi şairler tarafından nasıl bir yaklaşımla ele alındığını bazı şiirlerde karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye çalıştık.

1.1.1. ANADOLU YAKASI

Bu bölümde Anadolu Yakası’nda yer alan Atik Valde, Erenköy, Fenerbahçe, Kadıköy, Kalamış, Maltepe, Moda, Yakacık semtlerini ele aldık. Bu bölümde yer alan semtler, sahil semtleri olduğu için denizle bir arada ele alınır. Bu semtler, (Atik

⁷⁷ Turgut Cansever, “Şehir”, *Cogito*, S:8, Yaz 1996, Ocak 2009, s.125.

⁷⁸ Cansever, a.g.m.,s.125

Valde hariç) denizin daha da güzelleştirdiği semtler olarak dikkatimizi çekerler. Atik Valde semtine iki şiirinde yer veren Yahya Kemal için bu semt, bu bölümdeki diğer semtler gibi, doğal güzellikleri ile ele alınmaz. Şairin bu semte yüklediği manalar şiirde geçen ifadesiyle “ledünnî”dir. Şair, her iki şiirde de kendini başka ve manevi bir âlemde hisseder. Atik Valde, Beyatlı’nın bu yaklaşımıyla bu bölümdeki diğer semtlerden ayrılır. Bu bölümde ele alınan semtlere yaklaşım genel olarak olumludur. Hemen hepsinde bu semtlerin doğal güzelliklerine dikkat çekilir. Bu bölümdeki semtler arasında yalnızca Mehmet Salihoğlu’nun *İstanbul’da Sonbahar* şiirine konu olan Fenerbahçe için olumsuz diyebileceğimiz bir yaklaşım dikkat çeker. Bu da Fenerbahçe’nin şaire, eski günlerine ait hatıraları derin bir özlemle hatırlatmasından kaynaklanır.

1.1.1.1. Atik Valde

Atik Valde⁷⁹ semti yalnızca Yahya Kemal Beyatlı⁸⁰’nın *Ziyaret* ve *Atik Valde’den İnen Sokakta* şiirlerinde geçer. Her iki şiirde de bu semtin manevî yönü öne çıkar. İstanbul’un eski semtlerinden olan Atik Valde’nin Yahya Kemal’in gözünde ayrı bir yeri vardır. Yahya Kemal *Ziyaret* şiirinde, gittiği Atik Valde semtinde yaşadığı hisleri dizelerine aktarır. Şair, burada çınarların ve servilerin gölgesinde kendine yer arar. Şadırvanlardan akan suyun sesinde bile bir maneviyat hisseder. Burayı bir huzur atmosferi olarak görür. Buralarda saatlerce temâşaya değer manzaralar olduğunu düşünür. Tarihi Atik Valide Çeşmesi’nden akan suyun sesi ona huzur verir. Tarihi çeşmenin duvarlarındaki çiniler onu büyüler. Kendini başka bir âlemde hisseder:

*Yine birlikte, bu mevsimde, Atik – Valde’deyiz;
Yine birlikte, bu mevsimde, gezip sezmedeyiz
Bu çınarlarla siyah servilerin gölgesini;
Bu şadırvanda suyun sanki ledünnî sesini.
Eski mîmâra nasıl rahmet okunmaz burada?
Suyu cennetten akıtmış bu güzel manzarada;
Bu duvarlarda, saatlerce temâşâya değer,*

⁷⁹ Atik Valide, Üsküdar Toptaşı’nda yer alan bir mahalledir. Valide-i Atik ya da Atik Valide, Sultan III. Murat’ın annesi Nurbanu Valide Sultan’a verilen isimdir. Üsküdar’da Mimar Sinan’a yaptırdığı külliye ve külliye’nin bulunduğu mahalle, Valide Sultan’ın adıyla anılmıştır. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.348.)

⁸⁰ Yahya Kemal Beyatlı’nın *Kendi Gök Kubbemiz* adlı kitabı 1961’de, *Eski Şiirin Rüzgârıyla* ise 1962’de basılmıştır; ancak basım çalışmaları daha önce başlamıştır. Hatta yakın dostları Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nihat Sami Banarlı onun bitmiş ve bitmemiş şiirleri üzerine şairle çalışmalar yapmışlar, ancak şairin vefatıyla bu çalışmalar yarım kalmıştır. 1958’de şairin varisleri ile şiirleri yayımlamak için sözleşme de imzalanmıştır. Ancak şairin ölümünden sonra Banarlı idaresindeki Yahya Kemal Enstitüsü, gazete ve dergilerde kalan yazılarını toplayıp onun arzuladığı biçimde kitaplaştırmak istemişler, diğer varislerle aralarında çıkan ihtilaflar sonucu açılan dava nedeniyle kitapların basımı ancak 1961’de yapılabilmektedir. Biz de Beyatlı’nın kitaplarının basım çalışmalarının daha önceden başladığını ve mahkeme süreci sebebiyle 1960 sonrasına kaldığını göz önünde bulundurarak bir İstanbul şairi olan Beyatlı’nın İstanbul ile ilgili şiirlerini tezimize dâhil ettik. (Konuyla ilgili Bkz. Mehmet Samsakçı, “Yahya Kemal’in Eserlerinin Kitap Halinde İlk Neşri Meselesi ve Bir Mahkeme Davası”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Yayına Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 2008, s.462-471.)

*Çini'den solmıyacak bahçeler açmış yer yer;
Mânevi rahata bir çerçeve yapmış ki gören,
Başka bir âlemi görmekle geçer kendinden.⁸¹*

dizeleri, onun bu semte yüklediği uhrevi anlamı öne çıkarır. Şair, burada adeta başka bir âlemin kapısından geçmiş gibidir.

Beyatlı, *Atik Valde'den İnen Sokakta* şiirinde ise bir iftar öncesi gittiği Atik Valde semtinde 'ferahlı bir âlemin neşesi' içinde bulur kendini. Dini anlamda kendini buraya yakın hisseder. Yahya Kemal'deki din duygusu özellikle bu şiirde ortaya çıkar. Hilmi Yavuz, Yahya Kemal'de din olgusunun "daha küçük yaşta bir duyuş"⁸² olarak oluştuğunu söyler. Bu duyuşunu en iyi gördüğümüz şiirlerden biri de bu şiirdir. Şair, sürekli gittiği bu semte bir ramazan günü de uğrar. Ramazan'ın getirdiği farklılığı hisseder. Ramazan'ın maneviyatı semtin sükûnetini bir tatlı intizara çevirmiştir. Bu intizar, şaire huzur verir:

*"İftardan önce gittim Atik-Valde semtine,
Kaç def'a geçtiğim bu sokaklar, bugün yine,
Sessizdiler. Fakat Ramazan mâneviyyatı
Bir tatlı intizâra çevirmiş sükûneti;"⁸³*

Atik Valde, yukarıdaki her iki şiirde de değerlerine bağlı, şairin huzur bulduğu, nefes alabildiği, manevi yönü gelişmiş bir mekân olarak değerlendirilir. Ayrıca Yahya Kemal'in *Ziyaret* şiirinde semtteki tarihi çeşmenin başında Osmanlının parlak günlerine giderek bu çeşmenin mimarını hatırlaması da dikkat çekicidir.. Şair, Atik Valde semtindeki tarihi çeşmeden hareketle bu çeşmenin mimarını anarak toplumun ortak değerlerine ait bir noktaya dikkat çeker ve kolektif bir şuuru da şiirine dahil eder.

1.1.1.2. Erenköy

Erenköy⁸⁴ ile ilgili şiirlerde bu semtin güzelliği öne çıkar. A. Faruk Durukal'ın *Erenköy Akşamları* ve Yahya Kemal Beyatlı'nın *Erenköyü'nde Bahar* şiirleri bu semti farklı yönleriyle anlatan şiirlerdir. Durukal, Erenköy'de günbatımından sonraki huzurlu ve bülbul sesiyle güzelleşen ortama yer verirken,

⁸¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.32.

⁸² Hilmi Yavuz, "Yahya Kemal Deist mi İdi", *Zaman Gazetesi*, 9 Aralık 1997.

⁸³ Beyatlı, *a.g.e.*, s.34-35.

⁸⁴ Erenköy'ün bir yerleşme olarak bilinen tarihi, 14. yüzyılda başlar. 1331'de, Orhan Gazi Kartal Cevizli'de Bizans İmparatoru III. Andronikos'u yenerek Üsküdar'a doğru ilerlerken, komutanlarından Konuralp de derviş yoldaşları ile birlikte Kayışdağı'nın batı eteklerini ve bugünkü İçerenköy bölgesini fethetmişti. Konuralp'in savaşçı dervişlerinden olan Geyikli Baba'nın müridlerinden Gözcü Baba, Eren baba, Kartal Baba, Ali Gazi, Sarı Gazi gibi erenlerin öncülüğünde bölgeye gelenler, başta Merdivenköy olmak üzere Erenköy- Göztepe yöresinde iskân edildiler. 1335'te Tekkebağ Köyü adıyla kurulan ilk yerleşim yeri Eren Baba ile Ali Gazi'nin yönetimindeydi. 1645'ten sonra bölgenin adı, tapu kayıtlarında Eren Baba'dan gelerek Erenköy diye geçer. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.113.)

Beyatlı ise Erenköy'ün bahar mevsimindeki büyüleyici güzelliğine vurgu yapar. *Erenköy Akşamları* şiirinde, güneş her tarafı kızıl bir perdeyle çevirirken gurup vakti gölgeler camlara akseder. Bu gölge oyunu burayı büyüleyici kılar. Çamlıklardan bülbül sesleri duyulur. Her tarafı derin bir huzur kaplar:

“Çamlıklardan geliyor bülbül terennümleri
Derin akşam sükûtu sardı şimdi yerleri
Bak geliyor uzaktan ufak çocuk sesleri,
Havaya karışıyor yanan ocak isleri.”⁸⁵

Bu dizelerde aynı zamanda sıcak bir mahalle atmosferi de oluşturulmak istenir. Çocuk sesleri ve yanan ocağın isleriyle bu sıcaklık okuyucuya hissettirilir.

Yahya Kemal'in, *Erenköyü'nde Bahar* şiirinde şair, Erenköy'ü sevgiliyle özdeşleştirir. Özellikle şiirin başındaki “*Cânan aramızda bir adındı*” dizesi bu vurguyu keskinleştirir. Şairin hayalinde sevgili çoğu kez bir şiiri hatırlatan bir kadındır. Şair, sevgiliyle bütünleştirdiği Erenköy'ün edâsının hazzıyla haraptır. Erenköy'ün güzelliği, bir saltanatın güzelliği gibidir. Burada “Saltanatın güzelliği” ifadesi aslında şairin şiirlerinde birçok kez yaptığı gibi geçmişin (Osmanlı) parlak günlerine yaptığı bir vurgudur:

“Mevsim iyi, kâinât iyiydi;
Yıldızlar o yanda, biz bu yanda,
Hulyâ gibi hoş geçen zamanda
Sandım ki güzelliğin cihanda
Bir saltanatın güzelliği idi.”⁸⁶

Hem Durukal hem de Beyatlı için Erenköy güzel, sakın ve huzurludur. Her iki şiirde de tabiat unsurları (Durukal'da günbatımı, Beyatlı'da bahar) bu semti güzelleştiren ona farklı anlamlar katan unsurlar olarak göze çarpar.

1.1.1.3. Fenerbahçe

Bu bölümde Fenerbahçe⁸⁷ semti Mehmet Salihoğlu'nun *İstanbul'da Sonbahar*, Yahya Kemal Beyatlı'nın *Fenerbahçe*, Engin Alsan'ın *Yaz Günleri* şiirlerine konu olur. Her üç şiirde de Fenerbahçe'ye yaklaşımlar farklıdır. Fenerbahçe, Mehmet Salihoğlu'nun şiirine eski bir âşına olarak konu olur. Salihoğlu, *İstanbul'da Sonbahar* şiirinde İstanbul'u eskisi kadar sevmediğini vurgular. İstanbul'da artık hiçbir şeyin eski tadı kalmamıştır. Sonbaharın gelişiyse her yere bir

⁸⁵ A. Faruk Durukal, *Çala Kalem*, Mersin, 1938, s.11.

⁸⁶ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.135.

⁸⁷ Kalamış'tan sonra Fenerbahçesi gelir. Sahilde büyük taşlar üzerinde yapılmış ve geceleri sabaha kadar yakılan bir fener kulesi vardır. dil şeklinde olup, denizin içine uzanmış ve çınar ve selvi ağaçlarıyla süslü Fenerbahçesi'nin içinde güzel bir padişah köşkü vardır. (P.G. İncicicyan, 18. Asırda İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1976, Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.122)

keder çökmüştür. Fenerbahçe’de hatırlamak istemediği hatıralarıyla karşı karşıya olmanın üzüntüsünü yaşar. Çünkü bu hatıralar şairi derinden yaralar:

“Adım atmaz oldum, Fenerbahçe’ye doğru,
Her köşesi öldüren, hatıralarla dolu.”⁸⁸

dizelerinde bu rahatsızlığını dile getirir.

Yahya Kemal de *Fenerbahçe* şiirinde Fenerbahçe’ye baharın gelişini anlatır. Bahar, Fenerbahçe’ye olanca güzelliğiyle gelmiş, burayı güzelleştirmiştir. Yahya Kemal, bu şiirde Salihoğlu’nun şiirindeki duyguların aksine Fenerbahçe’yi renkli, baharın coşkusuyla kuşatılmış bir yer olarak anlatır. Salihoğlu’nun her köşesini “öldüren hatıralarla dolu” olarak gördüğü İstanbul’u o, “cennet” olarak değerlendirir.

“Dün Fenerbahçe’de gördüm
İri bir zümrüt içindeydi bahar...
Bir mücevherde yalan bir cennet
Görünür;
Çağlayanlar dökülür yüksekten.
Çeşmelerden su akar rengârenk...
Göge ser çekmiş ağaçlar yücelir.”⁸⁹

Engin Alsan’ın bu semte bakışı Yahya Kemal gibi olumludur. O da Fenerbahçe’yi

“Ne güzeldir Fenerbahçe
Kuşların öttüğü mevsim.”⁹⁰

dizeleriyle başlayan *Yaz Günleri* şiirinde güzellikleri ile anlatır. Fenerbahçe’de yaz, büyüleyici bir güzelliğe sahiptir. Güzel havanın insana yaşama sevinci verdiği bu günlerde Fenerbahçe’nin her yerine baharın güzelliği sinmiştir:

“Bir tarafta Ada
Bir tarafta Moda
Papatya kokar havası Fenerbahçenin,
Yeşil yaz günlerinde.”⁹¹

Fenerbahçe, bu bölümde Mehmet Salihoğlu için hatırlamak istemediği kötü anıları barındıran uğursuz bir semt olarak dikkat çekerken Engin Alsan için yaz; Yahya Kemal için ise baharın güzelliklerini barındıran bir yerdir.

⁸⁸ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.39.

⁸⁹ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe*, s.61.

⁹⁰ Engin Alsan, *Falçı*, İstanbul, 1997, s.11.

⁹¹ Alsan, *a.g.e.*, s.11.

1.1.1.4. Kadıköy

Kadıköy⁹², bu bölümde sekiz şiire konu olur. Her bir şiirde bu semt müstakil olarak ele alınır. Celâdet Ali Sivrioğlu, *Köye Dönüş* şiirinde, Kadıköy’e olan sevgisini dile getirir. Kadıköy’ü o kadar benimsemiştir ki Kadıköy meydanını kendine ait hisseder. Buraya her dönüşte ilk defa gidiyormuş gibi heyecan duyar ve Kadıköy’e karşı hissettiği sevgi hiç değişmez:

*“İskeleye indiğim zaman,
Sanki o koca meydan,
Malımmış gibi gelir bana
Nasıl insan,
Ana vatana,
Avdette heyecanlıdır
Benim de Kadıköy’e dönerken
Hislerim hep aynıdır.”*⁹³

Selâhattin Savcı, *Adalar’a Geçiyoruz* şiirinde Kadıköy’ü renklilik ve güzelliğiyle bir geline benzetir. Marmara’nın bucağı bu geline oda olmuştur. Şiirde yaşama sevinci göze çarpar. Şair, hayatı olanca güzelliğiyle gördüğünü bu dizelerle okuyucuya hissettirir. Bu manzara karşısında hayranlık duyar:

*“Bir gelin gibi uzanır penbe tüllü Kadıköy,
Menekşeli, sümbüllü, sarı güllü Kadıköy.
Başında bir zümrüt taç: Fener, Kalamış, Moda,
Bir geline Marmara kucağı olmuş oda.”*⁹⁴

Baki Süha Ediboğlu’nun *Birdenbire* adlı şiirine ait olan:

*“Adalardan Kadıköye
Masmavi bayrağını çekti mayıs
Apartmanların üst katlarından
Sokaklara inen rüzgârı dinle”*⁹⁵

dizeleri de baharın güzelliğine yer verir. Bu mısralarda İstanbul’a baharın gelişi anlatılır. Bahar İstanbul’a gelirken beraberinde mutluluğu, aşkı ve yaşama sevincini

⁹²Önder Şenyapılı Kadıköy için, “İÖ 680 yılında kurulan kentin ilk adı Khalkedon’dur. Helencede “Khalkon” bakır anlamına gelir.” Bilgisine yer verir. Şenyapılı, Cüneyt Akalın’ın “Geçmişten Geleceğe Kadıköy Çarşısı” adlı eserinde verdiği bilgiler de aktarır. Buna göre, Kadıköy semtinin ilk sakinleri, buraya Kalkedon adını veren Yunanistan’dan gelmişlerdir. Kadıköy, 1350 yılında Osmanlılar tarafından fethedilir. Diğer bir deyişle Kadıköy, İstanbul’dan yaklaşık yüz yıl önce Bizans egemenliğinde çıkar. İstanbul’un Türkler tarafından fethinden sonra Kadıköy, Fatih’in kadısı Celâlzâde Hıdır Bey’e verilir. Buradan kaynaklanan “Kadı-köy” adı, yerleşip günümüze kadar gelir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.191.)

⁹³ Celâdet Ali Sivrioğlu, *Açıkça*, İstanbul, 1959, s.45.

⁹⁴ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.87.

⁹⁵ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.17.

de getirmektedir. Bu, rüzgârın sesinden bile hissedilebilir. Şair, baharın gelişini mavi renkle anlatır. Mayıs, İstanbul'a masmavi bayrağını çeker. Mavi renk baharın huzur ve mutluluk verici yönünü en iyi anlatan unsurdur:

*“Ayaklarında yonca kokusu
Dudaklarında aşk türküsü
Karacaahmet üstünden
Üsküdarı doğru
Yaklaşan mayısı dinle”⁹⁶*

Yağmur şiirinde ise Muzaffer Tayyip Uslu, İstanbul'daki günlük hayatından bir bölüme yer verir. Şair İstanbul'daki bir gününü anlatır. Bu gün içinde şair, İstanbul'u gözlemler. Yolda rastladığı bir tanıdık, iskeleden kalkan vapur, bu ayrıntılardandır:

*“Sabahleyin evden çıktım
Güneş vardı
İyi hatırlıyorum
Hafif bir sonbahar güneşi*

*Eski bir dosta rastladım
Köprü'nün ortasında
Tam o sırada
Bir vapur kalktı Kadıköy iskelesinden”⁹⁷*

Salih Sıtkı Gör, Sokaklar şiirinde:

*“Tuttum her cebime bir yeni resim koydum,
Aldım başımı, ver elini İstanbul dedim;”⁹⁸*

dizeleriyle İstanbul'u anlatmaya güzel duygularla ve ümit dolu bir üslupla başlar. İstanbul ona yaşama sevinçli aşılarda. İstanbul'un her farklı yerinde farklı şeyleri görür. En fazla hareketlilik de Köprü altında görülür. Bunların her biri İstanbul'un birer ayrı fotoğrafı gibidir:

*“Kadıköy ince bir kız gibiydi, narin.
Vapura bindim, bir şehir donattım insanlardan
Köprü altında cıvıltılar üst üste alt alta güreşsin;
Gel,
Gel kardeşim dedim tuttum yakasından.”⁹⁹*

İstanbul'un günün her saatinde ayrı bir güzelliği vardır. Ömer Nida da şiirinde İstanbul'un akşam vaktindeki güzelliğine değinir. Bir bahar akşamında

⁹⁶ Ediboğlu, a.g.e, s.17.

⁹⁷ Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Zonguldak, 1945, s.12.

⁹⁸ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.37.

⁹⁹ Gör, a.g.e, s.37.

İstanbul, bahar ve aşkla doludur. Kadıköy, kadınların ve kızların meydana getirdiği bir hareketlilikle fıkır fıkırdır:

*“Akşamleyin Üsküdar pırıl pırıldı,
Kırlarından arınmayı bilmiş İstanbul,
İstanbul bahar dolu, aşk dolu
Kadıköy’de fıkır fıkır kadınlar kızlar
Rumeli yönünden bir tatlı rüzgâr.”¹⁰⁰*

Haydarpaşa şiirine ait aşağıdaki dizelerde İstanbul’dan ayrılmanın hüznü vardır:

*“Nedir elinden çektiğim rüzgâr?
Nedir bu sulardan korktuğum?
Elveda canım Kadıköy
Elini elime ver yolcuyum.”¹⁰¹*

Kenan Akansu, *Ayşe Abla* şiirinde İstanbul’un sıradan insanlarının hayatlarına yer verir. Bu insanların gündelik yaşantısına ait renkli kesitler dikkat çeker. Kadıköy’de kurulan Salıpazarı hem tezgâhlardaki renkli görüntüler hem de kalabalık insan topluluğuyla dikkat çeker. Kızlar da güzel ve süslerine düşkündürler. Onlar da pazarlarda yerlerini alırlar:

*“Bugün
Kadıköy’ün Salı Pazarı
Sebzeci, meyvacı, işportacı
Esnaf tam kadro
Kurmuş tezgâhı.”¹⁰²*

Yukarıdaki her bir şiirde Kadıköy’ün ayrı bir yüzü ile karşılaşırız. Celâdet Ali Sivrioğlu, Kadıköy’e duyduğu sevgiyi dile getirir. Selâhattin Savcı ve Baki Süha Ediboğlu’nun şiirlerinde Kadıköy’ü yaşama sevinciyle iç içe geçmiş olarak görürüz. Muzaffer Tayyip Uslu’nun şiirinde iskeleden kalkan bir vapur vesilesiyle geçer. Salih Sıtkı Gör ve Ömer Nida, Kadıköy’ün hareketli bir anından kesitler sunarlar. Ömer Nida’nın şiirinde hüznü, Kenan Akansu’nun şiirinde ise günlük hayattan bir kesit vardır.

¹⁰⁰ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s.29-30.

¹⁰¹ Baki Süha Ediboğlu, *Gece Yağmuru*, Ankara, 1947, s.49.

¹⁰² Kenan Akansu, *Yanık Türkü*, İstanbul, 1959, s.40.

1.1.1.5. Kalamış

Kalamış¹⁰³ semti bu bölümde üç şiire konu olur. Kalamış başlığı altında ele alacağımız şiirlerden ikisinde Kalamış'ın doğal güzelliklerine, özellikle koy'unun eşsiz güzelliğine yer verilir. Sabih İzzet Alaçam'ın *Kalamış* adlı şiirinde bu semt, akşam vaktinin sessizliğinde huzur veren bir ortamdır. Melih Artel de *Kalamış* şiirinde yine bu semti gecenin sessizliğiyle anlatır. Cenap Muhittin Kozanoğlu ise *Kalamışlı* şiirinde bu iki şiirden farklı olarak sevgiliyi öne çıkarır. Kalamışlı sevgilisi onu kendine âşık ettikten sonra peşinden sürüklemiştir.

Sabih İzzet Alaçam, şiirinde Kalamış koyunda akşam vaktine yer verir. Şiire hâkim olan tema hüzdür. Şair, ayrılıktan duyduğu üzüntüyü dile getirdiği şiirinde akşam vaktinin bu hüznü arttırdığını vurgular. Sevinçten uzak bir ruh haliyle, ayrılığı olanca varlığıyla hisseden şair, bu acıyla Kalamış koyunun da içlendiğini söyler:

*“Bu Akşam ne içli Kalamış koyu,
Denize sığmıyor fenerin boyu,
Ağaçlar, yakından fısıldaşacak.*

*Kalbimiz, nedense uzak sevince,
Yollarda kısalan belirsiz gece,
Yüzüne değmeden uzaklaşacak...”¹⁰⁴*

Melih Artel ise *Kalamış* şiirinde, Kalamış'ı bir dörtlükte anlatır. Rüzgârın sesine eşlik eden suların sükûneti ve gecenin karanlığı burayı hüznü bir atmosfere bürür:

*“Rüzgâr tatlı sesiyle bir senfoni heceler,
Sular huşu içinde seyrine dalar ayın.
Çökünce bu körfeze bir sis gibi geceler,
Dünyanın bir ucunda unutulduk sanmayın...”¹⁰⁵*

Kalamışlı vefasız bir sevgiliye yer verilen ve sitem duygusunun yoğun olarak yer aldığı:

*“Hicranla geçen benzi soluk ayları saydım,
Baktım yeni doğmuş aya zalim Kalamışlı!”¹⁰⁶*

dizeleri Cenap Muhittin Kozanoğlu'nun, *Kalamışlı* şiirine aittir. Şair, Geçen zamana rağmen sevgilisini unutmamıştır. Kalamış'ta her şey o vefasız sevgiliyi

¹⁰³ Önder Şenyapılı, Kalamış adının büyük olasılıkla, Yunanca Kalamisia sözcüğünde geldiğini söyler. Yunanca'da Kalamisia kamılar ya da kamışlık demektir. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.193.)

¹⁰⁴ Sabih İzzet Alaçam, *Engin Kıyıları*, İstanbul, 1936, s.16-17.

¹⁰⁵ Melih Artel, *Kıvılcım*, İstanbul, 1936, s.8.

¹⁰⁶ Cenap Muhiddin Kozanoğlu, *Kadın*, İstanbul, 1936, s.24.

hatırlatır. Burada bütün zaman hicran içinde geçer. Şair, hepsi birbirinin aynı olan bu can sıkıcı günleri saymakla ömür geçirir:

*“Endamına çılgınca gönül bağlamasaydım
Gölgende sürünmezdi hayalim, Kalamışlı!”¹⁰⁷*

dizelerinde de boşa geçen günlerine ve vefasız sevgiliye duyduğu aşka dair pişmanlıkları vardır.

Bu şiirler arasında yukarıdaki ilk iki şiir, Kalamış’ı geceleyin huzurlu ve sakin ve bu sakinliğin güzelleştirdiği bir yer oluşuyla öne çıkarır. Cenap Muhittin’in *Kalamışlı* şiirinde ise “vefasız sevgili”nin ait olduğu yerdir.

1.1.1.6. Maltepe

Maltepe¹⁰⁸ semti Selahattin Savcı’nın *Maltepe’deyiz* ve Yahya Kemal’in *Maltepe* şiirlerinde geçer. Selahattin Savcı, Maltepe’den övgüyle söz eder. Bu semt Savcı için yalıları ve deniziyle öne çıkar.

*“İki yana dumanlar serpe serpe
Maltepe’nin yalıları boyalı,
Bir bayırda selamlaşır Maltepe...
Maltepe’nin sahilleri oyalı,
Maltepe’nin düzü çok, azı yokuştur;
Suyu hafif, havası lâtif ve hoştur...”¹⁰⁹*

Maltepe’den övgüyle söz eden şairlerden biri de Yahya Kemal’dir. Şair, *Maltepe* şiirinde etrafın “mavi sükûn” içindeki güzelliğini anlatır. Gecenin en sükûnet dolu anlarını yaşar. Etrafta yalnızca köpüren mavi dalgalar vardır. Gökyüzünde yıldızların sayısı arttıkça gecenin büyüleyiciliği de artar. Şair, bu büyümlü güzellikteki gecenin çabucak geçmesine üzümlür:

*“Artık enginleşince mâvi sükûn,
Artıyor gökyüzünde yıldızlar...
Gece gittikçe başka hâl alıyor.*

*Suyu ürpertiyor çıkan rüzgâr.
Şimdi sâhil boyunca Maltepe’yi
Köpüren mâvi dalgalar yalıyor.*

¹⁰⁷ Kozanoğlu, a.g.e, s.24.

¹⁰⁸ “Maltepe’de bulunan bir tümülüsün semtin ismine kaynak olduğu sanılır. Türkler eskiden içinde hazine ya da define bulunan küçük höyük biçimindeki toprak yığınlarını ‘Maltepe’ olarak adlandırmışlardı. Tarihçi Hammer bu kıyı şeridindeki bütün tepelere Maltepe denildiğini söylemektedir.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.232.)

¹⁰⁹ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.82-83.

*Kanmadık gaşy eden bu mâviliğe
Ne yazık! Geçmek üzredir bu gece;
Ey gönül fecre az zaman kalıyor!”¹¹⁰*

Hem Selahattin Savcı, hem de Yahya Kemal Maltepe’yi doğal güzellikleriyle öne çıkarırlar. Bu semt, sahili ve deniziyle güzeldir.

1.1.1.7. Moda

Moda¹¹¹ semti, özellikle, Moda koyundan seyredilebilen güneşin batışı ile şiirlere çok fazla konu olmuştur. Mehtap ve gurup Moda koyunda uyumlu bir güzellik içindedirler. Deniz de Moda’nın güzelliğine ayrı bir renk katar. Moda bu bölümde dört şiire konu olur. Jozef Habib Gerez’in *Mehtap ile Gurup* şiirinde güneşin gurup anı ile batışı esnasındaki renk cümbüşü ve büyümlü atmosferden hareketle Moda Koyu’nun güzelliği anlatılır. Renk unsurları çok fazla kullanılır. Bu renklilik güneşin batış anını canlı kılar:

*“Suların üstünde
Birbirleriyle
Sarmaş dolaş rakeden
Mehtap ile gurubu
Seyreyledim Moda Koyunda...”¹¹²*

İstanbul şiirinde gurub vakti olanca büyüleyiciliği ile:

*“Bu şehrin akşamını seyrettik; ufukta erirken güneş.
Sahillerinde gezindik hayal ve baharla eş!”¹¹³*

dizeleriyle aktarılır. Necdet Evliyagil, şiirinde gurub vakti, İstanbul’un ayrı bir güzelliği olduğunu belirtir. Güneş batarken İstanbul’un güzelliği bütün büyüyle kendini gösterir. Moda koyu da ayrıca bir güzelliğe bürünür. Güneşin batışı esnasındaki renk cümbüşü ve gurub vakti minarelerin suya aksetmesiyle bu güzellik tamamlanır:

*“Moda koyu” yanmada, renklerin gurûbuyla,
Karşı yakanın minareleri aksetmede, suya bütün gururuyla...”¹¹⁴*

¹¹⁰ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.63.

¹¹¹ Önder Şenyapılı, Moda semti ile ilgili şu bilgileri verir: “Moda’nın halkını geçen yüzyılda (19. yüzyıl) genellikle Rum ve Ermeniler oluşturuyormuş. Daha sonra Levanten bazı zenginler Moda’ya yerleşmişler. İngiliz kökeniyle karışık Vitöl ailesi, Moda’da oturan ve en çok bilinen ailelerden Moda’nın ünlü Levanten aileleri arasında sayılan La Fonten’ler, Monicolar ve Fredeiciler ortak mazide kalsa da, Moda’yı Moda yapan onlar. O dönemde buranın sakinleri Avrupa modasının son örnek kıyafetlerini ve yaşam tarzını sergiledikleri için bu semtin adının Moda olduğu söyleniyor.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008, s.244-245.)

¹¹² Jozef Habib Gerez, *Renklerin Akını*, İstanbul, 1954, s.16-17.

¹¹³ Necdet Evliyagil, *Eski Yalı*, Ankara, 1955, s.13.

¹¹⁴ Evliyagil, *a.g.e.*, s.13.

Yahya Kemal'in *Moda'da Mayıs* şiirinde baskın olan duygu, yaşama sevincidir. Bu mayıs ayı bir saadet ayı, yeni bir hayatın müjdecisidir ve şair toprağı bir anne gibi sevgi dolu, müşfik bulur. Baharın gelişi toprağın yeniden canlanması ve tabiattaki neşe şaire toprağı sevimli gösterir:

*“Şafaktan önce uyandım bahâr odamdaydı.
Mayıs, çiçekleri etrâfa öyle bir yaydı
Ki varlığım büyülenmişti en derin haz'la
Cihanda lezzet alınmaz bu duygudan fazla.
Seven kadınla seven erkeğin visâli gibi,
Bütün saâdet olan mevsimin bu hâli gibi,
Sürekli sevgiyi duydukça anne topraktan.
İçimde korku nedir kalmıyor yok olmaktan.”¹¹⁵*

Avni Dökmeci *Modada* şiirinde, Moda'da köküne yaslanıp oturduğu ağacın, yıllardır kim bilir nelerle karşılaştığını düşünür. Bu ağaç, görüp geçirdiklerini mağrur ve sükûnetiyle çok şey ifade eden duruşuyla dile getirir:

*“Moda'da köküne oturduğum ağaç,
Kaç senelik olduğunu bilmem ama
Denizi insanlardan çok sevdiğin
Renginden belli,
Denize eğilişinden belli.”¹¹⁶*

Bu bölümdeki şiirlerde Moda semti, sevgi duyulan, güneşin batışı sırasında daha da güzelleşen bir semt olarak dikkat çeker.

1.1.1.8. Yakacık

Yakacık¹¹⁷ da güneşin batışının en iyi görülebildiği yerlerdendir. Yakacık semtini ele aldığımız bu bölümde iki şiir vardır¹¹⁸. Bunlardan biri, Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Yakacıkta*, diğeri ise Cemile Yetiker'in *Yakacık Tepesinde* şiiridir. Her iki şiir de Yakacık'ta günbatımını anlatır. İki şiirde de gurup vaktinin oluşturduğu büyüleyici, huzur veren sakin bir ortam vardır. Bu ortam, günbatımının renkleriyle bezenmiştir. Şiirlerde bir renk uyumu içinde güneşin batışının tasvir edildiği

¹¹⁵ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.102.

¹¹⁶ Avni Dökmeci, *Kese Kâğıdı*, Ankara, 1954, s.50.

¹¹⁷ “İstanbul sayfyelerinin âhu babası, hiç şüphesiz, iyi sularının şöhreti Ankara'da bile şan veren “Yakacık”tır. Aşağıda Kartal toztoprak içinde cayır cayır yanarken, yukarıda Yakacık ne ferah ferah eser. Hem de ne esiş! Sanki serin bir limonata rüzgâr şeklinde ciğerlerinize akıyor gibi...(...) Yakacığın asıl mesire mahalleleri Ayazma ile korudur. Bir de çarşı ile Ayazma arasında “aile bahçesi” denilen yüksek bir yer varsa da burası daha ziyade hususi bir pansiyon bahçesi olduğu için pek kalabalık olmaz.” (Osman Cemal Kaygılı, *Köşe Bucak İstanbul*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2003, s.18.)

¹¹⁸ Yakacık hakkında yazılmış en iyi bilinen şiirlerden biri de Recaizade Mahmut Ekrem'in *Yakacık'ta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi* şiiridir. Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle şiirde “yaşadığı veya öldüğü pek belli olmayan vefasız bir sevgili bahis konusudur. Şair, onun verdiği ızdırap dolayısıyla gece mezarlıklarda dolaşır.” (Mehmet Kaplan, *Şiiri Tahlilleri 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s.89.)

Yakacık, bir çok güzelliği barındırır. Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Yakacıkta* şiirinde renk unsurları dikkat çeker. Güneşin batışı her yeri kızılıllığa bürür. Gölge ve renkler birbirini tamamlar. Pembe, yeşil, mavi, turuncu renkler her tarafı bürüyerek bir âhenk oluşturur:

*“Şi’r olmada, zevk olmada, ruh olmada her yer
Yakutlara döndürdü gurup, gökteki tuncu:
Vadilere yer yer dökülen gölge ve renkler
Hep pembe, yeşil, sonra bütün mavi, turuncu.”¹¹⁹*

Akşam vakti bütün varlıklar, gecenin ardına sığınır ve insanı derin bir hülya içinde bırakırlar. Renklerin oluşturduğu atmosfer şairi büyümlü bir âleme sürükler. Bütün hayaller o büyümlü atmosferle birlikte bir anda açığa çıkar:

*“Durgun gecenin açtığı ehrâma sarıldı
Dağlar, tepeler, kuşlar, ağaçlar Yakacık’ta
Hülyâlarımız sonra gidip sanki barındı
Sevda gölü üstünde küçük bir adacıkta.”¹²⁰*

Cemile Yetiker’in *Yakacık Tepesinde* şiirinde Yakacık’ta güneşin batışı tasvir edilir. Güneşin parlak renkleri uçsuz bucaksız ummanı tutuşturmuş gibidir. Şair, sahili adeta alevlerin bürüdüğünü söyler. Güneşin batışı esnasında oluşan kızıl tonlardaki renk cümbüşü en usta ressamın bile yakalayamayacağı kareler oluşturur:

*“İçimde şöyle bir his!
Acabâ!.. Bu gördüğüm;
Kıpkırmızı, kızıl olan bu renkler!
Nedir diyordu?
Bu his, içimden bir saniyede akıp gitti.
Bakışlarım ise daha çok derinleşti.
Sahiller mâvi, ortası pembe, bu güzel renkler.
Ressam fırçasından bile çıkmaz âhenkle.
Tâ uzaklarda duran bir yelkenli.”¹²¹*

Her iki şiirde de Yakacık’ta gün batarken bu semti bürüyen renkler öne çıkar. şairler de bu renkleri dizelerinde kullanarak adeta tablo çizerler.

1.1.2. RUMELİ YAKASI

Bu bölümdeki semtler, Haliç, Eyüp, Balat, Beyoğlu, Fatih, Şehzadebaşı, Koca Mustafa Paşa, Küçükçekmece, Maçka, Ahırkapı semtleridir. Bu semtler içinde Haliç ve Beyoğlu en geniş bölümlerdir.

¹¹⁹ Fazıl Ahmet Aykaç, *İkinci Sis*, İstanbul, 1951, s.122.

¹²⁰ Aykaç, *a.g.e.*, s.122.

¹²¹ Cemile Yetiker, *Ya Rap*, İstanbul, 1958, s. 22.

1.1.2.1. Haliç

Bu bölümde Haliç'e¹²² yer veren altı şiir vardır. Haliç, bu bölümdeki şiirlere farklı yönleriyle konu olur. Fuat Şükrü Dilbilen'in *Haliç* şiirinde bu semtin yabancılar tarafından kendisine verilen "altın boynuz" lakabı hatırlatılır. A. Şeref Güzelyazıcı da *Haliç Akşamları* şiirine Dilbilen'e benzer bir yaklaşımla yer verir. O da günbatımında Haliç'in güzelliğine vurgu yapar. Yukarıda adını saydığımız iki şiirden farklı olarak Haliç'e yer veren Cevdet Kudret, *Haliç'in Mavnaları* şiirinde Haliç'in mavnalarının akşam vaktinde yorgun argın dönüşünü hatırlatır. Bunu da akşam vaktiyle özdeşleştirerek anlatır. Akşam vakti, burada, yorgun olarak eve dönen işçilere vurgu yapmak için kullanılır. Ömer Faruk Toprak da *Haliç* şiirinde Haliç'i Cevdet Kudret ile benzer bir bakış açısıyla ele alır. Fethi Giray da *Haliç İnsanları* şiirinde yine çalışmak zorunda olan insanların öne çıktığı bir haliç manzarasına yer verir. Sabri Soran ise *Haliç* adlı şiirinde daha farklı bir yaklaşımla dikkat çeker. Haliç'in, şiirin yazıldığı yıllardaki (1961) haline dikkat çeken şair, buranın Lâle Devri'ndeki halinden eser kalmadığını, tahrip olduğunu vurgular.

Fuat Şükrü Dilbilen:

*"Neye derler buna altın boynuz?
Kırılıp heykeli olmuş tuz buz."*¹²³

dizeleriyle bu semte övgüde bulunduğu *Haliç* şiirinde, Haliç'in güzelliğine vurgu yapar. İstanbul'daki birçok yerin Haliç'in güzelliğine yetişemeyeceğini belirtir.

A. Şeref Güzelyazıcı ise *Haliç Akşamları* şiirinde buranın güzel yüzüne yer verir. Günbatımında Haliç'in güzelliği anlatılır. Gölgele suya vurdukça bir renk cümbüşü ortaya çıkar. Beyoğlu'nda gurup tamamlanırken, Haliç kısa süren bir renkliliğe bürünür:

*"Işıklar çekilince "Beyoğlu" camlarından,
Gölgele birer birer öper eteklerini.
Al bulutlar, güneşin sarı selâmlarından;
Ölgün sulara serper hicran çiçeklerini."*¹²⁴

Şair, gönlünün yaslarını, keder ve sıkıntısını bu sularla unuttur. Acılarını, sıkıntılarını Haliç'in durgun, sakin ve huzur veren suyunu seyrederek unutmaya çalışır. Su, onun için bir tesellidir:

*"Bu sulardır avutan gönlümiün yaslarını,
Pencerem bir kapanmaz elâ gözdür Haliç'e...
Uzaktan tophiyarak verem temaslarını*

¹²² Sermet Muhtar Alus, Haliç ile ilgili olarak şunları aktarır: "Avrupalıların Altın Boynuz deyişleri, Rumca eski adı olan Hriso Keras'ın tercemesi, Kâğıdhâne ve Alibey derelerinin çatal vaziyette, boynuzu andırırlarından dolayı." (Sermet Muhtar Alus, *İstanbul Yazıları*, İstanbul, 1994, 73.)

¹²³ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.44.

¹²⁴ A. Şeref Güzelyazıcı, *Eylül Yaprakları*, İstanbul, 1938, s.57-58.

Kafiyeler işlerim mısralarıma gice... ”¹²⁵

Haliç’in işçilerle özdeşleşen yönüne dikkat çeken şiirlerde biri Cevdet Kudret’in *Haliç’in Mavnaları* şiiridir. Şiirde, Haliç’in mavnalarının akşam vaktinde yorgun argın dönüşleri anlatılır:

*“Bir ağaç gölgesinde çalarken çifte nara
Geliyor ağır ağır akşam Kâathane’den,
Yorgun bir vücut gibi uzanıp mavnalara... ”¹²⁶*

Ömer Faruk Toprak’ın, *Haliç* şiirinde işçilerin Haliç’ini görürüz. Hep bir koşuşturmacanın yaşandığı Haliç, gece yarısından sonra bir sükûnete bürünür. İşçiler ve denizciler dinlenmek üzere köşelerine çekilirler. Her şey bu vakitten sonra ölü bir geceye teslim olur:

*“Gece yarısından sonra
Haliçte deniz kımıldamaz,
Fenerlerini akşamdan yakmış gemiler
Ölü bir gecenin ortasında
Sessiz durur.” ¹²⁷*

Haliç şiirinde Sabri Soran da Toprak gibi Haliç’in çirkin yüzüne değinir. Haliç dertlidir. Birçok trajediyi, derdi içine atan ve bazı zamanlar gün yüzüne çıkaran bir yerdir. Bu yüzden şair onu dertlerine ortak olarak görür. Burası zaman zaman kan ve vahşetle varlığını hissettirir. Mezbahahanede kesilmiş koyunlar, bağırsaklar bu çirkinliklerin bazı parçalarıdır. Haliç, artık Nedim’in Lâle Devri’nde tasvir ettiği Haliç değildir. Her tarafta kenar mahalleler ve bu mahallelerde sayıları gittikçe artan gecekondu, teneke kaplı evler dikkat çeker¹²⁸. Şair, bu evlerde birçok trajedinin yaşandığını düşünür. Bu kenar mahalleler vasıtasıyla şair, şiirde toplumsal bir sorunu da dile getirmiş olur. İstanbul’a göç eden insanların büyük bir hızla çoğalttığı bu gecekonduların acıklı hikâyelerini de buraya taşır. Şairin, ilerleyen mısralarda Nedim’e gönderme yaparak onu, önce güzel sevip bâde içen daha sonra da bir damdan düşerek ölen bir şair olarak tanıtmaması Nedim’in trajik ölümüyle Haliç’in Lâle Devri’ndeki ihtişamlı günlerinden nasıl bu kadar aşağı bir derekeye düşürüldüğü arasındaki benzerliğe vurgu yapmak içindir. Nedim gibi yetenekli bir İstanbul şairi nasıl ki kendine hiç yakışmayacak bir yolla hayatını kaybetmişse, Lâle Devri’nin zevk ve eğlence merkezi Haliç de kendine yakışmayacak bir mezbele içindedir. Artık Lâle Devri’ndeki ihtişamlı yer değildir. Tarihin parlak devirleriyle tanıttığı, zevk ve eğlencenin yaşandığı yer olarak tasvir ettiği Haliç civarının bugün üzerinde barındırdığı çarpıklık ve o çarpık yapıların arasına gizlenmiş olan trajedi şairi daha çok ilgilendirir:

¹²⁵ Güzelyazıcı, a.g.e, s.57-58.

¹²⁶ Cevdet Kudret, *Birinci Perde*, İstanbul, 1929, s.88-89.

¹²⁷ Ömer Faruk Toprak, *İnsanlar*, İstanbul, 1943, s. 43-44.

¹²⁸ Şiirin, gecekonduyla dolu mahallelerinin anlatıldığı bölümler “Mahalleler” başlığı altında ele alınmıştır.

*“Karşıda Sütlüce
 Mezbahane
 Kesilmiş koyunlar
 Başlar
 Barsaklar
 Ve bir celebin kanlı bıçağı
 Sonra fabrikalar
 Tuğla fırınları
 Ve Lâle Devri’ni yaşatan
 Kâğıthane sırtları
 Tarih der ki:
 «İnciler serpildi balıklara
 Ve bir şair
 Bade içip güzel sevdi
 Sonunda düştü bir damdan aşağı...»
 Bırak tarihi şimdi
 Bak etrafına
 Gecekondular
 Teneke kaplı evler
 Kenar mahalleler
 Ve dinmek bilmiyen gözyaşları insanoğlunun .”¹²⁹*

Fethi Giray’ın *Haliç İnsanları* şiirinde Haliç'teki balıkçıların tek amaçları evlerine ekmek götürebilmektedir. Tek dertleri geçim sıkıntısı olan bu yoksul insanlar, kimseye muhtaç olmamak için denizle amansız bir mücadele içindedirler. Talihleri tuzlu suların derinliğindedir. Şair, hayatın çetinliği karşısında isyan eden bu insanlar aracılığıyla Haliç’i yaşam mücadelesinin çok yoğun yaşandığı, geçim derdinin had safhada olduğu bir yer olarak verir:

*“Kim verir, kim!
 Nasibini o insanların?
 Talih! Homurdanır, talih!...
 Derinliğinde tuzlu suların.”¹³⁰*

Haliç, bu bölümdeki ilk iki şiirde güzelliği ile öne çıkarken, çalışmak zorunda olan insanların semti olarak da dikkat çeker. Cevdet Kudret, A. Şeref Güzelyazıcı ve Fethi Giray’ın şiirlerinde işçilerin semti, Sabri Soran’ın şiirinde ise Lâle Devri’ndeki güzelliğini kaybetmiş, günden güne tahrip olan bir semttir.

¹²⁹ Sabri Soran, *Gün Vurdu*, İstanbul, 1960, s.38-39.

¹³⁰ Fethi Giray, *Şiirler*, Ankara, 1972, s.36.

1.1.2.1.1. Eyüp

Eyüp¹³¹ semti manevi yönüyle ön plana çıkan bir semttir. Eyüp Sultan türbesinin burada oluşu semtin manevi yönden önemini arttırmaktadır. M. Sunullah Arısoy da *Eyüp* şiirinde bu manevi yöne dikkat çeker. Şiirde Eyüp semtine yıllar sonra giden şair, çocukluğunun Eyüp semtine döner. O günlerin “Eyüp”ü gözünde canlanır. Arısoy’un, Eyüp’e dair pek çok anısı vardır. Çocukluğu Eyüp’te geçen şair, bu semti iyi tanır. Bu semtten şairin aklında kalan sakin bir semt, ince ve solgun yüzlü Şeyh Efendi bu semtin kaarkteristik bir Müslüman semti oluşunu göstermesi bakımından önemlidir:

*“Hiç gitmemiştim, yıllar var Eyübe!
Dedemin, bilmediğim mezarı, Eyüptedir...
Amcam Eyüp’te oturur...
Çocukluğum Eyüp’te geçti benim...
Bir “Şeyh Efendi” hatırlarım daima:
İnce ve solgun yüzlü, ihtiyar;
İnce, uzun ve beyaz sakallı!”¹³²*

Kemal Kumbağı’nın *Eyüpteki Baharlar* şiirinde anlatılan Eyüp’teki bahar şaire, onu terk eden sevgilisini hatırlatır. Baharın insana yaşama sevinci vermesi şairi etkilemez. Eskiden baharların kendisi için ifade ettiği anlamların hiç birisi kalmamıştır artık. Her bahar çiçeklenen dallar, uçuşan martılar artık ona çok uzaktır. Duyguları Haliç’in sularına gizlenmiştir. Şair, bu duyguların hep gizli kalmasını, oradan hiç çıkmamasını ister. O, yalnızca bahar ayının kendisine getirdiği acıyı ve kederi hisseder. Eyüp semti bu yüzden ona acı veren bir semttir:

*“Her bahar başka türlü çiçeklenirdi dallar...
Her bahar değişirdi martıların uçuşu,
Haliç’in sularında gizlenen duygular var;
Boş yere aramışım uçup giden bir kuşu...”¹³³*

¹³¹ Turgut Cansever Eyüp semti hakkında şu bilgileri aktarır: “Eyüp Sultan semti padişahların cülus merasimlerinin yapıldığı mukaddes mevki olduğu kadar mübarek insan Eyüp Sultan hazretlerinin makamıdır da. Aynı zamanda çocukların cennetini teşkil eden ve ümid ve neşelerinin kaynağı olan oyuncakların üretildiği ve satıldığı bir bayram yeri, gelinlerin ziyaretgâhı, dünyayı güzelleştiren çiçeklerin üretildiği bir çiçekçilik merkezi, saf, temiz geleceğe yönelik ümid dolu insanların, çocukların, gelinlerin, çiçeklerin, sâfiyetin ve temizliğin ortamı Eyüp Sultan bu değerleriyle birlikte beş asır yaşamıştır.” (Turgut Cansever, “İstanbul’un Tahribi ve Çöküşü İçinde Eyüp Sultan ve Geleceği”, *İstanbul Araştırmaları 1*, İstanbul, 1997, s.9.)

Halil İnalıcık da Eyüp ile ilgili şunları söyler: “Eyüp kasabası bütün İslâm dünyası için bir ziyaretgâh durumuna gelmiştir. Her sene on binlerce ziyaretçi geldiği için Eyüp kasabası aynı zamanda onları barındırma, yiye içmelerine yardım etmek gibi fonksiyonları da geliştirmiş ve zamanla İstanbul’un bir mesiresi haline gelmiştir. (Halil İnalıcık- Bülent Arı, “Türk- İslâm-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalıcık’ın Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C:3, S:6, 2005, s.27-56.)

¹³² M. Sunullah Arısoy, *Yaban Mavisî*, İstanbul, 1952, s.75-76.

¹³³ Kemal Kumbağı, *Kaybolan Hisler*, Ankara, 1954, s.8.

Adnan Ardağı da akşam üstleri Galata Köprüsü'nde yaşanan telaşa yer verir. Çok kısa bir şiir olan *Akşamüzeri Eyüp* şiirinde evlerine giden insanların telaşıyla hareketlenen köprüde hayat adeta Eyüp'e doğru akar:

*“Köprü üzerinde
Akşam üstleri
Eyübe doğrudur
Her şey.”¹³⁴*

Bu bölümdeki üç şiirden biri olan M. Sunullah Arısoy'un *Eyüp* şiirinde Eyüp'ün manevi yönünü görürüz. Kemal Kumbağı ise sevgilisinden uzakta Eyüp'ün eski baharlarını özler. A. Adnan Ardağı'nın şiirinde akşam üstü Eyüp semtindeki hareketliliğe şahit oluruz.

1.1.2.1.2. Balat

Bu bölümde, Balat¹³⁵ semti ile ilgili tek şiir Abdülkadir Meriçboyu'nun *Ekmek* adlı şiiridir. Meriçboyu bu şiirinde, çocukluğunda onda derin izler bırakan Balat'taki bir fırından bahseder. Bu fırın, aynı zamanda şairin bütün çocukluğunu da özetler. Çocukken fırına ekmek almaya gittiği günleri özlemle anar. Balat semti, şair için ekmeğin sıcaklığıyla bir âşinalık, yakınlık yaratılmaya çalışılan bir semttir:

*“Seni Balat'tan alırdım, Kasım'ın fırınından,
tam otuz beş yıl önce.*

*seni Balat'tan alırdım, Kasım'ın fırınından,
anamın sütü gibi aktın,
patlamış mısır gibi sıcak.”¹³⁶*

Balat ile ilgili olan bu başlık altındaki bu tek şiirde, şairin çocukluğuna dair küçük bir anıya yer verilir. Bu anı, onu tekrar çocukluğuna götürür.

¹³⁴ Adnan Ardağı, *Şarkıların Vatanı Kalplerdir*, İstanbul, 1955, s.29.

¹³⁵ Sermet Muhtar Alus, Balat semtinin adının Rumca saray manâsına gelen “Palatyon” kelimesinden türediğini söyler. Ayrıca İstanbul'un fethinden önce burada bir saray bulunduğu bilgisini verir: “Önceleri daha çok Rum ve Yahudi vatandaşların yaşadığı bir yerdir. Alus'un verdiği bilgiye göre Yahudi yatağı olmasının 1663'te yapısı tamamlanan Yeni Cami'nin temellerinin atıldığı günlerde başlar. 1495'te İkinci Bayezid devrinde İspanya kralı Katolik Ferdinand, karısı İzabel'in ve papazların teşvikiyle 600 bin Yahudi'yi İspanya'dan çıkardığı vakitler bunların kimisi Avrupa memleketlerine çoğu da Selânik, İzmir, İstanbul'a kapağı atmışlardır. Buraya gelenler Eminönü ve Sirkeci semtlerine yerleşmişler. Votka ki Yeni cami'nin yapılmasına karar verildiği sıralar oradan Balat'a, hasköy'e; daha sonra Ortaköy'e, Kuzguncuk'a, en sonra da Kuledibi'ne, Şişhane karayoluna, Tozkoparan'a dağılmışlar.” (Bkz. Sermet Muhtar Alus, *İstanbul Yazıları*, İstanbul, 1994, s.90-91.)

¹³⁶ Abdülkadir Meriçboyu, *Mutlu Olmak Varken*, İstanbul, 1988, s.177.

1.1.2.2. Beyoğlu

Beyoğlu¹³⁷ semti ile ilgili bu bölüm de oldukça geniştir. Bu bölümde yer alan dokuz şiirde Beyoğlu farklı cepheleriyle öne çıkar. Burada inceleyeceğimiz ilk beş şiirde Beyoğlu’nu olumsuz bir bakışla değerlendirildiğini görürüz. Bu şiirlerin ilki Ömer Dürrü Tesal’ın *Galata-Beyoğlu* şiiridir. Tesal şiirinde Beyoğlu’na olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşır. Şair, kızların açık saçık giyinmesini hoş karşılamaz. Erkeklerin de giyimlerini yadırgar. Kaçık gibi giyindiklerini düşünür. Şairin bakış açısı, geleneklerine bağlı bir insanın yaklaşımıdır. Şair, bu yüzden Beyoğlu’ndaki yaşıntıyı çok aykırı ve kendine uzak bulur. Caddelerin kalabalıklığı, tramvayda insanların birbirlerine karşı takındıkları saygısız tavırlar şairi rahatsız eder:

*“Her kılıkta insanlar, genç baylar ve bayanlar.
Erkekler başı kabak, kızlar baldırı çıplak,
Birisi açık saçık, öteki akli kaçık
Birbirinin peşinde, lâıyk buna desen de:
«Ak üstünde karalar, birbirini kovalar»
Yolda, tramvaylarda, hele o tramvaylarda
Halk birbirini çiğner, iter kakar, zedeler.”¹³⁸*

Tesal, Beyoğlu semtine bir çok olumsuz eleştiri yöneltir. Bu semtin ismine kanmamak gerektiğini, buranın asil bir yapısı olmadığını düşünür. Semt olsa olsa kendisine kalan varlığı har vurup harman savuran bir mirasyedidir. Buranın kadın, içki ve eğlencenin merkezi olduğunu düşünen şair, hovardalık yapmak isteyenlerin soluğu burada aldıklarını söyler. Kumar ve her türlü hilenin mekânı da yine Beyoğlu’dur:

*“ Bak: Karaköy, Galata, bir gürültü, şamata,
Bir ayağı denizde, bir ayağı karada
İş ve ticaret yeri, çamurludur yerleri
Pisliktir sağı solu, tâ... yukarda Beyoğlu.
Sen adına bakıp da, sanma onu beyzade
Ne bir beyin oğlanı, ne de bir asilzâde;
Belki bir mirasyedi! Orda yedi bitirdi
Çok zengin evlâdı, babanın mirasını
Bundan almış olmalı, Beyoğlu mahlâsını!
Hovardaların çoğu, orda alır soluğu!
Mirasyediler gibi tüketir varı yoğu
Kadın, içki, eğlence... ne akıl ne düşünce*

¹³⁷ “Beyoğlu adının, İstanbul’un fethinden sonra bir müddet orada ikamet eden ve sonra İtalya’ya giden Prens Alexias Taraktos Komnenos’a izafeten verildiği zannedilmektedir. Avrupalılar bu mıntıkaya Pera derlerse de Grekler bu adla Galata sahilini de kastederler. Beyoğlu tepe ve iki yamaç üzerinde kurulmuş olup, Galata’nın geniş mülhakatını teşkil eder, çeşitli milletlere mensup pek çok halkla meskûndur ve muhtelif yerleri ayrı ayrı adlar taşır.” (P.G. İnciyan, 18. Asırda İstanbul, (Çev: Hrand D. Andreasyan, İstanbul ,Enstitüsü Yay., İst, 1976. Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.63.)

¹³⁸ Ömer Dürrü Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.63, 65.

*Vur patlasın diyerek, içerler patlayınca!
Boşalınca cepleri, dönemez soldan geri
Sonra olur maskara, ümit bağlar kumara”¹³⁹*

Beyoğlu’na olumsuz bir bakışla yaklaşan şairlerden biri de Rüştü Çetin’dir. Çetin, *İstanbul* isimli şiirinde Beyoğlu’nda yaşanan çirkinliklerden duyduğu üzüntüyü anlatır. Bu yaklaşımı, Ömer Dürrü Tesal’ın bakış açısıyla benzeşir. O da Tesal gibi Beyoğlu’nu ahlâki zaaflarıyla değerlendirir. Beyoğlu’ndaki alafıngalık, şairi üzer. Ahlâka aykırı birçok durum olduğunu düşünen şair, Beyoğlu’ndaki sinemaları da ahlâki yozlaştıran en önemli unsurlar olarak görür. Sinema localarında yaşananları rezalet olarak niteler. Her yerde ahlâki çöküşü hissettiren ayrıntılar gördüğünü söyler. “yerebatasıcıların sahnesi”ni anlatırken okuyuculardan af diler. Yüzü kızarsa da anlatmaya devam eder:

*“Beyoğlu,
Bu adı koymuş hangi insanoğlu?
David, Marika dolu sağı solu.
Mümkün olsa keserdim bu kamburunu
Düzeltirdim durumu
Sinemalar,
Ah... hele sinemalardaki localar
Yapıyorlar o dört duvar arasında
Birbirine sinamalar
On dört, on beş yaşındaki karı kocalar.
Perdede öpüşülür; fakat ses gelir yandan
Ses gelir bir körpe vücudun üstünden, altından
Solundan, sağından, yanından
Affet, kari; yüzüm kızardı bu sözlerin beyanından

Yerebatan, yere batasıcıların sahnesi.
Gerisini anlatmaya ne hacet
Rezalet beyim, rezalet!...”¹⁴⁰*

Selâhattin Savcı da *Beyoğlu* şiirinde ilk iki şiirde olduğu gibi Beyoğlu’na olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşır. Beyoğlu’nun yaşantısından pek hoşnut değildir. Buraların tadının olmadığını düşünür. O da Tesal gibi Beyoğlu’ndaki yaşam tarzını yadırgayanlardandır:

*“Beyoğlu’nun her nedense, her yanda adı pek çoktur,
Adı şöhretlidir amma, Beyoğlu’nun tadı yoktur...”¹⁴¹*

Beyoğlu’nu olumsuz bir yaklaşımla ele alan şiirlerden biri de Jozef Habib Gerez’in *Benim Garipsi Halim* şiiridir. Gerez, dizelerinde Beyoğlu’nun karanlık yüzünün arkasına gizlenmiş trajik hikâyeleri hatırlatır ve bu hikâyeleri gün yüzüne çıkaracak mısralar söyleyecek cesareti kendinde bulamaz:

¹³⁹ Tesal, *a.g.e.*, s.63, 65.

¹⁴⁰ Rüştü Çetin, *Zamanın Kulağına Şiirler*, İstanbul, 1949, s.15-16.

¹⁴¹ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.45.

*“Ölüler sığındı bu şehrin alt katına
Mısralar geliyor dilimin ucuna
Dönüp dönüp bana bakmayın
Yarım kalıyor mısralarım
Kendime şiir söylüyorum işte
Bu şehrin kaderine, kendime dair.”¹⁴²*

Fehmi Eruçar’ın *Bulanık Beyoğlu* şiirinde Beyoğlu köhne, karanlık ve çirkin yüzüyle karşımıza çıkar. Şair, bu yüzden şiirine bu ismi vermiştir. Şaire göre, İstiklal Caddesi, sokaklarında bin bir rezaletin yaşandığı bir yerdir. Her türlü dalavere dönmektedir bu sokaklarda. İstiklal Caddesi esir yüklü bir gemiyi andırmaktadır. Şair, Beyoğlu’nun fuhuşa ve her türlü ahlaksızlığa aşına olduğunu hatırlatır. Bir sis perdesinin arkasında her türlü kötülüğün yaşandığını vurgular:

*“Bulanık Beyoğlu
Sisli Beyoğlu
Bir bilseniz, bir tanısanız bu Beyoğlunu
Ne leş
Ne ayyaş
Ne kalleştir o!...
Sokaklarında adım adım aşk.
Bin bir rezalet sokaklarında.
Türlü türlü dalavere sokaklarında
Esir yüklü bir gemi misali
Dalgalandan İstiklâl Caddesi”¹⁴³*

Beyoğlu, Yeşilçam Sokağı ile de bazılarını hüsrana, bazılarını şöhrete ulaştırır. Bu haliyle de bulanıktır. Bu semtin insanlara ne getireceği hiçbir zaman bilinemez:

*“Ton ton macera yüklü gençlerle dolup taşan,
Şöhretli “Yeşil Çam Sokağı”
Bazılarını hüsrana, bazılarını şöhrete ulaştıran,
İstanbul’un Holivudu bulanık Beyoğlu.”¹⁴⁴*

Tarlabaşı, “kabadayılar yatağı”, “barbutçular sokağı”dır. Karmaşık yapısıyla Beyoğlu her türlü çirkinliği bir araya toplar. Ahlâki çöküş yeraltına inmiş gibidir. Görünürde kendi halinde çalışan bir işyeri olan binalarda aslında fuhuş, kumar gibi birçok gayrimeşru iş yapılmaktadır:

*“Hepsinin elebaşısı, yine bulanık Beyoğlu.
Bodrum katlarında kumarhane*

¹⁴² Jozef Habib Gerez, *Meyhaneden Çıkan Kırıl*, İstanbul, 1956, s. 8-9.

¹⁴³ Fehmi Eruçar, *Cehennem Katı*, İstanbul, 1964, s.33.

¹⁴⁴ Eruçar, *a.g.e.*, s.33.

*Tavan aralarında randevuhane
Zemin katlarında terzihane.
Her köşe başında bir emlâkçı,
Tabelalarının ters tarafı “kadın tüccarı”
Ah, bir bilseniz, bir tanısanız bu Beyoğlu’nu.
Neler dönüyor
Ne gönüller yanıyor
Ne ocaklar sönüyor.
Ve daha neler neler...”¹⁴⁵*

Mehmet Kamil, buraya kadar ele alınan Beyoğlu şiirlerinden farklı olarak Beyoğlu’nu beğenir. Kaside nazım şekliyle yazılan *Der Vâsf-ı Sitâyîş-i İstanbul* şiirinde Beyoğlu’ndan övgüyle söz eder:

*“Beyoğlu derler bir yer vardır gelüp durduk
Yeri güzel halkı güzel nimeti bol”¹⁴⁶*

Salih Sıtkı Gör’ün *Sokaklar*, Yusuf Ahıskalı’nın *Senebaşı* ve Behçet Necatigil’in *Elif* şiirinde ise Beyoğlu hareketli ve renkli yaşantısıyla dikkat çeker. bu şairlerden Salih Sıtkı Gör Beyoğlu’nu herkesin kendi hayatını yaşadığı, başına buyrukluğun hüküm sürdüğü bir yer olarak anlatır. Beyoğlu’nun ruhuna uygun olan bu başına buyruk yaşantı şaire özgürlük hissi verir:

*“Beyoğlu önümüzde büyüyor, büyüyordu.
Bir parça bulut görünse ıtır yüreğin;
Doldurmuş köşe başlarını bir kendi başınalık”.¹⁴⁷*

Beyoğlu’nda bir gezinti esnasındaki izlenimlerini aktardığı *Senebaşı* şiirinde Yusuf Ahıskalı, buranın renkli hareketli yaşantısına dikkat çeker. Bu, zengin insanlara hitap eden bir yaşam tarzıdır. Şair burada kendini aidiyetsiz hisseder. Bu yerler ona göre değildir:

*“Kenar semtlerin insanları
Geziniyorlar Beyoğlunda
Gün bugün
Dön baba dön
Soğuk odada
Bir mangal
Bak hele bak
Otomobiller
Kaloriferli apartmanlar
Sarı saçlım
Camdan bakar”¹⁴⁸*

¹⁴⁵ Eruçar, a.g.e, s.33.

¹⁴⁶ Mehmed Kâmil, *Dünya Güzel Olmalı*, Ankara, 1954, s.21-22.

¹⁴⁷ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.37.

Behçet Necatigil, *Elif* şiirinde Beyoğlu ile Kasımpaşa arasındaki derin ayrıma dikkat çeker. Biri hareketliliğini sabaha kadar sürdürürken, diğesinde erkenden, hava kararır kararmaz hayat biter:

“Saatler geçiyor
Bir gündüzü yaşarken Beyoğlu
Üflemiş lambasını karanlıkta
Uyuyor
Kasımpaşa.”¹⁴⁹

Şair, âşık olduğu bir kızın hayalinden hareketle Beyoğlu ve Kasımpaşa’da bir gezintiye çıkar. Geçmişe dair bir gezintidir bu. Geçmişe giden şair Beyoğlu ve Kasımpaşa’daki yaşamı da göz önüne serer. İki yaşantı arasında büyük fark vardır. Beyoğlu’nun ışıklı yaşantısına karşılık Kasımpaşa uykudadır:

“Taşıtlar ne de çok arkada
Söndürmüş lambasını
Uyurken Kasımpaşa
Işıklar içinde Beyoğlu
Uyanır hayata.”¹⁵⁰

Beyoğlu, İstanbul’daki diğer semtlere nazaran daha hareketli ve çok yönlü bir semttir. Yaşam şekli yönünden batılı bir semt tablosu çizen Beyoğlu, şiirlere de bu yönüyle konu olur. Eğlenceleri, geceleri bile hareketliliğinden bir şey kaybetmeyen yaşantısı ve ışıkl caddeleriyle ilgi çekici bir semttir. Bu bölümdeki dokuz şiire baktığımızda Beyoğlu’nun fuhuş, kumar gibi ahlâki problemlerine dikkat çeken; zengin fakir arasındaki gelir adaletsizliğine yer veren şairleri görürüz. Mehmet Kâmil, Salih Sıtkı Gör, Yusuf Ahıskalı ve Behçet Necatigil’in ise bu semte yaklaşımları olumludur.

1.1.2.3. Fatih

Fatih¹⁵¹ semti, yoksul, mütavazi bir yaşamı temsil eden semtlerdendir. Ele aldığımız şiirlerde semtin bu yönüne vurgu yapılır. Bu semtle ilgili altı şiir vardır. Fatih, Attila İlhan’ın *Ben Sana Mecburum* şiirinde geçer. Şair, bu semti “yoksul bir gramofon” ifadesiyle sosyal yönüne eğilerek ele alır. Fatih semtinde duyduğu gramofon sesi bu semtin yoksulluğunu şaire hatırlatır.

¹⁴⁸ Yusuf Ahıskalı, *Mevsimler*, İstanbul, 1959, s.55, 58.

¹⁴⁹ Behçet Necatigil, *Şiirler, (1938-1958)*, İstanbul, 1995, s.89.

¹⁵⁰ Necatigil, *a.g.e.*, s.90.

¹⁵¹ “İstanbul şehri surları içinde bulunan Fatih ilçesinin merkez bucağından başka, her biri büyük şehrin birer bölümü olan Fener, Karagümrük, Samatya, Şehremini bucakları vardır. Fatih ilçesi Haliç kıyılarından Marmara kıyılarına kadar uzanarak İstanbul yarımadasının orta bölümünü içine alır. (Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, C:16, Ankara, 1968, s.141.)

*“fatih’te yoksul bir gramofon çalıyor
eski zamanlardan bir cuma çalıyor
durup köşe başında deliksiz dinlesem”¹⁵²*

İlhan Berk ise *İstanbul Kitabı* adlı şiirinde bir flaneur edasıyla gezdiği İstanbul’da sabahın erken saatlerinde Fatih’i derin uykuda bulur. Berk, bu uzunca şiirinde Fatih ve bu semt gibi yoksul diğer semtlere yer verir. Burada da Fatih semti, işçilerin yoksul semti olarak uykudadır. Günün hareketliliği bu semtte henüz başlamamıştır:

“Bütün Fatih’i derin uykularda görüyorum”¹⁵³

Attila İlhan’ın *acı ninni* şiirinde İstanbul, uykuyla birleştirilerek anlatılır. Şair, gerçeklerden ve hayattan kaçmak için uykuyu sığınak olarak görür ve İstanbul da dâhil, her şeyin uyumasını ister. Bu uykuya rüyaların da dalmasını ister. Hiçbir şey uyanık kalmamalıdır. Bu şiirde de Berk’in şiirinde olduğu gibi Fatih yine uykudadır:

*“karagümrük uyusun fâtiḥ uyusun
atatürk bulvarı’nda rüyalar büyüsün
sen uyu uyusun istanbul uyanmasın
gemiler uyanmasın camlar buğulanmasın”¹⁵⁴*

Şaşırmışım şiirinde Abdullah Satoğlu, az da olsa, İstanbul’dan söz eder. İstanbul, güzel bir şehirdir. Gençliğinin en güzel çağları burada geçmiştir. Şair, bu geçmiş günlerine birçok anıyı, aşk macerasını sığdırmıştır. Bu şehirde geçmişe dair tebessümle hatırlayacağı anıları olmuştur. bunlardan biri de şiirin aşağıya aldığımız bölümünde, Fatih’te âşık olduğu kızı hatırlamasıdır:

*“Sonra Fatih’e taşındık,
Tutuldum orda da bir kıza.
Adı Neclâ idi
Bir de o yapıştı yakamıza.”¹⁵⁵*

Fatih’te Fatih’e Fatiha şiirinde Selâhattin Savcı, Fatih semtinde Fatih Sultan Mehmed’i hatırlar, ruhuna fatiha okur:

*“Dolaştık İstanbul’u geldik gene Fatih’e,
Fatih’in merd ruhuna okuyalı Fatiha...”¹⁵⁶*

¹⁵² Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.101.

¹⁵³ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.38.

¹⁵⁴ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.87-90.

¹⁵⁵ Abdullah Satoğlu, *Bir Demet Lâle*, Ankara, 1956, s.23.

¹⁵⁶ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.65.

Bu bölümdeki şiirlerde Fatih'in yoksul, ama sıcak, samimi yüzüne yer verilir. Attila İlhan Ben Sana Mecburum'da bir yoksulluk vurgusuna yer verir. Acı ninni şiirinde ise Fatih, uykuda ve sessizdir. İlhan Berk de Fatih'i sabaha karşı uykuda bir semt olarak değerlendirir. Çünkü bu semt, şiiri tamamını düşünürsek, işçilerin semtidir ve yorgundur. Abdullah Satoğlu için bu semt anılarını çağrıştıran bir mekân, Selâhattin Savcı için ise Fethi hatırlatan kadim bir semttir.

1.1.2.4. Şehzadebaşı

Şehzadebaşı¹⁵⁷ semti Cahit Külebi'nin *İstanbul'daki* adlı şiirinde geçer. Şiir, bir aşk teması üzerine kuruludur. İstanbul'da bir sevgilisi olan şair, onu yad eder. aşklarının yaşandığı mekân, Şehzadebaşı semtidir. Bu aşkın en büyük şahitlerinden biri de Şehzadebaşı semtidir.

*“İstanbul'da bir sevdiğim vardı
Keçi yavrusuna benzer,
Rüzgâr eserdi hafiften gözlerinde
Halden anlardı.*

*Bütün Şehzadebaşı bilir hikâyemizi
Gülhane parkı bilir, gemiler bilir,
Gelip geçen bakardı.”¹⁵⁸*

1.1.2.5. Koca Mustafa Paşa

Koca Mustafa Paşa¹⁵⁹ semti, tezimizin kapsamı içinde yer alan şiirler arasında yalnızca Yahya Kemal'in *Koca Mustâpaşa* şiirinde geçer. Bu semt, İstanbul'un ruhunu en iyi yansıtan eski semtlerden biridir. Nihat Sami Banarlı da bu yüzden, Koca Mustafa Paşa gibi bir semtin Buhara ve Semerkand'da bulunamayacağını

¹⁵⁷ Bu semt ile ilgili Şenyapılı şu bilgileri aktarır: “Kanuni Sultan Süleyman, zamansız yitirdiği şehzadesinin anısına yaptırdığı camiye Şehzade adını vermiş; ad, caminin yapıldığı noktadan başlayan semtin Şehzadebaşı diye anılmasına yol açmıştır.(...) Şehzade Mehmet Camisi'nin güneye bakan tarafının karşısında da, ünlü yeniçeriler kışlası olan ve günümüzde doğu yönünden Vidinli Tevfik Paşa Caddesi'nin geçtiği “Eski Odalar” vardı. Bu nedenle Şehzadebaşı'na bir dönem “Eski Odalarbaşı” denmişti.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul 2008, s.319).

¹⁵⁸ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri* (1936-1946)(Aynı Baskıda Rüzgâr, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982, s.75.

¹⁵⁹ “2. Bayezid'in sadrazamlarından Koca Mustafa Paşa, buradaki bir kiliseyi camiye çevirtince semt sadrazamın adıyla anılır olmuştur. Cami de, hem Kocamustafapaşa Camii, hem de Sümbülefendi Camii olarak adlanmıştır.” (Bkz.Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.211.) Ahmet Hamdi Tanpınar da Koca Mustafa Paşa ile ilgili olarak şunları aktarır: “Bu camiin bahçesine girenler, onun havasında dolaşanlar bu Koca Mustafa Paşa'nın II. Bayezid'in berberi olduğunu ve kapıcıbaşı iken sureti hususiyede gönderildiği İtalya'da cem Sultan'ı zehirlemeye muvaffak olduğu için vezirliğe erdiğini ve belki de Gedik Ahmet Paşa gibi büyük bir gazinin öldürülmesinde rol oynadığını bilmem hatırlar mı?” (Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, İstanbul, 1998, s.47.)

söyler. Çünkü Banarlı'ya göre bu semt, sadece Türkiye'de ve Türk medeniyetinin muhasalası olan İstanbul'da bulunur.¹⁶⁰

Şair , Mustafa Özbacı'nın ifadesiyle “*bütün tarih ve kültür değerlerimizi ıstık ve renk huzmeleri halinde yansıtan mükemmel bir tablo*”¹⁶¹ çizer. Kendisi de o tabloda yerini alır ve vatanın fatihi cedlerle beraber yaşamaktan büyük mutluluk duyar:

*“Ne saadet! Bu taraflarda, her ülfetten uzak,
Vatanın fâtîhi cedlerle berâber yaşamak!...”*¹⁶²

Fatih Andı, Yahya Kemal'in şiirinin geçmişiyile, hâlihazırıyla ve zaman sarkacının bu iki kutbu arasındaki pek çok cilvesi ve görünümüyle şehirli şiir olduğunu söyler. Ancak bu şehirli şiir, şehrin şiiri değildir. Çünkü Andı'ya göre Yahya Kemal için şehir, “*sözgelimi bir Baudelaire gibi sokaklarında «ân»ın yaşandığı, « sıkıntı»sının çekildiği, gerektiğinde Walter Benjamin'in « flâneur» u gibi kaldırımlarında aylaklıkların yapıldığı, bütün yüzleri ve cilveleri ile «şimdiki zaman»ın sürüklendiği bir «fetiş-mekân» değildir. O, şehri kafasındaki tarih, milliyet ve medeniyet tezinin en müşahhas ve büyük tezahürlerinden biri olarak gördüğü için şiirlerine bu kadar yoğun olarak taşır.*”¹⁶³ O, kendini bu semtin halkı ile bir ve bütün olarak görür. Kendisi yapıp yaşamasa da halkın kudsiyet kazandırdığı şeylerde halkla hemfikirdir. Bu durum, ona huzur verir:

*“Gizli bir his bana, hâtif gibi, ihtâr ediyor;
Çok yavaş, yalnız içimden duyulan sesle, diyor:
«Gitme! Kal! Sen bu tarafın halkına dost insansın;
Onları meşrebi, iklimi ve ırkındansın.»*”¹⁶⁴

Bu semtten hareketle, cedlerin kökleşmiş bir manevi varlığa bürünerek İstanbul'un her yerinde tecessüm ettiğini düşünür. Bu, adeta bir rüya gibidir:

*“Bu geniş ülkede, binlerce lâtif illerde,
Nice yıl, cedlerimiz kökleşerek bir yerde,
Manevi varlığının resmini çizmiş havaya.
-Ki bugün karşılaştın benzetiyor rü'yaya.-”*¹⁶⁵

Koca Mustafa Paşa Yahya Kemal'in bu şiirinde geleneklerine bağlı, değerlerine önem veren bir kesimin yaşadığı huzur ve sükûn dolu bir semt olarak ele alınır. Şair için bu semt, cedlerin yaşadığı rüya dolu bir semttir.

¹⁶⁰ Nihat Sami Banarlı, “İstanbul Hakkında”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III*, (Haz: Nermin Suner Pekin-Muhtar Tefikoğlu), İstanbul 1988, s.271.

¹⁶¹ Mustafa Özbacı, *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Ankara, 1996, s.237.

¹⁶² Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.49.

¹⁶³ M. Fatih Andı, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Bir Medeniyet ve Kimlik Göstergesi Olarak Şehir”, *Bir Medeniyeti Yormlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş) 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.325-332.

¹⁶⁴ Beyatlı, *a.g.e.*, s.49.

¹⁶⁵ Beyatlı, *a.g.e.*, 50.

1.1.2.6. Küçükçekmece

Küçükçekmece¹⁶⁶ semti yalnızca Selâhattin Savcı'nın *Çekmece* şiirinde geçer. Bu bölümdeki tek şiirde bu semtten övgüyle söz edilir. Savcı, Küçükçekmece'ye medhiyelerde bulunur. Bu semti güzelliğiyle çiçeklere benzetir. Burayı âşıkların kavuşma mekânı olarak görür. Bu övgüde büyük bir hayranlık da vardır. İstanbul'un her semtine hayranlık duyan Savcı, Küçük Çekmece'yi eşsiz olarak tanımlar:

*“Bugün Zümrüdüanka kuşlarının uçtuğu,
Hasretlilerin her gün erkenden kavuştuğu
Nefti, narin Yeşilköy ile Bakırköy arı...
Florya'nın kumları, altından, beyaz sarı,
Çok eskiden bir türkü hatırasını verir:
Küçükçekmece, her gün muradçına erir.”*¹⁶⁷

Bu semtten övgüyle söz eden Savcı, semtin güzelliğini öne çıkarır. Benzetme usullarını çok kullanan Savcı, renklerle de buranın güzelliğini belirginleştirir.

1.1.2.7. Maçka

Maçka¹⁶⁸ semti de yalnızca bir şiirde geçen semtlerdendir. Teoman Aktürel'in *Köpeklerle Kemik* şiirinde Maçka'nın yalnızca ismi geçer. Boğaz'a bakan bir arsada önünde kemik olan bir köpek tablo gibi anlatılır:

*“Maçka'da
Boğaz'a bakan
Bir arsada
Bir köpek
Önünde bir kemik.”*¹⁶⁹

¹⁶⁶ Önder Şenyapılı bu semtin ismi ile ilgili olarak şu bilgileri verir: “Büyükçekmece büyük, Küçükçekmece de küçük ve denizle bağlantılı, tekneleri barındıran birer göldürler ve bu göllerin kıyılarındaki yerleşimler de aynı adlarla anılmaktadırlar. Öte yandan biliniyor ki, bir dönemlerde insan ya da her türlü araç gereç, mal gölü denize bağlayan kanaldan sallarla çekilirmiş. Çekme işinin yağılabilmesi için bataklığa sağlam halatlarla birbirine bağlanan kalın kazıklar çakılmış. Karşıya geçirilecek olan her ne ise, sala bindirilir ya da yüklenir, halatlar çekile çekile sal karşı kıyıya ulaştırılmış. Bu çekme işlemi göllere ve dolayısıyla buradaki yerleşimlere ad olmuş: Büyükçekmece ve Küçükçekmece.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.71).

¹⁶⁷ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.78.

¹⁶⁸ Maçka'nın ismi kimi kaynaklara göre Rumca 'Matsouka', aslında Latince 'Maxuca'dan gelip “kalın sopa” demektir. Diğer görüş, semtteki nişan taşlarıyla ilgili olup Maçka'nın 'Maçugah' (nişangâh) sözcüğünden geldiğidir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.229.)

¹⁶⁹ Teoman Aktürel, *Devinek*, İstanbul, 1960, s.22.

1.1.2.8. Ahırkapı

Ahırkapı¹⁷⁰ da bu bölümdeki tek şiir olan Metin Eloğlu'nun *Kafes* şiirinde geçer. Gün batımındaki güzel manzarası ile dikkat çeken Ahırkapı, bu şiirde yalnızca ismen geçer. Bir kuşun ağzından yazılmış şiirde Ahırkapı'da gün batımı anlatılır:

*“İlkten duraladım
Kötümserlik sütümde yok
Dağ başı mı burası, kuş hakları hani bu ülkede
Ahırkapı'da gün batıyor baktım, içim bihoş
Gagam kuyruğum nazik bedenim
Gökçekimi yalanmış be”¹⁷¹*

1.1.3. BOĞAZIÇI

Boğaziçi¹⁷², İstanbul için büyük bir öneme sahiptir. Kendi etrafında şekillendirdiği kendine has bir yaşam tarzıyla yer edinmiştir. Bu kendine has yaşam tarzı, Boğaziçi kültürünün oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Özellikle yirminci yüzyılın başında Abdülhak Şinasi Hisar'ın ifadesiyle “*kendine mahsus âdetleri ve zevkleri olan büsbütün hususî bir âlem*”dir.¹⁷³ Hisar, Boğaziçi'nin barındırdığı birtakım an'aneleri kendine has tabiatının özellikleriyle birleştirerek İstanbul medeniyetinden bile ayrılan hususî bir medeniyet oluşturduğunu söyler.¹⁷⁴ Denizle bütünleşmiş eşsiz manzarasıyla Boğaziçi bir rüya âlemi gibidir. Her devirde ayrı bir incelmış zevk ve derinliği barındıran Boğaziçi'nde yılın her mevsiminin ve günün her anının ayrı ayrı güzelliği vardır. Boğaziçi mimarisinin bile kendine has bir tarzı vardır. Cansever'in tespitiyle Boğaziçi, yıldız kümesi biçimindeki bir şehirleşme modelini benimseyen Osmanlılar döneminde, İstanbul'un bir grup yıldızını ihtiva

¹⁷⁰ İstanbul'un Marmara Denizi kıyısında 7 liman kapısı vardır. Ahırkapı bunlardan biridir. Önünde yer alan deniz feneri de Ahırkapı feneri olarak anılır. Kapı, padişah sarayının sonundaki “has ahır”ın (yani padişah atlarının barındığı ahırın) yanında olduğu için ahırkapısı diye anılmış. Zamanla “kapısı”nın sonundaki “sı” düşmüş, iki sözcük bir arada söylenmeye ve yazılmaya başlanmış, ortada Ahırkapı kalmış. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.18.)

¹⁷¹ Metin Eloğlu, *Odun*, İstanbul, 1959, s.17.

¹⁷² Ahmet Refik, Boğaziçi'nin en parlak dönemlerinden 19. yüzyılın Boğaziçi'sini şöyle anlatır: On dokuzuncu asırda Boğaziçi'ni, gözü ile görenlerden ve onun yaseminler, güller, zakkumlar ve leylâklarla gözler kamaştıran sahillerini yeşil korular dibinden akan mavi sularından kayıklarla geçenlerden dinlemelidir. Boğazın suları, rüzgârla birlikte yükselse, sarayın pencerelerine kadar geliyor ve köpüklerini alt katın dairelerine kadar serpiyor. Parmaklıkları basamaklar sular içinde kalıyor. Avlulara ve bahçelere kadar denize doğru parmaklıkları kapılar var. Kayıklar için barınacak yerler, salonlarının kafesleri gerisinde denizde yüzmesini bilen kadınlar için banyolar mevcut. Deniz kenarındaki bu rıhtımların gerisinde, bodur ağaçlar, leylaklar ve güllerle dolu bahçeler, parmaklıkları, yaldızlı köşkler ve tarasalarla sık kademeler halinde yükseliyor. Yokuşları örten ve tepenin zirvesine kadar kayalarla beraber uzanan yüksek meşe, zakkum ve çınar ormanları içinde çiçekler çimenler uzayıp gidiyor. (Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, İstanbul, 1998, s.29-30)

¹⁷³ Abdülhak Şinasi Hisar, *Boğaziçi Mehtapları*, İstanbul, 1995, s.11.

¹⁷⁴ Hisar, *a.g.e.*, s.11.

eden son derece müstesna bir yerleşim alanıdır.¹⁷⁵ Petrus Gyllius, İstanbul Boğazı için: “*İstanbul, Boğaz olmadan var olamazdı ya da sıradan bir kent olurdu.*”¹⁷⁶ diyerek Boğaziçi’nin İstanbul için ne kadar önemli olduğuna vurgu yapar.

Boğaziçi, mekân kısmının en geniş bölümüdür. Bu bölümde Boğaziçi ile ilgili altmış yedi şiir tespit ettik. Bu altmış yedi şiiri tematik açıdan kendi içinde, metne bir bütünlük katacak şekilde gruplandırarak ele aldık. Tematik anlamda on bir gruba ayırdığımız şiirlerde ilk olarak Boğaziçi sevgisine yer veren şiirleri ele alacağız.

Bunlardan ilki Yusuf Mardin’in *Boğaziçi Sevgisi* şiiridir. Mardin, şiirinde Boğaz’a duyduğu büyük sevgiyi dile getirir. Dertlerini unutmak için yapacağı en doğru şeyin Boğaz’ı sevmek olduğunu söyler. Boğaziçi sevgisi onda derinlik kazanmıştır:

“*Mes’ud eden insanları mâzîyi unutmak,
Mâtem dolu yaşlar kurusun gözbebeğinde,
Lâzımsa eğer gönlüne bir sevgi muhakkak
Varsın Boğaz’ın sevgisi olsun yüreğinde...*”¹⁷⁷

Hikmet Şinasi Önel da *Boğaziçi Şâiri* şiirinde Boğaz semtine ne zaman gitse kendi bahçesinde geziyormuş gibi hisseder. Boğaz’ın onun için ayrı bir önemi vardır:

“*Bir boğaz semtine gitsem ne zaman,
Kendi bahçemde gezermiş gibiyim.
Neyse mevsim: Ya bahardır, ya hazan,
Beş asır var ki, O’nun sahibiyim.*”¹⁷⁸

Her tarafta hatıralar vardır. Şair, doğduğu yerlere âşıktır. Ömrünün en güzel yılları burada geçmiştir. Burada yaşadığı her günün onun için önemi büyüktür. Bu güzelliklerin bir daha geri gelmeyeceğini düşünmek şairi bir yandan üzer, bir yandan da Boğaziçi’ne daha çok bağlar. O, sahip olduğu varlığın farkındadır ve Boğaziçili olmakla övünür:

“*Her taraf hâtıra zevkiyle gülen,
Doğduğum beldeye âşık biriyim.
Dalgacıklarda, geçen ömrü yüzen,
Ben Beşiktaşlı Boğaz şâiriyim.*”¹⁷⁹

Bir diğer grupta Boğaziçi’nin güzelliğine yer veren şiirleri ele aldık. Bu gruptaki on yedi şiirde de Boğaz’ın güzelliği öne çıkarılır. Boğaziçi’nin güzelliğine

¹⁷⁵ Turgut Cansever, “Sonsuza Çakılı Bir Yıldız: Boğaziçi”, *İstanbul Armağanı 2, Boğaziçi Medeniyeti*, İstanbul, 1996, s.51.

¹⁷⁶ Petrus Gyllius, *İstanbul Boğazı*, İstanbul, 2000, s.26.

¹⁷⁷ Yusuf Mardin, *Üç Yaprak*, İstanbul, 1948, s.13.

¹⁷⁸ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.8.

¹⁷⁹ Önel, *a.g.e.*, s.8.

yer veren şiirlerden biri, Osman İsmet Ulukut'un *Boğaz* şiiridir. Şair, Boğaz'ın güzelliğinin farklı renklerle günün her saatinde değiştiğini vurgular.

*“Ufukta asılmış bir levhasın sen,
Bin renkli çerçeven sabahla akşam.
Şafaklar, bir buhar halinde esen,
Dağılan sislerle senden bir tutam!”¹⁸⁰*

Faruk Nafiz Çamlıbel de, *Hepsi Bir Yerde* şiirinde Boğaziçi'nin güzelliğini anlatır. Boğaziçi'nin insana ilham veren, şiirlerine ilham kaynağı olan bir güzelliğe sahip olduğuna dikkat çeker:

*“Seyahat istiyorsan, ne Hintte gez, ne Çinde,
Bir vapura atla da dolaş Boğaziçinde...”¹⁸¹*

Büyülü bir renk cümbüşünü Boğaz'da yakalamak mümkündür:

*“Ressam mısın? Akşamın rengi vurunca koya
Resmini çizmek için yetişmez bin bir boya.”¹⁸²*

Fuat Şükrü Dilbilen *Boğazın İsviçresi* şiirinde Boğaz'ı, eğlencenin en yoğun yaşandığı, güzelliğiyle herkesi büyüleyen bir yer olarak niteler ve bu yönüyle İsviçre'ye benzetir:

*“Arnavutköyle Hisar, Kandilli
Doğu İsviçresidir besbelli
Andırır dört Kantonu ünlü Boğaz
Çalgısı eğlencesi bol her yaz.”¹⁸³*

İzzet Egeden, *Bitmemiş Şiirler*'de Boğaziçi'ni, Boğaz'a her milletin verdiği isimlerle anar. Boğaziçi'nin herkes için ayrı bir büyüleyiciliği vardır:

*“Her âşık bir başka isim veriyor:
Biri, Boğaziçi; diğeri Bosfor.
Semadan dökülen tılsımlı fosfor,
Sen, gece, adını kehkeşandan sor.”¹⁸⁴*

Nesrin Ağış, *Boğaziçi* adlı şiirinde,

*“Muhteşem bahçelerin, loş, râtip koruların
Güneşin serpildiği tılsımlı suların*

¹⁸⁰ Osman İsmet Ulukut, *Her Akşam*, İstanbul, 1935, s.18.

¹⁸¹ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s.54-55.

¹⁸² Çamlıbel, *a.g.e.*, s.54-55.

¹⁸³ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s. 8.

¹⁸⁴ İzzet Egeden, *Bataklık Sazları*, Ankara, 1943, s.138.

*Zihinlere işleyen bin bir eşsiz manzara
Solmaz bir hayal olur görüp ayrılanlara...*¹⁸⁵

dizeleriyle bir renk cümbüşüyle bütün güzelliğini gözler önüne serer. Boğaz'ın ışıltısı göz kamaştırıcıdır. Bu güzellik hiçbir güzelliğe benzemeyen bir büyüğü de bünyesinde barındırır. Zihinlere nakşolunan eşsiz manzarasıyla burası büyüğü bir ortamdır.

Necdet Rüştü Efe *Boğaziçi* şiirinde Boğaziçi'ni genel olarak değerlendirir. Buranın güzelliklerini ayrı ayrı anlatır. Boğaziçi'nin eski ihtişamını kaybetmesine üzülen şair, artık ne derdini soran ne de ona değer veren olmadığını düşünür. Boğaziçi'nin ihtişamının yerine şimdi artık her tarafta bir hüznün vardır. Güneşin doğuşu ve batışının burada nasıl farklı bir manzara oluşturduğuna değinir. Daha sonra da Fatih'in bu yerleri almakta gösterdiği mucizevî başarısını över:

*“O da başka bir güzel, dillerde olmuş mesel
Karşı karşıya durmuş, Anadolu, Rumeli:
Biribirinden güzel, iki taraf sahili
Gümüş ayna içinde seyreder hayalini
Sabah akşam güneşi verir reng-i âlini
Karşıdaki çamlara, aksedince camlara
Yangınlar tutuşturur, gözleri kamaştırır.”*¹⁸⁶

Cahide Vecihi Divitçi *Martı* şiirinde Boğaz'ın güzelliğini anlatır. Boğaz ve martıların güzelliği bir bütünlük oluştururlar. Martıları burada, yaşama sevinci aşıl原因, denizin güzelliğini belirginleştiren unsurlar olarak görmek mümkündür. Martılara sandallar, yosun kokuları, ateş balıkları da eşlik eder. Uzaktan duyulan armonika sesleri bu manzarayı tamamlar ve Boğaz'ın güzelliği bir kat daha artar:

*“Sana doyulmaz
Güzel Boğaz!
Martılar kardan beyaz!
Bir şarpi uzaktan kayıyor.
Armonika sesleri,
Besteler hevesleri,
Çapkın küçük sandallar...
Yosun kokuları,
Ateş balıkları,
Ah güzel Boğaz!
Sana doyulmaz...”*¹⁸⁷

M. Cavid Baysun tarafından hazırlanan *Boğaziçi İskelelerine Dâir Bir Kasîde İzzet Efendi'nin Sâhilnâmesi* kitabında, yalnızca *İzzet Efendi'nin Sâhilnamesi*¹⁸⁸ adı

¹⁸⁵ Nesrin Ağış, *Üç Beyaz Yalı*, İstanbul, 1944, s.27.

¹⁸⁶ Necdet Rüştü Efe, *Bahçe*, İstanbul, 1944, s.77.

¹⁸⁷ Cahide Vecihi Divitçi, *Bir Demet Duygu*, Sivas, 1948, s.32-33.

¹⁸⁸ Hazırlanan kitapta İzzet Efendi'nin kim olduğunun tam olarak bilinmediği ancak on sekizinci asrın sonlarına kadar yaşadığı, Zıralızâde Mehmet Paşa'ya mensup bir kişi olduğu bilgisi verilir. İzzet

altında yazılmış bir kaside vardır. O da *Kaside der Vâsf-ı İskele-i İstanbul der Sitayiş-i Sultan Selim Han* adını taşır. Kaside, klâsik formda yazılmış olup, sıradan bir özellik gösterir. İstanbul'un güzelliklerini göz önüne seren bu uzunca kasidede İstanbul ve Boğaziçi övülür. Şair, Boğaziçi için Firdevsî mehdiye yazsa buranın güzelliklerinin bütün “Şehnâme” kitabı kadar yer kaplayacağını söyler:

“Yazsa ahlâk-ı hümayunun eğer Firdevsî
Meth-i evsâfına Şehnâme olurdu bir bâb

Yeniköy’de edemez rind olan eski adet
Kalamaz kimse kalender gibi nay ile rebab
Tarab-efza ola-gör sahn-ı Tarabya’da müdam
Gâhice seyre Büyük- vadi’ye de eyle şitab.”¹⁸⁹

Selâhattin Savcı, *Boğaz’a Doğru... Kandilli’ye Gidiyoruz...* şiirinde Boğaz’dan farklı yerlerin manzarasını tasvir eder. Buradan her manzaranın farklı bir güzelliği vardır:

“Çengelköy’le Vâniköy, Kandilli’yi
Seyredersin Boğaz’da ne çok iyi...”¹⁹⁰

Kanlıca’da Boğaz’ın güzelliğini temaşa etmek, bir insan için en güzel hediyelerdendir. Mehmet Salihoglu *Boğaziçi* şiirinde burada bir yıl yaşamayı bir ömre bedel bulur. Boğaziçi bir âhenk diyarıdır. Şair, orada sefil olarak yaşamamanın bile bir ömre değeceğini söyleyecek kadar Boğaziçi’ni sevmektedir. Boğaz’ın güzelliği cana can katar:

“Ya Kanlıca, ya karşıki tepeler,
Tükenir mi sevmekle birer birer,
Orda bir yıl yaşamak ömre değer,
Hatta olsan da sefil!

Değil elbet güzelliği bu kadar,
Cana can katan Boğaz’ın.
Mızrabından bin bir türlü ses çıkar,
Göze görünmeyen bir sazın.”¹⁹¹

Boğaz, senenin her mevsiminde başka bir güzelliğe bürünür. Her mevsim bir önceki mevsimden ayrı ve daha güzel bir Boğaz manzarasını tablolştırır. Necdet

Efendi’nin Sahilnâmesi, kaside şeklinde nazmedilmiş, 65 beyitlik bir manzumudur. Bunun 49 beyiti Galata’dan başlayarak önce Boğaz’ın Rumeli, sonra Fenerbahçe’ye kadar Anadolu sahillerindeki yerlerin isimlerini ihtiva eder. Kitapta, eserin edebî kıymete malik bir eser olmadığı söylenir. Zira İzzet Efendi, sanat itibarıyla orta halli bir zattır. Kasidenin edebî kıymeti olmamakla beraber Boğaziçi’ni alakadar ettiği için ehemmiyeti bulunan bir manzume olduğu belirtilir. (M. Cavid Baysun, *Boğaziçi İskelelerine Dâir Bir Kasîde İzzet Efendi’nin Sâhilnâmesi*, İstanbul, 1950, s.7.)

¹⁸⁹ M. Cavid Baysun, *Boğaziçi İskelelerine Dâir Bir Kasîde İzzet Efendi’nin Sâhilnâmesi*, İstanbul, 1950, s.10.

¹⁹⁰ Selâhattin Savcı, İstanbul’dan İlhamlar, İstanbul, 1953, s.38-39.

¹⁹¹ Mehmet Salihoglu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.48.

Evliyagil de *Boğaz* şiirinde, Boğaziçi'nin her mevsim ayrı bir güzelliğe sahip olduğu, sonbaharda bu güzelliğin daha da arttığını vurgular. Boğaz'ın güzelliğini tamamlayan mavi renk kendini her yerde hissettirir:

*“İstanbul,
Her mevsimde
Kendine has güzelliklerle görünür.
Sonbahar,
Boğazın iki sahilinde
Rüzgârın maviliğine bürünür...
Deniz mavi,
Gök mavi
İhtiyar çınar mavi;
Kaderini denizden bekleyen
Balıkçının gözyaşları mavi...”¹⁹²*

Feyzi Halıcı, *Mavi Boğaz* şiirinde Boğaz'ın güzelliğini bütün yaz boyunca özlediğini dile getirir. Boğaz, şaire yaşama sevinci verir. Hayatı bu kadar sevmesini bile Boğaz'ın insana yaşama sevinci aşıl原因 suyu bağlayan şair, Boğaz'ın sonsuz musikisi ile sarhoştur. Sonsuz bir maviliği olan Boğaz bu yönüyle şair için ayrı bir öneme sahiptir. Düşlerini besleyen de ona yabancı olmadığı hisleri tattıran da Boğaz'dır:

*“Özlemini duyduğum şey, bütün bir yaz,
Boğazlar içinde ille mavi boğaz.*

*Dudaklarda kütür kütür kırılan buz,
Terli şubat boyunca, titreten temmuz.
Ne var ki bir sıra mavi, sonra beyaz
Köpük köpük bir masalda mavi boğaz...”¹⁹³*

Edip Ayel, *Boğaziçi* şiirinde buranın bir renk cümbüşü içinde nasıl bir güzelliğe dönüştüğüne vurgu yapar ve Boğaziçi'ni Allah'ın bahşettiği bir lütuf olarak görür:

*“Göklerdeki renk arza inip bir Boğaz olmuş!
Gerdanlığa benzer kıyılar, her taraf inci,
Öttükçe vapur sanki dolar rûha sevinci.
Hulyanı çıkar dağlara zümriüt basamaktan
Şâhâne Boğaz, gör, ne lütufmuş bize Haktan!”¹⁹⁴*

Rıza Beşer ise *Boğaz'da Fecir* şiirinde fecrin ilk ışıklarıyla Boğaz'daki manzaranın büyülu yönüne dikkat çeker. Fecrin ilk ışıklarıyla birlikte ortalıkta bir renk cümbüşü oluşur. İnsanı büyüleyen bir âhenkle sabah olur:

¹⁹² Necdet Evliyagil, *Eski Yalı*, Ankara, 1955, s. 11-12.

¹⁹³ Feyzi Halıcı, *İstanbul Caddesi*, İstanbul, 1957, s.106-107.

¹⁹⁴ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.39.

*“Alev dudakları hazza erenin
Ve solmıyan benzi bir bakirenin.
Mahmur renklerle leylak hevengi...*

*Dalında bükülen baygın bir lâle
Ve bir gül yaprağı üstünde jale.
Nar çiçeği fecrin bir başka rengi...”¹⁹⁵*

Ali Reşat Özdemir *Boğaziçi* şiirinde ise, *Boğaziçi*’ni herkesi kendine bağlayan bir nâzenin dilbere benzetir. *Boğaziçi*, Zümrüt sahilleri ve gümüş rengi deniziyle insanın ruhunu büyüler:

*“Bir nâzenin dilberdir bağlar kendine bizi.
Zümrüt sahilleriyle, gümüş renkli denizi,
Ruhumuzu büyüler, sedef mehtaplariyle,
Sana kim âşık olmaz sevgili Boğaziçi...”¹⁹⁶*

Boğaziçi’ni en güzel anlatan unsurlardan biri de renklerdir. Denizin güzelliği ve gurup esnasındaki renk cümbüşü bu şehre ayrı bir güzellik katar. Bu güzellik de birçok şiire konu olmuştur. Bu şiirlerden biri de Muhittin Mekkî’nin *Boğaz İçinde Seher* şiiridir. Şiirde, güneşin doğuşuyla yaşanan renk cümbüşü anlatılır. Güneş, tülle örtünmüş gibidir. Ve renkler sürekli değişir. Bir renk armonisi meydana gelir:

*“Yine doğmuş şafaklar içinde seher;
Güneş, örtünmüş incecik tüller,
Bir çıkıp –pembelikle- bir batıyor;
Bir yığın gülde bir peri yatıyor!
Pembelik, ansızın olur gümüşî;
Bu sefer sîme garkeder güneşi,
Yine birden bakarsın olmuş mor;
Sarı bir inci gölde çalkanıyor!*

*Yine bir an içinde parçalanır
Koyu mor tablolar; semada necef,
Yahut elmaslı bir ufuk uzanır;
İşlenir mavi bir ipekte sade!”¹⁹⁷*

Mithat Cemal Kuntay, *Boğaziçi* şiirinde *Boğaziçi*’ni anlatırken onun güzelliğine, renkliliğine orada yaşanan coşkunluğa vurgu yapar. Mehtap ve deniz bütün *Boğaziçi* şiirlerinde olduğu gibi yine *Boğaz*’ın vazgeçilmez unsuları arasındadır. Aşk, şairlik gibi kavramlar *Boğaz*’la bütünleştiği için bunlara vurgu yapılır. Sahil bir mütefekkir, *Boğaz*’ın güzelliğini görmüş her varlık da birer şairdir:

Bûsenin rengini binlerce gülün rengi öper;

¹⁹⁵ Rıza Beşer, *Sadaka*, İstanbul, 1947, s.53.

¹⁹⁶ Ali Reşat Özdemir, *Gönlümden Duygular*, Giresun, 1964, s.30.

¹⁹⁷ Muhittin Mekkî, Filiz, Konya, 1929, s.118.

*Âhın âhengini yıldızların âhengi öper;
Suyu, gölgeyle ziyânın ebedî cengi öper;
Burda mehtâbı denizden çıkarak, dengi öper;*

*Burda sâhil mütefekkindir, ufuk şâirdir;
Burda dağ: bağı yanık, benzi uçuk... şâirdir...
Burda şebnem gibi bir damla çocuk şâirdir.”¹⁹⁸*

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerde Boğaziçi'nin güzelliği öne çıkar. Boğaz'ın her mevsimde ayrı bir güzelliği olduğuna dikkat çeken şiirler ise bu bölümde bir araya getirilmiştir. Bu şiirlerde Boğaz'ın ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimindeki görünüşüne yer verilir. Bu şiirlerden, Boğaziçi'ni olağanüstü bir tabiat güzelliği olarak anan A. Adnan Ardağı'nın *Boğaziçinde Şubat Sonu* şiirinde kış mevsiminden yeni kurtulan Boğaziçi'nin bahara uyanışı konu edilir. Tabiat, baharın gelişyle bir canlılığa ve hareketliliğe kavuşur. Her şeyde yaşama sevincine dair belirtiler görülür:

*“Soyunuyor yalnızlığını
Beyaz mineli çimenler üzerine
Dallar;
Uyandırılıyor
Başaklar vâdeden uykusundan
Bir temmuz gürbüzlüğüyle
Toprak...
Kıylara inen düğün,
Kil yolun dönemecindeki çoban
Ve şırıltılarda kendini
Unutan Küçüksu...”¹⁹⁹*

Boğaziçi'nde baharın ayrı bir güzelliği vardır. İnsana yaşama sevinci aşılayan bu aylar, Boğaziçi'nde de bütün güzelliğiyle hissedilir. Hikmet Şinasi Önel da *Boğaziçinde Bahar* şiirinde Boğaziçi'nde baharın gelişi ve yaşattığı güzellikleri anlatır. Kanlıca, Bebek ve Hisarlar'ın her biri baharın gelişini ayrı bir renk cümbüşü ve kokuyla hissettirir:

*“Koynunda sedef mavisi bir âlemi saklar,
Akşamları mehtab onu hasretle kucaklar.
Şen Kanlıca, hûlyâlı Bebek, sonra Hisarlar,
Hepsinde de bir başka ıtır, başka edâ var.
Lâkin suların türküsü her zevke bedeldir,
Kandilli'den enginlere dalmaksa emeldir.”²⁰⁰*

Matild Alçe de *Baharda Boğaz* şiirinde Boğaz'ın, baharda bir güzelliğe büründüğünü söyler. Şair, aşkın güzelliğini Boğaz'da hisseder:

¹⁹⁸ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.88-89

¹⁹⁹ A.Adnan Ardağı, *Bir Masal Gibi*, İstanbul, 1944, s.10.

²⁰⁰ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.18.

*“Bahar kokuyor Boğaz,
Gel sevişelim bu yaz;
Meyvalar tatlı ve olgunken dallarda,
Gel, meyvamızı arayalım dudaklarda.”²⁰¹*

Alçe, Boğaziçi’nde baharın güzelliğini anlatan bir başka şiirinde Boğaz’ı, sükûneti ve huzur veren haliyle ele alır. Baharın güzel günleriyle birlikte sandal gezintileri başlar. Baharın gelişiyi iyice güzelleşen Boğaz’ın suları insana büyümlü bir güzelliğin kapılarını açar. Âsude bir manzara insanı kendine çeker:

*“Ebediyete uzanan bir yoldu Boğaz,
Gök masmaviydi, denizin suları sâkin;
Son günleri idi baharın, yakındı yaz,
Yüküydü vücutlar başıboş bir sandalın.”²⁰²*

Boğaz’dan karşı sahillerin manzarası rüya gibi güzeldir. Şaire göre burası aşkın en güzel yaşandığı yerdir:

*“Rüya gibi güzeldi karşı sahiller
Renkli tüllere bürünmüştü yamaçlar;
Her servi bir uzun boylu rakkase,
Aşkla birleşmiş ayrı köklü ağaçlar.”²⁰³*

Terennümler, bestelenmiş bir şiirdir. Faruk Nafiz Çamlıbel, Şarkı formundaki bu manzumede bahar mevsiminin gelişiyi yaşanan coşkun ruh haline Boğaz’da daha fazla rastlandığına değinir:

*“Gam çekme, gönül, bil ki bahârın sonu yazdır;
Sevdâların coştığı yer şimdi Boğazdır.
Bin kayda düşen gönlüme bir sevgili azdır;
Sevdâların en coştığı yer şimdi Boğazdır.”²⁰⁴*

Edip Ayel, şairaneliğin yoğun bir şekilde görüldüğü ve :

*“Meltem öpecek alnını sevgiyle birazdan
Ürpermededir işte sular, belli ki hazdan”²⁰⁵*

dizeleriyle başlayan *Yaz Türküsü*’nde Boğaziçi’nde yaz mevsiminin büyüleyiciliğine vurgu yapar. Şiire bir sükûnet, sıcaklık hâkimdir. Serin bir meltemin esintisiyle başlayan ilk dizeden itibaren bu huzuru okur da hisseder. Boğaz’ın suları bu huzur verici esintinin hazzıyla titrer:

²⁰¹ Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.51.

²⁰² Alçe, *a.g.e.*, s.42.

²⁰³ Alçe, *a.g.e.*, s.42.

²⁰⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.171.

²⁰⁵ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.31.

*“Kuşlar gene dem çekmedeler hep bir ağızdan
Aç göğsünü aç, esmede yaz işte Boğaz’dan!”²⁰⁶*

Ercümen Alacakaptan’ın *Boğazda Yaz* şiiri klâsik bir Boğaz manzarasını, mehtap sefasını, Boğaz’da yaz akşamlarının güzelliğini, koru gezintilerini anlatır. Mehtap’ta insanın yalnız aşkı düşünecek kadar mesut olabileceğine vurgu yapar:

*“Mehtap, o güzel tabloyu resmetse Boğazda,
Sandalla gezen çiftleri seyretse bu yaz da.*

*Akşam güneş al nakşını işlerken ufukta,
Gezseydik o zümrüt gibi rengin korulukta;
Bir başka ne isterdi gönül, sevse, biraz da?”²⁰⁷*

Boğaziçi’nin güzelliğini anlatan bir başka şiir de Mehmet Ziya Karaağaçlı’nın *Boğaz’da Bir Yaz Hatırası*’dır. Şair bu şiirde bir yaz hatırasını anlatır. Bütün yazı Boğaz’da hayal içinde geçirmiştir. Sandal gezintileri, Boğaz’ın akşam vaktindeki sükûneti, ufuklardaki alev gibi kıvrılık, saz sesleri, çınlayan kahkahalar şairin bu rüyayı yaşamasına sebep olmuştur:

*“Kucaklıyor gece sessizce dalgalar Boğaz’ı,
Hayâl içinde geçirdik bütün Boğaz’da yazı.
Güneş batarken ufuktan hayâle, akşam, dal,
Sıcak tahayyülün altında çırpınır sandal
Sararken ufku alevler biz ettik aşka vedâ;
Gurûbu seyrederek geçti bir ömür orada.
Sularda çırpınıyor şimdi kahkahayla bahar;
Bütün düşünceye dalmış içimde hatıralar.”²⁰⁸*

Ayel, gazel formunda yazdığı *Sonbahar* şiirinde huzur dolu bir atmosferi hissettirirken bir yandan da geçmişe gider. Boğaz’ın durgun sularında sükûneti ve huzuru arayan şair, sonbaharın hüznünü bütün varlığıyla hisseder. Buradaki sükûnet dolu huzura hüznün de eşlik eder. Bu hüznün, sonbaharın gelişinden kaynaklanır. Tabiatın ölçün hali şairi derinden etkiler. Bu hüznü bütün benliğiyle hisseder ve dizelerinde de hissettirir:

*“Küskün suların alnı buruştukça Boğaz’da
Kalmakta gönüller düne gömdükleri yazda.*

*Göklerdeki kırlangıca dersin bir uçan ruh.
Hep ah! Ediyor zannedilir Göksu’da saz da.”²⁰⁹*

²⁰⁶ Ayel, *a.g.e.*, s.31.

²⁰⁷ Ercümen Alacakaptan, *Salkım*, İstanbul, 1943, s.11.

²⁰⁸ Mehmet Ziya Karaağaçlı, *Filiz*, Ankara, 1958, s.59.

²⁰⁹ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.46.

A. Nihat Darcan, *Boğazda Kasım* şiirinde Kasım ayında Boğaz'ı anlatır. Boğaz'ın sularının soğuk olarak nitelendirilmesi ve balıkların üşmesi şairin ruh haliyle bağlantılandırılabilir. Şair, “balıklar bizden yana” ifadesiyle üşüyen balıklarla kendi iç sünyası arasında bağlantı kurmak ister:

“Boğazın suları soğuktur
Boğazın bu mevsimde
Uzat ellerini balıklara
Senin ellerin sıcak
Balıklar derinlerde üşürler
Balıklar bizden yana...”²¹⁰

Boğaziçi, her mevsim ayrı bir terkip oluşturur. Yazın ve kışın onun için anlamı farklıdır. Boğaziçi, yazın tadının çıkarıldığı bir semt olmasının yanı sıra kışın da İstanbullular tarafından tercih edilmiştir. Yazın, burası sayesinde “İstanbul hiçbir zaman sıcak bir iklim sayılamaz”ken, kışın da İstanbulluları soğuğa alıştırır.²¹¹ Ancak yine de kış mevsiminde Boğaziçi'nin pek tadı olmadığını düşünen şairler de vardır ve bu yüzden Boğaziçi'nde kış mevsimi onlar için bir keder ortamı oluşturur. Hikmet Şinasi Önel'un *Boğaziçi'nde Kış* şiirine de keder hakimdir. Kışın gelişyle mehtapta sandal gezintileri son bulmuştur. Şair, bunun hasretini duyar:

“Gitti son yaz da güzel Kanlıca'dan
Hasretiz şimdi onun zevkine de.
Ayrıyız sevdiğimiz Çamlıca'dan,
Hiç tahammül mü yeter hasretine.

Nerde Beylerbeyi ufkunda o ses!
Ağlıyor Göksu, Hisar yasta bugün,
Gamlı mevsimle kırılmakta heves,
Nerde yaz! Nerde o şâhâne düğün.”²¹²

Boğaziçi gurup vaktinde de eşsiz güzelliğiyle öne çıkar. Boğaz'ın gurup vaktindeki görüntüsüne yer veren şiirlerde buna vurgu yapılır. Gündüz ayrı bir güzelliğe sahip olan Boğaziçi'nin gurup vakti de başka bir güzelliği vardır. Bu gurup vakitleri Boğaziçi'nin ruhunu yansıtır. İçinde hüznü de barındıran bu ruhta Boğaziçi insanının hüznüyle birleşmiş asil ruhunu da hissetmek mümkündür. Abdülhak Şinasi Hisar'ın ifadesiyle “gurub daima içimizi bir hazin gurur ve yeisli bir düşünce ile kaplayarak bizde ayrılışlarımızın hissini tekrar eder.”²¹³ İdris Ahmet Pura da *Boğaz'da Akşam* şiirinde akşam vakti oluşan renkliliğin Boğaz'ın güzelliğine nasıl güzellik kattığına vurgu yapar. Mor sahiller, pembe sisler, koyu yeşillikler burayı bir şiir ülkesine çevirir:

“Güneş mor sahilleri gölgeleyen yamacın

²¹⁰ Ahmet Nihat Darcan, *Erken Gelen Bahar*, İstanbul, 1955, s.10-11.

²¹¹ Galip Ataç, “Boğaziçi'nde Kış Keyfi”, *İstanbul Armağanı 2, Boğaziçi Medeniyeti*, İstanbul, 1996, s.71.

²¹² Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.19.

²¹³ Abdülhak Şinasi Hisar, *Boğaziçi Yalıları*, İstanbul, 1954, s.84.

*Üstünde bir çadıra benzeyen top ağacın
Yorgun bir yolcu gibi uzandı gölgesine.*

*Koyu yeşillikleri örtünce penbe sisler
Pencere camlarında can verdi son akisler.
Bir peri kanat gerdi bu şiir ülkesine... ”²¹⁴*

Adnan Ardağı, *Dönüş* şiirinde, Boğaz’da akşamın oluşuyla yaşadığı hüzne yer verir. Güneşin batışı esnasındaki kızılılığı camların alev alev yanması gibi algılar. Yorgun ve sessiz bir akşam yavaş yavaş her tarafı kaplamaktadır. Şair de bu yorgun ve sesiz akşama kapılır ve yalnızlığını, hüznünü daha çok hisseder. Günün o cennet vakti uzaklaşırken geriye sadece hüznün kalır:

*“Bir mevsim yüzü akşam
İklimler kucağında;
Bir mevsim yüzü akşam
Boğazda sönüyor gün.*

*Beride yanan camlar,
Suda köpükler yorgun;
Bir mevsim yüzü akşam
Cennetten dönüyor gün. ”²¹⁵*

Hikmet Erhan Bener’in, *Boğaziçi’nde Gurub* şiirinde Boğaziçi’nde güneşin batışı bir renk cümbüşüyle başlar. Bu renk cümbüşünü yakamozlar tamamlar. Boğaz’da günbatımının eşsiz bir güzelliği vardır:

*“İç çekti sular, aşkına kanmış gibi rûhun,
Aksetti alev rengi, ilah rengi gurûbun...*

*Gök kubbesi bir yanda, Boğaz şimdi derinde,
Şeffaf iki koldur, sarılırken kemerinde.... ”²¹⁶*

Jozef Habib Gerez, *Boğazda Gece* şiirinde güneşin batışını orijinal bir söyleyiş ve farklı bir bakış açısıyla tasvir eder. Bu tasvirle Boğaz’ın günbatımı esnasındaki güzelliğini ortaya koymak ister:

*“Bir tepenin koynunda, güneş can verdi bu an
Onun ruhudur işte, gökteki pembe duman.
Işıklar perde perde, dönerken laciverde,
Gölgeler yattı yere, sessizce aktı zaman... ”²¹⁷*

²¹⁴ İdris Ahmet Pura, *Bir Ses İki Nağme*, İstanbul, 1931, s.76.

²¹⁵ A.Adnan Ardağı, *Bir Masal Gibi*, İstanbul, 1944, s.23.

²¹⁶ Hikmet Erhan Bener, *Gönülden Sesler*, Kayseri, 1948, s.54-55.

²¹⁷ Jozef Habib Gerez, *Gönülden Damlalar*, İstanbul, 1952, s.12.

Güneş battıktan sonra yerini yavaş yavaş sessiz ve mehtaplı bir geceye bırakır. Bu sessizlik şaire çok şey anlatır. Şaire birçok farklı duyguyu yaşatan bu mehtaplı gece hüznü, huzuru ve sevinci bir arada barındırır:

*“Yıldızlı mantosunu geçirerek sırtına,
Güneşin ışığını, ay içti kana kana.
Her şey yattı uykuya, tembellik çöktü suya,
Ah! Bu mehtaplı gece, neler duyurdu bana...”²¹⁸*

Boğaziçi, güneşin batışına yakın saatlerde eşsiz bir güzelliğe bürünür. Necdet Evliyagil, *Neylersin* şiirinde diğer şairlerden farklı bir yaklaşımla Boğaziçi'nin mehtaptaki güzelliğinin faniliğini anlatır. Bu fanilik şairi üzer:

*“Boğaziçi’ni bir kurşun kâse haline getiren
Ve denizin büyüğü sathında parıltılar yapan
Güneşin ilk ışığını;
Penbeden eflâtuna;”²¹⁹*

Faruk Nafiz Çamlıbel’e ait *Gezintiden Üzüntüye* şiirinde ise Boğaz’da mehtabı seyretmenin güzelliğini anlatılır. Mehtap’ta Boğaziçi’nin büyüğü bir görüntüsü vardır. Bütün güzellikler belli belirsiz bir perde altından, farklı bir edayla ortaya çıkarlar:

*“Geceleyin artınca gönlümün ıstırabı,
Seyretmiye çıkarım Boğazda mahitabı:*

*Bir peri şekli verir gece Boğaziçine,
En mamuru görünüür semtlerin en harabı!”²²⁰*

Boğazda Mehtap şiirinde Boğaz’ın güzelliği en iyi Bebek sırtlarında görüldüğünü hatırlatan Necdet Rüştü Efe, Boğaz’ın güzelliğini sevgiliye benzetir. Onda, akşamın gelişyle birlikte büyüğü bir güzellik hisseder:

*“Sevdim onu... gönlüm bu yeşil gözlü suyundur,
Rüyası durur gençliğimin sanki derinde.
Mehtapta Boğaz tıpkı sedef tenli boyundur,
Ay, bir iri elmas gibi, parlar üzerinde.”²²¹*

Sabahaddin Ergi’nin şarkı formundaki *Boğaz Şarkısı* şiiri şairin sevgilisine yazı boşa geçirmemek gerektiğini hatırlattığı bir manzumedir. Şair, Boğaz’da mehtabı seyretmenin güzelliğinden söz eder. Şiirde ayrıca, Göksu, Boğaz ve Hisarların sükûneti ve durgunluğu da şaire huzur verir:

“Bir hatıra kalsın diye ey sevgili yazdan

²¹⁸ Gerez, a.g.e, s.12.

²¹⁹ Necdet Evliyagil, *Eski Yalı*, Ankara, 1955, s.14-16.

²²⁰ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s. 90.

²²¹ Necdet Rüştü Efe, *Bahçe*, İstanbul, 1944, s.74.

*Mehtabı temaşa edelim gel de boğazdan.
Körfezde kamer ürperiyorken gene hazdan
Mehtabı temaşa edelim gel de boğazdan.”²²²*

Abdullah Satoğlu'nun *Hiç Unutmam* şiiri bir aşk şiiridir. Şair, sevgilisiyle Boğaziçi'nde denizi ve mehtabı seyrederek. Gece herkesin uykuya çekildiği vakitte Boğaziçi'nin güzelliğini seyretmenin ayrı bir büyüğü vardır:

*“Gittik de seninle Boğaziçi'nde
Seyrettik denizi mehtaba dalıp
Bir gün de gecenin saat üçünde
Herkes çekilince biz yalnız kalıp
Seyrettik denizi mehtaba dalıp...”²²³*

Boğaziçi'nde sandal gezintilerine yer veren şiirlerde Boğaziçi'nin bu eski ve adeta ritüel haline gelmiş geleneğine yer verilir. Boğaziçi'nde gece, mehtapta sandal gezintileri anlamına gelmektedir. Boğaziçi'nin en şaşıla döneminde ait olan bu sandal gezintileri, “mehtaplı bir gecede Boğaziçi'nde dolaşan bir kayıkta bir saz takımı peşinden onu dinleyerek yapılan gezinti”²²⁴ demektir. Bu gezintiler başlı başına bile Boğaziçi kültürünün en önemli parçası olarak kabul edilebilir. Musahipzâde Celâl Boğaz'ın güzelliğini anlatırken “Boğazın karşılıklı iki sahili yeşil koruları, bağ ve bahçeleri içinde yalılarıyla, köşkleriyle cennetin bir geçiti gibi gözleri kamaştırırdı.”²²⁵ der. M. Ziya Karaağaçlı'ya ait *Boğaz Gazeli*'nde şair, Boğaz'da geçirdiği mehtap âlemlerini över, burada yaşadığı unutulmaz günleri anar:

*“Bir bezm-i pür-neş'eli ahibâp Boğaz'da,
Şâd oldu gönüller gece, mehtâp Boğaz'da.”²²⁶*

Özellikle akşamları, mehtap zamanı Boğaz'ın seyirlik manzarası eşsindir. Her gece tekrar eden bu mehtap sefası bir ömre bedeldir:

*“Bir ömrü hayâl ettirir akşamları seyret;
Kim her gece mehtâpta mızrâp Boğaz'da”²²⁷*

Burada bir çok güzel vardır ve buradaki herkes etrafına güller saçarak. Boğaziçi birçok güzelliği bir arada barındıran bir rüya âlemi gibidir:

*“Gördük ne güzellerle Ziyâ mest imiş orda,
Güller saçarak etrafına ahibâp Boğaz'da.”²²⁸*

²²² Sabahaddin Ergi, *Ellere Verdiğim*, İstanbul, 1954, s.22-23.

²²³ Abdullah Satoğlu, *Bir Demet Lâle*, Ankara, 1956, s.21.

²²⁴ Abdülhak Şinasi Hisar, “Boğaziçi Medeniyeti”, *Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul Armağanı 2*, İstanbul, 1996, s.15.

²²⁵ Musahipzâde Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı*, İstanbul, 1946, s.165.

²²⁶ Mehmet Ziya Karaağaçlı, *Filiz*, Ankara, 1958, s. 62.

²²⁷ Karaağaçlı, *a.g.e.*, s.62.

²²⁸ Karaağaçlı, *a.g.e.*, s.62.

A. Haluk Dursun, Boğaziçi'ne farklı yaklaşımlar olduğunu ancak bunların en yaygınının Boğaziçi nostaljisi²²⁹ olduğunu söyler. Ali Kemal Balkanlı, *Son Hatıra* şiirinde, mehtapta Boğaz'ın görüntüsü ve yaşattığı hislere yer verir. Tenha olan sahilde şair, sevgilisiyle birlikte olmaktan mutlu ve huzurludur. Sandal gezintisi, mehtap, akşam, çamlıklar, koydaki tenhalık klişeleşmiş boğaz manzarasını tamamlayan unsurlardır. Bunlar, sahilin güzelliğini yansıtır. Şairin aşkının biraz daha romantikleşmesini sağlar:

*“Sahilde bir akşam, yine yalnız ikimizdik;
Çamlıkları, تنها koyu baştanbaşa gezdik;
Kumlarda beraberce hayat takvimi çizdik...
Gerdûne-i aşkın ebedi rakibi bizdik...”*

*Mehtab, Boğaz'ın sathına dökmüştü gümüş tel,
Okşardı yanaklarımızı bir ince, serin yel;
İşlerdi nakışlar suya esrarlı, beyaz el;
Sandaldaki şen gölgelerin sahibi bizdik...”*²³⁰

Boğaz, çoğu zaman eğlencelere ev sahipliği yapar. Tuncay Ilgaz'ın *Boğazdan Sesler* şiirinde, Boğaz'dan geçmekte olan bir gemiden yükselen şarkılar, türküler, gürültüler, Boğaz'da bir hareketlilik oluşturur. Gemilerin geçişi esnasındaki kargaşaya yer verilir. Gemiler ışıklarıyla, insan kalabalığıyla akşam vakti Boğaz'ı canlandırırken, vapurdaki yolcuların söylediği türküler bu canlılığı artırır:

*“Işıklı gemiler geçer
Boğazdan
Âlem
Türkü
İşret
Bir gece.
Bağır, coş, gül.
Yarın sabah değilse bile
Akşam hatırlasan
Yeter.”*²³¹

Eski Boğaziçi denilince eski Boğaziçi eğlenceleri ilk akla gelenler arasındadır. Boğaziçi'nin bu eski eğlenceleri Yusuf Mardin'in şiirine de konu olur. Mardin, *Saray Kayıklarında* şiirinde, geçmişteki mehtap gezintilerini hatırlatır. Yalılarda yaşanan günlere, saltanat kayıklarının gezintilerine, Bâkî'ye, Nedim'e, İtri'ye, Dede Efendi'ye göndermelerde bulunur. Geçmişin Boğaz'da geçen ihtişamlı ve güzel günleri, kendi içinde bir medeniyet oluşturmuş olan Boğaziçi yaşantısı yâd edilir. Mehmet Narlı, *Saray Kayıklarında* şiirinde İstanbul'un kültürü, doğası ve kozmik öğelerle uyum içinde olduğunu söyleyerek şiirin başlığının ve bakış açısının Yahya Kemal'i, hatta divan şiirini çağrıştırdığını söyler. Narlı, özellikle:

²²⁹ A. Halûk Dursun, “Yaşayan Boğaziçi”, *Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul Armağanı 2*, İstanbul, 1996, s.183.

²³⁰ Ali Kemal Balkanlı, *Sebû-yi İlham*, Ankara, 1958, s.33.

²³¹ Tuncay Ilgaz, *Siftah*, İstanbul, 1954, s. 5.

*“Evvela bir mavi örtü, maviden bir taht,
Mavi semâ, mavi tavan, şaşırtıcı baht”*²³²

dizeleriyle bu anlayışın vurgulandığını belirtir.²³³ Ayrıca gül-bülbül metaforunu kullanan şairin göklerden yeryüzüne bin bir perinin indiğini söylemesi de masalsı bir atmosfer oluşturur. Bu da şiiri biraz divan şiirine yaklaştıran bir unsurdur:

*“İlahi nûr gibi iner mavi Boğaz’a,
Çıkar bulutlar içinde duran yıldız;
Çıkar tâ ki yakın şeyler üstünde tekrar
Aynı tesir ve kudretle yanana kadar.
Şimdi uzun parmakların kordan kınası,
Serin çimenler üstünde gümüş ziyası,
Şimdi yaprağı şebnemle örtülmüş bir gül,
Kanadında çiğ parlıyan yaslı bir bülbül.
Şimdi göklerden dökülen bin bir peridir,
Yalı üstünde yılların gölgeleridir.”*²³⁴

Robert Sezer, *Boğaziçi’nde Bir Akşam* şiirinde, bir akşam yaptığı sandal gezintisinde gördüğü güzellikleri anar. Gözlerinde bir anda bir tarih rüyası canlanır. Bütün tarihi, maziye görür:

*“Boğaziçi; bir akşam yaptığım sandal sefası,
Canlandırdı bu gözlerime bir tarih rüyası.”*²³⁵

Melih Cevdet Anday, *Boğaziçi’nde Ayın On Dördü* şiirinde Boğaziçi’nde yaşanan akşamların ve mehtap gezintilerinin eşsiz ve unutulmaz olduklarını söyler. Ayrıca bu gezintilerde bir hareketlilik, bir yaşama sevinci dikkat çeker. Dikkat çekici bir başka nokta da şiirde Boğaziçi için yazılmış diğer şiirlerden farklı bir anlatış tarzı ve üslûbun kullanılmasıdır. Anday, mehtabı ve Boğaz’ı eski zevkin gerektirdiği biçimde anlatan geleneksel şairlerden farklıdır. Ece Ayhan, bir söyleşisinde Anday’ın bu yönünü beğenir. Eski ve eskimiş zevkin ve hayatın temsilcilerinin Melih Cevdet Anday’ı ve şiirini küçümsememelerini, rahat bırakmalarını ister.²³⁶ Şiirin aşağıdaki bölümünde de Anday’ın Boğaziçi’ni kendine has üslubuyla anlattığını görürüz.

*“Ben Boğaziçi’nde ayın on dördü
Nazlı nazlı, âheste beste... Derken zil zurna
Def keman dümbelek çiftenağra*

*Hey babam hey...
Boğaziçi’nin akşamları insanları coşturdukça coşturur:*

²³²Yusuf Mardin, *İki Damla Yaş*, İstanbul, 1947, s.59-60.

²³³ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.244.

²³⁴ Mardin, *a.g.e.*, s.59-60.

²³⁵ Robert Sezer, *Gönül Çağlayanı*, İstanbul 1954, s.36-38.

²³⁶ Ece Ayhan, *Hay Hak! Söyleşiler*, İstanbul, 2002, s.51-52.

*Yamandır Boğaziçi'nde ayın on dördü yaman
Çileden çıkarır adamı dinden imandan eder
Komaz zengin fakir farkı
Kör eder, sağır eder, dilsiz eder.”²³⁷*

Böyle bir güzellik karşısında şair, hayrete kapılır ve bu güzellikleri görebilmek için bir ruhtan başka hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını düşünür. Bu dizelerde Anday'ın mensubu olduğu Garip akımının özelliklerinden birini yakalarız: Anday, Boğaz'ın güzelliğini seyretmek için zenginliğe mal mülke ihtiyaç olmadığını söyler. Güzellikten anlayan bir ruhu yeterli bulur. Bu, küçük insanın olaylara yaklaşımıdır. Anday da Garip akımına mensup diğer arkadaşları gibi küçük şeylerin, tabiat güzelliklerinin ve doğallığın insanı mutlu ettiğini düşünür:

*“Kimi der ki, Gel de inanma Allaha
İspatı işte ortada
Bu şehriyin bu nûr...
Yeter ki ruh olsun insanda.
Ruh ruh... Üst tarafı yalan
Para mal mülk han hamam yalan
Şu karşıki koru benimdir ya
Şu yalı, şu çayır, şu fabrika
Ama sonra
Sonunda fakir zengin bir arada”²³⁸*

Eski Yalı'dan Sesleniş şiirinde ise Boğaz'a özlem vardır. Necdet Evliyagil, Boğaziçi'nin güzelliklerini yaşamış bir şair olarak bu güzellikleri özlemle hatırlar. Boğaziçi'nin en güzel günleri artık çocukluğunun geri gelmeyecek günleri gibi çok uzakta kalmıştır. O günlerde bu masal günlerinin kıymetini bilmeyen şair, yıpranmış hatıralardan uzak o günlere bir daha geri dönemeyecek olmanın hüznünü yaşar:

*“Boğaziçinin
Sahillerinde bıraktık
En güzelini ömrün;
Çocukluk günlerimizde,
Yıpranmış hatıralardan uzaktık;
Bilmiyorduk
Bu masal âleminin
Bütün varlığını
Kökünden saracağını...”²³⁹*

Boğaziçi ile ilgili şiirlerin birçoğunda Dursun'un bu tespitinin doğrulandığını görüyoruz. Boğaziçi her zaman şair ve yazarlar için nostaljik ve büyüleyici bir atmosfer olarak varlığını sürdürür. Mithat Cemal Kuntay da *Eski Boğaziçi* şiirinde

²³⁷ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s. 87.

²³⁸ Anday, *a.g.e.*, s. 87.

²³⁹ Necdet Evliyagil, *Duyabildiğine*, Ankara, 1960, s.9.

eski Boğaziçi'nin güzelliklerine vurgu yapar. Eskiden Boğaziçi'nin ayrı bir güzelliği olduğunu söyler. Boğaziçi'nin geçmişte bambaşka ve büyümlü bir âlem olduğunu vurgular:

*“Siz şimdi inanmazsınız ammâ bu serâbın,
Sâhilleri var, ayları yıldızları vardı.
Ben böyle değildim, bu deniz böyle değildi:
Bambaşka bir âlemdi, kımıldardı, akardı.”²⁴⁰*

Gümüş renginde gökyüzü ve mavi renkte topraklarıyla Boğaziçi bir hayal âlemi gibi anlatılır:

*“Vaktiyle bu hicranlı perîler masalında
Her gölge bir insan kadar inceydi, derindi.
Ormanlarının, dağlarının saltanatıyla
Her âlemi gönlüm gibi bir derbederindi.”²⁴¹*

Boğaziçi ile ilgili şiirler arasında mazide kalmış günlere ve anılara dair şiirler de dikkat çeker. Bu şiirleri de bir araya getirdik. Bunlardan ilki Yusuf Mardin'e aittir. *Bir Uzak Hatıra* şiirinde, baharın gelişiyile Yusuf Mardin, Boğaz'da geçen günlerini hatırlar. Bu günler, onda derin izler bırakmıştır. O günlere ait hatıralar gözünde canlanır. Hatırladığı şeyler arasında bir aşk acısı da vardır. Şair, maziye hatırlamaktan memnun değildir, geçmiş günlerin hüznünün tekrar canlanmasından korkar. Aslında unutamadığı, mazideki aşk acısıdır. Narlı'nın ifadesiyle “*şehrin geçmişini unutmak anlamında değil; matemli bir hatıranın acılarını hafifletmek anlamındadır.*”²⁴². Ama yine de maziye hatırlamaktan kendini alamaz.

*“Gönlümde belirmiş bir uzak hâtıra duydum,
Kumsalda beyaz rengini çizdikçe köpükler...
Hâlâ mı o derd ortağı aşkınla doluydum,
Hâlâ beni kalbim niye maziye sürükler?”²⁴³*

Bununla birlikte şair, sevgilisine kavuşacağına olan ümidini de yitirmez. Baharın geldiği müjdeli bir günde sevgilisinin ona geri döneceğine inanır ve bunu hayal eder:

*Bahçende kızıl lâlelerin açtığı günde,
Sen, nazlı hayalin gibi bir şekle bürün de,
Gönlümle buluş gel, Boğazın şen düğününde,
Nisanla beraber Sarıyer dönmeni bekler...”²⁴⁴*

Nejat Tahsin Alper'e ait *Şarkı* manzumesi Yahya Kemal'in şarkılarını hatırlatır. Şair, Boğaz'ın durgun sularında geçen günlere ait izler arar. Burada

²⁴⁰ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.92.

²⁴¹ Kuntay, *a.g.e.*, s. 92.

²⁴² Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.245.

²⁴³ Yusuf Mardin, *Üç Yaprak*, İstanbul, 1948, s.10.

²⁴⁴ Mardin, *a.g.e.*, s. 10.

geçirdiği yazı hatırlatır. O günlere ait hatıraları canlanır. Geçmiş günlere özlem duyan şair, durgun suyun verdiği huzurla hissettiklerini mısralarına yansıtır:

*“Sönmez bir ateş kalbime düşmüş gibi yazdan,
Geçtim o geçen günleri andım da Boğazdan...
Bir aksisedâ kalmış uzaklardaki sazdan,
Geçtim o geçen günleri andım da Boğazdan...”²⁴⁵*

Anış şiiriyle geçmişe yolculuk yapan Sabih Şendil, Boğaziçi’nde beyaz bir yalıda yaşadığı mutlu günlerini hatırlar. O günlerden aklında kalan babasıyla balığa çıktığı akşamlardır. Geçmiş günlerinde mutlu bir hayat yaşayan şair, o günleri özlemle anar. Denizle iç içe yaşadığı bu günleri sevgiyle yad eder. Şimdiki hayatının ise geçmişle pek ilgisi kalmamıştır:

*“Ne günler geçirdik bir zaman
«Boğaziçi»nde bir yalıda otururduk.
Bir âlem olurdu akşamları,
Balığa çıkardık babamla;
Gümüş pullu balıkları kayığımıza doldururduk.”²⁴⁶*

Boğaziçi, hatıraların canlandığı bir mekân olarak da karşımıza çıkar. Güzel tabiatı ve eşsiz manzarasıyla insanı geçmişe götüren Boğaziçi şiirlerde de zaman zaman insanı geçmişe götürür. *Ona, seni sevmeseydim aşka inanmazdım, diye seslenmek istiyordum* şiirinde Hüseyin Karakan, Boğaziçi’nin, hatıralarını canlandıran bir köşesinde eski günlerini hatırlar. O günlerden elinde kalan yalnızca aşk acısıdır. Hafızasında bir aşk defteri açılır. Unutmadığı bir aşk vardır kalbinde. Bunun yeniden derinleştiğini hissederek hüznlenir. Yesari Âsım’ın şarkısında kendi aşkını hatırlar:

*“Dün yine Boğaziçinin bir köşesinde,
Çârñâçar, hatırladım eski günleri.
Yesari Âsım Efendinin şuh bestesinde,
Örtündü üstüme aşk perdesi.*

*Siz sevişenler dünyasının sâkinleri,
Duydunuz mu hissetmeden bir başkalık.
Açıldı hâfızamda aşk defteri,
«Seni sevmeseydim aşka inanmazdım»”²⁴⁷*

Karakan, *Boğaziçinde Avunmaya Çalıştım* şiirinde, bir akşamüstü vapurda Boğaziçi’ni seyrederken düşüncelere dalar. Boğaziçi’nin insana her zaman aşk, sevgi gibi kavramları düşündürmediğine, zaman zaman farklı düşüncelere de yönelttiğine

²⁴⁵ Nejat Tahsin Alper, *Semaya Karşı*, İstanbul, 1950, s.57.

²⁴⁶ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s. 31.

²⁴⁷ Hüseyin Karakan, *Bir Aşk Hikâyesi*, İstanbul, 1954, s.36.

vurgu yapar. Boğaziçi, şairi felsefi düşüncelere yöneltir, farklı âlemlerden sesler duyurur:

*“Ağustosun yirmisinde
İstanbulda Boğaziçinde,
Gemide,
Ve bir de ikinci güneşi,
Neyi düşündürür?
Neyi?...
Değil sevişmeyi;
Sevgiyi, aşkı da değil.”*²⁴⁸

O anda hatıralar, yaşanmış arzular, aşk, sevgi değil de tamamen alışılmışın dışında düşüncelere yönelir. Dostluğu ve dünyayı düşünür, dost olmanın önemini hatırlar:

*“Erdik dost olmanın eşğine.
Ve milyonca bilinmedik âlemden
Ses geldi iliklerime.”*²⁴⁹

Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi’nden Uzakta* şiirinde Boğaz’dan uzaktadır ve buraya özlemini dile getirir. Boğaz’ı çok özlemiştir. Özellikle de Zümrüt tepeleri, Körfez’i, Sarıyer’i, Bebek’i hasretle anar:

*“Gerçi ben şimdi Boğaz’da uzağım,
Bir zaman böylece hasret yaşarım.

Ne Bebek Körfezi, Beykoz, Sarıyer,
Ne Emirgân, ne o zümrüt tepeler.”*²⁵⁰

Boğaziçi’nde Aşk şiirinde unutulmaz aşklar ve Boğaz’da yaşanan güzel günler anılır. Hikmet Şinasi Önel, bu şiirde Boğaziçi’nde yaşanan aşkların asla unutulmayacağına vurgu yapar:

*“Bir aşk ki, asır geçse Boğaz artık unutmaz,
Bir aşk ki, görülmüştü o yerlerde bütün yaz.

Kandilli’de Körfez’de güzel Çamlıca’larda,
İstinye, Emirgân’da, Hisar, Kanlıca’larda.”*²⁵¹

Önel, yine Boğaziçi’ne yer verdiği *Boğaziçi Rûyâsı* şiirinde Boğaz’ın her yerinde hatıralar saklı olduğunu anlatır:

*“Bir hâtıra saklar Boğaz’ın her yanı bizden,
Rüyâlı bir âlemde geçen gençliğimizden.”*²⁵²

²⁴⁸ Karakan, a.g.e, s.35.

²⁴⁹ Karakan, a.g.e, s.35.

²⁵⁰ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.34.

²⁵¹ Önel, a.g.e, s.27.

Şairin, bestelenmiş olan *Boğaziçi Şarkısı* şiirinde hatıralarda kalmış eski bir aşka yer verilir. Bu aşk artık geçmişte kalmış ve birçok şey değişmiştir. Şair bunun farkındadır. Hatıralarıyla baş başa yaşayan şair, geçmiş günleri özlemle yad eder. Sevddiği kadını geçmişteki haliyle hayal eder. Boğaziçi akşamlarında sevdiği kadınla yaşadığı güzellikleri hatırlar. Mehtaptaki gezintileri, Boğaz'ın en hareketli döneminde yaşadıklarını düşünür ve hüznolenir:

*“Bir gün o yeşil Göksu’da mehtâbın izinde,
Bir başka zaman şanlı Hisarlar denizinde,
Sen şarkı okurdun, güzelim, bense dizinde...
Hep öyle siyah saçlı ve hülyâlı sanırsın.”*²⁵³

Önol, *Boğaziçi Tepelerinde* şiirinde ise, sürekli gittiği Sarıyer, Emirgân gibi yerleri zikreder. Eski günlere duyduğu özlemi bu şiirinde de dile getiren Önol, o günlerin bir daha geri gelmeyecek olmasının derin üzüntüsünü duyar:

*“Âvâre gönüllerle bütün yaz Sarıyer’de,
Gezdikti Emirgân’da, ağaçlık tepelerde...”*

*Yâdet ki o günler duruyor şimdi uzakta,
Her hâtıra bir yanda uzanmış, uyumakta...”*²⁵⁴

Boğaz'ın geçmişteki günlerine duyulan özlemin öne çıktığı *Öyle Bir Yaz Ki Geçti’de* Fehmi Hilmi Cumalıoğlu, bir vapur düdüğüyle geçmişe gider. Adalar ve Boğaz'ı, burada geçmişte yaşadığı güzel günleri hatırlar. Boğaziçi'nin yazın ayrı bir güzellik ve büyüleyiciliği vardır:

*“Derimde diken diken bir ürperişti sanki
Geçmişe söver gibi öten vapur düdüğü
Adalar... Boğaz... ve o ve öyle bir zaman ki?
İçimde çılgılık oldu bu şen vapur düdüğü”*²⁵⁵

Şair, bu dizelerle hem mutlu olur, hem de o günlerin bir daha geri gelmeyecek olmasından üzüntü duyar.

Boğaziçi'nin güzelliği şairlere yaşama sevinci aşılar. Bu bölümdeki bazı şiirlerde bu temaya rastlarız. Hayatın gelip geçici olduğunu düşünen şairler, asıl olanın yaşama sevinci olduğunu vurgularlar. Boğaziçi, insana çoğu zaman dertlerini unutturacak ve yaşam sevinci aşılayacak kadar güzelliğe sahiptir. Orhan Veli, *Yaşamak* şiirinde insanın dertlerini unutarak yaşamasının kolay olmadığını söyler. Ama Çamlıca Tepesi ve Boğaz'ın mavi suları insana dertlerini unutturacak kadar

²⁵² Önol, *a.g.e.*, s.26.

²⁵³ Önol, *a.g.e.*, s.9.

²⁵⁴ Önol, *a.g.e.* s.11.

²⁵⁵ Fehmi Hilmi Cumalıoğlu, *Senin İçin*, İstanbul, 1936, s.14.

güzeldir. Şair, bu yüzden bin türlü mavinin aktığı Boğaziçi'nde bu mavilikler arasında dertlerini unutmak ister:

*“Biliyorum, kolay değil yaşamak,
Gönül verip türkü söylemek yar üstüne;
Yıldız ışığında dolaşıp geceleri,
Gündüzleri gün ışığında ısınmak;
Şöyle bir fırsat bulup yarım gün,
Yan gelebilmek Çamlıca tepesine...
-Bin türlü mavi akar Boğaz'dan-
Her şeyi unutabilmek maviler içinde.”²⁵⁶*

Boğaz'ın güzelliğinin insana yaşama sevinci aşıladığı ve her türlü kederden uzaklaştırdığına örnek gösterilebilecek şiirlerden biri de Engin Düşünsel'in şiiridir. Düşünsel, *Sandal Âlemi* şiirinde bir sandal gezintisinden hareketle hayatın bir eğlenceden ibaret olması gerektiğini savunur. Hayatta hiçbir şeyin üzülmeye degecek kadar önemli olmadığına vurgu yapar. Hayatın gelip geçici olduğunu vurgulayan şair, buradaki sükûnetin bile insanın kederini dindirmeye yeteceğini söyler:

*“Ruhum birden coşarak şunları söyledi:
«Bu dünya muammadır; hiç de belli olmaz
Bugün yeşeren çiçek, yarın nasıl da solmaz?
Çek küreği gidelim, sandalı sarsın kamer,
Sefanı şimdi sür, ne kalırsa dünden eser.
Bu sükûnet yetişmez mi, melâlin dinsin?
Neş'eni âlem görsün, herkes sevinsin.»”²⁵⁷*

Boğaziçi'nin insana yaşama sevinci veren, dertlerini unutturan bir tabiat güzelliğine sahip olduğuna dair, daha önce birkaç şiiri örnek verdik. Bu örneklerden biri de Nüzhet Erman'ın *Dilenci Vapuru* şiiridir. Şair, bu şiirinde hayatın çok kısa olduğunu, iyi değerlendirilmesi gerektiğini, yoksa gençliğin elden gideceğini söyler. Onda bu duyguları uyandıran Boğaz ve denizdir:

*“Elâlem gününü gün ediyor.
Ha şehirde sen, ha göllerde kamış!
-Ama sular deli, mevsim baharmış.-
Aç gözünü, gençlik elden gidiyor.*

*Her güzel çelemez kocamış kalbi,
Değme seyran avutamaz garibi,
Şeytan bir dilenci vapuru gibi
Gönlünü Boğaz'a salıver diyor!”²⁵⁸*

²⁵⁶ Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, İstanbul, 1952, s.135.

²⁵⁷ Engin Düşünsel, *Kar Neşidesi*, Ankara, 1952, s.40.

²⁵⁸ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.56.

Fuat Şükrü Dilbilen *İstanbulboğazı* şiirinde İstanbul Boğazı'na duyduğu sevgiyi anlatır. İstanbul Boğazı'nın başka bir eşi yoktur. İnsan aşkı en iyi Boğaz'da hisseder. Şair de kırkıktan sonra burada aşkı tatmıştır:

*“Türk eli; neş’e verir ince saza
Yükselen Türklüğü söyler Boğaza
Bana çaldırttı sazı kırkında
Şimdi oldum bu işin farkında.”*²⁵⁹

Ali Püsküllüoğlu da *Boğaz'da* şiirinde bir Boğaz tutkunu olan sevgilisini hatırlar. Sevgilisi deli dolu ve denize tutkundur. Boğaz'ın sularında pek çok anıları olmuştur:

*“Boğaz'da sular yıkanır
Senin saçların ıslanır rüzgârda kurur
Dalgalar küçücük
Dalgalar kıskanır benden seni”*²⁶⁰

Bu bölümde Boğaz ve sevgili ile ilgili aşağıda ele alacağımız iki şiirde Boğaziçi'nde sevgili ile geçen günler anılır. Bunların ilki Hikmet Şinasi Önel'un, *Boğaziçi Köyleri* şiiridir. Şairin bu yerlere dair hayal ettiği her şeye bir hüznün, keder hâkimdir. Sürekli bir hasret duygusu içindedir, acı çeker. Geçmiş günleri hatırlamak onu üzer. Bu kederinin sebebi, aşk acısıdır. Şair, sahilde sürekli bir hayali gözler ve kâmil insanın kaderin sırrını hasrette bulduğunu söyler. Kandilli ve Bebek, kısacası Boğaz'ın hiçbir semti, sevgilisi olmadan hiçbir anlam ifade etmez:

*“Bekliyor boş yere Kandilli, Bebek şimdi kimi?
Hangi gür saçlı, elâ gözlü, güzel sevgiliyi!”*²⁶¹

Ali Reşat Özdemir, *Boğazda* şiirinde Boğaz'ın güzelliğini sevgiliyle birlikte yaşar. Mehtabı kadehten yudum yudum içer. Akşam vakti sevgilisinin dizlerinde uyumak, Boğaz'ın güzelliğini daha çok fark etmesine sebep olur:

*“İçiyorduk mehtabı kadehten yudum yudum
Âlem bir başka âlem, dünyayı unutturdum.
Akşamın karanlığı çöküyorken Körfez'e
Başım senin dizinde mışıl mışıl uyurdum.”*²⁶²

²⁵⁹Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.3-4.

²⁶⁰ Ali Püsküllüoğlu, *Karanfilli Sakı*, İstanbul, 1958, s. 31-32.

²⁶¹ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.10.

²⁶² Ali Reşat Özdemir, *Gönlümden Duygular*, Giresun, 1964, s.6.

Boğaz'ı geçmişiyle ve atalarıyla bir arada anan Hamit Macit Selekler, şiirini bu tema üzerine odaklandırmıştır:

*“Suya seccade salıp geçtiğimiz toprakta
Kardeşim, gürbüz atam, şanlı dedem yatmakta.”*²⁶³

mısralarıyla atalarını yad eden Selekler, Boğaziçi'nin kendisi için önemine vurgu yapar. Şair, *Boğazın Karşı Yakası* şiirinde, geçmiş günleri yad eder. Ecdadın İstanbul toprağında yattığını hatırlatır. Boğaz'ın manevi yönüne değinir:

*“Yatıyorlar o muazzam ve muhalled ölümler,
Yatıyorlar unutulmuş da mı, bilmem, yer yer.”*²⁶⁴

Bu bölümdeki son şiir, Enis Behiç Koryürek'in *Bir Katil* şiiridir. Koryürek'in şiirinde bir olay tahkiye edilir. Bir yaz gecesi, Boğaziçi'nde bir yalıya giren bir adam uyumakta olan genç ve güzel kadını öldürür. Sonra da yaptığından pişmanlık duyup ağlar. Şiirin girişinde yalı ve Boğaziçi bu vesileyle tasvir edilir:

*“Temmuzda bir geceydi uykuda bütün yalı.
Yıldızlarla, mehtapla (Boğaziçi) oyalı.
Yalıda pancurları açık bir pencereye
Sarmaşıklar içinden bir merdiven dayalı.”*²⁶⁵

Geniş bir başlık altında ele aldığımız Boğaziçi şiirlerinde Boğaziçi'nin birçok özelliği ortaya çıkar. Boğaziçi'nin tarihten günümüze kadar geçirdiği dönemlerden kesitlerin de dikkat çektiği şiirlerde Boğaziçi yaşantısına dair ipuçlarına rastlarız. Örneğin Boğaziçi'ndeki mehtapta yapılan sandal gezintileri İstanbul'da yazın nasıl eğlenildiğine dair bir bilgidir. Boğaziçi'nin doğal güzelliklerinin de ele alındığı şiirlerle bu bölümde Boğaziçi'ne panoramik bir bakışla yaklaşılr. Boğaziçi sevgisi, Boğaziçi'nin güzelliği, mevsimler ve gurup vaktinin Boğaz'a kattığı güzellik, Boğaz'a duyulan özlem, eski Boğaziçi eğlenceleri, yaşama sevinci gibi yukarıda kendi içinde tematik olarak ayırdığımız şiirlerle Boğaziçi ele alınır. Bu şiirler arasında Boğaziçi'ne olumsuz yaklaşan bir şiire rastlamayız. Özellikle Boğaz'ın güzelliğine yer veren şiirlerde, birbirine çok benzeyen ifadeler de dikkat çeker. Birbirine benzer ifadelerin kullanıldığı bu şiirlerin hepsini buraya alışımızın sebebi Boğaziçi ile ilgili genel bir bakış açısını tam olarak ortaya koyabilmektir.

1.1.3.1. Arnavutköy

Arnavutköy²⁶⁶ başlığı altında bu semte üç şiirde yer verilir. Bu şiirlerden olan Fuat Şükrü Dilbilen'in *Arnavutköy* şiirinde, Arnavutköy doğal güzellikleriyle öne

²⁶³ Hamit Macit Selekler, *Sulh*, İstanbul, 1944, s.39.

²⁶⁴ Selekler, *a.g.e.*, s.39.

²⁶⁵ Enis Behiç Koryürek, *Miras*, İstanbul, 1971, s.148.

²⁶⁶ Önder Şenyapılı, Arnavutköy ile ilgili olarak şunları aktarır: “Bizans döneminde de bu köyün var olduğu anlaşıyor. Adı Asomatos'muş. Asomatos, orada bulunan ve Arhangelos diye adlandırılmış

çıkar. Kıyılarıyla, sahiliyle renkli, hareketli bir semttir. Arnavutköy’den övgüyle söz eden şair, denizin güzelliğinin Arnavutköy’ün büyüsunü arttırdığını vurgular:

“Arnavutköy’de Boğaz hızla akar
Bir çocukmuş gibi oynar sarkar
Islatıp köylülerin saçlarını
O güzel kızlarının taçlarını
Anaforlar, çağlayanlarla şişer
Kıyılarda periler ayna döşer.”²⁶⁷

Necdet Rüştü Efe de Dilbilen gibi:

“Şehrin şiirle kardeş olan semtidir bu yer,
Sahillerinde kalbi sarar mavi bir büyü”²⁶⁸

dizeleriyle başlayan Arnavutköyü şiirinde Arnavutköy’ün farklı güzelliği ile dikkat çektiğini belirtir. Sahillerinin güzelliğini vurgular. Burası şiir gibi bir güzelliğe sahiptir. Arnavutköy’ün mehtabı sonbaharda eşsizdir. Güneş battıktan sonra Arnavutköy büyüsunü bir edaya bürünür. Sahilleri geceleri mehtabın en güzel olduğu yerlerdir:

Akşam güneş bu âlemi rüyaya devreder:
Mehtabı sonbaharda tadar Arnavutköyü.”²⁶⁹

Rıza Tevfik’in *Katre katre vicdanıma damlayan acıklı bir hâtıra* şiiri doğrudan İstanbul ile ilgili değildir. Şair, Arnavutköy’de felsefeyle uğraştığı bir günden söz eder. İstanbul’un ismi bu vesileyle geçer:

“Arnavutköyünde, rıhtım üstünde,
Böyle bir zamanda, böyle bir günde
Ben, kütüphanemde zihin yoruyordum:
Felsefe yapıyordum.”²⁷⁰

Arnavutköy’ün ele alındığı bu bölümdeki ilk iki şiir bu semtin doğal güzelliklerine vurgu yaparken; Rıza Tevfik bu semti, herhangi bir özelliğine dikkat çekmeden sıradan bir mekân olarak ve öne çıkarılmak istenen esas unsur olmadan ele alır.

bir kiliseye gönderme yapan bir admuş ve “ruh-i latif” anlamına geliyormuş. (Ruh-i latif: hoş ruh, nazik ruh, yani melek.). Melekköy, 18. yüzyılın bitimine iki buçuk yıl kala yanmış, kül olmuş. Sadrazam Mehmet Paşa köyü yeniden kurdurmuş ve buraya Arnavut kökenliler yerleştirilince adı da Arnavutköy’e dönmüş. (*İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s. 31.)

²⁶⁷ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.34.

²⁶⁸ Necdet Rüştü Efe, *Bahçe*, İstanbul, 1944, s.41.

²⁶⁹ Efe, *a.g.e.*, s.41.

²⁷⁰ Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Serab-ı Ömrüm*, İstanbul, 1949, s.142-144.

1.1.3.2. Bebek

Bebek²⁷¹ ile ilgili şiirlerde bu semtin farklı yönlerine eğilir. Bu bölümde yer alan Jozef Habib Gerez'in *Bebek Kıyıları* ve Matild Alçe'nin *Bebek'te Bir Gün* şiirleri bu semtin güzelliğine dikkat çekerler.

Jozef Habib Gerez, *Bebek Kıyıları* şiirinde Bebek kıyılarını gördükten sonra cennetin bile gözünden silindiğini söyler. Bebek kıyılarını renk unsurlarını ön planda tutarak tasvir eder. Bu tasvir okuyucunun zihninde tablo gibi bir görüntü uyandırır. Bebek kıyıları ışıklı bir diyardır ve ihtişamlı bir tablo kadar güzeldir:

*“Her ne zaman düşünsem, o ışıklı diyarı,
Okşar gibi canlanır, hâtıramda rüzgârı.
Mavi gök, mavi deniz ve kızıl güneşiyle,
Canlanır hayâlimde, hep Bebek kıyıları...”²⁷²*

Bebek'in güzelliğine yer veren şairlerden biri de Matild Alçe'dir. Alçe, *Bebekte Bir Gün* şiirinde, şehrin güzelliğini fark eder. Tabiatın kollarına atılırken hayatın tatlılığını bir kez daha fark eden şair, yaşama sevinciyle dolar. Hayat, ona daha güzel ve anlamlı gelir. Bu tabiat güzelliği içinde her şey sihirli bir değnekle değiştirilmiş gibidir. Şehrin gürültüsünden uzaklaşıp Bebek'in huzur dolu atmosferine girer. Bu anda damarlarında sadece zevkin dolaştığını hisseder. İcini yaşama arzusu kaplar:

*“Bırakırken arkada şehrin gürültüsünü,
Kalbim yavaş yavaş unuttu üzüntüsünü,
Duydum damarlarıma zevkin süzülüşünü,
Boğazın güzelliğine dalarken Bebekte.”²⁷³*

Bu bölümde İ. Hilmi Soykut'un *Bebek'te Akşam*, Osman Attilâ'nın *Bebek'te Çırpınan Sandallar*, ve Yahya Kemal Beyatlı'nın *Ses* adlı şiirlerinde de ortak bir unsur işlenir. Bu unsur, Bebek semtinin akşam vaktindeki güzelliğidir. Akşam, Bebek semtinde ayrı bir güzelliği sahiptir.

İ. Hilmi Soykut'un *Bebek'te Akşam* isimli manzumesi, Bebek koyunda mehtabın güzelliğini anlatır. Bebek'in akşam vakti “rüya içinde” bir güzelliği vardır. Mehtap, Bebek koyuna ihtişamlı bir şekilde girer:

*“Güneşin tortusuyla buğulandı kayalar;
Akşam, rüya içinde, indi sahil boyuna...”*

²⁷¹ Önder Şenyapılı Bebek semtinin ismi ile ilgili farklı kaynaklardan bilgiler bulmuştur. Bunlardan ilki, Sermet Muhtar Alus'tan alınmıştır. Alus'a göre “Bebek denilişi, Fatih'in buraların muhafazasına memur ettiği bölükbaşının Bebek lakabını almışlığındandır. (Sermet Muhtar Alus, İstanbul Kazan Ben Kepçe, İstanbul, 1995, . Aktaran Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008.) Evliya Çelebi de Fatih'in bu semtin güvenliğini sağlamakla görevlendirdiği bölükbaşının Bebek Çelebi ya da Bebek Çavuş diye anıldığını belirtir. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.58.)

²⁷² Jozef Habib Gerez, *Gönülden Damrlar*, İstanbul, 1952, s.9.

²⁷³ Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.26.

*Birer buhurdan gibi tüterken akasyalar,
Mehtâb yelkenlilerle girdi Bebek koyuna...*”²⁷⁴

Bebek'te Çırpınan Sandallar şiirinde Bebek'te bir akşamüzeri manzarası tasvir eden Osman Attilâ'nın şiirine biraz hüznün hâkimidir. Martılar artık yavaş yavaş sonlanacak olan günün son hareketliliğini yaşamaktadırlar. Her tarafta canlı ve hareketli bir hayat akışı görülür. Ancak akşamüzeri bu hareketlilik yerini yavaş yavaş sükûnete bırakır. Yaşama sevinciyle dolu Bebek kıyıları akşamın hüznünü bütün varlığıyla hissedir:

*“Su, bir ileri- bir geri,
Yaşama karaltıların.
Bebek'te akşamüzeri
Son uçuşu martıların*

*Gemiler, ardından vapur,
Orada dur, burada dur.
Günü biter akşam olur,
Bebek'teki sandalların.*”²⁷⁵

Yahya Kemal de *Ses* manzumesinde Bebek'te büyüleyici bir akşam vaktini anlatır. Bir nekahet döneminden sonra belirsiz bir mevsimde bir akşam vakti Bebek'e giden şair, bu sakin akşamda gurubu seyre dalar:

*“Bir tâze bahâr âlemi seyretti felekte,
Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'te;
Akşam!.. Lekesiz, sâf, iyi bir yüz gibi akşam!.. ”*”²⁷⁶

Şairin *Bebek Gazeli* manzumesine ise hüznün hâkimidir. Geçmiş günleri bir daha bulamayacağını bilen şair, Boğaz'da geçirdiği mehtaplı geceleri özlemle anar. Bebek koyunda temâşâ ettiği yalnızca su değildir. Durgun suyun ona verdiği hislerden biri de hüzündür:

*“Ne kaldı rûha tesellî şerâbdan başka
Boğaz'da üç gecelik mâhtâbdan başka*

*Cihanda olmadı bir hisse-î verâsetimiz
Bebek Koyu'nda temâşâ-yı âbdan başka*”²⁷⁷

dizeleri onun artık umuttan uzaklaşmış ve hüznü kabullenmiş bir ruh hali içinde olduğunu gösterir.

²⁷⁴ İ. Hilmi Soykut, *Köpükler*, İstanbul, 1941, s. 7.

²⁷⁵ Osman Attilâ, *Baştanbaşça*, Ankara, 1959, s.61.

²⁷⁶ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.31.

²⁷⁷ Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.23.

Edip Ayel de bu bölümdeki gazelinde Beyatlı gibi küskün ve yalnızdır. Sevgilisi uzakta olduğu için mutsuzdur. Ancak Yahya Kemal için Bebek kıyıları bir teselli iken Ayel'e hiçbir anlam ifade etmez:

*“Görmez bizi artık Bebek ıssız tepelerde,
Germez o Hisar ufkumuzun üstüne perde.*

*Kuşlar gene ötmekte ağaçlarda, fakat ben
Küskün bulurum âlemi yok senden eser de...”²⁷⁸*

Bebek semtine farklı bir yaklaşımla yer veren Rıza Tevfik, *Fecri evvelin* şiirinde bir gece sabaha karşı Bebek'te yaşadığı duygu yoğunluğunu dile getirir. Kendisiyle baş başa kaldığı o akşamda birçok düşünce zihnine hücum eder. Bu düşünceler aşk, sevgi ya da yaşama sevinci değildir. O zamana kadar hissetmediği derecede kendini yalnız hisseden şair kendini, felsefi derinliği olan düşünceler içinde bulur. Bebek, diğer şairlerin aksine onda yaşama arzusunu değil, felsefi yönü ağır basan düşünceleri açığa çıkarır:

*“Bir şeb sabaha karşı bîdar idim Bebekte,
Zihnim kapıldı gitti girdâbı müphemâta;
Bir iptidâ düşündüm mâmûre-i hayâta
Fikren seyâhat ettim (Menfis)te, (B'alebek)te”²⁷⁹*

Bu bölümde toplam sekiz şiirde geçen Bebek semti, iki şiire doğal güzelliğiyle konu olurken üç şiirde Bebek'te akşam vaktinin güzelliğine dikkat çekilir. Bir şiirde hatıraları çağrıştırırken birinde tek teselli kaynağıdır. Son şiir olan Rıza Tevfik'in şiirinde ise diğerlerinden farklı olarak şairi felsefi düşüncelere sevk eder.

1.1.3.3. Beşiktaş

Beşiktaş²⁸⁰ semti bu bölümde iki şiire konu olur. Nejat Tahsin Alper için bu semt, hayallerinde hüznü hatıralar bırakan bir semttir. Uluğ Turanlıoğlu ise bu semti ümit temasıyla birlikte anar.

²⁷⁸ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.136.

²⁷⁹ Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Serab-ı Ömrüm*, İstanbul, 1949, s.240.

²⁸⁰ Beşiktaş semtinin ismi için farklı efsaneler vardır: “Beşiktaş “Kone Petro” adıyla anılıyordu. Anlamı “Taş Beşik” idi. Buna sebep de semtin ağaçlık ve servilik olması dolayısı ile “Yaşka” adlı bir rahibin burada büyük bir kilise inşa ettirmesidir. Rahip Yaşka Kdüs'e gitmiş, Hz İsa'nın beşiğini Beytüllahm adlı şehirden almış ve burada yaptırdığı kiliseye koymuştur. Hz İsa çocukluğunda bu beşik içinde yıkanmış. Bu sebeple, bu kilise Rumlar arasında “Taş Beşik” olarak ün yapmıştır. Rahip ölünce bu taş beşiği Harkil oğlu İlya almış ve Ayasofya direğinin sağ köşesine koydurmuştu. Bunun üzerine de Müslümanlar semte “Beşiktaş” adını vermişlerdir. İkinci bir rivayete göre, Barbaros Hayreddin Paşa'nın türbesine konulan “Diplokionion” sütunları beşiği andırdığı için semte Beşiktaş adı verilmiştir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.60.)

Nejat Tahsin Alper'in, şarkı formundaki manzumesinde durgunluk, dinginlik ve sükûnetin içinde sevgiliye ait hatıralar aranır. Mazi, şairi derinden üzer. Oraya, o sükûnetin içine çok şey gömmüştür. Beşiktaş semti onun için hıçkırıklar içinde hatırladığı, birçok acının gömülü olduğu bir semttir. Sevgilisi, artık yalnızca hayaliyle koruda dolaşır. Çehresini sisli bir hayal olarak hatırladığı sevgilisi artık yalnızca acı hatıralarda kalmıştır:

*“Kalbimde derin bir sızı, hasretli gözüm yaş,
Titrer seni andıkça hayâlimde Beşiktaş...
Aksettiriyor hıçkırarak ismini dağ taş,
Titrer seni andıkça hayalimde Beşiktaş...”²⁸¹*

Uluğ Turanlıoğlu, *Bir Beşiktaş Şiiri*'nde Beşiktaş'ı bütün vatanla bir arada anar. Şiirin tamamında yoğun bir Beşiktaş sevgisi vardır. Şair, sabahları yosun akşamları yağmur kokan Beşiktaş zambağına özlem duyar. Buradan uzaktayken Beşiktaş'ı ne kadar sevdiğini bir kez daha anlayan şair, mahşer gününde bile burayı unutmayacağını söyler. Şiirin aşağıya aldığımız bölümünde şairin Beşiktaş'a duyduğu özlem de hissedilir:

*“Gözlerimde ne sis, ne bir damla yaş,
Ruhumda bütün vatan, ufku da mavi Beşiktaş...”²⁸²*

Her iki şiirde de ortak nokta Beşiktaş'a duyulan sevgi ve özlemdir. Nejat Tahsin Alper kalbinde bir sızıyla bu semti anarken, Uluğ Turanlıoğlu yoğun hasret duyguları içinde bu semte yer verir.

1.1.3.4. Beykoz

Beykoz²⁸³ İstanbul'un doğal güzellikleriyle öne çıkan semtlerindendir. Bu bölümde Beykoz iki şiire konu olur. Bunlar, Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Hepsi Bir Yerde* ve Şekip Musluoğlu'nun *Amasya'dan Beykoz'a* şiirleridir. Faruk Nafiz Çamlıbel, *Hepsi Bir Yerde* şiirinde Beykoz açıklarında balığa çıkmanın güzelliğine dikkat çekerek

*“Âşıksan sevgilini bindir de bir kayığa
Beykoz açıklarında çık her akşam balığa.”²⁸⁴*

²⁸¹ Nejat Tahsin Alper, *Semaya Karşı*, İstanbul, 1950, s.59.

²⁸² Uluğ Turanlıoğlu, *Aşk ve Vatan Şiirleri*, Edirne, 1957, s.5.

²⁸³ Sermet Muhtar Alus, Beykoz ile ilgili olarak şunları söyler: “Beykoz” kelimesindeki “koz” ceviz demek olmayıp, Farsça “köy” manasına imiş. Eskiden Kocaeli sancak beyleri oturduğundan buraya bu isim verilmiş” der. Alus'un açıklamasını, “Kos” kelimesinin Farsça'da “Köy” anlamına geldiği ve Kocaeli valileri burada oturdukları için “Bey- Köyü” anlamına “Beykos” dendiğini söyleyerek gerekçelendirenler vardır. Örneğin, Ahmet Midhat Efendi Beykoz'daki “koz”un kökünde “kos” olduğunu savunanlardır. Kimi yazarlar ise bu gerekçeye karşı çıkmışlardır. Adın, “ceviz” anlamına gelen “koz” kelimesiyle bağlantılı olduğunu öne sürmüşlerdir. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.61.)

²⁸⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s.54-55.

Dizelerine yer verir. Şekip Musluoğlu ise:

“Şair nasıl paylaşsın Amasya ile kozu
Ufku yok, denizi yok arattırır Beykoz’u”²⁸⁵

Mısralarıyla başlayan *Amasya’dan Beykoz’a* şiirinde Amasya’dayken Beykoz’a duyduğu özlemi dile getirir. Bu bölümdeki iki şiirde de Beykoz, sevilen güzel bir semt olarak dikkat çeker.

1.1.3.5. Çamlıca

Çamlıca²⁸⁶ semti bu bölümde dokuz şiire konu olur. Bu şiirlerden Faruk Nafiz Çamlıbel’in *Çamlıca’daki Çınar* ve M. Şükrü Erden’in *Çamlıca* şiirleri bu semtin güzelliğine dikkat çekerler. Daha sonraki şiirlerde Çamlıca, aşk temasıyla kendine yer bulur. Faruk Nafiz, *Çamlıca’daki Çınar* şiirinde Çamlıca’nın güzelliğini över. Çamlıca, Boğaz ve Marmara’nın güzellikleri arasında bulunan bir yer olarak büyüleyici bir güzelliğe sahiptir. Boğaz ve Marmara, Çamlıca’nın güzelliğini tamamlayan en önemli unsurlardır:

“Çamlıca’nın en yüksek yerinde bir perinin
Işıktan heykelini nakşettim ufuklara...
O yeşil Çamlıca ki kat kat eteklerinin
Birini Boğaz öper, ötekini Marmara”²⁸⁷

M. Şükrü Erden, Çamlıca’nın farklı güzelliklerini anlatır. *Çamlıca* adlı şiirinde kırlardaki şen nakışlar, göz alan renklerin büyüğü birer güzellik unsuru olarak anlatılır. Göklerin derinliğinden kanatlan bir sis yükselir:

“Şen nakışlarla işlenen kırlar
Gönülleşen, göz alan renklerin büyüğü.”²⁸⁸

Fuat Şükrü Dilbilen, *Çamlıca* şiirinde Çamlıca’yı aşkın en yoğun ve güzel yaşandığı bir yer olarak görür. Bu semt, İstanbul’un güzelliğinin de en fazla hissedildiği yerlerdendir. Şiir gibi bir güzelliği vardır:

“Bence mavi göze âşık genç bir şair
Bulutlar üstünden elmaslı tahtından
Seyreder Boğaz’ı, İstanbul’u hayran
El öpmeğe gelmiş güneşle yıldızlar.”²⁸⁹

²⁸⁵ Şekip Musluoğlu, *Denize Hasret*, İstanbul, 1945, s.21.

²⁸⁶ Çamlıca, İstanbul’un Anadolu Yakası’nda yer alan ve iki ünlü tepesiyle meşhur yerlerdendir. Bu tepelerle ilgili çeşitli efsaneler de söylenegelmiştir. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.83.)

²⁸⁷ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, İstanbul, 1940, s.28.

²⁸⁸ Mehmet Şükrü Erden, *Adsız Pınar*, İstanbul 1953, s.94-95.

²⁸⁹ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazineleri*, İstanbul, 1940, s.16.

Jozef Habib Gerez, şiirlerinde sıkça kullandığı kişileştirme sanatını *Çamlıca* şiirinde de kullanır. Güneşin oluşturduğu ışık huzmeleri canlı bir atmosfer oluşturur. Çamlıca'yı panoramik bir bakış açısıyla gören şair, onu bir bütün olarak değerlendirdiğinde sakinliğini dalgın oluşuyla açıklar. Çamlıca'nın dalgın ve mahmur hali heybetini, vakarını artırır:

“Çamlıca daldın
Çamlıca dargın
Çamlıca hayran
Karşıda bir cami mihrabı,
Bakar düşünür dalgın”²⁹⁰.

A. Tuncay, *Yataktaneden Görülenler* şiirinde bir gece balkondan gökyüzüne bakar. Ayın gizemli görüntüsü onu etkiler. Gökyüzü gece vakti güzelliğini “*Bu gece sanki gökler yıldız çakılı bir çay*” dizesiyle dile getirir. Çamlıca’da güzellik, adeta kaynamaktadır. Şair de bu kaynayan güzelliği büyük bir hayranlıkla seyrederek:

“Bir gece balkondan bakıyordum semaya,
Her taraf meftun gibi şu cazip güzel aya,
Yıldızlar tutmak için koşar gibi kameri
Bu emel devam eder uzun yıllardan beri.”²⁹¹

Çamlıca’da *Bir Akşam* şiirinde aşk acısını vurgulayan Fahri Altaykan, Çamlıca tepesine giderek orada aşkın yalan olduğunu bir kez daha hisseder. Izdırabı iyice artar. O gün aşka inanmaktan ve âşık olmaktan vaz geçer.

“Kâm almak için bülbülüünün tatlı sesinden:
Geçmiştim o gün Çamlıca’nın bir tepesinden;
Rüzgâr da gam almıştı bu akşam nefesinden,
Vaz geçtim o gün aşka inanmak hevesinden...”²⁹²

Çamlıca’da *Sabah* adlı şiirinde:

“Gözlerini açarken sabahları ufuklar,
Sevdiğim tepeleri pembe bir duvak sarar.”²⁹³

diyerek Çamlıca’nın güzelliğine vurgu yapan A. Tuncay, sabah vakti uyandığında Çamlıca’nın güzel havası ile karşılaşmaktan memnundur. Tuncay bu şiirinde sabah vaktinin güzelliğini anlatır. Sabah vaktinde Çamlıca tepelerini pembe bir duvak sarar. Çamlıca’nın sabah vaktindeki kızılılığı büyüleyicidir. Ve şair bu güzelliğten ayrılmayı hiç istemez:

²⁹⁰ Jozef Habib Gerez, *Renklerin Akını*, İstanbul, 1954, s.44.

²⁹¹ A. Tuncay, *Yeşil Çamlıca ve Bazı Görüşlerim*, İstanbul, 1943, s.5.

²⁹² Fahri Altaykan, *Uludağ’dan Yankılar*, Bursa, 1946, s.11.

²⁹³ A. Tuncay, *a.g.e.*, s.3.

*“Sabah sessiz uyuyan çamlar kızılımsıdır,
Çamlıca’dan ayrılış kalbime bir sızıdır.”²⁹⁴*

Tuncay Ilgaz, ise *Çamlıca* şiirinde Çamlıca’yı, burasıyla bütünleşmiş çamlarla anar. Burayı o kadar çok sevmektedir ki ölünce buraya gömülmek ister. Baş çamlara ve Çamlıca’nın toprağına değdiğinde mutlu olur. Kendisini buralara ait hisseder:

*“Şimdi uçuyor Çamlıca.
Çamlıcanın çamları,
Eğil eğil, değsin
Başın boynun
Topraklara
Mezarım olsun
Kökün yanı
Çamlıcanın çamları.”²⁹⁵*

Ömer Nida’nın *Düşümde İstanbul* şiirinde Çamlıca, geçmişteki haliyle hatırlanır. Bahçesinde sazların çalındığı, eğlencenin, zevkin hakim olduğu bir yerdir. Uzaklardan, derinden gelen bir tanbur sesi de bu zevk ve eğlenceyi tamamlar. Nitekim bir dönem, Çamlıca’yı Çamlıca yapan ve burası ile özdeşleşen temel özellikler sazlı sözlü eğlenceler ve şiirde belirtildiği gibi saz sesleridir:

*“ Çamlıca’yı göremedim bir türlü
«Sazlar çalınır Çamlıca’nın bahçelerinde»
Düşüme ışık verdi renk verdi aman
Gür ve dokunaklı bir tanbur sesi
Derinde... ta derinde...”²⁹⁶*

Bu bölümdeki şiirlerde Çamlıca doğal güzellikleriyle ele alınır. Dokuz şiirde de Çamlıca sevgisi vardır.

1.1.3.6. Emirgân

Bu bölümde Emirgân²⁹⁷, a sekiz şiirde yer verilir. Bu şiirlerin dört tanesinde Emirgân’da akşam vakti anlatılır. Dört şiirde de bu semtin akşam vakti bürünmüş olduğu sakin vakti anlatılır.

²⁹⁴ A. Tuncay, *a.g.e.*, s.3.

²⁹⁵ Tuncay Ilgaz, *Siftah*, İstanbul, 1954, s.30.

²⁹⁶ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s. 29-30.

²⁹⁷ Emirgân’ın tarihi için şunları söyleyebiliriz: “Dördüncü Murad, 1045 (1635) yılında Revan kalesini fethettiği vakit, kale muhafızı olan “Emirgün oğlu Tahmasb Kuli Han” ile “Kâhya Murad Ağa” af dilemişlerdi. Dördüncü Murad, bunları bin kişiden fazla maiyetleriyle affeylemiş, üste Emirgün oğluna Halep vilayetini ihsan eylemişti. Murad kâhya sonra idam edildi. Emirgün oğlu Yusuf Paşa, Dördüncü Murad’a yanaşmağa muvaffak oldu. Hatta padişah kendisine Boğaziçi’nde Emirgân’da bir köşk

Bu şiirlerden ilki, Nurettin Özdemir'in, *Emirgân'da Gece* şiiridir. Emirgân'da gece vaktinin güzelliğini anlatır. Şair, akşam vakti dışarıda gezintiye çıkar. Tabiatla iç içe çıktığı gezintide Gecenin âsudeliği şaire huzur verir. Orada bulunan asırlık bir çeşmeden akan su sesi şairi çok uzaklara götürür. Derin hayallere dalan şair, geçmiş günlerine ağlar. Eski günlerin hatırası bir bir zihninde canlanır. Daha sonra hayallerinden sıyrılarak bulunduğu ana döner. Her yere bir sükûnet hâkimdir. Ruhu dinlendiren suyun sesi duyulur:

*“Bir tılsımlı rûya içinde Boğaz,
Dalların ucuna birikmede haz.
Mehtap dökülmede sulara pul pul
Bir baştan bir başa Canım İstanbul;
Dağılmış, serpilmiş yamaçlarında.
Bir sırrı bölüştük dal uçlarında
Sevda yaprak yaprak avuçlarında.”²⁹⁸*

Nesrin Ağış da *Emirgân* adlı şiirinde karanlık ve sessiz bir geceye yer verir. Bir akşam vakti tek başına dolaşan şair, karanlık denizi ve kapalı göğüyle kasvetli bir ortamda bulur kendini. Serin bir rüzgâr da bu ürpertici geceye eşlik etmektedir. Şair, kendini adeta bir ademe doğru yol alıyor gibi hisseder. Biraz da yürüdükten sonra, kendini huzur veren güzel bir yerde bulur. Burası, Emirgân'dır:

*“Gölgeli havuzda beyaz nur saçan
Bir nilüfer gibi, usulca açan
Aydınlık bir neşe doğuvermişti—
Karanlık hisleri koğuvermişti.”²⁹⁹*

Bu temayı ele alan son iki şiir olan Engin Düşünsel'in *Emirgân* ve Ahmet Nihat Darcan'ın *Emirgân* adlı şiirlerinde ise bu semtin farklı zamanlardaki güzelliğine dikkat çekilir. Düşünsel *Emirgân* şiirinde Emirgân'ın büyümlü güzelliğinden söz eder. Emirgân güzel bir dilberi andırmaktadır. Yalılar, bu güzelliğe ayrı bir hava katar. Burada kalpler huzura kanar. Çünkü her tarafı rikkat ve şefkat kaplamıştır:

*“Emirgân, kalblerin huzura kandığı yer,
Emirgân, baharın süslediğı yeşil bahçeler.
Her tarafı rikkat, her yönü şefkat dolu,
Bir dilber ahu gibi, süslüyor İstanbul'u.
Burada dalgalar hırçın, muhteris, ürkek,
Bakıyorlar sahile uzaktan gülerek.
Doldukça denizin sesleriyle kıyılar,
Hâlâ yaşamaktadır maziye yalılar.”³⁰⁰*

yaptırdı. Bu yüzden semte de İran kale muhafızının adı verildi. Hıdiv İsmail Paşa, burada köşkler ve yalılar yaptırdıktan sonra semtin ehemmiyeti daha ziyade artmıştı”. (Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, İstanbul, 2008, s.143)

²⁹⁸ Nureddin Özdemir, *Hayat Şiiri*, İstanbul, 1940, s.8-9.

²⁹⁹ Nesrin Ağış, *Üç Beyaz Yalı*, İstanbul, 1944, s.14.

Emirgân'da adlı şiirde:

“Nargile kokusunda hülyalar
Biraz da dumanlanmış
Ve Emirgân'da her şey
Denize dalmış...”³⁰¹

dizeleriyle Emirgân'ın denizle bütünleşen güzelliğine yer verilir. Ahmet Nihat Darcan'a ait şiirde, her tarafta bir güzellik vardır. İnsana yaşama sevinci veren bu güzel manzarada her şey bulunduğu andan sıyrılıp denizin derinliğine dalmış gibidir.

Hamit Macit Selekler, *Akşam Saati* şiirinde Emirgân'ın akşam vaktindeki güzelliğine yer verir. Emirgân'da bu huzur veren akşam saatinde şairin içinde sevinçler ve ümitler kanatlanır. Bu büyümlü akşam vakti içini yaşama sevinciyle doldurur:

“Emirgân korusunda bir yaz akşamı, Boğaz,
Şad olmayan aşkların yadiyle dolu mevsim
Gül koynunda pervasız büyümlen mest-i naz,
İnce bir İstanbullu, rindane şair Nedim.”³⁰²

Gökhan Evliyaoğlu, bir hayli uzun olan *Emirgân'lı Şiir* manzumesinde İstanbul'un ve Emirgân'ın güzelliklerine yer verir. Aşağıdaki bölümde Emirgân'da akşam vakti tasvir edilir. Kızıl rengin hâkim olduğu gurup vakti tasvirinde biraz da hüzün vardır. Bu akşam vakti, Emirgân'da içilen çaya da buruk bir lezzet katar:

“İnce bir alev karıştır yeşiline, vaktin:
Demek, Emirgân'da akşam oluyor.
Birer avuç akşam bulutu yanar,
Bardaklarımızda,
Ateşi yükselir ellerimizin, dudaklarımızın;
Emirgân- çayı...
Emirgân çayının buruk bir lezzeti var
Büyük saadetler gibi: ne tatlı, ne acı...”³⁰³

Emirgân'da akşamın güzelliğine yer veren son şiir, Ali Kemal Balkanlı'nındır. Balkanlı, *Emirgân Gazeli*'nde Emirgân'ın eski hareketli ve eğlenmenin yoğun olduğu günlerini hatırlatır. Boğaz'ın her köşesine yayılmış güzellik Emirgân'da bir başkadır. Emirgân kalplere ferahlık veren bir yerdir. Sahili süsleyen köşklenden etrafa saz sesleri yayılır. Burası her türlü güzelliğin yaşandığı, renk ve parlaklığın bir arada olduğu nadide bir yerdir. Şair, bu güzellikleri anlatırken,

³⁰⁰ Engin Düşünsel, *Kar Neşidesi*, Ankara, 1952, s.77.

³⁰¹ Ahmet Nihat Darcan, *Erken Gelen Bahar*, İstanbul, 1955, s.3.

³⁰² Hamit Macit Selekler, *İyilik*, İstanbul, 1956, s.36.

³⁰³ Gökhan Evliyaoğlu, *Dördüncü Cemre*, İstanbul, 1957, s.41.

anlattığı dönemin yapısına uygun bir vokabüler kullanır. Zaten gazel nazım şeklini de bu yüzden tercih etmiştir:

*“Âlemde daha neş’eli yer var mı Boğaz’dan
Her köşesi bir zevk-u-safa kaynağı hazdan*

*Sahilde serilmiş nice kâşânelerinden,
Yükselmede bir cûş-ü tareb her gece sazdan.*

*Bilhassa, yeşil gözlü, sade dişli Emirgân
Bir başka ferah vermededir kalblere yazdan.”³⁰⁴*

Ceyhun Atuf Kansu da *Hava Telefonu* şiirinde, askerliğini yapmak üzere ilk kez gittiği İstanbul’da gördükleri karşısında şaşırان taşralı Mehmet’i anlatır. Dağlar ardındaki bir köyden gelen Mehmet, Emirgân’da ilk kez denizi görür:

*“Mehmet’in köyü dağlar ardında.
Mehmet İstanbul’da Emirgân’ı
Emirgân’da denizi gördü.”³⁰⁵*

Bu bölümdeki şiirlere bir bütün olarak baktığımızda yedi şiirde de öne çıkan Emirgân’ın güzel ve huzurlu bir semt oluşudur. Son şiirde ise bu semti ilk defa gören bir taşralıya yer verilir.

1.1.3.7. Kandilli

Kandilli³⁰⁶ semti, üçü Hikmet Şinasi Önal’un olmak üzere beş şiirde geçer. Önal’un aşağıya aldığımız iki şiirinde Kandilli güzel günlerin hatırasını canlandıran bir yer olarak geçer.

Hikmet Şinasi Önal, *Kandilli* şiirinde Kandilli’yi, rüya gibi bir yazın en iyi yaşandığı yer olarak görür. Yaz, Kandilli’de çok güzel ve göz açıp kapayıncaya kadar hızlı geçer. Şen kahkahalar yerini sükûnete bırakır. Bahçeler son günü özlemle anar. Şair, bu yüzden bir dahaki yaza kadar bu yazı hasretle anacaktır:

*“Geçti rüya gibi Kandilli’de yaz,
Kaybolan sihrine içlendi Boğaz.
Karla örtündü o ses, neş’e yeri,
Dindi sevdâlı deniz türküleri...
Geçti rüya gibi Kandilli’de yaz.”³⁰⁷*

³⁰⁴ Ali Kemal Balkanlı, *Sebû-yi İlham*, Ankara, 1958, s.23.

³⁰⁵ Ceyhun Atuf Kansu, *Haziran Defteri*, İstanbul, 1978, s.304.

³⁰⁶ Önder Şenyapılı Kandilli hakkında şu bilgileri aktarır: “Kandilli’ye, elli altmış sene evveline kadar (1880’ler) Kandillibahçe denirmiş. Revan Kalesi’ni zaptedip gelen IV. Murad, şehzadelerden birinin doğuşu münasebetiyle burada yedi gece kandil yaktırmış. Bir kavle göre, ismin gelişti bu cihetten. Diğer kavle göre de padişahlar tenezzühe çıkıp yukarı Boğaz’da akşamladıktan sonra dönerlermiş. Sırtlarda bir papaz oturmuş. Yaranmak için bahçesini kandillerle donatmış. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.195.)

Yine Önel'a ait, *Kandilli'de* şiirinde Kandilli, şairin hayal ettiği yerdir. Şair orada aşkı ve teselliye bulduğu sevgilisiyle güzel zamanlar geçirmiştir. Sevgilisine ait hatıralar vardır burada. Bu yüzden Kandilli onun için özel bir anlama sahiptir:

*“İnlerdi sular şarkılarınla,
Mevsim senin aşkınla geçerdi.
Buldumdu teselliye adınla,
Kandilli, hayâlimdeki yerdî.”³⁰⁸*

Önel, *Kandilli'de Kış* şiirinde kışın gelişiyile yaşanan hüzne, yaz günlerine duyulan özleme yer verir. Yazın bitmesiyle Boğaz'ın bütün büyüğü kaybolur. Boğaz'daki eğlenceler, hareketlilik ve canlılık kaybolup da bahçenin rengârenk çiçekleri solunca her şey anlamsızlaşır. Sevdalı deniz türküleri susar:

*“Mavi ufkundaki hülya dolu sır,
Gitti mevsimle ıstık, gül ve ıtır.
Soldu meltemle koşan kahkahalar,
Bahçeler son günü hasretle anar.”³⁰⁹*

Her üç şiirde de Önel, geçmişe özlem duyar. Kandilli'yi anlatan bir başka şiir de Rükneddin Cemâl'in *Kandillide Akşam* şiiridir. Cemal, Kandilli'ye mazide kalmış günlerle bir arada yer verir. Şiirde, bu semte akşamın gelişiyile etrafı kaplayan sükûn ve huzura yer verilir. Bir taraftan da maziye dönen şair, sisler ardındaki meçhul bakışları hatırlar. Maziye yönelirken bu yönelişte kendini bulur. Tanıdık bir ses onu karşılar. Mazi onu mutlu eder. Huzur, sükût ve belli belirsiz görüntüler bir arada şairi büyüler. Derinlerden duyduğu bir ses vardır. O sesin sahibi, geçmişte kalan sevgilidir. Zaman zaman duyduğu bu ses, gönlünde yaralar açar:

*“Durgundu sular aksine vurgundu ağaçlar.
Akşam yine Kandilliye gelmişti pek erken.
Bir tatlı şurup rengine düşmüştü yamaçlar;
Bir ses de mi yoktur korudan hislice derken...”*

*Bir ses ki derinden duyulup kuytuya kaçtı.
Bildim o sesin sahibi geçmişte kalan yâr.
Birdenbire gönlümde umulmaz yara açtı:
Mazideki sisler arasından o bakışlar.”³¹⁰*

Yahya Kemal, *Gece* şiirinde Kandilli'de gece vakti sükûnet dikkat çeker. “Durgun su, hulya tepeler, hayal ağaçlar” şaire huzur verir. Ruhunda sükûneti

³⁰⁷ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.2.

³⁰⁸ Önel, *a.g.e s.*, 13.

³⁰⁹ Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.21.

³¹⁰ Rükneddin Cemâl, *Küçük*, İstanbul, 1948, s.4.

yaşatır. Şiirinde anlattığı Kandilli mevsim sonunu yaşar. Mevsimin de tesiriyle Kandilli “gaip bir musiki” gibidir:

“Kandilli yüzerken uykularda
Mehtâbı süriükledik sularda”³¹¹.

Bu bölümdeki beş şiirde bu semt, hatıraların yad edildiği ve yazın bitmesiyle hüznün yaşandığı bir semttir.

1.1.3.8. Kanlıca

Kanlıca³¹² bu bölümde tek şiire konu olur. O da Mustafa Nafiz’in *Kanlıca Koyunda* şiiridir. Kanlıca, her mevsim ve günün her vaktinde ayrı bir güzelliğe sahiptir. Özellikle gün batımındaki güzelliği dikkat çeker. Mustafa Nafiz, şiirinde, Kanlıca’nın akşam vaktindeki sakinliğini, suyun durgunluğunu ele alır. Kanlıca’nın mehtabı sükûnet doludur ve şairi maziye götürür. Bu dörtlüğe hâkim olan duygu, sükûnet ve huzurdur. Su, dalgındır; solan bir günün akşamıdır ve âşıklar koydadırlar. Bu gurup vakti, fecrin bütün sırlarını da taşır. Şair, bir anda maziye gider:

“Fecrin, bütün esrârı, parıldarken açıkda;
Bir devri yaşat, Kanlıca mehtâbına çık da!
Körfezde ne ses var ne de bir çıt kayalıkta!
Maziye bürün, Kanlıca mehtabına çık da.”³¹³

Kanlıca bu bölümde mehtabıyla anlatılır. Bu yüzden de mehtap eğlencelerinin en yoğun olduğu dönemleri anımsatan bir vokabüler kullanılır. *Fecir*, *esrâr*, *mehtap*, *körfez* gibi kelimeler bu sebeple tercih edilir.

1.1.3.9. Ortaköy

Ortaköy³¹⁴ başlığı altında da bir şiire yer verilir. Boğaz’a kıyısı olan semtler arasında yer alan Ortaköy, doğal güzelliği ile bu şiire konu olur. Jozef Habib Gerez, “Ortaköy” şiirinde bu semtin güzelliklerine yer verir. Uzaktan görülen kız kulesi semtin güzelliğini taçlandırır. Camisi ve “Yıldız Bahçesi”nin bu semte özdeşleştiğini

³¹¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.53.

³¹² Kanlıca ile ilgili olarak şu bilgilere yer verilir: “Anadolu’dan gelip yerleşen köylüler, Kanlıca’da kağıt yapmaya başlamışlar. Köye Kağıncalı denilmiş; gitgide Kanlıca oluvermiş.” (Sermet Muhtar Alus’un *İstanbul Kazan Ben Kepçe*, İstanbul, 1995, 117; aktaran Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.196.)

³¹³ Mustafa Nafiz, *Viran Bağ*, İstanbul, 1951, s. 13.

³¹⁴ Önder Şenyapılı’nın Deniz Som’un “Köyleriyle İstanbul” adlı yazısından aktardığı bilgiye göre Ortaköy, Bizans’ın ilk dönemlerinden başlayarak bir balıkçı köyü olarak bilinir. İmparatorluk buraya yazlık saraylar yaptırır. Sonra, kiliseler ve manastırlar kurulur. Osmanlı döneminde Türklerin Ortaköy’e yerleşmesi için Kanuni Sultan Süleyman’ın tahta çıkması beklenir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.264.)

vurgular. Havası ve suyu tertemiz olan Ortaköy özellikle baharda ve yazın en güzel zamanlarını yaşar. Burada zaman çok hızlı geçer. Hayat, bütün güzelliğiyle yaşanır:

*“Seyrine doyum olmaz bağ bahçe sağt solu,
Bembeyaz camiinin göklerde iki kolu.
Camisiyle kalmayıp, daha var nesi nesi
İşte Yıldız Bahçesi, bunlardan bir tanesi.”³¹⁵*

Bu bölümdeki şiirde Çamlıca, kandilli gibi semtlerden farklı olarak Ortaköy’ün yaşama sevinci veren bir semt olarak işlenmesi dikkat çeker. Daha önceki bölümlerde yer verilen Çamlıca, Kandilli gibi semtlerde daha çok sakinlik ve huzur ön plandadır.

1.1.3.10. Sarıyer

Boğaz semtlerinden olan Sarıyer³¹⁶, buraya alınan şiirlerde özellikle yaz akşamlarındaki güzelliğiyle tasvir edilir. Bu bölümdeki iki şiirde de akşam vaktinin getirdiği sakin ortam dikkat çeker. Yusuf Mardin, *Sarıyerde Akşam* şiirinde Sarıyer’i, akşamın güzelliğini en iyi yansıtan yerlerden biri olarak anlatır. Akşamın gelişyle etraf rüya gibi bir güzelliğe bürünür:

*“Göklerde yüzer pembe bulutlar,
Akşamla solar defne ve çamlık;
Söyler gene bir besteyi rüzgâr
Sessiz yayılır sonra karanlık...”³¹⁷*

Ali Mümtaz Arolat, *Büyükdere’de Bir Yaz Akşamı* şiirinde, yaz akşamında daldığı hülyayı anlatır. Akşam vakti yavaş yavaş yaklaşırken şair, kendini bir huzur ve sükûn atmosferi içinde bulur. Hülyaya dalmanın kaçınılmaz olduğunu, insanın bu durumdan hiç vazgeçemeyeceğini söyler:

*“Hülyaya dalanlar hep böyle sanır:
Bugün simsiyahtır, yarın bembeyaz
İnsan yaşamaktan bıkar, usanır.
Hülyâya dalmaktan yine usanmaz.”³¹⁸*

İki şiirden hareketle Sarıyer’i akşamın sakinliği içinde durağan ve huzurlu bir semt olarak değerlendirebiliriz.

³¹⁵ Jozef Habib Gerez, *Gönülden Damlalar*, İstanbul, 1952, s.36.

³¹⁶ “Sarıyer’in eski adı Simas idi. Çırçır suyu ırmağına da Skaletrineya denirdi. Megaryalılar tarafından Simas burnunda “Venüs Meretrix’a mahsus bir heykel dikilmişti. Burası ufak bir köydü. Sarıyer’e bu adın verilmesi, çarşıdaki türbede “Sarı Baba” adlı birinin gömülü olmasındandır. (Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2008, s.129.)

³¹⁷ Yusuf Mardin, *İki Damla Yaş*, İstanbul, 1947, s.42.

³¹⁸ Ali Mümtaz Arolat, *Bir Gemi Yelken Açtı*, İstanbul, 2009, s.88-89.

1.1.3.11. Şile

Şile³¹⁹, bu bölümde iki şiire konu olur. Bunlardan ilki Şükûfe Nihal'in *Şile Yolları*, diğeri de Sabih İzzet Alaçam'ın Nihal'in bu şiirine atıfta bulunarak yazdığı « *Şile Yolları* » İçin şiiridir. Şükûfe Nihal, *Şile Yolları* şiirinin başına “*Şile'nin panoramik ve pastoral görünümü*” açıklamasını yazar. Şile, uzaktan görünümüyle tasvir edilir. Bu, sade bir betimlemedir. Şiirin sonraki dizelerine hazırlık niteliğindeki bu betimlemeden sonra asıl anlatılmak istenene geçilir. Vurgulanmak istenen yoksulluktur. Sarı bulutlar ve kurumuş bakımsız ağaçlarla kasvetli bir hava tasvir edilir. Şile yolu bu bakımsız arazi boyunca uzamaktadır. Buraya yakın köylerde yaşayan insanlar yerdeki çalı kadar bahtsızdırlar:

“*Sağda ve solda köyler...
Yerdeki çalı kadar bahtsızdır insanları,
Yerdeki toprak gibi kavrulmuştur kanları...*”³²⁰

Bu, alışılmış İstanbul şiirlerinden farklı olarak şehrin güzelliğini anlatmak yerine yoksulluğuna değinen bir şiirdir. İnsanlar ekmek parası peşindedirler. Ne geleceğe dair bir ümitleri, ne de geçmişe ait güzel bir anıları vardır. İçinde yaşadıkları an ise kederle ve yaşam mücadelesinin sıkıntısı ile geçer:

“*Yol gider, onlar gider altında kızgın günün;
Gözlerinde bir parça kuru ekmek rüyası...
Ne yarını ümidi, ne hatırası dünün
Yoktur ki, bir parçacık unutsunlar bu yası...*”³²¹

Şair, yoksulluğu anlatmasına rağmen yer yer romantik bir tasvir de göze çarpar. Bu ifadeler kadın duygusallığının da bir yansımasıdır aynı zamanda. Şile'nin akşam vakti gün batımı esnasında güzel bir manzarası vardır. Tepeden doğan kıvılcık bir ay, deredeki kurbağa sesleri bir yıldızlı gecenin başlangıcıdır. İshak kuşu da bu âhengi tamamlar:

“*Gece... yeşil tepeden bir kıpkızıl ay doğar,
Batıdan esen hava toprağı serinletir;
Çalılıkta böcekler, dereye kurbağalar
Bu yıldızlı geceye kalplerini dinletir...
Kuytu bir ağaçlıktan seslenir uzak uzak
Yanık sesli bir İshak...*”³²²

³¹⁹ “İlçenin isminin 2 farklı kaynağı bulunmaktadır: Birincisi, Yunanca “iskele” manasına gelen bu kelime, buradaki iskeleye Rumların kendi dillerinde verdikleri isimden gelir. İkinci kaynağa göre ise Yunanca bir kır çiçeğinin adı olup, bu yerleşmede “şile çiçeği”nin bolca bulunmasından dolayı, köye bu isim verilmiştir. (Şile Çiçeği, fesleğene benzeyen, ballıbabagillerden güzel kokulu bir çiçektir.” (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.324.)

³²⁰ Şükûfe Nihal Başar, *Şile Yolları*, İstanbul, 1935, s.8.

³²¹ Başar, a.g.e, s.8.

³²² Başar, a.g.e, s.9.

Sabih İzzet Alaçam'ın yazdığı «*Şile Yolları*» İçin şiiri, Şükûfe Nihal'in *Şile Yolları* şiirine naziredir. İlkbahar mevsiminde Şile yaprak yaprak görünür. Her taraf bir renk cümbüşü içine girer. Şair, Şükûfe Nihal'in anlattığı yorgun, bezgin Şile ve civardaki köylüler yerine tabiatın sesine kulak verilen, baharın bütün güzelliğiyle hissedildiği bir Şile tasvir eder:

*“Gönlüme ses verirken uzun «Şile Yolları»,
Görünür ilkbaharlar doğudan yaprak yaprak.
Hülyama açılmadan mısraların kolları,
Renkten seçilmez olur Şile'ye giden toprak...”*³²³

Şile, bu bölümde Şükûfe Nihal'in şiirinde geçmişteki hali ile karşımıza çıkar. Burada anlatılan Şile, kurtuluş savaşından henüz çıkmış, harap bir köydür ve bezgin, yorgun insanlarıyla hazin bir manzara arz eder. Sabih İzzet Alaçam ise Şile'yi baharın gelişyle güzelleşmiş, renklenmiş bir yer olarak anlatır.

1.1.3.12. Tarabya

Tarabya³²⁴, bu bölümde iki şiirde geçer. Fuat Şükrü Dilbilen, Tarabya'nın Boğaz'ı süsleyen bir semt olduğunu vurgularken, Tuncay Ilgaz da burada geçirdiği yaza dair anılarına yer verir. Burası, Boğaz manzarasını en iyi gören yerlerden biridir. Fuat Şükrü Dilbilen de *Tarabya* şiirinde buna vurgu yapar. Tarabya'nın eşsiz bir güzelliği olduğunu belirtir. Tarabya, Boğaz'ın kızı gibidir. Güzelliğiyle Boğaz'ı süsler. Etrafta açan rengârenk çiçekler, bu güzelliği tamamlar:

*“Boğazın gözdesi, akrabası, soyu
Kimi der: kıızıdır bu Tarabya koyu
Anası mı güzel? Bu kızı mı güzel?
Kızı çok güzelse ana aşka temel.*

*Göğsüne mi takmış yoksa elmas iğne?
Zümrütlü kemer mi bağlamış beline?
Yolunu bekliyor öbek öbek leylâk
Türkü söyler, lâle, menekşe, fül, zambak.”*³²⁵

Tuncay Ilgaz *Tarabya* şiirinde Tarabya'da geçirdiği yazı unutamadığını söyler. Deniziyle ve doğasıyla ona unutamayacağı bir yaz yaşatmıştır. Yazın bütün güzelliğini bir arada yaşayan şair, Tarabya'dan tatlı hatıralarla ayrılır:

“Başkaydı geçen sene Tarabyanın

³²³ Sabih İzzet Alaçam, *Engin Kıyıları*, İstanbul, 1936, s.48-49.

³²⁴ “Tarabya'nın eski adı Farmakeos idi, fakat Patrik Atticus, bu yakışsız adı Terepya olarak değiştirmiştir. Tarabya, Terkon, yani Terkos metropolitlik mıntıkasına dahil bir köydür. Terkos, İstanbul'un 30 mil mesafesinde, Karadeniz sahilinde bir şehirdi, fakat şimdi Türklerle meskûn olduğu için metropolitlik makamı Tarabya'ya nakledilmiştir.” (G. İnciyan, 18. Asırda İstanbul, Tercüme: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1976, 119; Aktaran, Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.330.)

³²⁵ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.25.

Yazı
 Daha berrak daha tatlıydı
 Denizi
 Sehpamı kurduğum yerdi
 Tarabyanın göbeği
 Her şeyi bir başkaydı.
 Yazı
 Denizi
 Göbeği
 Hele kızı... „³²⁶

Tarabya, denizle birleşen ve yaz mevsiminde daha da artan güzelliğiyle şiirlere konu olur.

1.1.3.13. Üsküdar

Üsküdar³²⁷ yüzyıllarca farklı milletlerden insanları bir arada barındıran bir semt olmakla dikkat çekmiştir. Günbatımının en güzel yaşandığı semt oluşuyla da birçok edebiyatçıya ilham kaynağı olan Üsküdar, bunun yanı sıra geleneklerine bağlı ve daha muhafazakâr bir yapıyla dikkat çeker. Üsküdar'ın bu yönü bu semtle ilgili şiirlere de yansımıştır. Özellikle selviler ve mezarlıklar şehri olarak dikkat çeken Üsküdar'ın uhrevi bir yönü vardır. Üsküdar, bu bölümde yirmi yedi şiirde geçer. Bu şiirleri kendi aralarında sınıflandırırsak günbatımında Üsküdar'ın güzelliğine dikkat çeken beş şiire rastlarız. Bunlar, İdris Ahmet Pura'nın *Üsküdar*, Edip Ayel'i *Akşam*, Çetin Altan'ın *Bir İstanbul Akşamı*, Asaf Halet Çelebi'nin *Camlı Odalardan*, Yahya Kemal'in *Hayal Şehir* şiirleridir. Her bir şiirde Üsküdar'da günbatımının eşsiz güzelliğine vurgu yapılır.

İdris Ahmet Pura, *Üsküdar* şiirinde Üsküdar'ın birçok şair tarafından dile getirilen güneşin batışı esnasındaki güzelliğini tasvir eder. Üsküdar'da güneş batarken evlerin camları yangın çıkmış gibi yanar. Bu, Üsküdar'la bütünleşmiş karakteristik bir özellik olduğu için şairin bu benzetmesi de adeta klişeleşmiştir:

“Çamlıca eteğinde bağdaş kuran Üsküdar
 Selamlaşır önünde pinekleyen sarayla.
 Pencere her akşam batan güneşle yanar,
 Mezarlık servileri öpüşür doğan ayla.”³²⁸

³²⁶ Tuncay Ilgaz, *Siftah*, İstanbul, 1954, s.6.

³²⁷ Üsküdar, İstanbul'un eski semtlerinden biridir. İsmi “Kadıköy kurulduktan sonra eski evleri yüzünden ‘Eski- Dâr’ (Eski Yer) kelimesinden almıştır.”(M. Orhan Bayrak, “İzahlı İstanbul Sözlüğü”, Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008 içinde, 344.) Ayrıca, Evliya Çelebi de Seyahatnâme’de Üsküdar’ın isminin kökeniyle ilgili buna benzer bir açıklama yapar: “ ‘Üsküdar’ yanlış söylenmiştir. Asıl adı ‘Eskidâr’dır. Üsküdar bahçesi yerinde Harun Reşid’in çadırı yerinde Seydî Battal Gazi’nin yedi sene oturup bağlar ve evler yaptığı binalardır. Bunun için Eskidâr derler.”(Evliyâ Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi*, I, (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), İstanbul, 2003, s.431.

³²⁸ İdris Ahmet Pura, *Bir Ses İki Nağme*, İstanbul, 1931, s.15.

Üsküdar'da gün batımının güzelliğini Edip Ayel de büyüleyici olarak tasvir eder. Ayel, *Akşam* şiirinde Üsküdar'da güneşin batışıyla evlerin camlarının yangın çıkmış gibi kızılığa büründüğü anlatılır. Güneşin batışında oluşan kızılığı Marmara'nın göğsüne takılan goncaya benzeten şair, bütün şiir boyunca Üsküdar'da gün batımını sanatlı cümlelerle tasvir eder:

“Ölgün güneşin kanları aktıkca Haliçten
Bir bir yanacak Üsküdarın evleri içten.”³²⁹

Çetin Altan, *Bir İstanbul Akşamı* şiirinde akşam vakti Üsküdar'ın güzel bir kızılığa bürünmesini tasvir eder. Bu, büyü bir kızılıktır. Bilindiği gibi birçok şair Üsküdar'a has bu kızılığı yangına benzetir. Çetin Altan da bu benzetmeyi yapan şairlerdendir. Ayrıca güneşin, minarelerin arkasından batarken parmakları ardından gülen bir deve benzetilmesi, alışılmamış farklı bir benzetmedir:

“Güneş, minarelerin batarken arkasında,
Parmakları ardından gülen deve benziyor.
Saraylar tutuşuyor Üsküdar yakasında
Ve şu giden yelkenli bir aleve benziyor.”³³⁰

Şair, mor, kırmızı, kızıl renkleri de kullanarak gün batımını bir renk uyumu içinde tasvir eder:

Yavaş ürperen mor hâreli sulara
Bir avuç ateş gibi serpilen kırmızılık...
Ta ufukta kaybolan kırışksız Marmara;
Ve bu dekor içinde birkaç neşeli çığlık...”³³¹

Üsküdar, Asaf Halet Çelebi'nin şiirine büyü bir masala ev sahipliği yapan bir mekân olarak girer. Çelebi, *Camlı Odalardan* şiirinde İstanbul'u gizemli bir yer olarak görür. Üsküdar, akşamüstleri güneş batarken büyüleyici bir havaya bürünür. Evlerin camları güneşin son parıltılarıyla aydınlanırken burada yaşanan hayatlara dair sırlar da meçhul kalır. Şiire masalsı bir hava hâkimdir. Asaf Halet'in yakın arkadaşı olan Satı Erişen bu durumu Asaf Halet'in mizaç olarak “çocuksu” bir yapıda olmasına bağlar: “Gerçekten de Çelebi çocuksu bir insandı. Şiirlerindeki masal ögesinin bolluğu, onun yeryüzüne arı duru bir çocuk gözüyle baktığının, yeryüzünü bozulmamış bir çocuk gibi algıladığının yeterli bir kanıtıdır sanırım. O, bütün yaşamı boyunca sonsuz bir masal çağı yaşamıştır.”³³² diyen Erişen, Asaf Halet'in bu mizacının şiirlerinde masalsı unsurlar olarak öne çıktığını vurgular. Şiiri okumaya başlayınca bu durum kendini hissettirir. Mehmet Solak, okuyucunun bu şiirde sesle yapılan *impressioniste* bir resimle karşılaştığını söyleyerek, *Camlı Odalardan* şiirinde anlatılanın Çelebi'nin çocukluğu olduğunu ve bu atmosferde

³²⁹ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.25.

³³⁰ Çetin Altan, *Üçüncü Mevki*, İstanbul, 1946, s.41.

³³¹ Altan, *a.g.e.*, s.41.

³³² Satı Erişen, “Güverte Arkadaşım Asaf Halet Çelebi”, *Türk Dili*, C: 44, S:363, Mart 1982, 173-178.

akşam güzelliğinin çocukta tezahür eden hüznünün verilmek istendiğini söyler.³³³ Şiirin tamamında hem bu hüznü hem de masumca bir çocuk merakıyla Üsküdar'ın evlerinin camlarının gözlendiğini görürüz:

“üsküdar
 üsküpler dokusa gerek
 kumrular
 camları parıldıyor
 üsküdar evlerinin
 akşam üstleri
 camlı odalarda
 ne olsa gerek
 istanbula bakıp da
 beni görmiyen çocuklar
 camlı odalardan”³³⁴

Yahya Kemal'in *Hayal Şehir* şiirinde ise Üsküdar, gurub vakti bir “rüya” semttir. Çünkü güneşin vehmi camlardan saraylar yaratır. Güneşin batışıyla oluşan görsellik büyüleyicidir. Camlar peri kâşanesine dönüşür. Şair, bu gurup vaktinden hareketle yine maziye, üç bin sene evvelki masalsı atmosferi olan “mutantan şark”a gider. Vahap Kabahasanoğlu, “Bu bakış, Üsküdar'ın dışını gördükten hemen sonra içine, tarihine yönelir. Şairin görüş alanına sık sık ufuklar da girer.”³³⁵ diyerek şairin bu bakışına açıklık getirir. Güneşin batışı esnasında oluşan büyüleyici atmosfer şairi geçmişin parlak dönemlerine götürür. Üsküdar, adeta bir masal diyarına dönüşür:

“Git bu mevsimde, gurub vakti, Cihangir'den bak!
 Bir zaman kendini karşıdaki rü'yâya bırak!
 Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan;
 Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan;
 O ilâh isteyip eğlence hayalhânesine,
 Çevirir camları birden peri kâşanesine.
 Som ateşten bu saraylarla bütün karşı yaka
 Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka.
 Mest olup içtiği altın şarabın zevkinden
 Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen
 Nice yüz bin senedir şarkın ışık mimârı
 Böyle ma'mur eder ettikçe hayâl Üsküdar'ı.”³³⁶

Ömer Dürri Tesal'ın *Üsküdar*, Oktay Rifat'ın *Üsküdar Şiiri*, İbrahim Minnetoğlu'nun *İstanbul Üstüne-Üsküdar*, Selâhattin Savcı'nın *Üsküdar'dan*

³³³ Mehmet Solak, “Aynadaki He: Asaf Hâlet Çelebi”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl:5, S:53-54-55, Mayıs, Haziran, Temmuz 2009, s.175.

³³⁴ Asaf Halet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, İstanbul, 1953, s.38.

³³⁵ Vahap Kabahasanoğlu, “İstanbul'un Güzelliklerini Ebedileştiren «Göz»”, *Türk Edebiyatı*, S: 303, Ocak 1999, s.35.

³³⁶ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.30-31.

Geçiyoruz ve İstanbul'da Zaman, Nüzhet Erman'ın *Yedi Zümrüt Tepe*, *Üç Mavi Deniz*, Ercümen Uçar'ının *Kaf Dağı*, İbrahim Minnetoğlu'nun *Üsküdar'a Konuk* şiirlerinde İstanbul'un geleneksel yapısına yer verilir. Sakin ve kendi halinde yaşayan değerlerine bağlı insanların semti olarak ele alınır.

Ömer Dürri Tesal:

*“Bak: Meselâ: Üsküdar, mütevazı bir diyar”*³³⁷

dizesiyle Üsküdar'ı sakin ve mütevazı bir semt olarak görür. *Üsküdar* adlı şiirde, bu semte övgüyle yaklaşır. Üsküdar'ın bu mütevazı yönü orada orta halli insanların yaşamasından kaynaklanır. Geleneklerine bağlı bir semttir Üsküdar. Ancak Üsküdar'ın şairi üzen bir sorunu vardır: Her tarafın harap, virane yapılarla dolu olması. Şair, bu köhneliği Üsküdar'a yakıştıramaz. Yine de Üsküdar'ın insanda yaşama sevinci uyandıran, mutluluk ve huzur artırıcı bir hali de vardır:

*“Çamlıcanın eteği, çok şirindir mevkii
Orta halli insanlar, emekliler yatağı
Havası cennet gibi, suları şerbet gibi
Şerbet değil, kevserdir, şifalı bir iksirdir”*³³⁸

İstanbul Şiiri bir hayli uzunca bir manzumedir. Oktay Rifat'a ait olan şiirde İstanbul'un birçok yönü anlatılır. Gündelik yaşantısından hayat telaşına, doğal güzelliklerine kadar İstanbul'a ait bir çok özelliği bu şiirde buluruz. Şiirin aşağıdaki bölümü Üsküdar'ı anlatır. Şair, Üsküdar'ı geleneksel yapısı ve manevi yönüyle tasvir eder. Türbeler, çeşme ve sebiller, Bağdat Köşkü'nün çinileri, şadırvan ve Üsküdar'ın fakir evleri bir Üsküdar tablosunun birbiriyle uyumlu ve bu semtin ruhunu yansıtan parçalarıdır. Üsküdar'ın fakir evleri, uzaktan görünen Çamlıca tepeleri de Üsküdar tablosunu tamamlar:

*“Türbeler çeşmeler sebiller
Aldılar aydınlıkta yerlerini
Şakımaya başladı bülbül gibi
Bağdat köşkü'nün çinileri
Hepsi de alın teri
Hepsi de el emeği
Bir yaprak düştü döne döne şadırvana
Bir kumru su içti şadırvandan
Üsküdar'ın fakir evleri göründü uzaktan
En arkada Çamlıca tepeleri”*³³⁹

İbrahim Minnetoğlu da *İstanbul Üstüne-Üsküdar* şiirinde Üsküdar'ın geleneksel yönüne yer verir. Üsküdar'ı gür, yeşil ve cömert “mor salkım çiçeği”ne benzetir. Üsküdar, çıtkırıldım değil, hem güzel hem de serttir. Sabah hayatın erken başladığı, inanmış temiz insanların yaşadığı bir yerdir. Özellikle su ve çeşme

³³⁷ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.62.

³³⁸ Tesal, *a.g.e.*, s. 62.

³³⁹ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.25.

kelimeleriyle Müslüman Üsküdar'ı ön plana çıkarmak isteyen şair, İslam dininin temizliğe verdiği önemi de vurgulamış olur:

*“Sabahın ilk ışıklarıyla uyanmış
Bütün süslerden uzak...
Bir hayat çeşmesidir akar;
İnanmış, temizlenmiş
Sularında el ayak!...”³⁴⁰*

Hiçbir kir bulaşmamış, içi dışı bir, iç zenginliğini muhafaza eden, değerlerini kaybetmemiş bir yerdir. İç dünyasında tahmin edilemeyecek kadar büyük bir zenginliği barındırır. Bu yönüyle Üsküdar “Türk ve Müslüman”dır. Uhrevi yönü her zaman bütün özelliklerinin önündedir:

*“Uykuyu, uyanıklığı tatmış zamanında
Öyle temiz ki; ne kir, ne çürük
Bulunmaz bedeninde, ruhunda...
İç âlemi baştan başa zenginlik
Üsküdar bu; tıpkı Türk!...”³⁴¹*

Selâhattin Savcı, *Üsküdar'dan Geçiyoruz* şiirinde yine Üsküdar'ın manevi yapısına vurgu yapar. Anadolu'lu bir şair olan Savcı, geleneklerine bağlı, dinî hassasiyeti yoğun olan Üsküdar'ı bu yönüyle kendi yaşantısına ve düşüncelerine yakın bulur. Bu sebeple Üsküdar'ın bu özelliklerini öne çıkarır. Cami burada, Üsküdar'ın dindarlığının sembolüdür:

*“Sayısız camilerinden nur damlar,
Dindar Üsküdar
Sende neler hem ne efsaneler var,
Sehhar Üsküdar.”³⁴²*

Savcı, *İstanbul'da Zaman* şiirinde de güneşin doğuşunun Üsküdar'da bambaşka bir güzelliği olduğunu söyler. Deniz, bu manzaraya oyalı bir dantelâ olarak eşlik eder. Bu tasvirde İstanbul'u yeni gören bir Anadolu'lu şairin şaşkınlığı da hissedilir. Şair, özellikle denizin güzelliğine hayran kalır:

*“Üsküdar'ı selâmlar Kızkulesi,
Haydarpaşa'dan gelir tren sesi.
Vapurlar, sandallar bırakınca iz,
Oyalı bir dantelâdır enginde deniz.”³⁴³*

³⁴⁰ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.63.

³⁴¹ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.63.

³⁴² Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.67.

³⁴³ Savcı, *a.g.e.*, s.92-93.

Nüzhet Erman, *Yedi Zümriit Tepe, Üç Mavi Deniz* şiirinde İstanbul ve Marmara'ya yer verir. Maziye döner ve eski İstanbul'u özler. Çocukluğundaki İstanbul'un başka bir hali vardır. İnsanlarında daha fazla cana yakınlık ve saffet, şehirde ise buna bağlı olarak daha çok huzur ve sükûn bulan şair, bugün aynı şeyleri bulamamaktan muzdariptir. Üsküdar'ı da anan şair, bu semtin manevi yönüne vurgu yapar. Üsküdar'ı tasvir ederken onu ufukta çalkanıp duran bir resme benzetir. Gök, deniz gibi doğa unsurlarıyla Üsküdar'ın güzelliği, selvi, mezar taşları kelimeleriyle de ölüm ve faniliği anlatır. Üsküdar, sokak başındaki evliya türbesi ve mezarlığa yakın oluşuyla tipik bir Müslüman semtidir. Mezarlıkla iç içe olduğu için bu semtte uhrevilik olanca varlığıyla hissedilir:

*“Ufukta çalkanıp duran bir resim:
Gök, deniz, selviler, mezar taşları,
O kumrular, Üsküdarın kuşları...
Sokağın başında yatan evliya,
O bir sır, bir güzel yüz ve bir rüya
Gibi içimizden geçen dört mevsim
Bu yaprak, deniz ve gök âleminde
Şarkı söylemekle birdi yaşamak,
Bir günah korkusu vardı yeminde
Ve gözler boyunca yeşerirdi aşk.”³⁴⁴*

Üsküdar, huzur bulunan bir yer olarak da ideal bir semttir. Ercümend Uçarı, *Kaf Dağı* şiirinde, alışılmışın dışında farklı imgelerle Üsküdar'da sıcak bir yuvayı tarif eder. Kapalı bir anlatımın hâkim olduğu bu dizelerde Üsküdar'ın evleri akşam vakti huzur veren özellikleriyle öne çıkarlar:

*“Üsküdarın evlerini tut hele kokla gece vakti
Acıkmış bir midye tazeliği dumanı üstünde.”³⁴⁵*

İbrahim Minnetoğlu *Üsküdar Konuk* şiirinde, namaz vakti Üsküdar'da bir eve misafir gider. Namaz vakti olduğu için evin sakinleri namaz kılıp dua etmektedirler. Daha girişinde dinine ve geleneklerine bağlı insanların evi olduğu anlaşılan bu ev, maneviyatıyla dikkat çeker.

Zaten şiirde de Üsküdar'ın Müslüman, dindar halkına ve semtin manevi yönüne vurgu yapılır. İçerde halının üstünde bulunan koyun pöstekisi, namaza durmuş beyaz başörtülü kadın bu manevi atmosferin ayırt edici objeleridir. Şair nur yüzlü bu kadını görünce içini bir huzur kaplar. Üsküdar'daki bu ev, maneviyatıyla ön plana çıkan, dostluk ve sevgiye önem veren insanların yaşadığı bir evdir ve bu yönüyle Üsküdar'ın manevi havasına uyar. Şair, Üsküdar'daki bütün evlerin aynı manevi hava içinde olduğunu tahmin eder:

*“Bütün evleri böyle midir ÜSKÜDAR'ın
Bir inişten bir yokuşa, set üstünde, senli benli”³⁴⁶*

³⁴⁴ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.59-60.

³⁴⁵ Ercümend Uçarı, *Cümbüşçü Başı*, Ankara, 1958, s.44.

Şair bu evde, manevi atmosfer içinde kendini çok huzurlu bulur ve burada yabancı olmadiğı güzel duygulara kapılır. Duaların ortasında, dertlerden uzak, mesut ve korkusuzdur. Kendini o evin bir parçası gibi görür:

*“Duaların ortasındayız bu gece
Dertlerden uzak, korkusuz, mes’ut
İstanbul ışıklarını yakmış gözlerimize
Dualarını esirgeme bizden nur yüzlüm
Bu evin bir insanı say bizi de!...”³⁴⁷*

Fuat Şükrü Dilbilen’in *Üsküdar*, Yahya Kemal Beyatlı’nın *İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar* ve *Üsküdar’ın Dost Işıkları* şiirlerinde Üsküdar semti Türklük ve vatan kavramlarıyla bir arada, milliyetçi bir yaklaşımla değerlendirilir. Fuat Şükrü Dilbilen, *Üsküdar* adlı manzumesinde Üsküdar’ın eşsiz bir güzelliğe sahip gerçek bir Türk yurdu olduğunu söyler. Üsküdar, Türk milletinin öz ocağıdır. Böyle düşünmesinde Üsküdar’ın manevi dokusunu her zaman koruyabilmiş, Türk kültürünün izlerini fazla yozlaşmaya uğramadan taşıyabilmiş bir semt olmasının payı vardır:

*“Üsküdar; yaylaların bir eşiği;
Türklüğün gözbebeği, ilk beşiği.
Üsküdar, Türk ilinin ilk kucacı
Koca Türk milletinin öz ocağı
Doğuda, gökte, güneşlerde gözü.
Açılı mülkümüze gönlü gözü.
«Atı alan Üsküdar’ı geçti» sözü
Yurduma göz koyana karşı özü.”³⁴⁸*

Yahya Kemal Beyatlı, *İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar* şiirinde Üsküdar’ı, bir ulu rüyayı görenler şehri olarak tanımlar. Üsküdar, ona göre bir Fetih şehridir. Banarlı, “*Üsküdar, her sabah gözlerini kendi yanından doğan güneşin aydınlattığı bu ‘şerefli kubbeler’ şehrine açmış; her akşam o kubbeler ve minareler ardında batan güneşin al bir perde önünde belirttiği zarif İstanbul çizgilerini derin hazla görüp hafızasına işlemiştir*”³⁴⁹ diyerek Üsküdar’ın manevi yönünü ön plana çıkarır. Bu ifadeler, Yahya Kemal’in Üsküdar’a bakışıyla da örtüşen ifadelerdir. Yahya Kemal Üsküdar’da hâlâ fethin ihtişamlı günlerini görür. Üsküdar’ın, fethetmekle ettiğı için Yahya Kemal’in gözünde bambaşka bir yeri vardır:

*“Üsküdar bir ulu rüyâyı görenler şehri,
Seni gıptayla hatırlar vatanın her şehri,*

³⁴⁶ İbrahim Minnetoğlu, *Ağvan*, İstanbul, 1960, s.80-81.

³⁴⁷ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.80-81.

³⁴⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.15-16.

³⁴⁹ Nihat Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul, 1983, s.142.

*Hepsi der: Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?
Bizim İstanbul'u fethettiğimiz mutlu günü.”³⁵⁰*

Mehmet Törenek'in deyişiyle Yahya Kemal, Üsküdar'ı “bir ermiş, olağanüstü olayların şahidi olmuş da bunu kimseye açıklamamış bir kutlu” olarak görür. Fethi de uyanık görülmüş bir rüya olarak vasıflandırır. Çünkü o, “kimsenin, hiçbir semtin göremediği ‘ulu rüyayı’ görmüş, bu nedenle gıptaya vesile olmuştur. Elli üç gün süren o ‘mehâbetli temâşa’yı o ‘hengâme’yi gören Üsküdar, beş yüz yıl sonra da o levhayı hâlâ hatırlamaktadır”³⁵¹. İstanbul'un fethine sürekli vurgu yapan şair, özlemle karışık bir sığınma arzusu içindedir. Parlak dönemlere sığınarak bir bakıma yaşadığı andan kaçmak arzusundadır. Alâattin Karaca, bu durumu “toplumsal kültürel değişimi kabullenemeyişin bir çeşit tezahürü”³⁵² olarak değerlendirir. Hilmi Yavuz da buna benzer bir tespitle Yahya Kemal'in geleneksel İstanbul'u yazdığını ve metaforunu ya da rüyasını yitiren ‘modern’ İstanbul’la hiç ilgilenmediğini söyler.³⁵³ Fethin üzerinden beş yüz yıl geçmesine rağmen şairin gözünde İstanbul'un Fethi ilk günkü heyecanından ve canlılığından hiçbir şey kaybetmemiştir. Şair, hâlâ Üsküdar'a baktıkça fethin o parlak günlerini görür:

*“Elli üç gün ne mehâbetli temâşa idi o.
Sanki halkın uyanık gördüğü rüyâ idi o.
Şimdi beş yüz sene geçmiş o büyük hatıradan
Elli üç günde o hengâme görülmüş buradan.”³⁵⁴*

İsa Kocakaplan ise şiirde Üsküdar'ın İstanbul'dan çok evvel bizim hakimiyetimizde olduğunu hissettirmek dışında, Fatih'in gemileri karadan Haliç'e indirmesine de işaret olduğunu söyler.³⁵⁵ Şair, fethi dair bütün bu ayrıntıları hatırlayarak kendini o dönemin atmosferi içinde hissetmek ister:

*Sarf edilmiş nice kol kuvveti gündüz ve gece.
Karadan sevk edilen yüz gemi geçmiş Halic'e”³⁵⁶*

Beyatlı'nın Üsküdar'ın Dost Işıkları şiirinde de bu semtin halkı yine Müslüman ve mütevekkil yönleriyle dikkat çeker. Fatih Andı, Üsküdar'ın Yahya Kemal'in gözünde, barındırdığı insan mevcudunun niteliği (mümin, mütevekkil, yoksul), geçmişte yaşadığı olaylar ve manevi yönüyle diğer semtlerden daha üstün mevkide olduğunu söyler. Bu üstünlük, Andı'ya göre Üsküdar'ın Dost Işıkları'nda görülür. Çünkü bu semtin halkı her sabah fecir vakti, sabah namazı için kalkıp evlerinin ışıklarını birer birer yakarlar. Onları seyreden şaire göre bu uyanış ve

³⁵⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.29.

³⁵¹ Mehmet Törenek, “Fethin 550. Yıldönümünde Yahya Kemal ve İstanbul'un Fethi”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003, s. 58-59.

³⁵² Alâattin Karaca, “Yahya Kemal Hangi Şehri Şairiydi”, *Kitap-lık*, S:123, Ocak 2009, s.62.

³⁵³ Hilmi Yavuz, “Niçin Artık İstanbul İçin Şiir Yazılmıyor”, *Zaman Gazetesi*, 26 Mart 2008.

³⁵⁴ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.29.

³⁵⁵ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Osmanlı Asırları”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003, s.54.

³⁵⁶ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.29.

ayaklanış bir kimlik ve aidiyet tezahürüdür.³⁵⁷ Şair, bu semtin insanlarını tanımaz. Onlarla maddi anlamda hiçbir âşinalığı yoktur. Ancak manevi yönden bu semtin sâkinlerini kendine çok yakın bulur. Onlarla aynı hisleri paylaşır. Daha sonraki dizelerde bu aidiyeti daha ileri götüren şair, bu halkın ülkenin şafaklarını mutlu kıldığını söyler ve kendisini de dili, kanı ve mizacıyla onlardan hisseder. Onlarla arasında manevi bir bağ olduğunu vurgular. Bu manevi bağlarla Üsküdar halkıyla sonsuza kadar bağlıdır. Bu semtin sâkinlerini dünyada ve âhirette kardeşleri olarak görür. Üsküdar'ın uzaktan yanan ışıkları dost kadar yakındır ona:

*“Etrâfı okşuyor mayısın tâze rüzgârı;
Karşımda köhne Üsküdar'ın dost ışıkları...”*

*Sizlersiniz bu ân'ı ışıklarla Türk eden!
Eksilmesin şu mutlu şafaklar bu ülkeden!*

*Gönlüm, dilim, kanım ve mizâcım la sizden'im
Dünyâ ve âhirette vatandaşlarım benim.”³⁵⁸*

Üsküdar'a olan içten sevgisini dile getiren Arif Nihat Asya Üsküdar'ı huzur bulduğu bir yer olarak anlatır. Asya, *Üsküdar* adlı rubaisinde Üsküdar'ı insana yaşama sevinci veren bir semt olarak anlatır. Şair, akşamları karanlığa gömülse bile, Üsküdar'ın ve Üsküdarlıların düşlerinin daima mavi olduğunu söyler:

*“Yorgan diye örtünüp karanlık suları
Son uykuya daldı «Üsküdar» yolcuları!
Ay, vurduğu akşam, tepelerden denize
Ay mavisini düşlerle dolar uykuları!
Dünyamıza her gün yeni bir müjde getir!”³⁵⁹*

Kemal Kandaş'ın *Saçmalama*, Orhan Veli'nin *Efkârları* ve Sabahattin Teoman'ın *Bir Sabah* ve *Bir Akşam* şiirlerinde de Üsküdar yalnızca ismen geçer. Bunlardan Kemal Kandaş'ın şiirinde:

*“Üsküdar'da sabah olmuş,
Kardeşim,
Bizim köyde de sabah olur.”³⁶⁰*

dizelerinde Üsküdar'ın ismi geçer. Orhan Veli'de ise Üsküdar, şairin efkârlı ve hüzünlü bir mevsimde bulunduğu mekândır. *Efkârları* şiirinden aşağıya alınan bölümde bu benzer durum görülür:

³⁵⁷ M. Fatih Andı, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Bir Medeniyet ve Kimlik Göstergesi Olarak Şehir”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümlünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 2008, s.328.

³⁵⁸ Beyatlı, a.g.e, s.36-37.

³⁵⁹ Arif Nihat Asya, *Rübaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.256.

³⁶⁰ Kemal Kandaş, *İnsanoğlu*, İstanbul, 1949, s.19.

*“Mektup alır, efkârlanırım;
Rakı içer, efkârlanırım;
Yola çıkar, efkârlanırım.
Ne olacak bunun sonu bilmem.
“Kâzım’ım” türküsünü söylerler,
Üsküdar’da;
Efkârlanırım.”³⁶¹*

Bu şiirlerin ortak özelliği yaşama sevinci dolu, hayatın küçük ayrıntılarına da dikkat eden, basit ve sade, ama dikkat çekici bir söyleyişle duygularını dile getiren şairlerin kalemlerinden çıkmış olmasıdır. Sabahattin Teoman’ın *Bir Sabah ve Bir Akşam* şiirinde de Üsküdar yaşama sevinci ve ümit aşılayan bir unsur olarak dikkat çeker:

*“Bir gün bekliyorum ki sabahında
Bir kumru Üsküdarından bahsetsin.
Cığara külü gibi düşüp limana
Bu sönmüş gece bitsin.”³⁶²*

Bu bölümde yer alan Nedret Gürcan’ın *Tanrı Konuğu*, Kâmrân S. Yüce’nin *Lâf*, Baki Süha Ediboğlu’nun, *Türkiyenin Kokusu*, Attila İlhan’ın *Saadet*, Cahit Sıtkı Tarancı’nın *Ben de Bir İnsanım* şiirlerinde müstakil olarak ve farklı temalarla ele alınır. *Tanrı Konuğu* şiirinde Nedret Gürcan, bir gece vakti Üsküdar’da yağmura yakalanışını mizahi bir üslupla anlatır. Gece yarısı saat on ikiye yakın başlayan yağmur, hafif çakırkeyf olan şairi yolda yakalar. Bu gece yağmuru şairi bir hayli ıslatır, ancak keyfini kaçırmaz:

*“Başladı anasından babasından
Yedi kuşak sülâlesinden
Ağaçların beline beline
Bir gece yağmuru
Üsküdardan.”³⁶³*

Üsküdar’ı geleneksel çizgisiyle ele alan şairlerden biri de Kâmrân S. Yüce’dir. Yüce, *Lâf* şiirinde geleneksel yönleri ön planda bir semt olan Üsküdar’ı tarif eder. Yer yer fakir ve bakımsız olan Üsküdar’ı bu yönüyle de anlatır. Üsküdar, bütün bilgilerin ötesinde bir semttir. Bu yüzden şair, okuduğu kitapların bu semt karşısında aciz kaldığını düşünerek bildiklerinden utanır:

*“Üsküdarın evleri eski
Telgraf tellerinden şikâyetim var
Üsküdar da bir yâr sevdim*

³⁶¹ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.76.

³⁶² Sabahattin Teoman, *Beşinci Mevsim*, Ankara, 1945, s.29.

³⁶³ Nedret Gürcan, *Yaşadıkça Aşk*, Ankara, 1953, s.17.

Yalnızlığım kadar

*Üsküdarın sırtında küfe
Kitaplarımı yakın
Bildiklerimden utanıyorum
Beni bensiz bırakın.”³⁶⁴*

Baki Süha Ediboğlu, *Türkiyenin Kokusu* şiirini Londra’dayken memleket özlemiyle yazmıştır. İstanbul hasreti burada onu derinden sarsar, nefes alamayacak hale getirir. Şiir boyunca İstanbul’da çocukluğunun geçtiği, güzel hatıralarının olduğu yerleri anar. Londra ve İstanbul arasındaki mesafenin uzak oluşu onu nefes alamayacak hale getirir. Balıkpazarı’nın akşamüstü hareketli, cıvıl cıvıl halini, Köprü’nün o saatteki kalabalığını düşünür ve orada olamayışın ızdırabını yaşar. Şiirin aşağıdaki kısmında da Üsküdar özlemine yer verir. Üsküdar sevgisini dile getirir. Denizi ve martıları özler:

*“İstanbulu bir düşünmeye gör gurbette
Boğaz vapurları yüzen evler gibidir
Nazlı nazlı Üsküdar Kuzguncuğa yol alır
Kanatlarında bahar rüzgârı”³⁶⁵*

Üsküdar, Attila İlhan’ın şiirinde de yer bulur. İlhan, diğer şiirlerinin aksine *Saadet* şiirinde İstanbul’da sonbaharı anlatmasına rağmen şiire hakim olan tema hüznün değil, sükûnla bezeli bir saadettir. Üsküdar mavi sisler içerisinde. Sonbahar mevsimini anlatan bir şiirde mavi rengi öne çıkarması, şairin iyimser ruh haline işaret eder. Mavi sislerin ardında belli belirsiz görünen güzel bir Üsküdar tablosu vardır. İyimser başlayan şiir, ilerleyen bölümde Kız Kulesi’nin mahzunluğuna yer verir. Ancak, şair, bu hüznü havaya çok fazla izin vermez:

*“geldin mi şehrimize buğday benizli sonbahar
gökyüzü yine bulutlar bağlamış
deniz ürperiyor içini çektikçe rüzgâr
tarz-ı nevin yola çıkmış beşiktaş iskelesinden
akıntı ters geliyor
mavi sisler içerisinde üsküdar
istanbul yakasında minareler kalem gibi yükseliyor
neden böyle mahzun kızkulesi
tarz-ı nevin yolda akıntı ters geliyor
nasıl da kaybolmuşuz sonbahar içinde
cehennem olup gitsin o bîvefa sevgili
garson değiştir şunu kardeşim
allah aşkına yeter”³⁶⁶*

³⁶⁴ Kâmrân S. Yüce, *Gölge*, İstanbul, 1955, s.10.

³⁶⁵ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.38-40.

³⁶⁶ Attila İlhan, *Duvar*, Ankara, 1996, s.94,96.

Cahit Sıtkı Tarancı *Ben de Bir İnsanım* şiirinde kolayca anlaşılır ve rahat bir söyleyiş kullanmayı tercih etmiştir. Sunullah Arısoy, bir makalesinde onun Ziya Osman Saba'ya yazdığı mektuba yer verir. Tarancı bu mektubunda şiirindeki kolay söyleyişin sırrını açıklar: “*Benim istediğim şey, içten geleni en tabî, en külfetsiz lisanla kâğıda geçirmektir. Hoş, bence asıl mesele, söylemek istediğimiz şeyi, kullandığımız dilin imkânları dahilinde en mükemmel şekilde söylemektir.*”³⁶⁷ Tarancı, aynı mektupta elinde Türkçe gibi güzel bir silahı varken şiir söylemenin rahatlığını da dile getirir. “Ben De Bir İnsanım” şiiri, Tarancı’nın, mektubunda da belirttiği gibi kolay ve içten söyleyişi yansıtan bir şiirdir. Bu şiirde Üsküdar yalnızca ismen geçer:

“Şaşacak ne var bunda bilmem,
Pijamayla başka adamsam,
Elbiseyle başka birisi.
Tıraş da beni değiştirir,
Ayakkabı boyası bile.
Ya hava, ya günün saati;
Ya kahvesini içtiğim dost?
Hepsinin hakkı yok mu bende,
Geçen kadının gülüşünden
Elimdeki mektuba kadar?
İcap etmez mi hoş görünmek
Üsküdar’daki akrabaya,
Ayda yılda bir uğradığım.
Ben de bir insanım nihayet.”³⁶⁸

İskender Fikret Akdora, *İstanbul’u Seviyordu* şiirinde Üsküdar’ın yoksulluğunu dile getirir.

“Önce Üsküdar fakir, sonra İstanbul şehri...
Bütün Türkiye fakir; bütün Türkiye, bütün şark...”³⁶⁹

Üsküdar’a yer veren şiirlerden biri de Rıfat Ilgaz’ın *Üsküdar’da Sabah Oldu* şiiridir. Asım Bezirci, kitapla aynı ismi taşıyan *Üsküdar’da Sabah Oldu* kitabını, şiirden çok bir «manzum mizah hikâyesine» benzetir. Köyden kente gelmiş bir eşeğin gülünç serüvenleri halk diline yaslanan uyaklı, alegorik bir anlatımla hikâye edilir. Bezirci, bu uzunca şiirin büyük bir bölümünde “konu dışına çıkılarak hastaneler, müzeler, doktorlar, şairler, eleştirmenler taşlanmasını” da gereksiz ve yapıtı boşu boşuna uzatan bir unsur olarak görür. Bu yüzden de “Üsküdar’da Sabah Oldu”yu kitap olarak da şiir olarak da başarısız bulur.³⁷⁰ Ilgaz, bu manzumenin aşağıdaki bölümünde meraklı bir taşralı yaklaşımıyla vapurların iskeleden yolcu taşıma serüvenlerini gözlemler:

³⁶⁷ M. Sunullah Arısoy, “Cahit Sıtkı Tarancı Dört Yıl Sonra”, *Türk Dili*, C: X, S: 109, Ekim 1960, 19-21.

³⁶⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s. 167.

³⁶⁹ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s. 27.

³⁷⁰ Asım Bezirci, *Temele Gül Dikenler*, İstanbul, 1993, s.55-56.

*“Köprü’de sabahlayan vapur,
Sefere çıktı, Üsküdar’a,
Kâtip gibi gözleri mahmur.
Daha diri, daha uyanık
Bir başkası geldi Boğaz’dan,
Hovardaca yanaştı iskeleye.
Aldı götürdü ayak seslerini,
Süpiirdü öksürükleri caddeden...”³⁷¹*

Üsküdar, semtler bölümü içinde hakkında en çok şiir yazılan semtler arasındadır. Başta da belirttiğimiz gibi Üsküdar’da günbatımının güzelliğine, bu semtin geleneksel yönüne ve bu semte müstakil anlamda değinen şiirlere rastlarız. Şairlerin Üsküdar’a bakışları olumludur. Bazı şiirlerde hüznün ve kışkınlık olsa da (Attilâ İlhan, *Saadet*) Üsküdar, şiirlerde olumlu taraflarıyla öne çıkar.

1.1.4. Adalar (Prens Adaları)

İstanbul’da yer alan dokuz ada (Kınalıada, Burgazadası, Kaşıkadası, Heybeliada, Büyükada, Tavşan Adası, Sedef Adası, Sivriada, Yassıada.) Prens Adaları olarak adlandırılır. Bizanslıların adalara “Prens Adaları” adını vermelerinin nedeni, prenslerin veya daha üst kademe yöneticilerin gözleri oyulduktan sonra bu adalara sürgün edilmeleridir.³⁷²

Bu dokuz ada içinde özellikle Heybeli Ada, Burgaz Adası, Kınalı Ada, Büyük Ada ve İsmi belirtilmeyen adalar aşağıdaki bölümlerde başlıklar halinde ele alınmıştır.

1.1.4.1. Heybeli Ada

Heybeli Ada³⁷³ ile ilgili bu bölümde on dört şiir vardır. Şiirlerde bu adanın güzelliğine, sakinliğine genel olarak yer verilir. Heybeliada doğal güzelliği ve

³⁷¹ Rıfat Ilgaz, *Üsküdar’da Sabah Oldu*, İstanbul, 1997, s.77.

³⁷² Önder Şenyapılı, *Adım Adım İstanbul*, İstanbul, 2008, s.277.

³⁷³ Gustave Schlumberger Heybeliada ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapar: “Heybeli, adaların sıcak, kırmızımtrak renkli güzel toprağı üzerinde yetişen seyrek çam ormanlarıyla, koca yemişi, yeşil meşe ve zeytin korucukları, şen limanı, güzel burunlarıyla, güney ülkelerine mahsus deli ve gür bir bitki örtüsüyle çevrilmiş kumsal koylarıyla, ulu ağaçların altında yılankavi dolaşan, en mavi dalgalara tepeden dimdik bakan, en hoş manzaraları çerçeveleyen şirin yollarıyla” birçok güzelliği bir arada barındırır. (Gustave Schlumberger, *İstanbul Adaları*, İstanbul, 2006, s.59.)

Eremya Çelebi ise şunları aktarır: “Heybeli’nin eski ismi “Demonios” (Cinler Adası) olup, ihtiva ettiği bakır madenlerinden dolayı, daha ziyade “Halkis” namıyla tanınmıştı. Bu ada, orada inşa edilmiş bulunan müteaddid manastır ve kiliselerden dolayı Bizanslıların en çok itibar ettikleri bir yer

sakinliğiyle huzur bulmak için en ideal yerlerden biridir. Onun huzuru veren bu özelliği birçok şiire de konu olmuştur. Bu şiirlerden biri Edip Ayel'e aittir. Ayel, *Heybeli* şiirinde Heybeli'nin güzelliği anlatılır. Heybeli denizle birleşmiş güzelliğiyle bir efsaneyi andırır:

“Efsane gelir insana gök, dağ, kıyı, deryâ,
Sevdaya kurar zümrüd ağaçlar nice bin tâk,
Âşık Adanın şi'rine hür Marmara guyâ,
Girmiş yatıyor Heybelinin koynuna çıplak!”³⁷⁴

Heybeli'yi konu edinen bu bölümdeki şiirlerde akşam vaktinde Ada'nın sessiz ve huzurlu yönüne yer verilir. Bunlar, Mazlum Kenan Köstekçi'nin *Heybeli'de Akşam*, Hikmet Şinasi Önel'un *Heybeli'de Mehtap*, Hayrettin Selen'in *Heybeli ve Bir Düşün Gecesi Hatırası*, Adalı Reşat Gökmen'in *Heybeli Ada* şiirleridir.

Günün her vaktinin Heybeli'de farklı görünüşler ve duygularla geçtiğini düşünen Köstekçi *Heybeli'de Akşam* şiirinde, Heybeli'ye yavaş yavaş akşam gelirken aynı zamanda sükûnet ve dinginliğin kendini hissettirdiğini vurgular. Her yere bir sessizlik hâkim olmaya başlar. Bu, huzurlu bir sessizliktir:

“Durgun, sessiz sulara bir morluk başlar artık,
Gittikçe kaybolarak, sesler yavaşlar artık,
Martılar yorgun yorgun son uçuşu yaparlar.”³⁷⁵

Hikmet Şinasi Önel, *Heybeli'de Mehtap* şiirinde bu yerin mehtabını anlatır. Heybeli Ada'da mehtap; renk ve koku unsurlarıyla bir arada anlatılır. Renkler birbirleriyle uyum içindedir. Her tarafı çam kokuları sarmıştır. İnsana huzur veren bir sükûnet hâkimdir. Ada'da yaz akşamları eğlenceden başka bir şey düşünülmez:

“Öpmüş denizin koynunu mehtap,
Şen Heybeli'nin şen sularında
Öpmüş o temiz koynunu mehtap.

Koy nefsi... Sema tirşe sedeften!
Solmaz Ada'nın yosma baharı
Çepçevre yamaç aynı sedeften...”³⁷⁶

Hayrettin Selen'e ait *Heybeli* şiirinin aşağıdaki dizelerinde, Heybeli'de yaşanmış bir aşka yer verilir. Bu aşka dair hatıralar, baş başa deniz kıyısında yapılan gezintilerdir. Şair, Heybeli'nin gözdesi olan rüya gibi bir kızla burada geçen günlerini yad eder:

olmuştur. (Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, (Çev. Hrand D. Andreasyan) Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.289)

³⁷⁴ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.26.

³⁷⁵ Mazlum Kenan Köstekçi, *Zakkum Çiçekleri*, İstanbul, 1942, s.14-15.

³⁷⁶ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.24.

*“Biz çok geceler baş başa gezdik kıyınızda
Bir Heybelinin gözdesi, rüya gibi bir kız da!
Hicrinle uzaklaştı gönül, âşıkınız da;
Bir Heybelinin gözdesi, rüya gibi bir kız da...”³⁷⁷*

Selen, *Bir Düğün Gecesi Hatırası* şiirinde ise, Heybeli’deki bir düğün akşamının hareketli ortamından söz eder. Buradaki hareketlilik her yönüyle kendini gösterir. Bu hareketlilik adayı iyice canlandırır, güzelleştirir. Ada, büyüleyiciliğini bütün açıklığıyla gösterir. Düğünün hareketlendirdiği ve canlandırdığı adada bütün bu hareketliliğe rağmen sükûnet bozulmaz:

*“Marmara’nın omzunda eriyen, biten bir gün
Ve bir mayıs akşamı Heybelideyiz, düğün
Gecesi hazırlanmış, renk süslü ampuller;
Çamların arasında büyüdü sanki her yer.”³⁷⁸*

Bir ada şairi olarak bilinen Adalı Reşat Gökmen, *Heybeli Ada* şiirinde Heybeli’nin bir gelin kadar güzel olduğunu vurgular. Gece vakti mehtap Heybeli sahilini yakarken, suya akseden pırıltısı gümüş telleri andırır:

*“Mehtap yakıyor gece Heybeli sahilini,
Gümüş tellerle süslü, Marmara’nın gelini.
Çam limanı hatıra, eski sevgiyle yandı.
Koyu mavi suları titriyerek uyandı.”³⁷⁹*

Bu bölümdeki Adalı Reşat Gökmen’in *İlk Bahar*, Selâhattin Savcı’nın *Adalar’a Geçiyoruz*, H. Cengiz Alpay’ın *Kollar Açıldı* şiirlerinde Ada’nın ilkbahar ve yaz aylarındaki güzelliğine yer verilir.

Gökmen, *İlk bahar* şiirinde ise, baharın gelişiyile Heybeli’de oluşan güzelliği dile getirir. Heybeli’ye bu mevsimde insanlar akın akın giderler. Her birinin kalbinde ayrı bir heyecan vardır. Baharın gelişiyile kederler, hüznler bir anda kaybolur. Şiirde İstanbul’un günlük yaşantısına dair bir ayrıntıya da değinilir. İstanbul halkı, ilkbaharın gelişiyile denize kıyısı olan yerlere akın ederler. Özellikle Adalar yazın tercih edilen mekânlar arasındadır. Burada yalısı veya köşkü olanlar bütün yazı burada geçirirler. Bu taşınma esnasında yaşanan telaş, tatlı ve heyecanlı bir telaştır:

*“Bak kalmadı mahzunluk, bahar geldi geleli,
Dilden esen rüzgârla neş’elendi Heybeli,
İskele gazinosu açtı kapılarını,
Sabırsızca bekliyor gelecek bir yarını.
Akın ediyor göçler yalılara köşklere,
İskeleden akıyor sanki insandan dere,
Her birinin kalbinden bir heyecan taşıyor,*

³⁷⁷ Hayrettin Selen, *Kıyıda Gölgeleler*, İstanbul, 1945, s.28.

³⁷⁸ Selen, *a.g.e.s.* 31.

³⁷⁹ Adalı Reşat Gökmen, *Adaların Şiiri*, Erzurum, 1951, s.19.

Geçirecek günleri hayalinde yaşıyor.”³⁸⁰

Selâhattin Savcı, *Adalar’a Geçiyoruz* şiirinde Heybeli’ye bir saz şairi edasıyla ve üslubuyla övgülerde bulunur. Taşralı bir şair olarak tabiatla iç içe bir hayat yaşadığı için Adalar’ı da daha çok bağ bahçesiyle değerlendirir, över:

*“Heybeli’de bazı bağda incir, nar;
Heybeli’de heybe heybe ıtır var.”³⁸¹*

H. Cengiz Alpay, *Kollar Açıldı* şiirinde yaz mevsiminde Adalar’ın haline vurgu yapar. Adalar bir güzelliğe bürünür. Aşkın ve şuhluğun en yoğun yaşandığı dönemdir bu dönemler. Şair, ayrıca yabancısı olduğu İstanbul’un yaz gelince farklı bir çehreye büründüğünü fark eder. İnsanlar, yazın gelişiyle Heybeli’de plajlara akın ederler. Plajda güneşlenen, denize giren insanlar, bunların giyim kuşamları şaire yabancısıdır. Şiirin aşağıdaki bölümünde de son dizede bunu vurgular:

*“Sorarsan nereye Heybeli ada,
Çamların gölgesi sanki bir oda,
Ne yapalım bu yıl böyledir moda,
Gerdanlar açıldı kollar açıldı.”³⁸²*

Şairler, Heybeli’yi anlattıkları şiirlerinde daha çok bu adanın mehtabından, sandal gezintilerinden söz ederler. Ancak Mazlum Kenan Köstekçi’nin bu bölümdeki iki şiirinde Ada, acı ve hüznle bir arada ele alınır. Şairin *Heybelide Günler* şiirinde Heybeli üzüntü ve keder veren yönüyle ön plana çıkar. Ada’nın dilinden bu acılara yer veren şairin duygularına Heybeliada tercümen olur. Şairin her haline bir keder havası hâkimdir. Her şeyi unutarak sonsuz uykulara dalmaya hazırlanan bir martı olmak ister:

*“Acımayan dalgalar sahilimi dövüyor,
Kederlerim artıyor bir kumsal sığılıyla...
Bir istek benliğimde her gün daha büyüyor,
Haykırmak istiyorum bir martı çılgılığıyla...”³⁸³*

Köstekçi *Heybelide Geceler* şiirinde ise, Heybeliada’nın gecelerinin huzur ve sükûnu barındırdığını düşünür. Ayın baygın ışığı tatlı tatlı sallanan dalgalarda uyurken şair bu huzuru daha çok hisseder. Şair, kendisine yaşama sevinci aşılması gereken Ada’daki gecenin güzelliğinin bile dertlerini unutmaya yetmediğini söyler. Kara bahtı izin vermediği için bu güzellikleri yeteri kadar hissedememekten şikâyet eder:

“Bu sonsuz güzellikler ve bütün eşsizlikler,

³⁸⁰ Adalı Reşat Gökmen, *Adaların Şiiri*, Erzurum, 1951, s.8.

³⁸¹ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s. 87.

³⁸² H. Cengiz Alpay, *İlk Bahardan Yaza Doğru*, İstanbul, 1953, s.17.

³⁸³ Mazlum Kenan Köstekçi, *Zakkum Çiçekleri*, İstanbul, 1942, s.12-13.

*Bana fısıldarlar ki: Hayat ne kadar iyi,
Yaşamak, ah yaşamak, unutturdum her şeyi,
Çözülseydi bahtımı saran güneşsizlikler...”³⁸⁴*

Bu bölümdeki son üç şiirde Heybeli müstakil temalarla ele alınır. Turgut Özdemir, *Heybelide Güneş Doğarken* şiirinde Heybeli’nin güzelliğini anlatarak burayı şiir dolu şirin bir yer olarak tasvir eder. Heybeli bütün güzellikleri üzerinde taşıyor gibidir:

*“Pancurları açılmış sevimli odasının
İşte bak gülümsüyor sarışın çehresile
Bu şirin, şiir dolu Heybeli adasının,
Ufkuna tül örtüyor şuhlanan nefesile”.*³⁸⁵

Kenan Akansu, *Heybeliada* adlı bu çok kısa manzumesinde, sehl-i mümteni tarzındaki mısralarla Heybeli’yi anar:

*“Heybeli’ye atar atmaz adımını
Dönüverdi heybeliye!”³⁸⁶*

Rıfat Ilgaz, *Heybeli* şiirinde Heybeli’yi zengin insanların yeri olarak görür. Kendisinin Heybeli’de hiçbir şeyi yoktur. Kendini burada garip hisseder:

*“Nasıl sevmezsin Heybeli’yi,
Ne evim ne bahçem var,
Ne iskelesinde sandalım.
Ne param var savuracak
Çamlarına, denizine, ay ışığına!
Ne asfaltına tırmanacak dermanım.
Rüzgârında payım var, olsa olsa
Bir nefeslik.”³⁸⁷*

Kendini insanların en yorgunu, en çaresizi olarak görür. Çünkü hastadır. Yatağa mahkûmdur. Burada biyografik okuma yapabiliriz. Şairin hastalığından dolayı bir süre Validebağ sanatoryumunda yatmış olması onun şiirlerinde de kendini gösterir. Şair, hastanede yatmasına rağmen Heybeli’nin yaşam sevinciyle dolu insanlarından ayrı olmadığını düşünür. Herkes denizin ve Heybeli’nin güzelliğinin tadını çıkarırken, o da hastane odasından eşlik eder:

*“Nasıl sevmezsin Heybeli’yi,
Herkesin bağı bahçesi ayrılmış,*

³⁸⁴ Köstekçi, *a.g.e.*, s.16-17.

³⁸⁵ R. Turgut Özdemir, *Gönül Fırtınası*, İstanbul, 1943, s.47.

³⁸⁶ Kenan Akansu, *Yanık Türkü*, İstanbul, 1959, s.39.

³⁸⁷ Rıfat Ilgaz, *Devam*, İstanbul, 1997, s.58-59.

*Denizde kotrası, yalısı.
Ayırmış ayıran hastanesinde
Bizim de yatağımızı.”³⁸⁸*

Yukarıdaki şiirlerden hareketle, Heybeli’nin her mevsim değişen güzelliği ve akşam vaktindeki sakinliğiyle şiirlere konu olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında Köstekçi’nin iki şiirinde acıları, kederleri hatırlatan bir mekân olarak ele alınır. Son üç şiirde ise her biri birbirinden bağımsız konular olarak ele alınır.

1.1.4.2. Burgaz Adası

Burgaz Ada³⁸⁹ da İstanbul’un önemli adalarındandır. Birçok şiire konu olan bu ada İstanbul’un diğer adaları gibi insana huzuru veren büyüleyici tabiatıyla dikkat çeker. Burgaz Ada ile ilgili şiirlere yer verdiğimiz bu bölümde Ada, dört şiire konu olur. Bu şiirlerden Adalı Reşat Gökmen’in *Burgaz Ada* şiiri ile Fahri Ersavaş’ın *Burgaz’da Geçen Yaz* şiirlerinde Burgaz Ada’da geçmişte yaşanan güzel günlere atıfta bulunulur. Her iki şair de burada geçirdikleri güzel günleri unutamazlar.

Burgaz Adası ile ilgili şiirlerde Ada’nın güzelliği, sükûneti ve insana huzur veren yönü ön plandadır. Adalı Reşat Gökmen de Burgaz Adası’nın bu yönüne değinerek, burada sakin bir hayat hüküm sürdüğünü anlatır. Bu sükûneti şen kahkahalar şenlendirir. Şair burada mesut saatler geçirir:

*“Daha sâkin bir hayat hüküm sürer bu yerde,
Göz önümde canlandı kapıldım yine derde.
O mes’ut saatlarım acep gelmez mi nerde?*

*Etrafta bin manzara, biz çamlardan yukarı,
Çıktık kahkahalarla unutmam o baharı.”³⁹⁰*

Fahri Ersavaş, *Burgaz’da Geçen Yaz* şiirinde, burada geçirdiği bir yazı unutamadığını anlatır. Yaşadığı günler baştan başa bir rüya ve masaldır. O günleri tekrar yaşayamayacak olmanın hüznü içindedir. İyot ve çam kokularını özler:

*“Bir rüya mıydı bilmem ne çabuk geçti bu yaz?
Şimdi ne Burgaz köyü, ne sahil, ne de kumsal,
Ve ne de karşımızda hırçın dalgalar beyaz.”³⁹¹*

³⁸⁸ İlgaç, a.g.e., s.58-59.

³⁸⁹ “Burgaz Adası İstanbul Adaları’nın büyüklük olarak üçüncüsüdür. Ada, yuvarlak bir biçimdedir ve eni boyu yaklaşık iki kilometredir. ada üzerindeki tek tepe bayrak tepesidir. İskender’in generallerinden Demetrios’un babası (Antigone) buraya büyük bir kale yaptırmış, ada önce onun adıyla anılmış, sonra kale anlamına gelen Burgaz adını almıştır.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.70.)

³⁹⁰ Adalı Reşat Gökmen, *Adaların Şiiri*, Erzurum, 1951, s.20.

³⁹¹ Fahri Ersavaş, *Kır Çiçeği*, Uşak, 1956, s.37.

Ahmet Refik, *Yosma Burgaz* şiirinde, Burgaz Ada'yı anlatırken Ada'nın ruhuna uygun bir üslup tercih eder. Bunu kullandığı ifadelerle de yansıtır. Adayı hafifmeşrep bir kadına benzetir. Burgaz ada zevk ve eğlencenin hüküm sürdüğü bir yerdir. Bu zevk ve eğlence âlemi insana kederlerini unutturur:

*“Dildar seninle oldu hemraz,
Mes’utsun ah! Yosma Burgaz.
Tanburla, kemanla, utla, tefle
Sahillerin dinledi bütün yaz.
Hüznüm, kederimle anladım ben,
Sendendi gelen o tatlı âvâz.”³⁹²*

Fazıl Ahmet Aykaç'ın:

*“Karşımdaki ay, sonra deniz, sonra şu hâle
Gökten çağırır ruhumu eflâk-i hayâle”³⁹³*

dizelerinin yer aldığı *Burgaz Tepesinde* şiirinde şair, Ada'yı bir hayal âlemine benzetir. Ay ve deniz şairin ruhunu bir hayal âlemine çağırır. Şiirde şair, ruhunu çağırın bu sese karşılık vermek ve bu hayal bahçesine girmek ister.

Bu bölümdeki dört şiirde de Burgaz ada huzurlu yaşantısı ile şairleri farklı âlemlere götüren bir yer olarak değerlendirilmiştir.

1.1. 4.3. Kınalıada

İstanbul'a en yakın adalardan olan Kınalıada³⁹⁴ bu bölümde üç şiire konu olur. H. Vasfi Uçkan'ın *Kınalıada* şiirinde, şaire ilham veren bir mekân olarak geçer. Kınalı ada onu rüyalar âlemine götürür.

*“Dün sendin gönlümden geçen
Sendin Ey Kınalı ada.
Sendin dilimde türkü
Ve sendin gözümde tüten.”³⁹⁵*

Fazıl Ahmet Aykaç da, Kınalıada'da yazdığı *Kınalı'dan Kart* şiirinde, bu adayı anlatır. Burada Aykaç'ın şairliği hakkındaki özeleştirisinden söz etmek yerinde olacaktır. Dizdaroğlu, Aykaç'ın, kendi şiirlerini beğenmediğini, güzel şiir yazamadığı için kendinden yakındığını söyler. Başkaları yazdığı zaman “hissî” şiirleri sevdiğini; ancak kendisi yazmaya kalktığı zaman sun'i bulduğunu,

³⁹² Ahmet Refik, *Gönül*, İstanbul, 1932, s.5-6.

³⁹³ Fazıl Ahmet Aykaç, *İkinci Sis*, İstanbul, 1951, s.146.

³⁹⁴ “Ada, üzeri makilerle kaplandığında, uzaktan kına renkli görüldüğü için Kınalıada diye adlandırılmıştır.” (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.206.)

³⁹⁵ H. Vasfi Uçkan, *Gurbet Yolcusu*, İstanbul, 1950, s.23.

tiksindiğini söyler.³⁹⁶ Bu şiirde de Aykaç'ın bu öz eleştirisinde haklılığı öne çıkar. Çünkü şiirin çok fazla sanat değeri taşımadığı dikkat çeker. Şair, hep aynı şairane ifadelerle aynı duygulardan söz eden şairlerden bıktığını dile getirir. Onu gemiler, deniz ve aşk ilgilendirmez. Artık hayatı sıradan insanlar nasıl görüyorsa o da öyle görmek ister:

*“Benim gözüüm ne gemide, ne kayıkta, ne salda
Düdük gibi ötemem hiç, boşuna da inlemem.
Tek başıma dolaşırım şu kimsesiz kumsalda
Martıları bırakıp da nutuk filân dinlemem.”*³⁹⁷

Sanat değeri açısından zayıf olan Selâhattin Savcı'nın *Adalar'a Geçiyoruz* şiiri Adalar'ın güzelliğine vurgu yapar, onları cevher yüzlere benzetir. Kınalı Ada'nın da doğal güzelliklerini över:

*“ Kınalı'da bazan dimdik yamaçlar
Büklüm büklüm tel duvaklı ağaçlar.”*³⁹⁸

Yukarıdaki üç şiirde de Kınalıada ile ilgili çok derin manalara rastlanmaz. Kınalıada, sakın bir mekân olarak geçer.

1.1.4.4. Büyükada

Büyükada³⁹⁹ da İstanbul'un diğer adaları gibi doğal güzellikleriyle öne çıkar. Bu bölümdeki her iki şiirde de sevilen ve güzelliğine dikkat çekilen bir ada olarak geçer. Bu bölümün ilk şairi Recep Ayhan *Büyükada* şiirinde adanın güzelliğini öne çıkarır. Şair, Ada'yı çok sever, oraya gömülmek ister. Buranın yeşil koyları bir hülyaya bürünmüş gibidir:

*“Gel güzel solmadan baharın rengi,
Gel yine gidelim Büyükada'ya.
O şirin illerdir gönlümün dengi,
Gömsünler ruhumu benim oraya...
Çamlık ahileri bir yeşil rüya,
Yeşil koylarını sarmış bir hülya...”*⁴⁰⁰

³⁹⁶ Hikmet Dizdaroğlu, “Ölümünün 10. Yıldönümünde Fazıl Ahmet Aykaç”, *Türk Dili*, C:36, S: 315, Aralık 1977, s.648.

³⁹⁷ Fazıl Ahmet Aykaç, *İkinci Sis*, İstanbul, 1951, s.55.

³⁹⁸ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.87.

³⁹⁹ “Adaların en büyüğü ve muteberi olan Büyükada'da imparator ve prenslerin en fazla oturmaları hasebiyle “Prekipos” tesmiye edilmişti. Ortasında derin bir vadi ile ikiye ayrılmış bulunan bu adanın Aya Yorgi ve Hıristos adlı tepelerinde, çok rağbet gören ziyaretgâhlar olan manastır ve kiliseler vardı. Mezûr manastır geçen asırda akıl hastalarına tahsis edilmişti. Rumlar, ailelerinin bu bedbaht fertlerini oradaki keşişlerin nezaretine bırakırlardı.” (Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, (Çev. Hrand D. Andreasyan) Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.289.)

⁴⁰⁰ Recep Ayhan, (Nedim Okan ile birlikte), *Dikensiz Güller*, İstanbul, 1937, s.26.

Büyük Ada'da Aşk Yusuf Ziya İnan'ın altı bölümden oluşan bir hayli uzunca şiiridir. İnan, Ada'nın güzelliğine, burada geçirdiği unutulmaz zamanlara, ömrün bir su gibi gelip geçişine yer verdiği şiirinde, ömrünün en güzel çağlarını Ada'da geçirmiş olmaktan memnundur. Şiirin aşağıdaki bölümünde de Ada'da yaşadığı aşkı ve ayrılıktan sonraki üzüntüsünü dile getirir. Ada'nın güzellikleri ve buraya duyduğu sevgiye yer verir:

“Ada'nın yolları kıvrım,
Sahilleri köpüklü dalgalanır;
Güzellikler dilim dilim sularında,
Sularında gün yıkanır.
Koca yemişlerin vahşiliği vardır,
Sabahın seheri;
Çamların gölgesinde ümitler
Yılların yükünü taşıyor gibi”.⁴⁰¹

Recep Ayhan şiirinde Büyükada'ya olan sevgisini ruhunun buraya gömülmesini isteyerek belirtir. Yusuf Ziya İnan ise Büyükada'nın güzelliklerini bir bir sıralar.

1.1.4.5. İsmi Belirtilmeyen Adalar

Tezimizin bu başlığı altında ismi belirtilmemiş adaların yer aldığı şiirler vardır. her bir şiirde Prens Adaları olarak adlandırdığımız adalara yer verilmiş ancak isimleri belirtilmemiştir. Bu bölümdeki şiirleri tematik olarak, sevgiliye özlem, adada geçen günlere duyulan özlem, ayrılık, keder, akşamın adalardaki güzelliği, aşk gibi temalara ayırabiliriz. Sevgiliye duyulan özleme yer veren şiirler arasında Ahmet Refik'in şiirleri dikkat çeker. Sanat değeri bakımından zayıf olan bu şiirler Doğan Hızlan'a göre, bugün bize şiir tadı vermekten çok, geçmişte kalan bir yaşama biçiminin duyguları olarak görünmektedir.⁴⁰² Hemen hepsinde benzer duyguları bulduğumuz *Sensizdim, Ada'da, Adalar'dan Yaralandım, Yıllarca Sen, Şen Adalar, Nerde Âhu Bakışın, Ada'ya Davet, Adalardan Niye Sır Oldu* şiirleri bu bağlamda değerlendirilebilir. *Sensizdim* şiirinin aşağıdaki bölümünde Ada'nın ufkunda sevgilinin yolunu gözleyen bir şairle karşılaşırız:

“Sensizdim o akşam. Ada'nın ufku hep aldı.
Hasretle içim yandı, gözüüm ufkuna daldı.”⁴⁰³

ve

Ufuk morlaştı, yandı. Deniz gül rengi aldı.
Tutuştum hasretinden. Gözüüm mehtaba daldı.
Serâpâ nurdu aksin, lebin gülden de aldı.”⁴⁰⁴

⁴⁰¹ Yusuf Ziya İnan, *İçimdeki Mevsim*, İstanbul, 1959, s.29.

⁴⁰² Doğan Hızlan, *Saklı Su*, “Edebiyatımızda «Adalar» Üzerine”, İstanbul, 2006, s.152.

⁴⁰³ Ahmet Refik, *Gönül*, İstanbul, 1932, s.78.

⁴⁰⁴ Refik, *a.g.e.*, s. 66.

dizelerini buraya aldığımız şiirlerde şair mehtapta sevgilisini hatırlar. Mekân, yine Adalar'dır. Güneşin batışıyla hem bir hüznün atmosferi oluşur, hem de renklerle güzel bir tasvir yapılır.

Adalar'dan Yaralandım şiirinde mekân olarak Adalar vardır ve sevgiliye duyulan hasret ön plandadır:

*“Ruhsarını gördüm, Adalar'dan yaralandım.
Sinende nihayet sarı güller gibi yandım.
Gönlünde de varmış bir ateş artık inandım.”⁴⁰⁵*

Yıllarca Sen şiirinde şair, yine Ada'da yaşadığı güzel günleri ve sevgilisini özlemle yâd eder ve ayrılık acısı gittikçe artar. Her baharda Ada'da güller açtıkça sevgiliyle çamların altında geçirdikleri zamanları hatırlar:

*“Açtıkça her bahar Ada'nın gonca femleri,
Andım seninle çamda geçen tatlı demleri.
Yandım vefasız aşkına, hep ölmek istedim.
Sensiz, gör anla bendeki ye's ü elemeleri.”⁴⁰⁶*

Nerde Âhu Bakışın şiirinde Adalar'da sevgilisi gittiğinden beri yaşadığı ayrılık acısını dile getirir. Sevgilisi gittikten sonra gönlünde sevinç ve neşe kalmamıştır:

*“Nerde âhu bakışın, nerde o gözlerdeki nur?
Ada'dan sen gideli kalmadı gönlümde sürur.”⁴⁰⁷*

Ahmet Refik, *Adalar'dan Niye Sır Oldu* şiirinde ise Adalar'da sırta kadem basan sevgilisinin arkasından yas tutar. Sevgilisi olmayınca Adalar'ın da hiçbir anlamı kalmadığını düşünür. Bu durum onu üzer. Sevgilisi olmadan çamlara gitmek de istemez:

*“İçemem badeyi seyreylemeden zülfü terin.
Gidemem çamlara, yoksun, göremem hiç eserin.
Payine yüz süreyim, söyle güzel nerde yerin?
Adalar'dan niye sır oldu güzel endamın?”⁴⁰⁸*

Ahmet Refik, *Şen Adalar* şiirinde Adalar'dan ayrıldıktan sonraki üzüntüsünü dile getirir. Adalar'da geçirdiği güzel günleri hatırladıkça hüznelenir, derin bir üzüntü duyar. O günleri hasretle anar. Adalar'da geçirdiği her an sevgilisini hatırlar, aşk acısı çeker:

*“Yüreğim sızlıyarak gözlerim âfâka dalar,
Yâda geldikçe çiçeklerle dolu şen Adalar.
Leblerim sineni, çeşmim gene mehtâbı arar,*

⁴⁰⁵Refik, a.g.e,s.29.

⁴⁰⁶Refik, a.g.e, s.30.

⁴⁰⁷Refik, a.g.e, s.24.

⁴⁰⁸Refik, a.g.e, s.22.

Yâda geldikçe çiçeklerle dolu şen Adalar.”⁴⁰⁹

Mustafa Nafiz, şarkı formundaki manzumesinde, Ada’da bir yaz akşamı yaşadığı duyguları anlatır. Sevgilisinden ayrıldığı için Ada’da geçirdiği akşamlar ona acı vermektedir:

*Gittin, Adanın her şeyi, her zevki de gitti;
Bir sam yeli, çamlardaki hülyâyı eritti.
Ruhumda o yoksul gece, bağrımda melâlin;
Artık ne sesin var, ne viran bağdaki halin;
Son baktığım akşam, gözünün neş’esi bitti.*”⁴¹⁰

Şiirlerinde gazel formunu sıkça kullanan Edip Ayel, kendisiyle yapılan bir mülâkatta “divan edebiyatındaki nazım şekillerini ve bilhassa bunların en liriği olan gazeli bugünkü zevke göre yaşatmak, fakat bunu eskiye nazirelerle değil; bugünkü dille, bugünkü hayallerle süsleyerek yapmak”⁴¹¹ gayesiyle bu tarzda yazdığını söyler. Ayel, gazel formunda yazdığı *Kış* şiirinde İstanbul’a kışın gelişiyle yaşanan sükûneti dizelerine yansıtır. Boğaz’ın bahardaki güzelliğini kış mevsiminde özlemle yad eder:

*“Ölmüş mü cihan örtünerek böyle beyazla?
Dinmez mi bu kar secde, dua, nezr ü namazla?”* ⁴¹²

Şair, haziranın gelişini sabırsızlıkla bekler. Adanın işveli meltemlerinin estiği, dalların kirazla bin kahkaha attığı döneme özlem duyar:

*“Açmaz mı ufuklar yine, gelmez mi haziran?
Dolsaydı gözüm özlediğim kız gibi yazla.”* ⁴¹³

Yahya Kemal’in *Viran Bağ* şiirinde geçmiş yaza duyulan derin özlem vardır. Beyatlı, her tarafı keder ve kasvetin kapladığı yaz sonunda büyük bir hüznün içinde Adalar’a veda eder:

*“Adalardan yaza ettik de vedâ
Sızlıyor bağrımız üstündeki dağ,
Seni hâtırlıyoruz. Viranbağ!”* ⁴¹⁴

Hüseyin Siret Özsever’in *Adadan Dönerken* şiirinde bir ayrılık ve hüznün göze çarpar. Şair, Kasım ayında Ada’dan, kışı geçirmek üzere, ayrılır. Bu şiir aynı

⁴⁰⁹ Refik, *a.g.e.*, s.25.

⁴¹⁰ Mustafa Nafiz, *Viran Bağ*, İstanbul, 1951, s.25.

⁴¹¹ “Edip Ayel’le Mülâkat” *Çınaraltı*, C:1, S: 4, 30 Ağustos 1941, 10, Ali Bulut, “Neo-Klâsik Bir Şair Edip Ayel Üzerine”, *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, Ocak 1998, C:1, S:558 içinde, s.54.

⁴¹² Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.19.

⁴¹³ Ayel, *a.g.e.*, s.19.

⁴¹⁴ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.145.

zamanda İstanbul'un sosyal yaşantısına dair bir ayrıntı olan yazın adada, kışın İstanbul'da yaşama geleneğini de hatırlatır:

*“Bırakıp gidiyorum adayı ilk teşrinde,
Sen yeşil bir kıyısın, ben dalgayım enginde;
Göz yaşlarım dolaşır yorulmuş eteğinde”⁴¹⁵*

Şiirde, sonbaharın hüznü en dikkat çekici özelliiktir. Mevsim sonbahardır ve her yerde bir hüznün göze çarpar. Yapraklar bile düşerken ah eder gibi düşerler. Bütün tabiat ağlamaktadır adeta.

“Ben ağlarım... Uzaktan iniltimi dinlersin.”⁴¹⁶

Şair, ayrılığın acısını bu hüznü mevsimde daha çok hisseder. Hem adadan, hem de sevgilisinden ayrılmaktadır:

*“Mevsim yaprak dökümü, hep ağaçlar üşüyor,
Yaprak sanma her daldan soluk bir ah düşüyor;
Düşünceli dağlara karaltılar üşüyor.”⁴¹⁷*

Adalı Reşat Gökmen, *Adaların Şiiri*⁴¹⁸ kitabındaki bütün şiirlerini Adalar'a yazmıştır. Kitapta yer alan yirmi altı şiirin isimleri şunlardır: “Heybeli Ada”, “Prens Adaları”, “Adalar”, “Adada Âşıklar Yolu”, “Adalarda Aşk”, “İskele”, “Nizam Yolu”, “Âşıklar Yolu”, “Âşıklar Yolu”, “Kumsal”, “Maden Yolu”, “Tepeköy”, “Adalarda Akşam”, “Küçük Tur”, “Ada Sahillerinde”, “Yüzme Zamanı”, “Rüya İçinde Rüya”, “Gece Sandalda”, “Sensiz Geceler”, “Gel”, “Tahattur”, “Üç Günün Hatırası”, “Yanan Kalbime Akın”, “Neredesin”, “Hasret ile İnledi”, “Sevgi”. Bu şiirlerin hemen hepsinde şair, Adalar'da geçirdiği güzel yaz günlerini, mehtap gezintilerini, burada tertip edilen eğlenceleri anar. Sevgiliyle yaşadıkları mehtaplı gecelerin dinlendiriciliğini, çamların altındaki huzur ve sükûnu özlemle yad eder. Bu şiirlerden *Tepeköy* şiirine hakim olan duygu hüznün ve karamsarlıktır. Ada'ya kışın gelişle bir öfke ve kargaşa dikkat çeker:

*“Daha kara görünür Marmara'nın suları,
Bu tipili havada, bu karlı tepelerden.
Bir karanlık yükselir, sahillerden yukarı,
Ağla gözlerim bugün, bilinmeyen kederden.”⁴¹⁹*

Prens Adaları şiirinde Marmara gecelerinin ılık huzmeleri içindeki güzelliğine dikkat çekilir:

*“Geceleri akseder Marmara'ya ışıklar,
Deniz perisi gibi dolaşırken kayıklar!”*

⁴¹⁵ Hüseyin Siret Özsever, *Kıvılcımlı Kül*, İstanbul, 1937, s.29-30.

⁴¹⁶ Özsever, *a.g.e.*, s.30.

⁴¹⁷ Özsever, *a.g.e.*, s.30.

⁴¹⁸ Adalı Reşat Gökmen, *Adaların Şiiri*, İstanbul, 1951.

⁴¹⁹ Gökmen, *a.g.e.*, s. 68.

*Çalgı, şarkı sesleri aksederken çamlarda,
Yavaş yavaş silinir her bir kalpden gamlar da.”⁴²⁰*

Kumsal şiirinde Ada’da kışı anlatan şair, baharın aksine bu kez Ada’ya çırpınış ve öfkesiyle rüzgârın hâkim olduğunu, dalgaların öfke çırpınışları içinde bulunduğunu söyler. Sular, öfkeyle yalıları yıkamaktadır. Rıhtım bir davul gibi gumbürder. Bu kargaşaya bir de kar eşlik eder:

*“Rıhtım güm güm ötüyor şedit darbeleriyle,
Kırıyor, parçalıyor her tarafı dalgalar.
Belki ayılmayacak, geceler olsa bile,
Geçirse de boynuna sema kara halkalar.”⁴²¹*

Bu dörtlük artık Ada’nın yaz günlerinin huzur ve neşesinden uzaklaşıldığının da göstergesidir.

Gece Sandalda şiirinde şair, sandalla akşamları yapılan mehtap gezintilerini hatırlatır. Mehtapta yapılan bu gezintilerde şair, suların durgunluğunda huzur bulurken aşkı da yüreğinde hisseder:

*“Gece mehtap saçını, koyu sulara sermiş.
O, gönlünü denize, deniz mehtaba vermiş
Aşkla titreyen sular, saçlarını örermiş
Biz sandalda baş başa seyrederken bu hali,
Düştü ah! gönlümüze aşkın sonsuz vebali.”⁴²²*

Ada Sahillerinde şiirinde dalgalar aşkı hecelelemektedir adeta. Yaz gecesi sandalla yapılan geziyi anlatan şair, o ateşli gecelerin artık bir hayal olduğunu söyler:

*“Bir yaz gecesi idi, sandalla gezerken,
Demişti çek sandalı açığa, daha erken
Yanmıştı dudaklarım, dudağını öperken.
Bir hayal oldu şimdi o ateşli geceler.
Ada sahillerinde dalgalar aşk heceler.”⁴²³*

Gökmen:

*“Güneş son kızılığı döktü akşam çamlara,
Yeşil esvaplarını boyadı tatlı renge;
Daha fala zevk verdi adada akşamlara,
Bu an ben de kapıldım doyulmaz bir âhenge.”⁴²⁴*

⁴²⁰Gökmen, a.g.e,s.4

⁴²¹Gökmen, a.g.e,s.64.

⁴²²Gökmen, a.g.e, s.24.

⁴²³Gökmen, a.g.e,s.21.

⁴²⁴Gökmen, a.g.e, s. 17.

dizelerinin yer aldığı *Adalarda Akşam* şiirinde Adalarda akşamın ayrı bir güzelliğe sahip olduğunu söyler. Şair, akşam vaktinin bir renk cümbüşü oluşturduğuna dikkat çeker.

Adalar şiirinde ise Ada'nın en çok bilinen, burasıyla bütünleşmiş yeşil çamlarına dikkat çeken şair, aşkın Adalar'da güzel yaşandığını söyler:

*“Yeşil çamlar âşıkı saklar hain gözlerden,
Ne mânâlar okunur sevenlerde sözlerden,
Hayat fışkırıyor bak, denizlerden her yerden.”*⁴²⁵

A. Şeref Güzelyazıcı, *Ada Sahillerinde* şiirinde Adalar'ın akşam vakti huzur ve sükûn içinde olduğunu anlatır. Her tarafta bu huzurun yansımaları görülür:

*“Penbe kollar gibi çam dalları yorgun yorgun,
Düşüyor boynuna bir neş'eli, şakrak çocuğun
Al ışıklar gibi titrer adanın tâzeleri,
Akşamın konuştuğu çam dalları yelpâzeleri
Düştü tüller gibi sisler, buğular akşamdan”*⁴²⁶

Halik Kocagöz'ün *Bir Dalganın Hayatı*⁴²⁷ şiirinde Ada Sahilleri'nin yalnızca ismi geçer. Marmara sularının bir dalgasına hitaben yazılan şiirde, bir dalganın nasıl büyüüp dev bir dalgaya dönüşerek Ada sahillerine heybet kattığına yer verilir.

Ömer Dürri Tesal da *Adalar* şiirinde bütün adalara genel olarak yer verir. Şair, Adalar'ın eşsiz bir güzelliğe sahip olup, insana yaşama sevinci aşıladığına vurgu yapar. İnsan orada rüya gibi zaman geçirir. Aşk ve seveda en iyi buralarda yaşanır. Şair, Adalar'ın her birini şiir ve seveda diyarı olarak tanımlar. Çünkü Adalar, birçok şairin şiirlerinde belirttiği gibi, âşıkların mekânıdır. Özellikle Adalar'la bütünleşmiş kuru ve çamlıklar anılır:

*“Marmaranın incisi, gül bağının goncası
Her biri ayrı ayrı, şiir ü seveda diyarı
Marmaranın o temiz, mavi berrak suları
Yıkar sahillerini, köpüklü dalgaları
Saygıyla gelir, okşar, nazlı kıyılarını
Sever, öper ve koklar, yeşil kayalarını
İnciler ile süsler, sedefli kumlarını...”*⁴²⁸

⁴²⁵Gökmen, a.g.e, s.5.

⁴²⁶A. Şeref Güzelyazıcı, *Eylül Yaprakları*, İstanbul, 1938, s.64-65.

⁴²⁷Halil Kocagöz, *Bulutlar*, İstanbul, 1944, s.17.

⁴²⁸Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.66-67.

Mehmet Gökarp ise, *Yağan Kar* şiirinde bir bahar günü vapurla Adalar'a giderken baharın denizi ne kadar güzelleştirdiğini ve İstanbul'a ne kadar yakıştığını fark eder. İçini bir sevinç ve huzur kaplar:

*“Bir bahar günü...
Adalar yolunda.
Vapurdayız.
Sanki denizde değil
Gümüştten bir nurdanız.”*⁴²⁹

Cahit Sıtkı Tarancı *Ada'ya Davet* şiirinde, yağmurlu bir günde Ada'ya gitmek üzere vapur beklerken yaşadıklarını kaleme alır. Yolda bekleyen kadına da şair olduğu için Ada hakkında her şeyi bildiğini söyler. Adalar'ın bütün güzelliklerini, orada hayatın nasıl zevkli hale geleceğini bilir. Şiirin genel havasında bir yaşama sevinci ve hayatı fazla önemsememe sezilir:

*“Bana sor güzelim, üzme kendini,
Ben şairim,
Elbet bilirim
Bu yağmurun ne zaman dineceğini;
Ne zaman açacağını havanın;
Ada'ya kaçta vapur var,
Çamlarda nasıl sevişir âşıklar.
Tadını, lezzetini o sevdanın.”*⁴³⁰

Bu bölümün aşağıdaki son dört şiirinde adalar, aşk temasıyla ele alınır. Mehmet Salihoğlu'nun Adalar'a dair çok hatırası vardır. Sevgilisiyle Adalar'da güzel günler paylaşmıştır. Bu yüzden buraya yalnız gittiğinde büyük bir acı duyar. Eski günlerini anımsar. Ada'ya ait hiçbir şey eskisi gibi değildir. Sevgilisinin yokluğunun ızdırabını çeker. Deniz'de bile bir öfke vardır. Hırçın denizin dalgaları şairin kasvetini artırır. Şair, bu sebeple orada sevgilisi olmadan kalmak istemez:

*“Sensiz nasıl dursam ben Adalar'da?
Başım düşünmekten aşınıverdi.
İkimize cennet olan o koyda,
Yalnızlık ölümden daha beterd!”*⁴³¹

Nermin Pura da:

*“Bir teslim oluş var,
Aşk ve hayal âlemine,
Bu gece,
Sularla sarılmış adada.”*⁴³²

⁴²⁹ Mehmet Gökarp, *Şafaklar Dolusu*, İstanbul, 1954, s.16.

⁴³⁰ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s.181.

⁴³¹ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.41.

⁴³² Nermin H. Pura, *Bahçem*, İstanbul, 1955, s.52-53.

mısralarıyla *Adada Akşam* şiirinde Ada'nın gizemi ve sükûnetini anlatır. Akşam vaktinde Ada'da aşk ve hayal âlemine dalar:

Ercüment Alacakaptan, *Adaya Davet* şiirinde Ada'daki gezintilerden söz eder. Şair sevgilisiyle تنها koruluklarda baharın tadını çıkarmak ister. Aşk mevsimi olan bahar gelmiştir ve şair aşkını büyük bir tutkuyla yaşamayı arzu eder:

*“Endamına hayran olunan sevgili yar da,
Gelsin gezelim haydi füsunkâr Adalarda.*

*Bir gizli lisan, bir yeni beste;
Var çamların verdiği seste.”⁴³³*

Abdülkadir Noyan, *Adalarda Aşk* şiirinde Kınalı, Burgaz, Heybeli ve Büyükada'yı insana yaşama sevinci veren bir güzellik, huzur ve sükûnete sahip yerler olarak tanıtır. Bu adalar çam ve böğürtlenlerle süslenmişlerdir. Genç çiftler burada oturmakta, dolaşmaktadırlar:

*“Yakacık karşısında dört ada,
Kınalı, Burgaz, Heybeli, Büyük Ada.
Anadolu kıyısında, Marmara içinde bu adalar,
Çamlarla, böğürtlenlerle süslenmiş,
Tabiat da yapılarına çok özenmiş.
Çamlar arasında gezenler var,
Genç çiftler de oturuyor, dolaşıyorlar,
Sevişiyorlar, sohbetleri pek tatlı.”⁴³⁴*

Adalar, bu bölümdeki şiirlerde farklı temalarla karşımıza çıkarlar. En çok öne çıkan temalar ise burada geçirilen güzel yazlara özlem ve akşam vakti adaların huzurlu atmosferidir.

1.2. MAHALLELER

Mahalle, İstanbul hayatının hareketli ve sıcak yüzüyle öne çıkan bir unsuru olarak bu bölümde ele aldığımız şiirlerde yerini alır. Tespit ettiğimiz şiirlerde daha çok fakir, geleneklerine bağlı kenar mahalleler olarak dikkat çekerler. Şiirlerdeki ifadesiyle “ekmek derdine düşmüşlerin” yaşadığı, geçim gâilesinin en önemli sorun olduğu mekânlardır. Bu bölümdeki toplam altı şiirden Mahmut Kuru, İlhan Demiraslan, Ali Mümtaz Arolat ve Sabih Şendil'e ait altı şiirde fakir yüzleriyle öne çıkarlar.

⁴³³ Ercüment Alacakaptan, *Bir Salkım Daha*, İstanbul, 1959, s.50-51.

⁴³⁴ Abdülkadir Noyan, *Gönül Damlaları*, Ankara, 1960, s.196.

1.2.1. Kumkapı

Küçük bir kenar mahalle olan Kumkapı⁴³⁵, Mahmut Kuru'nun *Yalnız* şiirinde geçer. Şairin tanıttığı mahalle küçük bir Kumkapı mahallesidir. Tek derdi geçim olan insanların yaşadığı bu mahalle, sakin, kendi halinde bir yerdir ve İstanbul'un geçim derdindeki insanlarını yansıtır. Şair de bu mahallenin sakinleri arasındadır ve o da mahallenin diğer sakinleri gibi hiçbir kötü alışkanlığı olmadığını, geçim derdinde olduğunu vurgular:

*“Burası
Koca İstanbul şehrinin
Küçük Kumkapı Mahallesi
Diyarıdır ekmek derdine düşmüşlerin.
Sayılanlar arasında ben de varım
Ama içmemiş
Kumar evinden çıkmamışım
Yolumdayım kendi evimin
Kendi halimce yürüyorum
Son cigaramı içerek”*⁴³⁶

Kumkapı ile ilgili tek şiir bu bölüme almış olduğumuz “Yalnız” şiiridir. Bu şiirde Kumkapı, sakin bir kenar mahalle semti olarak dikkat çeker.

1.2.2. Sinanpaşa

Sinan Paşa⁴³⁷, Beşiktaş semtine bağlı bir mahalledir. *Fakir Mahallemin Şiiri* adlı mazumeye konu olur. Bu mahalle, geleneklerine bağlı insanların yaşadığı bir yerdir. Semt, şiirde yoksulluğuyla ön plana çıkar. Sessiz sedasız, kendi halinde yaşayan insanların mahallesidir. Şiirin tamamından anlaşıldığı kadarıyla buranın sakinleri daha çok tütün işinde çalışan işçilerdir. İlhan Demiraslan burayı, akşam erkenden el ayağın çekildiği ve hayatın erken bittiği bir mahalle olarak anlatır. Geleneklerine bağlı, birbirleriyle sıcak ilişkileri olan insanların yaşadığı bir yerdir burası:

*“Beşiktaş'ta Sinan Paşa mahallesi
Ben bu mahallede sevdim insanları
Bu mahallede çektim fakirliği hep
Hep fakir çağrılır adları sanları
Ben bu mahallede sevdim insanları*

⁴³⁵ Kumkapı'nın ismi ile ilgili şu bilgiye rastlarız: “İstanbul'un 55 kapısından biri adını semte vermiştir. Kapının Bizans dönemindeki adı, küçük iskele anlamında “Kontoslokation Kapısı”dır. (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.216.)

⁴³⁶ Mahmut Kuru, *Taşlı Tarla*, İstanbul, 1957, s. 55.

⁴³⁷ “Beşiktaş'taki semtin adı. Kanuni'nin sadrazamlarından Rüstem Paşa'nın kardeşi Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'dan gelmektedir. Buradaki Sinan Paşa Camii 16. yüzyılın ortalarında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Bir külliye olarak inşa edilmiş yapı, 1555 yılında tamamlanmıştır. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.305.)

*Çok mahallesi var İstanbulun fakir
Onların da insanları bize benzer
Bir gün merhaba diyeceğim hepsine
İşte Munise hanımlar, Tevfik beyler
Onların da insanları bize benzer* ⁴³⁸

Sinan Paşa mahallesi bu şiirde sıcak atmosferi ile okuyucuyu etkiler. Fakir, birbirine bağlı insanların yaşadığı bir yerdir.

1.2.3.Diğer Mahalleler

Bu bölümde İstanbul'daki mahallelerle ilgili dört şiir yer alır. Bu dört şiirde de ortak nokta geleneklerine bağlı, sıcak, içten, küçük mahallelere yer verilmesidir. İlhan Geçer'in *Bir Eski Mahalle* şiirinde İstanbul ismi geçmez; ama anlatılan özellikler tipik bir İstanbul mahallesine aittir. Şiirin başındaki mısra da bir İstanbul türküsünden alınmıştır. Konak, ut sesi, Çeşminaz Kalfa, tahtalı mescid, Rufai âyinleri İstanbul'daki bir mahalleye ait olabilir ancak. Bu kavramlar söz konusu mahalleye yakınlık, sıcaklık, munislik katar. Bu mahalle insanı sıcaklığıyla adeta çepeçevre sarar:

*“Çitiler de Çeşminaz kalfa çitiler
Yarılmış ellerinde mahallenin kiri
Konağın karşısında ufacık evi
Al kesesinde pembe mektuplar
Baldız Çeşminaz'ı dört gözle bekler
Çeşminaz eski kurt işinin ehli.*

*Tahtalı mescitte Rufai ayinleri
Sihirbaz dervişler ateşle oyun
Nâzır beyin bahçesinde muhteşem bir yaz
Mermer havuzda Donanmayı hümayun
Kaptanpaşa libaslı mahdum bey memnun
Hayal denizlerine sefer eden gemiler.* ⁴³⁹

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Minareli Sokak* şiiri de geleneksel bir mahalle atmosferine yer verir. Şiirde, Necat Birinci'nin deyişiyle “asırlar içinde geliştirilip şekillendirilen Türk mahalle ve evi, değişen hayat şekilleri karşısında” yüceltilir ⁴⁴⁰. Şiirin isminin *Minareli Sokak* olması da bunu güçlendirir:

*“Fâni cihanda bir köşe vardır ki, uhrevî:
Bir Müslüman Mahallesi, bir Müslüman evi.”* ⁴⁴¹

⁴³⁸ İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952, s.13.

⁴³⁹ İlhan Geçer, *Büyüyen Eller*, Ankara, 1954, s.42-43.

⁴⁴⁰ Necat Birinci, “Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiiri Üzerine Bir Deneme II”, *Türk Dili*, C: 1, S:484, Nisan 1992, 904.

⁴⁴¹ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.44-45.

Ali Mümtaz Arolat, *Şehir* şiirinde İstanbul'daki fakir mahallelerden söz eder. Bu fakir mahalleler,

*“Birbirinin üzerine abanmış,
Kimi geriye çekilmiş, kimi ileriye uzanmış”*⁴⁴²

olarak anlatılır. Bu mahallenin evleri harap haldedir ve ilk bakışta insanda kasvet uyandırır. Şair, bu boyasız, bakımsız, birbiriyle uyumsuz bir görüntü arz eden evleri hasta ve yorgun bir insana benzeter. Tahta kemikleri fırlamış binalar, cumbaları göz kapakları gibi şiş görünen evler sefil bir mahalle tablosu çizer:

*“Kimi uykuda, kimi yarı uyanmış,
Kiminin tahta kemikleri fırlamış, hasta,
Kimi yıllardır boya görmediğinden yasta,
Kiminin göz kapakları cumbadan şiş,
Hepsi harap, birazı geniş,
Çoğu dar,
Fakir mahallelerde sıralanmış binalar...”*⁴⁴³

İstanbul Şehrinde Kış şiirinde Sabih Şendil, İstanbul'un fakir mahallelerine yer verir. Karlı bir İstanbul gününde şair, kışın daha da soğuklaştırdığı İstanbul mahallelerine dikkat çeker:

*“Yollar kalabalıktı, hava soğuk,
Kar buram – buram yağıyordu büyük caddelere.
Geniş bulvarlara, تنها sokaklara,
Sobasız evlere, fakir mahallelere,
Kar buram – buram yağıyordu İstanbul'a...”*⁴⁴⁴

Dört şiirde de anlatılan mahalleler fakir, تنها, ama yine de insan ilişkilerinin sıcaklığını koruduğu mahallelerdir. İlhan Geçer, “Rufai âyinleri”, Faruk Nafiz Çamlıbel “Müslüman evi” vurgusuyla tipik bir Müslüman Türk mahallesi vurgusu yaparken; Ali Mümtaz Arolat ve Sabih Şendil “fakir mahalleler” ifadeleriyle bu mahallelerin fakir ve mütavazi yönlerini ortaya koyarlar.

1.3. SOKAKLAR

Sokaklar başlığı altında ele aldığımız şiirlerde İstanbul'un şiirlere konu olan sokaklarına yer verdik. Bu sokaklar Misakı Milli Sokağı, Kallâvi Sokak, Tersane Sokağı gibi bilinen sokaklar ve şiirde ismi verilmeyen küçük sokaklardır.

⁴⁴² Ali Mümtaz Arolat, *Hayal İkliminden Dönen Diyor Ki*, Ankara, 1960, s.68-69.

⁴⁴³ Arolat, *a.g.e.*, s.68-69.

⁴⁴⁴ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.25-26.

1.3.1. Misâkı Milli Sokağı

Misakı Milli Sokağı⁴⁴⁵ bu bölümde Ziya Osman Saba'nın *Misakımillî Sokağı No. 37* şiirinde geçer. Saba, buradaki evinde eşi ve çocuğuyla çok mutlu olmuştur. *Misakımillî Sokağı No. 37* şiirinde Ziya Osman Saba'nın anılarını görürüz. Selim İleri, Ziya Osman Saba'nın hayat hikâyesiyle yan yana okunmazsa, "Misakımillî Sokağı No.37" nin içsel kırıklığını tam açıp, ele vermeyeceğini söyler: "*Şairin talihsiz hastalığını, erken ölümünü, ölümünden önce, yakında öleceğini 'öğrenişini' okuduktan sonra, işte öylece, bu şiirdeki hüznün ve tevekkül, şiirin adındaki o tuhaf 'mektup adresi duygusu', hepsi birdenbire yerli yerine oturur.*"⁴⁴⁶ diyen İleri'nin de söylediği gibi Ziya Osman Saba'nın sıkıntılarla geçen bir hayatı vardır. İstanbul hayatının zenginliğini ve kalabalık insanlarını bir arada toplayan yalıda, mutlu bir çocukluk⁴⁴⁷ geçiren Saba, sekiz yaşında kaybettiği annesinin acısı ve ilk eşinin psikolojik rahatsızlığından dolayı yaşadığı sıkıntılarla bir dönem mutsuz ve huzursuz bir hayat sürmüştür. İkinci evliliğinden sonra eşiyle taşındığı kayınpederinin Kadıköy Misakımillî Sokağı No.37'deki evi onun için bir bakıma sığınak olmuştur. Bu semt için yazdığı şiirinde de yıllar sonra gittiği bu sokaktaki evini görüp hatıralarını tazeler ve geçmiş günlerin hüznünü derinden hisseder. İleri, "*ilk okunduğunda, bir semtten bir başka semte taşınıştan sonraki izlenimlerin, duygulanımların sezildiği*"⁴⁴⁸ şiirde, sevincin giderek azalıp hüznün öne çıktığını, yarın umudunun iyice söndüğünü ama, bir tevekkül ve razı oluşun da dikkat çektiğini söyler. Saba, şiire başlarken bu sokağı ömrü boyunca mutlu olduğu yegâne yer olarak tanıtır. Bu yüzden bu sokağa büyük özlem duyar:

*"Ah, şimdi hâtıralar mahallesinde
Misakımillî sokağı No.37.
Orası bütün evler, bütün ömür içinde,
Mesut olduğumuz evdi."*⁴⁴⁹

Eşiyle çok mutlu bir hayat yaşadığı bu evi talihin karşısına çıkardığı bir ev olarak görür. Küçük ve şirin evin her yerinde ondan ve eşinden izler vardır:

*"Talihin bir gün karşımıza çıkardığı.
El ele döşediğimiz bir çift küçük odası.
Ne diyeyim bilmem ki:
Gönül sarayı, aşk yuvası..."*⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Kadıköy'e bağlı bir sokak olan Misâkı Millî Sokağı, Ziya Osman Saba'nın uzun yıllar yaşadığı bir yerdir. Selim İleri bu sokağın yıllar içinde nasıl değiştiğini şu ifadelerle anlatır: "O Mahalle"yi okuduğumuzda, geçmiş günlerin yarı ahşap yarı kâğır bir Kadıköyü evi çıkar karşımıza. O doku, 1960'ların ortasına kadar varlığını korudu. Sonra birdenbire, İstanbul'un mimarisindeki sözüm ona yenilenişe, doku da yenik düştü." (Selim İleri, "Bir Şiirin Çevresinde", Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2007.)

⁴⁴⁶ Selim İleri, "Bir Şiirin Çevresinde", Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2007.

⁴⁴⁷ Mustafa Miyasoğlu, *Ziya Osman Saba*, Ankara, 1987, s.1.

⁴⁴⁸ İleri, a.g.m.

⁴⁴⁹ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.27-28.

⁴⁵⁰ Saba, a.g.e, s.27.

Şair, Misâk-ı Millî Sokağı'nda geçirdiği her anı, yaşadığı her duyguyu özler. Çocukluğu ve gençliği huzursuz ve mutsuz bir ortamda geçen bir insan için küçük ve sıcak bir evin anlamı büyüktür. Saba da, bir zamanlar camın önüne oturup huzur ve sükûn içinde seyrettiği karın yağışını, rüzgârın esişini özler. Bu sokağın her parçası orada yaşadığı süre boyunca onun ruhunu dinlendirmiştir:

*“Misakımillî sokağı! Senin
Esen rüzgâr, yağan karını sevdim.
Camın önüne her oturuşta seyrettiğim
Arnavut kaldırımlarını sevdim.”⁴⁵¹*

Şair, şiirin son bölümünde artık mazide kalmış olan o sokağa yolu her düştüğünde kendini derin bir keder içinde bulur. O eski sıcaklığı, samimiyeti hiçbir şekilde bulamaz. Çünkü buraya tamamen yabancılaşmıştır. Oturduğu o sıcak ve huzurlu evde artık başkaları oturmaktadır. Komşuları artık ona yabancısıdır. O kadar hassaslaşır ki kendilerinden sonra evlerine taşınan yeni sâkinlerle eski komşularının diyalogunu bile kıskanır. Bir zamanlar kendisi için bir sığınak olan o evin artık her eşyasına yabancısıdır. Pencerelerinde tanıdık olmadığı perdeler asılıdır. Bir zamanlar çocuğunun neşe içinde oynadığı bahçede artık bilmediği insanların büyüttüğü çiçekler vardır. Bu eve taşınan insanların çocuksuz olması da evin neşesini kaybettirmiş gibidir. Kısacası şair, o evden taşındıktan sonra o küçük ve sıcak saadet yuvasının bütün ruhu da kaybolmuştur. Saba, bir sığınak olarak gördüğü evin ortadan kalkmış olmasından derin bir keder duyar:

*“Ne zaman o sokağa yolum düşse şimdi,
Ayaklarım geri geri gider.
Evler cansızdır elbet, insanlar vefasız,
Komşumuz başkalarına komşuluk eder.*

*Yabancı perdeler asılmış penceresi,
Bir vakitler içinde çocuğumun oturduğu
- Yeni kiracılar evlatsız besbelli-
Şimdi birkaç saksının durduğu.”⁴⁵²*

Miyasoğlu, Ziya Osman Saba'nın şiirinin “küçük adamın ve orta halli vatandaşın günlük hayatından yola çıkan”⁴⁵³ bir şiir olduğunu söyler. Bunun yanında şairin geçmişe özlemi de dikkat çeker. Şair çocukluğunun mutlu günlerine ve ailesiyle mutlu günler geçirdiği eve özlem duyar. Ama her şeyin geride kaldığını da derin bir üzüntüyle kabul eder:

*“Söz birliği etmiş şimdi saksılar, perdeler,
Elektrik lâmbasıyla değiştirilen fener.
O sokağa ne zaman yolum düşse, bir ses:*

⁴⁵¹ Saba, a.g.e, s.27.

⁴⁵² Saba, a.g.e, s.28.

⁴⁵³ Miyasoğlu, a.g.e, s.7.

Günler geçti, geçti, geçti...”⁴⁵⁴

Şair, şiirin sonunda her şeyin geride kaldığını, o mutlu günlerin bir daha geri gelmeyeceğini üzüntüyle fark eder.

1.3.2. Kallâvi Sokak

Beyoğlu’nda bir sokak olan Kallâvi Sokak⁴⁵⁵, şiirlerinde Beyoğlu’na sıkça yer veren Attilâ İlhan’ın *Belma Sebil* şiirine konu olur. *Belma Sebil* şiirinde mekân, Beyoğlu’ndaki Kallâvi Sokak’tır. Beyoğlu’nda Kallâvi Sokağı’nda sıradan, alışılmış bir hayat devam etmektedir. Şair bir esnaf kahvesinde oturarak sevgilisi Belma Sebil’in geçmesini ümit etmektedir. Bu arada Kallâvi Sokağı’nın günlük yaşantısı da gözlerden kaçmaz. Bir esnaf kahvesi, sokaktaki güvercinler sokağa biraz âşinalık ve mahalle sıcaklığı katar. Şair, güvercin vurgusunu “kallâvi sokağı’nda güvercinler” dizesini şiirde iki defa tekrarlayarak yapar. Ayrıca “Belma Sebil”deki “sebil” kelimesi de güvercin vurgusunu arttırır. Bu güvercin sokağa sıcaklık katar:

*“kallavi sokağı’nda güvercinler
benim karanlık istanbul’um
bir esnaf kahvesine oturdum
belma sebil ya geçti ya geçer
rüzgârını içime doldururum
kallâvi sokağı’nda güvercinler
bunca yıl sönmemiş umudum
nisan değilse mayıs
Perşembe değilse Pazar
Ben belma sebil’i bulurum”⁴⁵⁶*

Şair, bu sokakta sevgilisinin geleceğini ümit ederek bekler.

1.3.3. Tersâne Sokağı

Tersâne Sokağı⁴⁵⁷ da yine Attilâ İlhan’ın şiirine konu olur. İlhan, *ikinci viyolonsel* şiirinde, Beyoğlu’ndaki Tersâne Sokağı’nı yalnızlıkla bütünleştirerek verir. Yaylı tanbur ve kedi sükûneti ve dinginliği tamamlamak için kullanılmıştır:

*“tersâne sokağı’nda bir ben kaldım
yaylı bir tambur ve bir kedi”⁴⁵⁸*

⁴⁵⁴ Saba, a.g.e, s.27-28.

⁴⁵⁵ “Sokağın bugünkü adı, Sakız’dan İstanbul’a göçmüş İtalyan ve Yunan karışığı bir aile olan Glavaniler’in adının değişmesiyle Kallâvi olmuştur.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.194.)

⁴⁵⁶ Attilâ İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.95.

⁴⁵⁷ “Unkapanı ile Kasımpaşa arasında tersanenin bulunduğu alan, Tersane adıyla anılmıştır.” Bu sokak da ismini buradan almıştır. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.334.)

⁴⁵⁸ Attilâ İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998 s.,120.

⁴⁶¹ G.Cancikyan (H. Kalutsyan ile birlikte), *Balkıs*, İstanbul, 1942, s.7.

boyunca bir dedikodu havası sezilir ve şair şiirin sonunda bahsettiği sokağın insanı dedikoduya alıştırdığını söyler. Şiir bu yönüyle biraz mizahi özellikler taşır:

*“Kadın şimdi birisini bekliyor
Zannederim para babası
Bu bekârlık çekilmez doğrusu
Herifçioğlunun kanına girmek gerekiyor
Yan oda sandık odası
Soyunmuş dökünmüş ana kuzusu
Çamaşırı kirli de onu değiştiriyor
Gıdı gıdı hanımısı
Bu sokak Üsküdar’ın neresi
İnsan dedikoduya alışıyor”⁴⁶²*

Ali Püsküllüoğlu, *İstanbul* şiirinde, Çemberlitaş’ta küçük bir evden hareketle küçük insanların hayatlarını gözlemler. Şiirde sıcak ve içten bir anlatım oluşturmak için objeler küçük ve sevimli oluşlarıyla dikkat çekerler. Böylece sıradan insanların samimi yaşantılarından bir kesit verilir. Bu kesit, mekânı İstanbul olan bir kesittir. Sıradan insanlara sıkça rastlanan Köprü ve Çemberlitaş gibi yerler konu edilir:

*“Şimdi Çemberlitaş’ta bir ev
Mini minnacık öyle durur
Penceresinde küçük bir kız
Saadeti yüzünden okunur.”⁴⁶³*

İstanbul’daki sokaklara yer veren şiirlerden biri de *İstanbul İçin* şiiridir. Ata Karatay, doğduğu evi anlatırken İstanbul’daki bu evde yaşadığı güzel günleri ön plana çıkarır. Cumbalı, kafesli evler, köşkler ve dar sokaklarıyla bu yerler İstanbul ile bütünleşmiş önemli unsurlardır:

*“Can erikleri vardı bahçesinde
Doğduğum evin.
Çamlıca’dan
Püfür püfür eserdi rüzgâr;
Beyaz köşkler, kafesli pencereler
Dar sokaklar.”⁴⁶⁴*

Nüzhet Erman, *Yedi Zümrüt Tepe, Üç Mavi Deniz* şiirinde Üsküdar’da eski bir sokaktan söz eder. Bu sokağın eski sıcaklığını yitirmiş bir yer olduğuna dikkat çeker. Halden anlayan, gözlerinden saflık ve iyi niyetin anlaşıldığı dürüst insanların kalmayıp üzüldür. Eski komşulukları, eski dostları özler. Üsküdar’ın o küçük sokağında eskiye dair kaybettiklerini arar. Üsküdar’ın bu kuytu ve dar sokağı artık çok değişmiştir:

⁴⁶² Metin Eloğlu, *Düdüklü Tencere*, İstanbul, 1951, s.18.

⁴⁶³ Ali Püsküllüoğlu, *Aydınlık İçinde*, İstanbul, 1956, s.13-14.

⁴⁶⁴ Ata Karatay, *Göz Dağı*, İstanbul, 1958, s.43.

*“Nerede o içli halden anlarlık,
O temiz yakınlık içi şenelten;
O naz gibi ince ve gözlerinden
Samimi bir saffet akan insanlar?
Nur, su kadar aziz olan o canlar?
Kimdi oynadığım, sevdiğim kimdi,
Nerede komşunun küçük kız şimdi?
O Üsküdar’daki kuytu, dar sokak
Ki bütün nimetleriyle benimdi,
İçimde başka bir Kafdağı, uzak!”⁴⁶⁵*

Faruk Nafiz Çamlıbel’in *Minareli Sokak* şiirinde esas tema bir Müslüman Türk sokağıdır. İstanbul’un ismi geçmemekle birlikte şiirde yer alan ve eski bir sokağı anlatan:

*“Halkın yavaştır, öyle ki, ma’sum adımları
Oynatmamış beş altı asır kaldırımları.”⁴⁶⁶*

dizeleri bu şehrin İstanbul olduğunu gösterir. Aşağıdaki dizeler, tipik bir Müslüman Türk evi olan ahşap, cumbalı evi anlatır. Saksıdaki fesleğen de bunu tamamlayan küçük bir ayrıntıdır:

*“Tek tük gelip geçenlere yazdan haber veren
Yalnız bir eski cumbada bir saksı fesleğen.”⁴⁶⁷*

Aşağıdaki mısralarda ise, ancak İstanbul’da bulunabilecek günlük hayata dair detaylar okuyucuya verilir. Çardaklı kahve, ahşap konak İstanbul’a özgü yapılardır:

*“Kim varsa, genci, yaşlısı, çardaklı kahvede,
Ahşap konakta keyfe dalan bahtiyar dede:*

*Bir canlı mumya çerçeveler köhne bir kafes,
Bir halka tüttürür çubuğundan nefes nefes.”⁴⁶⁸*

Fethi Giray *İstanbul* şiirinde, İstanbul’u kendi bildiği kadarıyla ve genel yönleriyle değerlendirir. İstanbul onun sevdiği ve özlediği özellikleriyle bu şiirde kendini gösterir. Kalabalık caddeler, işine yetişmek için acele eden insanlar, koşturmaca, telaş ve geçim gaalesi İstanbul yaşantısı hareketli kılan unsurlardır. Bazen, insana dertlerini hatırlatan veya unutturan hüznü bir şarkı da bunlara eşlik eder. Şair, İstanbul’u dertli bir insanın bakış açısıyla ele alır. Bu gözle görür:

“Canım İstanbul;

⁴⁶⁵ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.59-60.

⁴⁶⁶ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.44-45.

⁴⁶⁷ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.45.

⁴⁶⁸ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.45.

*Sokaklarında, caddelerinde kucak kucak,
Çiçek satılan şehir.*

*İstanbul, güzel şehir,
Affeyle bizi.
Gerçi övemedik ufkunu, mehtabını, denizini...
Sen doldur oğlum kadehlerimizi
Dertliyiz yine bu akşam.
«Söyle kızım Aksaraylı Leman;
Hüzzam faslından söyle,
Güzeldir, hazindir faslı hüzzam.»⁴⁶⁹*

Bu bölümdeki yedi şiirden G. Cancıkyan'ın *Seyahat* ve Metin Eloğlu'nun *Dedikodu* şiirlerinin dışındakilerde ele alınan sokakların ortak özellikleri bu yerlerin sıcak, samimi ve huzur dolu ortamlar oluşudur. Cancıkyan, şiirinde yaşadığı sokağın yalnızca adını verir. Eloğlu ise mizahi bir üslup kullanarak anlattığı sokağı ironik bir yaklaşımla ele alır.

1.4. MEYDANLAR

Bu başlık altındaki meydanları Barbaros Meydanı, Beyazıt Meydanı Taksim Meydanı başlıklarıyla ele aldık. Çok fazla geniş olmayan bu bölümde meydanlar farklı cepheleriyle ele alınır.

1.4.1. Barbaros Meydanı

Bu bölümde Barbaros Meydanı⁴⁷⁰, Behçet Necatigil'in birbirinin devamı olan iki şiirine konu olur. Her iki şiirde de bu meydan vasıtasıyla İstanbul'un sosyal yönüne dikkat çekilir. En çok da yoksulluk teması üzerine yoğunlaşılır.

Behçet Necatigil, *Barbaros Meydanı* şiirinde hayatının büyük bir bölümünün geçtiği Beşiktaş'taki Barbaros Meydanı'nı yoksulluğuyla öne çıkarır. Necatigil hakkında yazılan yazılarda da onun "sıkıntılı, küskün, sorunlarla dolu, buruk bir yaşamın ozanı"⁴⁷¹ olduğuna dikkat çekilir. Mehmet Narlı, *Barbaros Meydanı* şiirinde, Beşiktaş Barbaros Meydanı'ndan sahile kadar inen anne-kız çevresinde şehrin, sosyal ve kültürel tezatları ve değişimleri ile yansıdığını söyler. Meydanın ortası yoksulların oturdukları parktır; genç kız da banklara oturmak, belki de burada oturanlar arasında gönül ilişkisi kurabileceği birine rastlamak ister. Narlı'ya göre

⁴⁶⁹ Fethi Giray, *Şiirler*, Ankara, 1972, s.53-54.

⁴⁷⁰ "Beşiktaş'taki Barbaros meydanı, türbesi ve iskelesi, türbede yatan Osmanlı Devleti'nin gelmiş geçmiş en ünlü Kaptan-ı Derya'larından Barbaros Hayrettin Paşa'nın adıyla anılagelmıştır." (Önder Şenyapılı, İsim İsim İstanbul, s.56.)

Barbaros Hayrettin Paşa'nın adı Barba-rossa (Kızıl Reis, Kızıl Baba, barbar. Barba; eski Rumca'da usta, baba, meyhaneci baba)" olduğu için sonradan Barbaros şeklini almıştır. (a.g.e,s.56)

⁴⁷¹ Ersan Sözer, "Behçet Necatigil", *Türk Dili*, C: 41, S:341, Şubat 1980, s.78.

kızın, annenin birkaç adım arkasından gitmesi iki düzeyde algılanabilir. Birincisi, genç kız, park, meydan, gazino ile simgelenen şehrin içine girmek istemektedir. Fakat annesi, yoksulluğunu, acılarını sürükleyerek şehirden çıkmak, toprağa dönmek istemektedir. İkincisi, genç kız, geleneksel bir yapının insanı olduğunu gizleyerek, küçümsenme duygusundan kurtulmak istemektedir.⁴⁷²

*“Biliyorum, ayıp ve mânasız
Ama peşlerinden gidiyorum
Gezmeye çıktıkları vakit
Ana kız.*

*Beşiktaş'ta Barbaros Meydanı
Sağı anıt, solu türbe
Ortası kare şeklinde,
Parkıdır yoksulların
Bilhassa yaz ayları.”⁴⁷³*

İlerleyen bölümlerde Barbaros Meydanı daha çok ve ayrıntılı tasvir edilir. Şerif Aktaş, kalabalığıyla dikkat çeken Barbaros Meydanı'nda şairin, yoksul semtlerin kasvetli geceleri boyunca dolaşırken o meydanlarda, iskelelerde, gazinolarda, parklarda, biçare insan toplulukları içinde kalabalığın içinde bir köşede unutulmuş, bırakılmış genç kızları, nineleri, garipleri, huzursuzları dost edindiğini⁴⁷⁴ söyler:

*“Meydanın ilersi deniz kıyısı
Karaya çekilmiş kayıklar,
İskele gazinosu yanda
Sulara dökülmüş ışıklar,
Üsküdar şu karşısı..”⁴⁷⁵*

Barbaros Meydanı II, Necatigil'in Barbaros Meydanı şiirinin devamıdır. Daha önceki şiirde Barbaros meydanının yoksulların uğrak yeri olduğundan ve bu meydanın renkli kalabalığından söz edilmişti. Bu şiirde ise Barbaros meydanının eski cazibe ve güzelliğini kaybedişine vurgu yapılır. Barbaros meydanı eski güzelliğini yitirmiştir. Hiç kimse artık buraya rağbet etmez. Meydanın artık nostaljik bir özelliğe bürünmüştür:

*“O dediğim yere yaz mevsiminde
Geceleri sık sık giderdim.
Elektrik direkleri dibinde
Toplananlar yok şimdi.
Toz toprak içinde
Güreş eden çocuklar,
Top oynayanlar yok şimdi.
Kol kola gezinen genç kızlar,
Peşlerinde dolaşanlar yok şimdi.”⁴⁷⁶*

⁴⁷² Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, İstanbul, 2007, s.235.

⁴⁷³ Behçet Necatigil, *Şiirler (1938-1958)*, İstanbul, 1995, s.87.

⁴⁷⁴ Şerif Aktaş, “Behçet Necatigil”, *Türk Dili*, II, 1990, S: 464, s. 72.

⁴⁷⁵ Necatigil, a.g.e, s.87.

Barbaros meydanının eski hali yoksulluğuyla dikkat çekmiştir. Şair bu yoksulluğu insanların görünümleriyle verir:

“*Garip adamlar görürdüm:
İçmiştiler, müthiş.
Zayıf kadınlar görürdüm:
Bitmiştiler, bitmiş.
Kalabalık aileler
Evlerinde duramamış,
Kalkıp gelmiştiler.*”⁴⁷⁷

Yoksulluk, farklı insan profilleriyle ele alınır. Meydandaki insanların hepsinin halinden bu yoksulluk okunur.

1.4.2. Beyazıt Meydanı

Beyazıt Meydanı⁴⁷⁸ bu bölümde Nevzat Üstün’ün *İstanbul Üstüne* ve İsmail Ali Sarar’ın *Beyazıt Meydanı Konuşuyor* şiirlerinde ele alınır. Beyazıt Meydanı, İstanbul için önemli tarihi meydanlardandır. Beyazıt Meydanı’nı konu eden şiirlerden biri Nevzat Üstün’ün *İstanbul Üstüne* şiiridir. Üstün, bu şiirle geçmişe gider. Beyazıt ile bütünleşmiş asırlık heybetli çınarlar ve sahaflar çarşısı şairin eski günlerinin arkadaşlarıdır:

“*Heybetli çınarile Bayazıt
Rüzgârlı günlerimin arkadaşı
Musallâ taşı
Yenmemiştir daha hâtıraları
Dumanlı haliyle Sahaflar çarşısının
Büklüm büklüm eğilir hayata
Canım İstanbul.*”⁴⁷⁹

İsmail Ali Sarar, *Beyazıt Meydanı Konuşuyor* şiirinde Beyazıt meydanının köklü geçmişinden söz eder. Bu meydan, kendi ağzından kendini tarif eder. Meydan, bir tepeden yüzyıllara ve geçmişe seslenir. Heybetli ve mağrurdur. Yüzyıllardır ayaktadır ve bu süre içinde yaşadığı her şeyin izlerini üzerinde barındırır:

⁴⁷⁶ Necatigil, *a.g.e.*, s. 88.

⁴⁷⁷ Necatigil, *a.g.e.*, s.88.

⁴⁷⁸ “Semt ve meydan adını, Fatih Sultan Mehmed’in oğlu padişah II. Bayezid’in yaptırdığı külliye almıştır. Bayezid adı bugün yaygın olarak Beyazıt diye söylenmektedir. Burası Bizans zamanında Forum Tauri idi. (Boğa Meydanı). Theodosios Forumu adıyla da anılan bu meydan Kostantinopolis’in en büyük alanıydı.” (Murat Belge, İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yay., 2000, Aktaran: Önder Şenyapılı, İsim İsim İstanbul, Boyut Yay., İstanbul, 2008, s.57.

⁴⁷⁹ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.73.

“-Ben Beyazıt’ın adını alan
 Bir tepeden yüz yıllara, geçmişlere seslenen
 Ben İstanbul kenti içinde
 Minarelerimle, yapılarım
 Beyazıt Meydanı denen,
 Bir bölge, bir alan
 Kulemde ay-yıldızımdır sallanan
 Marmara ayaklarımda dize gelmiş
 Oturmuş.”⁴⁸⁰

dizeleriyle Beyazıt Meydanı kendi heybetini ve gösterişli halini anlatır:

Ben koca Beyazıt Meydanı
 Bir korku, esen delice rüzgârdır
 Uykumu bölen.”⁴⁸¹

Bu bölümdeki her iki şiirde de dikkat çeken nokta, Beyazıt Meydanı’nın heybetli görünümüyle öne çıkmasıdır.

1.4.3. Taksim Meydanı

Taksim Meydanı⁴⁸² bu bölümde üç şiire konu olur. Faruk Nafiz Çamlıbel bu meydanı nefes alınabilecek bir yer olarak nitelendirirken, Ömer Dürri Tesal ve Selâhattin Savcı, Taksim’den övgüyle söz eder.

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Bir Gezinti* şiirinde, evde kalmaktan ne zaman sıkılsa Taksim Meydanı’na gittiğini anlatır. Oralarda güzel bir kadınla karşılaşmayı ümit ederek yürür:

“Ne zaman sıkılırsa içim apartımda
 Biraz hava alırım Taksimdeki meydanda.

Yürürüm ağır ağır oradan Beyoğluna,
 Tararım gözlerimle güzelleri her yanda”⁴⁸³

Yukarıdaki dizelerden de anlaşıldığı gibi Çamlıbel için Taksim Meydanı biraz huzur bulacağı ve güzel kadınları görebileceği bir yerdir.

⁴⁸⁰ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.18-19.

⁴⁸¹ Sarar, *a.g.e.*, s.18-19.

⁴⁸² İstanbul’un en önemli ve işlek meydanlarından olan Taksim Meydanı için Sermet Muhtar Alus: “Oraya Taksim denilmesinin sebebi, Büyükdere ilerisindeki Valide mi, Sultan Mahmud mu, bilmem hangi bendden gelip bu taraflara dağılan suların taksim olduğu son nokta oluşu” açıklamasını yapar. (Sermet Muhtar Alus, *İstanbul Kazan Ben Kepçe*, İletişim Yayınları, 1995, s.45; Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.329.)

⁴⁸³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s.64-65.

Ömer Dürrü Tesal, *Üsküdar* şiirinde Taksim'e ayırdığı aşağıdaki bölümde Taksim'i tarihi yapıları ve havuzlarıyla göze hitap eden bir yer olarak değerlendirir:

“Varırsız gide gide Taksimın meydanına
Zümrüdün kalıçeler, serilmiş her yanına
Bir tarafta âbide: şan ve şerefle dolu
Kurtuluş tarihimizin, inkılâbın sembolu
Cihan önüne gelir, hürmet ile eğilir.”⁴⁸⁴

Selâhattin Savcı da *Taksim- Tiyatro* şiirinde Taksim'in önemli bir yer olduğu söyler:

“Beyoğlu'nun komşusudur bu Taksim,
Bayazıd'ın simetrisi bu isim...
Taksim'de temsil edilir Hürriyet!...
Mukaddes âbidemiz Cumhuriyet!”⁴⁸⁵

Bu bölümde yer alan İstanbul'un tarihî meydanları birçok olaya şahitlik etmiş meydanlardır. Bu bölümde Barbaros Meydanı dışındaki diğer meydanlar için yazılan şiirlerde övgüden öteye gidilmez. Yalnızca Behçet Necatigil, derin bir mesele olarak yoksulluğu Barbaros Meydanı vasıtasıyla ele almıştır.

1.5. CAMİLER

Camiler ile ilgili şiirlerde genel olarak selâtin camilerinin daha çok işlendiğini görürüz. Şairler, bu camileri ecdattan kalan kıymetli bir miras olarak değerlendirir ve şiirlerinde de bu şekilde yer verirler. Bu bölümde yer alan on dokuz şiirde camiler isim verilmeden ve genel olarak ele alınır. Özellikle bazı şiirlerde kubbe ve minare vurgusu yapılarak İstanbul bu unsurlarla özdeşleştirilir.

Orhan Rıza Aktunç *Minare Ve Sinan* şiirinde, Mimar Sinan'ın eseri olan şaheser niteliğindeki camilerin minarelerinin yüzlerce yıldan beri Bizans ufuklarında bir şark dilberi gibi varlığını muhafaza ettiğini söyler. Bu camilerin Türklüğün ismini ebediyen yaşatacağını düşünür. Bu minareler semaya beş vakit tanrının ismini haykırırlar. İlâhi gecelerde de kandil ve mahya ışıklarıyla ayrı bir güzelliğe bürünürler:

“Esrar içinde narin, o şehlevent endamı,
Göklere yükseliyor, secde midir meramı?!...
Hayretle karşılanır, yüzlerce yıldanberi,
Bizans ufuklarında bu güzel Şark dilberi”⁴⁸⁶

Edip Ayel de *Efsane* şiirinde İstanbul'un sahip olduğu bütün değerlerle bahşedilmiş bir lütuf olduğunu söyler. Camiler ve minareler de İstanbul'a ayrı bir

⁴⁸⁴Ömer Dürrü Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.63, 65.

⁴⁸⁵Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.47.

⁴⁸⁶Orhan Rıza Aktunç, *Gecelerin Âhengi*, İstanbul, 1938, s.15.

güzellik katarlar. Şair, şiire ait aşağıdaki beyitte İstanbul'un semalarını süsleyen nurlu minarelerin göğe doğru dua ettiklerini vurgular:

*“Çık Çamlıca'nın üstüne bir gün, deme dağ taş:
Karşında dua etmede kaç nurlu minâre”*⁴⁸⁷

İstanbul adlı şiirinde:

*“Saz kalemler gibi minarelerin
Uçlarından kan damlar
Zafer destanlarını
Semâlara yazdıkça,
Yedi memesini emen başlardır
İstanbulun kubbeleri
İki mavi göze mil çeker Boğaz.”*⁴⁸⁸

dizeleriyle İstanbul'daki camileri öven İdris Ahmet Pura'nın her dizesinde hayranlık vardır. Pura, bu dizelerde İstanbul'u, alışılmışın dışında ifadelerle anlatır. Minarelerin uçlarından kan damlaması, kubbelerin İstanbul'un yedi memesini emen başlar olarak anlatılması orijinal söyleyişlerdir.

Rüknettin Cemal'e göre ise İstanbul'un timsali minaredir ve “cennet beldesi” olarak nitelendirdiği İstanbul'a evliya ruhu sinmiştir. Cemal, *Şehir* şiirinde İstanbul'un geçirdiği şanlı devirlere değinir, her medeniyetin İstanbul'a kendinden bir iz bıraktığına vurgu yapar. Minareler de bu izler arasındadırlar:

*“Minare: O zaferin bugünkü timsalidir.
Belki bir irem bağı şu şehrin misalidir.
Evliya ruhu sinmiş o cennet beldesine...*

*Koca bir tarih yatan bu şehrin sinesine,
Cami avlularında uçuşan güvercinler,
Sanki eski devirden kalan son sırrı söyler...”*⁴⁸⁹

Oktay Rifat, *İstanbul Şiiri*'nde İstanbul'un bir sabah vaktindeki telaşını anlatır. İstanbul'un gündelik yaşantısına ait ayrıntıların yer aldığı şiirde bir günün başlar başlamaz nasıl bir hareketlilikle devam ettiği dikkat çeker. Şiirin aşağıdaki bölümünde ise İstanbul'un bu gündelik telâşe içinde nasıl bir güzellikle öne çıktığı vurgulanır. Aydınlık bir günde İstanbul'un camileri bütün görkemiyle arzı endam ederler. Günün aydınlanmasıyla camiler, türbeler, çeşme ve sebiller de güzel manzarayı tamamlarlar. Üsküdar'ın yoksul evleri, Çamlıca da buna eklenir. Bu şiirde de yine minare vurgusu vardır.

*“İstanbul'un üstüne güneş doğdu
Çıktı silkinerek gecenin içinden*

⁴⁸⁷ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.25.

⁴⁸⁸ İdris Ahmet Pura, *Ay Düğümleri*, İstanbul, 1944, s.11.

⁴⁸⁹ Rükneddin Cemâl, *Küçük*, İstanbul, 1948, s.3.

*Kız gibi minareleriyle Süleymaniye
Sultan Ahmet Sultan Selim Fatih camileri”⁴⁹⁰*

Mehmet Şükrü Erden’in *İstanbul Ufukları* dizelerinde ise İstanbul’un ufuklarındaki asalet dikkat çeker. Bu haliyle şehrin asil bir görüntüsü vardır:

*“Ufkun asâleti bir ihtişamı fâm oluyor
Yakut minareler üstünde yükselen güneşe.”⁴⁹¹*

İbrahim Minnetoğlu:

*“Şu minareler var ya;
Allaha giden istek
Birlikte yaşayıp, birlikte ölmek!...
Bizim de dileğimiz.”⁴⁹²*

dizeleriyle başlayan *İstanbul Üstüne İstanbul’un Kumruları* şiirinde minarelerin şehre kattığı huzura dikkat çeker. Minnetoğlu, şiirinde kumruların dilinden camileri anlatır. Burada camiler ve minareler manevi yönleriyle öne çıkmazlar. Minareler ve şadırvan huzurlu bir yaşantıyı, sükûnet içindeki bir hayatı temsil eder:

*“Şadırvanlarda şırıldıyor su
Karnımız tok ya sevgilim
Önce sevişelim
Sonra kucak kucağa öğlen uykusu.”⁴⁹³*

Minnetoğlu *İstanbul Üstüne İstanbul Düşüncesi* şiirinde ise İstanbul’un manevi yönüne eğilir. Bu maneviyat içinde şairi en çok etkileyen şey huzur ve sükûnettir. Şair, bu ortamda ruhunun dinlendiğini düşünür. İstanbul, minareleri, şadırvanları ve camileriyle öne çıkar:

*“Minarelerde dökülür zaman
Mümini temizler eski şadırvan
Ruhu kurtarmak için azaptan
Kapısını açar Tanrının evi.”⁴⁹⁴*

Cami avlusundaki renk renk güvercinleriyle camilerin İstanbul için manası, huzurdur. Bir önceki şiirinde de güvercinler huzuru temsil eden semboller olarak kullanmıştır. Güvercinler caminin verdiği manevi huzuru bir kat daha arttırırlar:

*“Cami avlusunda renk renk güvercin;
Teselli çeşmesi teselli; her din.
Üstünde yükselen yedi tepenin*

⁴⁹⁰ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.29.

⁴⁹¹ Mehmet Şükrü Erden, *Adsız Pınar*, İstanbul, 1953, s.81.

⁴⁹² İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.54-55.

⁴⁹³ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.54-55.

⁴⁹⁴ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.59.

Manâsı huzur bu âbidelerin!...”⁴⁹⁵

Şair, *İstanbul üstüne İstanbul gravürleri* şiirinde ise çok yer gezip dolaştıktan sonra İstanbul’a döndüğünde buradan daha güzel bir şehir olmadığı kanaatine vardığını söyler. İstanbul’u manevi anlamlarıyla donatan minareler, bu şehirde diğer güzelliklerle karışarak nakış nakış işlenmiş gibidir.

*“Gökyüzünde nakış nakış
Minarelerle kubbeler
Martı kanatlarında köpük
Gelmiş nakışa karışmış.”⁴⁹⁶*

Jozef Habib Gerez’in:

*“Minareler
Arşa yükselen, yalvaran yakaran
Eller kadar mukaddes.”⁴⁹⁷*

dizeleri O’nun *Çamlıca’da* şiirine aittir. Şiirde minareler Allah’a açılan eller kadar mukaddes olarak tanımlanır. Minarelerden yükselen yanık ezan sesi ve kesik bir rüzgâr bu manevi atmosferi tamamlar. Şairin şiir boyunca özellikle minare vurgusu yapması, minarelerin görüntü olarak da şehre bir estetik çehre kazandırmasıyla ilgilidir:

*“Rüzgârın bu an
Kesik kesik nefesi,
Burunlarda tütüyor
Yanık bir ezan sesi.”⁴⁹⁸*

Mehmet Salihoğlu, *Çamlıca’da Akşam* şiirinde Çamlıca’yı manevi yönüyle ön plana çıkarır. Her tarafta uhrevi bir hava vardır. Buradan görünen minare ve kubbeler uhreviliği daha da belirgin hale getirir:

*“Yangına tutulmuş bir dünyadayım,
Görülmemiş bir yaz akşamı.
Müezzin efendi, minaresinde;
Kulağım, ezan sesinde...
Çamlıca’dayım.”⁴⁹⁹*

İstanbul’u güzellikleriyle cennete benzeten şair, minareleri güneşin batışıyla alev alev görür. Kubbeler bu kıvıllık içinde güneş gibi parıldar. Şair, hem göze hem ruha hitap eden bu güzelliğin manevi atmosferine karışır ve dua eder:

⁴⁹⁵ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.59.

⁴⁹⁶ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.61-62.

⁴⁹⁷ Jozef Habib Gerez, *Renklerin Akını*, İstanbul, 1954, s.44.

⁴⁹⁸ Gerez, *a.g.e.*, s.44.

⁴⁹⁹ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.44.

*“Karşımda,
Şehir zannedilen o cennet.
Alev alev minareler,
Daha neler neler
Ufuklarda güneş gibi parıldar,
Gökten inmiş kubbeler...
Duadayım...”⁵⁰⁰*

Nureddin Özdemir, *Kubbeler Şehri Yetim II* de İstanbul’un hüznüne yer verir. Şair şiirde kim olduğu belirsiz kalan sevdiği bir insanı kaybetmiştir. Onun gidişiyle İstanbul şehri yetim kalmıştır. Şair, burada camiye bir mabetten çok sevdiği insanın gidişine üzülen elleri böğründe bir yapı olarak niteler:

*“Kubbeler şehri yetim.
Çocuklar gibi ağlıyor.
Akşamın alacakaranlığında,
Elleri böğründe kalmış Valde Cami’in
Bir türkü dinliyor Lâleli’dan
Ezan seslerine karşı.”⁵⁰¹*

Cavidan Tümerkan da *Sevinç* adlı şiirinde İstanbul’un bütün camilerine birden seslenir. Göğe uzanan minareler şaire göre sonsuzluğa daha yakındırlar. Şair, bu yüzden onların güzel bir rüyada olduğunu düşünür:

*“Siz ey Sultanahmet’in minareleri
Ayasofya!
Ne güzel, ne güzel olmalı
Yaşadığınız rüya,
Başınız göklerde
Marmara’ya karşı
Yıllar boyunca.”⁵⁰²*

Tophanede Camiler şiirinde camilere bakan Kemal Koray Asya, eski günleri hatırlar. Eski bayramlar aklına gelir, maziye döner. Camilerin daha çok rağbet gördüğünü düşündüğü eski günleri özlemle anar ve o dönemlerde camilerin daha vakur bir görüntüsü olduğunu düşünür:

*“Martılar ürperen nefeslerde
Dile geldikçe eski bayramlar
Bir yeşil şarkı söylesin camlar.*

*İnlesin şarka nur katan mermer,
Bir gelin beklesin ufuklarda
Nazlı günler niyazlı akşamlar.”⁵⁰³*

⁵⁰⁰ Salihoğlu, a.g.e, s.44.

⁵⁰¹ Nureddin Özdemir, *Yağmur Sonrası*, İstanbul, 1955, s.25-26.

⁵⁰² Cavidan Tümerkan, *Ne Olur Bir Şarkıcık*, İstanbul, 1957, s.31.

⁵⁰³ Kemal Koray Asya, *Yeralı Cenneti*, Ankara, 1957, s.34-35.

Mahir Ceylan, camilerin İstanbul'u güzelleştiren en önemli yapılar olduğunu vurgular. Ceylan, *İstanbul'u Düşünüyorum* şiirinde camilerin İstanbul'u nakış nakış süslediklerini düşünür. Camiler, İstanbul ile bütünleşmişler, buranın adeta sembolü haline gelmişlerdir. Bu şiirde de dikkati çeken nokta yine minare vurgusudur:

*“Nârin parmaklar gibi
Semaya yükselen nazlı minarelerini,
İrem bağlarının renkli çiçekleri gibi
Nakış nakış camilerini
Düşünüyorum.”⁵⁰⁴*

İstanbul Camileri şiirinde camilerin manevi atmosferine vurgu yapan Nüzhet Erman da, buralarda esenliğin hüküm sürdüğünü söyler. Ham sofı asla cami eşiğinde dize gelmez. Ayrıca en kof ruhlar bile buradan zengin ve dolu dolu döner:

*“ O ne katıksız, ne ince sanatmış
Ki, taşta en tatlı yuvarlaklığı,
Çiniye bir yeşil göz berraklığı
Verirken nura renk, renge nur katmış!*

*Varamaz zevkine asla ham sofı.
Ruhun en fakiri, için en kofı
Bile zengin, hoşnut döner oradan.”⁵⁰⁵*

Arif Nihat Asya, *Kubbeler* şiirinde yine camilerin manevi yönüne yer verir. Özellikle kubbe vurgusunun dikkat çektiği şiirde şair, kubbeyi İstanbul'un manevi anlamdaki en büyük sembolü olarak görür. Kubbe ile gökyüzüne yükselen bir mehabeti hatırlatan şair, camilerin manevi ve uhrevi yönünü de bu vurguyla artırır. Burada beş vakit uhrevi bir havanın estiği anlatılır. Camilerin estetik yönüne de dikkat çeken şair, maneviyatla sanatın camilerin mimarisinde birleştiğini söyler:

*“ Geçersen altından bu loş kemerin
Menekşe menekşe gül güldür içi...
Kapanmaz kapısı Allah evinin,
Ki beş vakit gürül gürüldür içi.”⁵⁰⁶*

Asya, *Dağlar* şiirinde İstanbul'un ufuklarındaki yoksulluğun, kubbelerin gösterişli, ihtişamlı görünüşleriyle yerini mehabete bıraktığını söyler. Kubbeler dağlardan daha gösterişli görünür. Ayrıca kubbelerin suya akisleri de onları daha büyüleyici hale getirmiştir:

*“Dağlar var, batının yangınında kor...
Dağlar var; adları Nemrut, Balahor...*

⁵⁰⁴ Mahir Ceylan, *İstanbul'u Düşünüyorum*, Çorum, 1958, s.9.

⁵⁰⁵ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.64.

⁵⁰⁶ Arif Nihat Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, İstanbul, 1982, s.80-81.

Kayışdağı kim, Alemdağ kim oluyor?

*Lâkin ufukları görünce yoksul
Dağ yerine kubbe yapmış İstanbul;
Kurşun şamdanlarda mumlar fildişi...
Ki pırıltıları sulara pul pul.”⁵⁰⁷*

Yine Asya’ya ait *Kubbeler* şiirinin mekânı İstanbul’dur. Asya, camilerin İstanbul’un maneviyatını tamamlayan önemli yapılar olduğunu vurgular. Şair, kubbeleri merkez alarak, İstanbul’u kuran medeniyetin derinliklerine doğru uzanır. Mehmet Narlı, her biri bir mimari harikası olan kubbeler ve minarelerin, sadece parayla yapılacak eserler olmadığını, gökyüzü ile kubbe arasında kurulan ilişkinin, Osmanlı mimarisinin epistemolojik temelinde olduğunu söyler. Narlı’ya göre kubbe, gökyüzünün simgesidir. Tek kubbeli camileri hedefleyen, iç sütunları kaldırmak isteyen anlayış, yaratışı taklit eden bir anlayıştır. Türk İstanbul’unun hayatı câmilerde geçer; ramazanlar, mübarek günler, bayramlar hep câmilerden evlere dağılırlar. Sultanıyla, askeri, ereni ve sanatkârıyla mihrapları, kubbeleri yapan ruh, tekbirin ebede doğru akmasını istemiştir.⁵⁰⁸ Kubbeler, aynı zamanda İstanbul’u kuran medeniyetin derinliklerine de iner. Onları yalnızca maddi varlıklarıyla yargılamamak gerekir. Onlar, birçok manevi güzelliğin de sembolüdürler.

Şair, camilerin Allah’a giden yollar olduğunu söyler. Mübarek ayların buradan uğurlandığını hatırlatır. Bayramlar burada başlar. Bütün bunlar, kubbelerin aynı zamanda sosyal yaşamın bir parçası olduğunu da ortaya koyar:

*“Allah’a giden yol buralardadır;
Kapılar açılır şerefelerden
Burdan uğurlanır mübarek aylar,
Bayram burda başlar arifelerden.*

*Mihraplar, kemerler, kubbeler yapmış,
Sultanı, çerisi, piri, veziri
Nesilden nesile götürsün diye
Kandlar üstünde şanlı Tekbîr’i.*

*Burda kubbe kemer ve mihrap olmuş,
O kıvrak şekil ki serhatte yaydı;
Atlas bayrakların dalgalarında
Rüzgârla öpüşen ince bir aydı.”⁵⁰⁹*

Asya, bir başka *Kubbeler* şiirinde yine camilerin manevi yönüne değinir. Şadırvanlarda tekbirlere güvercin seslerinin karıştığı bir atmosfere yer verilir. Güvercinler bu huzur dolu manevi atmosfere renk katarlar:

“Kimi yıkanırken şadırvanlarda

⁵⁰⁷ Asya, a.g.e, s.73,75.

⁵⁰⁸ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.192.

⁵⁰⁹ Asya, a.g.e, s.77.

*Tekbîre hûhûlar katıyor kimi:
Beyazıt önünde güvercinlerin
İncidir yemi....*⁵¹⁰

Nurettin Özdemir'in *İstanbul Üzerine Üç Söyleyiş* şiiri, aslında şairin İstanbul'a bakış açısını yansıtmayı bakımından da önemlidir. Feyzi Halıcı'nın ifadesiyle onun günlük hayatı, sevgisi, sevecenliği ve mısralara vuran tertemiz aşkı İstanbul kartpostalındadır ve o, "*İstanbul'a bir şiiristan mülkü olarak canı gönülden âşıktır*".⁵¹¹ İstanbul'u daha çok manevi yönüyle değerlendirir. Nitekim şiirin bu bölümünde de İstanbul'un manevi hayatı ve camiler ele alınır. İstanbul'un şanlı geçmişi hatırlatılır. Osmanlı dönemindeki ihtişamına yer verilir. Ezanın İstanbul için önemi ve manevi unsurların İstanbul'a kattığı değere değinilir:

*"Minyatür camileriyle Üsküdar mı böyle her sabah
Ezan-ı Muhammedi'yle rûyalarına karışan?
Selviler mi siyah aydınlığında değiştiren varlığımızı?
Günüün beş mübarek vaktinde beş defa
Bizi Allah'a çağıran minareler mi?"*⁵¹²

İstanbul'daki her caminin insanın üzerinde ayrı bir tesiri olduğunu söyleyen şair, camilerin ufuk aydınlatan yapılar olduğunu vurgular. Camiler, fetihten bir iz taşır. Hadislerle yolu aydınlatıp asırlar ötesinden yüreğe eğilirler:

*"Feth-i Mübin-i Kostantiniyyenin Fatih mi
Aydınlıklara açılmış penceresinden
Hadis-i Şeriflerin ışığıyla gösteren yolumuzu?
Ve genç yürekli bir kartal gibi eğilen üstümüze
Asırların ötesinden"*⁵¹³

Attila İlhan, *Saadet* şiirinde İstanbul'u minareler şehri olarak tanımlar:

*"işte ninni gibi bir yağmur çiseliyor
istanbul şehri minareler bulutlar içinde"*⁵¹⁴

Bu bölümdeki şiirlere genel olarak baktığımızda daha önce de belirttiğimiz gibi isim verilmeden anlatılan İstanbul camileri kubbe ve minareleriyle öne çıkarlar. Bu kubbe ve minareler çoğu şiirde manevi yönü öne çıkarılarak anlatılır. Ancak bazı şiirlerde yalnızca manevi özellikleriyle değerlendirilmezler. İstanbul için bu kubbelerin manası başka şekillerde de algılanır. Şairler, göğe uzanan minareleri ve kubbeleri İstanbul'un mimari dokusunun vazgeçilmez unsurları olarak da görürler.

⁵¹⁰ Asya, *a.g.e.*, s.79.

⁵¹¹ Feyzi Halıcı, "Nurettin Özdemir'in Sözlüğünde Şiir İnsanoğlunun Özgürlüğüdür", *Türk Dili*, C: II, S: 549, 1997, s.205.

⁵¹² Nureddin Özdemir, *Yağmur Sonrası*, İstanbul, 1955, s.35-36.

⁵¹³ Özdemir, *a.g.e.*, s.35-36.

⁵¹⁴ Attila İlhan, *Duvar*, Ankara, 1996, s.94,96.

Diyebiliriz ki bu şiirlerde minareler ve kubbeler manevi anlamlarının yanında estetik bir unsur olarak da İstanbul'un sembolüdürler.

1.5.1. Süleymaniye Camii

Süleymaniye Camii⁵¹⁵ne yer verilen bu bölümde on altı şiir vardır. Bu şiirleri tematik açıdan ayırırsak, ilk sekiz şiirde Süleymaniye Türk tarihiyle, geçmişin parlak günleriyle, cedlerle bir arada ve onlarla anlam kazanan bir yapı olarak değerlendirilir. Bu şiirlerden ilki Yahya Kemal Beyatlı'nın *Süleymaniye'de Bayram Sabahı* şiiridir. Bu şiir, Yahya Kemal'in şiir anlayışını en iyi yansıtan manzumelerden biridir. Şair, bir bayram sabahı Süleymaniye Camii'nin manevi ikliminde hissettiği yoğun duyguları dile getirir. Ancak Süleymaniye'de Bayram Sabahı "*din olmaktan ziyade millî bir manzumedir.*"⁵¹⁶ Yahya Kemal, estetik bir bakış açısıyla Süleymaniye'yi Türk tarihinin, bilhassa Osmanlı Devleti'nin parlak dönemleriyle bağdaştırır. İsa Kocakaplan bu şiiri, "*mimari, din, ordu, dil, iman, gönül, tarih, cedler, vatan, zaferler gibi milliyetimizi oluşturan unsurların ele alındığı, tekrar tekrar okunması gereken bir anıt-şiir*"⁵¹⁷ olarak niteler. "*Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiirinde Süleymaniye Camii bir dünya, bir vatan olarak şiirleştirilir.*"⁵¹⁸

Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiiri şairin gönlünün aydınlığını arttıran mehabetli bir bayram sabahıyla başlar. Şair, "*'dokuz asrında bütün halkı bütün memleketi' dizesiyle zamanı parçalayacağını, tüm zamanları 'an'a sığdırmaya çalışacağını bir ön bilgilendirme olarak ver*"[ir].⁵¹⁹ Bu bayram sabahı geçmişle anın, gecenin bitiş anı olduğu için karanlıkla aydınlığın, insan ve hayaletlerin karıştığı kendi içinde muamma bir düzeni olan kaos gibidir. "*Hayaletler, insanlar, ı ışık, karanlık, geçmiş ve an Süleymaniye'ye; Süleymaniye ise tarihe dönüşmektedir. Süleymaniye artık bütün zamanları kapsayan bir ezelî ve ebedî varlık gibidir. Bütün bir Osmanlı'nın silüetini aksettiren bir film sahnesine benzer.*"⁵²⁰

*"Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede,
Bir mehabetli sabah oldu Süleymâniye'de
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi
Yer yer aksettiriyor mâvileşen manzaradan"*⁵²¹

⁵¹⁵“Türk mimarisinin yükseliş devri eseri olan bu külliye, camiden başka medrese, mektep, darülhadis, darüşşifa, imaret, tabhane, Bimarhane, kervansaray, tıp mektebi, hamam, oda ve dükkânlar ile Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan türbelerini ihtiva eder. (S. Bilge, *İstanbul Selâtin Camileri*, İstanbul, 1978, s.37)

⁵¹⁶ Nermin Suner Pekin “Hatıralarla Yahya Kemal”, *Türk Edebiyatı*, Yıl: 23, S:266, Aralık 1995, s.7-8.

⁵¹⁷ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal’de Milliyet Fikri”, *Türk Edebiyatı*, S:301, Kasım 1998, s.40.

⁵¹⁸ Muzaffer Uyguner, *Yahya Kemal Beyatlı Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul, 1968, s.16.

⁵¹⁹ Soner Akpınar, “Yahya Kemâl’in Şiirlerinde Zaman ve Mekânın Transpozisyonu”, *Bir Medeniyati Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitab* (Haz. Kâzım Yetiş) 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.417.

⁵²⁰ Akpınar, a.g.m, s.17

⁵²¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.9.

Tozlu zaman perdesi aradan kalkar ve şair, bambaşka bir boyuta geçer. Artık o manevi âlemden insan dışında varlıklarla da bir aradadır, onların kanat seslerini duyar. Kendi ifadesiyle “mübarek ve garip” bir âlemedir:

*“Kalkıyor tozlu zaman perdesi her ân aradan.
Gecenin bitmeğe yüz tuttuğu andan beridir,
Duyulan gökte kanad, yerde ayak sesleridir.
Bir geliş var!... ne mübârek, ne garîb âlem bu!...”*⁵²²

Süleymaniye Camii artık sıradan bir mekân olmaktan çıkmıştır. “Geçmişin şimdideki görünümü olan bu mabet, kendi gök kubbemiz altında, fiziksel ve duygusal anlamdaki bir sığınak, bir korunak, bir tutunma yeri halindedir.”⁵²³ Süleymaniye artık iki dünyayı birbirine bağlayan ruhanî bir simge hüviyetine bürünür. İsa Kocakaplan onun artık ruhsuz bir âbide olmadığını, kiblesi altında cedlerimizin, dilimizin, gönlümüzün, imanımızın, ordumuz ve tarihimizin yaşadığını söyler.⁵²⁴ “Hava boydan boydan boya binlerce hayâletle dolu...” dizesinden de anlaşılacağı gibi sonsuz bir dünyanın sakinleri de oradadırlar. Havayı boydan boya dolduran binlerce hayalet, sonlu dünya ile sonsuz dünya arasındaki boşluğu doldurur. Her ufuktan bir geliş görülür. Bu geliş, eski seferlere aittir. Parlak dönemlerde yapılan akınların neferleri Süleymaniye’yi doldurur:

*“Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir;
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
Bu sükûnette karışıkça karanlıkla ışık,
Yürüyor durmadan, insan ve hayalet karışık;
Kimi gökten kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor birbiri ardınca ilâhî yapıya
Tanrının mâbedi her bir tarafından doluyor,
Bu saatlerde Süleymâniye tarih oluyor.”*⁵²⁵

Yahya Kemal bu seferlerle Anadolu’yu karış karış dolaşır. Süleymaniye hendeseden âbidedir ama “arkasında ‘taşı yenen’ insan iradesi, daha önemlisi kolleki bir talep vardır”⁵²⁶. Sıradan mimari bir yapı olmasının ötesinde şair, orayı “cedlerinin mağfiret iklimi” olarak tanımlar. Şaire göre Süleymaniye’nin üzerinde meskûn bulunduğu tepe de bir kudsîyet kazanmıştır:

*“Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarı
Adamış sevdiği Allahına bir böyle yapı.*

⁵²² Beyatlı, a.g.e, s.9.

⁵²³ Ülkü Eliuz, “Mekânın İçsel Dönüşüm Dinamikleri Bağlamında Yahya Kemal Şiiri”, Bir Medeniyati Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.422.

⁵²⁴ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal’de Milliyet Fikri”, *Türk Edebiyatı*, Yıl: 26, S:301, Kasım 1998, s.40.

⁵²⁵ Beyatlı, a.g.e, s.9.

⁵²⁶ Sema Uğurcan, “Yahya Kemal’de Berceste Mısra ve Beyitler Üzerine Bir Deneme” Bir Medeniyati Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.54

*En güzel mâbedi olsun diye en son dînin
Budur öz şekli hayâl ettiği mimârînin
Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsî tepeyi.”⁵²⁷*

İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Üstüne Süleymaniye* şiirinde Süleymaniye'yi hamasi duygularla över. Minnetoğlu'nun şiiri de Beyatlı'nın şiirine benzer yaklaşımlarla Süleymaniye'yi ele alır. Süleymaniye, bir milletin kültürünü her yönüyle yansıtır. Yalnızca dini temsil eden bir mabet değildir. Yontulan her taş, İtrî'nin sesine yol vermiş, akıncıların nal seslerini yansıtmıştır. Şair, o parlak devirlerde yalnız kılıcın değil kalemin de hükümler olduğunu hatırlatarak, dönemin önemli isimlerinden Fuzulî'yi, Mimar Sinan'ı, İtrî'yi, İbn-i Sina'yı anar ve Süleymaniye'nin de böylesine parlak bir devrin eseri olduğunu vurgular:

*“BÂKÎ'nin şiirindeki mânâyı almış Sinan
Zafer üstüne zafer getirmiş, iklimler içinden
Akıncı atlarının nal sesi...
Ulu bir ruh içinde şekil bulmuş;
Böylece yükselmiş Süleymaniye kubbesi!...”⁵²⁸*

Şaire göre Süleymaniye Camii gelecek nesillere Türk'ü anlatmak için kurulmuştur. Her yönüyle millî ve manevî unsurları barındırır. Süleymaniye, çınar gibi toprağa bağlı bir milletin bu bağlılığının simgesi gibidir. Mayasında egemenlik, hürlük gibi unsurları taşır. Her ezan okundukça adeta Türklüğe ait zaferler yeniden canlanır.

*“Çınar misali beş bin yerinden
Toprağa bağlı bir millet,
Toprağa bağlı ki;
Gönlünde gökyüzü gibi
Hürlük, egemenlik, mayasında hürriyet!...”*

*“Tanrı Uludur, Tanrı Uludur!”
Tarih tarih olduğu günden bu yana;
Türkün zaferiyle doludur!...
“Şüphesiz bilirim bildiririm”⁵²⁹*

Süleymaniye Camii, gösterişli yapısı ve manevi yönüyle şiirlere konu olmuştur. Süleymaniye, İstanbul'un iyi günlerinde de kötü günlerinde de mehabetlidir. Şiirlerde bunun yansımasını görürüz. İstanbul'un işgal altında olduğu dönemelerde bile camiler gösterişlerinden ve mehabetinden bir şey kaybetmemiştir. Halûk Nihat Pepeyi, mütareke dönemini anlattığı *Esirler İstanbul'da* şiirinde mütareke döneminin İstanbul'undan söz eder. Trajik sahneleri tasvir ettiği şiirinde

⁵²⁷ Beyatlı, *a.g.e.*, s.10.

⁵²⁸ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.64-65.

⁵²⁹ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.64-65.

Süleymaniye Camii'ne de yer verir. Süleymaniye, mütareke döneminde işgal altında olan İstanbul'da kara bahtına ağlamaktadır:

*“Yurdun kara bahtına o da benzesin diye,
Kara bir bayrak olmuş gökte Süleymaniye.”⁵³⁰*

Her zaman gösterişin ve şatafatın sembolü olan cami, karanlık günlerde de bir milletin ortak acısını, kederini bayraklaştırarak milli birlik ruhunu temsil eder.

Fuat Şükrü, *Ramazan Geceleri* şiirinde Süleymaniye'yi kulların tanrıya hediyesi olarak niteler. Şaire göre Süleymaniye insanüstü bir mimari dehanın ürünüdür:

*“ Göğün altında Süleymaniye
Tanrıya kulları yapmış hediye.
Açamam söz ulu mimarından
Neye kadir oluyormuş insan!...
Bu işi sır gibi saklar yaradan
Bir de Türk san'atını piri Sinan!... ”⁵³¹*

Edip Ayel, *Süleymaniye* şiirinde Süleymaniye'nin hem manevi yönüne vurgu yapar, hem de mimârisindeki dehâya dikkat çeker.

*“Elbet denir o kubbeye baktıkca: Mûcize!
Almaz bu kârı havsala, pes! der Acem, Frenk.”⁵³²*

dizeleriyle de Süleymaniye'nin olağanüstü bir güzellik ve büyüleyiciliğe sahip olduğunu vurgulayarak, onun diğer milletleri bile hayrete düşüren mehabetine vurgu yapar. Süleymaniye'nin kubbeleri insana, câminin imarındaki mucizevî dehayı hissettirir. Süleymaniye'nin her sütununu dikmeye ancak devler muktedirken, Türk'ün dehası bu imar işini de başarmıştır. Şaire göre Süleymaniye adeta bir mucize gibidir. Olağanüstü bir mimarlıkla inşa edilmiştir. Her tarafta büyük bir sanatın yansımaları görülür:

*“Tan vakti her minâreyi insan görüp sanır
Eflâke sanki yükselen öz nûrdan fışenk.*

*Hep taş değil o gördüğün: iman alâmeti
Âvîzelerse kubbede bir uhrevî hevenk.”⁵³³*

Ayel, bir başka *Süleymaniye* şiirinde bu caminin bir sanat şaheseri olduğuna dikkat çeker. Avizelerden uhrevî bir ışık akmaktadır. Cami'nin güzelliği ön plandadır. Caminin mimarisine Türk'ün dehası yansımıştır:

⁵³⁰ Halûk Nihat Pepeyi, *Mütareke*, İstanbul, 1938, s.26-28.

⁵³¹ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.42.

⁵³² Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.13.

⁵³³ Ayel, *a.g.e.*, s.13.

*“Sarkar o kubbeden bize san’at hevenk hevenk,
Türkün dehâsı etmede mermerle sanki cenk.*

*“Âvizelerden akmada bir uhrevî ziya,
Bulmakta cennet aksini camlarda renk renk.”⁵³⁴*

Hikmet Şinasi Önel da *Süleymaniye* şiirinde, Süleymaniye’yi manevi yönüyle değerlendirir:

*“Bir Süleymaniye bir nesle yeter;
En büyük san’atı gösterdi bize.”⁵³⁵*

dizeleriyle de onun büyük bir sanat şaheseri olduğunu ifade eder. Süleymaniye bir nesle gösterilebilecek en güzel sanatı göstermiştir. Mimar Sinan’ın dehasını yansıtan Süleymaniye heybetiyle de dikkat çeker:

*“Tanıtır olmasa seccâde, hasır,
Müslüman mâbedi her gün, her asır,
Kubbenin heybeti altındaki sır.
O dehâ sırrını gösterdi Sinân...”⁵³⁶*

Nurettin Artam’ın *Kırkıncıdan Sonra* şiiri, aslında ömrün gelip geçmesi teması üzerine kurulmuştur. Süleymaniye Camii’nin de ismi geçer:

*“Bu yaştan sonra yazılmaz bol bol
Nazım, şiir, kafiye;
Bu yaştan sonra bir Sen Piyer, bir Sen Pol,
Bir Süleymaniye
Yapar gibi.”⁵³⁷*

Bu bölümdeki Nevzat Üstün’ün *İstanbul Üstüne*, Selâhattin Batu’nun *Süleymaniye*, İskender Fikret Akdora’nın *İstanbul Şehri*, Arif Nihat Asya’nın *Süleymaniye* şiirlerinde Süleymaniye’nin heybetli yapısına yer verilir. *İstanbul Üstüne* şiirinde Süleymaniye’nin ihtişamlı mimarisi dikkat çeker. Nevzat Üstün’e ait şiirde Süleymaniye, asırlık duvarlara el emeği, göz nurunun altın çivilerle işlendiği bir yapı olarak anlatılır. Şair Süleymaniye’yi insanoğlunun yapabileceği en üstün yapılardan biri olarak anlatır:

*“El emeği, göz nuru, altın çivi
İşlenmiş asırlık duvarlara
Ruhu sinmiş koca Mimar Sinan’ın
Öyle bir yapı ki
Süleymaniye*

⁵³⁴ Ayel, *Mozaiik*, İstanbul, 1944, s.17.

⁵³⁵ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.16.

⁵³⁶ Önel, *a.g.e.*, s.16.

⁵³⁷ Nurettin Artam, *Seccade*, Ankara, 1946, s.19-20.

*Camii Kebir
Yaparsa böyle yapar
İnsanoğlu ne denir.”⁵³⁸*

Selahattin Batu'ya ait *Süleymaniye* şiirinde Süleymaniye çok heybetlidir ve mermerden yontulmuş bir dağa benzer. Kıtalar üzerinde yükselen bir çatıyı andırır. Bir hayal saltanatı gibidir. Caminin özellikle heybetine dikkat çekilir. Süleymaniye, başı göğe değen bir yapıdır. Önünde saraylar, hisarlar devrilmiştir:

*“Bir yüzü kızaran mağrube çevrilmiş
Heybeti Budin'den görünsün diye
Önünde saraylar, hisarlar devrilmiş
Başı göğe değen Süleymaniye.”⁵³⁹*

Süleymaniye'nin mehabetine yer veren şairlerden biri de İskender Fikret Akdora'dır. Akdora, *İstanbul Şehri* şiirinde Süleymaniye'yi, Mimar Sinan'ın elinden çıkmış bir zirve olarak tanımlar ve hâlâ geçmişin izlerini canlı tuttuğunu söyler:

*“İşte Süleymaniye! O tepelerden tepe
Denizden daha mavi, maviden daha geniş
Büyük Sinan'ın eli orda göklere değmiş”⁵⁴⁰*

dizeleriyle bu duygularını dile getirir. Akdora, şiir boyunca İstanbul şehrinin büyüklüğüne sürekli vurgu yapar. Bu şehri büyük kılan unsurları sıralar. Bunlar arasında Süleymaniye'nin önemli bir yeri vardır. Süleymaniye, şaire göre, mimarisindeki kusursuzluk ve manevi yönüyle İstanbul'un en önemli sembollerindendir. Ayrıca bu mabedde hâlâ Kanunî Sultan Süleyman'dan hatıralar vardır:

*“Buyruğunca kurulu, tam gönlünce Hakan'ın
Hâlâ alnı parlıyor minberde Süleyman'ın”⁵⁴¹*

Süleymaniye şiirinde, Süleymaniye'yi heybetli bir yapı olarak anlatan şairlerden biri de Arif Nihat Asya'dır. Asya, Süleymaniye'nin mehâbetini ve ihtişamını Erciyes Dağı'na benzeter:

*“Dağ parçası kubbeler... ufaktan, iriden;
Gel, haşmeti gör yandan, ilerden, geriden:
Bir mu'cize devrinde Sinan Erciyes'i
İstanbul'a dikmiş getirip Kayseri'den!”⁵⁴²*

⁵³⁸ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.72.

⁵³⁹ Selâhattin Batu, *Bursa'da Yeşiller*, Ankara, 1949, s.10-13.

⁵⁴⁰ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s.13.

⁵⁴¹ Akdora, *a.g.e.*, s.13.

⁵⁴² Arif Nihat Asya, *Rübaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.258.

Bu bölümdeki son şiirler olan Halide Nusret Zorlutuna'nın *Kuşlar*, Selâhattin Savcı'nın *Süleymaniye'yi Ziyaret*, Nüzhet Erman'nın *Yaprak, Dal Okyanusu*, Hikmet Şinasi Önel'un *Süleymaniye'de Yalvarış* şiirlerinde İstanbul farklı temalarla ele alınır. İstanbul özleminin ana tema olarak yer aldığı Halide Nusret Zorlutuna'nın *Kuşlar* şiirinde derin bir İstanbul sevgisi de dikkat çeker. Gurbette olan şair, İstanbul'a ait olan her şeyi özlemiştir. Haliç'te bütün haşmetiyle duran Süleymaniye de bunlardan biridir:

*“Gidin, görün kuşlar:
Akşam seması üstünde minareler,
Haliç'te bütün haşmetiyle “Süleymaniye...”⁵⁴³*

Selâhattin Savcı da *Süleymaniye'yi Ziyaret* şiirinde Cami'nin güzelliğini anlatır. Mimar Sinan'ı över. Bu caminin bir deha ürünü olduğunu hatırlatır. Süleymaniye'yi ilk defa ziyaret eden bir Anadolu şairinin heyecanı ve coşkusu dizelerine de yansır:

*“Görmeyenler görmek için delirir,
Her tepeden Süleymaniye belirir...
İnce zevki pâyansız nurlu iman;
Kâinatta biricik Mimar Sinan...”⁵⁴⁴*

Nüzhet Erman, *Yaprak, Dal Okyanusu* şiirinde mezarlık, cami avlusu ve asırlık ağaçların gölgeleriyle geçmişe döner. Mezarlıklar onu sükûn ve huzurun dünyasına götürür. Selviler, ahireti bütün gerçekliğiyle ona hatırlatır. Bu düşünceler hırstan, ihtirastan uzaklaştıran hislerdir. Süleymaniye Camii'nden de söz eden şaire, Süleymaniye camisinin avlusu fetih günlerini, zafer çılgınlıklarını, kılıç şakırtılarını hatırlatır. Şair, tarihin görkemli günlerine gider:

*“Bütün bu yaprak, dal okyanusunda,
Süleymaniye'nin ak avlusunda
Durulan güvercin, kumru sesleri,
Titreyen zengin bir fetih rüyası.
Fatih'in sevinci, Bizans'ın yası,
Uçuşan kılıç, nal şakırtıları,
Zafer naraları, boru sesleri,
O uzak, o mesut gaza yılları.”⁵⁴⁵*

Hikmet Şinasi Önel, *Süleymaniye'de Yalvarış* şiirinde halas olmak ve Allah'a çabuk ulaşmak ve her türlü üzüntü, dert ve tasadan kurtulmak için Süleymaniye'ye gidip oradan Allah'a yalvarmak ister:

“Bir gün de Süleymaniye'den yalvaralım gel,

⁵⁴³ Halide Nusret Zorlutuna, *Yurdumun Dört Bucağı*, Ankara, 1950, s.76-77.

⁵⁴⁴ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.27.

⁵⁴⁵ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.61.

Allah'a halâs olmak için, tez varalım gel.

*Dertten, nice vehmin acısından, tasalardan,
Kurtulmak için türlü üzüntüyle, şu dardan.*⁵⁴⁶

İstanbul ile bütünleşmiş bir cami olan Süleymaniye, bu bölümde yukarıda da belirttiğimiz gibi gösterişli ve haşmetli yapısıyla, manevi yönüyle dikkat çeker. Daha çok geçmişin ihtişamlı günleriyle bir arada hatırlanır. Bu bölümdeki şiirler arasında yalnızca Halûk Nihat Pepeyi'nin *Esirler İstanbul'da* şiirinde farklı bir yaklaşım görürüz. Pepeyi, işgal yıllarının İstanbul'una yer verdiği şiirinde Süleymaniye'yi yurdun kara bahtını temsil eden kara bir bayrak gibi görür. Şairin ümitsizliği onun Süleymaniye'yi bu şekilde karamsar bir anlatımla ele almasına sebep olur.

1.5.2. Ayasofya Camii

Ayasofya⁵⁴⁷ her dönemde İstanbul için büyük bir öneme sahip olmuştur. İncelediğimiz şiirler içinde Ayasofya'yı cami olarak değerlendirenlerin yanı sıra kilise olarak ele alanlar da vardır. Bu yüzden Ayasofya hem camiler hem de kiliseler başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölümde Ayasofya ile ilgili sekiz şiir vardır. Bu şiirlerden Nazım Hikmet'in *Bir Şehir Rehberi* hariç, diğer şiirlerde Ayasofya'dan övgüyle söz edilir.

Ayasofya'ya şiirinde yer veren şairlerden biri olan Nazım Hikmet Ayasofya'yı alışılmışın dışında bir bakışla ele alır. Üslubunda bir öfke ve

⁵⁴⁶ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.43.

⁵⁴⁷ Ayasofya'nın inşası ile ilgili çok farklı bilgiler verilir. Bunların büyük kısmı rivayetle sınırlı kalır. A. Halûk Dursun da özellikle fetihten sonra Ayasofya'nın, hakkında en çok efsane ortaya çıkarılan mabed olduğunu söyler. (Konuyla ilgili bkz. A. Halûk Dursun, "Bir Ulu Mâbetten Şehri Okumak", 1.Milletler Arası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi Bildiriler Kitabı, (Haz. Öner Çubukçu), Türkiye Yazarlar Birliği, Ankara, 2011, 242-246.) Ayasofya'nın inşası ve isminin verilmesiyle ilgili rivayetlerden biri de Evliya Çelebi'ye aittir. Buna göre: "Hz Süleyman âlemi seyrederken bâd-ı saba "Hz Süleyman'ın mahmelini Sarayburnu'na indirdi. Burada Hz. Süleyman bir mabed inşa eyledi. Hz. Âdem'den 5052 sene sonra, Yanko İbn-i Madyan'ın torunlarından Vezendon adındaki kral zuhur edip, İstanbul'u yedinci kere imar etti. Vezendon'un kızı Makedonya şehirlerinden Sofya'da doğmuş olduğundan ona nisbetle Ayasofya" ismi verilir. (Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, Yaşar Baş, *Kiliseden Müzeye Ayasofya Camii*, İstanbul, 2006, s.33.)

Ayasofya'nın ilk binası, ilk çağ İstanbul'unun merkezi yerinde, birinci tepe üzerinde, 4. yüzyılda, ahşap çatılı bir bazilika biçiminde yapılmıştı. Bazilika, dikdörtgen alanı uzunlamasına üçe bölecek şekilde ahşap çatıyı taşıyan iki sıra ahşap dikme veya sütunla orta kısım geniş ve yüksek kalacak tarzda yapılmış tapınak anlamındadır." (Akgündüz; Öztürk; Baş, *a.g.e.*, s.36.)

İstanbul'un fethini müteakip şehirde bulunan yüzden fazla kilise ve manastır, cami ve ibadethane haline getirilmiş, bir çoğu da medrese ve hangâh yapılarak ehli tarikata barınak olmuştur. Fetihle birlikte, ilk Müslüman ibadetinin gerçekleştirildiği Büyük Ayasofya Kilisesi de artık Ayasofya Camii olmuş, adının değiştirilmesine gerek görülmemiştir. Fakat bina, Bizans İmparatorluğu'nun son zamanlarında bakımsız kalmış olduğundan Fatih Sultan Mehmed, derhal yoğun onarım çalışmalarına başlamıştır. (Akgündüz; Öztürk; Baş, *a.g.e.*, s.129-130.)

Stefanos Yerasimos da Ayasofya'nın yapımıyla ilgili iki rivayet olduğunu söyler. Birinci rivayette Ayasofya'nın yapımında imparatorun önemli rol aldığı, ikincisinde ise Tanrı'nın önemli role sahip olduğu söylenir. (Stefanos Yerasimos, *Kostantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, İstanbul, 1993, s.136.)

Ayasofya'yı önemsemediğine dair bir vurgu vardır. Nazım Hikmet, *Bir Şehir Rehberi* şiirinde Ayasofya'yı alelade bir yapı olarak gördüğünü söyler. Şehrin manevi havası, mimarisi ve tarihi onu ilgilendirmez. Çünkü o, kendi ifadesiyle tarih veya coğrafya hocası değildir; İstanbul'u da çok iyi bilmemektedir. Sadece bir şair duyusu ve samimiyetiyle İstanbul'a dair düşüncelerini dile getirir. Üslubu biraz serttir. Çünkü İstanbul'a karşı bir öfke duymaktadır bu şiirde. Bütün şiir boyunca İstanbul'un kendisi için coğrafya kitaplarında gördüğü alelade birkaç resim; ve ismi her kitapta birkaç farklı şekilde (Konstantiniyye, Konstatinopl, Dersaadet, İstanbul) anılan sıradan bir şehir olduğunu vurgular. İstanbul'un ahlâki çöküntü içinde bulunan, kendi zevkleri için yaşayan eğlenceye düşkün hedonist, bencil insanlarını anlattığı şiiri İstanbul'a duyduğu öfkeyi anlatması yönüyle biraz Tefik Fikret'in *Sis* şiirini andırır. Nazım Hikmet, Narlı'nın ifadesiyle "*hem İstanbul'un Türkleşmesinin ve İslamlaşmasının hem de Hristiyan dünyasının simgelerinden biri olan*" ⁵⁴⁸ Ayasofya'ya dört köşe taş bir ambar kadar ilgi duyduğunu söyler. Aşağıdaki bölümde de şair, bu düşüncelerini dile getirir:

“Ben ne tarih hocasıyım
ne de coğrafya.
Beni ancak
dört köşe taş bir ambar
kadar
alâkadar
eder
Ayasofya!” ⁵⁴⁹

Ayasofya'yı fethin ihtişamlı günleriyle birlikte ele alan Osman Yüksel Serdengeçti, İbrahim Tarık Çakmak, Gökhan Evliyaoğlu ve Mualla Anıl, fethin Ayasofya için de bir zafer olduğuna vurgu yapar. Osman Yüksel Serdengeçti, *Ayasofya* şiirinde, Ayasofya'yı İslâm'ın nuru, Türklüğün gururu olarak tanımlar. Ayasofya, ıslıl ıslıl yanan muhteşem bir mabettir. Ancak, Ayasofya'nın o eski ihtişamlı günlerini bulamayan şair, derin bir üzüntüye kapılır:

“Ey islâmın nuru, Türklüğün gururu Ayasofya!
Şerefelerinde fethin, Fatihin şerefi,
Islıl ıslıl yanan muhteşem mâbet!...
Neden böyle boşboş, neden böyle bir hoşsun?
Hani minarelerinden göklere yükselen,
Ta... Mâveradan gelen ezanlar?
Hani o ilâhî devir, ilâhî nizamlar?
Ayasofya ses vermiyor!
Ayasofya bir hoş,
Ayasofya bomboş!...” ⁵⁵⁰

Ayasofya'nın müze olması şairi üzer. Binlerce erin baş koyduğu temiz yerde artık kirli ayaklar dolaşmaktadır. Şair, onu bu hale koyanlara isyan eder.

⁵⁴⁸ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.198.

⁵⁴⁹ Nazım Hikmet, *Varan 3*, İstanbul, 1930, s.59.

⁵⁵⁰ Osman Yüksel Serdengeçti, *Bu Millet Neden Ağlar*, Ankara, 1952, s.53-54.

Kubbelerden gönüllere güröl güröl akan Kur'an sesleri artık duyulmaz. Müslümanlar sindirilmiş, dört halifenin ismi kubbelerden yere indirilmiştir. Şair, Ayasofya'yı bu hale getirenleri dine, imana saldıran insanlar olarak niteler:

*“Fethin, Fatihin mabedinden kitab-ı mübini,
Bu ulu dini kaldıran kim?...
Dinimize, imanımıza saldıran kim?...
Mabedinin göğsüne uzanan nâmahrem eli
Kimin elidir?”⁵⁵¹*

Şair, Ayasofya'yı “puthaneye” çevirenlere beddua eder. Bu inkisarlı dizelerinde Ayasofya'yı cami yapanlara derin bir nefret duyar:

*“Söyle, Ayasofya söyle: Seni puthane yapan hangi delidir?
Onların elleri kurusun, dilleri kurusun!...”⁵⁵²*

Ayasofya'nın tekrar cami olmasını arzular. Şu anda Ayasofya'yı böyle görmenin ızdırabını yaşasa da Ayasofya'nın cami olacağı gün, ikinci bir fetih yaşanacaktır:

*“Bizler, Fâtihin torunları, yakında putları devirip,
Yine seni camiye çevireceğiz...
Dindaşlarımızla,
Kanlı gözyaşlarımızla abdest alarak secdelere kapanacağız.
Tekbir ve tehlil sedaları, boş kubbelerini yeniden dolduracak...
İkinci bir fetih olacak
Ayasofya ikinci bir fetih...”⁵⁵³*

İbrahim Tarık Çakmak, *Fatih İstanbul'da* şiirinde Ayasofya'nın bir gökkuşağı olan kemerleri, pırıl pırıl altından kubbeleriyle dikkat çektiğini söyler. Fatih'in İstanbul'u aldıktan sonra buraya girişi ve bu mabedi dikkatli bir şekilde inceleyişi kurgusu üzerine yazılmış olan şiirde Ayasofya Fatih'in gözünden anlatılır ve buranın ilâhi bir eser olduğu vurgulanır:

*“Hükümdar ağır ağır geçti Ayasofya'ya,
Bir kavsi kuzah olan her kemerin altından;
Bir göktür ki kubbeler pırıl pırıl altından.*

*Oya gibi işlenmiş mermer taşları süzdü,
Mozayık tabloları seyretti derin derin,
İlâhi olduğuna hükmetti bu eserin.”⁵⁵⁴*

⁵⁵¹ Serdengeçti, a.g.e, s.53.

⁵⁵² Serdengeçti, a.g.e, s.53.

⁵⁵³ Serdengeçti, a.g.e, s. 54.

⁵⁵⁴ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.63.

Gökhan Evliyaoğlu:

*“Paslı bulutlarla düştükçe bir bir
Kılıçtan kurtulan sadalar
Gökyüzünde kapılar aralanıyor
Karanlık beldeye güneşler yağıyordu...”⁵⁵⁵*

dizeleriyle başlayan *Cuma* manzumesinde, İstanbul muhasarası esnasında yaşananlara yer verir. Karanlık Bizans ufuklarının bir anda aydınlığa büründüğünü söyleyen şair, Ayasofya’nın dört burcuna dört sipahi dikildiğini de belirterek Ayasoya’nın camiye dönüşecek olmasının heyecanını dile getirir:

*“Yalan gibi, inanılmaz heybetler içinde sahi
Dikilmişti dört burcuna dört sipahi
Ayasofyanın.”⁵⁵⁶*

Mualla Anıl,

*“Döküldü erguvanî tüller
Akşamın sularına...”⁵⁵⁷*

dizeleriyle başlayan *Mühürdarda Akşam* şiirinde, bir renk cümbüşüyle İstanbul’a gelen akşamın güzelliğine vurgu yapar. Akşam beraberinde bir âhenk de getirmiştir. Ayasofya asırların ötesinden tekrar yüzünü gösterir. İstanbul’da adeta fethin tarihi günleri belirir:

*“Gök harelendi leylâkisinde rengin,
Ufukta kayboldu adalar,
Sislenen Ayasofya
Asırlar ötesinde belirdi tekrar...
Gözbebeklerimde meş’aleleri tutuştu fethin,
Yaprak açıldı destanlarından
O günlerin,
Altın tarihinde, bu akşam,
Yine yakut rengile yandı
İstanbul!...”⁵⁵⁸*

İskender Fikret Akdora *İstanbul Şehri* şiirinde Ayasofya’nın, düşünen ve düşündükçe büyüyen bir yapı olduğunu söyler. Şaire göre Ayasofya, İstanbul için tahmin edilemeyecek büyüklükte bir öneme sahiptir. Bulunduğu yerde sadece alelade bir taş yığını değildir. Bu yüzden Ayasofya’yı İstanbul’un orta yerinde düşünen bir kafaya benzetir:

⁵⁵⁵ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızilelması*, İstanbul, 1953, s.41-42.

⁵⁵⁶ Evliyaoğlu, *a.g.e.*, s.41-42.

⁵⁵⁷ Mualla Anıl, *Savrulan Yapraklar*, Ankara , tarihsiz, s.16.

⁵⁵⁸ Anıl, *a.g.e.*, s.16.

*“İstanbul şehri büyüktür
Aşkıyla, nârasıyla büyük
Kan kesilmiş ebedi cür’asıyla büyük
Ortada Ayasofya düşünen bir kafadır
Mavi gök parçasına yaslanmış büyümede
Gerinmiyor şüphesiz gerinmek kolay değil”⁵⁵⁹*

Mehmet F. Çavuşoğlu da Ayasofya şiirinde Ayasofya’nın manevi yönünü ön plana çıkarır. Ayasofya’nın fetihten sonra putları atarak gelin tebessümüyle İslam âlemine gülümsediği anlatılır:

*“Kubbesinde hâre hâre nûr;
Duvarlarında âyet âyet oya
Dört yanında dört minâre...
Başında âlem taç fâtihi mü’minleri bekliyor;
Gelin gûyâ...”⁵⁶⁰*

Şair, çan sesleri susarak tekbirin başladığı andan itibaren Ayasofya’nın mümin bakışların saffeti altında mest ve mağrur olduğunu söyler:

*“Uyanmış bin yıllık gecenin seherinde,
Mahmûr...
Yağıyor mutlu geleceklerden kubbesine,
Nûr...
Çan susmuş, dört yönünden beş vakit,
Tekbir duyulur...
Mü’min bakışların saffeti altında mest,
Mağrur...”⁵⁶¹*

Anıl, *Denizde İstanbul* şiirinde de İstanbul’un birçok yerinin farklı özelliklerine yer verir. İstanbul farklı yaşantıların hüküm sürdüğü farklı mekânlarıyla bir çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik İstanbul’a zenginlik katar. Şair, bu yerlerden biri olan Mühürdar’da Ayasofya minaresinin ezana hasret olduğu belirtir:

*“Adalardaki uyanış
Mühürdar’ı gözler,
Ayasofya minaresi,
Sabahta,
Tanrı adını özler....”⁵⁶²*

Bu bölümdeki şiirlerden Nazım Hikmet’in *Bir Şehir Rehberi* şiirinde Ayasofya, şair için hiçbir anlam ifade etmez. Şairin, İstanbul’a olan öfkesini şiirin bütününde görürüz. Bu yüzden İstanbul’a ait olan hiçbir şeyi sevmez. İstanbul’a olan

⁵⁵⁹ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s.10.

⁵⁶⁰ Mehmed F. Çavuşoğlu, *Ulubadlı Hasan Destanı*, İstanbul, 1959, s.37.

⁵⁶¹ Çavuşoğlu, a.g.e, s. 38.

⁵⁶² Mualla Anıl, *Savrulan Yapraklar*, Ankara, tarihsiz, s. 41.

öfkelerini de bu şehre ait hiçbir şeyi önemsemediğini belirterek dile getirir. Osman Yüksel Serdengeçti için ise Ayasofya İslam'ı ve fethi temsil eder. şairin bu camiye bakışı da bu doğrultudadır. Şiirin tamamına da baktığımızda Ayasofya'nın sanat veya estetik değerine dair bir şey göremeyiz.

İbrahim Tark Çakmak, Gökhan Evliyaoğlu ve Mehmet Çavuşoğlu'nun bu bölüme aldığımız şiirleri, bu şairlerin fethin 550. yılı münasebetiyle yazmış oldukları şiir kitaplarından alınmıştır. Bu sebeple bu şairlerin şiirlerinde Ayasofya, fethin önemli bir parçası olarak ele alınır. İskender Fikret Akdora Ayasofya'yı İstanbul'un ortasında bu şehrin düşünen kafası gibi görür. Mualla Anıl ise bu bölümdeki iki şiirinden *Mühürdarda Akşam* şiirinde Ayasofya'yı fetihle birlikte ele alırken *Denizde İstanbul* şiirinde ise ezan sesine hasret bir Ayasofya değerlendirmesi yapar.

1.5.3. Fatih Camii

Fatih Camii⁵⁶³ bu bölümde Mehmet Gökalp'in *Fatih'in Sesli Kubbesi* ve Arif Nihat Asya'nın *Fatih Camisi* şiirlerinde geçer. Her iki şiirde de Fatih Camii heybetiyle dikkat çeker. Selatin Camileri arasında yer alan bu cami, Mehmet Gökalp'in *Fatih'in Sesli Kubbesi* şiirinde manevi atmosferiyle anlatılır. Her gecenin seherinde müezzinlerin okuduğu ezanla manevi hava daha da artar. Müminlerin kalbinde ilahi bir hayat tazelenir:

“Haşmetle yükselmiş,
Saadet kapısının,
En mümtaz yerinde.
Her gecenin seherinde
Şafak vakti,
Müezzinlerin «Allahü Ekber» sadâsı,
Yayılırken kanat kanat,
Tazelenir müminlerin kalbinde
İlâhi bir hayat.”⁵⁶⁴

İkinci vaktinde kubbelerden yükselen ezan, Allah'a ulaşır. Cengâver cedlerin ruhu bu kubbeden seslenir. Şair bu sesleri fetih günlerinin sesi olarak tanımlar:

“Bunlar ki islâmın vefalı mahbûbesi,
Onlar da gizli fetih günlerinin sesi.
Bu cami'
Güzellerin güzeli,
Fatih'in sesli kubbesi...”⁵⁶⁵

⁵⁶³ “Bu camiin yerinde eski bir kilise mevcuttu. Fatih, fethi müteakip harap olmuş kilisenin yerine bir cami yapılmasını emretmiştir. Cami, 1467 yılında yapılmaya başlanıp, 1470'de tamamlanmıştır.” (Konuyla ilgili bkz. S. Bilge, *İstanbul Selâtin Camileri*, İstanbul, 1978, s.15)

⁵⁶⁴ Mehmet Gökalp, *Kılıçların Gölgesi*, İstanbul, 1955, s.22-23.

⁵⁶⁵ Gökalp, *a.g.e.*, s.22-23.

Arif Nihat Asya, *Fâtih Camisi* şiirinde caminin tam bir ilim ve irfan yuvası olduğunu söyler. İmanla ilim ve sanat bu camide adeta birleşmiş gibidir. Şaire göre cami hem ilmi, hem de sanat ve estetiği kendinde birleştirmiştir:

“Üstünde alemlerin var: altın destan!
Altında sütunların, kurulmuş dîvan!
İmân, ortanda muhteşem bir kubbe;
Ey âbide, çevrende ilim, Sahn-ı Seman!”⁵⁶⁶

Fatih Camii, her iki şiirde de ihtişamlı bir yapı olarak dikkat çeker. Mehmet Gökâlp caminin manevi yönüne dikkat çekerken aynı zamanda fetih günlerine de vurgu yapar. Arif Nihat Asya da geçmişin parlak günlerine vurgu yapar.

1.5.4. Sultanahmet Camii

Birçok şiire konu olan Sultanahmet Camii⁵⁶⁷ de İstanbul’un önemli camilerindendir. Sultanahmet Camii bu bölümdeki dört şiirde daha çok manevi yönüyle öne çıkar. Ayrıca mimari özelliğiyle de kültür ve medeniyet vurgusu da yapılır.

Fuat Şükrü Dilbilen, *Ramazan Geceleri* şiirinde Ramazan gecelerinin maneviyatını Sultanahmet, Yenicami, Süleymaniye gibi önemli camilerle ön plana çıkarır. Şair, Sultanahmet Camii’ni arşa uzanan bir ele benzetir. Sultanahmet, haşmetinin yanı sıra çeşmibülbül gibi ince ve narindir:

“Sultanahmet; uzanan arşa bir el
Hakka ermek ona bir tatlı emel
Çeşmibülbül gibi pek ince; fakat—
—Tanrı vermiş ona haşmet, kat kat.”⁵⁶⁸

Ömer Dürrü Tesal, *Hu! Hu!* şiirinde, bir gün Sultanahmet meydanında mahzun bir halde gezerken o günün Cuma olduğunu hatırlatan sala ve ezanı duyar. Ancak ezana icabet edip camiye giden kişi sayısının çok az olduğunu esefle görür. Bu durum onu çok üzer. Bu kayıtsızlığın sebebini düşünürken birden etrafı kaplayan mehabetli “Hu! Hu!” Sesleriyle irkilir. İlk önce bunun manevi bir hal içine giren ruhunun hissettiği şeyler olduğunu düşünür. Ancak daha sonra cami avlusundaki güvercinler olduğunu fark eder. Güvercinlerin bu sadakatleri ve maneviyatı arttıran halleri şairi çok mutlu eder. O anda her şeyin fani; baki olanın yalnızca Allah olduğunu hatırlar:

“Yüksek minarelerin, kubbelerin mehabeti
Ulu gölgeler halinde yayılmıştı meydana
Sultanahmet, Ayasofya... iki tarih yan yana
Düşünmekteydiler bu kayıtsızlığın sebebini

⁵⁶⁶ Arif Nihat Asya, *Rûbaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.259.

⁵⁶⁷ “Cami, kendi adı ile anılan Sultanahmet semtindedir. Temeli bizzat Sultan Ahmet tarafından atılmıştır.” (S. Bilge, *İstanbul Selâtin Camileri*, İstanbul, 1978, s.52).

⁵⁶⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.42.

*O düşünce hüznün ve haşyetle titretti beni
Bir uçurum açılmıştı ayağımın altında
Kendimi asılmış sandım yerle gök arasında...”⁵⁶⁹*

Ercüment Eren de *Sultan Ahmet* şiirinde Sultanahmet Camii’ni kurşun kubbeleri, sükkûn dolu avluları ve ibrişim inceliğindeki minareleriyle anlatır. Cami maneviyatıyla göklere yükselmek ister gibidir:

*“Kurşun kubbeler,
Sükkûn dolu avlular
İbrişim inceliğinde
Minareler.
Göklere
Yükselmek isteyen
Bir İbadet.”⁵⁷⁰*

Selâhattin Savcı *İstanbul* şiirinde aşağıdaki dizelerle Sultanahmet Camii’ne övgülerde bulunur. Diğer şiirlerinde olduğu gibi burada da hayranlık duygusu öne çıkar:

*“Okutur yapanın ruhuna rahmet,
Altı minaresiyle Sultanahmet...”⁵⁷¹*

Bu bölümdeki şiirlerde Sultanahmet camiine bakışlar birbirine çok benzer. Her bir şiirde caminin manevi yönü öne çıkarılır. Şiirlerde bu camiye övgülerde bulunulur.

1.5.5. Beyazıt Camii

Beyazıt Camii⁵⁷² ile ilgili tek şiir, Orhan Murat Arıburnu’nun *Peyzaj* adlı şiiridir. Orhan Murat Arıburnu *Peyzaj* isimli kısa şiirinde Beyazıt meydanının uhrevi

⁵⁶⁹ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.45-46.

⁵⁷⁰ Ercüment Eren, *Bir Olalım*, İstanbul, 1948, s.44.

⁵⁷¹ Salâhattin Savcı, *SAVCI’nın Sazından*, İstanbul, 1951, s. 22.

⁵⁷² “Cami, kendi adı ile anılan Beyazıt semtindedir. Bânisi, Sultan Bayezid’dir. Bu cami ve müştemilâtı olan medrese, mektep, imaret, kervansaray ve hamam İstanbul’un en mühim noktasına 1501-1506 tarihleri arasında kurdurulmuştur. Bu medresenin müderrisliğinin şeyhülislâm olanlara tevcihi şart kılınmıştır. İlk görev, Zembilli Ali Efendi’ye verilmiştir. Camiinin mimarının kim olduğu hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Mimarının Kemâleddin veya Üstad Hayreddin olması hakkında ihtilaf var ise de bir arşiv vesikasına göre mimarının Yakup Şah ve halifelerinin Ali ve Yusuf olduğu belirtilmektedir. Bu eser, klâsik devrin öncülerindendir. Camiinin, birer şerefeli iki minaresi vardır. Bayezid Camii’nin üç kapısı, 20 sütuna dayalı 25 kubbeli bir şadırvan avlusu bulunmaktadır. Ortada şadırvan mevcuttur. Mabedin sol tarafında Hünkâr mahfili yer alır. 1736 tarihinde camiinin sağ tarafına Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi tarafından bir kütüphane yaptırılmıştır. Mihrab üzerinde, büyük kapıda, şadırvan avlusu kapılarında Şeyh Hamidullah’ın yazısı ile kitabe ve levhalar mevcuttur.” (S. Bilge, *İstanbul Selâtin Camileri*, İstanbul, 1978, s.25-26).

Reşat Ekrem Koçu da Beyazıt Camii ile ilgili olarak şunları aktarır: “İstanbul’da kendi adına nispetle anılan tepede ve meydana İkinci Sultan Bayazid’in imâret, medrese, mektep, kervansaray ve bir çifte hamamdan mürekkep hayır ve cemiyet yapılarının mihrâkı, Türk İstanbul’un hürriyet ve şahsiyet

havasından söz eder. Beyazıt Camii, müminlerin bir araya geldiği manevi bir ortam olarak anlatılır. Şadırvanlar ve buradaki güvercinler de bu uhrevi atmosferi tamamlar:

“*Meydan, Beyazıt meydanı
Cami; müminlerin.
Hacılar işlerini bitirmiş
Şadırvan, abdest alan güvercinlerin...*”⁵⁷³

Şiirde uhrevi yönüyle dikkat çeken caminin avlusundaki güvercinlerden de söz edilmesi camiye huzur veren bir hava katar.

1.5.6. Yenicami

Yenicami⁵⁷⁴ bu bölümde, üç şiirde geçer. Bunlardan yalnızca Fuat Şükrü Dilbilen’in *Ramazan Geceleri* şiirinde caminin manevi yönüne yer verilir. Aytekin Ozan’ın *Yenicami* adlı mizahi manzumesinde bu cami ismen geçer. Vurgulanmak istenen esas unsur da değildir. Ali Püsküllüoğlu’nun *Serüven* şiirinde ise yalnızca güvercinleriyle öne çıkan alelade bir yapıdır. Fuat Şükrü Dilbilen, *Ramazan Geceleri* şiirinde ramazan gecelerinin maneviyatının Yenicami’de daha çok yaşandığını belirtir. Okyanus gibi bir enginliğe sahip olan Yenicami’yi dünyaya bedel bir cami olarak görür:

“*Yenicami koca dünya bedeli
Deniz altında kurulmuş temeli.
Hem ilâhi, hem büyük, hem narin
Okyanuslar gibi pek çok engin.*”⁵⁷⁵

Aytekin Ozan’ın *Yenicami* isimli maniye benzeyen manzumesinde Yenicami ismen geçer:

“*Yenicami yeni değil,
Eminönü emin değil.
Çok dolaşma oralarda güzelim,
Seni yiyip bitirirler,
Beni değil.*”⁵⁷⁶

damgalarından bir âbide; Fatih Sultan Mehmed’in yaptırdığı cami bir zelzelede yıkıldığı ve bugün gördüğümüz Fatih Camii on sekizinci asır yapısı olduğu için İstanbul’da en eski büyük padişah camii.” (Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, Dördüncü Cilt, İstanbul, 1960, s.2229.)

⁵⁷³ Orhan Murat Arıburnu, *Kovan*, İstanbul, 1940, s.46.

⁵⁷⁴ Yeni Cami, bir Valide camiidir. 16. yüzyıl sonlarında Üçüncü Murad’ın annesi Safiye Sultan tarafından başlanmış, Dördüncü mehmet’in annesi Hatice Sultan tarafından tam 69 yıl sonra tamamlanmıştır. Yenicami denmesinin sebebi de bütün bu uzun inşa senelerinden birinde kubbesi yapılırken hasara uğraması üzerine planlarının yeniden yapılmış olmasından ileri gelir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.357.)

⁵⁷⁵ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.42.

⁵⁷⁶ Aytekin Ozan, *Faltaşı*, İstanbul, 1956, s.30.

Serüven şiirinin yazarı Ali Püsküllüoğlu Beyazıt, Kapalıçarşı, Yenicami ile güzel günlerini ve sevgilisini hatırlar. Sevgiliyle güzel bir gün geçiren şair, basit şeylerle mutlu olmayı anlatır:

*“Ben Beyazıt’tan girdim
O Çarşıkapı’dan
Kapalıçarşı’da buluştuk*

*Yeni Cami’de güvercinleri gösterdim
Gülhane’de serserileri
Sarayburnu’nda
Vapurları ve martıları seyrettik.”⁵⁷⁷*

Bu üç kısa şiirde Yenicami, üç farklı bakış açısıyla ele alınır. Çok derinliği olmayan bu şiirlerde Yenicami, asıl mekân olarak değil, şiirlerdeki esas mekânı tamamlayan bir unsur olarak görülür.

1.5.7. Nuruosmaniye Camii

Nuruosmaniye Camii⁵⁷⁸ ile ilgili tek şiir Fuat Şükrü Dilbilen’e ait olan *Ramazan Geceleri* şiiridir. Dilbilen, bu şiirinde güneşten başka hiçbir şeyin Nuruosmaniye camisi kadar parlak olmadığını söyler. Bu cami, Türklüğün sembolü olarak varlığını sürdürmektedir:

*“Nuruosmaniyeden az parlak—
— Yerin üstünde güneş var ancak.
Mermeri dantela yapmakta hüner
Türklüğün bilgisine tâkızaffer!...”⁵⁷⁹*

1.5.8. Koca Mustafa Paşa Camii

Bu bölümde Koca Mustafa Paşa Camii⁵⁸⁰ yalnızca Yahya Kemal Beyatlı’nın *Koca Mustâpaşa* şiirinde geçer. Koca Mustafa Paşa Camii İstanbul’un önemli tarihi camilerindendir. Turan Karataş, Yahya Kemal’in bu semtin sükûnlu havasında bir âhîret kokusu duyduğunu söyler. Kalbi çok dolduran bir iman ile vecde gelmiş bir vezirin yaptırdığı Koca Mustafa Paşa Camii’nin, bu semtte yaşayanlara verdiği

⁵⁷⁷ Ali Püsküllüoğlu, *Karanfilli Saksı*, İstanbul, 1958, s. 28.

⁵⁷⁸ Nuruosmaniye adı, cami ve külliye yapıtırtan padişah 3. Osman ve caminin içindeki ışıktan gelmektedir. Nuruosmaniye Camii’nin kubbesinde En-Nur suresinin 35. ayeti yazılıdır: “Allah, göklerin ve yern nurudur.” Nuruosmaniye külliyesi cami, imaret, medrese, kütüphane, türbe, sebîl, çeşmeden oluşur. Ve bu külliye semte de adını vermiştir. (Öder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul* İstanbul, 2008, s.258.)

⁵⁷⁹ Dilbilen, *a.g.e.*, s.42.

⁵⁸⁰ İsa Kocakaplan, bu cami ile ilgili olarak şu bilgileri verir: “Koca Mustafa Paşa Camii’nin bir özelliği şerefelerinde kandil yakılan ilk cami oluşudur. Haziresinde birçok tanınmış kişi ve hattatın, bu arada Şeyh-i Sâni unvanıyla anılan Hattat Hafız Osman (1642-1698)’in da kabri bulunmaktadır.” (İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal’de Milliyet Fikri”, *Türk Edebiyatı*, Yıl:2, S:301, Kasım 1998, s.41).

huzurdan bahseder.⁵⁸¹ Şair, Koca Mustafapaşa Camii’ni ve semtini fetih hâdisesiyle birleştirir. Bu cami, adeta fethin tecellisidir:

*“Şu fetih vak’ası, yârab! Ne büyük mu’cizedir!
Her tecellîsini nakletmek uzundur bir bir;
Bir tecellisi fakat, ruhu saatlerce sarar;
Koca Mustâpaşa var, camii var, semti de var.”*⁵⁸²

Şair, buradaki cami ile ilgili olarak bir Rum vezirin eski manastırda namaz kılariken bir anda vecde gelerek buraya cami yaptırması hikâyesine de yer verir:

*“Bir fetih câmii yapmak dilemiş İslam’a.
Sebeup olmuş bu eser yâd edilir bir nâma.”*⁵⁸³

Şair, bu şiirinde de diğer şiirlerinde çoğunlukla yaptığı gibi, fethin parlak günlerini hatırlatır ve bu camiye o günlerle temellendirir.

1.5.9. Eyüp Sultan Camii

Eyüp Sultan Camii⁵⁸⁴ bu bölümde tek şiirde geçer. Bu şiir, İbrahim Minnetoğlu’nun *Eyüp Sultan* şiiridir. Bu şiirde yaşamanın güzelliğini hatırlamaya başlayan Minnetoğlu, daha sonra manevi atmosferden sıyrılarak etrafını gözlemler, bu gözlemlerini şiire yansıtır. Cami avlusundaki güvercinlere, kitap sergisine dikkat çeker:

*“Bu güvercinler, kursaklarında;
Merhamet darısını saklar.
Eyüpsultan camisi kapısında,*

⁵⁸¹ Turan Karataş “Yahya Kemal ve Din”, 50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı, 30 Ekim-2 Kasım 2008, Üsküp, s.208.

⁵⁸² Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.49.

⁵⁸³ Beyatlı, *a.g.e.*, s.49.

⁵⁸⁴ S. Bilge, Eyüp Sultan Camii ile ilgili şu bilgileri verir: “1798 tarihinde minarelerinden başka her yeri yıkılarak, Hüseyin Efendi nezaretinde bugünkü camiin yapımına başlanmış. 1800 tarihinde tamamlanmıştır. 1822 senesinde Haliç tarafında olan minaresine yıldırım isabet etmiş ve üst şerefesi hasar görmüştür. II. Mahmud’un fermanı ile cami tekrar tamir edilmiştir. Cami haricinde bulunan mahfelleri Darüssaade Ağası Beşir Ağa bina etmiştir ki, kendisi de burada medfundur.

Camiin planı dikdörtgen şeklinde olup, mihrabı çıkıntılıdır. Merkezî kubbe altı sütun ve iki filayağına dayalı kemerlere oturtulmuştur. Etrafında sekiz yarım kubbe bulunmaktadır. Camiinin iç avlusu 12 sütuna müstenit 13 kubbelidir. Dış avlunun caddeye bakan iki kapısı vardır. Birinci kapıdan hünkâr mahfiline gidilir. Hünkâr mahfili asma bir kat olup, altında birtakım odalar bulunmaktadır. Cami avlusunun ortasında şadırvan ve arka tarafında türbeler ve mezarlar vardır.

Eyyub Sultan Camii’nin haziresinde pek çok ulema ve devlet ricalinin kabir ve türbeleri vardır. Bunlar: Sadrazam Ferhad Paşa, Nişancı Feridun Paşa, Defterdar Mehmed Paşa, Sadrazam Siyavuş Paşa, Vezir Pertev Mehmet Paşa, Vezir-i Azam Sokullu Mehmed Paşa, Kaptan-ı Derya Mustafa Paşa, Kaptan-ı Derya Serdar-ı Ekrem Hüsrev Paşa türbeleridir. (S. Bilge, *İstanbul Selâtin Camileri*, İstanbul, 1978, s.5-6.)

*Kitap sergisinde;
Birkaç kuruş hediye edilir
Yasin-i Şerif, din ile ahlâk... ”⁵⁸⁵*

Eyüp Sultan ile ilgili bu tek şiirde daha çok caminin civarına dikkat çekilmiştir. Caminin manevi yönünden ziyade avlusundaki güvercinlere, yakınındaki kitapçılara yer verilir.

1.5.10. Rüstem Paşa Camii

Yalnızca Mithat Cemal Kuntay’ın şiirinde yer bulan Rüstem Paşa Camii⁵⁸⁶ de İstanbul’un tarihî camilerindendir. Kuntay, *Rüstem Paşa Camii* şiirinde, Rüstem Paşa camisini överken dua ve maneviyat kısmına ağırlık verir. Ancak câminin, devrinde pek sevilmeyen bir şahıs olan Rüstem Paşa’nın ismiyle anılmasını hoş görmez:

*“Koştum duâların çiniler ilkbaharına
Daldım hayâl olup ta sütunlar diyârına*

*Lâkin o kanlı nokta nedir, aklım almadı,
Mabedde dalgalanmada bir katilin adı ”⁵⁸⁷*

Buraya kadar ele alınan camiler ile ilgili şiirlerde farklı tematik yaklaşımlar görürüz. Bu temaları genel olarak ele alırsak, camilerin manevi atmosferine vurgu yapan şiirler; Osmanlının parlak günlerine vurgu yaparak camilerin maneviyatını cedlerle kültür ve medeniyetle temellendiren şiirler, camilerin heybetli yapılarına dikkat çeken şiirler, dinî yönünü öne çıkaranlar ve camileri birer mucizevî yapı olarak görenlere (Özellikle Süleymaniye Camii) rastlarız.

Özellikle selâtin camileri olan Süleymaniye, Fatih, Sultanahmet gibi camiler ile ilgili şiirlerin sayısının fazla oluşu dikkat çeker. Ayasofya ise fetihle birlikte anılır ve cami olarak ibadete açıldığı dönemlere vurgu yapılarak bu camiden iftiharla söz edilir.

1.6. TÜRBELER

Bu bölümde yer alan türbeler, Eyüp Sultan Türbesi, Sümbül Sinan Türbesi ve Diğer Türbeler başlıklarıyla başlıklarıyla ele alınmışlardır. Bu türbeler arasında Eyüp Sultan, hakkında en çok şiir yazılan türbedir.

⁵⁸⁵ İbrahim Minnetoğlu, *Ağvan*, İstanbul, 1960, s.82-83.

⁵⁸⁶ Mimarı, Mimar Sinan olan cami, Kanuni Sultan Süleyman’ın iki ünlü sadrazamından biri olan Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış ve dolayısıyla yapıtranın adını taşımaktadır. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.284.)

⁵⁸⁷ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.56.

1.6.1. Eyüp Sultan Türbesi

Eyüp Sultan⁵⁸⁸ türbesiyle ilgili bu bölümde on üç şiir yer alır. Bu şiirlerin yedi tanesinde Eba Eyüb Ensari'ye övgüler vardır. Bu şiirler Selâhattin Savcı'nın *İstanbul*, Mehmet Kâmil'in *Der vasf-ı Sitâyîş-i Stanbul*, Suat Giray'ın *Eyüp Sırtlarında*, Kemal Koray Asya'nın *Eyüp'te Türbe*, Mehmet Çavuşoğlu'nun *Eyûb Sultan*, Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal'ın *Eyüp Sultan ve Eyüp Sultan'ı Ziyaret* şiirleridir.

Selâhattin Savcı *İstanbul* şiirinde Eyüp Sultan türbesine yer verir. Bu türbenin Eyüp semtine farklı ve güzel bir anlam kattığını vurgular. Eyüp semti, Eyüp Sultan türbesiyle maneviyatını arttırmıştır:

*“Burda Allah’ın ikinci sevgilisi yatıyor,
Eyüp Sultan İstanbul’un yüreğidir, atıyor...
Eyüp Sultan, Peygamberin en büyük sahabesi!
Eyüp Sultan, İslâmın ikinci bir kâbesi...”*⁵⁸⁹

Mehmed Kâmil'in *Der vasf-ı Sitâyîş-i Stanbul* şiirinde Eyüp, doğulu yönüyle dikkat çeker. Minareleriyle ön plana çıkar. Ve Eyüp şairin dizelerinde ölümü ön plana çıkarır. Uhrevi havası şairin dizelerinde kendini gösterir:

*“Eyüp Sultan derler ana
Sütunlar üzre kurşun kubbeler durur
Selâ verir minârede ters kasketli birisi
Güvercinler dem çeker
Yüz sürülür Eyûp Pirin kabrine
Bir mezarlık sıra sıra serviler
Tabut ardı cemaat
Bu yaşama bu ölüm
Zira insan büyüktür.”*⁵⁹⁰

⁵⁸⁸ Süheyl Ünver bu türbe ile ilgili olarak şunları aktarır: “Mevcut tarihi kayıtlar, Eyüp Sultan türbesinin daha Hicrî VI. asırdan beri şimdiki yerinde tanındığını bildiriyor. Bir defa Eyüp Sultan semti sur haricinde bir Bizans köyüdür. Fetihden sonra büyümüş, bir kasabamız olmuştur. Tarihi rivayetlere nazaran Ebu Eyyubi'l Ensari ilk Müslümanlardan ve medinedeki ensardandır. Hazrec kabilesine mensuptur. Peygamberimiz Medine'ye hicret ettikte devesi kapısının önüne konduğundan yedi ay misafir olarak evinde kalmıştır. Kendisi sahabedendir. Peygamberimizden pek çok hadis rivayet etmiştir. En kuvvetli rivayetlere göre hicretin 49. yılında ve bir rivayette 51. senesinde Yezid İbn-i Muaviye ile İstanbul muhasarasında şehit olmuştur. Ebu Eyyub muhasara esnasında nefes darlığından hastalanarak vefat edince bu makama gömülmüştür. Bir rivayete göre kabrinin yeri 806 sene unutulmuştur. 1453'te devrini en büyük âlim, Fadıl ve hakîmlerinden Şeyh Akşemseddin hazretleri tarafından keşfen yeri bulunmuş ve işaret ettiği yer kazıldığında “Hazâ kabr-i Eba Eyyub” diye taş meşkûk bir kitabe çıkmıştır.” (A. Süheyl Ünver, *İstanbul Risaleleri* 3, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s.254.)

⁵⁸⁹ Salâhattin Savcı, *SAVCI'nın Sazından*, İstanbul, 1951, s.25.

⁵⁹⁰ Mehmed Kâmil, *Dünya Güzel Olmalı*, Ankara, 1954, s.21-22.

Suat Giray, *Eyüp Sırtlarında* şiirinde, Eyüp sırtlarını manevi havasıyla dile getirir. Eyüp, sessiz ve huzur dolu bir yerdir. Bu, Eyüp mezarlığında daha çok hissedilir. Manevi havası bu semte ister istemez bir sükûnet havası katmıştır:

*“Eyüp sırtlarında mezar taşları
Mezar taşlarının kavuk başları
Camiinin karnı hep aç kuşları.*

*Eyüp sırtlarında yatar Evliya
Rüzgâr mezarlığa seslenir gûya
Görünen sanki bir sihirli rüya...”⁵⁹¹*

Kemal Koray Asya da Eyüp’ün manevi havasına vurgu yaparak Eyüp Sultan’ı över. Eyüp Sultan’ın Eyüp semtine farklı bir âlemin uhrevi havasını kattığını düşünür. *Eyüp’te Türbe* şiirinde:

*“Belki bir kible için Beytullah,
Belki bir belde için sultansın”⁵⁹²*

dizeleriyle Eyüp Sultan’ın önemine vurgu yapar. Şaire göre Eyüp Sultan Türbesi, birçok insanı bu semtin manevi atmosferine çeker:

*“Bu hayaller yolunun tahtında
Belki bir belde için sultansın.”⁵⁹³*

Mehmet Çavuşoğlu’nun *Eyûb Sultan* şiirinde Eyüp Sultan’dan övgüyle söz edilir. Eyüp Sultan’ın da fethin müjdesini aldığına dikkat çekilir. İstanbul’un fethini müjdeleyen hadis hatırlatılır:

*“Bin sene ezan hasretiyle;
Kıvranan bu büyük veliye;
Fetih müjdesi ayân oldu.”⁵⁹⁴*

Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal, çocuklara Eyüp Sultan’ı anlatmak için yazdığı *Eyüp Sultan* şiirinde:

*“Bu Allah dostunu sen de ara, bul!
«O»nsuz neye yarar canım İstanbul!...”⁵⁹⁵*

⁵⁹¹ Suat Giray, *Ümitsiz Rüya*, İstanbul, 1955, s.48.

⁵⁹² Kemal Koray Asya, *Yeralın Cenneti*, Ankara, 1957, s.32-33.

⁵⁹³ Asya, *a.g.e.*, s. 32-33.

⁵⁹⁴ Mehmed F. Çavuşoğlu, *Ulubadlı Hasan Destanı*, İstanbul, 1959, s.17-18.

⁵⁹⁵ Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal, *Eyüp Sultan’ı Ziyaret*, İstanbul, 1960, s.3.

dizeleriyle Eyüp Sultan'a duyduğu sevgiyi dile getirir. Eyüp Sultan'ın manevi atmosferinden söz eder. Eyüp Sultan'da çok önemli insanların da bulunduğunu söyler.

Bir başka şiiri olan *Eyüp Sultan'ı Ziyâret*'te Eyüp Sultan'a duyduğu sevgi ve hayranlığı dile getirir. Biraz halk şiiri havası sezilen şiirde Eyüp Sultan'a duyulan derin sevgi vardır:

*“Ey gönüller şâhı, Hazret-i Hâlid!...
Hakikat Yolu'nu göster bize, kalk!
Bak, nasıl toplanmış dergâhında halk:
Onlar da aşkınla yanmış, kavrulmuş
Kimi yolda harman olup savrulmuş...”⁵⁹⁶*

Edip Ayel'in *Eyüb* ve Ziya Osman Saba'nın *Toprağım* şiirlerinde Eyüp Sultan Türbesi her iki şaire de hayatın faniliğini, ölümün gerçekliğini hissettirir. Edip Ayel'in sone tarzında yazılan *Eyüb* şiirinde Eyüp semti uhrevi bir bakışa açısı ve ölüm fikriyle ele alınır. Eyüp Sultan'ın türbesindeki lahдинin hayatın boş olduğunu gösterdiğini vurgular:

*“Şu satırlar silik de olsa oku:
Kime ait acep bu köhne lahit?
Şu kavuk hangi zâte bak ait?
Bu sütun andırır kırılmış oku.*

*Ürperirken kışın, yazın şu Haliç,
Ah ederken için için selvi,
Dünkü hepler olur bu arsada hiç!”⁵⁹⁷*

Ziya Osman Saba, *Toprağım* şiirinde hayat ve ölümü iç içe hissetmek ister. Şiirde, uhrevi ortamlarda bulunma isteği dikkat çeker. Bu, biraz da şairin mizacıdan kaynaklanmaktadır. Mustafa Miyasoğlu, Ziya Osman'ın “Mümin, mütevekkil ve mütevâzi kişiliği, azla yetinmeyi ve dünya hırslarından uzak, orta halli insanın İstanbul kültürünü devam ettirme çabasını ortaya koyan şiirleriyle” bir derviş kimliği ortaya koyduğunu söyler.⁵⁹⁸ Saba'nın bu derviş kimliği onun uhrevi mekânları tercih etmesinde etkilidir. Mehmet Narlı da haklı bir tespitle Ziya Osman Saba'nın “modern insan kadar caddeler, arklar, meyhaneler, otellerle”⁵⁹⁹ ilgili olmadığını belirtir. Şair, kendisini dünyaya çeken, kutsal değerlerden uzaklaştıran mekânlar yerine âhirete daha yakın hissettirenleri tercih eder. Eyüp Sultan'da manevi bir atmosfer içinde olmak ister. Sevdiklerinin hepsini yanında hisseder. Ölümü daha yakından hissetmek ve derin düşüncelere dalmak istediğini vurgular:

⁵⁹⁶ Öcal, a.g.e, s.8.

⁵⁹⁷ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.37.

⁵⁹⁸ Mustafa Miyasoğlu, *Ziya Osman Saba*, Ankara, 1987, s.5.

⁵⁹⁹ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.212-213.

*“Ne kadar istiyorum akşamleyin ezanda,
Eski bir evde olmak orda, Eyüpsultanda;
Bir yanda ölmüşlerim, bir yanda kalanlarım.*

*Duyayım: gece, gündüz, hayat, ölüm iç içe,
Dallara konan karga, camımı vuran serçe,
Toprakta yatan annem, eli dizimde karım.*

*Ahret dolsun içime kumruların “Hu...”sundan,
Diyeyim, camiinin geçerken avlusundan,
Şu musalla taşında bir namaz yatacağım.”⁶⁰⁰*

Aşağıdaki dört şiirde ise Eyüp Sultan Türbesi müstakil olarak ve farklı temalarla ele alınır. Feyzi Halıcı *Eyüp* şiirinde Eyüp semtinin mehâbetine vurgu yapar. Gösterişli olan Eyüp bu yönünü maneviyatından almaktadır. Eyüp Sultan türbesinin bu semtte olması, sebeplerden bir tanesidir. Eyüp’ün simgelerinden biri olan güvercinler, bu manevi havayı tamamlar:

*“Bu ne heybettir delice
Bu ne heybetli şan Eyüp
Mavi köpüklü Halice
Bakışın semâdan Eyüp...*

*Satvetinin eksik nesi,
Ufkun bir zafer kubbesi.
İlk fethin sende türbesi,
Sende Eyüp Sultan, Eyüp...”⁶⁰¹*

Seyfettin Başçılar’ın *Kırkbirinci Sokak* şiirinde Eyüp Sultan ismen geçer. Şiir doğrudan Eyüp Sultan ile ilgili değildir:

*“Biri Eyüp Sultan’da cuma günleri
Ötekisi Tanrıyla dalga geçer
Duaların faydasız olduğu belli
Şarkı söyler, döner dolaşır içer.”⁶⁰²*

Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal’a ait *Gidelim Çocuklar Eyüpsultan’a* çocuklara hitaben yazılan bir şiirdir. Bu şiirde, Eyüp Sultan’ın önemi, çocukların anlayacağı bir dilde anlatılır:

*“Çevresi güvercin, leylek yuvası,
Çeker müminleri, kutsal havası,
Onsuz İstanbul’un yoktur mânâsı,*

⁶⁰⁰ Ziya Osman Saba, *Sebil ve Güvercinler*, İstanbul, 1943, s.36.

⁶⁰¹ Feyzi Halıcı, *Masmavi*, İstanbul, 1952, s.46-47.

⁶⁰² Seyfettin Başçılar, *Önce Bulut Vardı*, Kilis, 1959, s.14.

Gidelim çocuklar, Eyüpsultan'a!... ”⁶⁰³

Eyüp Güvercinleri şiirinde ise, Eyüp Sultan türbesi civarındaki güvercinlerin buranın manevi havasını arttırdığını düşünür:

*“Sanmayınız andırır:
Perileri, cinleri!...
Geçmişî canlandırır:
Eyüp güvercinler!... ”⁶⁰⁴*

Eyüp Sultan Türbesi bu bölümde on üç şiirde Eba Eyûb Ensari'nin manevi yönü, ölüm fikri ve müstakil konuları ele alan dört ayrı şiirler ele alınır.

1.6.2. Sümbül Sinan Türbesi

Bu bölümde Sümbül Sinan ile ilgili tek şiir, Yahya Kemal Beyatlı'nın *Koca Mustâpaşa* şiiridir. Sümbül Sinan Türbesi⁶⁰⁵, ne yer veren Koca Mustapaşa şiirinde Yahya Kemal, bu semtte türbesi bulunan Sümbül Sinan'ın ruhunun bu semtten hiç ayrılmadığını düşünür. Sümbül Sinan, manevi varlığıyla bu semtin maneviyatını da arttırmıştır:

*“Ne ledünni gecedir! Tâ ağaran vakte kadar,
Bir mücevher gibi Sümbül Sinan'ın rûhu yanar.”⁶⁰⁶*

Koca Mustafa Paşa camiinin avlusundaki Sümbül Sinan Türbesi'ni Yahya Kemal, Sümbül Sinan'ın manevi varlığıyla ele alır.

1.6.3. Diğer Türbeler

Bu bölümde yer alan şiirde türbenin ismi belirtilmez. İslam şehirlerinin önemli özelliklerinden biri de mezarlık, türbe gibi mekânların yerleşim yerlerine çok

⁶⁰³ Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal, *Eyüp Sultan'ı Ziyaret*, İstanbul, 1960, s.15.

⁶⁰⁴ Öcal, *a.g.e.*, s.11.

⁶⁰⁵ “Sümbül Efendi Türbesi'nde ilk olarak, krem rengi duvar üzerindeki kimi sağa, kimi sola boyun eğmiş aşı boyalı sümbül motifleri göze çarpar. İki büyük kubbe altında yer alan türbe, her zaman aydınlıktır. Gelip geçenin yüzüne güler. Sanki onlara bir şeyler, birçok şeyler vaat eder. Asıl adı Yusuf Sümbül olup lakapları Zineddin veyahut da Sinaneddin'dir. Sümbül Sinan'ın 1452 yılında Merzifon'un Borlu kasabasında doğduğunu ve 80 yaşına gelmeden de bu dünyadan el etek çektiğini tarih kitapları yazmaktadır. Merzifon'da ilk tahsilini tamamlayan küçük Sümbül Sinan on dört yaşında İstanbul'a gelmiş. Yedikule semtinde padişahın sevgisini kazanmış ve Mevlana-i Celâleddin-i Rumi'den ders almış”. Sümbül Sinan'ın vefatıyla ilgili de şunlar nekl edilir: “Koca Sümbül Sinan 37 yıllık şeyhlik devresinden sonra 1529 yılında bu dünyadan öbür âleme göçmüş. İstanbullular Koca Mustafa Paşa Dergâhının önünden bir sel gibi akmış ve naşın kaldırılacağı Fatih Camii'nin avlusunu doldurup taşımış. Sonra yine görülmemiş bir kalabalığın omuzlarında yıllar yılı şeyhlik yaptığı Koca Mustafa Paşa Dergâhı'na getirilmiş ve bu türbeye gömülmüş. Bugün bu türbede Sümbül Efendi ve şeyhleri birlikte yatmakta ve kendilerinden yardım isteyenlere el uzatmaktadırlar.” (Aysel Okan, *İstanbul Evliyalari*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008, s.58-59.)

⁶⁰⁶ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.51.

yakın olmalarıdır. Ölüm de hayatın bir parçası olarak görüldüğü için insanların mezarlarla iç içe olmaları da kaçınılmazdır. Ömer Dürri Tesal, *İstanbul'un Destanı* şiirinde türbelerle iç içe yaşayan bir toplum olmanın olumsuz yönleri olduğunu savunur. Bu durum insanın dünya işlerini bir kenara iterek tembelleşmeye doğru yönelmesine sebep olmaktadır. Tarihi eserler, kabirler değer ve kıymete sahiptirler. Ancak ölümü ve faniliği hatırlattıkları için yaşama sevgisi ve çalışma şevkini kırabilecek tesirleri de olduğu için bu gibi şeyleri günlük hayatın dekorundan çıkarmak gerektiğini düşünür:

*“ Bir türbe ki içinde, hatıraları zinde
Şanlı tarih gömülü, sanki canlı bir ölü
Bir ölü ki dipdiri, -işin acıklı yeri-
Biz onun kucağında, o baba ocağında
Ölmeden gömülmüşüz, onlar sağ biz ölmüşüz”⁶⁰⁷*

Tesal'ın bu şiiri diğer bölümlerde türbeleri ele alan şiirlerden farklı olarak, türbelere sosyal bir eleştiriyle yaklaşır. Şair, sosyal eleştiriye öne çıkardığı şiirinde türbelerin hayatla iç içe, bir arada bulunuşunu, merkeze yakın yerlerde bulunuşunu yadigar.

1.7. KİLİSELER

Kiliseler başlığı altında ele aldığımız şiirleri Ayasofya, Saint Antoine, Pangaltı'daki Gregoryen Kilisesi, Beyoğlu'nda Bir Kilise ve Diğer Kiliseler başlıkları altında ele aldık. Bu bölümde en çok Ayasofya ile ilgili şiir bulunur.

1.7.1. Ayasofya

Tezimizin kapsamı içinde yer alan şiirler arasında Ayasofya'yı cami olarak değerlendirip bu yönüyle ele alan şiirlerin yanısıra, özellikle Bizans dönemini anlatan şiirler arasında, burayı kilise olarak değerlendirenler de mevcuttur. Bu yüzden daha önce de açıkladığımız gibi Ayasofya hem camiler, hem de kiliseler başlığı altında yer alır. Bu bölümde Ayasofya'nın kilise olarak değerlendirildiği şiirlere yer verilir. Azmi Güleç ve Fuat Şükrü Dilbilen'in aşağıdaki şiirlerinde Ayasofya'nın Bizans dönemindeki özellikleri hatırlatılır:

Fatih Ayasofya Önünde Konuştu şiirinde Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesinden duyulan mutluluk ve sevinç dile getirilir. Azmi Güleç'e ait bu şiirde şaire göre, Bizans'ın elinde karanlığa bürünmüş olan Ayasofya Türklerin eline geçtikten sonra geleceğinden daha emindir:

*“ Ayasofya, Tekfur saraylarınca günahkâr,
Tekfur saraylarında kin, arzu, şehvet.
Besbelli Tanrının rahmetinden silinmiş*

⁶⁰⁷ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.58.

Roma'lı bir memleket.

*Kubbeler benzeri Osmanlı sarığını
Kardinal'lara karşı savunmuş Notharas.
Artık Türkün gelecek adaletinden emin ola
Bizanslı halk, Bizanslı papaz.”⁶⁰⁸*

Fuat Şükrü Dilbilen, Ayasofya'yı şaheser olarak nitelendirir. Dilbilen *Ayasofya* şiirinde, Ayasofya'nın kırk asırlık tarihiyle önemli bir eser olduğunu didaktik bir tarzda anlatır. Tarihçesine değinir. Ayasofya'nın birçok medeniyeti görmüş bir mimari yapı olarak Bizans dönemindeki mimarisinden örnekler sıralar:

*“Kırk asırlık medeniyet feneri
Doğu insanların şâheseri.
Aşırlmış söveler İmrostan
Lidyeden Mekri ya Lindostan
O direkler!... Mozayık taşlıklar!...
Sökülüp gelme bütün başlıklar!...
Fenike, Kartaca, Karnak kurban
Obelislerle bezenmiş bu cihan”⁶⁰⁹*

Ünsal Özmen'in *Fetih Destanı* ve İbrahim Tarık Çakmak'ın *Aynı Gün Bizans'ta Durum* şiirlerinde Ayasofya'nın, fetih yaklaştıkça korku içinde dua eden insanlarla dolup taşıdığına vurgu yapar. Özmen'in *Fetih Destanı* şiiri bir hayli uzuncadır. Şair, fetih hazırlıklarından başlayarak, Fatih'in İstanbul'u alma hayalini, bu hayali yüzünden geceleri gözüne uyku girmediğini anlatır. Fetih için yapılan hazırlıklara, genç yaşta bir deha örneği gösteren Fatih'in zekâsına, fethin ne kadar çetin geçtiğine yer verir. İstanbul alındıktan sonra da Fatih'in büyük bir adalet örneği göstererek Bizans halkına huzur içinde eski yaşantılarına devam etmelerine izin verişini anlatır. Şiirin aşağıdaki bölümünde de İstanbul muhasarası başladıktan sonra Bizans halkının büyük bir korku içinde olduklarına yer verilir. Kiliseler dua etmeye giden insanlarla dolup taşar. Herkeste derin bir korku ve endişe vardır. Ayasofya da dua etmeye giden Bizanslılarla dolup taşar:

*“Yıl 1453,
Nisan ayı.
Tanrıya yalvarmalar yükseliyor
Kiliselerden,
Kilise çanlarından bile.
Kostantiniye,
Dualarla dolu şehir.
Bu dualar
Gitmiyor fakat
Allaha kadar...”⁶¹⁰*

⁶⁰⁸ Azmi Güleş, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.45.

⁶⁰⁹ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.43.

İbrahim Tarık Çakmak da *Aynı Gün Bizansta Durum* manzumesinde İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya önünde toplanan kalabalığın korku ve endişe içinde kurtuluşları için dua etmek üzere Ayasofya'da büyük bir âyin tertip ettikleri anlatır. Akıbetlerinin ne olacağı konusundaki derin endişeyi içlerinde hissederek, korku içinde mumlar yakar, ölümü çok yakınlarında hissederek çaresizce beklerler:

*“Ayasofya’da o gün bir büyük âyin için,
Ölüme mahkûm binler, imparator ve rical,
Korkuyla toplanırlar, dolar, taşar katedral.*

*Titreşen binlerce halk karışır gölgelere,
Düşünen kubbelerin altında yüzlerce mum,
Ölüm ışıklarını içirir yudum yudum..”⁶¹¹*

Ayasofya, fetih düşüncesiyle de bir arada anılır. Aşağıdaki şiirler bu temayı öne çıkarırlar. Ayasofya'yı bir cami olarak görmek istediğini vurgulayan Arif Hikmet Par, *Ayasofya Özlemi* şiirinde, Fatih'in de fetihten önce Ayasofya'yı hep cami olarak görmeyi hayal ettiğini vurgular:

*“Günlerce yemeksiz, gecelerce uykusuz,
Seyretti muhteşem kubbesini.
Koca Fatih nasıl candan dilerdi;
Duyamak mermerine akseden sesini.”⁶¹²*

Fatih'in en büyük arzusu Ayasofya'yı alarak camiye dönüştürmek ve orada namaz kılmaktır. Bunun gerçekleşmesi için sürekli dua eder. Ayasofya'da bir Müslümanlık esintisi hissetmeyi hayal eder:

*“Bir imanlı ses gerekti mihrabına,
Allah u ekber dedikçe uğuldasın.
Müslüman kuşlar konmalı dallarına;
Havasında karanlık arzular dolaşmasın.
«-Hak yoluna sıyırmışım kılıcı kından,
Hak sözünü edeceğim kubbesinin altında.
Tanrım, nasip et ben kuluna Ayasofya'yı,
Bin rekat namaz kılayım kapısında.»”⁶¹³*

Arif Hikmet Par, *Ayasofya'ya Giriş* şiirinde Ayasofya'nın Fatih'e kapılarını gönülden açtığı söylenir. Fatih'in Ayasofya'yı aldıktan sonraki mutluluğu bir tablo gibi tasvir edilir. Fatih, bu mabede girdiğinde sütunları sevinç içindedir:

⁶¹⁰ Ünsal Özmen, *Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.21.

⁶¹¹ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbul'un Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.36-37.

⁶¹² Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.67.

⁶¹³ Par, *a.g.e.*, s.67.

*“Genç fetih kartalına Ayasofya;
Tunç kapısını açtı can ü yürekten.
Asırlar var ki içten duaya hasret,
Kubbesi uğulduyor şimdi gülereken.*

*İşte beyaz atından indi Fatih;
Tanrım sana bin şükür dedi.
Eğildi, bir avuç toprak aldı yerden,
Büyük hayallerle dolu başına serpti.
İnsanca fâni, tarihlerce baki;
Ağır ağır yürüdü girdi mabede.
Rahipler ağladı, sütunlar sevindi;
Ezel selâm verdi ebede.”⁶¹⁴*

Ayasofya hakkında şiir yazan bir başka şair olan Gökhan Evliyaoğlu da *Ayasofyanın Dedikleri* adlı şiirinde, Ayasofya’nın ağzından düşüncelerini dile getirir. Ayasofya fetihten sonra kendini genişlemiş, yumuşak ve sakin hisseder. Çünkü Fatih ve Akşemseddin’in Ayasofya’ya ilk girişlerinde her yerde büyük bir manevi atmosfer hissedilir. İnsanlar gölge gibi belli belirsizdir. Her şey aynı zamanda bir hayal perdesinin arkasına gizlenmiş gibidir:

*“Maddenin, ışığın ve rengin ötesinde
Herkes biraz gölge, biraz hayal,
Herkes biraz daha kend-özüne gömülmüş
Dualarca berrak fânuslar içinde
Ve çok derinlerde eriyen nurla şeffaf
Sâf... sâf...”⁶¹⁵*

İskender Fikret Akdora da *Ayasofyanın Önünde* şiirinde Ayasofya önüne giden Fatih’in bütün tevazusuyla secdeye kapandığını tasvir eder:

*“Atının şahane şahlanışından
Kayıverdi yere usulca.
Kapandı billur pınarına secdenin
Kandı yudum yudum faniliğine.”⁶¹⁶*

Fazıl Oyat *Sultan Ayasofya’da* şiirinde Fatih’in, fetihten sonra Ayasofya’ya girerken nasıl bir ihtişam içinde olduğunu anlatır. Fatih, ilk namazını Ayasofya’da askerleriyle birlikte kılar. Böylece Ayasofya kilise olarak artık son anlarını yaşar:

*Bu geçiş Ayasofya alanında son bulur.
Han ulu tapınağı sanat üstü hoş bulur.
Kılar askerleriyle orada ilk namazı,*

⁶¹⁴ Par, a.g.e, s.89.

⁶¹⁵ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.45-46.

⁶¹⁶ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s.43-44 .

*Çınlatır kubbeleri Türkün tekbir avazı.*⁶¹⁷

Bu bölümdeki şiirlerde Ayasofya sırasıyla, önce bir şaheser olarak ele alınır, daha sonra fetihten önce halkın korku içinde burada dua ettiklerine yer verilir ve en sonunda fetihle birlikte Ayasofya'nın kilise olarak bir döneminin kapandığına vurgu yapılır. Bu bölümdeki bütün şiirlerde ortak tema bir kilise olan Ayasofya'nın fetihten sonra camiye dönüşmekle daha büyük bir anlam kazandığıdır.

1.7.2. Saint Antoine Kilisesi

Bu bölümde Saint Antoine Kilisesi⁶¹⁸ ile ilgili tek şiir, İlhan Berk'e aittir. Berk *Saint Antoine'in Güvercinleri* şiirinde Saint Antoine Kilisesi'ni mekân olarak kullanır ve kiliseden hareketle aşk, sevgi gibi evrensel duyguları öne çıkarır. Berk, Bu şiiri yazdığı sıradaki durumunu, kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle anlatır: “1940-41’de İstanbul’a geldim. Ağabeyim de orada değildi artık. Ben İstanbul ile ilk karşılaşıyordum. Müthiş bir büyüğü vardı. Hâlâ garip bir şekilde İsa’yı, Hristiyanlığı severim ben. Öyle çok araştırmadım, gözü kapalı bir hayranlık duymuşumdur ve onu yazmaya başlamışumdur. Hiç düşünmemişimdir, dünyaya ilk geliyormuşum gibi oldu. (...) ‘Saint Antuan’ın Güvercinleri’ni yazarken kiliseye gittim, oralarda dolaştım. Benim için çok değişti..”⁶¹⁹. Böylece bir mabedden hareketle bütün insanlığa ait evrensel duyguları vurgular. Şair dinin evrensel kuşatıcılığı öne çıkarmak istediği şiirinde aslında bütün hayatı, inanaçları kuşatan duygunun aşk olduğu vurgusu yapmak ister. Mekân olarak seçtiği Saint Antoine kilisesinin avlusundaki güvercinler de onun bu savını destekliyor gibidir. Güvercinler de aşkı, saflığı temsil ederler. Aşk, herşeyi kuşatır:

“Bütün güvercinler havalandı kimse korku nedir bilmeyecek
Her şeyin uyandığı bir saatte
Aşk başlayacak
Her şey duracak
Bir kızın elleri elbisesine uzanmışken duracak
Saint –Antoine ilk sandukasından çıkıp deniz kıyısı bir yere gidecek
Onunla tüm sandukalar, evliya resimleri, İsa’nın kendisi arkasından
gelecek
Her şey yerini aşka bırakacak
Sandalye aşka
Pencere aşka
Saint- Antoine’ın tavanı bir başka tavana doğru yürüyecek.”⁶²⁰

⁶¹⁷ Fazıl Oyat, *İstanbul’u Alan Türk*, Ankara, 1960, s.22.

⁶¹⁸ Önder Şenyapılı Saint Antoine Kilisesi hakkında şu bilgileri verir: “Beyoğlu’nda, İstiklâl caddesi üzerinde Galatasaray’dan Tünel’e giderken sol kol üzerinde, çevresinde yer alan apartmanların arasında yer alır. Kilise ve apartmanlar İstanbul doğumlu Giulio Mongeri’nin eseridir. Fransızca adı Saint Antoine olarak bilinen kilisenin asıl adı İtalyan rahiplerin yönetiminde olması nedeni ile St. Antoine’dir.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.292.)

⁶¹⁹ Orhan Koçak-İskender Savaşır, “İlhan Berk’le Söyleşi”, *Defter*, S:19, Kış 1992, s.140-141.

⁶²⁰ İlhan Berk, *Galile Denizi*, İstanbul, 1982, s.12.

Şiirde özellikle “Her şey yerini aşka bırakacak” dizesiyle aşkın kuşatıcılığı da vurgulanır.

1.7.3. Pangaltı’daki Gregoryen Kilisesi

Bu bölümdeki tek şiir Attila İlhan’ın *Uzaktan Sevmek* şiiridir. İlhan, şiirinin aşağıdaki bölümünde Pangaltı’daki Gregoryen kilisesinden söz eder. Bunu daha çok imgesel anlamda kullanan İlhan, kilisenin adını vermez. Bu şiirde de aşk teması ağır basar. Kapalı bir anlatımı olan şiirde şair, aşk acısı içinde yağmurlu bir gecede Pangaltı’dan Gregoryen kilisesinin önünden geçerken sevdiği kadını hatırlar:

“yorgun bir ermeni pangaltı’nın
güvercin topuklarıyla gregoryen
yağmurlarda çoğalır nedense
incecik sürahiler gibi bir kadın
gökyüzü sanırsın gülümserken”⁶²¹

Şair, şiirde gülümserken gökyüzüne benzettiği kadını bu benzetmeyle kutsallaştırmak ister.

1.7.4. Beyoğlu’da Bir Kilise

Bu bölümde, Beyoğlu’ndaki bir kilise isim belirtilmeden şiirde geçer. İdris Ahmet Pura, *Beyoğlu* şiirinde Beyoğlu’ndaki apartmanları gökdelenlere (gratte ciel) benzetir. Burada yükselen çanların gölgeleri mavi sulara düşer. Beyoğlu, İstanbul’un geleneklerine bağlı semtlerinden farklıdır. Oralarda minareler göğe yükselirken Beyoğlu’nda kilise çanları duyulur:

“Büyük bir camekânda dizili kutulara
Benzer «gratte-ciel» gibi kat kat apartımanlar,
Heybetli gölgeleri düşer mavi sulara.
Minareler yerine yükselir burada çanlar.”⁶²²

Minareler yerine çan, müstakil evler yerine apartman vurgusu yapılarak bu semt yabancı bir unsur olarak değerlendirilir.

1.7. 5. Diğer Kiliseler

Bu bölümde yer alan İlhan Berk’in *İstanbul* şiirinde belli bir kiliseden değil, kiliselerden genel olarak söz edilir. İlhan Berk’in *İstanbul* adlı bir hayli uzun şiirinde İstanbul’un çok sesli yapısı dikkat çeker. Mabetler de çeşitlilik arz eder. Ezan sesleri kilise çanlarına karışır. İstanbul’un çok sesliliğini en iyi yansıtan unsurlar cami ve

⁶²¹ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.11.

⁶²² İdris Ahmet Pura, *Bir Ses İki Nağme*, İstanbul, 1931, s.14.

kiliselerdir. Kiliselerin anlatıldığı bölümde anlatılan, sokakları, mahalleleri renklendiren, onlara çeşitlilik katan cami ve kiliselerdir:

*“Duvarlarında gümüş İsa’lar asılı kiliseleri İstanbul’un”*⁶²³

*“Kapanık binaların camlarına İtalyan Kilisesi’nde söylenen dualar dökülür”*⁶²⁴

*“Ermeni kilisesinin çan seslerine ezan sesleri karıştırdı”*⁶²⁵

Şair, yine sokak vurgusu yaparak kilise ve camileri şehre sokakların bağladığına değinir. Bu yönüyle İstanbul’un kısımlara bölünmüş hali olan sokaklar, birçok farklı unsuru da birleştirme vazifesi görürler:

*“Sevdiğim eski kiliseleri camileri koca şehre bu sokaklar birleştiriyordu”*⁶²⁶

Camiler, Türbeler ve Kiliseler şiirlerde daha çok dinî fonksiyonlarına göre değerlendirilirler. Camiler ve Türbeler başlığı altındaki şiirlerde daha çok maneviyat öne çıkarılıp ilahi aşka yer verilirken, Kiliseler başlığı altındaki şiirlerde beşeri aşka da vurgu yapılır. Bu, özellikle İlhan Berk’in *Saint Antoine’nin Güvercinleri* ve Attila İlhan’ın *Uzaktan Sevmek* şiirlerinde dikkat çeker.

1.8.OKULLAR

Bu bölümde okullar başlığı altında Galatasaray Lisesi, Haydarpaşa Lisesi, Vefa Lisesi, Kuleli Askeri Lisesi başlıklarıyla okullara yer verilmiştir. Bunlardan Galatasaray Lisesi hariç, diğer liseler birer şiire konu olurlar.

1.8.1. Galatasaray Lisesi

Galatasaray Lisesi⁶²⁷ bu bölümde dört şiire konu olmuştur. Bu okulla ilgili şiirleri bulunan şairlerden yalnızca Asaf Halet Çelebi Galatasaray Lisesi mezunudur. Bu sebeple onun şiirlerine Galatasaray, çocukluk anılarıyla konu olur. Selâhattin

⁶²³ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.41.

⁶²⁴ Berk, *a.g.e.*, s.46.

⁶²⁵ Berk, *a.g.e.*, s.47.

⁶²⁶ Berk, *a.g.e.*, s.47.

⁶²⁷ Eğitimi Fransızca yapan Galatasaray Lisesi 1869 tarihinde kuruldu. Fransızcanın yanı sıra İtalyanca da eğitimde önemli bir yer tutuyordu. (Bkz. Vedia Dökmeci, Hale Çıracı, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1990, s.43.)

“Galatasaray’ının II. Bayezid tesis etmiştir. Enderun ananesine göre buradaki binayı II.Bayezid Gül Baba ismi verilen ve orada medfun bulunan bir velinin işaret ve tavsiyesiyle yaptırmıştır. (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı* Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008, s.135.

Savcı, İsmail Ali Sarar ve Halil Kocagöz ise Galatasaray'ı bir irfan yuvası olarak ele alıp değerlendirir.

Bir dönem Galatasaray Lisesi'nde okuyan Asaf Halet Çelebi Galatasaray Lisesi'ni iyi bilmektedir. *Galt's'ray* şiirine “Neuf-cent-dix-neuf” olarak düştüğü tarih (1919) onun Galatasaray'daki öğrencilik yıllarıdır. Şair bu günlere özlem duyar. “Ebedi vakans” olarak nitelendirdiği sınırsız tatil, onun öğrencilik yıllarına ait hürlüğüdür ve bu hürriyet artık geri gelmemek üzere kaybolmuştur. Bir bakıma bu ifadeyle çocukluktan kopuşun acısını yaşar. “Pilav kokan koridorlar”da dizesinde hem Galatasaray Lisesi'yle özdeşleşen pilav günlerine atıf vardır, hem de koku unsuru onu bu unutamadığı çocukluk günlerine bir süreliğine de olsa götürür:

*“içim açılıyor
pilav kokan koridorlarda
grand –cour’a çıkınca
içim kapanıyor*

*ebedi vakansta
çocuk olamıyacaksın artık
allâsmarladık
neuf-cent-dix-neuf”⁶²⁸*

Selâhattin Savcı, *Galatasaray* şiirinde Galatasaray Lisesi'ni över ve burayı irfan yuvası olarak niteler. Bu okulla bağı olmayan Savcı, burayı dışardan gören bir halk şairi edasıyla Galatasaray Lisesi'ne övgülerde bulunur:

*“Bu semtin, İstanbul’un en şahane ocağı:
Galatasaray, bizim yurdun irfan kucağı...
Palmiyelerle süslü, parmaklıklı bahçesi,
Recaizâde- Fikret sembolik tarihçesi...
Galatasaray’ının pek meşhur pilavı.”⁶²⁹*

İsmail Ali Sarar da *Galatasaray’da Sonbahar Düşünceleri* şiirinde, hüznü bir sonbahar gününde Galatasaray Lisesi'ne dair hatıralara dalar. Bir zamanlar orada öğretmenlik yapan, üç çocuğunu kaybeden acılı bir baba olan Recâzâde Mahmud Ekrem'i ve oradan mezun olan Tevfik Fikret'i yâd eder:

*“Çiçekli yollardan geçerim sıra sıra
Seslenir bana Fikret Âşîyan’dan
Bakarım gariplik çöker bir yandan
Duvarlara*

*Bir an gözlerim uzaklara dalar da
Dolaşır «Nejat oğlum» diye Recâizâde Ekrem
Sanki boydan boya*

⁶²⁸ Asaf Halet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, İstanbul, 1953, s.45.

⁶²⁹ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.46.

Koridorlarda.”⁶³⁰

Halil Kocagöz, *Galatasaraylıya* şiirinde Galatasaray Lisesi’nin Türk çocuğu için önemli bir eğitim yuvası olduğunu bir halk şairi edası ve üslubuyla belirtir. Galatasaray Lisesi’nde okumanın ülkeye büyük fayda sağlayacağına vurgu yapar:

“Türk çocuğu bekliyor güzel Galatasaray,
Okuyacağız onda her yıl sekiz ay.
O bir bilgi yoludur biz de onun yolcusu,
Bu yolda çiçeklerde var çalışmak kokusu.”⁶³¹

Çelebi’nin şiiri dışındaki dört şiirde de bu okulların ilim ve irfan yuvası oluşlarına vurgu yapılır. Asaf Halet Çelebi’nin şiir hem daha güçlü bir şair olması hem de bu okula ait bir mazisi olmasından dolayı daha şairane ve derinliklidir.

1.8.2. Haydarpaşa Lisesi

Haydarpaşa Lisesi⁶³², Vefa Lisesi ve Kuleli Askeri Lisesi hakkında birer şiir vardır ve bu şiirlerin tamamı da Selâhattin Savcı’ya aittir. Savcı, daha önce görev yaptığı Haydarpaşa Lisesi’ne marş niteliğindeki *Haydarpaşa Lisesi* adlı şiirle övgüde bulunur. Bir süre öğretmenlik yaptığı İstanbul’daki bu lisenin onun hayatında ayrı bir önemi vardır:

“Marmara’nın şu vakur dalgalı kucağında,
Boğaz’ın ilk başlıyan pırlanta bucağında,
Yükselen Üsküdar’ın şerefli ocağında,
Güneş gibi ışıldar Haydarpaşa Lisesi!...”⁶³³

1.8.3. Vefa Lisesi

Savcı, *Vefa Lisesi* şiirinde, Vefa semtini över. Bu semtin İstanbul’a ayrı bir güzellik kattığını söyler. Daha sonra da Vefa Lisesi⁶³⁴’ni bir ilim ve irfan yuvası olarak tanımlar. Burayı İstanbul’un eski ve emektar bir lisesi olarak anlatır:

“Burda bir emektar bir ocak kaynar,

⁶³⁰ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.54-55.

⁶³¹ Halil Kocagöz, *Bulutlar*, İstanbul, 1944, s. 8.

⁶³² Bu okulun yapımına 1893’te başlanmış ve okul 1902 yılında tamamlanmıştır. Okulda, “nihari (gündüzcü) ve leyli (gececi) olmak üzere iki tür talebe okurdu. Leyli talebelerin çoğu meccanî (yani parasız) talebelardı. Devletin okuttuğu çocuklardı. Leyli meccanîler Anadolu kökenli talebelardı.” (Bkz. Besim Çeçener, *Üsküdar Anıları*, İstanbul, 2008, s.114.)

⁶³³ Salâhattin Savcı, *SAVCI’nın Sazından*, İstanbul, 1951, s.22.

⁶³⁴ Ali Paşa Kütüphanesi’nin yanındaki İstanbul’un köklü eğitim kurumlarından olan Vefa Lisesi binası, aslında 19. yüzyıldan Mütercim Rüştü Paşa’nın konağıdır. Vefa Lisesi bünyesinde ve ana binanın yanında, bir büyük han görünümünde, basamaklarla çıkılan üç katlı eski bir bina daha görürüz. bu, 5. Vakıf Han’dır.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.350.)

*Binlerce gençlerin ışığı yanar...
Şöhreti yaygındır çoktur hissesi,
İlimle ışıldar Vefa Lisesi... ”⁶³⁵*

1.8. 4. Kuleli Askerî Lisesi

Savcı, Kuleli Askeri Lisesi⁶³⁶, ne de övgülerde bulunur. Bu okulun yurdun gençlerini askerlik yapmaya teşvik ettiğini söyler. Burayı da diğer okullar gibi ilim ve irfan yuvası olarak tanıtır:

*“Sıra sıra kışlalar gibi heybetli yapı,
İşte bayrak altında merdivenli dik kapı
Kuleli Askeri Lisesi”⁶³⁷*

Şair, daha önce bu okullarda öğretmenlik yaptığı için bu okullara sevgisi ve özlemi vardır.

1.9.HASTANELER

Hastaneler başlığı altında Balıklı Rum Hastanesi’nin geçtiği tek şiir vardır. Bu bölümde bu hastane şairin yakın bir arkadaşının orada tedavi görmesi vesilesiyle geçer.

1.9.1. Balıklı Rum Hastanesi

Tezimiz içinde yer alan şiirler arasında Balıklı Rum Hastanesi⁶³⁸, ne yer veren tek şiir Sabri Soran’ın *Hürriyet, Sağlık, Ve...* şiiridir. Soran şiirde, biri Zonguldak

⁶³⁵ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.56.

⁶³⁶ “Bu askerî okul, Vaniköy ile Kandilli arasında, Kandilli asfaltının sağında, yol aşırı deniz kenarındadır. Çift kulesi ile, haşmetli duruşuyla Boğaz’ı süsleyen bu okulun kurulduğu yerin çok eski bir tarihi vardır. burası Yavuz Sultan Selim zamanında Kule Bahçesi adlı bir has bahçe idi. Sultan II. Mahmud 1828 yılında burada süvarilere mahsus bir kışla yaptırmıştır. Sultan II. Mahmud zamanında 1826 yılında devletin başına bela ve felaket olan yeniçeriliğin kaldırılması, yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun kuruluşu kışla sayısının artırılmasını gerekli kılıyordu. 1828 yılında Kule Bahçesi’nde yeni bir kışla kurulması kararlaştırılmış, iki Rum’un arsaları da satın alınarak buraya tek katlı ve ahşap bir kışla yapılmıştır.

Okul, 1872 tarihinden itibaren Kuleli Askeri İdadisi adını aldı. 1923-1924’te okul Milli Savunma Bakanlığı emrine verilerek Kuleli Askeri Lisesi adını aldı.” (İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, Cilt II, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1977, s.317,326.)

⁶³⁷ Savcı, *a.g.e.*, s.38-39.

⁶³⁸ Balıklı Rum Vakfı Hastanesi’nin temelinde, Osmanlı Devleti Rum Milleti’ne (Rum Ortodoks Cemaati) sağlık hizmeti vermek amacıyla kurulan birkaç hastane yatar. III. Selim’in fermanıyla yasal bir statü kazanan bu hastaneler Patrik Neophytos’un aracılığıyla 1794’te kurulan ortak bir fona ve Yedikule’deki hastaneye bağlanıp “Ulusal Hayırseverlik Kurumları/Ethnika Philant Ropica Katesimate” adını alır. 1925 yılına kadar Rum cemaatinde “Valuklı Hastanesi” diye anılır. Bu tarihten sonra resmen Balıklı Rum Hastanesi ismi verilir. 1974 yılına kadar bütün branşlarda ihtisas vermiş olan hastanenin sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı, idaresi de vakıflara bakan Devlet Bakanlığı tarafından denetlenmektedir. (Bkz. Nuran Yıldırım, “Yedikule Haricindeki Rum Milleti İspitalyası

hapishanesinde, diğeri Balıklı Rum hastanesinde yatan iki arkadaşına hitap eder. Birisi İstanbul özlemi içinde, diğeri sağlığına kavuşmak arzusundadır. Şair ise bir meyhanede çaresizce içmektedir. Bu yüzden arkadaşlarından af diler. Balıklı Rum Hastanesi şiirde bu vesileyle geçer:

“*Sen Zonguldak hapishanesindesin
O Balıklı Rum hastanesinde.*”⁶³⁹

Bu bölümde bu hastane yalnızca ismen geçer. Şiirde, şaire anılarını çağrıştıran bir mekân olarak yer alır.

1.10. KÜTÜPHANELER

Bu bölümde kütüphanelerle ilgili tek şiir, Selâhattin Savcı’nın *Kütüphaneler* şiiridir. Savcı, didaktik tarzdaki *Kütüphaneler* şiirinde İstanbul’daki kütüphaneler hakkında bilgi verir. “Molla Murad, Fatih, Beyazıt, Millet, Selmanağa, Lâleli, Kocarağıp, Beyazıt Belediye” gibi kütüphanelerin tek tek isimlerini anar. İstanbul’da kütüphanelerin saymakla bitmeyeceğini söyler. Sahaflar Çarşısı’nı da buna ekler. Ve İstanbul’un bir ilim ve irfan yuvası olduğunu vurgular:

“*Murad Molla ve Fatih, Millet, Bayazıt Umum,
Kütüphanelerinde başka başkadır durum.
Beşiktaş’tan gelir ses, Selmanağa Üsküdar,
Bu kadarlıkla bitmez, daha çok kitaplık var...
Lâleli, Kocarağıp, Bayazıt’ta Belediye,
Çenberlitaş arkası yakın Nuruosmaniye.
Türbe’de Köprülü var, Ayasofya’da kendi.
Şimdilik böyle saydık, sanmıyalım tükendi...
Koca üniversite kütüphanesi de var,
Bütün bir İstanbul’da kaç milyon kitap tutar.
Adlar kitaphanesi: Sahaflar bir diyardır;
Kimi yeri pek geniş, kimisi de çok dardır,
Sahaflarda doludur eski yeni kitaplar,
Sahaflarda iltifat, iskolaistik hitaplar...*”⁶⁴⁰

Bu mekânlar, şarilerinin hayatlarının bir bölümünün geçtiği yerler olarak (özellikle okul, hastane gibi mekânlar) bazı hatıraların da tanığıdır. Bunun yansımalarını şiirlerde görürüz. Asaf Halet Çelebi, *Galatasaray Lisesi* şiiriyle bu okulda geçen çocukluk yıllarını; Selâhattin Savcı *Vefa Lisesi*, *Haydarpaşa Lisesi* ve *Kuleli Askeri Lisesi* şiirleriyle burada öğretmenlik yaptığı günleri; Sabri Soran ise *Hürriyet Sağlık Ve...* şiiriyle Balıklı Rum Hastanesi’nde yatan arkadaşını hatırlar.

Balıklı Rum Vakfı Hastanesi”, *Suların Öte Yanı Zeytinburnu* (Haz. Burçak Evren), Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları 1, İstanbul, 2003, s.158,167.)

⁶³⁹ Sabri Soran, *Gün Vurdu*, İstanbul, 1960, s.33.

⁶⁴⁰ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.24.

1.11. SARAYLAR

Bu bölümde Saraylar başlığı altında Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı ve Yıldız Sarayı ele alınır. Bunlardan Topkapı Sarayı altı, Dolmabahçe Sarayı iki, Yıldız Sarayı ise bir şiire konu olur.

1.11.1. Topkapı Sarayı

Topkapı Sarayı⁶⁴¹ başlığı altındaki altı şiirden biri Edip Ayel'e, biri Selâhattin Savcı'ya, dördü ise Mithat Cemal Kuntay'a aittir. Bu şiirlerden Edip Ayel'in şiiri dışında kalan beş şiir, Topkapı Sarayı'na övgü niteliğinde yazılmışlardır. Edip Ayel'in *Topkapı* şiirinde ise bir eleştiri söz konusudur. Bu yönüyle bu şiir, diğer beş şiirden ayrılır. Ayel'e göre, Topkapı Sarayı'nın kapıları ve duvarları birçok olaya tanıklık etmişlerdir. Fatih, Çinili Köşk'te dünyayı yönetmiştir. Yavuz, Mısır seferini burada hayal etmiş, Çaldıran'a buradan gitmiştir. Kösem Sultan yönetime buradan karışmıştır. Şair, bu ayrıntılarla Topkapı Sarayı'nın görünüşündeki haşmetin arkasında trajik hikâyeler olduğunu da vurgular. Kanlı, elem verici, üzücü olaylar da vardır. Şehzade katliamları burada gerçekleşmiştir:

*“Sızlanır el sürülse, paslı kapı,
Kana benzer şu tahtalardaki iz;
Vazgeçin, açmayın sakın dolabı:
Belki fırlar içinden on dilsiz!
Burda râmoldu aşka kanûnî,
Babalar burda oldular cânî
Burda cellâda ettiler teslim
Elli mâsumu basmadan dokuza”*⁶⁴²

Şair, ilerleyen bölümlerde eleştirisini biraz daha arttırır. Ceneviz, Avusturya, Macar ve Acem illerinin burada haraca bağlandığını söyler. Cem Sultan'ın bu duvarlar uğruna öldürüldüğünü belirtir:

*“Buradan hep kesildiler haraca
Cineviz, Nemse, Leh, Macar ve Acem;
Buradan soydu mülkü Cinci- Hoca,
Bu duvarlar peşinde gürlledi Cem.”*⁶⁴³

⁶⁴¹ Önder Şenyapılı, Bernard Lewis'ten Topkapı Sarayı ile ilgili olarak şunları aktarır: “Sarayın yapılmasına 1465’lerde başlanmış ve 1478’de tamamlanmıştır. Tepedeki eski saraydan ayırd etmek, üzere Yeni Saray denmişti buraya; bununla birlikte daha çok da burundaki eski, tahkim edilmiş deniz kapısından ötürü Topkapı Sarayı denilegelmiştir. Topkapı Sarayı, 19. yüzyıla değin Osmanlı padişahlarının ve saray halkının konutu olarak kalmış, ancak bu yüzyılda saray erkânı başka yerlerdeki yapılara taşınmıştır. İşte o zaman, padişahların yerleşmiş olduğu yeni yapılara Yeni Saray ve eskiden Yeni Saray denilen Topkapı’ya da Eski Saray denmeye başladı. (Bernard Lewis, *İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı*, Çev. Nihal Önal, Varlık, İstanbul, 1975, 16. Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.338.)

⁶⁴² Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.35.

⁶⁴³ Ayel, a.g.e, s.36.

Şiirin sonunda Fatih, Selim ve Kanûnî'nin o saraydan uzak kalınca daha munis göründüklerini söyler. Ve Topkapı Sarayı'nın entrikaların merkezi olduğunu vurgular. Oysa bu saray artık hüznün gölgesinde yaşamaktadır:

*“Yüce Fatih, Selim ve Kanunî
Bu saraydan kalınca müstağni
Yaşasınlar içinde gönlümüzün.
Ne de korkunç o kubbenin altı ,
Orda yerlermiş işte her haltı,
Çöktü berhâne, bir isim kaldı,
Yaşıyor gölgesinde şimdi hüznün.”⁶⁴⁴*

Selâhattin Savcı, *Topkapı Sarayı ve Gülhane* şiirinde Topkapı Sarayı'nı över ve gördüğü şeylerden çok etkilendiğini söyler. Topkapı Sarayı bir tarihi barındırır:

*“Topkapı Saraylar’ı: tarihler dolu müze,
Yüz binlerce seyirci hayrandır geze geze...
Sultanların odası, kaftanlar, kılıç, mızrak,
Müthiş yeniçeriler bıyıklar kıvrarak
Bakınırlar her yanda, bebek gibi gözleri;
Bir eksik kalmış orda: hareketle sözleri...”⁶⁴⁵*

Mithat Cemal Kuntay'ın, *Topkapı Müzesinde* şiiri de Savcı'nın şiirine benzer bir yaklaşımla övgü doludur. Topkapı Sarayı müzesinde gördüğü her şey onu derinden etkiler. Cedlerinin, mezarlara ve mezar taşlarına verdiği ehemmiyeti, onları korumak için gösterdiği çabayı, geçmişine sahip çıkan bilinçli bir toplumun izlerini anlatır. Özellikle:

*“Üç devri soluk bir yazının çifte “ha”sında;
Beş asrı kırık bir taşın “Elfâtiha”sında.”⁶⁴⁶*

dizeleriyle bunu dile getirir. Müzede sergilenen her şey geçmişten bir iz taşır ve şair böyle değerlere sahip olduğu için kendini şanslı hisseder:

*“Gönlümde duran âlemi karşımda bulur da,
Hayran yaşarım ufku mezarlar dolu yurda.*

*İstersen eğer asrını hiç anlamamış de,
Ben böyleyim işte!”⁶⁴⁷*

Kuntay, *Topkapı Müzesinde* adlı bir diğer şiirinde Türk sanatını, inceliğini yansıtan hat, mimari gibi sanatlara hayran kalır.

“Bâzan koca bir Şarkı Buhâra kumaşında;

⁶⁴⁴ Ayel, a.g.e, s.36.

⁶⁴⁵ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.20-21.

⁶⁴⁶ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.26.

⁶⁴⁷ Kuntay, a.g.e, s.26.

Bâzan bütün üç kıt'ayı bir çeşme taşında"⁶⁴⁸

görebildiğini söyleyen şair, müzedeki her ayrıntının kültürümüzden birer iz taşıdığını düşünür.

Kuntay yine *Topkapı Müzesinde* adını taşıyan bir başka şiirinde, geçmişe duyduğu özlemi, görkemli günlerin izlerini Topkapı Müzesi'nde bulur. Zarafeti yansıtan güzel kadınlar, Mohaç'ın azameti bu müzede kendini gösterir:

*"Hâlâ koşar ufkumda şu üç tuğlu kavuklar;
Hâlâ; şu nalınlardan uçar penbe topuklar"*⁶⁴⁹

Kuntay, *Topkapı Arşivinde* şiirinde ise, yine Osmanlının eski günlerine duyduğu özlemi dile getirir. Topkapı Sarayı'ndaki herşey onu geçmişin görkemli günlerine götürür:

*"Hep sizdedir onlar: aşan oklar, uçan atlar,
Ey şemseli kaplar, çürümüş eski kâatlar!"*⁶⁵⁰

Bu bölümde Edip Ayel'in *Topkapı* şiiri dışındaki beş şiirinde Topkapı Sarayı'na olumlu bir yaklaşım söz konusudur. Hemen hepsi Topkapı Sarayı'nı öven şiirlerdir. Ayel, Topkapı Sarayı'na olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşır. Burayı kötü anıların şahidi, karanlık işlerin çevrildiği bir saray olarak ele alır.

1.11.2. Dolmabahçe Sarayı

Bu bölümde Dolmabahçe Sarayı⁶⁵¹ ile ilgili iki şiir vardır. her iki şiir de Atatürk'ün ölümünden sonra Dolmabahçe Sarayı'nın büründüğü kasveti dile getirir. Edip Ayel'e ait *Dolmabahçe* şiirine bir keder havası hâkimdir. Bu şiirde de her şey elem içindedir. Atatürk'ün ölümünden sonra Dolmabahçe Sarayı'nın her tarafını yas ve kasvet bürümüştür. Sarayın etrafı o kadar ıssızdır ki etrafta bir hayalet dolaşıyormuş hissi verir. Şair, bütün şiir boyunca bir yas havası sürdürür:

*"Küsmüş gibi her şey eleminden güne fecre
Bir zindana benzer güneşin battığı hücre.*

Sahil boyunun dar kapısından girecek çok

⁶⁴⁸ Kuntay, a.g.e, s.26.

⁶⁴⁹ Kuntay, a.g.e, s.25.

⁶⁵⁰ Kuntay, a.g.e, s.23.

⁶⁵¹ Eski Beşiktaş Sarayı yıktırılarak yerine, Mimar-ı Has Garabet Amira Balyan'ın tasarladığı saray yaptırılmış ve adını bulunduğu semtten almıştır. Yapımına 1844 yılında başlanan Dolmabahçe Sarayı, yaklaşık olarak 250.000 metrekarelik bir alana yerleşmiştir. Saray kara tarafında yüksek duvarlarla çevrilidir. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.100)

Mermer sarayın ön kapısından çıkan er yok.

*Bilmiş gibi içlerdeki ye'sin nedir aslı
Rıhtımdaki ıslak kara taşlar bile yaşlı!”⁶⁵²*

Ayel bir diğer *Dolmabahçe* şiirinde de yine Atatürk'ün ölümüyle Dolmabahçe Sarayı'nın büründüğü yaşlı durumu anlatır. Her şey mateme bürünmüştür ve sarayın her tarafında ölümsüzlük kendini hissettirir. Ağaçların yaprakları solmuş gibi ölgündür. Saray kimsesiz, bahçe keder içindedir:

*“Yollarda çakıllar niye sızlar adım atsan?
Mâtem mi tutar daldaki serçe?
Kuşlar konacak avcuna hâlsiz... el uzatsan!
Öksüz bu saray, içli bu bahçe.*

*Dehlizlere girsek ve bağırsak: ATA! GAZİ!
Çın çın ötecektir yüce kubbe.
Bir ses dönecektir bize eyvah: o da mâzi
İsyân eder insan ulu Rabbe.”⁶⁵³*

Bu bölümdeki her iki şiirde de Atatürk'ün ölümünden sonra Dolmabahçe Sarayı'nın katılaştıran, ruhsuzlaştıran haline dikkat çekilir. Her iki şiirde de Dolmabahçe Sarayı şairler için Atatürk'ün ölümünden sonra alelade bir yapı olarak varlık gösterir.

1.12. YALILAR

Yalılar⁶⁵⁴, İstanbul'un renkli ve parlak yaşantısının en önemli parçalarındandır. Güzelliklerini en yoğun yaşadıkları yıllarda Boğaziçi kültürünün en önemli unsuru olan yalılar, kendi içlerinde oluşturdukları bu kültürle varlıklarını sürdürmüşler, bu yönleriyle şiirlere de konu olmuşlardır. Bu bölümdeki şiirlerde ele

⁶⁵² Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.52.

⁶⁵³ Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.69.

⁶⁵⁴ Yalıları en iyi anlatan yazarlar şüphesiz bu yalıların en parlak günlerine tanık olanlardır. Bunlardan biri de Abdülhak Şinasi Hisar'dır. Hisar, yalıları anlatırken onları Boğaziçililer için tiryakilik oluşturan ve binbir gece masalları gibi büyümlük mekânlar olduklarını söyler: “Boğaziçililer, nesilden nesle, yalılarında yaşaya yaşaya, o kadar çok hususiyetle ünsiyet peyda etmişlerdi ki, bu yalıların tadlarının ve Boğaziçi güzelliklerinin tiryakileri olmuşlardı. Bu yalılar, önlerinden kayıkla geçilirken, Binbir Gece Masalları saraylarına benzerlerdi.” (Abdülhak Şinasi Hisar, *Boğaziçi Yalıları*, İstanbul, 1954, s.12.)

Sadi Yaver Ataman, yalıların en önemli özellikleri arasında her yalının geniş bir kayıklığa sahip oluşunu söyler. Bu, o dönemde yalıların vazgeçilmez bir parçası olan sandal gezintilerine verilen önemi gösterir. (Sadi Yaver Ataman, *Türk İstanbul*, Yayına Haz. Süleyman Şenel), İstanbul, 1997, s.135.)

Musahipzade Celal de eski İstanbul'u anlamlı kılan yalıların sahile ayrı bir güzellik kattığını söyler: “Boğaziçi'nin mamur olduğu devirlerde, o sarayların, köşklerin arasında güller, yaseminlerle süslenmiş bahçeler içinde yirmişer, otuzar odalı; haremli, selamlıklı vükelâ ve zengin yalıları da sahillere ayrıca bir güzellik veriyordu.” (Musahipzâde Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı*, İstanbul, 1946, s.180)

aldığımız yalıların isimleri verilmez. Bu bölümde yalılarla ilgili on yedi şiir yer alır. Bunlardan, Robert Sezer'in *Boğaziçi'nde Bir Akşam*, Oktay Rifat'ın *Pembe Yalı* ve İlhan Geçer'in *Gece Yarısı* şiirlerinde yalılar tabiat güzellikleri ve yaşama sevinciyle bir arada verilir.

Robert Sezer, *Boğaziçi'nde Bir Akşam* şiirinde bir akşam mehtap vaktinde sandalla çıktığı bir gezintiyi anlatır. Sezer bu gezinti esnasında Boğaz'ın güzelliği karşısında büyülenir. Yalıların en hareketli olduğu, zevk ve eğlencenin en yoğun yaşandığı devirlerin hayaline dalar. Yalılardan yükselen şen kahkahaları ve saz seslerini duyar. Akşamın bu renk ve ışık karışımı güzelliği bu seslerle daha da güzelleşir. Tabatın güzelliği de yalıların mimari güzellikleriyle birleşince buranın göz alıcılığı daha da artar:

“San’at zirvesine ulaşmış köşk, saray ve yalılar,
Eteklerine serilmiş tabiat yapısı halılar.”⁶⁵⁵

Oktay Rifat da *Pembe Yalı* şiirinde yaşamın güzelliğinden bahseder. Vapurda gördüğü hafif meşrep kadınlar, denizin manzarası ve martılar hayatın güzel olduğunu şaire bir kez daha hissettirir. Bir ara arkadaşı Orhan Veli'nin Rumelihisarı'ndaki mezarını görüp hüznülense de bu durum kısa sürer. Pembe Yalı şiirde yalnızca ismen geçer. Şair, rıhtımdan denize atlayarak “Pembe Yalı”ya doğru yüzer:

“Ben rıhtımdan suya atlarım
Altımda balıklar
Üstümde bulutlar
Ağzımın kenarında çırpıntılı Boğaz suyu
Pembe yalıya doğru yüzerim”⁶⁵⁶

İlhan Geçer, *Gece Yarısı* şiirinde, Boğaz'da gecenin güzelliğinden söz eder. Boğaz'da gecenin ayrı bir büyü, güzelliği vardır. Yalılar da bu büyüyü arttırırlar. Yalılar, bir masal âleminden gelip Boğaz'a yerleşmiş gibidirler:

“Boğaz'da yine sıkır sıkır
Yıldızlar yıkanmaktadır
Boyası dökülmüş yalıda Dilruba hanım
Uzak hatıralarla uyumaktadır.”⁶⁵⁷

Sabri Esat'ın *Yaz ve Yalılar*, Edip Ayel'in *Yalılar*, Mazlum Kenan Köstekçi'nin *Harap Yalı*, Melih Cevdet Anday'ın *Boğaz'ı'nda Ayın On Dördü*, Yusuf Mardin'in *Boş Yalı* şiirlerinde yalıların harap ve köhne haline yer verilir. Bu yalılar, eski ihtişamlarını kaybetmişlerdir. Sabri Esat'ın, *Yaz Ve Yalılar* şiirinde yalılar, zevk ve eğlence dönemlerinden uzaktır. Yalılar, bu eğlence devrinden çok uzakta, köhneleştikleri dönemleriyle şiire konu olurlar. Şair, eski yalıların ihtişamlı

⁶⁵⁵ Robert Sezer, *Gönül Çağlayanı*, İstanbul 1954, s.37-38.

⁶⁵⁶ Oktay Rifat, *Karga ve Tilki*, İstanbul, 1954, s.42-43.

⁶⁵⁷ İlhan Geçer, *Büyüyen Eller*, Ankara, 1954, s.10-11.

günlerinden eser kalmadığına vurgu yapar. Her biri kıyıda unutulmuşlardır. Kayıkhaneler boştur:

*“Vapur düdükleriyle artık uyanmalılar
Denizin getirdiği renkli fincanlar gibi
Kıyıda unutulup kalan eski yalılar.*

*Dalga dalga geliyor sesi pervanelerin
Bir kapıya takılan küflenmiş çanlar gibi
Açılıyor gözleri boş kayıkhanelerin.”⁶⁵⁸*

Yalılar, yalnızca görüntüden ibaret kalmışlardır. Eski günlere ait hiçbir şeye rastlanmaz. Ne bir ut sesi, ne de sandal gezintisi vardır. Hepsı hatıralarda kalmıştır. Şair de bu durumdan memnun değildir:

*“Damlarda sallanıyor «Ya Hafız!»lar, boncuklar;
Bir mahalle türküsü söylüyor perde perde
Rıhtımın taşlarında balık tutan çocuklar.*

*Mademki ut sesiyle uyanmıyor yalılar,
Yine böyle bir sabah, rıhtımın kenarından
İskambil kâğıdı gibi suya yıkılmalılar!”⁶⁵⁹*

Edip Ayel *Yalılar* şiirinde yalıların eski ihtişamını kaybettiğini vurgular. Yalılara baktığında orada görebildiği tek şeyin loşluk ve köhnelik olduğunu söyler. Bu yerlerde oturanlar göçüp gittikten sonra buraların izbeliği artmıştır. Her tarafta bir izbelik, iç karartıcı bir hava hâkimdir:

*“Yalılar var Boğaz’da loş, köhne
Can verirler böğürlerinde direk;
Bir hayâlet gezer durur diyerek
Oturanlarda göçtü gitti mi ne!”⁶⁶⁰*

Damlarına leylekler tünemiş, her tarafı toz kaplamış, zevk ve eğlencenin nişanesi hiçbir şey kalmamıştır. Rengârenk çiçeklerin açtığı, insana yaşama sevinci aşılayan bahçeden geriye kalansa sadece virane, tarumar bir görüntüdür:

*“Tünemiş damlarında mestâne
Mütevekkil ve feylesof leylek;
Boyalar toz, duvarlar olmuş elek.
O canım bahçelerse: Vîrâne!”⁶⁶¹*

⁶⁵⁸ Sabri Esat Siyavuşgil, *Odalar Ve Sofalar*, İstanbul, 1933, s.75-76.

⁶⁵⁹ Siyavuşgil, *a.g.e.*, s.76.

⁶⁶⁰ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.43.

⁶⁶¹ Ayel, *a.g.e.*, s.43.

Yalının şaşaalı günlerini hatırlayan şair, halayıkları, kayıkları ve ihtişamın sembolü billur avizeleri anar. Artık hiçbirinden eser kalmamıştır. Yalılar artık hayaletlerin uğradığı yerlere dönüşmüşlerdir. Akşam karanlığı bu yüzden insanı ürkütür:

*“Sofalardan geçerken on halayık,
Şu karanlık oyukta vardı kayık
Ve tavanlarda billur âvize.*

*Ey hayâletler uğrayan yalılar!
İnsan akşam karanlığında yılar
Bakarak inleyen harâbenize.”⁶⁶²*

Mazlum Kenan Köstekçi, *Harap Yalı* şiirinde, yalının yıpranmış hali ile kendi ruhsal durumu arasında bağlantı kurar. Bir gün kendisinin de bu harap yalı gibi harap olup gideceğini düşünür:

*“Kapalı pancurları ve solmuş boyasile,
Anlatmak istiyor ki: onu bir dert yakmıştır.
Beklenen bir baharın sona ermez yasiyle,
Sanki artık kendini sulara bırakmıştır...”⁶⁶³*

Yalıların çöküşü bir inkırazı hatırlatır şaire. Onların çöküşü ile kendi durumu arasında bağlantı kurar. Benliğini ölüm korkusu sarar. Yalıların bir devrin, bir yaşam biçiminin nasıl fânilikte kaybolduğunu göz önüne koyarken aynı zamanda şaire herşeyin gelip geçici olduğunu, ölümün her şeyi anlamsız kıldığını da hatırlatır:

*“Yosunlu taşlarında acı sızlanmalarla,
İnsafsız dalgalara bir şikâyet fırlatır,
Bir ölüm korkusundan gelen hızlanmalarla
Son kudretle çırpınan bir kalbi hatırlatır...”⁶⁶⁴*

Melih Cevdet Anday, *Boğaziçi’nde Ayın On Dördü* şiirinde, yalılara panoramik olarak bakar. Yalıların durumu, o anki görüntüleri, bazılarının köhneliği geçmişe dair ipuçları verir:

*“Bir yanda yalılar, sahilsaraylar
Kimi yanmış, kimi çökmüş, kimi...
Kiminin Hürriyet’te beli бүkүlmüş
Kiminin Hürriyet’te atılmış temeli
Bir yanda betonarme kübik yalılar
Betonarme kübik yalıların salonlarında
Mor kadife yastık üstüne çiğ beyaz
Yağlı boya hülyalı bir mehtap.”⁶⁶⁵*

⁶⁶² Ayel, a.g.e, s.43.

⁶⁶³ Mazlum Kenan Köstekçi, *Zakkum Çiçekleri*, İstanbul, 1942, s.30-31.

⁶⁶⁴ Köstekçi, a.g.e, s.30-31.

Boş Yalı şiirinde Yusuf Mardin, boş bir yalının yaşattığı hüzünden söz eder. Güneşin batışıyla birlikte bu boş yalıdaki hüznün iyice gün yüzüne çıkar. Akşam sessiz sedasız gelirken yalının hüznü de iyice kendini belli eder. Yalının bu boş ve köhne hali şaire yalnızlık, terk edilmişlik, kimsesizlik duygularını aşılar:

“Batmakta güneş mor tepelerde...
Körfezde sular bir siyah örtü,
Rıhtımda fener bir gümüş iğne...
Bir sis gibi hicran suya inmiş...
Sesler ve ışıklar ki silinmiş
Bir hâtıranın bestesidirler,
Sessiz yağın akşamla beraber
Doğmak dileyip mavi seherde
Göçmüşler uzak âleme şimdi
Bir boş yalı kalmış Sarıyerde...”⁶⁶⁶

Nesrin Ağış’ın *Bir Harap Yalı*, *Üç Beyaz Yalı*, Orhan Veli Kanık’ın *İstanbul’u Dinliyorum*, Necdet Evliyagil’in *Eski Yalı*, Tevfik Abdurrahman’ın, *Marmara Yalılarında*, Özdemir Asaf’ın *Boğaz Gezintisi*, Harun İsmet Sezer *Yalıdan* Osman İsmet Ulukut’un *Boğaz* şiirlerinde geçmişe duyulan özlem vardır. Nesrin Ağış, *Bir Harap Yalı*, şiirinde geçmişle bağlarını koparmamış harap bir yalıdan söz eder. Bu yalı geçmişle öyle bağlantılıdır ki içinde bulunduğu anı fark bile edemez. Yalı geçmişe duyduğu özlem ve geçmişteki günlerin bir daha geri gelmeyeceğini bildiğinden dolayı teessür içindedir. Şair, yalının bu harap halinden hareketle insanı düşünür. İnsan da tıpkı bu yalının parlak dönemleri gibi gençliğinde ömrünün en parlak günlerini yaşar ve nihayet yaş ilerledikçe neşe ve yaşama sevinci yavaş yavaş yerini mütevekkil bir bekleyişe bırakır:

“Pencereleri boş, cephesi kara,
Eski yalı dalmış hatıralara...
Bîhaber denizin mavi renginden,
Bir emir bekliyor sonsuz enginden.
Yıkılıp gidecek nihayet bir gün...
İçimizde neden bu garip hüznün?
Mademki insanız böyledir kader
Kalbi acı hisler muztarip eder
Silinip giderken tevekkül ile
Muhteşem bir şeyin gölgesi bile...”⁶⁶⁷

İnsanın kaderi ile harap yalılarınkini birbirine benzeten şair, bu benzetmeyle hem faniliğini hissedip derin bir üzüntü içinde kalır; hem de yalıları kapanan bir devrin hazin kalıntısı olarak görür.

⁶⁶⁵ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s.88.

⁶⁶⁶ Yusuf Mardin, *İki Damla Yaş*, İstanbul, 1947, s.17.

⁶⁶⁷ Nesrin Ağış, *Üç Beyaz Yalı*, İstanbul, 1944, s.30.

Ağış, *Üç Beyaz Yalı* şiirinde ise, çocukluğunun geçtiği üç beyaz yalıyı özlemle hatırlar. Bu yalılarda geçmişe ait güzel günlerin sırları da gizlidir. Şair, çocukluğuna ait anıları yaşatan bu yalıları sevgiyle hatırlar. Onlardan sevgiyle söz eder. Hayalinde yalının en ince ayrıntısı bile vardır. Belleğine yerleşmiş olan deniz havasını ve çiçek kokulu rüzgârı hatırlar. Bunlar çocukluğuna ait önemli ayrıntılardır:

*“Gönlümde yer almıştır üç büyük beyaz yalı
Kucaklarında geçti çocukluğ’un masalı.
Güzelliğe bürünmüş birer şefkatli ocak,
Hâlâ duyduğum şükran sonsuz bir his olacak.
Önde deniz havası dağıtırdı her derdi,
Çiçek kokan rüzgârlar artlarından eserdı.”*⁶⁶⁸

Çocukluğuna ait bu üç güzel yalının artık yalnızca hatıraları kalmıştır. Bu yalıların hiç biri artık yerinde değildir. Bu durum şairi üzer. Çünkü bu yalıların yok oluşu çocukluğunun en güzel günlerinin hatıralarının bir bir ortadan kalkması anlamındadır:

*“Aydınlık sofalarda gönlümüzce coşardık...
Bu üç güzel yalıdan hiçbirisi yok artık.”*⁶⁶⁹

Yalıları konu alan şiirlerden biri de *İstanbul’u Dinliyorum* şiiridir. Orhan Veli’nin zamanında yalılar artık popülerliğini kaybetmeye başlamıştır. Şair şiirde yalıyı kişileştirerek onu geçmiş parlak günlerinin debdebesiyle kendini hâlâ iyi hisseden orta yaşlı bir insana benzetir.⁶⁷⁰ Yalılar ve kayıkhaneler onu İstanbul’un eski zevk ve eğlence dönemlerine götürür:

*“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı
Başında eski âlemlerin sarhoşluğu,
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodosların uğultusu içinde
İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı.”*⁶⁷¹

Necdet Evliyagil, *Eski Yalı* adlı bir hayli uzun şiirinde, Boğaz’daki yalılardan birini anlatırken bu yalıların geçmiş zamandaki güzelliklerine değinir. Yalıların güzelliği tablolarla kalmıştır. Boğaziçinin pul pul aydınlığını odalara aksettiren üç katlı yalı yerini artık yağlı boya tablodaki resmine bırakmıştır. Zaman birçok şeyin olduğu gibi bu eski yalının da çehresini değiştirmiştir:

⁶⁶⁸ Ağış, a.g.e, s.3-4.

⁶⁶⁹ Ağış, a.g.e, s. 3-4.

⁶⁷⁰ Özlem Demirel, “Orhan Veli’nin Şiirleri Üzerine İstanbul ve Dil Ekseninde Bir Değerlendirme”, 1.Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri Kitabı, (Edit: Erol Ülgen-Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.331.

⁶⁷¹ Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, İstanbul, 1952, s.113-114.

*“Kayıkhanenin
Üstündeki cumbada,
Her şey değişmiş zamanla...
Sedir
Uzaklaşmış yerinden;
Renkler
Çözölmüş kilimden;*

*Zaman
Duvarları dolduran
Resim çerçevelerinde kalmış.”⁶⁷²*

Yalıların geçmişteki güzelliğine özlem duyan şair o günleri bilen biri olarak özlemle yad eder. Yalıların cumbaları birçok hatırayı canlı tutar. Şair, sahili döven dalgaları özler. O dalga sesleri şairi çok şey anımsatır. O seslerde yalıların geçmişinden, güzelliklerinden çok şey vardır:

*“Bu iki katlı
Ahşap yalıda,
Hâtıralar vardır, görölen;
Dalgalar vardır sahili döven,
Yollar vardır dönölmeyen...”⁶⁷³*

Yalıların kayıkhaneleri de ayrı bir büyüye sahiptir. İnsanı kendine çeken bir güzelliğı vardır buranın. Ve cumbalardan bu manzara çok güzeldir. Boğaziçi’nin hırçın rüzgârı bile yalıların sükûnetinden nasibini alır; büyük bir dinginliğe bürünür. Hırçınlığından eser kalmaz:

*“Rüzgâr!
Hırçındır, hırçın olmasına Boğaziçinde
Ama; bir defa düşünmeye görsün
Yalıların rûya bahçelerine açılan büyüüne;
Dâvetsiz bir misafir gibi
Asılır kayıkânenin mandalına
Ve bırakır kendini,
Bu sükûn diyarındaki loşluğa...”⁶⁷⁴*

Boğaziçi’nin güzelliğı bir tablo kadar güzeldir. Hatıralar sükûnun huzuruyla birleşince daha da güzelleşmiştir. Artık herşey bir hatıradan ibaret kalmıştır ve şair, bu hatıraları, eski, köhne, sessiz ve ürpertici bir yalının penceresinden yad eder:

*“Düğömlenmiş hatıralar vardır Boğaziçinde,
Sahile inci gibi serpilen
Eski yalıların pencerelerinde”.⁶⁷⁵*

⁶⁷² Necdet Evliyagil, *Eski Yalı*, Ankara, 1955, s.8.

⁶⁷³ Evliyagil, *a.g.e.*, s.9.

⁶⁷⁴ Evliyagil, *a.g.e.*, s. 9.

⁶⁷⁵ Evliyagil, *a.ge.*, s.10.

Tevfik Abdurrahman'ın, *Marmara Yalılarında* şiirinde yalıların birbirlerine kenetlenmiş gibi duruşları dikkat çekicidir. Geçmiş günleri birlikte yad etmek ister gibidirler. Marmara sislerle kaplıdır. Şairin içinde yakıcı bir hasret vardır. Yalıların ihtişamlı günlerine hasret duyar. Her şeyde ayrılığın izi sürülür. Yalılar ayrılığın acısıyla ağlarken şairin içinde de fırtınalar kopar. Çalkanan sularda ayrılığı bulur:

*“Yalılar, sularla; bulutlar, dağlarla
Candan dudak dudağa gelmişler; candan...
Göklerde düğümlü gizli bağlarla...
Sedefler dağılmış esrarlı deflerin perişan zilleri nağmeleri sedefler.
Sisli Marmara
Engin bir aşkın ihtiras buhurdanı,
Sarhoş bir volkanı.
Hicranım onun neşesi, ateşi, külü
Yine mi taşıyor şu çılgın hasret yaram, ahh?”*⁶⁷⁶

Boğaz Gezintisi şiirinde Boğaziçi Özdemir Asaf'a geçmiş günleri hatırlatır. Boğaz'ın en güzel ve gösterişli dönemlerini, mehtap gezintilerini, yalıların zevk sahibi sâkinlerini hatırlayan şair, o günlere özlem duyar. O günlerin huzur ve güzelliğini arar:

*“Ne günlermiş, ne günlermiş
Yıldızlar, mehtap, çamlar altında.
Yıldızlar, mehtap, çamlar altında
Ne günlermiş, ne günlermiş.
Gelip geçmiş!”*⁶⁷⁷

dizeleriyle bunu dile getirir. Yalıların dalmış olduğu sükûnet, şairin dikkatini çeker. Yalılar, odasına çekilen saraylılar gibi sulardan eteklerini toplamışlardır. Ait olmadıkları bir zamandan kaçıp kurtulmak, inzivaya çekilmek ister gibi bir halleri vardır:

*“Vapurlar değil, Boğazdan geçen;
Boğazdan yalılar geçiyor.
Toplamış sulardan eteklerini,
Odasına çekilen bir saraylı gibi
Yalılar gelmeyen âlemlerine gidiyor
Bırakıp bu sessiz gecelerini.”*⁶⁷⁸

Yalıların, artık eski günlerinden eser kalmamıştır. Her tarafta sükûnet hâkimdir. Artık ne saz sesi, ne de eski baharların sandal gezintisi vardır. Her biri asırlık rüyalara dalmışlardır. Ait oldukları zamanlar artık çok gerilerde kalan yalılar, çaresiz, kimsesiz ve تنها kalmışlardır:

⁶⁷⁶ Tevfik Abdurrahman, *Dalgalarla Engine*, Yayın yeri ve tarihi yok, s.74.

⁶⁷⁷ Özdemir Asaf, *Dünya Kaçtı Gözüme*, İstanbul, tarihsiz, s. 67.

⁶⁷⁸ Asaf, a.g.e, s.67.

“Çekip almış kuşların kanatlarından rüzgârını
Asırlık rüyalarında yalılar.
Uykuların mahmurluğu saçaklarını sarmış.
Saz sesleri gelmiyor kıyılarından.
Ne geçen yazlardan haber var.
Ne gelecek baharlardan.”⁶⁷⁹

Şair, özellikle,

“Kim bilir kaç deniz geçmiş uykularından...”⁶⁸⁰

dizesiyle bir devri ihtişamıyla aydınlatan yalıların bu ihtişamlı günlerinden çok uzakta oluşlarına vurgu yaparak onları bir rüyaya dalıp o rüyada parlak günlerini gören biçare yapılar olarak vasıflandırır.

Harun İsmet Sezer, *Yalıdan* şiirinde yalıdan dışarıyı gözlemler. Burada hatıralarıyla baş başadır. Geçmiş günleri anar. Yalının pencersinden bazen ağlarını denize atan balıkçıları, bazen çığlık çığlığa uçuşan martıları görür. Bazen de hayallere dalarak yalının önünden, içinde sevgilisinin bulunduğu bir sandalın geçtiğini düşünür:

“Bazan bir sandal geçer önünden
Bakarsın içinde canân görünür;
Gönül puslasının döndüğü yönden
Öyle bir dem olur nâlân görünür...”⁶⁸¹

Osman İsmet Ulukut da *Boğaz* şiirinde, yine eskiyalılara yer verir. Ancak Ulukut, Sabri Esat gibi yalıları çaresiz ve terkedilmiş olarak görmez. Her ne kadar yalıların parlak günleri eskide kalsa da sandallar suda heyecan içinde çırpınırken onlar, eski günlerin gurur ve heybetini muhafaza ederler:

“Sandallar sularda heyecan olur,
Çırpınır bin emel, bin hisle her an.
Yalılar sahilde eski bir gurur,
Korular sönmiyen yeşil bir iman!”⁶⁸²

Bu bölümdeki son şiir olan *Yalılar* şiirinde ise huzur teması öne çıkar. Şiirde Faruk Nafiz Çamlıbel, mehtaplı bir gecede yalıların huzur ve sükûn dolu yönüne yer verir. Boğaz, akşam vaktinde sükûn içindedir. Bu sükûn, huzur vermesinin yanı sıra ürkütücüdür de. Başlangıçta yalılardan bir canlılık, bir hayat belirtisi bekler. Ancak bunun mümkün olmadığını görünce bu düşüncesinden vazgeçer. Boğazın ve yalıların bütün gizemi bir anda adeta yok olur:

⁶⁷⁹ Asaf, *a.g.e.*, s.67.

⁶⁸⁰ Asaf, *a.g.e.*, s.67.

⁶⁸¹ Harun İsmet Sezer, *Feryat*, İstanbul, 1947, s.23-24.

⁶⁸² Osman İsmet Ulukut, *Her Akşam*, İstanbul, 1935, s.18.

*“Boğazı baştanbaşa dolaştım ağır ağır,
Yaşlı, genç yalıları birbirine ekledim.
Anladım, pencereler kördü, kafesler sağır...
Son kadın bekler gibi fecri, artık, bekledim!”⁶⁸³*

Yalılar, hayli geniş bir başlık altında ele alınmıştır. Bu bölümdeki şiirlerde yalıların geçmişteki ihtişamlı dönemlerine yer verilir. Geçmişte yaşanan ihtişamlı hayatlar hatırlatılır, mehtap gezintileri, sandal eğlenceleri yad edilir. Bazı şiirlerde ise, eski gösterişini kaybeden yalılar, hazin halleriyle konu edilirler. Biz de bu bölümde şiirleri kendi içinde bütünlük oluşturacak şekilde bu temalara göre tasnif edip ele aldık.

1.13. KÖŞKLER

Köşkler başlığı altında ele aldığımız bölümde yalnızca İhlamur Köşkü’ne yer verilir.

1.13.1. İhlamur Köşkü

Bu bölümde İhlamur Köşkü Rıza Beşer’in şiirinde geçer. Beşer, İhlamur Köşkü⁶⁸⁴ için yazdığı *İhlamur Köşkü* isimli dörtlükte köşkün tıpkı mâzisi gibi derin bir sessizliğe gömülüşüne vurgu yapar:

*“Heybeti dağlara vurmuş ağaçların
Ve gölgesinde yorgunluğu günün.
Beyaz perdeleri indirilmiş
Mazi gibi, canım İhlamur Köşkü’nün...”⁶⁸⁵*

Bu şiirde İhlamur Köşkü heybeti ve sakin duruşuyla dikkat çeker. Perdeleri inik penceresiyle şaire bir sır perdesi arkasına gizlenmiş maziye hatırlatır.

⁶⁸³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, İstanbul, 1940, s.16-17.

⁶⁸⁴ İhlamur Köşkü 19. yüzyılda Padişah Abdülmecid tarafından yapılmıştır. “Beşiktaş ve çenresi her devirde padişahlar için gözde bir semt olmuştur. burada 19. yüzyılın ikinci yarısında görkemli padişah sarayları ve kasırlar yaptırılmıştır. Bu dönemin en büyük mesire alanı İhlamur Mesiresi’dir. İhlamur Mesiresi’nde ilkbahar ve yaz aylarında, gölgeli havuz başında ara sıra ünlü musikişinaslar toplanıp, çalıp söylerlerdi.” İhlamur Köşkü de bu mesire alanında yerini almıştır. “Şimdilerde bir çkurun içinde çevresindeki tepelerden üzerine doğru akan bina yığınlarına karşı geniş bahçesi , küçük havuzu ile istifini bozmadan bekler.” (Bkz. Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul, Tarihi Yapılar-Caddeler- Sokaklar*, İstanbul, 2008, s.168.)

⁶⁸⁵ Rıza Beşer, *Sadaka*, İstanbul, 1947, s.14.

1.14.HİSARLAR

Tezimizin bu bölümünde Hisarlar⁶⁸⁶ ile ilgili 18 şiire yer verilir. Bu şiirlerde Hisarlar'a farklı yaklaşımlar görürüz. Bunların çoğu Hisarların güzelliğine övgü niteliğindedir. Bu şiirlerden Fuat Şükrü Dilbilen'in, *Rumelihisarı*, Edip Ayel'in, *Hisarlar*, Jozef Habib Gerez'in *Mehtapta Bebek-Hisar*, Mehmet Şükrü Erden'in *Hisar Önlerinde*, Nesrin Ağış'ın *Üç Beyaz Yalı* ve üçü de *Hisarlar* adını taşıyan şiirleri ile Nejat Tahsin Alper'in *Karşı Hisarlar* şiirlerinde Rumelihisarı⁶⁸⁷, nın eşsiz güzelliği konu edilir.

Fuat Şükrü Dilbilen, *Rumelihisarı* şiirinde Rumeli Hisarı'nın eşsiz bir güzelliğe sahip olduğunu düşünür. Hisar'ın güzelliği Boğaz'la birleşince ortaya eşsiz bir manzara çıkar. Erguvanlar, buraya ayrı bir güzellik katarlar. Karşıdan yalıların da yine büyüleyici bir güzelliği vardır. Bütün bunlar rüya gibi bir güzelliği ortaya çıkarır:

“Çiçeği dikti bize sağ gözünü
Gösterir erguvani gül yüzünü
Kayalık yerleri örter ağacı
Hanımellerle örülmüş yamacı
Yalılardan yaseminler sarkar
Oyalı örtüye benzer kıyılar.”⁶⁸⁸

Edip Ayel'in, Hisarların ihtişamına vurgu yaptığı *Hisarlar* adlı şiiri, Hisarlar'a yaklaşımıyla Dilbilen'in şiirine çok benzer. Ebediyen var olacaklarını mehabetleriyle görenlere hissettirirler. Emirgân'ın görüntüsü de buradan ayrı bir güzellik arz eder.

⁶⁸⁶ Rumelihisarı: “Bizanslılar buraya Hernidion burnu derlerdi. Fatih, İmparator Kostantin'in bütün şikâyetlerine rağmen Hisarı bu noktada inşa etmeğe karar verdi. Burası, Boğaz'ın en dar yeri idi. Yunan mitolojisinde İraklis ve daha sonra Argonotların buradan geçtikleri hikâye olunuyordu. İnşaata faaliyetle başlandı. Malzeme için etrafındaki ocaklardan taşlar çıkartıldı. teknil inşaati idare eden Mimar nuslihiddin'di. Binanın inşaat ve teslihi 1452 temmuzunda sona erdi. İstanbul'u kuşatmak için hazırlıklar başladı. İstanbul alındıktan sonra Rumelihisarı gittikçe mamur oldu. Boğaz'ın sair yerleri gibi burası da yalılarla doldu.”

Anadoluhisarı: Eski adı Güzelcehisar'dır. “Fatih, Boğaz'ı kesmek için Rumelihisarını yaptırdığı zaman, Yıldırım'ın Güzelcehisar'ının eskiliğine riayet edildi. Hisar'ın adı, Rumelihisarı yapıldıktan sonra, Anadoluhisarı oldu. Yanbaşında denize karışan su da Göksu namını aldı. Fatih, İstanbul'u aldıktan sonra, kalenin önüne bir cami yaptırdı. Yıllar geçtikçe, Anadoluhisarı'nın şenliği arttı. Göksu'nun etrafı yüksek ağaçlarla, müzeyyen bağlarla doldu. Civarına değirmenler yapıldı. Çamurundan bile istifade edildi.” (Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1998, s.170,175.)

⁶⁸⁷ Ahmet Refik, Rumelihisarı ile ilgili olarak şu bilgileri aktarır: “Bizanslılar buraya Hernidion burnu derlerdi. Fatih, imparator Kostantin'in bütün şikâyetlerine rağmen Hisarı bu noktada inşa etmeye karar verdi. Burası, Boğaz'ın en dar yeri idi. Yunan mitolojisinde İraklis ve daha sonra Argonotların buradan geçtikleri hikâye olunuyordu. İnşaata faaliyetle başlandı. İnşaata, İstanbul'un zabtından bir yıl evvel 1452 martında başlandı. Malzeme için etrafındaki ocaklardan taşlar çıkartıldığı gibi, İzmit'ten ve hatta Karadeniz Ereğli'sinden taşlar getirildi. Hisara üç kule yapılacaktı. Deniz etrafındaki köşeye yapılacak kuleyi Halil Paşa, bir köşedekini Zağnos Paşa, öbür köşedekini de Sarucu Paşa yaptıracaktı. Tekmil inşaati idare eden de Mimar Muslihiddin'di. (Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, İstanbul, 1998, s.171).

⁶⁸⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.10.

*“Yelpazelenirken çınar altında Emirgân
Kıymış şu Hisarlar ebediyetle nikâhı.
Kartal gibi germiş bütün etrafa cenâhı,
Onlardır eden ırkını İstanbula hakan.”⁶⁸⁹*

Jozef Habib Gerez’in:

*“Karşımda Bebek- Hisar
Kendisini kılmış yar
Âşıkmiş bu diyara,
Gece, mehtap, yıldızlar.”⁶⁹⁰*

dizeleriyle başlayan *Mehtapta Bebek-Hisar* şiirinde akşam vakti Bebek ve Hisar’ın güzelliği göz önüne serilir. Gece, mehtap ve yıldızlar bir araya gelerek bu güzelliği perçinler. Eşi benzeri görülmemiş güzel bir akşam manzarası ortaya koyar:

*“Göz kırıyor yıldızlar
Arada çapkını var
En asil bir kız gibi
Bîhaber Bebek- Hisar”⁶⁹¹*

Mehmet Şükrü Erden, *Hisar Önlerinde* şiirinde, Hisarlar’dan gördüğü güzelliği tasvir eder. Denizin durgunluğu bu güzelliğe huzur duygusunu da katmıştır:

*“Deniz durgun, hayâl olmuş ortalık
Bir acayip sırçadandır her balık”⁶⁹²*

Coşkulu bir üslûpla yazılan:

*“Birer şahika senin haşmetli Hisarların,
Safasına doyulmaz Mirgün’ün, Tarabya’nın,
Camileri, köşkleri, villa saraylarıyla,
Türk ruhunu akseder tarih yadigârların.”⁶⁹³*

dörtlüğü ile Hisarlar’a hayranlığını dile getiren Ali Reşat Özdemir için Hisarlar birer şahikadır. Özdemir, *Boğaziçi* şiiriyle bu duygularını dile getirir. Mirgün ve Tarabya’nın Boğaz’dan görünen manzarasının güzelliği büyüleyicidir. Cami, köşk, villa ve saraylar Türk ruhunu aksettiren izlerle doludurlar.

Nesrin Ağış, *Üç Beyaz Yalı* adlı kitabında ardı ardına yer alan ve hepsi de *Hisarlar* adını taşıyan üç şiire yer verir. İlk şiirde hisarların güneşin doğuşu esnasındaki tasvirine yer verilir. Güneş doğmak üzereyken Hisarlar’ın ayrı bir

⁶⁸⁹ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.19.

⁶⁹⁰ Jozef Habib Gerez, *Gönülden Damlalar*, İstanbul, 1952, s. 44.

⁶⁹¹ Gerez, *a.g.e.*, s.44.

⁶⁹² Mehmet Şükrü Erden, *Adsız Pınar*, İstanbul, 1953, s.80.

⁶⁹³ Ali Reşat Özdemir, *Gönülden Duygular*, Giresun, 1964, s.30.

güzelliği vardır. Nesrin Ağış, bunu bir tablo gibi tasvir eder. Çünkü bu güzellik bir tablodan farksızdır. Günün doğuşuna yakın bir saatte henüz ay kaybolmamışken göz kamaştırıcı bir güzellik yeni bir günün müjdecisi olarak ortaya çıkar:

*“Gün uyanmak üzere, ay henüz alçalmamış,
Deniz berrak göklerden daha mavi çalmamış.
Küçük beyaz yıldızlar gönderilmiş uykuya,
Pembe dağın gölgesi uzanmış serin suya.
Kaleler gülümsüyor, hayâl gibi yumuşak,
Eteklerini sarmış ince sisten bir kuşak...
Perilerin kurduğu gül renginde şatolar...
Hemen ufka bakınız –belki kaybolur solar!”⁶⁹⁴*

Ağış, *Hisarlar* şiirinde Hisarların akşam vaktindeki halini anlatır. Akşam vakti ona, Hisarlar’da geçmişin şanlı günlerini, İstanbul’un fethini anımsar. Bu Hisarların çağ kapatıp açan bir döneme şahitlik ettiğine vurgu yapar. Hisarlara tarihin parlak günlerini anımsayarak bakar:

*“Kızıl renkler semaya bir azamet katmakta
Gözler yükseğe dalmış, kalbler çabuk atmakta.
Gölgeler koyu, derin; dağlar karanlık bir mor,
Kalelerin üstünde sade gökler yanıyor.
Bu mağrur kalelerdir orta çağı deviren,
Bir şeref hâlesidir gök yüzünü çeviren.
Bu şanı veren Türk’ün binlerce mert cengidir-
Bu müheyyiç ışıklar zaferlerin rengidir.”⁶⁹⁵*

Şair, son *Hisarlar* şiirinde ise hisarların fırtınalı bir gündeki durumunu konu eder. Hisarlardan dalgaların çırpınısını izlerken bu azgın dalgalar onu geçmişe götürür, Osmanlının çetin muharebelerini ve burada kazanılan zaferleri hatırlatır. Bir anda gözünün önüne çetin savaş sahneleri gelir. Bu manzaralar, Hisarlar’ın duvarlarına sinmiştir:

*“Sonsuz bir ordu gibi saldırıyor dalgalar
Gökler azgın, karanlık, müthiş bir fırtına var.
Yükseliyor kaleler karşı dağda kapkara
Tam beş asrın rüzgârı çarpıp geçmiş onlara.
Mazi gibi dumanlı uzak siyah tepeler
Canlanıyor bir lâhza eski muharebeler.
Haşin esmer çehreler gözleri iman dolu
Bekliyorlar, silâhlı, cihan değen bir yolu.
Nerdeyse orta çağın cesim yelkenlileri
Sis içinden sıyrılıp süzülecek ileri.”⁶⁹⁶*

⁶⁹⁴ Nesrin Ağış, *Üç Beyaz Yalı*, İstanbul, 1944, s.8.

⁶⁹⁵ Ağış, *a.g.e.*, s.9.

⁶⁹⁶ Ağış, *a.g.e.*, s.10.

Nejat Tahsin Alper, *Karşı Hisarlar* adlı heceyle yazdığı bu şiirde Hisarlar'ın güzelliğini genel hatlarıyla ele alır. Hisarlar onun gözünde sonsuz bir güzelliğe sahiptir. Cenneti burada bulan şair, Hisarlar'ın maneviyatının da buraya ayrı bir güzellik kattığını düşünür:

*“Ruh oldum, şehitler gibi,
Uçtum Hisardan Hisara.
Kanadım kartal misali,
Açtım Hisardan Hisara...*

*Tuttum baharın dalını,
Gördüm cennetin yolunu...
Boğazın ince belini,
Seçtim Hisardan Hisara...”⁶⁹⁷*

Edip Ayel'in *Hisarlar*, Emin Bülent'in *Hisarlara Karşı*, Yusuf Mardin'in *Hisarda*, Gökhan Evliyaoğlu'nun *Rumeli Hisarı*, Özdemir Nutku'nun isimsiz şiiri, Tefik Tanyolaç'ın *Hisar ve Hisarda Duyduğum Nağme*, Uluğ Turanlıoğlu'nun *Bir Urumeli Şiiri* adlı şiirlerinde ortak tema olarak geçmişin parlak günlerinden duyulan gururdur.

Edip Ayel, bu topraklar üzerinde yaşayan her ferдин milli duyarlılığa sahip olması gerektiğini düşünür. Bu duyarlılık içinde olan Ayel, Ali Bulut'un tespitiyle, *“tarihin anlı şanlı günlerine özlem duyar. Yapılan büyük işleri hatırlamanın coşkusıyla yüreği ümit ve cesaretle dolar. Kendine olan güveni artar”*.⁶⁹⁸ Ayel, *Hisarlar* şiirinde, Hisarlar'ın ihtişamlı günlerine döner. Fetih esnasında Hisarlar'ın nasıl bir kahramanlıkla İstanbul'u almak için kullanıldığını anlatır:

*“Bu siperlerde erler etti savaş,
Ceddinindir bu anlı şanlı yapı.
Şu Hisar ırkının coşan gazabı,
Kahraman kanlarıyla yollar yaş.”⁶⁹⁹*

O, Anadolu'nun Rumeli'yle bütünleşmesinin “fetih”le gerçekleştiğinin şuurundadır.⁷⁰⁰ Hisarlar, Bizans'ın mağlubiyetinin birer sembolü gibi dururlar. Onlar, şanlı bir döneme tanıklık etmiş önemli yapılarıdır:

*“Burda gülmüştür Osmanoğluna şans,
Şu delikten vuruldu kahpe Bizans!
Burdadır burda yurdunun temeli.”⁷⁰¹*

⁶⁹⁷ Nejat Tahsin Alper, *Semaya Karşı*, İstanbul, 1950, s.36-37.

⁶⁹⁸ Ali Bulut, “Neoklasik Bir Şair Edip Ayel Üzerine”, *Türk Dili*, C:2, S:553, Ocak 1998, s.58.

⁶⁹⁹ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.45.

⁷⁰⁰ Bulut, *a.g.m.*, s.58

⁷⁰¹ Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.45.

Emin Bülent'in:

*“Ağır ağır çıkıyordum, önümde her kulenin
Dibinde sanki duyardım henüz süren bir enin...
Yanar sönerdi duvarlarda şanlı miğferler.
Gezerdi kal'ede müdhiş, sarıklı askerler
Ve sanki devr ediyordu muazzam ü nevvâr
Kızıl semâda o gün halka halka kartallar...
Yavaş yavaş çıkıyordum içimde bir hürmet.”⁷⁰²*

dizelerinin yer aldığı *Hisarlara Karşı* şiirinin bu bölümünde şair, Hisarlar'ın fetih esnasındaki önemli rolüne eğilir. Hisarlar'da hâlâ fetih günlerine ait sesler vardır. Duvarlarda miğferler yanarken, kalede hâlâ sarıklı askerler gezinirler. Fethin çetin günleri yeniden canlanır.

Boğaziçi, dünyada eşi benzeri bulunmayan bir güzelliğe sahiptir. Ona bu güzelliği kazandıran, Hisarlar'ın burda oluşudur. Hisarlar beş asırdır burada bütün ihtişamlarıyla durmaktadırlar:

*“Hey Boğaz hey! Cihanda yoktur eşin.
Şu Hisarlar kıyında yükseleli
Beş asır var ki parlıyor güneşin!”⁷⁰³*

Yusuf Mardin ise, *Hisarda* şiirinde Hisar'ların geçmişine bir yolculuk yapar. Hisarların mazesine giden şair, onların şanlı bir geçmişi olduğunu hatırlatır:

*“Hisar sanki bir buluta koymuş başını
Dinlendirmek emeline yorgun taşını.*

Hisarlar'ın ölümsüz yapılar olduğu vurgulanır:

*“Altmış günde yapılmıştı bu ölmez Hisar,
Altmış günde aşılmış meğer asırlar...”⁷⁰⁴*

Gökhan Evliyaoğlu da *Rumeli Hisarı* şiirinde buranın manevi yönünden söz eder. Bu Hisar'ın fetih için manevi değeri büyüktür. Her taşına bu maneviyattan izler sinmiştir. Şair, Hisarlar'ın bu manevi yapısıyla diğer yapılardan ayrıldığını düşünür:

*“Binlerce taş
Binlerce besmeleyle kımıldar
Yerinden
Şekiller doğar kardaş,
Er, paşa, hükümdar*

⁷⁰² Emin Bülent'in Şiirleri, Toplayan: Salih Zeki Aktay, İstanbul, 1943, s.43-44.

⁷⁰³ Ayel, a.g.e, s.45.

⁷⁰⁴ Yusuf Mardin, *İki Damla Yaş*, İstanbul, 1947, s.52-53.

Ellerinden.

*Binlerce taş
Bir kale olmanın şevkini duyar
Derinden
İsm-i şerif-i Muhammedî üzre... ”⁷⁰⁵*

Özdemir Nutku aşağıdaki isimsiz şiirinde denizi, balıkçıları konu eder. Hisarlar, görünüşte üzerlerini kaplayan yosun ve otlarla sıradan yapılar gibi görünürler. Fakat, altlarında beş asırlık bir maziye barındırırlar.

*“hisarlar üstünde
yosunlar
otlar
beş asırlık mazi
kurulmuş taşlar... ”⁷⁰⁶*

Tevfik Tanyolaç’ın *Hisar ve Hisarda Duyduğum Nağme* şiirinde Hisarların güzelliği vurgulanır. Hisarlar yüzyıllardan kopup gelmişlerdir ve bu yönleri onlara mehabet katar. İnsana ilham verecek kadar güzelliğe sahiptir:

*“Zaman yakut taslarla yıkarken dik başını;
Sordum yüz süren yele bu hisarın yaşını.
Manalı gülüp dedi: «Bu, ölümsüz bir hisar,
Dünyalar ölçüsünde dâvastıyla yaşı var.» ”⁷⁰⁷*

Bir Urumeli Şiiri’nde Rumeli’yi baştanbaşa dolaşan Uluğ Turanlioğlu, hayali gezintisine Rumeli Hisarı’ndan başlar. İstanbul’un her yeri onda ayrı duygular uyandırır. Hisar’da kendini mahzun hisseder, Beşiktaş iskelesindeyken Üsküdar’ı özlediğini fark eder. İstanbul’un her yeri onun için ayrı bir güzelliğe sahiptir:

*“Mahzunluğum üstümde bu akşam,
Şairane duygular içindeyim.
Kâh İstanbul’da Urumeli Hisarı’ndayım:
Her şey başkadır burda,
Beni mahzun eden bir şey var havada.*

*Kâh Beşiktaş iskelesindeyim.
Üsküdar’ın hasreti çöker içime,
Nedim sanki avutmak ister beni:
Bir nim neşe sayar cihanın baharını.
Bir sagarı keşideye tutar lâlezarını. ”⁷⁰⁸*

⁷⁰⁵ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.20.

⁷⁰⁶ Özdemir Nutku, *Eller*, Ankara, 1953, s.7-8.

⁷⁰⁷ Tevfik Tanyolaç, *Gönül Bahçelerinden*, Ankara, 1953, s.81-82.

⁷⁰⁸ Uluğ Turanlioğlu, *Aşk ve Vatan Şiirleri*, Edirne, 1957, s.12-13.

Bu bölümdeki son üç şiirde, daha bireysel duygulara ağırlık verilir. Rükneddin Cemal, birçok şarkı nazım şekliyle yazılan şiirde olduğu gibi aşağıdaki *Şarkı*'da Hisar'daki koruyu mesken olarak seçmiştir. O, Hisarlar'a daha önceki şairler gibi tarihi yönüyle bakmaz. Burayı sevgilisiyle bir arada bulunduğu, güzel hatıralarının olduğu korusuyla anlatır. Sevgilisiyle geçirdiği güzel günleri hatırlar. Yine âşık olduğu günlere döner:

*“Kandilli koyunda daha mehtabı süzerken,
Sahilde geçen bir gecenin aksi yüzerken,
“Yandım” dedim artık, meğer ah, sevmişim erken
Ta, karşı Hisar sahilinin şen korusunda”* ⁷⁰⁹

İstanbul Türküsü şiirinde Orhan Veli, Rumeli Hisarına oturup hüznünü burada ifade etmeye çalışır. Bu, aşk acısından kaynaklanan bir hüzündür. Kendi ifadesiyle tarifsiz kederler içindedir. Bu şiirde türkülerden geniş çapta yararlanmıştır. Uyguner'in tespitiyle *“Şiiri okuyanlar bunun bir halk ürünü mü, yoksa Orhan Veli'nin kaleminden çıkmış mı olduğunu kolay kolay söyleyemezler”* ⁷¹⁰. Duygularını samimiyetle, açık ve duru bir söyleyişle ifade eden şair, Rumelihisarı'nı kederlerine ortak eder:

*“İstanbul'da, Boğaziçinde,
Bir fakir Orhan Veli'yim;
Veli'nin oğluyum,
Târifsiz kederler içinde.
Urumelihisarı'na oturmuşum;
Oturmuş da bir türkü tutturmuşum:*

*«İstanbul'un mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı
kuşları;
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edalı'm
Senin yüzünden bu halim.”* ⁷¹¹

Orhan Veli, küçük duyguların adamıdır. Ekmek derdi ve aşk derdi onu mahzunlaştırmıştır. Mehmet Narlı'nın deyişiyle, *“Eve tuz ekmek götürmeyi unutan avare âşık, kırılmıştır. Bu kırıklık; yalnızlık ve kimsesizlik duygularını harekete geçirir. “Veli'nin oğlu” “fakir Orhan Veli” gibi ifadelerle, sıradanlığını, yoksulluğunu; “edalı yar” ile duyarlılığını ortaya koyan öznenin tarifsiz kederi anlaşılır hale gelir. Küçük adam, yaşadığı bütün mekânlarda hayatın ritmini duysa da, mekânları hep zevk veren boyutuyla duyumsasa da, işsizlik, parasızlık ve aşksızlık onu kederlendirir. Pek çabuk mutlu olması, pek çabuk kederlenmesi, yaşamayı sevmesine ve imkânsızlıklarına bağlıdır. Koca şehre adeta bütün bedeni ve*

⁷⁰⁹ Rükneddin Cemâl, *Küçük*, İstanbul, 1948, s.5.

⁷¹⁰ Muzaffer Uyguner, “Orhan Veli'de Halka Dönük Ögeler”, *Türk Dili*, C: 25, S: 243, Aralık 1971, s.206.

⁷¹¹ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.81.

arzularıyla bağı olan küçük adam, yoksunluklarının baskısı arttığında kendini “terkedilmiş” hissedebilir.”⁷¹²

“İstanbul’un orta yeri sinema;
Garipliğim mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalı’m.
Boynuna vebalım!
İstanbulda Boğaziçindeyim;
Bir garip Orhan Veli,
Veli’nin oğlu;
Tarifsiz kederler içindeyim.”⁷¹³

Hikmet Şinasi Önel, *Hisar’dan* şiirinde, sevgilisinden ayırır, artık hatıralarla başbaşa yaşamayı istemez. Sevgilisinin dönmesini, ona tekrar kavuşmayı ve eski günlerini özler:

“Gittin gücenip sen de Hisar’dan,
Zevk almıyorum hâtıralardan.
Vazgeç, dönüver eski karardan.
Zevk almıyorum hâtıralardan.”⁷¹⁴

Hisarlar, bu bölümde eşsiz güzelliğine dikkat çekilen, tarihin parlak günleriyle hatırlanan yapılar olarak öne çıkarlar. Son üç şiirde ise aşk gibi daha bireysel bir duyguyla birlikte işlenirler.

1.15. KIZ KULESİ

Bu bölümde on iki şiir yer alır. Kız Kulesi⁷¹⁵ Bu şiirlerden her birinde farklı bir anlayışla ele alınır. Fuat Şükrü Şükrü Dilbilen ve Suat Sait Arsal, Kız Kulesi’ne ait efsaneyi hatırlatırlar. Fuat Şükrü Dilbilen, *Kız Kulesi* şiirinde kulenin akşam vakti gökyüzündeki yıldızlarla oluşturduğu doğal güzelliği tasvir eder:

⁷¹² Mehmet Narlı, “Üç İstanbul: Yahya Kemal, Orhan Veli ve İlhan Berk’in Şiirlerinde İstanbul” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:11, S:20, Aralık 2008, s.165-166.

⁷¹³ Orhan Veli, *a.g.e.*, s.81.

⁷¹⁴ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, 1959, s.14.

⁷¹⁵ “Kız Kulesi’nin önceki adı Leandros kulesi. Bizans zamanında buradan hem Sarayburnu’na hem de Galata tarafında Kurşunlu Mahzen’e zincirler geriliyor ve böylece gemilerin Boğaz’a giriş çıkışları denetleniyor. Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u aldıktan sonra buraya bir ahşap kule yaptırıyor. Bu tür kuleler, yana yıkıla ve boyuna tamir ve ihya edilerek XIX. Yüzyıl başına kadar sürüp geliyor. Bu arada burada bir kızlar ağasının kafası kesiliyor, bir sadrazam hapsediliyor, hain cariyeler boğulup denize atılıyor ve daha bir sürü karanlık olay. Aynı zamanda gümrük denetimi, karantina hizmetleri gibi etkinlikler de yapılıyor. Şimdiki yapı ise, XIX. Yüzyıl başında İkinci Mahmut zamanında inşa edilmiş. Eski ahşap kule, o sıralarda yanmış, yerine bu yenisini ve taşan olarak koymuşlar. Kalın duvarları, sağlam ve planlı yapısı ile güçlü bir bina.” (Cahit Kayra, “Mitolojide, Günümüzde, Yarın...Kız Kulesi”, İstanbul, Nisan 1993, S:5, 109-110. Aktaran: Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.210.

*“Hareme karşı bakınca görülür
Kulesinden sarı saçlar örülür
Güneşin yattığı yerlerde yatar.
Kızı kardeşleri al yıldızlar.”⁷¹⁶*

Suat Salih Asral ise *Kız Kulesi* şiirinde Kızkulesi’ni gizemini saklayan bir yer olarak algılar. Şair, onunla ilgili merak ettiği şeyleri sıralar. Efsanedeki kral kızını ve onun trajik sonunu hatırlar. Böylece Kız Kulesi’ne esrarengiz bir anlam yükler:

*“Yanından geçen balıkçı kayıkları
Bazan bir hıçkırık duyarlar derinde.
Kapıları açılmaz, sımsıkı kapalı,
Perdeleri oynamaz pencerelerinde.*

*Bazan duvarlarında bir hayal gezinir,
Saçları lüle lüle.
Bin sene evvelki halini alır birden şehir
Taş taş yükselir beyaz kule.”⁷¹⁷*

Kız Kulesi, Edip Ayel ve Ümit Yaşar Oğuzcan’ın şiirlerinde ise hüznün teması ile bir arada işlenir. Edip Ayel’e ait *Kızkulesi* şiirinde Üsküdar’ın bir günün sonundaki hüzünlü hali anlatılır. Yalılar da akşamın gelişiyle ağlaşan bir hayale döner. Akşamın hüznü her tarafı kaplar. Şair Kız Kulesi’ni de benzi uçuk bir çocuğun hüznüyle birleştirerek anlatır:

*“Bu hayatın biter mi gailisi?
Sanki benzin de her zamandan uçuk.
Ufku beklerken orda Kızkulesi:
Bir günün geçti gitti ağla çocuk!”⁷¹⁸*

Yine Ayel’e ait *Geçen Gün* şiirinde ise günlerin geçmesinden duyulan keder dile getirilir. Şair, geçen günlerin ardından büyük üzüntü duyar. Bu hüznün, Kız Kulesi’ne de yansımıştır:

*“Artık öksüz minare, dam kubbe,
Durdu bak kalbi çırpınan denizin.
Belki hüznün dayanmıyor sebebe,
Belki çoktan uçuk senin benizin.*

*Durdu bak kalbi çırpınan denizin,
Şurda can verdi işte Kızkulesi,
Belki çoktan uçuk senin benizin
Ömrünün belki başlıyor çilesi.”⁷¹⁹*

⁷¹⁶ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.30.

⁷¹⁷ Suat Salih Asral, *Benden Sonra*, İstanbul, 1958, s. 62-63.

⁷¹⁸ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.44.

⁷¹⁹ Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.73.

Ümit Yaşar Oğuzcan:

*Karşıda Kızkulesi
Gözleri yaşlı bir kadın gibi
Ve minareler çaresizliğimizi
haykırmakta Allaha”⁷²⁰*

dizeleriyle, Kız Kulesi’ni gözü yaşlı bir kadına benzetir. *İstanbul Dedim de Seni Hatırladım* şiirine ait bu dizelerde Oğuzcan, Kız Kulesi’yle minareleri bir kompozisyonda buluşturur. İstanbul’un manevi nişaneleriyle estetik remizlerini aynı dizelerde buluşturur.

Feyzi Halıcı, *Kız Kulesi* şiirinde İstanbul’un güzelliğini anlatır. Geçmişe dönülür ve İstanbul’un Bizans elinde olduğu günler hatırlanır. İstanbul’un geçmişine yol alınırken Kız Kulesinin hazin hikâyesine imada bulunulur:

*“Güneş, gerdanlık boynunda
Güneş, burcundan al geçer.
Bir mercan güldür koynunda
Zaman, hayal hayal geçer.*

*Mermerde mâzi canlanır,
Zincir halkalar kanlanır
Pembe ufuk dumanlanır
Üç beş Bizanslı sal geçer...”⁷²¹*

Selâhattin Savcı’nın, *Fâtih’in Heykeli* şiirinde Kız Kulesi’ne yoğun bir ilgi vardır. Kız Kulesi’ni masalla hakikat arasında büyüleyici bir yapı olarak tanımlar. Bu yapıyı İstanbul’u süsleyen bir şâheser olarak anlatır. Ayın on dördü burada yıkanıp periye dönüşüyor gibidir:

*“Kızkulesi hem hakikat, hem masal misali gibi,
Amerika’daki meşhur Hürriyet Timsali gibi...
Kızkulesi: şâheser! Olmalı Fâtih’in yeri,
Ayın on dördü burada yıkanıp oluyor peri...”⁷²²*

İbrahim Minnetoğlu da:

*“Kenarda ak fistanlı fener
Kızkulesi’ne el eder
Kule hayret doldurmuş içine
Geçen gemileri seyreder!...”⁷²³*

⁷²⁰ Ümit Yaşar Oğuzcan, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ankara, 1960, s.9.

⁷²¹ Feyzi Halıcı, *Masmavi*, İstanbul, 1952, s.12-13.

⁷²² Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.16.

⁷²³ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.61-62.

dizelerinin yer aldığı *İstanbul Üstüne İstanbul Gravürleri* şiirinde Üsküdar'ı, Kuzguncuk'u ve Çamlıca'yı yâd eder ve eski sevdalarını hatırlar. Işık ve suyun sarmaş dolaş olması bir ahenk oluşturmuştur. Renkler, birbiriyle uyum içindedir

Minnetoğlu, *İstanbul Üstüne İstanbul'un Kumruları* şiirinde de Kız Kulesi'nde huzur içinde yaşamayı hayal eder. Asırların tortusundan sıyırıp kadim zamanların efsanesini, şair ilhamıyla yoğurur ve okuyanlara öylece sunar:

“Gönül gönül içinde,
Aşkımız biçiminde;
Mavi sular içinde
Yaşarız Kızkulesi'nde!... ”⁷²⁴

Minnetoğlu'na benzer şekilde Ziya Osman Saba da Kız Kulesi'ni bir şair duyarlılığıyla ele alır. Vapurların sesiyle ayrı bir kompozisyon yakalar şiirinde. Zaman daha modern, mekân ise Minnetoğlu'nunkiyle aynıdır. Ziya Osman, *İstanbul* şiirinde Kız Kulesi'ni mavi sular üstünde bembeyaz bir güzellik olarak görür:

“Geliyor Boğaziçi'nden doğru,
Bir iskelenden kalkan vapurun sesi.
Mavi sular üstünde yine
Bembeyaz Kızkulesi.”⁷²⁵

Nursen Karas'ın *Marmara'ya Yakınlık* şiirinde ise Kızkulesi, bir efsaneyi barındırdığı için değil; vatanını, doğduğu toprakları temsil ettiği için de değerlidir:

“Bir tarafta şirin Kızkulesi.
Sandaldaki bir kızın tatlı sesi
Bana tanıtıyor Marmara'mı,
Toprağında doğduğum vatanımı.”⁷²⁶

Rıfat Ilgaz, *Parmaklığın ötesinde* şiirinde Kız Kulesi'nin güzelliğini ve ona duyduğu hayranlığı anlatır. Bu güzellik, mezarlığın hatırlattığı ölüm duygusunu bile unutturacak kadar baskındır:

“Vurgunum şu Kızkulesi'ne:
Ne de şirin görünüyor
Uzaktan Karacaahmet;
Hiç de söyledikleri gibi değil,
Bana düşündürmüyor ölümü.”⁷²⁷

⁷²⁴ Minnetoğlu, a.g.e, s.54-55.

⁷²⁵ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.12-13.

⁷²⁶ Nursen Karas, *Gülümseyen Hayal*, İstanbul, 1959, s.21.

⁷²⁷ Rıfat Ilgaz, *Yaşadıkça*, İstanbul, 1997, s.58.

Kız Kulesi bu bölümde şiirlere güzelliği ve çeşitli efsaneleriyle konu olur. Daha çok güzel bir kadına benzetilerek ele alınan Kız Kulesi, aşkı anlatmak için şairlere ilham kaynağı olur.

1.16. GALATA KULESİ

Galata Kulesi⁷²⁸, İstanbul'un sembolü haline gelmiş önemli yapılardandır. Bu bölümde Galata Kulesi iki şiire konu olur. Bunlar, Metin Eloğlu'nun *İnat* ve Nuri Kırcıoğlu'nun *Galata Kulesi* şiirleridir. Metin Eloğlu'nun *İnat* şiirinde Galata Kulesi ismen geçer. İntihar etmek isteyenler için ideal bir seçenek olarak ele alınır:

*“Hâlâ sağ mısın, ulan?
Hâlâ yaşamak üzerine mi,
İnatçı deyyus?
Zehir kim için icat edildi, ulan?
Ucu ilmekli ip niye icat edildi?
Marsık,
Elektrikli sandalye,
Galata Kulesi,
Atom?”*⁷²⁹

Nuri Kırcıoğlu da *Galata Kulesi* şiirinde, Eloğlu'nun karamsar bakış açısının aksine Galata Kulesi'ni dertlerin ortağı bir yapı olarak görür:

*“Koşuklarda çırpınan güvercinlerin sesi
Ağustos'te herkesin sığındığı gölgesi
Etrafında yükselen her bir çeşitten sözler,
Her bir derde ortaktır bu Galata Kulesi!”*⁷³⁰

Metin Eloğlu'nun şiirinde Galata Kulesi, intihar etmek için uygun bir mekân olarak ele alınırken, Nuri Kırcıoğlu ise burayı dert ortağı olabilecek bir yer olarak görür.

1.17. ÇEŞMELER

Kültürümüzde önemli bir yer tutan ve çalışmamızın “İstanbul'un Şifalı Suları” başlığında ele aldığımız “su” ve “su kültürü”nün tamamlayıcı kavramlarından

⁷²⁸ Haldun Hürel, kulenin ne zaman yapıldığı konusunda çeşitli söylenceler olduğunu söyler. İlk 507 yılında, 1. Anastasius zamanında inşa edildiği Ama günümüzdeki şeklini 1348 yılında Cenevizlilerin verdiği iddiasına yer verir. (Haldun Hürel, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık*, İstanbul, 2005, s. 623) Mustafa Armağan, da İstanbul silüetinin olmazsa olmaz unsurlarından Galata Kulesi'nin, Orhan Gazi'nin Üsküdar önlerinde görüldüğü günlerde, Galata'da oturan Cenevizliler tarafından yaptırıldığı bilgisini verir. Bizans kaynaklarındaki adının “Büyük Burç” olduğunu söyler. (Mustafa Armağan, *Osmanlıyı İmparatorluk Yapan Şehir*, İstanbul, 2007, s.29).

⁷²⁹ Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.20.

⁷³⁰ Nuri Kırcıoğlu, *Tufan*, İstanbul, 1960, s.18.

biri de çeşmelerdir. Tezimizin bu bölümünde İstanbul çeşmeleri yer almaktadır. İshakağa Çeşmesi, Tophane Çeşmesi, Üçüncü Ahmet Çeşmesi, Emirgân'da Tarihi Bir Çeşme, Kuruçeşme, Aynalı Çeşme gibi adı bilinen çeşmelerin yanı sıra Diğer Çeşmeler başlığı ile adı belirtilmeyen çeşmeleri ele aldık.

1.17.1.İshakağa Çeşmesi

İshakağa Çeşmesi⁷³¹ İstanbul'un önemli tarihi çeşmelerindendir. Bu bölümde İshakağa Çeşmesi iki şiire konu olur. Fuat Şükrü, *Beykoz'da İshakağa Çeşmesi* şiirinde bu çeşmeye övgüde bulunur. Bu çeşmenin kaynağı olarak Türklerin mefkuresi olan Turan'ı gösterir:

*“Turanelinden taşmış bir ırmak,
Gayretle bulmuş Beykoz'da İshak!...
On tunç oluktan akmakta nurlar
Aşkıyla coşmuş yaz kış şarıldar!”*⁷³²

Bu çeşme için yazılmış şiirlerden biri de Faruk Nafiz Çamlıbel'in *İshakağa Çeşmesi* şiiridir. Necat Birinci'nin tespitine göre, su, Faruk Nafiz'in şiirine başlangıçta aşk duygusuna dekor olan Kalamış koyu, Anadolu'da ise dağ başlarında başıboş akan pınarlar olarak girer. 1935'ten sonraki şiirlerde ise adeta bir su şehri olan İstanbul'un Boğaz semtlerinin, onunla macerası şeklinde ve bir de milletimizin geliştirdiği medeniyette çeşmelerin ifade ettiği mana çerçevesinde görünür. Birinci, İshakağa Çeşmesi şiirinin:

*“Nasıl her gün yayarsa davarını bir çoban,
Sürükler düşüncemi sükûnden tevekküle
Sekiz mermer direğe dayanmış bir şadırvan,
Bilek kalınlığında su akıtan on lüle...”*⁷³³

⁷³¹ Reşat Ekrem Koçu, İshakağa Çeşmesi'nin Beykoz çayırında o dönemin en büyük kır kahvelerinden birinin hemen kapısı önünde olduğunu ve yabancı ziyaretçiyi kahveye doğru adeta cezp ettiğini söyler. (Âlim Kahraman, *Edebiyatın Belleğinde Yaşayan Beykoz*, (Reşad Ekrem Koçu'nun “Beykoz” adlı makalesi.), İstanbul, 2005, s.276.).

Bir başka kaynakta da şu bilgi verilir:“On Çeşme olarak da bilinen İshakağa Çeşmesi Kanuni Sultan Süleyman'ın Hasodabaşı Behruz Ağa tarafından yaptırılmıştır. Beykoz'da bulunan çeşme, 1746'da da İstanbul Gümrük Emniyeti İshak Ağa tarafından tamir edilerek günümüzdeki şeklini almış olduğundan İshak Ağa'nın ismi ile anılmaktadır. (Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu, *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, İstanbul, 2000, s.108.)

Önder Şenyapılı bu çeşme ile ilgili olarak Semavi Eyice'den şunları nakleder: “Beykoz çayırı da etrafını çevreleyen ağaçları ve yeşil çimenleri ile bölgenin ihtiyacını karşılıyordu. Burada gümrük emniyeti İshak Ağa'nın yaptırmış olduğu yekpâre mermerden obelisk biçiminde yontulmuş çok değişik görünümlü çeşme dikkate değer bir eserdir. Bir yüzünde kitabesi ile lülesi bulunan bu çeşmenin çayıra bakan arka yüzünde bir mihrap şekli işlenmiştir. Böylece başka bir benzerine rastlanmayan bu küçük eserin aynı zamanda bir namazgâh kible taşı görevi de gördüğü ve çayırın bu kesiminde gerektiğinde namaz kılındığı anlaşılıyor” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul, Tarihi Yapılar-Caddeler- Sokaklar*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008, s.173).

⁷³² Fuat Şükrü, *Turan ve Türkler*, İstanbul, 1931, s.45.

⁷³³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, İstanbul, 1940, s.43-44.

mısralarının şairdeki bu ufuk değişikliğini gösterdiğini düşünür.⁷³⁴

İshakağa Çeşmesi şiirinde Faruk Nafiz, çeşmenin maneviyat dünyamıza bakan yönünü nazara sunar. “Ezan ve abdest” kavramlarından hareketle, edebiyatımızda manevi kavramları sıklıkla kullanan önemli şahsiyetlerden olan Mehmet Âkif’e ve onun mısralarına telmihte bulunur. *İshakağa Çeşmesi* şiirinin son bölümünde, su ile mermer arasındaki ahengi Kerem ile Aslı’nın dertleşmesine benzeterek, çeşmeye farklı bir anlam yükler:

*“Uzanır ezan vakti musluğa doğru yüzler,
İçinde bir mum yanan kâğıt fenerden sarı;
Ve her gelen, sükûta ayrı bir sükût ekler,
Ve çağlar her tarafta Âkif’in mısraları.*

*On lüleden fışkırp mermeri oyan sular
Asırlarca Keremin Aslı ile dertleşmesi...
Mermer bir kalb önünde su kesilmiş duygular,
Bir gönül destanıdır İshakağa çeşmesi!”⁷³⁵*

Her iki şiirde de, *İshakağa Çeşmesi* tarihle temellendirilerek ele alınır. Fuat Şükrü’nün şiirinde Turan ilinin bir sembolü, Faruk Nafiz’de ise halk kahramanı Kerem ile Aslı’nın dertleşmesine ortak bir yapıdır.

1.17.2. Tophane Çeşmesi

Tarihi Tophane Çeşmesi⁷³⁶ ile ilgili tek şiir Fuat Şükrü’ye aittir. Şair bu şiirinde Tophane’nin kendine özgü geleneklerini anlatır. Bu şiirde, çeşmenin suyunu ikramındaki cömertliğiyle, Tophane halkının misafirperverliği özdeşleştirilir ve okuyucuya sunulur. Çeşme ne kadar cömertse elindekini sunmakta, çeşmenin ait olduğu semt ahalisi de o derece cömerttir ve bu cömertlik, şairin ifadesiyle, “parmak ısırtacak” türdendir:

*“Tophane halkı gördüm gözümler
İkram görürler fıstık üzümle.
Bin bir tabakta narlar, çilekler
Taşlarda açmış güller, çiçekler...*

⁷³⁴ Necat Birinci, “Faruk Nafiz Çamlıbel’in Şiiri Üzerine Bir Deneme II” *Türk Dili*, C: 1, S: 484, Nisan 1992, s.903.

⁷³⁵ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, İstanbul, 1940, s.43-44.

⁷³⁶ Kılıç Ali Paşa Camii’nin karşısında bulunan bu çeşme, eski eserlerin en kıymetlilerinden biridir. Harap bir haldedir. Muslukları kırılmış, bazı yerleri çatlamış, üstünde biriken topraklara yabancı otlar, ağaçlar bitmiştir. Bu çeşme ilk önce Üçüncü Ahmed tarafından yaptırılmış, sonra harab olunca Birinci Mehmed 1744’te tekrar yaptırmıştı. Çeşmenin eski resmi ile karşılaştırılırsa, bugünkü çeşmenin eski Tophane çeşmesi olduğu tanınmaz. (Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri* Selis Kitaplar, İstanbul, 2008, s.186-187).

*Mermer bükülmüş, yoğrulmuş işte
Parmak ısırmak hiçtir bu işde!...
İnciyle işler güya görümce
Atlas bürümcük sandım görünce!...
İşten bilenler, dünyada herkes
Sanmaktadırlar kasnakta canfes!”⁷³⁷*

Bu şiirde de yine mübalağalı bir anlatımla çeşmenin güzelliği övülür. Çeşmenin taşlarına işlenen nakışlarda buranın ahalisinin yaşantısına dair ipuçları gizlenmiş gibidir.

1.17.3. Üçüncü Ahmed Çeşmesi

Üçüncü Ahmed Çeşmesi de önemli tarihi çeşmelerimizden biridir. İstanbul’da Üçüncü Ahmed Çeşmesi olarak bilinen iki çeşme olup bunlardan biri Üsküdar’da, diğeri de Topkapı Sarayı Bâbühümâyunu önündedir.⁷³⁸ Çeşmenin mimarı Sermimar Mehmed Ağa’dır. Çeşme, 1141 (1728)’da yapılmıştır.⁷³⁹ Tezimizn bu bölümündeki tek şiir, İbrahim Tarık Çakmak’ın *Üçüncü Ahmet Çeşmesi* şiiridir.

İbrahim Tarık Çakmak’ın *Üçüncü Ahmet Çeşmesi* şiirinde bahsedilen çeşme, şiirin ilk beyitinden anlaşılacağı üzere Topkapı sarayı civarında olanıdır. Şair, bu çeşmenin tarihi yönüne, mimarisindeki sanatkar inceliğine dikkat çeker. Burada, topyekun bir medeniyetin estetik zevkinin çeşmenin işçiliğine yansıdığından söz edilmektedir.

*“Ayasofya’da hümkâr mahfili karşısında,
Hümayûn kapısının önünde bir çeşme var:*

*Bir çeşme ki geçmişin zevklerini örüyor
Bir çeşme ki Tunus’un kuyumcu çarşısında,
Bulunmaz nakışlarla dolu rüya görüyor.”⁷⁴⁰*

⁷³⁷ Fuat Şükrü, *Turan ve Türkler*, İstanbul, s.44.

⁷³⁸ (Bkz:Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu, *Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler*, İstanbul, 2000, s.96).

⁷³⁹ “Hangi aylarda yapıldığına ve taşlarının nereden tedarik olunduğuna dair Hazine-i Evkaf’da yalnız bir vesika vardır.(...)Çeşmenin cephesindeki tarih mısraları Üçüncü Ahmed’indir, ve yazı da kendi el yazısıdır. Altında imzası da vardır.Üçüncü Ahmed bu tarih mısralarını bulduktan sonra, bunun bir kaside ile taçlandırılması lazımdı. Fakat Üçüncü Ahmed’in bulduğu tarih mısraları şu tarzda idi:

*Besmeleyle iç suyu
Han Ahmed’e eyle dua”*

Bu mısralar aynı zamanda ebced hesabıyla çeşmenin yapılış tarihini işaret etmektedir. (Bkz: Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, İstanbul, 1998, s.156.)

Üçüncü Ahmet çeşme- sebili Osmanlı sanatına, batı sanat üslubunun sızmaya başladığı bir dönemin eseridir. Bu bakımdan, kullanılan motifler ekseriyetle Türk süsleme sanatına ait olmakla birlikte, bütün satırlar hiç boş yer bırakılmaksızın tezyin edilmiştir. Türk su mimarisinde, 18. yüzyılda başlayan zengin bezemesinde, 18. yüzyılda başlayan zengin bezemeli yeni akımın da temsilcisi olan çeşme-sebil, daha sonra yapılan bütün benzerlerini aşan bir güzelliğe sahiptir. (Ömer Faruk Şerifoğlu, *Su Güzeli, İstanbul Sebilleri*, İstanbul, 1995, s.58.)

⁷⁴⁰ İbrahim Tarık Çakmak, *Şelâle*, Ankara, 1954, s.19-20.

Bu çeşme İstanbul'un zevk ve eğlence dönemlerinden kalma bir çeşmedir. Özellikle Lâle Devri'nin ihtişamlı günlerinin izlerini çeşmede bulmak mümkündür. Nedim'in Lâle Devri'ni anlattığı şiirlerinin çeşmede hayat bulduğunu söylemesi, biraz da çeşmenin o günlerin hatıralarını taşıyor olmasındandır. Bütün hatıralardan geriye çeşmenin yaşattığı bu izler ve buraya konan güvercinlerin devri sona erdiren Patrona Halil'e duydukları isyan vardır:

*“Vehbi'nin kıtaları nakışlar gibi sinmiş;
Kabartma süsle dolu saçakların gölgesi,
Tarihi gizler gibi üzerlerine inmiş.*

*Şimdi bu zevk devrinin sanatkâr ruhlarını
Güvercinler yâdeder her sabah çatısında.
Muslu'ya Patrona'ya lânet okutturuyor,
Şiir dolu bu eser, şu mesut yapısında.”⁷⁴¹*

Lâle devrinin sarıklı ve kavuklu erkekleri, maşlahlı şen kadınları hâlâ bu çeşmenin başında gibidirler. Sebilden su içme, maşlah giyip çeşmeye gitme gibi artık birer eski zaman ritüeli olan işler, birer nostaljik öge olarak şiirdeki yerini alır:

*“Sarıklı ve kavuklu birçok hayal simalar,
Önünde sebillerin çömelmiş su içiyor;
Çeşmelerden su alan maşlahlı şen kadınlar
Ellerinde bakırlar yan sokaktan geçiyor.”⁷⁴²*

Şair, çeşmenin duvarlarındaki her bir nakışında geçmişe dair izler arar. Her bir mimari özelliğinde inşa edildiği devrin özellikleri, hayatı gizlidir.

1.17.4. Emirgân'daki Tarihi Çeşme

Yahya Kemal Beyatlı için önemli semtlerden biri olan Emirgân, onun birçok şiirine konu olur. Bu bölümde de Emirgân Çınaraltı'ndaki tarihi çeşmeyle ilgili Yahya Kemal'in iki şiirine rastlarız. Yahya Kemal, *Madrid'de Kahvehane* şiirinde Emirgân'daki Çınaraltı kahvesini hatırlar. Madrid'deki kahvehane buraya benzememektedir. İkisi arasındaki farkı esefle görür ve İstanbul'u özler. Emirgân'daki Yesari Mehmet Esat Efendi'nin elinden çıkma hatla bezeli çeşme ve suların musikisine dalar:

*“Bâzan gönül dalar suların mûsikîsine
Bâzan Yesâri hatlarının en nefisine.”⁷⁴³*

⁷⁴¹ Çakmak, a.g.e, s.19-20.

⁷⁴² Çakmak, a.g.e, s.19-20.

⁷⁴³ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.172.

Beyatlı, *Hüzün ve Hatıra* şiirinde de Emîrgân'daki tarihi çeşmeye yer verilir. derin bir hüznünden söz eder.⁷⁴⁴ Emîrgân'daki tarihi çeşme de onun bu hüznünün şahitleri arasındadır. Şairin hüznüne bir anda birçok duygu karışır. Sükûn dolu ortam onu maziye götürür. Denizin musikisiyle huzur veren güzel bir âleme dalar. Yahya Kemal'in şiirinde oluşturduğu kompozisyonun en canlı ögesi, “mermerle kaplı çeşme”dir. Zira şair bu şiirde, geçmişle yaşadığı an arasında bir köprü kurmaktadır. Bu köprü yalnızca orada mevcut olmak kaynaklı değil, mazinin sanatının da taşıyıcısı olmalıdır. Bu vazifeyi hakkıyla ifa eden unsur ise, Yesâri hatlarından numuneler taşıyan tarihi çeşmedir:

*“Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri,
Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri,
Andım birer birer, acıdım kendi hâlîme.
Tenhâ Emîrgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi,
Poyrazla söyleşir gibi yaprakların sesi.
Hem başka hem de hayli yakın karşı mâbede,
Mermerle kaplı çeşmede, mevzun kitâbede,
Baktım Yesâri hatlarının bir nefîsine,
Daldım coşup giden denizin mûsikîsine”⁷⁴⁵*

Her iki şiirde de bu tarihi çeşmenin önemli unsurlarından Yesari hattına vurgu yapılması da şairin çeşmeyi maziyle bağdaştırmak, ona tarihi bir kimlik kazandırmak istemesiyle alakalıdır.

1.17.5. Kuruçeşme

Bu bölümde iki şiir vardır. her iki şiirde iki ayrı Kuruçeşme'ye yer verilir. Bunlardan biri, Fuat Şükrü'nün şiirine konu olan suyu artık çekilmiş çeşmedir. Diğerisi ise Fehmi Eruçar'ın *Kuruçeşme* adlı şiirine konu olan tarihi çeşmedir. İstanbul gibi çeşme ve sebillerin önem taşıdığı bir kentte bir çeşmenin suyu akmaz olursa o çeşme kuru çeşme olarak anılır. Kuruçeşme de böyle bir çeşmesi bulunan semti hatırlatır.⁷⁴⁶ Fuat Şükrü Dilbilen'in Kuruçeşme⁷⁴⁷ şiirinde anlatılan kuru çeşme de o çeşmelerdendir. Mütareke günlerinde yakılmış olan bu çeşmeyi şair esefle hatırlar. Çeşmenin akıbeti şaire ıstırap vermekte, gönlü karartan bir sahne olarak anlatılmaktadır:

⁷⁴⁴ İrfan Ülkü Yahya Kemal'in hayatında Emîrgân'ın önemine vurgu yaparak, şairin buradaki meşhur Çınaraltı kahvesinin müdavimi olduğunu söyler. Yahya Kemal'in Emîrgân'da sık sık bulunduğu ve kendisiyle sohbet etmekten zevk aldığı yaşça kendisinden küçük olmasına rağmen “genç doktor arkadaşım” dediği yakın bir dostu vardır: Emîrgân belediye doktoru Şükrü Önel. Yahya Kemal'le kavi bir dostluğu bulunan Şükrü Önel 1955 yılında hastalanıp İsviçre'ye gider ve orada hayatını kaybeder. Yahya Kemal, doktorun ölümünden sonra Emîrgân'a gittiğinde onun ölüm haberini alınca “öyleyse artık Emîrgân'ın tadı yok” der. İrfan Ülkü de Yahya Kemal'in Hüzün ve Hatıra şiirinde bu duygularını anlattığını düşünür. (İrfan Ülkü, “Yahya Kemal ve Emîrgân”, *Türk Edebiyatı Yahya Kemal Anıt Sayısı*, S:134, Aralık 1984, s.35).

⁷⁴⁵ Beyatlı, *a.g.e.*, s.116.

⁷⁴⁶ Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul, Tarihi Yapılar- Caddeler- Sokaklar*, İstanbul, 2008, s.218.

⁷⁴⁷ Mütarekede zenci askerler tarafından yakılmıştır. (şairin notu).

*“Kuvvete karşı sinen bir ürkek,
Bu Kuru çeşmeyi yakmış gerçek
Boğazın gonca gülü yaslı kadın—
—gibi solmuş bu yığınlarla bakın
Simsiyah kok yerli maden kömürü
Sıkıyor gönlü, karartır ömrü.”⁷⁴⁸*

Fehmi Eruçar’ın şiirine konu olan “Kuruçeşme” ise I. Mahmud tarafından yaptırılmıştır ve “I. Mahmud Han Çeşmesi” olarak da bilinir. Tophane Meydanı’ndadır.⁷⁴⁹ “Kuruçeşme” isimli bu kısa şiirde biraz istihzalı bir anlatım vardır. Şair, Çeşmenin suyunun akmamasını nazlanmasına ve işvesine yormaktadır:

*“Bu ne naz,
Bu ne işve,
Yahu bu ne akmaz
Kuru çeşme!... ”⁷⁵⁰*

Her iki çeşme de artık eski işlevlerini yitirmiş köhne çeşmelerdir.

1.17.6. Aynalı Çeşme

Aynalı Çeşme’nin konu olduğu tek şiir, Arif Nihat Asya’nın *Aynalı Çeşme* şiiridir. Asya, *Aynalı Çeşme* şiirinde, Göksu’daki Aynalı Çeşme olarak bilinen bir çeşmeden söz eder. Bu çeşme ona geçmişini, geçmişteki günlerini hatırlatır. Şair burada çeşmeyi anlatırken, uzun zamandır görmediği bir dostundan söz eder gibidir. Yüzüne âşına ve özlenmeyi hak eden bir dosttur çeşme:

*“Ey Göksu, kenarlarında çiğdem vardı;
Her yorguna yer, her kuş için yem vardı...
Artık gideyim, ki özlemiştir yüzümü;
Himmetli’de bir Aynalı Çeşme’m vardı.”⁷⁵¹*

Şairin burada sözünü ettiği çeşme, onun anıları arasında kaybolmuş, adı sanı unutulmuş bir çeşmedir.

1.17.7. Diğer Çeşmeler

Bu bölümdeki çeşmelerin adları belirtilmez. Dört şiire konu olan çeşmeler vesilesiyle Türk kültüründe suya verilen öneme de dikkat çekilir. Fuat Şükrü Dilbilen, *Topkapı Çeşmesi* adıyla Topkapı sarayı civarındaki bir çeşmeye yer verir. Şiiridir. Dilbilen şiirinde tarihi Topkapı çeşmesinin güzellik ve zarafetinin bir

⁷⁴⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.12.

⁷⁴⁹ Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu, *Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler*, İstanbul, 2000, s.102.

⁷⁵⁰ Fehmi Eruçar, *Cehennem Katı*, İstanbul, 1964, s.26.

⁷⁵¹ Arif Nihat Asya, *Rübaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.178.

çeşmenin sınırlarını çoktan aşacak kadar ileride olduğu vurgular. Fuat Şükrü, çeşmenin sanatkarlara ilham olduğunu anlattığı şiirinde “şâheser” olarak nitelediği çeşmenin, devrinin önemli sanat merkezlerinden olan İran’a ve İran’ın usta sanatkârlarına ilham olduğunu belirtir:

*“Bir çeşmemiz var, bin hazne elmas
Pırlanta tek taş, parlak ve pek has
Bir çeşme, lâkin köşkten büyüktür,
Zümrütlü tahtlar ondan küçüktür!...
Musluklarından akmakta ballar...
İranlı şahlar... taçsız kırallar,
Ol şaheserden almakta ilham,
Şairle nakkaş; hâkkâkla ressam.
Her zerresinde bir ayrı zevk var
Vehbiyi gördüm söylerken eş’ar.”⁷⁵²*

Çeşmenin güzelliği ve sanat değeri mübalağalı bir üslupla anlatılır. Bir medeniyeti yansıtan çeşmenin mimarisindeki sanatkâraneliğe dikkat çekilir.

Nevzat Üstün, *İstanbul Üstüne* şiirinde sebil bir çeşmeyi anlatır. Bu çeşmeyle geçmişe döner, eski günleri anımsar. Sabahın erken bir saatinde suyunun sesiyle konuştuğu çeşme, bütün gece sessiz ve kapalı kalan çarşının dert ortağı gibidir adeta:

*“Ver elini uzun çarşı selamlaşalım
Bu sabah böyle erken erken
Uyanışın
Rahmetli ninemi hatırlattı bana
Yaşmak yaşmak kapanıp kalmışsın
Tül tül örtünüp duvaklanmışsın
Bütün gece
Sabahın hayırlı olsun
Sebil çeşme.”⁷⁵³*

Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Güzel ile Faydalı* şiirinde suyun Türk kültüründe, sosyal ve dinî yaşantısında önemli bir yere sahip olduğunu okuyucuya hatırlatır. Uzun bir dönem Osmanlıya başkentlik yapmış olan İstanbul, bunun neticesinde çeşme, sebil, şadırvan gibi yapılar yönünden oldukça zengindir. Özellikle çeşmeler, İslâm inancına göre hayrat olarak en çok tercih edildikleri için bunların sayıları yadsınamayacak kadar fazladır. Şair de İstanbul’un çeşmeler yönünden zengin olduğuna değinir ve tarihi birkaç çeşmeyi anımsatır şiirinde. Ancak bu çeşmeler zamanla unutulmuş, suları kurumuş ve eski ihtişamlı, muteber günlerinden uzaklaşmışlardır:

“İstanbulun çeşmeleri

⁷⁵²Fuat Şükrü, *Turan ve Türkler*, İstanbul, 1931, s.46.

⁷⁵³ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.30.

*Genç yaşta sütü kurumuş analar gibi
 Şah damarları burulmuş
 Kimi yıllardır su demiş yorulmuş
 Bırakmış kendini sırtüstü güneşe
 Çöp tenekesi olmuş.
 Kiminin ocağına incir dikilmiş
 Kiminin diri diri dilleri sökülmiş
 Kiminin yerlerinde yeller eser
 Taşıyla mermeriyle harman savrulmuş.”⁷⁵⁴*

Kabataş iskelesindeki çeşmeye yer veren şair bu çeşmenin kuruduğunu anlatır. Çeşmenin eski, şaşaalı günlerinden geriye yalnızca gemicilere su taşıdığı günlerin hatırası kalmıştır. Tophane rıhtımındaki çeşme ise gürül gürül akmakta, şairle dertleşmekte ve kendisini mutlu etmektedir. Yine bu çeşmenin yanında var olduğunu söylediği bir sıra kavak ağacı, çeşmenin çevresine hayat veren bir yönünün olduğuna kanıt gibidir:

*“Hele bir tane var Kabataş iskelesinde
 Tam rıhtımın üstüne kurulmuş
 Gemicilerin güneşten, tuzdan çatlamış dudaklarına kadar
 Serin serin tatlı tatlı su getirmiş”⁷⁵⁵*

Selâhattin Savcı, *Üsküdar’dan Geçiyoruz* şiirinde çeşmeleri de tarihin bir parçası olarak görür. Gerek şahit olduğu hadise ve yaşantılar, gerekse yapılarındaki kullanılan sanat yönüyle çeşmelerin geçmişe dair izler taşıdığı gerçeği anlatılır dizelerde:

*“Çeşmelerin geçmişten hasret çağlar,
 Tarih Üsküdar”⁷⁵⁶*

Çeşmeler, daha çok tarihî yönleri ön plandan tutularak şiirlere konu olur. Fuat Şükrü Dilbilen eşsiz bir eser olarak çeşmeyi över. Her bir çeşme aynı zamanda şairleri geçmişe götürür. Nevzat Üstün’e ninesini hatırlatırken, Bedri Rahmi Eyüboğlu’na artık kurumuş olan çeşmenin geçmişteki cömertliğini hatırlatır. Selâhattin Savcı da çeşmelerin geçmişten izler taşıdığına vurgu yapar.

1.18. ÇARŞILAR

Çarşılar, Türk toplumunun önemli sanat, siyaset, edebiyat ve ticaret merkezlerindendir. Özellikle Osmanlı devrinde çarşı, gündelik hayatın bütün renklerini bünyesinde barındıran hayat damarları gibidir. Bedestenleri merkeze alıp, bu merkezler etrafında büyüyen çarşılar, sosyal hayata ait tüm unsurların kendisine yer bulabildiği otantik mekânlardır. Hayatın bu kadar canlı kompozisyonlar sunduğu

⁷⁵⁴ Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Tuz*, İstanbul, 1952, s.4-5.

⁷⁵⁵ Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.4-5.

⁷⁵⁶ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s. 67.

çarşılar, elbette ki sanatçının da gözünden ve dikkatinden kaçmayacaktır. Resimden şiire, minyatürden romana kadar pek çok sanat eserine konu ve kaynak sağlayan “çarşı” kavramı, şiirde de kendine hatırı sayılır bir yer bulmaktadır. Tezimizin bu bölümünde İstanbul’un tarihî çarşılarından Kapalıçarşı, Mısırçarşısı ve Sahaflar Çarşısı’na yer verdik.

1.18.1.Kapalı Çarşı

Kapalı Çarşı⁷⁵⁷,nın İstanbul için önemi büyüktür. Tarihi yapısı ve etkileyici atmosferi ile tarihe tanıklık eden bir yapıdır. Haldun Hürel de Kapalıçarşı’nın “*sadece İstanbul’un değil, belki de dünyadaki bütün çarşılar içinde mazisi ve ilginç tasarımıyla, birbirinden ilginç öyküleriyle*”⁷⁵⁸ nam saldığını ifade eder. Kapalıçarşı, yabancılar için de önemli ve dikkat çekicidir. Sermet Muhtar Alus, bir “Fransız muharriresinin hatıraları”ndan naklettiği bir bölümde yazarın, burayı “şâyân-ı dikkat ve eğlenceli” bir mekân olarak gördüğünü söyler.⁷⁵⁹ Şairler de Kapalı Çarşı’nın içinde birçok gizemi barındırdığını düşünürler. Kapalı Çarşı hakkında yazılan şiirlerin birçoğunda buranın büyüleyiciliği, gizemi dikkat çeker. Bu bölümde Kapalı Çarşı ile ilgili dört şiir vardır. bunlardan Orhan Veli Kanık’ın *Kapalı Çarşı* ve Ece Ayhan’ın *Çapalı Karşı* şiirleri Kapalıçarşı’nın kozmopolit yapısına dikkat çeker. Kapalı Çarşı, içinde her şeyi barındıran çok renkli bir çarşıdır.

Orhan Veli, *Kapalı Çarşı* şiirinde Kapalı Çarşı’nın karmaşıklığını, renkliliğini dile getirir. Koku unsuruyla geçmişini hatırlar. Dükkânlardaki kokular onu geçmişe, ablasının sağ olduğu dönemlere götürür. “Sandık odalarındaki giyilmemiş çamaşırların kokusu” daha önce kullanılmamış yeni imgelerdir.⁷⁶⁰ Orhan Veli’nin Kapalı Çarşı’sı, İstanbul’un sosyal ve kültürel zenginliği olmaktan çok, giyilmeyen elbiselerin konulduğu bir sandık odasıdır.⁷⁶¹ Doğan Hızlan, Kapalı Çarşı’nın Orhan Veli’de “hüzünlü humour” a dönüştüğünü söyler. Orhan Veli’nin anlattığı Kapalı Çarşı zamansızdır:⁷⁶²

*“Giyilmemiş çamaşırlar nasıl kokar bilirsin,
Sandık odalarında;
Senin de dükkânın öyle kokar işte.”*⁷⁶³

⁷⁵⁷ Mustafa Armağan, İlk olarak Fatih Sultan Mehmed tarafından Ayasofya Camiine gelir getirmesi için iki bedesten yaptırıldığını, Sandal Bedesteni ve Cevahir Bedesteni adlı bu yapılara zamanla yenilerinin eklendiğini ve bugün atölyesinden camisine, lokanta ve kahvesinden muhallebicisine, dericisinden sarrafına, halıcısından turistik eşya satıcısına kadar binlerce ticaret ve zanaat erbabı burada bir araya geldiğini söyler. Geceleri demir kapıları kilitlenen ve bu yüzden de esnaf için güvenli bir korunak olan Kapalıçarşı, eskiden loncalara göre sokaklara bölünmüş durumdaydı. Bugün de bazı sokak isimlerinde bu loncaların izlerine tesadüf edilmektedir. (Kalpakçılarbaşı sokağı gibi.) (Mustafa Armağan, *Osmanlı İmparatorluk Yapan Şehir*, İstanbul, s.301).

⁷⁵⁸ Haldun Hürel, Anlat İstanbul, “Kapalı Çarşı Soygunu ve «Pir Ali» Çetesi”, İstanbul, 2009, s.27.

⁷⁵⁹ Sermet Muhtar Alus, *Masal Olanlar*, İstanbul, 1997, s.247.

⁷⁶⁰ Mustafa Şerif Onaran, “Orhan Veli’de Ozanslık”, *Türk Dili*, C: 33, S: 291, Aralık, 1975, s.721.

⁷⁶¹ Mehmet Narlı, “Üç İstanbul: Yahya Kemal, Orhan Veli ve İlhan Berk’in Şiirlerinde İstanbul”

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:11, S:20, Aralık 2008, s.167.

⁷⁶² Doğan Hızlan, *Saklı Su*, “Üç Şair Üç Kapalı Çarşı”, İstanbul, 2006, s.101.

⁷⁶³ Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, İstanbul, 1952, s.103.

Kapalı Çarşı, kapalı kutudur. Yine Hızlan'ın tespitiyle Orhan Veli'nin Kapalı Çarşı'sı bir İstanbullunun Kapalı Çarşı'sıdır: *"Tülbentler içine konulmuş lavantalı çamaşırların koktuğu sandık odaları. Kapalı Çarşı'da her şeyin bir hikâyesi vardır, her insanın burayla ilgili bir hikâyesi olabileceği gibi. Bu, ister gelinlikte ortaya çıksın, ister pembezar gömlekte".*⁷⁶⁴ Nitekim Orhan Veli'de de bu hikâye, hayatının baharında ölen ablasının hazin hikâyesidir:

*"Ablamı tanımazsın,
Hürriyette gelin olacaktı, yaşasaydı;
Bu teller onun telleri,
Bu duvak onun duvağı işte"*⁷⁶⁵

Şair, renk unsurlarını da kullanır ve böylece bir tablo izlenimi veren tasvirler yapar. Kapalı Çarşı'nın içinde birçok sırrı, gizemi barındırdığını düşünür. Hızlan, Orhan Veli'nin bu şiirinde *"anıların, çağrışımların, duyguların Kapalıçarşısı'nı okursunuz"*⁷⁶⁶ der. Gerçekten de bu şiirdeki her dize zihnimizde renk renk anıları barındıran bir Kapalıçarşı'yı canlandırır:

*"Ya bu camlardaki kadınlar?
Bu mavi mavi,
Bu yeşil yeşil fıstanlı...
Geceleri ayakta mı duruyorlar böyle?
Ya şu pembezar gömlek?
Onun da bir hikâyesi yok mu?
Kapalı çarşı deyip de geçme;
Kapalı çarşı,
Kapalı kutu."*⁷⁶⁷

Hakan Sazyek, Orhan Veli'nin bu şiirle, *"İstanbul'u bütüncü bir bakıştan çok sadece bir mekânıyla, kentin sosyal yaşantısında oldukça önemli bir yeri olan Kapalı Çarşı ile"*⁷⁶⁸ gündeme getirdiğini söyler. Sazyek'e göre şair, İstanbul'un sosyal ve kültürel zenginliğini vurgulamak için Kapalı Çarşı'yı adeta bir simge olarak işler.⁷⁶⁹

Kapalı Çarşı hakkında yazılan şiirlerden biri de Ece Ayhan'ın *Çapalı Karşı* şiiridir. Şair, Kapalı Çarşı'ya *Çapalı Karşı* diyerek şiirin daha başlangıcındaki dil deformasyonunu ve poetikasının önemli bir ögesini belirtmiş olur. Doğan Hızlan, Ece Ayhan'ın bu şiire yaklaşımının biçimsel (formalistic)⁷⁷⁰ olduğunu söyler. Hızlan'a göre Kapalı Çarşı Ece Ayhan'ın bu şiirinde eskiye dönük çağrışımlar yığınıdır. Ece Ayhan şiirde, bağlantısız imgeler ve anlam birimleriyle bir çağrışımlar şaşırtmacası kurmuştur. Şair, karşıt anlamlar arasındaki iletişimi okurun ferasetine bırakır.⁷⁷¹

⁷⁶⁴ Hızlan, *a.g.e.*, s.103.

⁷⁶⁵ Orhan Veli, *a.g.e.*, s.103.

⁷⁶⁶ Doğan Hızlan, "Kapalıçarşı Artık Kapalı Kutu Değil", *Hürriyet Gazetesi*, 16 Aralık 2001.

⁷⁶⁷ Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, İstanbul, 1952, s.103.

⁷⁶⁸ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Ankara, 2006, s.238.

⁷⁶⁹ Sazyek, *a.g.e.*, s.238.

⁷⁷⁰ Doğan Hızlan, *Saklı Su*, "Üç Şair Üç Kapalı Çarşı", İstanbul, 2006, s.100.

⁷⁷¹ Hızlan, *a.g.e.*, s.102.

*“Kollarında eski balık dövmeleri
teodor kasap perhiz ahali içmez
ay türkçe rakı çıkmıştır kapalı
ve geniş muhlis sabahattin’den
ayşe opereti ne güzel bir hiç”⁷⁷²*

Yine Hızlan’ın tespitine göre Ece Ayhan’ın kapalı Çarşı’sı Levanten/Osmanlı’dır.⁷⁷³ Şiirde anakronizm dikkat çeker.⁷⁷⁴ Muhlis Sabahattin’in Ayşe Opereti ile Abdülhamit döneminin zamanlaması uymaz:

*“Üç yıllar var ki minyatürlere mahkûm
teodor’un o eski balık dövmeleri
ay osmanlılaşmış abi tüfekçi olmuş
ve korkunç taş gülmekler muhlis’te
gibi merdivenli bir sokaklar uzatmış
çiçek bahçelerine kaçabilsin ayşe
atlı tramvaylarla ne güzel bir hiç*

*İşte o biçim gecelerde kucaklamış
getirir enflasyon arkadaşlarını
kova abdülhamit akşam gazeteleri
dağlar gibi yalnızlık ne güzel bir hiç.”⁷⁷⁵*

Ece Ayhan, bir toplumsal panorama içinde değişimleri, bağları anlatmıştır. Yine Hızlan’a göre Kapalı Çarşı değişmeyen bir mekânda değişen görüntülerin simgesidir. Muhlis Sabahattin’in Ayşe Opereti, Cumhuriyet’in çoksesli müziğinin Batılı teknikler ve türler aracılığı ile yaygınlaşması düşüncesinin bir örneğidir.⁷⁷⁶

Rıfat Ilgaz’ın *Kapalıçarşı* şiirinde ise Kapalı Çarşı, iki yoksul insandan hareketle çok yönlü oluşuyla öne çıkar. Onun birçok şiirinde olduğu gibi sosyal bir eleştiri söz konusudur. Yine geçim derdi ön plandadır. Kapalıçarşı da bu özelliğiyle öne çıkar. Toplumun farklı kesimlerinden, ama ortak paydaları yoksulluk ve geçim galesi olan insanlar bu şiirde bir araya gelir ve Kapalıçarşı’ya farklı perspektiflerden bakarlar. Tezkereci Ali Onbaşı eskiciden elbise almayı ümit etmektedir:

*“Kapalıçarşı açıldı.
Tezkereci Ali Onbaşı,
tedarik için sivillerini şimdiden
dikilmekte kapıda...
elden düşürdüğü ceketin altına
belki bir müdürün*

⁷⁷² Ece Ayhan, *Bütün Yort Savullar! 1954-1997 Toplu Şiirler* (Aynı baskıda Kınar Hanım’ın *Denizleri*), İstanbul, 1994, s.62.

⁷⁷³ Hızlan, *a.g.e.*, s.102.

⁷⁷⁴ Hızlan, *a.g.e.*, s.107.

⁷⁷⁵ Ece Ayhan, *Bütün Yort Savullar! 1954-1997 Toplu Şiirler* (Aynı baskıda Kınar Hanım’ın *Denizleri*), İstanbul, 1994, s.62.

⁷⁷⁶ Hızlan, *a.g.e.*, s.108.

*üç ayların ortasında sattığı
siyah çizgili pantolonu beğenecek,
belki de bir yedek subayın
zırhı dökülmüş külodunu...”⁷⁷⁷*

İstanbul’un farklı yerlerinden farklı insanlar Kapalıçarşı’ya gider. Topkapılı Hâcer, ipek çorap almaya; Kumkapılı Melahat, ördüğü kazağı satmaya gider. Bütün bunlar tahkiye edilirken, Kapalıçarşı’nın renkliliği ve hareketliliği dikkat çeker:

*“Kapalıçarşı açıldı.
Topkapılı Hâcer
bırakarak üçüncü çocuğunu komşuya,
ipek çoraplarını tazeleyecektir,
Feshanedeki kocasından saklı.
Kapalıçarşı açıldı...
medresede yatan Hayri
iki öğün köfteye karşılık
satabilir eski gömleğini...
Kapalıçarşı açıldı...”⁷⁷⁸*

Selâhattin Savcı da *Kapalıçarşı’dayız* şiirinde, Kapalıçarşı’yı över. Mimarisinin eski oluşu, orta çağı hatırlatır şaire:

*“Her tarafa açılır, çoktur kapısı,
Ortaçağı andırır eski yapısı...
Türlü cevher, her çeşit mal, türlü şal...
İstedğini bulursun: beğen, beğendiğin al...”⁷⁷⁹*

Kapalı Çarşı bu bölümde Orhan Veli ve Ece Ayhan’ın şiirlerinde gizemli yönüyle, Rıfat Ilgaz’da ve Selâhattin Savcı’da ise yoksullukla öne çıkar.

1.18.2. Sahaflar Çarşısı

İstanbul’un en eski çarşılarından bir de Sahaflar Çarşısı⁷⁸⁰’dır. Hikmet Feridun Es’in Sahaflar çarşısı ile ilgili aşağıdaki cümleleri buranın renkli bir ortam olduğunu da gösterir: “*Mini mini, dar ve kısa sokak, İstanbul’un çehresindeki en önemli çizgilerden biri idi. Eylül’den sonra çarşının üstünü kapayan asmanın üzümleri olgunlaşıp irileşirdi. Başınıza degecekmiş gibi iri iri salkımların, tozlu*

⁷⁷⁷ Rıfat Ilgaz, *Yarenlik*, İstanbul, 1997, s.31-32.

⁷⁷⁸ Ilgaz, *a.g.e.*, s.31-32.

⁷⁷⁹ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.28-29.

⁷⁸⁰ Sahaflar Çarşısı “eskiden Kapalıçarşı’da kitapçıların bulunduğu yere verilen addı. Sonradan sahaf esnafı Bayezid Camii etrafına taşınmıştır. Halen bu adla bilinmektedir.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.4)

“Kapalıçarşı’da iç bedestende Kuyumcular tarafındaki kapıdan girip sağ kapıdan çıkınca, şimdi halı satılan dükkanların işgal ettiği, bir baştan öbür başa kitap satılan yerler Sahaflar Çarşısı idi.” (Musahipzade Celal, *Eski İstanbul Yaşayışı*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1946, s.144.)

asma yapraklarının altından ve koyu gölgenin içinden geçerdiniz."⁷⁸¹ Kitapçı çarşısı olması onun kültür ve medeniyetimiz için sahip olduğu önemi arttırır. Kitabın olduğu yerde edebiyat ve elbette şiir yerini alacaktır. Nitekim bu bölümdeki tek şiir olan İsmail Ali Sarar'ın *Sahaflar Çarşısı* şiirinde de kitapçılarıyla öne çıkar.

İsmail Ali Sarar, *Sahaflar Çarşısı* şiirinde bu tarihi sahaflar çarşısının, unutulmaya yüz tutmuş yazar ve şairleri, tozlu raflarıyla bir döneme ışık tuttuğunu söyler. Kitapların hüznü vaziyetiyle kendi durumu arasında benzerlik kurar:

*"Bölük bölük Sahaflar Çarşısı,
İçlerinde raf raf kitaplar sıralanmış,
Üzerlerinde birer karış toz.
Ve sayfaları yaprak misâli sararmış.*

*Kimler okur sizleri?
Ey bencileyin garip düşmüş kitaplar!
Bekliyorsunuz günlerce nasibinizi
Dostunuz olmuş raflar.*"⁷⁸²

Kitap rafları Sahaflar Çarşısı'nın kompozisyonunun en canlı ögesi olarak dururlar.

1.18.3.Mısır Çarşısı

Mısır Çarşısı⁷⁸³ da önemli tarihi çarşılarından biridir. Çeşit çeşit baharat kokularının birbirine karıştığı bu otantik çarşı, bu yönüyle içinde gizem barındırır. Selâhattin Savcı, bu bölümdeki tek şiir olan *Mısırçarşısı* şiirinde, burasının derde devadan gayri her şeyin bulunduğu karışık bir yer olduğunu söyler.

*"Mısırçarşısı'nda olmıyan ne var?...
Demirhindi, senemeki, nâne var,
Sakız, yakı, mâcun, zencefil, çay var;
Çekem, allık, pudra, sürmeden yay var..."*⁷⁸⁴

⁷⁸¹ Hikmet Feridun Es, Kaybolan İstanbul'dan Hatıralar, "Eski Beyazıt ve Sahaflar Çarşısı", İstanbul, 2010, s.25.

⁷⁸² İsmail Ali Sarar, *İnsanlar Konuşuyor*, İstanbul, 1958, s.78-79.

⁷⁸³ Mısır Çarşısı'yla ilgili olarak Haldun Hürel, şu bilgileri aktarır:"Yeni Cami'nin arastası, yani çarşısı olarak yaptırılmış olan bu çarşının inşa tarihi, caminin inşaatının bitişiyle aynı yılda, 1663-1664 tarihlerindedir. Zamanında Kahire'den gelen mallar ve baharatın satıldığı bu "L" biçimli çarşıda yüze yakın dükkân bulunmaktadır. Eski lonca geleneğinin bir kalıntısı, bu çarşıda nasılsa ayakta kalmıştır. Eskiden sabahları, çarşıdaki esnafın bağlı bulunduğu loncaya mensup bir vaiz dua eder, alışveriş ancak bu duadan sonra başlardı. Bu kürsü, Mısır Çarşısı'nın iki çatalının kesiştiği yerde halen durmaktadır." (Haldun Hürel, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık*, İstanbul, 2005, s.89-90).

⁷⁸⁴ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.32-33.

Çarşılar, hem tarihi önemleri, hem de etkileyici otantik yönleriyle değerlendirilir. Bu bölümdeki şiirlerde geçmişe dair izler taşıyan bu tarihî çarşılar arasında en hareketli ve karmaşası en çok olanı Kapalı Çarşı'dır.

1. 19. MAĞAZALAR

Mağazalar bölümünde Fuat Şükrü Dilbilen'in *Beyoğlu* şiiri yer alır. Dilbilen *Beyoğlu* şiirinde bu semti Avrupalı görünümüyle değerlendirir. Eğlence yerlerinin fazlalığı ön plandadır. Semtin yaldızlı görünüşü insanı kendine çeker. Caddelerin güzel ve düzgün oluşu dikkat çekicidir:

*“Köprüyü geç, tünele binme sakın
Üç adımlık yer için çözme çıkın
Parise gitmeğe hiç hacet yok.
Karşının bar, pazar eğlencesi çok.”*⁷⁸⁵

Mağaza vitrinleri göz alıcı ve parıltılıdır. Özellikle Fransız mağazaları Beyoğlu'yla bütünleşmiştir. Şair bu mağazaları isim isim sayar:

*“O Mülâtye, o Muleruj, Marsel,
Yalnız noksanı var, Tureyfel.”*⁷⁸⁶

Bu şiirde şair, Beyoğlu'ndaki Fransız markalı ürünlerin bulunduğu, isimleri de Fransızca olan mağazalara dikkat çekerek, beyoğlu'ndaki bu mağazaların Beyoğlu'nu, Paris'i aratmayacak bir ortama dönüştürdüğünü vurgular.

1.20. KÖPRÜLER

Çoğunlukla bir şehrin sembolü olarak görülen köprüler, aynı zamanda ait oldukları medeniyetin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyi hakkında da önemli ipuçları verirler. Dünyadaki önemli bazı şehirlerin köprüleriyle anıldıkları ve tanındıkları göz önünde bulundurulduğunda, bu yapıların önemi daha da anlaşılır olmaktadır. Türk medeniyet tarihinde de köprüler önemli bir yer tutar. Tezimizin bu bölümünde Galata Köprüsü ve Unkapanı Köprüsü'nün şiirlerde ele alınış biçimi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.20. 1. Galata Köprüsü

Bu bölümde yer alan Galata Köprüsü⁷⁸⁷ ile ilgili on dört şiirden dokuzunda Galata Köprüsü iş gücü telaşındaki bir kalabalığın doldurduğu karmaşık, gürültülü bir

⁷⁸⁵ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.56.

⁷⁸⁶ Dilbilen, *a.g.e.*, s.56.

⁷⁸⁷ Galata Köprüsü, “İstanbul'u Beyoğlu'na bağlayan köprüdür. Boğaziçi'ni Haliç'ten ayıran bir sınır gibidir. Bir ucu Karaköy'e bağlı olduğundan Karaköy Köprüsü de denir. İlk önce buraya Fatih Mehmed tarafından saldan bir köprü yapılmıştır. Asıl ilk köprü ise 1844 yılında Abdülmecid tarafından ahşap olarak yaptırılmıştır. 1863 yılında Bahriye Nazırı Ateş Mehmed Paşa tarafından yaptırılır. Köprü 1878 yılına kadar kullanıldı. Abdülaziz'in yaptırdığı demir köprü ancak II. Abdülhamid devrinde 1878 yılında yerine konuldu.” (M. Orhan Bayrak, *İstanbul'un Tarihi Yerler Kılavuzu*, Yayınevi Belirtilmemiş, İstanbul, 1966, s.59).

mekân olarak değerlendirilir ve Galata Köprüsü vesilesiyle sosyal problemler öne çıkarılır. Zor işlerde çalışan, geçim derdindeki insanların dertlerine dikkat çekilir. *Galata Köprüsü* şiirinde İdris Ahmet Pura burayı ekmek kavgasında olan insanların gelip geçtiği bir köprü olarak ele alır. İş güç sahipleri gidip gelmektedirler. İstanbul, Galata Köprüsü'nden bakılınca, gündüzleri şişkin bir mide gibiyken geceleri boşalıp ferahlayan bir şehirdir:

*“Yolcular akar şehrin şahdamarından
Bir yakadan bir yakaya.
Sabahları işe giderken bazan
Seyrederim Köprü'nün şöyle bir kenarından:*

*Elleri çıkınlı, başları önde
İş güç sahipleri gidip gelmede.”⁷⁸⁸*

Sabih Şendil de *Galata Köprüsü* şiirinde İdris Ahmet Pura gibi, Galata Köprüsü'nü geçim sıkıntısı çeken biçare insanların uğrak yeri olarak görür. Her gün yüzlerce insanın geçtiği Galata Köprüsü, bir çok trajik yaşamın kahramanlarını da ağırlar. Hemen hepsi de evlerinde yollarını gözleyen çaresiz ailelerine ekmek götürmek zorundadırlar:

*“Galata Köprüsü kalabalık,
Üstünden insan eksilmez,
Arı kovanından farkı yok,
Sessizlik nedir bilmez.
Ama altı bambaşkadır üstünden,
Herkesin yolu düşmez.”⁷⁸⁹*

Orhan Veli, *Galata Köprüsü* şiirinde, denizde çalışan insanlara, kayıkçılara, balıkçılara, çımacılar, dümencilere vb. beslediği sevgiyi anlatır. İnsanları doğayla birlikte ele alır. Denize duyduğu tutkunluk, deniz işçilerine duyduğu yakınlıkla birleşir. Hatta bir yerde ikisi birbirine karışır. Asım Bezirci'nin deyişiyle “*doğa insana, insan da doğaya dönüşür*”.⁷⁹⁰ Şair, Galata Köprüsü'nden balıkçıların günlük hayatını gözlemler. Her biri ayrı bir işin peşinden koşmaktadır. Bu, çok renkli bir görüntüdür. Şair de bunun farkındadır. Herkes işini yaparken canlı, renkli, yaşama sevincini insana hatırlatan bir görüntü içindedir. İstanbul'un bu manzarası bir tablo gibi tasvir edilir:

*“Dikilir köprü üzerine,
Keyifle seyrederim hepinizi.
(...)
Kiminiz vapur, kiminiz şamandra;
Kiminiz bulut, havalarda;
Kiminiz çatanadır, kırdığı gibi bacayı,
Şıp diye geçer köprü'nün altından;*

⁷⁸⁸ İdris Ahmet Pura, *Bitmiyen Mevsim*, İstanbul, 1945, s.12.

⁷⁸⁹ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.20-21.

⁷⁹⁰ Asım Bezirci, *Orhan Veli Yaşamı, Sanatı, Kişiliği, Eserleri*, İstanbul, 2003, s.112.

*Kiminiz düdüktür, öter;
Kiminiz dumandır; tüter;*"⁷⁹¹

Şair, *Yol Türküleri* şiirinde de, sabaha karşı Galata Köprüsü'nün açılmak üzere olduğu saatleri hatırlar. "Galata Köprüsü açılmak üzeredir" dizesinden sonra köprünün hareketliliğine yer verir. Gördüğü manzara hayatın telaşı ve işçilerin koşturmacasıdır:

*"Çatanalar, mavnalar, kayıklar,
Limanda sıra bekliyen gemilerin arasında
İnsanlar hayat mücadelesinde."*⁷⁹²

Selâhattin Savcı, *Köprü Ve* şiirinde Galata Köprüsü'nün hareketliliğine yer verir. Galata Köprüsü vapurlar iskeleye yanaştığında mahşer meydanına döner. Köprü, bazen bu kalabalığa dayanmakta zorlanır. Ancak köprüde hayat alışıldığı şekliyle devam eder:

*"Vapurlardan yolcular çıkarken olur mahşer,
Merdivenden inerler, çıkarlar dörder beşer...
Kıyameti andırır bazı günler adeta,
Yolcuları karşılar, uğurlarken Galata..."*

*Köprü: esner, gerinir, gıcırda dişlerini;
Gelen geçen aldırılmaz, yaparlar işlerini..."*⁷⁹³

Galata Köprüsü, kalabalığın, hayat mücadelesindeki insanların gelip geçtiği bir mekândır. Jozef Habib Gerez, *Galata Köprüsü* şiirinde, bir çok şairin değindiği gibi kalabalığa yer verir. Geçim sıkıntısı çeken insanlar Köprü'de en dikkat çeken kişilerdir. Şairin aklı uzunca bir süre Galata Köprüsü'nde kalır. Köprü'nün üstünde güneş etrafı kavururken altında insanların savaşı vardır. Kısacası Köprü'nün altında da üstünde de ayrı ayrı mücadeleler vardır:

*"Her ne zaman geçsem
Galata Köprüsünden,
Görürüm
İnsanlar, arabalar geçer*

*Gözlerim
Takılır bir küfenin, bir arığın peşine,
Dolaşır çehre çehre
Kâh tepeden tırnağa.*

*Üstümden bulutlar geçer,
Güneş kasıp kavurur.*

⁷⁹¹ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.116.

⁷⁹² Orha Veli, *Destan Gibi*, İstanbul, 1946, s.5.

⁷⁹³ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.34-35.

*Altımda gene insanların savaşı,
Gözlerim Galata Köprüsünde,
Gözlerimi orda unuttum...”⁷⁹⁴*

Semih Sergen’in:

*“Elimi kolumu bağlayın mesut insanlar
Beni galata köprüsünün ortasına bırakın
Sabah sabah”⁷⁹⁵*

mısralarıyla başlayan *Galata Köprüsü* şiirinde biraz sitem vardır. Şair, bu şiirde mesut, hayatın gaillesinden uzak insanlara serzenişte bulunur. Kendini eli böğründe Galata Köprüsü’nde görmek ister. Özellikle sabah vakti, işine gitmek üzere evden çıkan insanların olduğu saatlerde Galata Köprüsü’nün ortasında olmak ister. O kalabalığı, telaşı ve gürültüyü yakından görmek ister:

*“Galata köprüsü açılın bir yandan
Ben bir yanda kalayım
İki elim böğrümde
Lodoslar poyrazlar
Martılar bir yanda
Sen bir yanda kal
Ben bir yanda...”⁷⁹⁶*

Rıfat Ilgaz, *Köprü* şiirinde yine köprünün geçim kaygısıyla ön plana çıkan yüzüne yer verir. Köprü’nün farklı bir yüzü olduğunu iddia eden şair, onun bu yüzünü kimseye kolay kolay göstermediğini söyler. Köprü, her insan için farklı bir yüzünü gösterir. Birçok insan görmüş, birçok olaya tanık olmuştur ve her insan onun farklı bir yüzünü görmüştür:

*“Uyarsa havası, haftaya,
Bababurnu, Kefken adası,
derken Büyükdere’desin.
Köprü’yü çakırkeyf yürürsün o akşam;
bir ara korkuluklara yaslanır
düşünürsün nasıl geçtiğini Haliç’e
çift direkli gemilerin.*

*Sen de öğrenirsin aslanım,
gizli kapaklı taraflarını...
belki de ikinci seferinde, kaptanla,
hır çıkınca aranızda pay yüzünden
sen de öğrenirsin içyüzünü Köprü’nün!”⁷⁹⁷*

⁷⁹⁴ Jozef Habib Gerez, *Savrulan Zaman*, Ankara, 1955, s. 23-24.

⁷⁹⁵ Semih Sergen, *Burçak*, Ankara, 1960, s.31-32.

⁷⁹⁶ Sergen, *a.g.e.*, s.31-32.

⁷⁹⁷ Rıfat Ilgaz, *Sınıf*, İstanbul, 1996, s.79- 80.

Sait Faik Abasıyanık'ın *Köprü* şiiri, sosyal temalı bir şiirdir. Köprü'den hareketle sosyal meselelere değinilir. Köprüden geçen bir meczup için kullanılan mısralar orijinal ve çarpıcıdır:

*“İnsanlar Köprü'den geçmediği zaman
Acaba Köprü düşünür mü?”*

*Çamaşır mandalını gözlerinde sallayan
mezubun geçtiğini
Üsküdar iskelesinin kanepelerinde güneş
banyosu yapanı”*⁷⁹⁸

İnsanların içinde açan dürbünler ifadesiyle içi dışı bir, içlerindeki dışarı yansıtan insanlardan söz edilir. Yufkacılar açtıkları yufkalarla memleket hasretlerini gün yüzüne çıkarırlar:

*“Üsküdar kıyılarının ötesindeki
Kastamonu, Sivas, Safranbolu...
Erzurum'u.
Burada insanların içinde büyük
dürbünler,
Güller gibi açmıştır.
Yufkacılar burada açarlar, koskocaman
oklavalarla
-İçlerindeki hamurdan-
Şeffaf ve titrek memleket rüyalarını.”*⁷⁹⁹

Yaşları genç olmasına rağmen hayatın sıkıntılarının katlanmak zorunda kalan bu insanlar, genç yaşta adeta ihtiyarlamışlardır. Köprüdeki insanlar değerlerini ve duygularını kaybetmişlerdir. Bütün duyguları yozlaşmış, azalmış gibidir:

*“Onlarda her şey bir derin uykudadır
Kahramanlık, dostluk, sevgi ve
müsamaha...
Bütün lüzumlar ve lazımlar.”*⁸⁰⁰

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerde bir kompozisyonla Köprü'nün hareketliliği yansıtılır. Hayat mücadelesine dikkat çekilir.

Ali Püsküllüoğlu *İstanbul* şiirinde Köprü'yü farklı bir yönüyle verir. Bu, köprü'nün geçim derdinden uzak, sıcak yüzüdür. Hayatın eğlenceli tarafıdır. Şair de zaten hayatı olanca eğlencesiyle, güzelliğiyle hissetmeye çalışır:

⁷⁹⁸ Sait Faik Abasıyanık, *Şimdi Sevişme Vakti*, Ankara, 1997, s.43-44.

⁷⁹⁹ Abasıyanık, *a.g.e.*, s.44.

⁸⁰⁰ Abasıyanık, *a.g.e.*, s.44.

*“Veya Köprü üstünde bir gün
Gider dururken yolunuza
Hiç görmediğiniz bir taze
Girivermiş kolunuza.”⁸⁰¹*

Bir Ayrı Şehir şiirinde Dinçer Sümer, İstanbul’un farklı yerlerini, farklı semtlerini dolaşır ve buralara ait özellikleri, gözlemlerini anlatır. Beyoğlu’nun, özellikle de Taksim’in aykırı yaşantıları yansıtan görüntüsünü, Fatih’in kendi halindeki sakinliğini, Emirgân’ın sükûnetini, Sarayburnu’nun kimsesizlerin mekânı oluşunu ve nihâyet engin bir mavilik olarak gördüğü İstanbul’un daha bilinmeyen ve belki de hiç öğrenilemeyecek yönlerini bir şair duyarlılığıyla gözlemlediği şiirde Galata Köprüsü’nün kalabalıklar içindeki yalnızlığına yer verir:

*“Karanlık bastı odaları
Başım dönüyor
Sisler içinde İstanbul
Galata köprüsünde bir şair yürüyor*

*Galata köprüsü altı yüz adım
Galata köprüsü ki ne köprü
Ağlıyamadım”⁸⁰²*

Yine Köprü’nün koşuşturmacasına dikkat çeken Ercüment Uçar, *Uyanma Gülleri* şiirinde hayatın telaşı, insanların koşuşturmacasını hareketli bir anlatımla ele alır. Sürekli bir telaş hakimdir her yere. Bu, en çok da Galata Köprüsü’nde kendini hissettirir:

*“Uyanmalar taze pencerelere
Ne çok bulut
Kuşların ne çok telaşı
Canım nasıl isterse öyle görürüm
Yeryüzünün uyanan şeyleri bunlar
Galata köprüsü mesela
Ne çok insan üstünde gezinir
Kum gibi”⁸⁰³*

Galata Köprüsünde Bir Akşam şiirinde, soyut bir anlatım dikkat çeker. Mustafa Miyasoğlu, Galata Köprüsü’nü daha çok içe dönük bir bakış açısıyla değerlendirir. Aslında dile getirdiği ruhundaki çırpınışlar, fırtınalardır. Yaşadığı aşkları, ayrılıkları, ruh çırpınışlarını serbest çağrışıma yakın bir anlatımla dile getirir. İçinde kopan bütün fırtınaları Galata Köprüsü’nde dindirmek ister:

*“Galata Köprüsünde bir akşam
Sıralanmıştı bütün suçlarım*

⁸⁰¹ Ali Püsküllüoğlu, *Aydınlık İçinde*, İstanbul, 1956, s.13-14.

⁸⁰² Dinçer Sümer, *Denize Çıkan Cadde*, İzmir, 1957, s.31.

⁸⁰³ Ercüment Uçar, *Cümbüşçü Başı*, Ankara, 1958, s.42-43.

*Eski aşklar ayrılıklar
Umutlar aldanışlar
Neredesin ey rüzgârım
Yarım kaldı adımlarım*

*Galata Köprüsünde o akşam
Tuttum bir kibrit yaktım
Dünya alev alev
Kan sızıyor boynuzundan
Neredesin ey rüzgârım
Kapalı bütün kapılarım”⁸⁰⁴*

Şair, Galata Köprüsü’nü kendisiyle yüzleşmek için bir vasıta olarak görür. Köprü’de akşam olmuştur; ancak bu akşamın çağrıştırdığı şeyler herkes için farklıdır. Nitekim şair de bu akşamda günahlarını görür:

*“Galata Köprüsünde herkesin akşamı
Suçlunun suçsuzun bildiğin akşamı
Suda yüzen günahlar –kimin günahları
Ayı karartan suçlar – kimin suçları
Neredesin ey rüzgârım
Külü göğe savuralım”⁸⁰⁵*

Aşağıdaki mısralarda yer isimleri, semtler arasında hızla gidilip geliniyormuş gibi verilir. Bu, şiire bir hareketlilik katar. Bu hareketlilik şairin ruh çırpınışlarını okuyucuya hissettirir:

*“Galata Köprüsünden geçtiğim akşam
Yeni Cami Karaköy arası
Köprü Eyüp fırtınası
Beyoğlu Üsküdar sıtması
Sarsıldı birer birer
Yıkıldı bütün köprüler”⁸⁰⁶*

Şair, bu hareketlilikten sonra bir durgunluğa yönelir. Akşam vakti, Köprü’de çırpınışlarını dile getirdikten sonra dinginleşen bir insanın huzuru ve teslimiyeti hissedilir şiirin sonunda:

*“Galata Köprüsünde bu akşam
Tutulmuş kalkmıyor kollarım
Ve zaman bir çıkırık gibi
Eziliyor gecenin kemiklerini
Neredesin ey rüzgârım
Kalmadı artık sabrım”⁸⁰⁷*

⁸⁰⁴ Mustafa Miyasoğlu, *Rüya Çağrısı*, İstanbul, 1981, s.31- 32.

⁸⁰⁵ Miyasoğlu, *a.g.e*, s.31- 32.

⁸⁰⁶ Miyasoğlu, *a.g.e*, s. 32.

⁸⁰⁷ Miyasoğlu, *a.g.e*, s.32.

Sabahattin Ali, *Köprüde Sabah* şiirinde Köprüde sabah vaktini ayrıntılı olarak tasvir eder. Gece yavaş yavaş uzaklaşırken vapurlar bir hareketliliğin başlangıcı olurlar. Vapurdan inmeye başlayan yolcular ve tramvay sesi köprüyü uykudan uyandırırken yeni bir günün başladığının da habercisi olurlar:

*“Gece, yavaşça siyah mantosunu sürükler
Vapurlar, şimdi suya bırakılmış kütükler,
Ufuk, banyo edilen bir fotoğraf camıdır...”*⁸⁰⁸

*Buruşuk bir deriyi andırır titreyen su,
İner merdivenlerden ilk vapurun yolcusu,
Uyandırır ihtiyar köprüyü bir tramvay...”*⁸⁰⁸

Bu bölümde yer alan şiirlerde Galata Köprüsü’nün daha çok geçim derindeki insanlarla bir arada ele alındığı görülür. Dokuz şiirde yoksulluk teması dikkat çekerken geriye kalan altı şiirde müstakil temalarla Galata Köprüsü ele alınır. Galata Köprüsü, işçilerin, hamalların gelip geçtiği bir köprüdür. Bu köprüde İstanbul’un fakir yüzünü görürüz.

1.20.2. Unkapanı Köprüsü

Bu bölümde Unkapanı Köprüsü⁸⁰⁹ ile ilgili iki şiir vardır. Unkapanı Köprüsü de tıpkı Galata Köprüsü gibi geçim sıkıntısıyla bir arada ele alınmıştır.ERCÜMENT UÇARI’nın *Unkapanı Köprüsü* şiirinde Unkapanı Köprüsü renkli ve hareketli haliyle dikkat çeker. Akşam vaktinde daha da güzeldir. Işıklı ve temiz bir hali vardır köprünün. Çevredeki evlerde de yaşamın güzelliğine dair küçük ayrıntılar vardır. Ve bunlar da buraya ayrı bir güzellik ve yaşama sevinci katar:

*“Hele bir dursa yerinde
O güzelim ay ışığı akıp giden
Unkapanı köprüsünün üstünde
Tuzlu bir su şu cıvıltılı Haliç
Ağırdan alıyor kendini
Unkapanı köprüsünün altında
Cıva gibi bir mavna kara
İstimbet çekiyor”*⁸¹⁰

⁸⁰⁸ Sabahattin Ali, *Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler*, (Baskıya Haz. Atilla Özkırımlı) İstanbul, 1997, s.112-113.

⁸⁰⁹ “Yüzyıllarca her iki yaka arasında sandallarla geçiş ve taşımacılık sağlandıktan sonra, artık gereksinimlere yanıt verilemez duruma gelince, Unkapanı’ndan Azapkapı’ya kadar uzanan bir köprünün yapılmasına karar verildi. İlk olarak 1836’da ahşaptan bir köprü kuruldu burada. (...)Zaman içinde köprünün yenilenmesi gerekliliği doğdu ve 39 yıl sonra 1875’te, Abdülaziz zamanında bir Fransız kuruluşuna dubalar üzerinde duran ve arada bir sallanan bir başka köprü yaptırıldı. 1910’ların başında da, 1845’te yapılan eski Galata Köprüsü’nü bunun yerine koydular.” (Haldun Hürel, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2005, s.558.)

⁸¹⁰ERCÜMENT UÇARI, *Cümbüşçü Başı*, Ankara, 1958, s.69-70.

Köprü'deki insanların çoğunun geçim derdi ve hayat gaailesi vardır. Tek amaçları evlerine ekmek götürmektir:

*“Sağlam insanların her biri
Koşup geliyor
Ele güne karşı
Arıtmışlar içlerini
Bu bildikleri su
Bu bildikleri ışık
Bu bildikleri aşk
Durup dinlenmek bütün işleri
Biri potin boyuyor
Sadece Pazar günleri
Diğeri işsiz
Sigara içmek hüneri
Unkapanı köprüsü
Nerde sabah tutsun getirsin sana
Nerde gece tutsun getirsin sana”⁸¹¹*

Nuri Kırıcıoğlu da Unkapanı Köprüsü'nü geçim derdiyle bir arada ele alır. *Unkapanı Köprüsü* adlı şiirde Unkapanı köprüsü, her biri ayrı bir dertle uğraşan insanların her gün geçtikleri bir köprüdür. Geçim derdi, yoksulluk gibi sıkıntıları olan insanların çoğunlukla geçtiğı bu köprü her gün çok farklı insanlarla tanışmaktadır. Nuri Kırıcıoğlu da şiirinde buna yer verir:

*“Üstünden geçenlerin her gün derdini dinler,
Onları işittikçe üzüntüsünden inler.
Mırıldanır insanlar... Homurdanır hayvanlar...
Yükselen deniz onda izler bırakır yer yer.”⁸¹²*

Her iki şiirde de Unkapanı Köprüsü'ndeki hareketlilik, koşturmaca hissedilir. İnsanların telaşı dikkat çeker.

1.21. MEZARLIKLAR

Tezimizin *Mezarlıklar* bölümünde Karacaahmet, Eyüp, Edirnekapı gibi tanınmış mezarlıkların yanında ismi verilmeyen mezarlıklar da *Diğeri Mezarlıklar* başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu mezarlıklar arasında hakkında en çok şiir bulunanı Karacaahmet Mezarlığı'dır.

1.21.1. Karacaahmet Mezarlığı

Karacaahmet Mezarlığı⁸¹³, İstanbul'un en eski ve tarihi mezarlıklarındandır. Bu özelliğinden dolayı birçok şiire konu olmuştur. Bu bölümde Karacaahmet ile

⁸¹¹ Uçarı, *a.g.e.*, s.69-70.

⁸¹² Nuri Kırıcıoğlu, *Tufan*, İstanbul, 1960, s.19-20.

ilgili on altı şiir bulunur. Bu şiirlerde ortak nokta ölüm, karamsarlık, kasvet, hayatın geçiciliği gibi temaların bir arada verilmesidir.

Bunlardan biri de Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Karacaahmet* şiiridir. Faruk Nafiz Çamlıbel, *Karacaahmet* şiirinin girişinde Karacaahmet'in insana kasvet veren yönüne değinerek genel bir tasvir yapar. Bu okuyucuyu bir mezarlık ortamına alıştırmak içindir:

*“İkimiz tek atlı bir arabayla
Karacaahmetten, akşam, yol aldık.
Batan bir güneşle, doğan bir ayla
Tükenmez servilik, bitmez mezarlık...”*⁸¹⁴

Karacaahmet, ıssız ve sessizdir. Bu sükûnet, mezarlığın girişinden itibaren hissedilir. Şairin, güneşin geç doğduğu ve akşamın erkenden başladığı Karacaahmet'e karşı mesafeli bir yaklaşımı vardır. Mezarlığın içini bir tabut kadar serin bulması da bu yüzdendir. Burayı sevmeye kanmadan ölenleri alan acımasız bir yer olarak görür:

*“Karacaahmedin ıssızdır yolu,
Ve içi bir tabut kadar serindir.
Taşların boşluğa açılan kolu
Sevmeye kanmadan ölenlerindir.”*⁸¹⁵

Şair, bu şiirin son dörtlüğünde ölümü hiç arzulamadığını dile getirir. Tıpkı Cahit Sıtkı'nın kıskanç ölüleri gibi kendisinden çok yaşayan insanlara dış biler. Bu bölümde biraz da ölüm korkusu hissedilir:

*“Hayatın şiirine göynüm kaymadan
Karacaahmede göçerse yerim,
Benden bir an bile fazla yaşayan
Herkes dış biler, ölüm dilerim.”*⁸¹⁶

Edip Ayel ise, *Karacaahmet* şiirinde kabristana girer ve bütün dünya endişelerinden sıyrılıp sükûtu dinlemeyi, kalbinin acı bir hisle daralmasını hayal eder. Varlığın bir masaldan ibaret olduğunu idrak eder. Her selvi, karanlık bir deniz;

⁸¹³ Ahmet Refik, İstanbul'un mezarlıkları içinde, kendi başına bir âlem denecek bir mezarlık varsa, o da Kâbe toprağından karanlık servileriyle Anadolu'nun gökyüzüne bütün Üsküdar ufkunu kapayarak uzanan ve yayılan Karacaahmet mezarlığı olduğunu söyler. (Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, İstanbul, 1998, s.59)

Selim İleri, Üsküdar'ın, geçiş gidiş yöresi olduğu kadar, bir anlamda da son durak olduğunu söyler. Onun bu düşüncesinde Karacaahmet mezarlığının burada olmasının payı vardır. (Selim İleri, *İstanbul Seni Unutmadım*, İstanbul, 2006, s.30).

Haldun Hürel de bu tarihi mezarlığın adının Yavuz Selim ve Kanuni'nin vezirleri, Hacı Bektaş Veli inananlarından Horasan beyi Karaca Ahmet Paşa'dan geldiğini belirtir. (Haldun Hürel, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık*, İstanbul, 2005, s.524).

⁸¹⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Akarsu*, İstanbul, 1940, s.21-22.

⁸¹⁵ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.22.

⁸¹⁶ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.22.

taşlarsa o denizde kaybolacak olan köpükler gibidir. Faruk Nafiz'in şiirine göre biraz daha teslimiyetçi bir üslubun sezildiği şiirde Ayel, dünya kederlerinden sıyrılır. Bir önceki şiirde Faruk Nafiz, ölümü bir yok oluş şeklinde algılayıp, dünyada kendinden çok yaşayan hiçbir insan olmasını istemezken Ayel, dünyanın faniliğinden söz açar ve her çukurun toy filizinde ölenlerin yaşadığını söyler:

*“Kabristana gir dur ve getir ahreti yâda,
Sıyrıl hele dünya kederinden;
Kol kaldırıp insan gibi taşlar da duada,
İç çekmede her selvi derinden.
Yaslan o kırık mermere dur, dinle sükûtu,
Kalbin acı bir hisle daralsın;
Çizilmiş buradan işte ölüm ömre hududu,
Varlık denilen şey ne masalsın!
Ölmüş yaşıyor her çukurun toy filizinde;
Her selvi karanlık bir alevdir!
Taşlarsa köpüktür bu göçenler denizinde;”⁸¹⁷*

Şair, her lahdin ebedi bir ev olduğunu söyleyerek herkesin içindeki dünyaya ait unsurlarla ahrete göç ettiğini söyler. Her tarafta hiçliğin sesi duyulur. Ahiret, dönüşü olmayan ve aynı zamanda herkesin ana vatanı olan bir yerdir şaire göre. Şair, söyleyemediği duyguları da mezarlığın dile gelip söylemesini ister:

*“Her lahd ebediyyette bir evdir.
Herkes göçüyor ahrete aşkıyle, yasıyle,
Bir gün uçacaktır kuş olup can,
İnsan oluyor toprağı inbâta vesîle.”⁸¹⁸*

Kabristanı korkunç haliyle gören şairlerden biri de A. Tuncay'dır. Tuncay, *Çamlıca'da Günlerim* şiirinde her tarafta yemyeşil bir manzaranın hâkim olduğu *Çamlıca'yı* anlatır. Karacaahmet bu dizelerde, güneşin batmasından sonra korkunç bir görünüme bürünmüş olarak anlatılır:

*“Batınca güneş morarır dağlar
Kimimiz güleriz, kimimiz ağlar
Neftileşen ovayı göz seçemez
Korkunçlaşır Karaca Ahmet kimse geçmez”⁸¹⁹*

Tuncay, *Çamlıca Geceleri* şiirinde ise Karacaahmet'in insana ürperti veren bir yönü olduğunu belirtir. Bunu yaparken de “sarı yapraklar” ifadesiyle mevsimin sonbahar olduğunu vurgular ve sonbaharla ölüm arasında bir paralellik kurar:

*“Karaca Ahmet'te ıslık çalar rüzgârlar
Korku ile gerilir sanki topraklar
Teessürden düşer sarı yapraklar*

⁸¹⁷ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.28.

⁸¹⁸ Ayel, *a.g.e.*, s.28.

⁸¹⁹ A. Tuncay, *Yeşil Çamlıca ve Bazı Görüşlerim*, İstanbul, 1943, s.6-7.

Gece bitmek bilmez hep duraklar.”⁸²⁰

İdris Ahmet Pura Üsküdar’ı akşamüstü sakin ve huzurlu haliyle anlatır. Her şey son derece sıradan ve sakinidir. Üsküdar, Karacaahmed’in servileriyle bir hüznü yansıtır:

*“Buruşuk yüzü allıklı Üsküdar
Yakayı vermiş Karacaahmede,
Başında serviler birer (ahuvah!)”⁸²¹*

Ömer Dürrü Tesal, *İstanbul’un Destanı* şiirinin aşağıdaki bölümünde Üsküdar’ın merkezi yerindeki bir mezarlıktan söz eder. Mezarlığın ismi verilmez; ancak “koskoca bir makbere” şeklinde nitelendirilmesi ve Üsküdar’da olmasından Karacaahmet Mezarlığı olduğu anlaşılmaktadır. Bu mezarlık, bütün tarihi sinesine bastırmış gibidir. Matemî bir nefes duyurur yüreklere. Bu kabristanda ölümün gölgesi her yere sinmiş gibidir. Ölülerle diriler burada iç içe yaşar; çünkü mezarlık şehrin merkezindedir:

*“Yazık ki bu yerin de en merkezi yerinde
Asırlık servilerin, kuytu gölgelerinde
Koskoca bir makbere, meydan okur mahşere
Çökmüş lahitlerle, taştan anıtlarile
Sanki bütün tarihi, bastırmış sinesine
Kargalar cevap verir, baykuşların sesine
Asır ve nesillerin efsanevi sesini
Hicranla fısıldayan matemî nefesini
Duyurur yüreklere, kulak verin bir kere.”⁸²²*

Nermin Hekimoğlu *Karacaahmetten* şiirinde, Karacaahmet’in durgunluğunu, sakinliğini şiire taşır. Bu mezarlıkta yatanlar, sessiz sakin, dünyanın bütün gaile ve hırslarından uzaklaşmışlardır. Servilerin altındaki her mezarda yatan kişinin ruhu birer birer Allah’a ulaşır:

*“Her yaprağı bir ruh taşıyor, her taşı bir ad.
Rüzgâr, o sakin âlemi, estikçe eder yâd.
Yalancı ve haşin dünyadan alamıyan tad,
Yaşıyor o serin selvilerin gölgelerinde.”⁸²³*

Selâhattin Savcı da:

*“Karacaahmet son durak, çarnaçar,
Dede Üsküdar
Gece gündüz selvilerin hep ağlar
Yaslı Üsküdar”⁸²⁴*

⁸²⁰ A. Tuncay, a.g.e, s.4.

⁸²¹ İdris Ahmet Pura, (Ziya İhsan Zaimoğlu ile birlikte) *Memleket Havası*, İstanbul, 1946, s.41-42.

⁸²² Ömer Dürrü Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.62.

⁸²³ Nermin Hekimoğlu, *Yaprak*, Ankara, 1952, s.70.

dizeleriyle Karacaahmet'i görmüş geçirmiş, sükûneti ve vakarıyla oturaklı bir dedeye benzetir. Serviler ise sürekli yasıdır. *Üsküdar'dan Geçiyoruz* adlı uzunca şiire ait bu bölüm Karacaahmet mezarlığı ile ilgilidir.

Savcı, *Serviler* şiirinde ise İstanbullular için servinin, geçmişin bir nağmesi olduğunu söyler. Serviler, mezarlıklarda bir hıçkırık sesidir. İnsana faniliğini, dünyanın geçiciliğini hatırlatır. Serviler İstanbul'un farklı bir yüzünü yansıtır ve bu yüzde her zaman bir keder vardır:

“*Serviler İstanbul'un hıçkırıklı sesidir;
İstanbullular için geçmişin nağmesidir...
Servilerin altında «Hüvelbaki»ler dolu,
Zait nâmütenahi: tek Hüvelbaki yolu.*”⁸²⁵

Hasan İzzettin Dinamo'nun *Karacahmet Senfonisi* kitabındaki bütün şiirler Karacaahmet Mezarlığı için yazılmıştır. Asım Bezirci, Dinamo'nun 1943 yılında yazdığı bu şiirleri, askerden kaçınca birkaç gün saklandığı Karacaahmet Mezarlığında kaleme aldığını söyler. Bezirci, bu yüzden de şiirlerin o günlerin üzüntülü, tedirgin, boğucu havasını yansıttığını, şiirin ana temlerinin insanlardan kaçış, topluma küşüş, doğaya sığınış, ölümü özleyiş, yenilik, yalnızlık, umutsuzluk olduğunu söyler. Bezirci'nin bir başka tespiti de şiirlerin yer yer gereksiz uzayıp yayılması, içeriği güçlendirmeyen, tersine boşu boşuna şişiren tekrarlara rastlanması ve kimi kısımlar ya da dizeler arasında da tam bir bağlantı görülmemesidir.⁸²⁶ Bu şiirlerin ilki olan *Karacahmet'in Kitabesi* şiirinde şair, mezarlığın rintlerin mekânı olduğunu düşünür. Ahiret kokan bu mezarları ancak bir rindin anlayabileceğini düşünür. Çünkü ancak bir rint, güleryüzlü bir dost gibi serviliği selamlar:

“*Ancak bir rind içindir kocaman
bahçesi serviliklerin
ancak o anlar bu ahiret kokan
yeşilliği
ölümü de hayat
kadar güzel bulan felsefenin
altın sayfalarını tabiat
herkesten iyi anlar
güler yüzlü bir dost gibi
selâmlar serviliği
şarap dolu bardak gibi
en güzel ruhla dopdolu canlar!*”⁸²⁷

Dinamo, *Uvertür* şiirinde servileri ölümsüzlük karşısında apışıp kalmış ruhlara benzetir. Mezarlar, insanın yarattığı ahrettir. Sükûnet, aslında birçok şeyi anlatır. Serviler, yeşil bir sığınak gibidirler:

⁸²⁴ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.67.

⁸²⁵ Savcı, a.g.e, s.71

⁸²⁶ Asım Bezirci, *Temele Gül Dikenler*, İstanbul, 1993, s.39,41.

⁸²⁷ Hasan İzzettin Dinamo, *Karacaahmet Senfonisi*, İstanbul, 1960, s.1.

*“Ölümsüz güzelliğin karşısında
Apışıp kalmış ruhlara benzer
O dizi dizi yeşil serviler
Büyümüş mezarların başında”⁸²⁸*

Karacaahmet, birçok insanın sonrasız evidir. Burada insanı sükûnet karşılar. Her tarafı kaplayan bir sükûnet içinde mezarlık daha da ürpertici hale gelir. Hiçbir şey duyulmaz:

*“Nice akçe Mehmedin, Ahmedin
Sonrasız evi Karacaahmet”⁸²⁹*

Etrafı binlerce örümcek ağı sarmış olan köhne mezarlık insanın bir an sersemlemesine sebep olur. Şair, hastalıkları da hatırlar ve birçok hastanın hastaneden sonraki son durağının Karacaahmet olduğunu söyler:

*“Örtülmüş binlerce örümcek ağı
İnci inci bir çiğ âlemiyle
İnsan bu ruya gören nem ile
Şaşırp sersemliyor bayağı!*

*Hepsi bıraktığı ıstıraba
Hâlâ acımada uzun uzun;
Nümune, Haseki ve Gureba
Son hazin durağı yolculuğun.”⁸³⁰*

Türkü III’te şaire göre ölüm türkülerinin en güzelini Karacaahmet söyler. Bu, sükûnetin türküsüdür:

*“Karacaahmet söylemekte bugün
En güzelini ölüm türkülerinin”⁸³¹*

Dinamo’nun:

*“Oh! Issız servilik, ne rahatsın!
Bu güzel çimenlikte
İnsan yatmasın da kimler yatsın!
Burda sessizlik müzikten de hoş”⁸³²*

dizelerinin yer aldığı *Türkü VIII* adlı manzumede aradığı şey, sessizliktir. Bütün gürültülerden, karmaşalardan kurtulmak isteyen şairler için mezarlığın sükûneti huzur doludur.

⁸²⁸ Dinamo, a.g.e, s.7.

⁸²⁹ Dinamo, a.g.e, s.7.

⁸³⁰ Dinamo, a.g.e, s.7.

⁸³¹ Dinamo, a.g.e, s.11,13.

⁸³² Dinamo, a.g.e,s. 23.

Dinamo'nun Karacaahmet'e iyimser bakan tek şiiri *Türkü XII*'dir. Bu şiirde baharın gelişiyle Karacaahmet'teki yaşama sevinci *Türkü XII*'de Karacaahmet mezarlığında kuşların ötüşü de şaire ayrı bir huzur verir. Etrafta hakim olan sükûneti bölen şey, kuşların ötüşüdür. Binlerce kuş, kendi havasınca burada öter. Bu güzel ve âhenkli sesler, şairin ölüm korkusundan bir süreliğine de olsa uzaklaşıp huzur bulmasını sağlar:

*“Karacaahmette konuk nisan
Sapsarı hardal çiçekleri
Güller ve zambaklar
Karşılıyor beni daha uzaktan,
Dağılıyor içimin o eski korkuları.”⁸³³*

Rıfat Ilgaz da *Parmaklığın ötesinden* şiirinde Karacaahmet'e farklı bir bakışla yaklaşır. Karacaahmet'in herkese hissettirdiği korku ve hüznü hissetmez, aksine burası gözüne sevimli görünür. O an için şaire ölümü düşündürmekten ziyade bir huzur ve sükûnet atmosferi sağlar:

*“Ne de şirin görünüyor
Uzaktan Karacaahmet;
Hiç de söyledikleri gibi değil;
Bana düşündürmüyor ölümü.”⁸³⁴*

Ölüm temasını ele alan bir başka şair de Oktay Rifat'tır. Rifat, *Karaca Ahmet* şiirinde kendini ölmüş ve Karacaahmet mezarlığına gömülmüş olarak hayal eder. Bu kurgunun içinde ölümün ne kadar elem verici olduğunu hisseder. Nuray Küçükler Kuşçu, Karacaahmet şiirinin de içinde yer aldığı Oktay Rifat'ın ilk kitabı olan *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler* kitabında yer alan şiirlerin çoğunun Garip tarzını yansıtan şiirler olduğunu ve bu tarz şiirlerde yaşama sevinci, doğaya duyulan hayranlık, sıradan insanların yaşamı gibi konular ele alındığını hatırlatarak Karacaahmet'in de bu bağlamda düşünüldüğünde sıradan insanın yaşama temasını işlediğini söyler.⁸³⁵ Aşağıdaki dizelerden yola çıkarak, adı geçen şiirde şairin ölüm temasını ön plana çıkararak biraz da mizahi bir üslupla küçük insanın hayatını bir anda değiştiren ölümü ele aldığını görürüz. Şiirin son iki dizesinde şairin kendisini mutlu eden, “annesinin serdiği yatak”tan, ayrılarak kaçınılmaz son olan ölümün kucağına atılmasını basit, ama hazin bir tarzda anlatır:

*“Akşamları parka çıkmaktı
En büyük eğlencesi
Şair Orhan Veliyi,
Melih Cevdeti severdi hayatında
Ağaçlardan kavağı severdi.
Yıldızları da severdi*

⁸³³ Dinamo, a.g.e, s.39.

⁸³⁴ Rıfat Ilgaz, *Yaşadıkça*, İstanbul, 1997, s.58.

⁸³⁵ Nuray Küçükler Kuşçu, “Oktay Rifat Şiirinde İstanbul”, *I. Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edit: Erol Ülgen- Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.736.

*Ve en rahat
Anasının serdiği yatakta uyurdu.
Şimdi burada yatıyor.”⁸³⁶*

Bu bölümle ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse burada ele alınan şiirlerden Dinamo’nun *Türkü XII*, Rıfat Ilgaz’ın *Parmaklığı Ötesinde* şiirleri Karacaahmet’e daha ümit dolu ve iyimser bakarlar. Diğer bütün şiirlerde ölüm fikrinin uyandırdığı bir durgunluk ve sükûn havası ve karamsarlık vardır.

1.21.2. Eyüp Mezarlığı

Bu bölümde Eyüp Mezarlığı⁸³⁷ ile ilgili üç şiir yer alır. Bunlar, Abbas Sayar’ın *Eyüp Mezarlıkları*, Matild Alçe’nin *Eyüp Sırtlarında* ve Hüseyin Karakan’ın *Mezarlar Türküsü* şiirleridir. Abbas Sayar, *Eyüp Mezarlıkları* şiirinde Eyüp Mezarlığı’nın uhrevi ve sükûnet dolu yapısından söz eder. Toprak, derin bir uyku içindedir. Serviler, etrafa tefekkür yayarlar. Mezar taşlarındaki hikâyeler çözülmüş arzu beyitleridir. Toprak, bir derin uyku içindedir:

*“Bir derin uyku dökülmüş toprağa
Tefekkür buğulu servilerden
Sırlar dağılır yeryüzüne
Ölümün oturduğu yerden.*

*Bir derin uyku dökülmüş toprağa
Hesapları görülmüş isteklerin
Nabız nabız kokar dalları
Servilerin.”⁸³⁸*

Matild Alçe, *Eyüp Sırtlarından* şiirinde, Eyüp’ün esrarlı bir müphemiyet içinde olduğunu belirterek, buranın manevi havasının Eyüp’ü bu duruma getirdiğini söyler. Şair, burada mezarlar arasında ölümü yakından hisseder. Hayatın derinliğini içten duyan şair, mezarlıktan şehrin hayat telaşı içindeki haline bakarak bir teselli aramak ve ölümü unutmak ister:

*“Masmavi bir gök, yeşil bir aydınlıkta serviler,
Açık bir zemin üstünde kurşunî minareler
Uçlarında sarı hilâl semâya yükselmede,*

⁸³⁶ Oktay Rifat, *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler*, İstanbul, tarihsiz, s.34.

⁸³⁷ “Eyüp’teki mezarlık ve hazirelerin, İstanbul’un bütün mezarlıkları içinde birçok bakımdan özel bir yeri vardır. Kapladıkları alan ve büyüklükleri açısından bakıldığında bunların büyük mezarlık olarak tanımlanması gerekir. Ancak bu mezarlıklar aynı zamanda hazire özellikleri de gösterirler. Bu hazireler, daha çok dinsel yapıların çevresinde, aynı zamanda bunlarla doğrudan bağlantılı olarak oluşmuşlardır. Eyüp mezarlığı oldukça geniş bir alanı kaplar. Bu mezarlıkta insanlar makam ve mevkilerine göre defnedilirler. Örneğin “Silahtarağa Caddesi” boyunca yer alan mezarların ziyaretçilerce kolayca ulaşılabilenlerinde yüksek tabakadan olanlar gömülüdür. (Hans Peter Laqueur, *Hüve’l-Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çev.Selahattin Dilidüzgün), İstanbul, 1997, s.30,38.

⁸³⁸ N. Abbas Sayar, *Sere Serpe*, İstanbul, 1953, s.29-30.

*Esrarlı ve şiirli bir müphemiyet içinde.
Bir ölü gibi sessizdik, ölüler arasında,
Hayatın derinliğini ta içten duyuyorduk;
Ölüm rüzgârı esiyordu Eyüp sırtlarında,
Kaynayan şehre bakıp bir teselli arıyorduk.”⁸³⁹*

Hüseyin Karakan, *Mezarlar Türküsü* şiirinde mezarlığa çok yakın bir kahvededir. İstanbul sisler içindedir ve sisler arasında mezarlar belli belirsiz görünür. Yüzyıllar önceki bir mezarlıktan bir ölü başka bir yüzyıla ait mezardaki bir başka ölüye seslenir.

*“Sisler içinde İstanbul
Sisler mezarlar içinde
On ikinci yüzyıldan bir ölü
Sesleniyor on altıncı asırdan birine”⁸⁴⁰*

Şair, mezarlar arasında kendini mutlu, huzurlu hisseder. O, mezarlıkta korkudan uzaktır. Orada ölülerin birbirlerine âşık olacaklarını düşünür. Kendini huzur içinde hisseder:

*“Unutmayın dostlar unutmayın
Sevişmesi bir hoş oluyor
Eyüpte mezarlar içinde*

*Zamanın uzayan eli
Aha... dokunmadan bedenimize
On birinci asırdan bir mezar
Seviş! Seviş! Diye haykırıyor hepimize.”⁸⁴¹*

Abbas Sayar ve Matild Alçe'nin şiirlerinde ölüm temasına uygun olarak mezarlıklar uhrevî yönleri ve sükûnetleriyle ele alınırlar. Hüseyin Karakan ise bu iki şiirden farklı olarak mezarlar arasında aşk yaşamının güzelliğine yer verir. Ölüm yerine aşkı öne çıkarmayı tercih eder.

1.21.3.Edirnekapı Mezarlığı

Bu bölümde Edirnekapı Mezarlığı⁸⁴² ile ilgili iki şiire yer verilir. Bunlardan ilki Rıza Tevfik'in *Edirnekapısı mezarlığında gözyaşları* şiiridir. Şair, bu şiirde

⁸³⁹ Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.32.

⁸⁴⁰ Hüseyin Karakan, *Hürriyetin Ortasında*, İstanbul, 1957, s.44.

⁸⁴¹ Karakan, *a.g.e.*, s.44.

⁸⁴² “İstanbul’un batısında Kuzey-güney istikametinde ve Haliç-Marmara arasında uzanan İstanbul surlarının bir kapısıdır. Edirne’ye giden yolun o zamanlar buradan başlaması sebebiyle bu adı almıştır. İstanbul’un fethinde Türkler bu civarda açılan gedikten şehre girmişlerdir. Kapının dış tarafında İstanbul fetih derneği tarafından bu hususu belirten 1953 tarihli mermer bir kitabe bulunmaktadır. Kapının iki tarafındaki kuleler onarılmıştır.” (M. Orhan Bayrak, *İstanbul’un tarihi Yerler Kılavuzu*, Yayınevi belirtilmemiş, İstanbul, 1966, s.42.

Edirnekapı Mezarlığı'nı anlatır. Mezarlıkta inilti duyar. Şiire hakim olan duygu keder ve kasvettir. Şair, aynı zamanda sevda içindedir ve bunun üzüntüsü de duygularına eklenince kasvetli ve karamsar bir ruh haliyle karşılaşırız.

*“Her şeb şu mekabirde gezen nâle-i gûya
Gözyaşları isâr eder ezhâr-ı bahâra.
Mâtem gibi zihnimde duran hâle-i sevdâ
Issız geceler saçmada bir eski mezâra”.*⁸⁴³

Yusuf Ziya İnan, *Bir Şehre Gönül Verdim* şiirinde Edirnekapı'nın iniltisini büyük bir hüznle duyar. Ölüm, aynı zamanda ona dünyanın faniliğini, yılların hızla geçtiğini hatırlatır. Saçlarındaki aklar ve heyecanlı duran hatıralardan başka elinde hiçbir şey kalmadığını fark eder. Ağaran saçlarına bakan şair, canlı kalan hatıralarıyla koşup giden senelerin arkasından bakakalır:

*“İniltisini işittim selvilerin gölgesinde
Edirne kapının
İlk defa sesini duydum,
Senfoni, arya, duet,
Demet demet musiki olduğunu
Rüzgârın...
Bu sabah gürültüsü ile uyandım,
Koşup giden senelerin arkasından;
Ağaran saçlarımda bir bir,
Hâlâ canlı kalan hatıraların.”*⁸⁴⁴

Her iki şiirde de temalar ölüm, hüzn, keder gibi unsurları barındırır. Mezarlıklar mekân olarak şairlere hayatın faniliğini, anlamsızlığını vurgular.

1.21.4. Diğer Mezarlıklar

Bu bölümde altı şiir yer alır. Bu şiirlerde mezarlıkların ismi belirtilmez. Bu altı şiirin ortak özelliği şiirde hayatın gelip geçici oluşuna vurgu yapılmasıdır. Ömer Dürrü Tesal, *İstanbul'un Destanı* adlı bir hayli uzunca şiirinde İstanbul'un pek çok yerine atıfta bulunur. Bu yerlerden biri de mezarlıklardır. Şiirin aşağıdaki bölümünde İstanbul'un asırlık tarihine de vurgu yaparak şanlı bir geçmişe sahip olan bu şehrin bu yönünü de uzun uzun över. Türbelerden, buradaki evlialardan, padişahlardan söz eder:

“Son zamanlara kadar cenaze defnedilen bu eski mezarlıkta mevcut kalmış mezar taşlarından anlaşıldığına göre, buraya en çok Balatlı Ermeniler defnedilmiş bulunuyor.” (Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, (Çev. Hrand D. Andreasyan) Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.179.

⁸⁴³ Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Serab-ı Ömrüm*, İstanbul, 1949, s.231-232.

⁸⁴⁴ Yusuf Ziya İnan, *Unutulan Köşe*, İstanbul, 1958, s.53.

*“ Bir bir anlatır bana, tarihî bir macera...
Her camiin kurbinde; her mescit hariminde
Yolun sol ve sağında, meydan ve durağında
Bir hususi kabristan, maziden verir nişan
Hüviyeti yazılı, eğrilmiş taşlarında
«Hüvelbaki» kazılı, bu yazı başlarında
Fesli, sarıklı başlar, koca kavuklu taşlar”⁸⁴⁵*

Tesal, aynı şiirin aşağıdaki bölümünde de ölüm fikrine ve mezarlığa yer verir. Ancak bu defa, şiirine didaktik bir hava hâkim olur. Şair, toplumsal bir mesaj verme amacı güder. Ölüm fikrinin insanı karamsarlığa ve tembelliğe itmemesi gerektiği söyler:

*“Mezarlarda yaşayan, târiki dünya gibi!
Bu sebepten hayatı, yaşarız rüya gibi
«Hüvelbaki» taşları, hatırlatır fenayı
Diyor sanki: -Ey fâni! Düşünme mâsivâyı!
Bir hitâbe gibidir, ki kalplere sindirir
Dünyadan feragati, miskinçe kanaati
Bu fikir nihayeti, doğurur atâleti ...”⁸⁴⁶*

Özdemir Nutku da servilerin altında yatan eskilere hitap eder. Onların servi gölgesinde ve hisarlarda yaşadıkları güzel duyguları şair de yaşamıştır ve selefleriyle ortak duygulara sahip olduğuna vurgu yapar. Yüz sene öncesinin ölümleri için İstanbul’un trenleri, tramvayları, vapurları biraz tuhaf görünür:

*“tuhaftır
sizlere
arabalarımız
tünelden geçen trenlerimiz
tramvaylarımız
adalara aheste aheste giden
vapurlarımız
takalarımız
Sarayburnundan...”⁸⁴⁷*

Rüzgârın arkasından şiirindeki

*“Serviler: canlı tuğlar; tepeler: birer otağ;
Aşkla vekar ayakta; hayret dolaşır dağ dağ.”⁸⁴⁸*

dizeleriyle Tevfik Tanyolaç, mezarlıktaki servileri tuğlara benzetir. Minarelerin kubbeleri sükûnu barındırırlar içlerinde. Her tarafı bir nur kaplamış gibidir.

⁸⁴⁵ Ömer Dürrü Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.58.

⁸⁴⁶ Tesal, *a.g.e.*, s.59.

⁸⁴⁷ Özdemir Nutku, *Şiirler*, Ankara, 1953, s.22.

⁸⁴⁸ Tevfik Tanyolaç, *Gönül Bahçelerinden*, Ankara, 1953, s.36-38.

Tuncay Ilgaz da *Çamlıca* şiirinde mezarının buradaki çamlar altında olmasını ister. Çünkü burası sakın ve insanı dinlendiren bir yerdir. Şair bu çamlar altında ebedi uykusunu uyurken başucunda yalnız sevgilisinin olmasını ister:

*“Her mezar taşı
Bekçisi servi;
Çamlıca mezarım.
Çamlıcanın çamları,
Benim servim
Benim bekçim;
Kökün yanı
Kabrim.
Kimseler uğramaz
-Rüzgârdan gayri-
Semtimize;
Bir de yârim gelse
Bizi ziyarete.”⁸⁴⁹*

Son Kavşak şiirinde öldüğü vakit İstanbul’da hiçbir şeyin değişmeyeceğini, onun ölümünün hiçbir şey ifade etmeyeceğini söyleyen Mehmet Salihoğlu, kendini koca kâinata değersiz olarak görür:

*“Ölümümü düşünürüm zaman zaman,
Yaşadığımdan habersiz.
Şu küçük tekneyle yola çıkan,
Ha ben olmuşum,
Ha siz.”⁸⁵⁰*

Nüzhet Erman, *Yaprak, Dal Okyanusu* şiirinde, mezarlık, cami avlusu ve asırlık ağaçların gölgeleriyle geçmişe döner. Mezarlıklar onu sükûn ve huzurun dünyasına götürür. Selviler, ahireti bütün gerçekliğiyle ona hatırlatır. Bu düşünceler hırstan, ihtirastan uzaklaştıran hislerdir:

*“Şarkılı, karanlık, uzak bir yerden,
O mağrur gölgeli kestanelerden
Boşanan köpüklü güvercin seli.
O yaşlı, gün görmüş, o dev cüsseli,
O dağ sükûneti, ecdat gururu
Çınarlar ki emzirmedieler nuru.
O yosun yürümüş, harfleri silik
Mezar taşlarına rastgele, yırtık
Bir ahret örtüsü geren selvilik...”⁸⁵¹*

Mezarlıklar, huzur veren bir sessizlin hâkim olduğu mekânlar olarak değerlendirilir. Bu bölümdeki şiirlerde uhrevî bir atmosfer dikkat çeker. Ayrıca

⁸⁴⁹ Tuncay Ilgaz, *Siftah*, İstanbul, 1954, s.30.

⁸⁵⁰ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.22.

⁸⁵¹ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.61.

şairlerin bir başka ortak yanı da “mezar taşları”, “hüvelbaki yazısı”, “servi” gibi mezarlığı çağrıştıran kelimelerin sıkça kullanılmasıdır.

1.22. KAHVEHANELER

Tezimizin bu bölümünde Mirgün (Emirgân) Çınaraltı Kahvesi, Küllük Kahvesi gibi tanınmış kahvehanelerin yanı sıra Diğer Kahvehaneler başlığı ile İstanbul’un farklı yerlerindeki kahvehaneler de isim belirtilmeden ele alınır.

1.22.1.Mirgün (Emirgân) Çınaraltı Kahvesi

Mirgün Kahvesi ile ilgili bu bölümde dört şiir vardır. Hikmet Şinasi Önel ve Mehmet Salihoğlu’nun bir, Yahya Kemal’in ise iki şiiri yer alır.

Çınar ağacı İstanbul ile özdeşleşmiş bir ağaçtır. Hikmet Şinasi Önel da *Çınaraltı* şiirinde, çınar ağaçlarının arasında güzel hava eşliğinde yaşamının tadını çıkarmak ister ve mehtaba kadar eşsiz Boğaz manzarasını seyredebileceğini söyler. Mirgün kahvesini de anan şair, burada güzel hatıraları olduğu için kahveyi bu yönüyle de anar:

*“Çevremde geniş dallı çınarlar,
Ufkum Boğaz’ın karşı semâsı,
Âşık gibidir suyla Hisarlar,
Dinler yeni bir şarkı sedâsı.*

*Mehtâba kadar seyredilir gün,
Estikçe çınar, altı serin de.
Bir hâtıradır gönlüme Mirgün.”⁸⁵²*

Mehmet Salihoğlu, *Boğaziçi* şiirinde Boğaz’ın güzelliğinin İstanbul’un her bir yerinde ayrı ayrı hissedildiğini söyler. Şair, Çınaraltı sohbetlerini çok sever ve Boğaz’ın en güzel yönlerinden biri olarak görür. Çınaraltı kahvesinin müdavimlerinden olan Yahya Kemal’in burayı güzelleştirdiğini düşünür. Yahya Kemal de buraya gelince şair, ayrı bir tadı olduğunu düşünür. Salihoğlu da Önel gibi Boğaz manzarasıyla bütünleşen Mirgün kahvesini eşsiz bir yer olarak görür.

*“Bir yanından ıslıl ıslıl mavi akar
Bir yanından yeşil.
Havasında gönül uğultusu var,
Bahçelerinde karanfil...*

*Dinlen Çınaraltı’nda, iç nargile,
Susarsan Kanlıkavak gelir dile.*

⁸⁵² Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.20.

*Rastladın mı bir de Yahya Kemal'e
Kendini Cennet'te bil.”⁸⁵³*

Bu bölümdeki son iki şiir de Yahya Kemal'e aittir. Yahya Kemal, her iki şiirini de İstanbul'dan uzaktayken yazmıştır. Bu yüzden şiirlerde Emirgân'a ve buradaki çınaraltı kahvesine duyduğu özlem vardır. Beyatlı, *Madrid'de Kahvehane* şiirinde, Madrid'deyken gittiği bir kahvede otururken bir an hayallere dalar ve kendini Emirgân'daki çınaraltı kahvesinde bulur. İki yeri karşılaştırır, orayı hasretle yad eder. Oraya dair, bütün güzel anıları gözlerinde canlanır:

*“Durdum, hazin hazin, acıdım kendi hâlîme
Aksetti bir dakîka uzaktan hayâlîme,
Sâkin Emirgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi,
Poyraz serinliğindeki yaprakların sesi.”⁸⁵⁴*

Çınaraltı kahvesinin Beyatlı için özel bir anlamı vardır:

*“Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri,
Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri,
Andım birer birer, acıdım kendi hâlîme.
Tenhâ Emirgân'ın Çınaraltı'nda kahvesi,
Poyrazla söyleşir gibi yaprakların sesi.”⁸⁵⁵*

dizeleriyle de *Hüzün ve Hatıra* şiirinde gurbetteyken İstanbul'a duyduğu hasreti ve hüznüyle geçen günleri hatırlar. Derin bir acı içindedir. Emirgân'ın Çınaraltı kahvesini çok özler.

Bu bölümdeki şiirleri genel olarak değerlendirdiğimizde dördünde de Mirgün kahvesinin sahip olduğu doğal güzellik göze çarpar. Buna ilave olarak Yahya Kemal'in şiirlerinde özlem de göze çarpar.

1.22.2.Küllük Kahvesi

Bu bölümde Küllük Kahvesi ile ilgili tek şiir, Feyzi Halıcı'nın *Küllük Kahvesi* şiiridir. Feyzi Halıcı, *Küllük Kahvesi* şiirinde, Beyazıt'taki Küllük kahvesinde otururken kendisiyle başbaşa kalır ve bir iç monologla hislerini okuyucuya yansıtır.

*“yalnızlık, bembeyaz sandalyalarda
(Beyim emriniz ne, kahve mi, çay mı?)
Küllük kahvesinde bir deli rüzgâr,
Yeni baştan yola düşmek kolay mı?...”⁸⁵⁶*

⁸⁵³ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.48.

⁸⁵⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.171.

⁸⁵⁵ Beyatlı, *a.g.e*, s.116.

⁸⁵⁶ Feyzi Halıcı, *İstanbul Caddesi*, İstanbul, 1957, s.57.

Burada, parantez içindeki bölümde garsonun sipariş istemesiyle bir anda yeniden dış dünyaya dönen şair, ardından yine yalnızlığıyla başbaşa kalır.

1.22.3. Diğer Kahveler

Bu bölümde ismi belirtilmeyen İstanbul'daki çeşitli kahvelerle ilgili dokuz şiir vardır. Muzaffer Tayyip Uslu, *İstanbul'a Hasret* şiirinde İstanbul'daki bir kahveyi hatırlar. Bu kahve şair için İstanbul'a ait bir hatıradır. Sonbahar mevsimi ve sigara dumanı içindeki kahve kasvetli bir hava oluşturur:

*“İstanbulun bir başka hatırası
Sigara dumanı dolu kahve
Güven olmaz erkenden gitmeli eve
Kararsızdır Eylül güneşinin seması”⁸⁵⁷*

Oktay Rifat da Kozyatağı'ndaki arabacılar kahvesini anlatır. İstanbul'un her yerinde, güneşin doğmasıyla birlikte, ayrı ayrı hayat hikâyeleri dikkat çeker. Bu kahve de sıradan bir günün başlayacağı bu mekânlar arasındadır:

*“İstanbul'un üstüne güneş doğduğu zaman
Kozyatağı'nda arabacılar kahvesinde
Bir kahve içiyordu rüyasında”⁸⁵⁸*

Nüzhet Erman, *Bir Sur Kahvesinde* şiirinde İstanbul'un manzarasını önce genel olarak değerlendirir. İstanbul'un hemen her yeri, özellikle de Boğaz ve Adalar, insana yaşama sevinci aşılamakta, aşkı hatırlatmaktadır. İstanbul'un büyüleyici manzarası karşısında şair, derinden etkilenir. Bütün bu manzara Marmara'ya bakan bir sur kahvesinden görülmektedir:

*“Yaprak sesi, kanat sesi, su sesi,
Marmara'ya bakan bir sur kahvesi...*

*Güneş Kızkulesi'nin hizasında,
Boğaziçi yeşil mahfazasında,
Deniz, malûm, sevdasında nazında,
Göklerde bir rahat iç enginliği.”⁸⁵⁹*

İlhan Berk de *Saint Antoine'ın Güvercinleri* şiirinde İstanbul'un her tarafının kahvelerle dolu olduğunu söyler:

*“İstanbul'un her tarafı kahve
Kapalı kahve açık kahve”⁸⁶⁰*

⁸⁵⁷ Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Zonguldak, 1945, s.36.

⁸⁵⁸ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.25.

⁸⁵⁹ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.57-58.

⁸⁶⁰ İlhan Berk, *Galile Denizi*, İstanbul, 1982, s.10.

Behçet Necatigil, *Elif* şiirinde kenar mahallerden birindeki bir kahveden söz eder. Nurullah Çetin, Necatigil'in, birçok İstanbul şairi gibi İstanbul'un tarihi ve coğrafi güzelliklerinden çok; İstanbul gibi büyük bir kentte yaşama savaşı veren fakir, orta halli insanların sorunlarının şairi olduğunu söyler. İstanbul'un şatafatlı, heybetli boyutundan çok, ezik, kenarda kalmış taraflarına eğildiğine değinir.⁸⁶¹ Bu şiirde de kahvenin bulunduğu yer köhne, kenarda kalmış, sıradan bir mahalledir. Ayrıntılı olarak tasvir edilen bu kahve bahçeli ve Haliç'e nazırdır:

*“Caddenin bitiminde
Şişhane yokuşu başlar
Yokuşun başında
Çevresi parmaklık
Bir kahve var.*

*Kahve, bahçeli kahve
İki tarafa da bakar
Caddeye ve Haliç'e
Haliç'in uzaklığı
Bir kol kadar.”*⁸⁶²

Rıfat Ilgaz da, *beyazıt kahvelerinde* şiirinde Beyazıt'taki bir kahvede her kesimden insanın uğrak yeri olduğundan hareketle farklı yaşam öykülerine değinilir. Kahvenin alışılmış, belli bir çizgide seyreden bir yaşantısı vardır. Bazen cenaze geçmesi gibi alışılmışın dışında bir durum, bu tekdüzeliği bozar:

*“Apaçık bir Beyoğlu hikâyesini
keser bıçak gibi ortasından
cenaze arabası.
Peşinde mutad kalabalık.
garsonları haşlayan çorbacı;
yirmi markası vardır sağlama
rahmetlinin öğle namazına kadar...
Biraz önce başında dikilen ihtiyara
uzattığına üzülse de yeridir,
son kırıklığı...”*⁸⁶³

Attila İlhan, *Yorgun Serüvenci* şiirinde, gemiciler kahvesindedir. Bir yalnızlık duygusu da şaire eşlik eder. Gözlerini dünyanın bütün telaşına kapatıp huzurlu bir âleme dalmayı hayal eder:

*“saat yirmibir demesin içim çöl
gözlerimi mumlar gibi söndürüyorum*

⁸⁶¹ Nurullah Çetin, “Behçet Necatigil”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl:5, S:53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001, s.198.

⁸⁶² Behçet Necatigil, *Şiirler*, (1938-1958), İstanbul, 1995, s.91-92.

⁸⁶³ Rıfat Ilgaz, *Yarenlik*, İstanbul, 1997, s.40-41.

*sarhoşlar gitti onsekiz gitti
istinye’de gemiciler kahvesindeyim
avuçlarımda kurukafa işareti”⁸⁶⁴*

*“Balıkçı kahveleri, sırça köşk oldu bana,
Kalamış körfezinde atladım bir sandala.”⁸⁶⁵*

Metin Eloğlu’nun *Aç Karnına Sakız* şiirinde şairin açlıktan midesi kazınıp gözleri kararsa da romantik şiirler yazmaktan geri kalmaz. Ona bu tür şiirleri yazdıran, İstanbul’un güzelliğidir. İsmi verilmeyen İstanbul’un Beşiktaş’taki sokaklarından birinin mekân olarak yer aldığı şiirde, yer yer mizahi bir anlatım dikkat çeker. Açlıktan gözleri kararırken “İnce ruhumun esrarengiz nâlesi” adında durumuyla hiç uyuşmayan, onu komikleştiren bir şiir yazmaya kalkan Şair Şükrü Bey, bir taraftan da deniz manzarasına nâzır bir kahvede manzaradan ilham almaktadır:

*“Beşiktaş’ta Kürt Bekir’in kahvesi;
Göz önünde helalinden bir deniz;
Aylardan temmuz; ağustosla haziranın arası,
Biraz ötede hayal şehir, Anadolu yakası,
Günlerden ya cuma, ya cumartesi...
Gözleri karararak, midesi öterekten
Şair Şükrü Bey şiir yazıyor.
Şiirin ismi ne; tahmin edin bakalım?
“İnce ruhumun esrarengiz nâlesi...”⁸⁶⁶*

Melih Ziya Sezer, *Üç Yeşil Zeytin* şiirini تنها bir balıkçı kahvesinde ve duygularının çok yoğun olduğu bir anda yazmıştır. Bu kahvenin bulunduğu yerin Yeşilköy olduğunu da belirtir. Şair, sevgilisine olan duygularını şiirlerle dile getirir:

*“Bu şiir
Senin için yazıldı
Türkülerle dolu olduğum bir akşam
Yeşilköy’de
Bir balıkçı kahvesinde.*

*Bu şiir
Yeşilköy’den
Bir balıkçı kahvesinden.”⁸⁶⁷*

Bu bölümdeki dokuz şiirde ele alınan kahvelerin her biri İstanbul’un ayrı yerlerindedir. Her bir kahve şairlere ait farklı hatıraları ve duyguları barındırır.

⁸⁶⁴ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.16.

⁸⁶⁵ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.39.

⁸⁶⁶ Metin Eloğlu, *Düdüklü Tencere*, İstanbul, 1951, s.20.

⁸⁶⁷ Melih Ziya Sezer, *Üç Yeşil Zeytin*, İstanbul, 1954, s.26.

Bunun yanında bu şiirlerden İstanbul'un farklı yerlerinde birçok kahve olduğu bilgisine ulaşırız. Örneğin Oktay Rifat'ın şiirine konu olan kahve, Kozyatağında arabacılar kahvesi, Nüzhet Erman'ın şiirindeki kahve Marmara'ya bakan bir sur kahvesi, Behçet Necatigil'in şiirinde Şişhane yokuşunda parmaklıklı bir kahve, Rıfat Ilgaz'ın şiirinde Beyazıt'ta bir kahvehane, Attila İlhan'ın şiirinde İstinye'de gemiciler kahvesidir. İlhan Berk ise İstanbul'un her yerinin kahve olduğunu söyler.

1.23. HAPİSHANELER

Hapishaneler başlığı altında tek bir hapishaneye yer verilir. O da Yedikule Zindanları'dır.

1.23.1. Yedikule Zindanları

Yedikule Zindanları⁸⁶⁸ hakkındaki tek şiir, Fikret Baha Berke'nin *Yedikule* şiiridir. Şiirde zindanın tarihi yönüne değil, soğuk ve katı yönüne yer verilir. Berke, *Yedikule* şiirinde bu hapishanenin her taşının birçok acıya şahitlik ettiğini vurgular. Zindanın soğuk yüzü "taş"la anlatılır:

*"Soğuk taş!
Kutsal ve suçsuzsun,
Seni yontan eller
Kim bilir neler düşünmüştü"*⁸⁶⁹

1.24. İSTASYONLAR

İstasyonlar bölümünde Haydarpaşa Garı ve Diğer İstasyonlar olmak üzere iki ayrı başlık vardır. bu bölümler içinde en geniş olanı Haydarpaşa Garı başlığıdır.

1.24.1. Haydarpaşa Garı

Bu bölümde yedi şiir ele alınmıştır. Haydarpaşa Garı⁸⁷⁰, İstanbul'un önemli ve tarihi mekânlarından biridir.⁸⁷¹ Şiirlere daha çok ayrılık ve yalnızlık temalarıyla

⁸⁶⁸ Eremya Çelebi Yedikule Zindanları ile ilgili olarak: "Yedikule, Bizans devrinde "Heptapyrgion" tesmiye edilirdi. Yedikule'ye iç kalelerin ilavesini ve surların daha metin bir hale getirilmesini fetihten sonra Osmanlıların yapmış oldukları âşikârdır. Bir iç kale manzarası arz eden Yedikule, Fatih devrinde inşa edilmiş ve devlet hazinesi ile resmi evrak burada muhafaza edilmiştir." Bilgisini verir. Yine onun naklettiğine göre: "esir edilen asker ve sivil ecnebi büyükleri de Yedikule'de hapsedilirdi. Osmanlı İmparatorluğu ile harp halinde olan devletlerin İstanbul'daki sefirleri ile elçilik erkânı dahi, sulh aktedilinceye kadar Yedikule'de tecrit edilirdi. Yedikule sonraları hemen hemen metruk bir halde bırakılmış ve bakımsızlıktan dolayı zamanın tahribatına uğramıştır. Esasen üç kulesi 11-22 Mayıs 1766'daki şiddetli zelzeleden yıkılmış ve bir daha tamir edilmemiştir. (Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, (Çev. Hrand D. Andreasyan) İstanbul, 1988, s.66.)

⁸⁶⁹ Fikret Baha Berke, *İnsan Pazarı*, İstanbul, 1956, s.16.

girer. Ayrılığın en derinden hissesidildiği yerlerden biri olarak Türk şiirinde yerini alır.

İlhan Demiraslan, *Haydarpaşa Garı Şiiri* adlı eserinde Haydarpaşa garında yalnızlığını ve kimsesizliğini daha çok hissederek ayrılığın hüznü onu çepeçevre kuşatır:

*“Haydarpaşa garında üç sıra vagon
Üstüne kuşlar konuyor
Ne kadar tutsa kendini
İnsan garib oluyor.*

*Haydarpaşa garı boşalmış
Biri kenarda duruyor
Gidelim buradan dedim
Duymuyor.”⁸⁷²*

İsmet Kemal Karadayı’nın mani tarzındaki *Anam, Sıla ve Yar* şiirinde, İstanbul’un farklı yerlerinden söz edilir. Şair daha çok çektiği ayrılık acısını dile getirir. Haydarpaşa onun ayrılığının ve hasretinin başlangıcı olmuştur:

*“Haydarpaşa’da ayrıldım
Kadıköy’lü yârdan
“Ayrılık bıçak yarısı”
Gelince dedimdi anama
Anam
“Kara yazma bağlama”
Beni canevimden bağlayan kara gözlü yârda kaldı
Sana getirdiğim gönlümün yarısı.”⁸⁷³*

Hikmet Şinasi Önel’un *İstanbul’dan Ayrılırken* şiirine ait,

*“Haydarpaşa’nın gurbete kalkan treniyle,
Gitmek üzereyken geliverdin sen, o akşam,
İstasyona, hem ağladın ey sevgili, hem de,
Öptün sarılıp boynuma, üzgün ve perişan”.⁸⁷⁴*

⁸⁷⁰ “Tren istasyonu Haydarpaşa adını taşırsa da, semtin adını almıştır. İstasyonun yapımından önce de buradaki düzlük, Kanuni sultan Süleyman’ın vezirlerinden Haydar Paşa’nın adı ile anılmaktaydı.” (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.158.)

⁸⁷¹ “Helmut Cuno ve Otto Richter adlı iki Alman mimarın 20. yüzyıl başlarında, 1906-1908 yılları arasındaki ortak çalışmalarıyla meydana getirilen şimdiki anıtsal gar yapısı edebiyat ve sinemada da çok sık konu edilir.” (Haldun Hürel, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık*, İstanbul, 2005, s.534-535).

⁸⁷² İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952, s.68.

⁸⁷³ İsmet Kemal Karadayı, *Bahar, Deniz ve Kadın*, Çorum, 1959, s.36.

⁸⁷⁴ , Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959 s.24.

dizelerinde İstanbul'dan ayrılmanın hüznü hissedilir. İstanbul'dan ayrılmak şairi çok üzer. Haydarpaşa'dan gurbete kalkan tren onu İstanbul'dan uzaklaştıracaktır.

Kenan Akansu, *Haydarpaşa Garında* şiirinde diğer şairlerde olduğu gibi ayrılık temasını öne çıkarır. Haydarpaşa Garı'nın kalabalığına ve hareketliliğine yer verir. Ayrılığın hüznü de yer yer hissedilir:

*“Haydarpaşa garı heyecanla dolar boşalır
Her gün, her gece
Sevinçle keder sarmaş dolaştır
Haydarpaşa garında
Gözler dolu dolu.”*⁸⁷⁵

Tren düdükları ayrılığı, yalnızlığı hatırlatır. Yolcular tarafından sallanan mendiller ayrılık acısını ve hüznü daha da arttırır:

*“Haydarpaşa garını çınlatır düdük sesi
Bu ses kalpleri delip geçer acı acı
Tekerleri tik atakları
Hızlanır yavaştan
Renk renk mendiller sallanır havada
Çırpınan kuşlar gibi”.*⁸⁷⁶

Oktay Rifat ise, Haydarpaşa'dan Pendik'e doğru giden trenin duygudan yoksun, alışılmış ayrılık sahnelerinin yaşanmadığı bir yer olmasına üzülür. Haydarpaşa'nın ruhuna uymayan bu durum karşısında şair, treni beygire, tavşana, pireye benzetir:

*“İstanbul'un üstüne güneş doğdu
Bir tiren kalktı Haydarpaşa'dan
Pendiğe doğru
Ne koklaşa koklaşa öpüşen
Ne ağlaşan*

*Ne el ne de mendil sallıyan oldu
Haydarpaşa'dan Pendiğe kalkan tiren
Tirenden başka her şeye benziyordu
Beygire benziyordu mesela
Tavşana benziyordu
İşin tuhafı
Pireye benziyordu”*⁸⁷⁷

Nüzhet Erman'ın, *Motörlü Tren* şiirinde Haydarpaşa istasyonunun ismi geçer. Bir tren yolculuğu vasıtasıyla şair Haydarpaşa'ya yer verir. İstanbul'a bir tren yolculuğu esnasında insanın denizi ve İstanbul'u hayal ederek mutlu olduğunu

⁸⁷⁵ Kenan Akansu, *Yanık Türkü*, İstanbul, 1959, s.13.

⁸⁷⁶ Akansu, *a.g.e.*, s.13.

⁸⁷⁷ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.29.

vurgular. Daha yolculuk esnasında insanın içinin İstanbul hasretiyle dolduğuna değinir. Nihayet son durak olan Haydarpaşa'ya gelindiğinde artık İstanbul hasreti diner, yerini sevince bırakır:

“Üç buutlu bir film takılır cama,
Başlar renkli, panoramik sinema.
“İyi ki geldin” der gibidir adama
İstanbul, Haydarpaşa indiniz mi?”⁸⁷⁸

Turgut Uyar, *Bir Gün Sabah Sabah* adlı şiirinde Haydarpaşa'dan İstanbul'a giriş yapar. Bu kısımdan itibaren yaşama sevinci dikkat çeker. Şair, İstanbul'a ve denize kavuşmanın sevinci içindedir. İstanbul'un büyüüne kendini kısa sürede kaptırır:

“Ver elini Haydarpaşa demişiz,
Vapur rıhtımdadır pırıl pırıl,
Hava hafiften soğuk,
Deniz katran ve balık kokulu.
Köprüden kayıkla geçmişim karşıya,
Bir nefeste çıkmışım bizim yokuşu...”⁸⁷⁹

Haydarpaşa Garı, bu bölümdeki ilk dört şiirde ayrılık teması ile bir arada işlenirken geriye kalan üç şiirde ise sırasıyla ironik bir yaklaşım, dışarıdan İstanbul'a Haydarpaşa'dan giriş yapmanın mutluluğu ve yaşama sevinci ele alınır.

1.24.2. Diğer İstasyonlar

Bu bölümde yalnızca Baki Süha Ediboğlu'nun *İstanbul Yolcusu* şiiri yer alır. Ediboğlu'nun şiirinde istasyon, bir akşam manzarası, ayışığı ve İstanbul vardır. Şair, sevgilisinden ayrılmaktadır ve bunun hüznünü şiire yansıtır:

“O gün istasyon çok kalabalıktı
Yağmur yağıyordu
Raylar pırıl pırıldı ayışığında
Sen hülyalar içinde

Baktım ellerinden tutup
Özlem tüten gözlerinde
Bir yanıp bir söniyordu
Kızkulesi feneri”⁸⁸⁰

Bu şiirde istasyonun adı verilmez. Ortama bir hüznün atmosferi hakimdir.

⁸⁷⁸ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.76.

⁸⁷⁹ Turgut Uyar, *Arz-ı Hal ve Sonrası*, İstanbul, 1999, s.11-12.

⁸⁸⁰ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.52.

1.25. RIHTIMLAR

Rıhtımlar bölümünde yalnızca Sirkeci Rıhtımı vardır. sirkeci Rıhtımı hakkındaki, tek şiir İlhan Demiraslan'ın *Sirkeci Rıhtımı* şiiridir.

1.25.1. Sirkeci Rıhtımı

İlhan Demiraslan, *Sirkeci Rıhtımı* şiirinde Sirkeci Rıhtımı'ndan⁸⁸¹ gelip geçenleri seyrederken kendi yalnızlığının daha da arttığını hisseder. Herkesin bir yakını, tanıdığı, âşına olduğu birileri varken o, yapayalnızdır:

*“Sirkeci rıhtımında gemilerin
Bacaları var yelkeni yok
Benim bir gönlüm var garib
Geleni gideni yok.*

*Sirkeci'ye gemi gelmiş yanaşmış,
Kiminin anası babası çıkıyor
Sirkeci rıhtımında akşamüzeri
Rüzgâr çıkıyor.”⁸⁸²*

İstanbul'da hiç kimsesi olmayan şair, çevresindeki insanların birbirleriyle münasebetlerini gördükçe kendini daha yalnız hisseder. Onun İstanbul'da hiçbir âşinası yoktur. Burada bir başınadır:

*“İstanbul'da Sirkeci rıhtımı
Benim bu dünyada kimim var
Kimselere benzemiyor halim
Benim bir garib derdim var.”⁸⁸³*

Bu şiirde yalnızlık, hüznün gibi temalar öne çıkar. Sirkeci, ayrılıklara şahit olmuş bir rıhtım olarak hüznü yoğun olarak hissettirir.

1.25.2. Galata Rıhtımı

Galata Rıhtımı⁸⁸⁴, bir bakıma taşradan İstanbul'a gidenlerin İstanbul'a açılan kapısıdır. Bu yüzden Galata ile ilgili şiirlerde çoğunlukla Galata Köprüsü ve rıhtımı geçer. *Galata Rıhtımı* şiirinde Fahri Ersavaş, İstanbul'da kendini yalnız

⁸⁸¹ Sirkeci adı, “komutanın yeri, komuta yeri” anlamlarına gelen “Strategion”dan gelir. Bu sözcük zamanla bozularak Sirkeci adını almıştır. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.305.)

⁸⁸² İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952, s.53.

⁸⁸³ Demiraslan, *a.g.e.*, s.53.

⁸⁸⁴ “Galata sahilindeki rıhtım inşaatına Nisan 1892'de başlanmış ve inşaat 1893-1894'te Tophane'den Galata'ya doğru ilerlemiş”[tir.] Galata Rıhtımı beş senede tamamlanmıştır.” (İslam Ansiklopedisi, “İstanbul” maddesi. C:52, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.1215.)

hissetmektedir ve Galata Rıhtımı ile yalnızlığını paylaşır. Ne memleketine giderken, ne de İstanbul'a dönüşlerinde onu uğurlayan, el sallayan bir kimsesi yoktur. İstanbul, onun yalnızlığını arttıran bir yerken, Galata Rıhtımı'nı bir sığınak gibi görür. Onun rıhtımdaki dostları martılardır:

*“Her sılaya gidişimde
Veya dönüşümde sıladan,
Bindiğim vapurlar sana uğrar
GALATA RIHTIMI
Sen de anladın ya artık
Dünyada ne kadar yalnız olduğumu*

*İşte böyle Galata Rıhtımı böyle
Her yolcuya eşi, dostu mendil sallar,
Bana da
Kanatlarını çırpıp
Martı kuşları...”⁸⁸⁵*

1.26. EĞLENCE MEKÂNLARI

Eğlence Mekânları başlığı altında Meyhaneler, Balıkpazarı, Çiçek Pasajı ve Kulüpler başlıkları ele alınmıştır.⁸⁸⁶

1.26.1. Meyhaneler

Bu bölümde meyhaneler on dört şiire konu olur. Bu şiirlerin her birinde meyhaneler çeşitli yaklaşımlarla ele alınırlar. Bu şiirlerden ilki Muzaffer Tayyip Uslu'nun *İstanbul'a Hasret* şiiridir. Muzaffer Tayyip Uslu, kederli bir ruh halini yansıttığı şiirinde meyhanede dertlerini unuttuğunu dile getirir. Herkesin farklı bir dert içinde olduğunu söyleyen şair, kendinin de gurbette dayanılmaz bir özlem çektiğini belirtir. Meyhanede bulunmasının sebebini de dile getirir:

*“Sonbahardır yağmur yağacak elbet
Baksana, kuşlar yuva derdinde
Sen ekmek parası peşinde
Ah, dayanılmaz bir hale geldi gurbet*

*Dayanılmaz yolumun üstünde meyhane
“Çek canım çek
“Çek gülüm çek,
“Çek İstanbul aşkına bir tane”.”⁸⁸⁷*

⁸⁸⁵ Fahri Ersavaş, *Kır Çiçeği*, Uşak, 1956, s.22.

⁸⁸⁶ Balıkpazarı ve Çiçek Pasajı'nın Eğlence Mekânları başlığı altında değerlendirmemizin sebebi her iki mekânın da meyhaneleriyle bilinmesidir.

⁸⁸⁷ Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Zonguldak, 1945, s.36.

İstanbul’da hovardalık yapmak için gidilen yerlerden söz eden Fahri Erdiñç, bu yerlerin meyhaneleri ve kahvehanelerinin insanı çektiğini vurgular. *İstanbul* şiirinde yer verdiği bu türden mekânlar, İstanbul’un hovardalık yapılan mekânlarını yansıtmalarıyla dikkat çekerler. Erdiñç, Muzaffer Tayyip Uslu’nun şiirinden farklı olarak meyhanelerle birlikte fuhuş mekânlarına da dikkat çeker:

“Yakından tanıyoruz:
Şeşbeşli kahveleri
Dadandığımız meyhaneleri, kerhaneleri
Ve dört yanına saçılmış İstanbulu tanıyoruz.”⁸⁸⁸

Edip Cansever, Ömer Edip Cansever olarak yazdığı *Beyoğlu’nda Gece*⁸⁸⁹ şiirinde İstanbul’un zevk ve sefahat içindeki insanların yaşadığı sokaklara yer verir. Bu sokalarda her türlü çirkinlik görülür. Cansever de Erdiñç gibi İstanbul’un meyhanelerinin yanı sıra, kendi tabiriyle, “diğer batakhanelerine” de dikkat çeker:

“Bir kere de küçük bir kahvehanede oturmuştum.
Canım kalkıp bir şeyler içmek istedi.
İstanbul batakhaneleri loş bir ıstık gibi görünüyordu.
İnsanlar geçiyordu dalgın, iyi kalpli, serseri,
Hoyrat bir delikanlı, sarışın bir kızı caddeye doğru
çekiyordu.”⁸⁹⁰

İstanbul şiirinde Ediboğlu, İstanbul’un meyhanelerinden söz eder. Buralar, düzenli bir yaşantısı olmayanların mekânıdır. Buralara âşıklar, serseriler ve hür sanatkârlar giderler. Anlatılan yerin izbeliğine, kuytuluğuna uygun olarak yağmurlu bir hava tasviri de bu anlatıma eşlik eder:

“Yağmurlu gecelerde kendimi dar attığım
Islak meyhaneler... Hep dar sokaklar boyunca.
Âşıklar, serseriler, hür sanatkârlar;
Mavi duman arkasında kaldı yüzleriniz.”⁸⁹¹

⁸⁸⁸ Fahri Erdiñç, *Şen Olasın Halep Şehri*, İstanbul, 1945, s.42.

⁸⁸⁹ Bu şiirinin yer aldığı 1947’de yayımlanan “İkindi Üstü” kitabı, daha sonra şair tarafından reddedilmiştir. Hilmi Yavuz’un 2005 yılında yazdığı bir makaleye göre Cansever’in, henüz 19 ya da 20 yaşlarındayken yayımlanan bu kitapta ismi Ömer Edip Cansever olarak geçer. Şair daha sonra adından Ömer’i atacak ve şiirlerini bundan böyle Edip Cansever olarak yayımlayacaktır. Ömer’le beraber bu adla yayımladığı ilk şiir kitabını, “İkindi Üstü”nü, de reddedecek; biyografilerinde ilk kitabı Dirlik Düzenlik olarak görünecektir. Hilmi Yavuz bu iddiasına gerekçe olarak Cansever’in 1981 yılında yayımlanan “Yeniden” başlıklı toplu şiirlerinin arasında “İkindi Üstü”nün olmayışını gösterir. (Bkz. Hilmi Yavuz, “İkindi Üstü”, Edip Cansever’e ‘ait’ değildir”, *Zaman Gazetesi*, 15 Mayıs 2005.) Ortada böyle bir iddia bulunmakta beraber, Cansever’in Yapı Kredi Yayınları tarafından Haziran 2009 baskısıyla yayımlanan “Bütün Şiirleri”nin içinde şairin “gençlik hatası” değerlendirmesiyle reddettiği bu ilk kitabı da yer almaktadır. Bu durum, konuyla ilgili farklı tutumlar olduğunu gösterdiğinden söz konusu kitapta yer alan “Dünyanın Büyük Şehirleri” ve “Beyoğlu’nda Gece” şiirlerini teze dahil etmenin uygun olacağını düşünmekteyiz.

⁸⁹⁰ Ömer Edip Cansever, *İkindi Üstü*, İstanbul, 1947, s.8.

⁸⁹¹ Baki Süha Ediboğlu, *Gece Yağmuru*, Ankara, 1947, s.9-10.

İstanbul Şehrinde Kış şirinde Sabih Şendil, bir kış gününde teessürü ve hüznü bütün benliğiyle yaşamaktadır. Beyoğlu'ndaki bir meyhanede kalabalıklara karışır. Kederini İstiklâl caddesindeki kalabalıkla avutmaya çalışır. İstanbul da şaire göre üzgündür:

“Üzgündü İstanbul şehri,
Tıklım tıklım doluydu Beyoğlunda bütün meyhaneler.
Uçsuz bucaksız denizdi İstiklâl caddesi,
Dalgası insan kalabalığından.”⁸⁹²

Dedikodu şiirinde Orhan Veli'nin anlattığı yerler, daha çok içki âlemleri olarak bilinen, hovardalık yapılan yerlerdir. Hayatın yoksul, aykırı ve erotik pratiği, benzerleri ile konuşmayı ve argoyu kaçınılmaz kılar. Şiirde, hakkında dedikodular olduğunu söyleyen kişi(şair), aslında bunları inkâr etmez. Eleni'yi öptüğünü, Melahat'le Alemdar'a gittiğini, tramvayda birini bacağını sıkıldığını arkadaşlarının bilmesini ister.⁸⁹³ Yüksekaldırım, Alemdar, tramvay, Galata Beyoğlu demektir. Beyoğlu ise bir cephesiyle meyhaneler ve gece âlemleri anlamına gelir:

“Kim söylemiş beni
Süheyla'ya vurulmuşum diye?
Kim görmüş, ama kim,
Eleni'yi öptüğümü
Yüksekkaldırım da güpegündüz
Melahat almışım da sonra
Alemdara gitmişim, öyle mi?
Onu sonra anlatırım, fakat
Kimin bacağını sıkılmışım tramvayda?”⁸⁹⁴

Galata da sarhoş olunduktan sonra ziyaret edilen bir yer olarak dikkat çeker. Burası bir nevi hovardalık mekânıdır. Şairin buraya dadanması, sarhoş olduktan sonra burada şuursuzca taşkınlık yapmaya geldiğini gösterir:

“Güya bir de Galata'ya dadanmışız;
Kafaları çekip çekip
Orada alıyormuşuz soluğu;
Geç bunları, anam babam, geç;
Geç bunları bir kalem;
Bilirim ben yaptığımı.”⁸⁹⁵

Orhan Veli'nin bu şiiri buraya kadar ele aldığımız şiirlerle kıyaslandığında üsluba biraz daha hareketliliğin ve neşenin hakim olduğu bir şiirdir.

⁸⁹² Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.25-26.

⁸⁹³ Mehmet Narlı, “Üç İstanbul: Yahya Kemal, Orhan Veli ve İlhan Berk'in Şiirlerinde İstanbul” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:11, S:20, Aralık 2008, s.165.

⁸⁹⁴ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.63.

⁸⁹⁵ Orhan Veli, *a.g.e*, s.63.

İlhan Demiraslan *Tophane Şiiri*'nde Tophane'nin farklı insanlarını anlatır. Bu insanların her birinin kendilerine has özellikleri vardır. Hepsi de toplumun alt kesiminden insanlardır. Ancak anlatılan bu insanlar, şiire renk katarlar. Her birinin ayrı bir hikâyesi vardır. Şair, burada meyhanelerin de çok olduğunu belirtir:

“Tophane dediğim bir uzun yol
İki yanı iki sıra meyhane
Yüz insan gördüm yüzü de başka
Benzetemedim birbirine.”⁸⁹⁶

Meyhaneden söz eden bir başka şair de Mehmet Çınarlı'dır. Çınarlı, *Tepebaşı Bahçesinde* şiirinde bir aşk acısını ön plana çıkarır. Tepebaşı bahçesinde Dede Efendi'nin eserlerini çok kötü icra eden bir hânende eşliğinde herkes bir âleme dalarken şair de kendi âlemine gömülür:

“Avaz avaz bağırır hanendenin
Sesinde işkence gören Dede'mdir.
Alkol tüten havasında bahçenin
Herkesin daldığı başka âlemdir.

İçimde arzularım büküm büküm,
Dolmadan kırılmış bir kadeh ömrüm.
Unutmakta haklısın kömür gözüm,
Haklısın... Bu sözüm sanma sitemdir.”⁸⁹⁷

İsmail Ali Sarar, *Bir Delikanlı Konuşuyor* şiirinde hovardalığın, meyhanelere dadanma huyundan kurtulamayıştan duyduğu üzüntüyü dile getirir. Herkes onun bu halinden bıkmıştır. Kendisi de memnun olmadığı bu durumdan bütün çabalarına rağmen kurtulamadığını söyler:

“Beyoğlu'nun sokakları yaka silkiyor benden
İllâllah dedi meyhanedeki garson
Kaç defa pişman olmama, tövbeler etmeme rağmen,
Veremedim bu halime son.”⁸⁹⁸

Teoman Sarıkâhya'nın

“Bu rüzgâr bir kadının eteklerinden esiyor
Al götür bir Beyoğlu akşamına
Ve istiridyelere limon sık
Kaldır kadehini garson kızlara.”⁸⁹⁹

dizelerinin yer aldığı *Sonbahar Yaprakları* şiirinde, İstanbul, Beyoğlu'yla yâd edilir. Beyoğlu, istiridye, kadeh kaldırmak ifadeleriyle hatırlatılır.

⁸⁹⁶ İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952, s. 58-59.

⁸⁹⁷ Mehmet Çınarlı, *Güneş Rengi Kadehlerle*, Ankara, 1958, s.18-19.

⁸⁹⁸ İsmail Ali Sarar, *İnsanlar Konuşuyor*, İstanbul, 1958, s.27-28.

⁸⁹⁹ Teoman Sarıkâhya, *Kaçmak Gülleri*, İstanbul, 1958, s.44.

Metin Eloğlu *Yarındaki Dünler* şiirinde İstanbul'dan kesitler aktarır. Bunlar, aynı zamanda şairin hayatına dair ayrıntılardır. Şairin derbeder yaşantısını veren bu ayrıntılarda İstanbul sevgisi dikkat çeker. Şair, şiir boyunca İstanbul'da aşktan, hapse düşmekten ve parasızlık yüzünden çektiği acılara yer verir ve okuyucudan kendisini ayıplamamasını ister. Bütün bu kederlerinden ancak bir meyhanede sıyrılıp teselli bulacağını düşünür:

*“Koltuğumda Ferhat’la Şirin, Allah belâmu versin
Kendimi dar attım Vangel’in meyhanesine
Öldürmez süründürür bir rakı içtim
Üstü kalsın Vangel bembeyaz cekedimin
Ah bu taş gibi denizde sırça gemiler.”⁹⁰⁰*

İstanbul İçin Yakılmış Türkü hareketli bir türkü formunda yazılmıştır. İsmail Ali Sarar, bu dizelerle İstanbul meyhanelerini hatırlatır:

*“İstanbul’un sahil boyu meyhane
Anam meyhane
Beni başdan çıkaran İstanbul’da bir tane...”⁹⁰¹*

Ümit Yaşar Oğuzcan,

*“Sensiz yaşanmıyan şehir
Nefes alınmayan belde”⁹⁰²*

olarak nitelendirdiği İstanbul’u birçok küçük ayrıntıda özlemi hissedilen bir şehir olarak tanımlar. Oğuzcan, *İstanbul Dedim de Seni Hatırladım* şiirinde bazen bir meyhanede geçirdiği zaman dilimleriyle hatırlar İstanbul’u ve bu şehrin güzelliğini:

*“Tarabya’da bir Rum meyhanesi
Kayık tabaklarda üç çeşit meze
Karides
Sardalya tavası
Midye dolması
Sonra kızarmış ekmek
Ve kulüp rakısı
İşte İstanbul”⁹⁰³*

Sabahattin Kudret Aksal, *Hikâye-i Sevda* adlı Beyoğlu'nu, Beyoğlu'nun barlarını, eğlence âlemlerini ele aldığı şiirinde aylığını alır almaz kendini nasıl Beyoğlu'nda bulduğunu, bir içkili lokantaya girerek sarhoş oluncaya kadar içtiğini anlatır. Sarhoş olduktan sonra bütün sıkıntılarını unuttur ve içinde her şeyin iyi olacağına dair hisler uyanır:

⁹⁰⁰ Metin Eloğlu, *Odun*, İstanbul, 1959, s.2.

⁹⁰¹ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.51.

⁹⁰² Ümit Yaşar Oğuzcan, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ankara, 1960, s.10.

⁹⁰³ Oğuzcan, *a.g.e.*, s.10.

“Bugün aylık aldım
 Parayı koyduğum gibi cebime
 Beyoğlu'na çıktım
 Doğru bir içkili lokantaya girdim
 Bir derken bir ikinciye çektim
 İkinci derken üçüncüyü
 Üçüncüyü dördüncü kovaladı
 Birçok şeyleri güzel gördüm
 Olmayacak nice işin
 Olacağına inandım
 İçim umutla doldu”⁹⁰⁴

Bu bölümdeki şiirlerde meyhaneler çoğunlukla hovardalık yapılan yerler olarak anılır. Muzaffer Tayyip Uslu ve Mehmet Çınarlı meyhaneleri aşk acısını unutabilecekleri yerler olarak görürler. Fahri Erdiç, Ömer Edip Cansever ve Metin Eloğlu meyhanelerle birlikte İstanbul'un en izbe ve karanlık yerlerinden de söz ederler. Orhan Veli, Sabahattin Kudret Aksal, İlhan Demiraslan, Teoman Sarıkâhya, Baki Süha Ediboğlu ve İsmail Ali Sarar ise meyhaneleri havardalık mekânı olarak görürler. Ümit Yaşar Oğuzcan, meyhaneyi İstanbul'a duyulan özlem temasıyla ele alır. Sabih Şendil ise yalnızlığın hissedildiği kalabalık bir ortam olarak değerlendirir.

1.26.2.Balıkpazarı

Balıkpazarı⁹⁰⁵ bu bölümde dört şiire konu olur. Bunlardan ilki Muzaffer Tayyip Uslu'ya ait olanıdır. Uslu, *Balıkpazarı* şiirinde Balıkpazarı'ndan geçmekten çekinir. Şiirde tam açıklamasa da buraya dair kötü anılarını hatırlar.

“Geçme Muzaffer geçme Balıkpazarı'ndan

⁹⁰⁴ Sabahattin Kudret Aksal, *Şiirler (1938-1993)*, İstanbul, 1995, s.85.

⁹⁰⁵ Kentin Haliç'e açılan liman kapılarından Mısır Çarşısı cümle kapısının tam karşısına düşen Balık Pazarı (Perema) Kapısı'nı deniz surlarının dokuzuncu kapısı olarak nitelendiren Evliya Çelebi, burada üç ayrı iskele bulunduğunu belirttikten sonra bunların birine karşı yakaya (Galata'ya) sefer yapan dolmuşların (yolcu kayıklarının) diğerlerine ise Haliç ve Boğaziçi köylerine işleyen Pazar kayıklarının yanaştığını açıklamaktadır. (Önder Şenyapılı, *İsimİsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.54-55)

Reşad Ekrem Koçu da Balık Pazarı ile ilgili şunları nakleder: “Eminönü meydanının hemen yanbaşında son zamanlarda balıkpazarı caddesiyle Lüleci sokağı, Balıkçılar Loncası Sokağı ve Balikhâne Sokağını ihtiva eden çok eski, canlı, hareketli bir çarşı idi. İstanbul'un eski simasını geniş ölçüde değiştiren son imâr çılgınlığı ile 1957-1958 yılları arasında kaldırıldı; en küçük bir izi kalmadı. (...) Balıkpazarının hususiyeti balıkçı dükkânlarının burada toplanmış olmasından başka İstanbul'un en eski gedikli selâtin meyhanelerinden bir kısmının da yukarıda adı geçen üç sokakta kurulmuş bulunması balık, hâs Türk içkisi rakının en yakışık mezesi olduğuna göre buradaki meyhânelerde demlenen İstanbul akşamcılarının sofralarında diledikleri en nefis balıkları her zaman emirlerine âmâde bulmak imkânı idi. İçki kullanmış, içerken de meyhâne meclisleri aramış üdebâ, zürefâ, şuarâ, kalenderler, rindler asırlar boyunca Balıkpazarı meyhânelerine gelmişler ve bu dar, bozuk, pis, fakat sesli ve canlı sokakların havasında bir hoş sada bırakıp göçmüşlerdir. (Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi, C:4, s.2023.)

*Bu yaz akşamı böyle
Koltuğunda bir okka ekmekle
Geçme Muzaffer geçme Balıkpazarı'ndan*"⁹⁰⁶

Oktay Rifat'ın, *İstanbul Türksü* şiiri gerek ritmi, gerek üslubuyla türküyü andırır. Hayatın olanca güzelliği ve neşesiyle yer aldığı şiirde şair, balık pazarının şıkır şıkır haline vurgu yapar. Şairin içki içtikten sonra neşesinin artması şiirdeki canlılığı, hareketliliği arttırır, âhengi tamamlar:

*"Gittim baktım şıkır şıkır Balıkpazarı
Üç tek attım sarhoş oldum ayak üzeri
Üç doluya üç tanecik badem şekeri
Top çiçeğim deste gülüm
Canım İstanbullum
Aman aman badem şekeri"*⁹⁰⁷

Ömer Nida da *Düşümde İstanbul* şiirinde Balıkpazarı'na yer verir. Balık Pazarı denilince ilk hatırlanan isimler şüphesiz ki küçük insanların hayatını konu edinen Orhan Veli ve Sait Faik'tir. Ve onlar da küçük insanın en çok bulunduğu yerlerden biri olan Balıkpazarı'nda görülürler. Şair, o gün onları orada görememenin üzüntüsünü yaşar:

*"Balık Pazarı'nda bir gün boyunca
Gezindim durdum ama kardeşim,
Ne Orhan Veli'yi gördüm, ne Sait Üstat'ı buldum,
Şiirler okundu meyhanelerde
Bir tuhaf oldum."*⁹⁰⁸

Baki Süha Ediboğlu ise *Türkiye'nin Kokusu* şiirinde Balıkpazarının akşam vaktindeki kalabalıklığına yer verir. Şiirden de anlaşıldığı gibi Balıkpazarındaki meyhaneler akşamüzeri dolup taşar. Gurbetteyken yazdığı bu şiirde şair, Balıkpazarı'nın bu hareketli halini özler:

*"İstanbulu bir düşünmeye gör gurbette
Akşamüstü aklını kaçırsın
Balıkpazarı mahşer yeri"*⁹⁰⁹

Balıkpazarı, Muzaffer Tayyip Uslu ve Ömer Nida'nın şiirlerinde eski günlere dair bazı anıları çağrıştırırken, Oktay Rifat'ın şiirinde neşeyi arttıran, içildikçe mutlu olunan bir mekândır. Ediboğlu ise burayı kalabalığıyla ve özlemle ele alır.

⁹⁰⁶ Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Zonguldak, 1945, s.42.

⁹⁰⁷ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.19.

⁹⁰⁸ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s.29-30.

⁹⁰⁹ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.38-40.

1.26.3. Çiçek Pasajı

Çiçek Pasajı⁹¹⁰ Baki Süha Ediboğlu ve Cemal Süreya'nın şiirlerine konu olur. Ediboğlu, İstanbul'dan uzaktayken yazdığı bu dizelerde İstanbul'a özlemini dile getirir. İstanbul'dan ayrı olmanın sıkıntısı içindeki şair, Çiçek Pasajını, Balıkpazarını hatırlar. Çiçek Pasajı'nda dostlarıyla geçirdiği güzel zamanları yad eder:

*“Henüz hayalindeki bu resim solmamış
Çiroz salatası taze hıyar
Fakat Çiçek Pasajında
Fıçılar üstünde
Dostlar bize yer ayırmamış”⁹¹¹*

Cemal Süreya da *Üvercinka* şiirinde akşamüstleri Çiçek Pasajı'nda geçirdiği günleri anar. İmgesel bir anlatımın hâkim olduğu şiirde şair, Çiçek Pasajı'nda birlikte içki içtiği kişiyi hatırlayınca bir “yoksulluk” hissine kapılır. Burada yoksulluk; özlem ve orada geçirdiği günlerin artık geçmişte kalışı anlamında kullanılmıştır:

*“Aklıma kadeh tutuşların geliyor
Çiçek pasajında akşamüstleri
Asıl yoksulluk ondan sonra başlıyor
Bütün kara parçalarında
Afrika hariç değil”⁹¹²*

Bu bölümdeki her iki şiirde de Çiçek Pasajı özlem duyulan, hatıraların yad edildiği bir yer olarak geçer.

1.26.4. Kulüpler

Kulüpler başlığı altında yalnızca Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirini görürüz. Bu şiirde tek bir kulüpten söz edilmez. Çamlıbel, *Bir Gezinti* şiirinde edebiyat çevresinden tanıdıklarının hayatlarından kulüpler vasıtasıyla kesitler aktarır. Dönemin sanatçı şair ve yazarlarının en çok gittikleri eğlence yerleri hakkında bilgi sahibi olduğumuz bu şiirde Yahya Kemal'in Lebon ve Tokatlıyan'ı, Mehmet Emin

⁹¹⁰ Çiçek Pasajı'nı 19. yüzyıl sonunda 1874-1876 yılları arasında, banker Hristaki Zografos Efendi, yeni tür çarşı yapısı olarak yaptırmış. Yapının o zamanki adı Cite de Pera imiş. Grand Rue de Pera (bugün, İstiklâl Caddesi) ile Tiyatro Sokağı (bugün, Sahne Sokağı)'nın kesiştiği köşede yer alıyor ve her ikisine de açıldığı için bir geçit (pasaj) niteliği taşıyordu. Dolayısıyla Hristaki Pasajı diye anılıyordu. 1908 yılında yapının mülkiyeti Sadrazam Küçük Said Paşa'ya geçince Said Paşa Pasajı diye de anılır olmuş. Yapıya Çiçekçilik İstihsal ve Satış Kooperatifi taşınınca çiçek mezarları burada yapılmaya başlanmış ve böylece yapı Çiçek Pasajı diye anılmaya başlanmış. 1950'li yıllarda çiçekçiler yandaki sokağa taşınırken pasajı birahane ve meyhaneler doldurmaya başlamış ama Çiçek Pasajı adı yerleşmiş; pasajın adı Çiçek Pasajı olarak kalmış. (Önder Şenyapılı, *İsim isim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.88)

⁹¹¹ Ediboğlu, a.g.e, s.38-40.

⁹¹² Cemal Süreya, *Sevda Sözleri*, İstanbul, 1995, s.38-39.

ve Yusuf Ziya'nın Serkl Doryan'ı tercih ettiğini öğreniriz. Şair, kendisi de bu yerlerde edebiyat çevresinden arkadaşlarıyla bir arada bulunur:

*“Eğer Yahya Kemali bulmak isterse gönlüm
Ya Lebonda görürüm, yahut Tokatlıyanda.*

*Akşam Beyoğlundadır bütün Mehmet Eminler,
Çay içer, pasta yerler ayrı ayrı dükkânda.*

*Bütün Yusuf Ziyalar gece Beyoğlundadır,
Kimi yat kulüptedir, kimi Serkl Doryanda*

*Eğer Ahmet Refikle Çallıya rasgelirsem
Bilin ki sızmanızdır üçümüz restoranda!... ”⁹¹³*

Şiirde ünlü isimlerin yaşadığı dönemin sosyal hayatına dair ipuçları buluruz. Şiirden hareketle şair ve yazarların eğlenmek için daha çok Beyoğlu'ndaki alafranga kulüpleri ve buradaki eğlence mekânlarını mesken tuttıklarını söyleyebiliriz.

1.27. PASTANELER

Pastaneler başlığı altında ele aldığımız bölümde yalnızca Haylayf Pastanesi vardır.⁹¹⁴

1.27.1. Haylayf Pastanesi

Bu bölümde Haylayf Pastanesi ile ilgili iki şiir vardır. Bunlar, G. Cancıkyan ve Attila İlhan'a aittir. G. Cancıkyan'ın *Seneler Zarfında* şiirinde Şişli'deki Haylayf Pastanesi ismen geçer. Şair, Haylaf'a gittiğini ve burada pipo içtiğini kimseden gizlemediğini söyler:

*“gizli bir şey ne var artık bilmem
herkes bilir pipo içtiğimi
haylayf'ta oturduğumu”⁹¹⁵*

Haylayf pastanesinden bahseden şairlerden biri de Attila İlhan'dır. 1960 yılında kaleme aldığı *Uzaktan Sevmek* şiirinde Şişli'deki ünlü Haylayf Pastanesi'nin de adı geçer. Şair, güzel bir kadına olan aşkına yer verdiği şiirin bu bölümünde özellikle “karanlık günlerinde Haylaf'ın” dizesiyle 6-7 Eylül 1955 yılındaki olaylar⁹¹⁶ esnasında Haylayf pastanesine yapılan saldırıya atıfta bulunur:

⁹¹³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s.64-65.

⁹¹⁴ Tezimiz kapamındaki şiirlerden Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Bir Gezinti* şiirinde de Lebon Pastanesi'nin ismi geçer. Ancak onu, daha çok kulüplere yer verdiği ve Lebon Pastanesi'nin isminin geçtiği şiirinde ele aldığı için “Kulüpler” başlığı altında ele aldık.

⁹¹⁵ G. Cancıkyan, (H. Kalustyan ile birlikte), *Balkıs*, İstanbul, 1942, s.11.

⁹¹⁶ Kıbrıs sorunu, 1955 yılında Türk kamuoyunun gündeminde baş köşeye oturmuştur. Dışişleri yetkilileri Londra'da Kıbrıs temaslarına devam ederken, Atatürk'ün Selanik'teki evinde bir bomba patlamasıyla ilgili haber, önce 6 Eylül 1955 günü Türkiye radyolarında yayımlanır. Bunun üzerine,

*“kayıtsız tadında mı sarışın
gözleri çevrilmemiş filmlerden
uzaktan onu sevdiğimi bilse
karanlık günlerinde haylayf’ın
biralar şafak sökerken”⁹¹⁷*

Her iki şiirde de Haylayf şairlerin iyi bildiği, âşinası olduğu ve özellikle Attila İlhan için hatıraların yer aldığı bir mekândır.

1.28. OTELLER

Oteller, şehre dışardan gelen, ya da evi olmayanların mekânıdır. Bu yüzden oteller, düzenli bir hayatın mekânı değildir. Dağınık bir yaşantının, herhangi bir yere çok fazla bağlı olmayışın mekânıdır. En önemlisi de bireyselleşmenin, içselleşmenin en yoğun olduğu mekânlardandır. Bu yönüyle düşünülürse otellerin konukları arasında şairler de yer alırlar. Buna bağlı olarak oteller şiirlerde de sıkça işlenmiştir. Bu bölümde yer alan beş şiirde de oteller farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır.

'Atamızın evi bombalandı' manşetiyle ikinci baskı yapan İstanbul Ekspres gazetesi o dönemde kurulmuş olan 'Kıbrıs Türktür Cemiyeti' üyelerince bütün İstanbul'da satılmaya ve halkı galeyana getirmek üzere kullanılmaya başlanır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin önyak olması ve diğer gençlik örgütleri, meslek kuruluşları, DP teşkilatı, bazı resmi ve gayriresmi makamların telkin ve teşvikiyle yerel kalabalıklar ve şehre dışarıdan getirilmiş olan kitlelerce 6 Eylül akşamı Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir yağma ve yıkım eylemi gerçekleştirilir. Esas olarak İstanbul'daki gayrimüslim azınlık nüfusun ev, işyeri ve ibadet yerlerine yönelik bu saldırılarda emniyet pasif bir tutum sergiler. Gayrimüslimlerin adresleri hakkında önceden bilgi sahibi olan, 20-30 kişilik organize birliklerin kent içindeki ulaşımı özel arabalar, taksi ve kamyonların yanı sıra otobüs, vapur ve hatta askeri araçlar yardımıyla sağlar. İstanbul'un her yerinde yağmalar aynı yöntemle yapılmaktadır. Dükkânlara saldıranlar önce vitrinleri taşıyarak kırmakta ya da demir parmaklıkları kaynak makineleri ve tel makasları yardımıyla açmakta, ardından içerdeki alet ve makineler dışarı çıkarılarak paramparça edilmektedir. Kiliseler de payını alır: Kiliselerin içindeki kutsal resimler, haçlar, ikonalar ve diğer kutsal eşyalar tahrip edildiği ve yakıldığı gibi, bazen kilisenin tamamı ateşe verilir.

Mahkeme zabıtlarına göre, 4 bin 214 ev, 1004 işyeri, 73 kilise, bir sinagog, iki manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel, bar gibi yerlerin bulunduğu 5 bin 317 mekân saldırıya uğramıştır. Hasarı yaklaşık 150 milyon TL'yi bulmaktadır; bu rakam, o dönemin 54 milyon Amerikan Doları'na eşdeğerdir. DP hükümeti ise zarara uğrayıp tescil ettirenlere toplam 60 milyon TL tazminat öder. Olaylar üzerine İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilir. Esas olarak, Kıbrıs Türktür Cemiyeti ve gençlik örgütleri etrafında yoğunlaşan ve o günlerde ilan edilen sıkıyönetim savcıları tarafından yapılan ilk soruşturma ve yargılamalar, daha sonra DP iktidarının bastırması sonucunda 6-7 Eylül olayları 'komünistlerin tahriki' olarak yorumlanır, ancak, 1960 darbesinden sonra, bu olaylar Yassıada yargılamalarının gündemine oturur. Yassıada'da 6-7 Eylül olayları bu kez tamamen DP iktidarının hazırladığı bir tertip olarak sunulur ve sorumlu tutulan DP yönetimi, 6-7 Eylül olayları nedeniyle cezalandırılır.

Sonuç olarak, 6-7 Eylül 1955 olayları, Rum, Ermeni ve Yahudilerin büyük göç dalgalarıyla ülkeden ayrılmasına neden olur. Gayrimüslimlerin büyük bir kısmı için, yaşananlar, Türk vatandaşı olarak kabul görmediklerinin kanıtı olmuş, hangi parti iktidarda olursa olsun, gelecekte de ayrımcılıklara maruz kalacakları düşüncesi azınlıkların yurtdışına göç kararını vermelerine yol açmıştır. 1955 yılını izleyen bu gelişme, aynı zamanda İstanbul'da dini anlamda çoğulculuğun da sona erdiğini simgelemektedir. (Dilek Güven, “6-7 Eylül Olayları (1), Radikal Gazetesi, 6 Eylül 2005.)

⁹¹⁷ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.11.

Metin Eloğlu, *Sen Gideli* şiirinde bir otel adasındaki yalnız yaşantısını anlatır. Bu yalnızlığı içinde özlem de vardır. Şair, sevgilisini özlemiştir. Onu bir daha göremeyeceğini düşünmek şairi üzer. Bu ayrılık onun hayata boş vermiş bir tavır takınmasına sebep olur. Hayatında mutluluk ve huzur yoktur. Bu yüzden çok sevdiği İstanbul bile onun için bir anlam ifade etmez. İnsanlarla selamı sabahı kesmiştir. Bütün bunlara rağmen, son bir ümitle sevgilisine seslenerek gelmesini ister:

*“Tokalaşmalarla merhabalarla da ilişğim yok
İsınmış İstanbul’a bayılırdım bir vakitler
Yaz bitecek diye ödüm kopardı
Şimdi hepsi bilmem neyine*

*Odayı Mürvet hanım derleyip topluyor
Temiz pak bir lokanta buldum sözde
Sağa dön olmuyor sola dön olmuyor geceleri
Önümüzdeki salıya gel bari.”⁹¹⁸*

İlhan Berk, *Günaydın Edibe* şiirinde bir gözlemci edasıyla sabah vakti İstanbul’un herhangi bir yerinde yaşanan gündelik hayat akışını gözlemler. Meserret Otel’nde uyuyan dört kişi çalışan insanların sesiyle uyanır ve hayatın akışı başlar:

*“Meserret Otelindeki dört kişi
Çalışan insanların sesleriyle uyandı
İnsanlar çalışıyordu
İnsanlar çalışırken görülecek şeydi”⁹¹⁹*

İnsanın yalnızlığını, parçalanmışlığını ve bohemliği simgeleyen oteller sıkça kullanılmıştır şiirde. Bu şiirlerden biri de *Attila İlhan’ın Başka Yerde Olmak* şiiridir. Ahmet Oktay’a göre Attila İlhan, büyük kentin gündelik yaşamında hem bir haritacı gibi davranır; otellerin, meyhanelerin yerlerini belirler, hem de bir gözlemci gibi davranır; öyküler dinler, yaşam öyküleri anlatır.⁹²⁰ Mehmet Narlı da modernleşmenin en tipik görüntülerinden biri olarak otelleri görür. Narlı’ya göre *“Otel, cemaatin değil, bireyin; yerlinin değil, yabancının mekânıdır. Otel, sadece şehri geçici olarak gelen insanların mekânı değildir. Şehrin içinde yaşayan, modernizmin “ev”lendiremediği, ya da “evsiz” bıraktığı “şehirli yabancı”nın da mekânıdır. Hiçbir yerleşik değere sahip olamayan (olmayı tercih etmeyen) ya da modernizmin, yerleşen her şeyi hızla değiştirmesine ayak uyduramayanların “seçtiği” bir mekân da olabilir.”⁹²¹* Nitekim bu şiirde geçen izbe otel de bu bağlamda değerlendirilebilir. Şair, büyük bir öfke içindedir. Sevgilisine hitaben yazdığı aşağıdaki bölümde yoksul bir otel odasında kahr içinde olduğunu, kendini içkiye verdiğini söyler:

*“on iki elli beş’te sen uyandığın zaman
ben paris’teydim gare du l’est’de*

⁹¹⁸ Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.16.

⁹¹⁹ İlhan Berk, *Günaydın Yeryüzü*, İstanbul, 1982, s.46.

⁹²⁰ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, 2002, s.74.

⁹²¹ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.283.

*yoksul bir oteldeydim kahrımdan
seni terk etmiştim hırsımdan
kendimi içkiye vermiştim mektuplarını
yakıp yırtmıştım bütün mektuplarını
bana yazdıklarını yazmadıklarını
on iki elli beş'te içimde isyan çıktı
paris çıldırmıştı ben çıldırmıştım
artık öteki ömrümü yaşayacaktım”⁹²²*

İlhan, *emperyal oteli* şiirinde aşk acısının yanında sefalet de çekmektedir. Kimsenin onun bu sefaletinin farkında olmaması şairi üzer. Şair, ayrıca ayrılık acısı da çeker:

*“emperyal oteli’nde üç gece kaldık
fazlasına paramız yetmiyordu
gözlerin gözlerimden gitmiyordu
dördüncü gece sokakta kaldık
karanlık bir türlü bitmiyordu”⁹²³*

Şehre ait her şeyde, gemilerde bile, bir yorgunluk hissedilir. Şairi bu yorgun ve karanlık şehirden biraz olsun uzaklaştıran unsur, sevgilisinin gözleridir. Şair, derbeder yaşantısının sonucu olarak herkesin uykuda olduğu saatlerde uyanırken, hayatın başladığı sabah saatlerinde uyur:

*“sesleri liman sislerinde boğulur
gemiler yorgun ve uykuludur
sabahtır saat beş buçuktur
sen kollarımın arasındasın
onlar gibi değilsin sen başkasın
bu senin gözlerin gibisi yoktur
adamın rüyasına rüyasına sokulur
aklının içinde siyah bir vapur
kıvrılır insaf nedir bilmez”⁹²⁴*

İlhan, *dördüncü krallığımda* da yine bir otel odasına yer verir. Bazı şiirlerinde Ömer Haybo müstearını kullanan şair, bu ismi daha çok kendisinin derbeder, düzensiz bir yaşantıyı tercih eden bohem yönüne yakıştırır. Bu sebeple Ömer Haybo isminin geçtiği şiirlerde içsel yaşantısı öne çıkan, dağınık yaşantısıyla baş başa bir şair profili görürüz. *dördüncü krallığım* da bu özellikleri taşıyan bir şiirdir. Şair, Beyoğlu’ndaki Janin Medoviç’in otelinde istediği gibi birkaç gece geçirmiştir ve bu, şair için bir krallıktır. Çünkü çoğu zaman otelde kalacak kadar parası yoktur. Bu otelin Beyoğlu’nda olması da Ömer Haybo’yu ayrıca mutlu eder. Çünkü Beyoğlu onun, kendini en fazla ait hissettiği mekândır:

⁹²² Atilla İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1996, s.34.

⁹²³ İlhan, *a.g.e.*, s.56,58.

⁹²⁴ İlhan, *a.g.e.*, s.56,58.

*“janin medoviç’in otelinde beyoğlu’nda
bu demek benim dördüncü krallığım
camlarda jilet gibi parlıyor tramvaylar
aynaya bakıp ömer haybo’yu tanyorum”⁹²⁵*

1.29. MESİRE YERLERİ

Bu bölümde İstanbul’un eski eğlence mekânlarına yer verdik. Bu mekânlar, Göksu, Kâğıthane, Küçüksu Mesiresi, Beykoz Çayırı ve Mehtapta Sandal Gezintisi Yapılan Yerler başlıkları altında ele alınmıştır.

1.29.1.Göksu

Göksu⁹²⁶, bir dönem önemli mesire yerlerinden biri olarak dikkat çekmiştir. Özellikle eğlenceleri ve gezinti yerleriyle birçok şiire konu olmuştur. Bu bölümde Göksu ile ilgili yirmi iki şiir yer alır. Bu şiirlerde Göksu’ya farklı tematik yaklaşımlar dikkat çeker. Bunlar sonuç kısmında verilecektir.

Şiirlerinde Göksu’ya yer veren şairlerden biri, Ömer Bedrettin Uşaklı’dır. Uşaklı, *Göksu* şiirinde, Göksu’da yaşadığı aşkını yad eder. Göksu, gönlünün yandığı diyardır. Çamlıklar bu bitmiş aşkın hatırası, sahillerde hâlâ yaşadığı günlerin izleri vardır. Göksu, aşkının doğduğu yerdir:

*“Sularından içtiğim akşamdan beri şenim
Ey günümün doğduğu diyardan geçen Göksu!
O bulanık suların kevserin olsun benim,
Ey çamlık ormanlardan, dağlardan geçen Göksu,
Ey aşkımın doğduğu diyardan geçen Göksu!”⁹²⁷*

Hüseyin Siret Özsever, *Boğaziçi Notları* şiirinde,

*“Göksu sırtında ay kızıl bir tunç,
Sanki bir heykelin yanık bedeni;
İçiyor dalgalar alevlerini;
Kıyıları bir tabut taşır, korkunç”⁹²⁸*

dizeleriyle Göksu’yu kızılıklar içinde tasvir eder. Akşam vakti olduğu için her tarafı kızılık kaplamıştır ve etrafta hüznün vardır. Ay, kızıl bir tunç gibi etrafı

⁹²⁵ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.103.

⁹²⁶ Sermet Muhtar Alus, Göksu Çayırı adlı yazısında burasıyla ilgili şu bilgileri verir: “Eski İstanbul’un en rağbette, en kibar, en dillere destan mesiresiydi. Bir vakitki padişahlar, saltanat kayıklarına kurularak zırt zırt ikbal buyururlarmış. Daha sonraları saray takımı, vekil vükelâ, rical ve ağniya çektirilene binip sık sık taşınıp durmuşlar.” (Sermet Muhtar Alus, *İstanbul Yazıları*, (Haz.Erol Şadi Erdiç- Faruk İlkan) İstanbul, 1994, s.119, içinde “Geçmiş Zaman Olur ki”, *Son Posta*, 28 Ağustos 1943.)

⁹²⁷ Ömer Bedrettin Uşaklı, *Yayla Dumanı*, İstanbul, 1934, s.16-17.

⁹²⁸ Hüseyin Siret Özsever, *Kıvılcımlı Kül*, İstanbul, 1937, s.9-10.

aydınlatmaktadır. Bu hüznün atmosferinde şair, kıyıları bir tabutu taşıyormuş gibi görür.

Recep Ayhan da *Göksu* şiirinde Göksu'ya duyduğu sevgiyi anlatır. Boğaziçi'ni Göksu'dan seyrederek ve bu güzellik karşısında hayranlığı artar. Burayı bir sevda durağı olarak görür. İstanbul'un bütün güzellikleri Göksu'da toplanmış gibidir. Şair Göksu'yu vatan toprağının bir özeti olarak görür:

“Vatanımın toprağına, taşına,
Sanki oldum «Göksu»da ben âşına,
Gün batarken çıkıp «Nişantaşı»na,
Her yanına bin bir selâm yolladım.”⁹²⁹

Göksu şiirine ait:

“On dördüne girmişti dün Ay, körfeze indik,
Tâ fecre kadar Göksu'da sandalla gezindik.
Tenha gecenin zevkine daldık da sevindik,
Tâ fecre kadar Göksu'da sandalla gezindik.”⁹³⁰

dizelerinde Hikmet Şinasi Önel da *Göksu*'da yapılan sandal gezintilerinde birini tasvir eder. Mehtapta sevgilinin dizinde yatarak yapılan bu gezinti, şairin vuslatın mutluluğu ve mehtaplı gecenin huzuru içinde olduğu andır.

Önel, *Boğaziçi'ne Dâvet* şiirinde de yine Göksu'yu anar. Geçmişte kalan ve hiç unutamadığı aşkını, burada geçirdiği güzel günleri hatırlar. Saçlarına düşen aklarla hatırladığı bu Göksu, onu hüznülendirir ve üzer:

“Bir düşün: İlk gittiğimiz yer o güzel Çamlıca'yı,
Sarıyer, Göksu ve çok sevdiğimiz Kanlıca'yı.”⁹³¹

Necdet Evliyagil, *Eski Yalıdan Sesleniş* şiirinde gençliğinin ve ömrünün en güzel çağlarını Boğaziçi sahillerinde bıraktığını söyler. O günlerde yaşadığı huzuru bir daha hiç bulamayacağını düşünen şair, Boğaziçi'nde aynı sahil, aynı yalı, aynı su secdeye gelseler bile eski günlerdeki huzuru bulamayacağını düşünür. O görkemli eğlenceler artık geçmişte kalmıştır. Artık hiçbir şey eski güzeline sahip değildir:

“«Göksu»dan, her tekeden
Yükselen sesler,
Sahillerden, pencerelerden
Boğazı kucaklayan gözler,
Acaba nereye
Nereye gittiler?”⁹³²

⁹²⁹ Recep Ayhan (Nedim Okan'la birlikte), *Dikensiz Güller*, İstanbul, 1937, s.6.

⁹³⁰ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.19.

⁹³¹ Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.23.

⁹³² Necdet Evliyagil, *Duyabildiğine*, Ankara, 1960, s.8.

Ali Reşat Özdemir,

*“En güzel günlerimiz geçiyorken Göksu’da
Zühre yıldızı gibi doğuyordun ufkumda.”⁹³³*

dizelerinin yer aldığı *Ayrılık* şiirinde Göksu’da sevgilisiyle beraber geçirdiği günleri hatırlar ve bu günleri özlemle anar. En güzel günleri burada geçmiştir ve bu günler artık çok gerilerde kalmıştır:

*Akşamın karanlığı çöküyorken Körfez’e,
Sandalımız uyurdu Marmara’nın koynunda.”⁹³⁴*

Rıza Tevfik, *Göksu’da Flört* şiirinin başında Göksu deresindeki gezintilerin ne kadar meşhur olduğunu söyler. Bu şiirinin girişinde Göksu’daki eğlenceler hakkında kısaca bilgi verir. Göksu deresinde zarif kayıklarla gezintilerin saltanat devrinde kibar bir tavr ve tarzda cereyan ettiğini ve esasen eski Bizans devrini çok andırır bir eğlence olduğunu söyler. Bu şiiri de o civar yalılarından bir nazenîn H. Efendi için yazdığını ve şiirin çok sonra –bir hâtıra olarak- basıldığını⁹³⁵ açıklar. Şiirde Göksu deresinde gezintiye çıkan şık, zarif ve şuh kadınlar anlatılır. Bu kadınlar olanca güzellikleriyle arzı endam ederler. Her birinin tavrında ayrı zarafet ve güzellik vardır:

*“Cicim senin o kıvrıcık, âteşin gül dudağın
Gonçelenmiş neş’e midir; Neş’elenmiş çiçek mi?
Ben bakınca penbe penbe dalgalanan yanağın
Şafakların- vasfolunmaz- cilvesine örnek mi?”⁹³⁶*

Hikmet Şinasi Önel’un *Dostluk Şarkısı* şiirinde Göksu’nun ismi geçer. Hâkim duygu yine aşktır. Şair, Göksu’da bir düğün akşamı gördüğü, bir bakış ve tebessümüyle kendisine âşık olduğu kadını anar. Göksu’nun büyülu atmosferinde şairle bu güzel kadın arasındaki dostluk bir anda ve kendiliğinden oluşmuştur:

*“Göksu Kasrı’ndan açıp bahsimizi,
Söyledik sonra Boğaz sevgimizi,
«Aşk-ı Memnu»da bulup kendimizi,
Bilmeden dost oluverdik ikimiz.”⁹³⁷*

Munis Faik Ozansoy, eskiden eğlence ve mesire alanı olarak en çok bilinen ve sevilen yerlerden olan Göksu’nun yerini harap ve bakımsız bir dereye bırakmasına değinir. Şair, *Göksu* şiirinde Göksu’nun bu harap haline üzülür. Arkadaşlarıyla

⁹³³ Ali Reşat Özdemir, *Gönlümden Duygular*, Giresun, 1964, s.54.

⁹³⁴ Özdemir, a.g.e, s.54.

⁹³⁵ Rıza Tevfik Bölükbaşı, *Serab-ı Ömrüm*, İstanbul, 1949, s.95.

⁹³⁶ Bölükbaşı, a.g.e, s.94.

⁹³⁷ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.15.

Göksu'dan sandalla geçerken Göksu'nun virane hali onu derinden sarsar. Sahillerinde eski güzellerin dolaşmadığı Göksu, artık bir harabedir. Şair, Göksu çayırını da anar ve onun da gösterişli günlerinden eser kalmadığı için hüznün içinde olduğunu vurgular. Artık Göksu çayırının sesi kısılmıştır. Çayırdaki geçmişe dair yalnızca bir kasır ve eski bir çeşme kalmıştır. Kasır, artık boş ve kimsesizdir. Çeşmenin de uğrayanı yoktur. Bu haliyle bir mezar taşı andırmaktadır. Şair, bu iki yapıya maziye nakleden iki mermer sütuna bakar gibi, üzüntüyle bakabilir:

*“Artık sükûta, boşluğa mevâ olan kasır
Kasrın yanında sahili takib eden çayır,*

*Kasrın sevimli kardeşi, mahzun vatandaşı,
Mermer revaklı çeşme bugün bir mezar taşı.*

*Baktım o boş kasırla susuz, eski çeşmeye,
Maziye nakleden iki mermer sütun diye.”⁹³⁸*

Edip Ayel, *Göksu* şiirinde Göksu'nun yalnızca hatıralarda kaldığını anlatır. Göksu'nun, büyük rağbet gördüğü ihtişamlı eğlence günlerinden eser kalmamıştır. Eskiden nağmelerin büyük bir ahenkle sulara yosun tuttuğunu hatırlar. Artık sazlar bir daha uyanmayacakları derin bir uykuya dalmışlardır. Kayıklar, sedefli sandallar ve saraylılar sadece hatıralarda kalmışlardır. Onlardan geriye Göksu'da yalnızca hatıralar ve bıraktıkları izler kalmıştır. Bu izler, bir efsanenin kırıntıları gibidir:

*“Ud ü tanbur, kemençe, def, ulu ney
Sesi inlerdi bir zaman derede.
Hepsi efsâne oldu peyderpey.”⁹³⁹*

Ayel, yine *Göksu* adını taşıyan bir başka şiirinde Göksu eğlencelerini hatırlatır. Daha önceki aynı adlı şiirde olduğu gibi eski eğlenceleri yad eder. Buralarda geçmişte renkli ve eğlenceli bir hayatın olduğunu söyler. Artık onlardan geriye yalnızca hatıralar kalmıştır. Bu hatıralarda hüznün ve geçmiş günlere duyulan özlem vardır:

*“Kaç nesil sahilinde yapmış alay!
Aksi kalmış ne yüzlerin derede!
İnliyorken kemençelerdeki yay.”⁹⁴⁰*

Togan Ersayan'ın *Göksu'da* şiirinde Göksu'nun zevk ve eğlence dolu geçen akşamları hatırlanır. Sandal gezintileri, sazların çalındığı, güzellerin yer aldığı, dalların büyük bir huzur ve sükûnetle uyuduğu akşamlar anılır. Bu anısta hüznün ve derin bir keder vardır. Şiir bu yönüyle Göksu'nun geçmişte kalmış güzel ve bir daha dönmeyecek günlerine bir ağıt özelliğindedir:

⁹³⁸ Munis Faik Ozansoy, *Büyük Mabedin Eşiğinde*, İstanbul, 1938, s.53-54.

⁹³⁹ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s. 42.

⁹⁴⁰ Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.65.

*“Hasretle anardı seni masallar;
süzüldükçe âhenk dolu sandallar,
Dilberler saz çalar, uyurdu dallar,
Âşıklar koynunda ağlardı Göksu!”⁹⁴¹*

Faruk Nafiz Çamlıbel *Terennümler* şiirinde, Göksu’daki sandal gezintilerini ve şuh eğlenceleri hatırlar. Göksu’da şen kahkahaların koptuğu, zevk ve safa cenneti bağların olduğu günlere gider:

*“Olmuş yeniden zevk u safâ cenneti bağlar
Körfezde kopan kahkahalar Göksu’da çağlar;
Tekrâr ediyor söylediğim şarkıyı dağlar:
Sevdâların en coştığı yer şimdi Boğazdır”⁹⁴²*

Hikmet Şinasi Önel’un *Göksu’da Sen* şiirinde de Göksu, sandal gezintilerinin yapıldığı günleriyle anılır. Sevgili bir peri gibidir, gölgesi sulara yansıyan bu peri gibi sevgili Göksu’nun güzelliğine güzellik katar.

*“Söyle sen sevdiğimiz şarkıyı da,
Dinlesin Göksu ilâhi sesini.
Sandalın dursun o zümrüt kıyıda,
Anlasın Göksu, senin geldiğini...”⁹⁴³*

Boğaziçi Sevdası şiirinde de Önel Göksu’daki gezilere yer verir. Boğaz köylerini ve orada geçen eğlenceleri hatırlar. Bu şiiri yazmaya başladığında artık yaşlanmıştır ve geçen güzel günler gibi gençliği de çok uzaklarda kalmıştır. Şair, güzel günlerin ve gençliğinin bir daha gelmeyecek olmasının derin üzüntüsüyle bu dizeleri kaleme alır:

*“Şâhâne Boğaz köyleri yıllarca bizimdi,
Kimler geziyor bilmiyoruz Göksu’da şimdi?”⁹⁴⁴*

Orhan Veli, *Beyaz Maşlahlı Hanım* şiirinde beyaz maşlahlı bir kadın tasvir ederek eski İstanbul’a ait bir hatırayı canlandırır. Şemsiye, yelpaze ve maşlahıyla şairin tasvir ettiği kadın Göksu eğlencelerinde görülen kadınların giyim şeklini en iyi şekilde gösterir. Bu kadın renkli ve zarif giyimiyle Göksu’ya uyum sağlar:

*“Kalenderden sandala bindi
Beyaz maşlahlı hanım.
Bir elinde şemsiye,
Bir eliyle açtı yelpazesini;
Cuma günü Göksu’ya gitti
Beyaz maşlahlı hanım”⁹⁴⁵*

⁹⁴¹ Togan Ersayan, *Günler Geçerken*, İstanbul, 1956, s.32.

⁹⁴² Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.171.

⁹⁴³ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.12.

⁹⁴⁴ Önel, *a.g.e.*, s. 28.

⁹⁴⁵ Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, İstanbul, 1952, s.154.

Peyzaj şiirinde:

“Omuzunda Göksu testisi,
Dudaklarında olgun serinliği çeşmelerin.
Etekleri savrulan keklik sekişli,
Bir genç kız yürüyor bağ yolunda.”⁹⁴⁶

dizeleriyle tablo çizer gibi bir tasvir yapan Sabih Şendil, şiirine de bu yüzden bu ismi vermiştir. Şair, İstanbul’un tabiatla iç içe olan ve ismini vermediği yerini bir tablo gibi tasvir eder. Havanın kararmak üzere olduğu bir vakitte bağ yolunda gördüğü manzaralar güzeldir. Bu güzel manzarayı omzunda Göksu testisiyle oradan geçen bir genç kız tamamlar.

Faruk Nafiz Çamlıbel de,

“Gönlüm ne zaman Göksu’da isterse dolaşmak,
Kaplardan hemen etrafı hayâlimdeki bahçe”⁹⁴⁷

diye başladığı dizelerde Göksu’yu bütün güzelliği ve ruhuyla yansıtır. Sandal gezintilerini, maşlahlı ve feraceli kadınları anar. Necat Birinci’nin ifadesiyle Çamlıbel’in Göksu şiiri “bütün tarihi zenginliği ile bu semte ayrılmış”⁹⁴⁸ tir. Şiirin tamamında Göksu, eğlenceleriyle, sevgililerin buluşma mekânı olmasıyla ve huzuru, sükûnu barındıran bir yer oluşuyla anılır. Bu bölümde de romantik bir edayla yaşamaklı feraceli kadınlar anılır:

Akşam, görünür güller uzaktan bana yaşamak,
Hülyâlı söğüt dalları maşlahla ferâce.”⁹⁴⁹

Ali Reşat Özdemir, Göksu’da Gurup şiirinde ise Göksu’da güneşin batışının güzelliğine değinir. Güneşin batışı, bir tepenin üstünden son ışıkların damlamasıyla gerçekleşir. Gökten kor ateş inerken sular yanar. Güneş batarken etrafta yalnızca kıızıllığı kalır. Göksu, bir rüya âlemini saklar gibidir:

“Bir tepenin üstünden son ışıklar damladı,
Uçuşan kelekler bir şeyler fısıldadı:
Bir rüya âlemini Göksu saklarken şimdi,
Yuvaya dönen kuşlar akşamı selâmladı.”⁹⁵⁰

Arif Nihat Asya ise Batık şiirinde Göksu’yu, telaşla koşuşturup duran, ele avuca sığmayan bir genç kıza benzetir.

⁹⁴⁶ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.30.

⁹⁴⁷ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s. 46-47.

⁹⁴⁸ Necat Birinci, “Faruk Nafiz Çamlıbel’in Şiiri Üzerine Bir Deneme II, *Türk Dili*, C: 1, S: 484, Nisan 1992, s.904.

⁹⁴⁹ Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, s.46-47.

⁹⁵⁰ Ali Reşat Özdemir, *Gönlümden Duygular*, Giresun, 1964, s.20.

“«El bende!» deyip kuş gibi uçtun, kaçtın;
Ey Göksu, telaş telaş, etektin, saçtın...
Saim Bey’in orda koşmacayken bu sabah,
Öğlen demeden Batık’ta saklambaçtın.”⁹⁵¹

Sabih Şendil, *Göksu* şiirinde Göksu’nun güzelliğinin geçmişte kaldığını söyler. Göksu’dan geriye kalanlar, çürük kayıklar ve geçmişteki güzel günlerdir. Rüzgâr, artık günün yirmi dört saati buraya deniz kokusu taşır. Bu koku dışında Göksu’nun eski günlerinden geriye bir şey kalmamıştır. Göksu eskiden şık feraceli kadınların, zarif erkeklerin sandal gezintilerine ev sahipliği yaparken, şairin şiirini yazdığı dönemde fabrikada çalışan, geçim gailesinde olan işçilerin uğrak yeri olmuştur. Şair, geçmişte bir tabloyu andıran, zevk ve eğlencenin doyasıya yaşandığı Göksu’nun artık bir başka yüzü ile karşı karşıyadır. Göksu’nun bu yeni çehresi artık hayatın katı gerçeklerinden kaçamayacak durumdadır. Geçim sıkıntısı çeken, evine ekmek götürme derdinde olan insanlar Göksu’yu başkalaştırmış, tanınmayacak hale getirmişlerdir. Bu yeni Göksu artık işlevini yitirmiş, yalnızca insanların hayatın yoğun akışı içinde kısa bir süreliğine ağaçlarının gölgesinde dinlenebilecekleri sıradan, hiç kimsenin dikkatini çekmeyen bir yer haline gelmiştir. Bu andan itibaren de Göksu, bu insanların trajik hayatlarının birer nişanesi olan sefil ve hastalıklı görüntülerinin gölgesinde kalmıştır:

“Paydos düdüğü çalınca halat fabrikası
Kadınli erkekli işçiler koşar
Ağaçların gölgeleri altına.
Kendir lifleri içinde üstleri başları
Kendir tozundan görünmez mısır püskülü saçları
Körpe ciğerlerinde ince hastalık
Kaşık kadar kalmış dal boyunlu kızlar
Kavun- karpuz peynir- ekmek bölüşürler
Gülüşürler.”⁹⁵²

Bu bölümdeki şiirleri tematik olarak kendi içinde gruplandırıdığımızda Göksu’nun güzelliğini öven şiirler, Göksu’daki geçmiş günleri yad eden şiirler, Göksu’da yaşanan aşklar, Eski Göksu, maşlahlı, şemsiyeli kadınların güzelleştirdiği Göksu, Göksu’da günbatımı, Göksu’nun ulaşılmazlığı ve eski güzelliğini yitirip tahrip edilmiş Göksu vurgusu ile karşılaşırız.

1.29.2. Kâğıthane

Kâğıthane⁹⁵³ de Göksu gibi eski eğlence yerlerinden biridir. Kâğıthane’nin bu özelliğiyle ilgili tek şiir, bu bölümde yer alan Edip Ayel’in *Kâğıthane* şiiridir. Ayel,

⁹⁵¹ Arif Nihat Asya, *Rübaîyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.196.

⁹⁵² Sabih Şendil, *Yaşamak Herkesin Hakkı*, İstanbul, 1953, s.9.

⁹⁵³ Bir zamanlar “Barbyzes” denilen derenin kıvrım kıvrım aktığı Kâğıthâne Vadisi Bizans’ın da Osmanlı’nın da en önemli mesire alanıydı. Farklı iki medeniyete ev sahipliği yapsa da sosyal yaşamı hiç değişmedi. Kâğıthane Deresi Hintli tüccarların kumaşlarını iki çitilemeyle temizleyebildiği tek suydı. Suyun kirlenmemesi için kadınların çamaşır yıkaması fermanla yasaklanmış, vadideki ağaçlar

Kâğıthane deresinde yapılan sandal gezintilerini hatırlatır. Mesire yerlerinin güzelliğine dikkat çeker:

*“Esner Haliçte gölgesi bin köhne teknenin
Kâğıtâne dalmış uykuya, rûyada Sütlice!”*

*Kâğıtânenin sefasını ezber bilir dere
Var böyle kaç mesire ki görmek gider güce.”⁹⁵⁴*

Şiirin sonunda şair, İstanbul’un sonsuza kadar Türk şehri olması temennisinde bulunur:

*“Etsem dua ki eylesin İstanbul ufkuna
Rabbim şerefli ırkımı tâ haşre dek ece!”⁹⁵⁵*

Bu şiirde yukarıda da belirttiğimiz gibi Kâğıthane’nin eşsiz bir mesire yeri oluşuna dikkat çekilir.

1.29.3. Küçüksu Mesiresi

Bu bölümde Küçüksu⁹⁵⁶ ile ilgili dört şiir yer alır ve bu dört şiirin de Küçüksu’ya yaklaşımı birbirinden farklıdır. *Boğaziçi Notları* şiirinde bir akşam vaktinden söz eden Hüseyin Siret, her şeyi ağılıyormuş gibi görür. Küçüksu deresinden akan, gözyaşıdır. Bulutlar da mendile benzetilir:

kaldırılmıştı. Kâğıthane Köyü, 1722’de açılış şölenlerine ev sahipliği yaparak Sa’d-abad adını aldı ve sanayileşmeyle birlikte kirlenmenin başladığı 1922’li yıllara kadar İstanbul’un en canlı seyir yeri oldu. II. Mahmud, kızı Atiye Sultan’ın sarayını köyün karşısına kurdurdu. Biraz ilerisinde Kâğıthane ormanlarına avlanmak için gelindiğinde dinlenilsin diye av köşkü yapıldı. (Önder Şenyapılı, *İsim İsim İstanbul*, İstanbul, 2008, s.192.)

⁹⁵⁴ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.49-50.

⁹⁵⁵ Ayel, *a.g.e.*, s.49-50.

⁹⁵⁶ Ahmet Refik, Küçüksu ile ilgili olarak şunları aktarır: “Rumeli tarafında Kâğıthane gibi, Anadolu kıyısında da Göksu ve Küçüksu İstanbul’un en güzel zevk ve sefa yerleriydi. Fakat Göksu ile Küçüksu’yu Kâğıthane’den ayırt eden bir şey varsa, o da evvelkilerin adeta resmi mesirelerden sayılması idi. Küçüksu’nun tabii güzelliği her şeyin fevkinde idi. Nereye bakılsa manzara değişirdi. Her tarafta yeşillikler içinde köşkler, kahveler, uzun serviler, söğütler, çınarlar, dişbudak ve ceviz ağaçları dere boyunca uzanır gider, serin gölgeleriyle suları zümrüt rengine sokardı.

Küçüksu mesiresini ilk ihya eden Birinci Mahmud’dur. Binalarını yaptıran Devatdar Mehmed Paşa’dır. Köşk, sekiz ziralık bir arsa üzerine inşa edilmiştir. Daha sonra Küçüksu’nun cenubundaki bağdan sular getirilerek çeşme, havuz ve fiskiyeler yaptırılmıştı. Küçüksu letafet ve cazibesini daima muhafaza etti. Köşkleri ve fiskiyeleri daima harap olmaktan kurtarıldı. Üçüncü Selim, İkinci Mahmud köşkü tamir ettirmekten hiçbir zaman geri durmadılar.

Küçüksu’nun güzel yeri, cesim çınar dallarının zümrüdün askıları altında bir gelin gibi gözler kamaştıran çeşmenin bulunduğu settir. Çeşme, Bâb-ı hümayun önündeki çeşmenin ince ve narin bir taklididir. Yüksek çınarlarının ruha serinlik veren gölgeleri altında oturulduğu zaman, karşıda güneşin keskin ateşleri altında mailikler içinde pırıldayan denizin hafif ve tatlı rüzgârları, renk, ziya ve neşe içinde gönüller açar. Yeşil rengin bütün değişiklikleriyle tepelerden aşağı zümrüt dalgalar gibi inen korulukların güzelliği Türk’ün bu güzel toprakların sahibi olmasından dolayı kalpte bir gurur uyandırır.” (Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, İstanbul, 1998, s.84.)

*“Suya akmış çapaklı bir kandil;
Kapkaranlı Küçüksu makberesi,
Göz yaşından geçilmiyor deresi.
Bir bulut dağda yaslı bir mendil.”⁹⁵⁷*

Dinçer Sümer’in *Küçüksu* şiirinde Hüseyin Siret’in hüznü Küçüksu tasvirinin aksine hareketli, canlı bir Küçüksu ile karşılaşırız. Küçüksu’ya geldiği bir günde bu yerin havasına kendini kaptırır. Hisar’ın güzelliği, buradaki hareketlilik, mutlu insanlar ona yaşama sevinci aşılar. Hayattaki en önemli ve insanı mutlu eden şeyin sevgi olduğuna kanaat getirir:

*“Güz değil sanki bahar
Atladım Küçüksu’ya indim
Mısır satıcıları salkım söğütler hisar
Sevindim*

*Ben yaşama çabasındayım
Sizler de benim gibi yapın
Hanım kızlar beyler ağalar paşalar
Sevmek güç değil inanın”⁹⁵⁸*

Mehmet Çınarlı’nın *Sana Dair* şiirinde İstanbul, eski bir şarkının anımsanması münasebetiyle geçer. Şair, eski bestelerde sevgilisini hatırlar. Bunlardan biri de “Küçüksu’da gördüm seni, gözlerinden bildim seni” diye başlayan bir şarkıdır. Küçüksu bu münasebetle anılır:

*“Senden haber verir bana hep eski besteler:
“Cânân”ı, “şûh”u, “âfet”i sen “Mihriban”ı sen...
Bir valsın arkasında hayalin uçar gider.
Bendim “gören Küçüksu’da”, bendim “gücendiren”.
Senden haber verir bana hep eski besteler.”⁹⁵⁹*

Yahya Kemal’in

*“Tâ karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç cam;
Sâkin koyu, şen cephele Küçüksu”⁹⁶⁰*

dizelerinin yer aldığı *Ses* manzumesinde de Küçüksu sakin koyu ve şen cephele kasrıyla yer alır:

*“Ardında vatan semtinin ormanları kuytu;
Bir neşeli hengâmede çepçevre yamaçlar
Hep aynı tehassüsle meyillenmiş ağaçlar*

⁹⁵⁷ Hüseyin Siret Özsever, *Kıvılcımlı Kül*, İstanbul, 1937, s.9-10.

⁹⁵⁸ Dinçer Sümer, *Denize Çıkan Cadde*, İzmir, 1957, s.29.

⁹⁵⁹ Mehmet Çınarlı, *Güneş Rengi Kadehlerle*, Ankara, 1958, s.20.

⁹⁶⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s. 131-132.

Dalgın duyuyor rüzgârın ahengini dal dal.”⁹⁶¹

Şair, birçok şiirinde olduğu gibi vatan kavramına vurgu yapar. Vatanın her semtini bir olarak gören şair, burada da Küçüksu’yu o bir ve bütün semtler arasında görür.

Küçüksu, Hüseyin Siret’in şiirinde hüznün temasıyla öne çıkar. Dinçer Sümer ise yaşama sevincini öne çıkarır. Küçüksu, onu hayatın güzelliklerine götürür. Mehmet Çınarlı, şiirinde eski bir şarkı vasıtasıyla geçmişe gider. Yahya Kemal Beyatlı ise burayı kolektif bir şuurla vatan semti olarak tanımlar.

1.29.4. Beykoz Çayırı

Bu bölümde, bir dönemin önemli mesire yerlerinden biri olan Beykoz Çayırı⁹⁶² ile ilgili Fuat Şükrü Dilbilen’in *Beykoz Çayırı* şiiri vardır. Dilbilen, *Beykoz Çayırı* şiirinde, Beykoz Çayırı’nı insana yaşama sevinci veren bir yer olarak anlatır. Yemyeşil hali ve renk renk çiçekleriyle insanı kendine çeken Beykoz çayırı denizin maviliğiyle birleşince ayrı bir güzelliğe bürünür. Burasıyla bütünleşmiş olan İshakağa Çeşmesi de bu güzelliği taçlandırır:

*“Ne güzel, çaylı çayrlar, beş renk
Açar al, ak, sarı, gök tirşe çiçek
Gerçek altın gibi parlak görünen
Bu çiçekler ne diyorlar bilsen?...”*

*Büyük üstat Mithatın ünlü suyu
Yaşatır Beykozu süsler bu koyu.
İshakâ çeşmesi bir başka güzel
Akışı sağlığa olmuştur temel.
(Eviyan)dan daha âlâ içilir
(Palamar)dan da ışıklar seçilir.”*⁹⁶³

1.29.5. Mehtapta Sandal Gezintileri Yapılan Yerler

Sandal gezintileri, eski İstanbul eğlence yaşantısının vaz geçilmez unsuları arasında yer alır. Mehtapta yapılan bu gezintiler, zevk ve elencenin yoğun olarak yaşandığı ortamlar olarak dikkat çeker. Bu bölümde, mehtapta sandal eğlencelerine yer veren şiirleri ele aldık. Burada yer alan dört şiirin üçü Yahya Kemal’e aittir. Eski mehtap gezintilerine ve eğlence ortamına dikkat çeken Beyatlı, üç şiirinde de o renkli

⁹⁶¹ Beyatlı, *a.g.e.*, s.131-132.

⁹⁶² “Beykoz Çayırı, İstanbul’un en sayılı mesirelerinden biriydi. Cuma ve pazarları kalabalıktan inlerdi. Çimenlere yayılıp kuzular çevirenler, helva meyanesi getirenler, dolmaları istif edenler. Öğle sıcağında kilimlere uzanıp uyku; daha sonra da gelsin piyasa. (Sermet Muhtar Alus, *İstanbul Yazıları*, İstanbul, 1994, s.46.)

⁹⁶³ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.23-24.

günleri özlemle yad eder. Şair, *Gezinti* manzumesinde bir yandan Kandilli'den Çubuklu'ya doğru sandalla yaptığı huzurlu ve sükûnlu gezintiyle hoşça vakit geçirirken diğer taraftan da ömrün geçip gittiğini düşünür:

*“Kandilli'den Çubuklu'ya çıktık gezintiye
Yalnız kürek sedası gelen bir kayıktayız.
Bizler mi vakti hoşça geçirmekteyiz bugün?
Şüphem budur: Vakıt mi geçirmektedir bizi?
Zihnim neden kapıldı bu sonsuz düşünceye?”⁹⁶⁴*

Beyatlı, *Çubuklu Gazeli*'nde ise yine sükûnlu ve durgun gecenin durumuna uygun olarak mehtâbın ve suyun bir hayal âlemine daldığını söyler:

*“Âheste çek kürekleri mehtâb uyanması
Bir âlem-i hayâle dalan âb uyanmasın”⁹⁶⁵*

Şair, yine mehtap eğlencelerine yer verdiği *Şarkı*'sında ise neşeli kahkahaların yükseldiği, saz sesleriyle Körfez'in dolduğu bir mehtap eğlencesinden söz eder:

*“Dün bezminizin bir ezeli neş'esi vardı,
Saz sesleri tâ fecre kadar Körfez'i sardı;
Vaktâki sular şarkılar inerken ağardı,
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden!”⁹⁶⁶*

Bu şiirlerde hareketli, neşeli eğlencelerin arasına şair sükûn ve huzuru da yer yer serpiştirir. Burada yeri gelmişken Beyatlı'nın, Laurent Mignon'un tespitiyle, Osmanlı yönetici sınıfıyla bağdaştırılan Kanlıca, Boğaziçi gibi semt ve yerleri aşkın mekânı olarak seçtiğini görürüz. Mignon, bu tavrın kökleri bir hayli geçmişte olan bir kaçış ihtiyacını yansıtan bir tavır olduğunu söyler.⁹⁶⁷ Beyatlı da geçmişin güzel günlerine bu Boğaz semtleri vasıtasıyla sığınır.

Melih Cevdet Anday, *Hayvanat Bahçesi* şiirinde İstanbul'un eski günlerine, mesire ve eğlence yerlerine duyulan özlem dile getirilir. Bu özlem bir hayvanat bahçesinde hayvanların bakışlarıyla verilir. Hayvanların mahzuniyeti İstanbul'un eski günlerine duyulan özlemle yorumlanır. Şiirde yalnız sandal gezintisi değil, İstanbul'un bütün mesire yerleri ve eğlenceleri anılır:

*“Nerde, sevda şarkıları nerde
Göksu safaları, Kâğıthane safaları
Alemdağ, Çırçır, Anadoluhisarı...
Anısı da mı kalmadı o günlerin
Yakışmıyor böyle susup oturmak doğrusu
Yakışmıyor birinize
Kartal mı sandın kendini serçe*

⁹⁶⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.100.

⁹⁶⁵ Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.63.

⁹⁶⁶ Beyatlı, *a.g.e.*, s.121.

⁹⁶⁷ Laurent Mignon, *Çağdaş Türk Şiirinde Aşk, Âşıklar, Mekânlar*, Ankara, 2002, s.153.

*Ya sen saka kuşu
Hani tenekelerin, hani çeşme başı
Merkebin sırtında Kayışdağ suyu
Çocuk sesleriyle dolu Enez küpleri
Bakır maşrapalar beyaz tülbentler... ”⁹⁶⁸*

Bu şiirlerin ortak yönleri eskiye duyulan özlemdir. Eğlence mekânlarına yer verilen bu bölümdeki şiirlerde eski ve yeni eğlenceler ele alınır. Eski İstanbul eğlencelerine yer verilen şiirlerde İstanbul’un bu dönemdeki yaşantısı ve eğlence kültürüne dair kesitler buluruz. Beyatlı, şiirlerinde maziyi “ân”da yaşarken, Anday da geçmiş günlerle özlemini dile getirir.

1.30. PARKLAR

Parklar bölümünde Gülhane Parkı, Sultanahmet’te Bir Park ve Diğer Parklar başlıkları yer alır.

1.30.1.Gülhane Parkı

Bu bölümde Gülhane Parkı⁹⁶⁹,’nı ele alan yedi şiir vardır. Bunlardan ilki Mehmet Deligönül’ün *Gülhane* şiiridir. Gülhane Parkı, İstanbul için oldukça eski bir mekândır. Deligönül, *Gülhane* şiirinde, Gülhane Parkı’nın mahmurluğundan bahseder. Her tarafta sakin ve durgun bir hava vardır. Park, şaire çok yakın ve sıcak gelir. Bu parkta sıla kokusu vardır ona göre:

*“Bir öğle sonu mahmurluğu var bu parkta...
Âvâre insanların dolaştığı an.
Ne ağaçlarda bir kıpırtı,
Ne heykellerde bir ürperme...
Bir tarafta tren, bir tarafta vapur.*

*Deniz, hiç seyredilmeğe gelmiyor;
Bilinen şarkılar unutuluyor ansızın,
Gemiler, durmadan hasret taşıyor...
Bu parkta sıla kokusu var... ”⁹⁷⁰*

Gavsi Ozansoy,

⁹⁶⁸ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s.80.

⁹⁶⁹ Haldun Hürel Gülhane Parkı’nın, 60’lı yıllara dek, neredeyse İstanbulluların tek eğlence ve piknik yeri olduğunu söyler. On sekizinci yüzyılda ününün doruğuna ulaşan ve türlü eğlenceleriyle İstanbul sosyal yaşamının en önemli sayfalarından birini oluşturan “Kâğıthane” eğlencelerinin sona ermesinden sonra bu Gülhane alanı, onun yerine geçmiştir. (Haldun Hürel, İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık, İstanbul, 2005, s.114-115.)

⁹⁷⁰ Mehmet Deligönül, *Yalnız*, İstanbul, 1945, s.8.

*“Dudaklarını değil,
Mevsimi öptüm.”⁹⁷¹*

dizeleriyle Gülhane Parkı’nda bir bahar gününün havasını gizemli bir anlatımla ifade eder. *Gülhane Parkı* adlı bu şiirde aşk teması ön plandadır. Şair, parkın her bir yerinde sevgilisinden izler bulur:

*“Yaprakları, bu sükûnu
Papatyaları, şu yeşilliği...
Çamlarda konuşan yeni bir şeyi,
Bütün parkı
Ve bir anlatamadığım sevgiliyi.*

*Dudaklarını değil,
Mevsimi...”⁹⁷²*

Ozansoy’un bu şiirinde Deligönül’ün şiirinde olduğu gibi parkın sükûnlu, huzurlu havasına yer verilir.

Mümtaz Zeki Taşkın ise *Gülhane Parkı* şiirinde, Gülhane Parkı’na gelen mutsuz bir insanın gözlemlerine yer verir. Parkın sükûnlu havası bu kişinin mutsuzluğunu unutmamasına da sebep olur:

*“Aklına getirmedi bile
Mes’ut olmadığını.
Yeni görüyormuş gibi baktı,
Birbirleriyle boğuşan arslan heykeline.*

*Elleri dert görmesin
Çınarları diken bahçavanın
Ki sırtını yaslayacağını düşünmüş insanoğlunun.”⁹⁷³*

Salih Sıtkı Gör’ün şiirinde buraya kadar olan şiirlerden farklı olarak bahar sarhoşluğuna yer verilir. Gülhane Parkı’na baharın gelişi onu bahar sarhoşluğu içinde bırakacakken son anda bu durumdan kurtulur:

*“Gözlerime mil çekeceklerdi, kurtardın.
Ellerime bahar bulaşacaktı Gülhane Parkında.”⁹⁷⁴*

dizeleriyle Gülhane Parkı’na baharın gelişini farklı bir şekilde yorumlar. Baharın gelişi İstanbul’a ayrı bir büyü katar. Bahar neredeyse şairi bütün çekiciliğiyle çarpacaktır. Şair bunun farkındadır.

⁹⁷¹ Gavsi Ozansoy, *Harman Sonunda Gelen*, İstanbul, 1945, s.15.

⁹⁷² Ozansoy, *a.g.e.*, s. 15.

⁹⁷³ Mümtaz Zeki Taşkın, *Varyete*, Ankara, 1949, s.36.

⁹⁷⁴ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.37.

Ali Püsküllüoğlu da *Lunapark* şiirinde, Gülhane’de bir şenlik gecesini anlatır. Orada o esnada bulunan herkes, lunaparkla çocukluğuna döner. Bu şiir de Salih Sıtkı Gör’ün şiiri gibi parktaki neşeyi, yaşama sevincini öne çıkarır:

*“Gülhane’de o şenlik gecesi
Herkes güler kahkahalarla
Birisi göklerde uçar
Birisi aydedeye el eder*

*Hepimizin aklında bir hâtıra
Işıklar renk renk içimize yağar
Çocukluğun şi’ri çeker bizi
Memnunuz işte yaşamaktan
Şeniz işte oyuncaklar ortasında.”⁹⁷⁵*

Attila İlhan *sunu su* şiirinde eylül ayını, çamurda yatan bir ceset imgesiyle ele alır. Bu ceset Gülhane Parkı’ndadır. Ağzından kan akmaktadır. Gülhane Parkı’nda sonbahar alışılmamış bir imgeyle ele alınmıştır:

*“eylül’ün cesedi çamurda yatıyordu
gülhane parkı’nda bıçaklamışlar
cesedin ağzından kan akıyordu
kıpkızıl kızıl sakalları uzamıştı”⁹⁷⁶*

Daha sonra bir vehim unsuru ön plana çıkar. Suna Su olarak adlandırılan kişi korku içindedir. Çünkü Eylül’ün gözleri camlardan bakmaktadır. Bu da alışılmışın dışında bir yaklaşımdır. Çünkü eylül ve sonbahar çoğunlukla hüznü hatırlatırlar ve bu yönleriyle işlenirler. Ancak bu şiirde korku veren bir unsur olarak kullanılmıştır. Şair, sonbaharın İstanbul’a her sene eylül ayında aynı vehim ve korkuyu beraberinde getirerek geldiğini söyler. Sonbahar bu canı yönüyle İstanbul’a gelir ama utancını da gizleyemez:

*“her sene bir eylül bıçaklanır
ufuktan martılar dökülüştür
sonbahar istanbul’dan utanır
kanlı ellerini saklar utanır”⁹⁷⁷*

Kapalı ve kasvetli hava İstanbul’a çepeçevre kuşatır. Gökyüzü ve deniz kurşunî bir renk alınca İstanbul da baştanbaşa sonbahar griliğine bulanır:

*“ufuktan martılar dökülüştür
denizin gözü kanlanmıştır
içimdeki volkan uyanmıştır
İstanbul kül rengi yıkanmıştır
ellerine eylül bulaşır*

⁹⁷⁵ Ali Püsküllüoğlu, *Karanfilli Sakı*, İstanbul, 1958, s.57-58.

⁹⁷⁶ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1997, s.10-12.

⁹⁷⁷ İlhan, *a.g.e.*, s.11.

*kalbini bir yerlere koyamaz
düşünür düşünür düşünür”⁹⁷⁸*

Necati Cumalı'nın *Gülhane'den* şiiri, Gülhane Parkı'nda dolaşan bir serseriye anlatır. Bu kişi yaz kış avare dolaşan tiplerdendir. Ve Gülhane Parkı'ndadır. Şerif Aktaş, Necati Cumalı'nın yaşanmış bir hadisenin, gözlemlenmiş bir manzaranın kendisinde uyandırdığı duygu halini veya intibayı şiirle ifade etme yolunu seçtiğini söyler.⁹⁷⁹ Bu özellik, Gülhane'den şiirinde de fark edilir:

*“Havalar böyle soğuk giderse
Kaldırır ceketinin yakalarını
Çengelli iğneyle tutturuverirsin*

*Serseri derler senin gibisine
Eline üç beş kuruş geçer
Gider şaraba verirsin*

*Gözlerin ayakkabıların ucunda
Ellerin pantolon ceplerinde
Ne düşünürsün be mübarek
Sen de mi entelektüelsin”⁹⁸⁰*

Bu bölümde Mehmet Deligönül, Gavsî Ozansoy ve Mümtaz Zeki Taşkın'ın şiirlerinde Gülhane parkı, sessiz, huzur veren bir ortam olarak ele alınır. Salih Sıtkı Gör ve Ali Püsküllüoğlu'nda yaşama sevinci aşılayan bir mekândır. Necati Cumalı da parktaki bir meczuba yer vererek parkın evsizlere barınak olmasını öne çıkarır. Atilla İlhan ise Gülhane Parkı'nın sonbaharın korkunçlaştırdığı bir yer olarak görür.

1.30.2. Sultanahmet'te Bir Park

Bu bölümde tek şiir yer alır. Sultanahmet'teki bir parka yer verilen şiirde parkın adı geçmez. İlhan Demiraslan, *Sultanahmet Şiiri* adlı manzumesinde Sultanahmet'teki bir sıranın ağzından gözlemlerine yer verir. Sıra, Sultanahmet parkındaki hareketliliği kendi gözlemleriyle anlatır. Bu parkta gördüğü sıra, burada soluklanan insanların hepsinin hikâyelerini bilir. Bu hikâyelerin ardında trajik hayatlar gizlidir. Bu hayatlar, parktaki sıranın her zerresine işlenmiş gibidir:

*“Ben bir yeşil sırayım benim dilim yok
İstanbulda Sultanahmet parkındayım
Bilir misiniz sıraların da hikâyesi vardır
Mesela ben her şeyin farkındayım.*

*Başucumda uzar yeşil ağaç
Yeşil ağacın göğsünde bıçak yarası*

⁹⁷⁸ İlhan, *a.g.e.*, s.11.

⁹⁷⁹ Şerif Aktaş, “Necati Cumalı”, *Türk Dili*, C: 58, S: 454, Ekim 1989, s.199.

⁹⁸⁰ Necati Cumalı, *Güzel Aydınlik*, İstanbul, 1951, s. 41.

*Ağacın değil –terlikçinin- göğsünde
Bilmem ki hâlâ bekler mi anası.”⁹⁸¹*

1.30.3.Diğer Parklar

Bu bölümde yalnızca Sunullah Arısoy’a ait bir şiir vardır. Bu şiirde ismi belirtilmeyen İstanbul’daki bir parka yer verilir. *Park* adlı bu şiirde parkın ismi verilmemiştir; ancak şair İstanbul’daki bu parkta bir tılsım bulur. Bu parka her gittiğinde, sıraya her oturduğunda ayrı bir hisse kapılır. Karşısında Marmara, Üsküdar ve Haydarpaşa vardır, hissettikleri ise “iç sızısı”dır:

*“Nedir sendeki tılsım;
Ki her oturuşumda sırana,
Bir tuhaf olurum?
Âşık gibi, sarhoş gibi, derdli gibi...
İşte karşıda Üsküdar, Haydarpaşa
Ve geçen bütün çocukluğum...
Kalaylı boş bir sini gibidir.
Önümden Marmara!...
Yalnız «iç sızısı»dır duyduğum...”⁹⁸²*

Şair, parktaki mesut insanları görür ve hüznü artar, memleketini, annesini hatırlar. O park aslında şaire dertlerini hatırlatır:

*“Çiftler geçer, yan yana, kol kola, baş başa
Âşıklar öpüşür sıralarında...
Çocuklar –tasasız ve hür- gülüşür...
Ben şehrin ışıklarına dalarım...
Ve bilirim ki şu anda,
Anam ocak başında,
Bir türkü vardır dudaklarında, hâlince,
Beni düşünüür!”⁹⁸³*

Bu park, şaire yalnızlığını, annesine ve memleketine duyduğu özlemini hatırlatır.

1.31. DOĞA

Doğa başlığı altında *Deniz ve İstanbul’un Şifalı Suları* başlığıyla İstanbul’un sularını ele aldık. İstanbul için suyun büyük bir önemi vardır. Buna bağlı olarak da İstanbul’un Suları ve deniziyle ilgili şiirlerin bulunması kaçınılmazdır. Nitekim bu bölümde denizle ilgili şiirlerin fazlalığı da bu durumla bağlantılıdır.

⁹⁸¹ İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952, s.45.

⁹⁸² M. Sunullah Arısoy, *Garipler Treni*, İstanbul, 1948, s.11.

⁹⁸³ Arısoy ,a.g.e, s.11.

1.31.1. Deniz

Deniz başlığı tezimizin mekân kısmındaki en geniş bölümlerden biridir. Bu bölümde yer alan elli bir şiirde deniz, birçok farklı yaklaşımla ele alınmıştır. Bu şiirlerden ilki İdris Ahmet Pura'nın *İstanbul* şiiridir. Pura, Marmara'nın güzelleştirdiği İstanbul'u bol benzetme ve tasvirlerle bir tablo gibi anlatır:

*“İşıklar dantel örер atlastan Marmara’ya,
Yontulmuş kalemlerdir upuzun minareler:
Ufka kızıl renklerle kübik şekiller çizer.
Surlar bir şasi olur bu güzel manzaraya.”⁹⁸⁴*

Ebubekir Hazım'ın *Marmara'nın Venüsü* şiiri manzum bir masaldır. Şair, sükûnet ve huzurun hâkim olduğu bir Marmara akşamındadır. O sırada denize çok yakındır. Hafif ve ılık bir rüzgâr çıkar ve tan yeri yavaş yavaş ağarır. Dağlar mor gölgelerle kaplanır, havaya sürü sürü bulutlar dağılır. Uykuya dalmış olan deniz uyanır. Sahilin ıssızlığı yerini canlılığa bırakır ve çok güzel bir çoban kızı soyunarak suya girer. Şair, bu güzel kızı unutamadığını söyler. Marmara şiirde bu vesileyle geçer. Tabiat unsurları şiirde ön plana tutulmuştur. Abdülkadir Hayber, Ebubekir Hazım Tepeyran'ın şiirlerinde insan ve tabiatın iç içe olduğunu söyler.⁹⁸⁵ Marmara'nın Venüsü şiiri bu tespiti iyi bir örnektir:

*“Pek yakındım denize, gece sona ererken,
Zühre gümüş tacını ufk üstüne sererken.
Gök bulanık, yer donuk, hava durgun ve serin;
Ne ses var, ne hareket, ne ışık var bir yerde;
Ne bir şeyde belli renk, ne rikkat şekillerde;
Gök derin, deryâ derin, umûmi sükût derin.*

*Arkadan gelen dalga baş eğip bükülerek
Karşıladi, üstünden inciler dökülerek.
Venüs girdi denize; yayıldı tel tel saç
Altın, gümüş benekli, oynak atlas üstüne,
Sanki aksetdi güneş mâvi elmas üstüne,
Hiç unutmam bu güneş rengine güzel saçı.”⁹⁸⁶*

Marmara'yı renklerle anlatan:

*Mor Marmara bir başka biçimde
Bir lav gibi bir nehr olacaktı;
Ey sevgili sen vardın içimde
Enginde doğup kumsala aktı.”⁹⁸⁷*

⁹⁸⁴ İdris Ahmet Pura, *Bir Ses İki Nağme*, İstanbul, 1931, s.13.

⁹⁸⁵ Abdülkadir Hayber, *Ebubekir Hazım Tepeyran*, Ankara, 1988, s.30.

⁹⁸⁶ Ebubekir Hazım, *Kar Çiçekleri*, İstanbul, 1932, s.21-22.

⁹⁸⁷ Fehmi Hilmi, *Gölde Sabah*, İstanbul, 1934, s.33-34.

dizeleri Fehmi Hilmi Cumalıoğlu'nun *Mehtap* şiirine aittir. Şair, Marmara'nın güzelliğinin mehtapla birleştiğini anlatır. Mehtap vaktinde Marmara bir tablo kadar güzeldir. Her tarafta yangın çıkmış gibidir ve bu renk armonisi bir masal atmosferi oluşturur.

Fuat Şükrü Dilbilen'in *Marmara Denizi* şiirinde Marmara, güzelliğiyle değerli taşlarla bezenmiş bir ziynet eşyasına benzetilir. Bu benzetmeyle eşsizliğine vurgu yapılır. Marmara'nın adaları da gösterişli ve zengin dullara benzetilir:

“Koca bir çekmece elmasla dolu
Açamaz hiç onu bir Tanrı kulu.
Bu kilitler ne aşınmaz dağlar
Düşmana karşı çelikten ağlar.”⁹⁸⁸

Ayel'in *Marmara* şiirinde Marmara, mehtapta güzelliğe bürünür. Boğaz mehtap vakti Dicle'ye, Nil'e benzer. Ay, bir anda denizin çehresini değiştirir. Sandaldan gördüğü eşsiz Manzara karşısında büyülenen şair, Marmara'yı bu haliyle Dicle ve Nil'e benzetir:

“Ay çıksa Boğaz andıracak Dicle'yi, Nil'i,
Zulmette bir âmâ gibidir. Yok ki delili!”⁹⁸⁹

İdris Ahmet Pura, Sarayburnu'ndan İstanbul'u seyreder. Burada gördüğü manzara, saraylar ve Marmara'dır:

“Sağımda saray, solumda saray:
Bir kukumav yuvası gibi Topkapı,
Baş üstünde taşınan bir koz helvası
Tablasına benziyor bağdaşan Dolmabahçe.”⁹⁹⁰

Marmara, İstanbul'un güzellikleri arasında kendine has bir güzellikle bir kadın gibi şuhur:

“Önümden iki deniz birbirine girmede:
Marmara kadın gibi civelek”⁹⁹¹

Suat Giray, *Emirgânda* adlı bu dörtlükte denizin güzelliğine vurgu yapar. Denize duyulan tutkunun yoğun olarak yer aldığı şiirde İstanbul'un denizin ortasındaki güzelliği bir tablo gibi tasvir edilir. Koku unsuru da kullanılarak tuzlu su, yosun ve deniz kokusuyla bu tabloya daha fazla canlılık kazandırılır. Sonuçta ortaya insanı kendine çeken, yaşama sevinci aşılayan, mutluluk veren bir manzara çıkar:

⁹⁸⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.26.

⁹⁸⁹ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.38.

⁹⁹⁰ İdris Ahmet Pura, *Bitmiyen Mevsim*, İstanbul, 1945, s.13.

⁹⁹¹ Pura, *a.g.e.*, s.13.

*“Burnumda tuzlu su kokusu, deniz kokusu, yosun kokusu
Dudaklarımda doğup büyüdüğüm Karadeniz rüzgârlarının nemi
Sağımda Rumelihisarı, önümde nehir gibi akan masmavi su
Ortasında kalbim gibi sallantıda bir gemi...”⁹⁹²*

Sebahattin Aydın Sayan, *İstanbul* şiirinde İstanbul’un geçmişine bir yolculuk yapar. İstanbul uğruna mücadele edip ölenleri hatırlar. Bu şehrin ezan sesleri toprağının altındakileri vecde getirir. Şair daha sonra ışıklı ve berrak Marmara’nın güzelliğini ön plana çıkarır. Marmara’yı denizlerin incisi olarak niteleyen şaire göre Marmara’nın bir insanın hayatının her çağında ayrı bir anlamı ve güzelliği vardır. Çocukken bir oyuncak, delikanlılık çağında “melek yüzlü sevgili” ve yaşlılıkta son günlerin melâlidir Marmara:

*“Güne günaydın diyen
Gün ışıkları gibi,
Beyaz köpükleriyle parlar güler yüzlü Marmara.
Âşıklarına ninni söyleyen Küçüksu,
Hele sıra sıra adalar,
Sürükler beni mavi ufuklara bir çocuk kadar.
Ey denizler incisi,
Her yaşın eğlencesi;
Çocuk gönüllerde oyuncak,
Delikanlı çağında melek yüzlü sevgili,
Son günlerin melâli vefakâr hatıralar.”⁹⁹³*

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Büyük Misafir* şiirinde İstanbul’un fetihten sonra kısa sürede gösterdiği ilerlemeye dikkat çeker. İstanbul fetihten sonra gösterdiği ilerlemeyi ve Fatih’e olan hayranlığını dile getiren şair, İstanbul’un bir daha Fatih gibi bir misafiri ağırlayamayacağını söyler. Marmara’nın güzelliğini över ve bu güzelliği eşsiz bulur:

*“Bir sevinç incilemiş gözleri yaşlar yerine;
İzi üstünde gül açmış kapanan her yaranın;
Bir bahar yağmuru hâlinde, derinden derine,
Çağlıyor her yanı alkışla Marmaranın”⁹⁹⁴*

M. Faruk Gürtunca, *Marmara Kıyıları* şiirinde Marmara kıyılarındaki bir manzaraya yer verir. Deniz temalı birçok şiirde görülen klasik bir tasvire rastlarız. Tabiat burada, olanca güzelliğiyle şairi karşılar.

*“Kıyılarda kızağa çekilmiş birkaç taka,
Dumanlanan «Katırlı dağları» karşı yaka...”*

⁹⁹² Suat Giray, *Ümitsiz Rüya*, İstanbul, 1955, s.56.

⁹⁹³ Sebahattin Aydın Sayan, *Avuçlarımızdaki Çizgiler*, Ankara, 1959, s.39-40.

⁹⁹⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecen ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.154.

*Sularda yıkananlar: beldenin yıldızları,
Enginlerde kayalar sanki deniz kızları!... ”*⁹⁹⁵

Gürtunca *Marmara* şiirinde ise Marmara’dan bir manzaraya yer verir. Bu manzara bir tablo gibi etkileyici ve güzeldir. Engin ve mavi sular insana sonsuzluk hissi verir. Bir taraftan de denizin üstünde günlük hayat devam eder. Uzaktan görülen yelkenler ve tahtası şişsin diye batırılmış kayıklar görülür:

*“Engin, masmavi sular... Uykusunda Marmara...
Uzakta birkaç yelken görünüyor bir ara...
Kıyıya yakın yerde birkaç kara gölge var:
Tahtası şişsin diye batırılmış kayıklar!... ”*⁹⁹⁶

Mualla Anıl, *Denizde İstanbul* şiirinde denizin, İstanbul’a ayrı bir güzellik ve büyü kattığını söyler. Denizden İstanbul’un manzarası insanı kendine çeker. Gündüz farklı, gece farklı bir güzelliğe bürünür. Mehtapta bu güzellik farklı bir özelliğe bürünerek kendini gösterir:

*“Kalamış’tan doğunca güneş,
Moda’yı alevlendirir bir ateş...
Fener uykuda,
Yelkenler suda... ”*⁹⁹⁷

İbrahim Tarık Çakmak *Marmara’da Akşam* şiirinde Marmara’da akşamın güzelliğini över. Akşam vakti yine bir masal atmosferi oluşturur. Şair, gurup vaktinde renklerle oluşan büyü bir tabloyu trenden seyreder:

*“Trenimiz denize dökülmek ister gibi
Marmara sahilinde dolaşarak akıyor.
Akşam oluyor güneş ürperip titrer gibi,
Ufukta suya giren kadın gibi bakıyor.*

*Sonra kızıl saçlı bir çocuk olup sulara,
Ağzını dayayarak içer yakut denizi.
Şiir dolu gölgeler çöküyor kuytulara,
Götürüyor yol günün battığı yere bizi.”*⁹⁹⁸

A. Şeref Güzelyazıcı’nın:

*“Gül rengi akşamın dağılırken ufuklara,
Bahçende yandı aşkımızın al cihanları...
Rüyalı bir bahar ile tüllendi Marmara,*

⁹⁹⁵ M. Faruk Gürtunca, *Anadolu*, İstanbul, tarihsiz, s.38.

⁹⁹⁶ Gürtunca, a.g.e, s.37.

⁹⁹⁷ Mualla Anıl, *Savrulan Yapraklar*, tarihsiz, s.41.

⁹⁹⁸ İbrahim Tarık Çakmak, *Yalnızlığım*, İstanbul, 1937, s.21.

Yer yer bulutlar açtı gönüü erguvanları.”⁹⁹⁹

dörtlüğünün yer aldığı *Bahçende Bir Gece* şiirinde akşam vakti Marmara'nın güzelliğini ve aşkı ön plana çıkarır. Hayli uzunca şiirinde âşık olduğu kadını öven şairin sevgilisi gurup vaktinde bambaşka bir güzelliğe bürünür.

Edip Ayel, Marmara'da güneşin batışının bir sırlı çekiçten çıkan binlerce kıvılcımla başladığını söyler. Bülbül de bu âhengi tamamlayacak, “Uşşak, Hicaz ve Eviçten” sesler verecektir. Şair, güneşin gurup vaktinde oluşturduğu kızılığın denizin göğsüne gonca takılmasına benzetir:

*“Bir el takacak Marmara'nın göğsüne gonca,
Bülbül ötecek belki de dallarda sevinçten.”¹⁰⁰⁰*

Fahrettin İnal, *Denizde Akşam* şiirinde Marmara'da gurup vaktini anlatır. Sahillerin sessizliği ve hüznü akşamın gelişyle artar. Akşam beraberinde sakin ve durgun bir havayı da getirir. Güneş, dalgaları, denizin bağrını ve etrafı yakarak kaybolurken, Marmara da yanar:

*“Yaktı bir gün, solarak gül gibi, şen dalgaları,
Yaktı çılgın denizin bağrını, etraf yandı...
Kıvrıp fırladı sahillere bir tülle yarı,
Mavi gözlerle beyaz Marmara sonsuz, yandı...”¹⁰⁰¹*

O. Ferda Güley, *Marmarada Saatler* şiirinde Marmara'da gurup vaktine yer verir. Bol benzetmelerle anlatılan gurup vakti hüznüldür. Sahilde ağlayan hazin bir ney gurup vaktinin hüznünü artırır. Marmara yavaş yavaş mehtaba boyanır:

*“Boğulurken çırpındı denizde güneş epey,
Tabiat; kızıl bir şal sararken ufuklara.
Şimdi artık ağlıyor sahilde hazin bir ney,
Yavaş yavaş mehtaba boyanıyor Marmara...”¹⁰⁰²*

A. Şeref Güzelyazıcı, Gurup vaktinin anlatıldığı *Gurup* şiirinde hüznü yer verir. Mevsim, sonbahardır ve bu mevsimde her yere bir hüznün hâkimdir. Yılın son gülleri yapraklarını dökerken bu hüznü de artar. Şair, pembe hülyalara dargın, sarışın bir eylülün hıçkırıklarını duyar. Bu, artık tabiatın ölmeye başlayacağını habercisidir. Güneş, bu hüznünden dolayı hıçkırıklara boğulur. Çamları da hicranı diriltir, ayrılığı hatırlatan kokular sarmıştır:

“Sahilin gölgeli koynunda süzüldükçe sular,

⁹⁹⁹ A. Şeref Güzelyazıcı, *Eylül Yaprakları*, İstanbul, 1938, s.28-29.

¹⁰⁰⁰ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.21.

¹⁰⁰¹ Fahrettin İnal, *Bir Rüzgâr Buradan Esti*, Ankara, 1960, s.12-13.

¹⁰⁰² O.Ferda Güley, *Yolculuk*, tarihsiz, İstanbul, s.13-14.

*Akşamın gizli alev şi'ri kanar her yarada.
Sarıyor çamları, hicranı diriltten kokular;
Hiçkırıklarla gömüldükçe güneş Marmara'da.*"¹⁰⁰³

Güzelyazıcı'nın *Batılar Gölgesinde* şiirinin de dikkat çeken teması hüzündür. Akşam vakti dağların sisleri denize inerken şair mahzun bir şekilde uzaklara dalar ve ruhunu acı hisler bürür. Kendini güneşten daha çılgın kanayan bir yaraya benzetir. Ayrılığın rengini içmiştir, bu yüzden gecelerden daha karadır:

*"Dağların sisleri indikçe her akşam denize,
Güneşin battığı yerden dalarım bazan aya.
Bürünüp gün batısından dağılan penbe ize,
Yayılırdım acı hislerle bütün Marmara'ya.*

*Ben güneşten daha çılgın kanayan bir yarayım,
Kanlı bir mendile benzer beni sardıkça sular,
Ayrılık rengini içtim... gecelerden karayım,
Hiçkırır nâmum, akşamla karardıkça sular..."*¹⁰⁰⁴

Şairin *Dalgalar* şiirine de hüznün hâkimdir. Ölümü düşünerek üzüdür. Dalgaları da bu acısına ortak eder. Gönü dertle doludur ve Marmara gibi her an taşmaya hazırdır. Bu yüzden dalgaların onu alarak sürükleyip uzaklara götürmesini ister:

*"Akarken Boğaz'dan mavi engine,
Sahilden beni de alın dalgalar,
Güneşin toz penbe, soluk rengine,
Gül gibi na'sımı salın dalgalar.*

*Kapansın aşkımın kızıl yarası,
Silinsin içimin her hatırası.
Taşarken gönlümün dert Marmarası
Bir derin hayrete dalın dalgalar."*¹⁰⁰⁵

Mehmed Kâmil, *Uygun Adım* şiirinde ayrılık acısına vurgu yapar. Şiire hüznün hâkimdir. İçinde derin bir hasret ve ayrılık acısı vardır. Bu ayrılık acısı şairi sarsar:

*"Oturmuşun Doğanaslan düzüne,
Güneş vurmuş Marmara'nın yüzüne,
İçindeki bu hasretlik, sızı ne?"*¹⁰⁰⁶

Baki Süha Ediboğlu da *Kış Günlüğünden Bir Yaprak* şiirinde, bir martı kanadında anılara gömülür. Martının uçuşuyla geçmişe döner. Ardından yağan

¹⁰⁰³ A. Şeref Güzelyazıcı, *Eylül Yaprakları*, İstanbul, 1938, s.62-63.

¹⁰⁰⁴ Güzelyazıcı, *a.g.e.*, s.66-67.

¹⁰⁰⁵ Güzelyazıcı, *a.ge.*, s.78-79.

¹⁰⁰⁶ Mehmed Kâmil, *Dünya Güzel Olmalı*, Ankara, 1954, s.46.

yağmur da anılarını daha da derinleştirir. İstanbul'a dair hatıralarını canlandırır. Camların ardındaki bir çehreyi hatırlar ve hüzünlenir:

*“Haliçten kalkan martı
Beykoza süzülüyor
Sen yine camların ardındasın
Yüzünde beyazlığı ev içinin”¹⁰⁰⁷*

Fahrettin İnal, *Mehtaptan İlhamlar* şiirinde bir Marmara akşamını anlatır. Bir akşam vakti mehtapta dolaşmaya çıkan şair, kendini yalnız hissederken bir anda ayrılık acısını hatırlar. Kendini derin bir keder içinde bulur. Sevgilisinin hayali karşısına çıkar. Şair, ayrılık acısını bir kez daha bütün benliğinde hissederek:

*“Ruhumla okşamıştım gece bütün yerleri,
Mehtaplı dalgalarda çırpınan billûr peri...
Dolaştım çılgınca ben kalbimdeki serapla...
Gizli gizli dertleştirm bir kayadan mehtapla...
Sandım ki ben o akşam yalnız benimdi, yalnız,
Yanımdaki korudan bir şen çırpınış ansız
Döküldü Marmara'ya sokuldu benliğime...”¹⁰⁰⁸*

Denizin insana mutluluk veren yönüne dikkat çeken Mualla Anıl, *Mavi Ses* şiirinde, denizle mutlu olduğunu dile getirir. Denizin üzerindeki ihtişamlı, ısıltılı gemiler, yelkenliler onun için de bir şey ifade etmez. O, Marmara'nın kalbini taka sesinde duyar. Denizin üzerinde gördüğü gösterişli gemilerin doğayla tezat hareketliliği Boğaz'ın mavi sularında susar. Artık duyduğu yalnızca olanca munisliğiyle taka sesidir. Bu taka sesi onu çok uzaklara götürür. Bu sesle acılarından uzaklaşır:

*“Boğazın mavi sularında
Sustu her şey...
Bu ses,
Bir heves
Gibi geçmedi gönül bahçelerinden...
Ah bu taka sesi,
Bu yeşil, bu mavi, pırıltılı ses,
Döndürüyor başımı,
Dindiriyor gözyaşımı...”¹⁰⁰⁹*

Cumalıoğlu'nun *Öyle Bir Yaz Ki Geçti* şiirinde ise deniz geçmişe dair iyi anılar çağrıştırmaz. Vapur düdüğü bile şairin derisinde diken diken bir ürperidir. Geçmişe söver gibi öter. Sularda geçmişe dair bir iz arar ve görünce de ürperir. Deniz, şairin hatıralarını kemiriyor gibidir:

“Gönlüm suya gömülü ne zaman suda bir iz

¹⁰⁰⁷ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.14.

¹⁰⁰⁸ Fahrettin İnal, *Bir Rüzgâr Buradan Esti*, Ankara, 1960, s.88.

¹⁰⁰⁹ Mualla Anıl, *Külde Kıvılcım*, İstanbul, tarihsiz, s.43-44.

*Görsem biraz ürperir, azıcık aldanırım.
Hırçınlaşsa dalgalar içim yanar da deniz
Ah hatıralarımı kemiriyor sanırım.”¹⁰¹⁰*

Yahya Kemal’in *Açık Deniz* şiiri de denizi farklı bir yaklaşımla ele alışıyla dikkat çeker. Selim Çonoğlu, şiirin tamamına, ataların gök kubbede bıraktıkları hoş sedanın ve fethi arayan insanın duygularının hâkim olduğunu söyler. Çonoğlu, Şairin, kendisiyle denizin ruhu arasında bu bağlamda bir ilişki kurmasını şairin bir türlü ayak uyduramadığı ve benimseyemediği bu yapay ortamdan kaçmak istemesine bağlar.¹⁰¹¹ Bu kaçış, bir özlem duygusunu da beraberinde getirir. Bu hem geçmişin parlak günlerine hem de sonsuzluğa duyulan özlemdir. Denizde sonsuzluğun çağrısını bulan şair, aynı zamanda denizin durgunluğunda mistik bir arayışın izlerini de bulur. Ulaşmak istediği sonsuzluk belki de denizin durgunluğunda, sükûnetinde gizlidir:

*“Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğu tadı!
Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr!
Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;
Gittim o son diyâra ki serhaddidir yerin
Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!”¹⁰¹²*

Yahya Kemal, vatanın karamsar hali karşısında yine geçmişin şanlı günlerine sığınır. Şiirde *“Türk milletinin asırlar süren sonsuzluğa açılma, yeni yerler fethetme serüveni vardır.”*¹⁰¹³ Hasan Kolcu’nun tespitiyle *“Yaşadığı andan tat almayan, hoşnut olmayan, beğenmeyen Yahya Kemal, yarınlara dair ümitsizliğin etkisiyle geçmişi özler. Ferdî ve sosyal –toplumsal geçmişine, başka bir deyişle tarihine- tarihe sığınır.”*¹⁰¹⁴ Bu şiirde sınırlı olanı aşma ve sonsuzluğa ulaşma hayali vardır:

*“Mağlûpken ordu, yash dururken bütün vatan,
Rü’yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.”¹⁰¹⁵*

Bu, realiteden kaçış, denize sığınıştır. Şair, aradığı sonsuzluk duygusunu ve huzuru denizde bulur:

*“Garbin ucunda, son kıydan en gürültülü
Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,*

¹⁰¹⁰ Fehmi Hilmi Cumalıoğlu, *Senin İçin*, İstanbul, 1936, s.14.

¹⁰¹¹ Selim Çonoğlu, “Denizin Çağrısı: Yahya Kemal’in Şiirlerinde Deniz”, *Bir Medeniyati Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.307.

¹⁰¹² Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.15.

¹⁰¹³ Şerife Çağın, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Ufuk”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s.317.

¹⁰¹⁴ Hasan Kolcu, “Yahya Kemal’de Deniz ve Sonsuzluk”, *Bir Medeniyati Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.297.

¹⁰¹⁵ Yahya Kemal Beyatlı, s.15.

Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;”¹⁰¹⁶

Yahya Kemal Beyatlı, denizi İstanbul’un ayrılmaz ve önemli bir parçası olarak görür. Denizin onun için birçok anlamı vardır. En çok da onu sonsuzluğa ve fethin parlak günlerine götüren bir “âlem-i hayal”dir. “*Sevdiği semtlerin birçoğu deniz kıyısındadır ve güzellikleri denizle tamamlamaktadır.*”¹⁰¹⁷ Şairin her zaman huzuru arayan ruhu, denizin durgun suyuyla dinlenir. Sonsuzluğun yanı sıra geçmiş günleri de bu durgun sulara bulur. *Deniz* şiiri de Hasan Kolcu’nun tespitiyle, onun sonsuzluğu konu olarak işlediği şiirlerindedir.¹⁰¹⁸ Şair, ölgün diye nitelendirdiği denizin sularına dalar ve bir anda kendini başka bir âleme geçmiş halde bulur. Uhrevî bir boyuta geçen şairin “şehrin eleminden bir uzak merhalede” olduğunu söylemesi bu hislere kaçış duygusunun da dâhil olduğunu gösterir:

*“Bir gün deniz ölgündü. Bir oltayla balıkta,
Kuşlar gibi yalnız, yapayalnızdım açıkta.
Şehrin eleminden bir uzak merhaledeydim,
Fânîleri gökten ayıran perdeye değdim.”¹⁰¹⁹*

Bu âlem içinde bir süre kalan şair, faniliğini hisetmenin ağırlığı altında ezilir ve oradan ayrılmak ister. Tam o sırada “deniz insanı” durgun denizden çıkar ve şaire varlığının hendesesinden kurtulması gerektiğini söyler:

*“Baktım ki deniz insanı durgun suyu yardı,
Bir dev gibi mûnis ve yosun saçları vardı.
Durdum, dedi:*

*"Mâdam ki deniz rûhuna sır verdi sesinden.
Gel kurtul o dar varlığının hendesesinden!
Son zevkin eğer aşk ise ummâna karış, tat!
Boynundan o cânan dediğin lâşeyi silk, at!*

*Ummâna çıkar burda bugün beklediğin yol,
At kalbini girdâba, açıl engine, rûh ol!"¹⁰²⁰*

Şair, *Deniz Türküsü* şiirinde de hayal âlemine vurgu yapar. Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden ve gitmek için bir akşam saatini seçen yelkenlinin rotası belli değildir. Yelkenli istiaresiyle insanı işaret eden şair, ömrünün geçtiği sahilden uzaklaştıkça hayâlinde doğan âleme yaklaşan yelkenlinin yeni bir dünya keşfedeceğini düşünür. Ahmet Hamdi Tanpınar, bu manzumenin “*baştan aşağıya*

¹⁰¹⁶ Beyatlı, *a.g.e.*, s.15.

¹⁰¹⁷ Mehmet Törenek, “Yahya Kemal ve Deniz”, *50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim-2 Kasım 2008, Üsküp, s.165.

¹⁰¹⁸ Hasan Kolcu, “Yahya Kemal’de Deniz ve Sonsuzluk”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.302.

¹⁰¹⁹ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.133-134.

¹⁰²⁰ Beyatlı, *a.g.e.*, s.133-134.

yıldızlı bir gök veya hâkim bir ufuk noktasından seyredilen bir deniz manzarası”¹⁰²¹ olduğunu söyler. Deniz, bu hayal âlemine giden insanı buraya ulaştıracak bir yol vazifesi görür:

“Ömrünün geçtiği sâhilden uzaklaştıkça
Ve hayâlinde doğan âleme yaklaştıkça,
Dalga kıvrımları ardında büyür tenhâlık
Başka bir çerçevedir, git gide, dünyâ artık.
Daldığın mihveri, gittikçe, sarar başka ziyâ;
Mâvidir her taraf, üstün gece, altın deryâ...”¹⁰²²

Yahya Kemal, masal unsurunu kullanmayı uygun bulur. Çünkü yolculuğun mutlu sonla bitmesini ister. Yine burada da kaçış duygusunu fark edebiliriz. Şair, realitenin katı çehresinden uzaklaşmayı istediği için uzun bir masala dönüşmesini istediği yolda yıldızlarla baş başa kalmayı arzular:

“Yol da benzer hem uzun, hem de güzel bir masala
O saatler ki geçer başbaşa yıldızlarla.”¹⁰²³

İnsanın bu âlemde hayal ettiği müddetçe yaşadığını berceste bir mısrayla vurgulayan şair, hayalin bir sınırı olmadığını da hatırlatır:

“Yürü! Hür mâviliğin bittiği son hadde kadar!...
İnsan, âlemde hayâl ettiği müddetçe yaşar.”¹⁰²⁴

Edip Ayel, *Hayâlabad* şiirinde Marmara’dan hareketle geçmişin parlak günlerini hatırlar. Şiirin başında şairin de belirttiği gibi İstanbul’a kaside tarzında yazılmış olan manzumede İstanbul’u öven şair, o ihtişamlı günlerde yaşayıp kısa süreliğine de olsa dünyaya hükmetmeyi hayal eder. Böylece “küfür ehlinde hınç” almayı arzular. Şiirin bu bölümünde Marmara’nın meltemi çok eskiye ait, şairin bilmediği bir dil konuşur. Şair, Marmara’nın ufuklarını “Türk” olarak görür ve hep böyle hayal eder. Duaları da bu doğrultudadır:

“Bir başka dil konuşmada enginde meltemin,
Ey Türk ufuklu Marmara, bilsem o dil nece!

Ettim dua ki eylesin İstanbul ufkuna
Rabbim şerefli ırkını tâ haşre dek ece.”¹⁰²⁵

Edip Ayel, bir başka *Marmara* adlı şiirinde Marmara’nın göğüyle, koyları ve kıyılarıyla bir efsaneyi andırdığını söyler. Su, bazen kadın gibi hırçındır, ama hâkim

¹⁰²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Deniz Türküsü ve Yahya Kemal”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul, 1998, s.319.

¹⁰²² Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s. 96-97.

¹⁰²³ Beyatlı, *a.g.e.*, s.96-97.

¹⁰²⁴ Beyatlı, *a.g.e.*, s.96-97.

¹⁰²⁵ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.9-10.

olan genel hava sükûnludur. Şair, bu sükûnet içinde geçmiş günleri hatırlamamayı istese de buna imkân yoktur:

*“Efsane gelir insana gök, dağ, kıyı, derya;
Sevdaya kurar koydaki çamlar nice bin tak!
Âşık adanın şi’rine bak Marmara güya,
Girmiş yatıyor Heybeli’nin koynuna çıplak!
Kumsalda uzanmış gerinirken deli arzu
Geçmiş günü yâd eylememek candan emelken,
Kuşlar yapacak sevgiyi bin şarkıya mevzû,
Bazan da kadınlar gibi hırçınlaşacak su,
Hulya gelecek sanki ufuktan pupa yelken!”¹⁰²⁶*

Güneş batmaya başlayınca bir nar gibi kızarır. Ay, buluttan kır atıyla gelip gökyüzündeki yerini alacaktır. Bazen de ay, gökten suya inmiş gibidir. Denizin rengi bazen gökyüzüyle aynıdır. Bir atlas gibi zemini kuşatır:

*“Bazan göreceksin ay’ı gökten suya inmiş,
Bazan denizin rengini gök kubbeye sinmiş.
Tezgâhına bulmuş gibi her dalgada sâha,
Atlaslar örüp arzedecek sanki sabaha.”¹⁰²⁷*

Besim Berkmen, *Marmara’da Mehtab* şiirinde mehtap vakti Marmara’nın sükûnu ve huzuruna dikkat çeker. Marmara mehtaplı gecelerde sakinliğiyle insana huzur verir. Camilerin esrarlı sütun gölgeleri suya yansır. Esrarengiz ve büyüleyici bir manzara her tarafı kaplar. Aşağıdaki dizelerde ise yaz vaktinin rüzgârlı, ama rüzgârı tül kadar hafif olan bir gecesinde Marmara’nın sakinliğine yer verilir:

*“Yazın en mehtabı bol, rüzgârı tül bir gecesî,
Bir öpüşden daha sessiz denizin mevce sesi...”*

*Daha pür sır ezelî bilmecesi hâtıranın,
Koyu âfakı gönülden de derin Marmara’nın.”¹⁰²⁸*

Geleyim mi Marmara adlı şiiriyle Halide Nusret Zorlutuna da, bir kadının romantik bakışıyla Marmara’yı değerlendirir. Marmara’yı, o zamana dek hiç görmediği kadar güzel bulur. Yorgun, uslu ve bembeyaz olarak gördüğü Marmara, sükûnetiyle hisli ve derindir. Bu derin hali onu daha da güzelleştirir. Başka âlemlere ait olduğu hissini uyandırır. Şair, biraz da bu yüzden Marmara’yı güzel ve kendine yakın bulur. Onda, özlediği ebediliğe kavuşur:

*“Düşünüyor gibisin: Yorgun, uslu, bembeyaz...
Adaların önünde kıvrılan gölgelerin
Ne kadar başka, deniz nasıl hisli ve derin...”*

¹⁰²⁶ Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.74.

¹⁰²⁷ Ayel, *a.g.e.*, s.38.

¹⁰²⁸ Besim Berkmen, *Heyecan Dalgaları*, İstanbul, 1946, s.21.

Hiç olmadığın kadar güzel oldun sen bu yaz...”¹⁰²⁹

Şair, belli ki bu şiiri ümitsiz bir ruh hali içinde olduğu bir dönemde yazmıştır. Bu yüzden Marmara’nın sularını sığınacağı bir liman gibi görür. Ümitsiz gönlüne Marmara’nın serin sularının deva olabileceğini ümit eder:

*“Sessiz tesellilerin ne kadar ruha yakın...
Ne olur, sen beni sev! Senin temiz suların
Bu ümitsiz gönlüme bir parça neşe versin!”¹⁰³⁰*

Jozef Habib Gerez *Deniz* şiirinde, denizin sakinliğini ve ruhunu dinlendiren sükûtnu gece ve İstanbul’la birleştirerek verir. Marmara’nın suları derin bir uykuya dalmıştır. Her tarafta huzurun ve sükûnun izleri vardır. Bu huzur dolu atmosfer şairin ruhundaki yarayı iyileştirir. Ondan hiçbir iz kalmaz:

*“Unutmam, bu geceki ışıklılı hâtırayı,
Sildin, yok ettin, birden ruhumdaki yarayı.
Ah! Bak nasıl yaslanmış uyuyan sularına,
Kıyıda ağaçlar, Beylerbeyi Sarayı....”¹⁰³¹*

Arif Nihat Asya *Marmara* adlı rubaisinde Marmara’nın temizliğinden söz eder. Bu, manevi anlamda bir temizliktir.

*“Göğsünde ne sis var, ne de bir gölge izi,
Ey Marmara, ey denizlerin en temizisi.”¹⁰³²*

Yusuf Ahıskalı, *Hapishanelerin Destanı* adlı bir hayli uzun şiirinde hapisteyken hissettiklerini, özlemlerini dile getirir. Bu özlemler arasında İstanbul özlemi de vardır. Hapishanedeyken İstanbul’u çok özleyen şair, Marmara’ya duyduğu hasreti dizelerinde dile getirir. Göğün maviliği ona uzun zamandır görmediği Marmara’nın eşsiz mavisinini hatırlatır ve şair, yüzünü Marmara’nın serin sularına çarpmayı hayal eder:

*“Oh Marmara!
Uzatıyorum bu demir parmaklıklardan kollarımı sana
Leğendeki su gibi
Çarpıyorum yüzünü sularına”¹⁰³³*

Deniz Kıyısında şiirinde Ümit Hazneci, martı sesleri eşliğinde sevgilisiyle oturduğu deniz kıyısında dünyanın bütün gamını, kederini bir an için unuttur. Bu

¹⁰²⁹ Halide Nusret Zorlutuna, *Yurdumun Dört Bucağı*, Ankara, 1950, s.73.

¹⁰³⁰ Zorlutuna, a.g.e, s.73.

¹⁰³¹ Jozef Habib Gerez, *Gönülden Damlalar*, İstanbul, 1952, s.11.

¹⁰³² Arif Nihat Asya, *Rübaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.29.

¹⁰³³ Yusuf Ahıskalı, *Harp Sonrası –Hapishanelerin Destanı-*, İstanbul, 1957, s.26.

tavriyla biraz Orhan Veli'yi çağrıştıran şair, kısa bir anlığına da olsa küçük şeylerle mutlu olan bir insan tavrı sergiler:

*Oturmuşuz sevgilimle,
Akşam vakti Bebek'te,
Deniz kıyısında hisarlara karşı...*

*Unutmuşuz gamı tasayı
Ekmek derdini
Gençlik şarkısı dilimizde
Gözlerde aşk türküsü,
Kulaklarımızda sesleri çılgın martıların* ¹⁰³⁴

Orhan Murat Arıburnu'nun deniz ve martılardan söz eden *Martılar* şiirinde İstanbul denizle bütünleşmiştir. Vapurda seyahat eden şair, yaşama sevinci içindedir. Bu duyguları ona deniz aşılar:

*“Vapurla yarış eden martılar
Dümen suları ardında
Yetişin martılar yetişin
Bu büyük, bu güzel hatıradan
Talih defteriniz kötü yazmasın
Sular sizleri ayıplamasın
Martılar
Yorgun kanatlılar
Yetişin!...”* ¹⁰³⁵

Oktay Rifat, *İstanbul Mavisi* isimli bu kısa şiirinde denizin maviliğini ön plana çıkaran mısralar yazmıştır. Bu mavi renk, hem Marmara'nın rengidir hem de şairin yaşama sevincini, hayata dair ümitlerini temsil eder:

*“Ulan mavi
Mavi
Bu sabah da işin iş
Deniz kıyısında
Öyle kız gibi cilveli
Maviş
Mavi mavi”* ¹⁰³⁶

Gemilerim şiirinde Orhan Veli için deniz, gemiler vazgeçilmez unsurlardır. İstanbul'u bu şekilde tanımlar. İstanbul onun için deniz, martı ve gemilerden

¹⁰³⁴ H. Ümit Hazneci, *Kara Sevdanın Destanı*, İzmir, 1951, s.24-25

¹⁰³⁵ Orhan Murat Arıburnu, *Kovan*, İstanbul, 1940, s.60.

¹⁰³⁶ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.20.

oluşmaktadır. Sadece Kız Kulesi'nin isminin geçtiği bu şiirde bir çeşit “saf söyleyiş”¹⁰³⁷, eskilerin ifadesiyle sehl-i mümteni dikkat çeker:

“Elifbamin yapraklarında
Gemilerim, yelkenli gemilerim.
Giderler yamyamların memleketlerine
Gemilerim, yan yata yata;
Gemilerim, kurşun kalemile çizilmiş;
Gemilerim, kırmızı bayraklı.
Elifbamin yapraklarında
Kız Kulesi,
Gemilerim.”¹⁰³⁸

Oktay Rifat, *Pembe Yalı* şiirinde yaşama sevincini ön plana çıkarır. Vapurda gördüğü hafifmeşrep kadınlar, denizin manzarası hayatı çok da ciddiye almaması gerektiğini hatırlatır. En yakın arkadaşlarından olan Orhan Veli'nin mezarını hatırlaması onu üzse de yaşama sevincini hiç kaybetmez. Hatta Orhan Veli'nin hayatta olsa nasıl büyük bir istekle motorla balığa çıkmanın heyecanını yaşayacağını hatırlatır. Yine burada da Garip akımı mensuplarının ortak bir özelliğini görürüz. Oktay Rifat da arkadaşları gibi küçük ayrıntılarla insanlara mutluluğu bu şiirinde hatırlatır:

“Vay canına tükürdüğümün İstanbul’u
Bir oynak olur Fındıklı önlerinde
Elimde yüz iğnelik çapari
Poyraz gibi dalarım palamutlara
Altımda Turgut Reis motoru

Rumelihisarı’nda Orhan’ın mezarı
Ne gittim ne gördüm gitmek de istemem
Taze ekmek bir parça beyaz peynir
Şimdi olsa şuracıkta kafa çeker
Denize mi bakar kim bilir”¹⁰³⁹

Denizi çok sevdiği bilinen Oktay Rifat, *Sandalda* şiirinde bu yönünü yansıtır. Bu şiirde de balığa çıktığı bir günde denizin güzelliği karşısında büyülenir. Deniz ona yaşama sevinci, gelecek günlere dair ümit verir. Bunun için denize sonsuz bir sevgisi vardır. Marmara denizi, onda mücadele etmeye, çalışıp çabalamaya, hatta yaşamak uğruna savaşmaya dair cesaret verir:

“Şu havaya bak reis şu suya bak
Deniz kadın gibiymiş hadi be
Marika’dan da güzel bu mübarek
Töbeler olsun katil olur insan

¹⁰³⁷ Nihayet Arslan, “Orhan Veli’nin Şiirlerinde Anlam”, *Türk Dili*, C:1, S:542, Şubat 1997, s.171.

¹⁰³⁸ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.72.

¹⁰³⁹ Oktay Rifat, *Karga ve Tilki*, İstanbul, 1954, s.42-43.

*Sağımız adalar solumuz dalyan
Ben kürekteydim Mehmet karşıda mavi beynime vurmuş
Mehmet dedim Mehmet yahu ateşle dinamiti
Fırlat gitsin
Yüze vursun karagözü izmariti istavriti*

*Hiç unutmam gene böyle bir gün
Ada'da Hıristos tepesinde
Deniz tabak gibi önümüzde
Sedef adası Medef adası Maden
Böyle şey görmedim ömrümde
Bir hışiltı insanı ürperten
Binlerce on binlerce leylek
İstanbul'a döndüler üstümüzden ”¹⁰⁴⁰*

İbrahim Tarık Çakmak, *Yakacık'tan Marmara* şiirinde, Marmara'nın güzelliğine değinir. Işıklı ve parıltılı haliyle Marmara her taraftan, her yakadan ayrı bir güzellikle karşımıza çıkar. Adalar, mehtapta en güzel manzarayı seyrettirir. İstanbul'un her yerinde ayrı bir âhenk, ayrı bir güzellik vardır. Bu güzellik, insana İstanbul'u yeniden sevdirebilir:

*“Şu gümüş boşluklardan, süzülen Marmara'nın,
Ufkuna bağlanacak bakışın Yakacık'tan;
Seveceksin daha çok İstanbul'u açıktan.*

*İpekten rüzgârların dolaştığı bu yerde,
Asırların içinden yükselen servilerin
Gölgesinde sönecek alevlenmiş kederin. ”¹⁰⁴¹*

İlhan Geçer'in *Denizi Özledikçe* şiirinde mavilik, martı, yosun, balık gibi denize ait unsurlar bir arada verilerek denizin bu küçük unsurlarıyla bir mutluluk ve yaşama sevinci tablosu oluşturulmak istenir. Deniz şehri olarak nitelediği İstanbul'da denizde yaşamak ister. Ufkunda köpük köpük martıların dolaşmasını, sahillerinden balıkların geçmesini, engininde gurbet dolu bir yelken görmeyi ister. Kendini denizle özdeşleştiren şair, bu şekilde denize olan tutkusunu dile getirir:

*“Bir deniz şehrinde olsam
Yosunlara değse ayaklarım
Hoyrat sular boyunca söylense
En güzel şarkım.*

*Balıklar geçse sahillerimden
Balıklar ince balıklar pul pul
El etse uzaklardan
Canım İstanbul. ”¹⁰⁴²*

¹⁰⁴⁰ Rifat, *a.g.e.*, s.33-34.

¹⁰⁴¹ İbrahim Tarık Çakmak, *Şelâle*, Ankara, 1954, s.23.

¹⁰⁴² İlhan Geçer, *Büyüyen Eller*, Ankara, 1954, s.48.

Uluğ Turanlıoğlu *Mavi* şiirinde mavinin güzelliğine vurgu yapar. Bütün şiir boyunca “mavi”ye medhiyeler dizen şair, dünyanın mavi olmadan “beytülhazan”dan farksız olduğunu söyler. Mavi, aynı zamanda İstanbul ile bütünleşmiş bir renktir. Şair, Marmara ufuklarında hep mavi renk görmek ister. Bu, ona yaşama sevinci aşılır:

“Marmara ufuklarından
Mavi güneşler yükselsin.
Mavi mehtaplar yıkasın,
İlahi Adalar’ın,
Su vermez hıyabanlarını.”¹⁰⁴³

Nursen Karas, *Marmara’ya Yakınlık* şiirinde sandalda keyifli bir deniz macerasını anlatır. Dalgalar birbiriyle kucaklaşır gibi sakindir. Bu dizelerde de Marmara’dan bahseden birçok şiirde olduğu gibi yaşama sevinci göze çarpar. Şair, küçük bir sandalda tatlı bir esinti eşliğinde mutlu bir anı yaşamaktadır:

“Esiyor tatlı bir rüzgâr,
Sandalda çok keyif var.
Dalgalar kucaklaşıyor birbirleriyle
Kaptanlar çalışıyor elbirliğiyle.”¹⁰⁴⁴

Ayhan Hünalp, *Uzak Suları Bırak* şiirinde, sıradan insanların hayatlarına yer verir. Bu yönüyle biraz Orhan Veli’yi çağırıştırır. Martılar, deniz ona yaşama arzusunu aşılır. Küçük şeylerle de mutlu olabileceğini düşünür. Okuyucuya da hayatın her günü gailisini, sıkıntısını bırakarak kendini huzura adaması gerektiğini tavsiye eder. Martı gagaları ve midye kabuklarında gizli olan küçük ayrıntılarla mutlu olmayı salık verir:

“Bırak karanfilleri uzak suları bırak
Yol kavşaklarında su oluklarında
Martı gagalarında yaşamaya bak midye kabuklarında”¹⁰⁴⁵

Küçük insanların dert ve tasalarına üzülmeyen insanın hayatına anlam katacağını düşünür. Çıkar peşinde koşan, büyük emelleri olan insanlardan uzak durulması gerektiği kanaatindedir. Kendisinin de böyle mutlu olduğunu düşünür ve Kuzguncuk’ta bu huzuru bulduğunu söyler. Özellikle şiirin sonunda din duygularından da arınmış bir şairle karşılaşırız. Şair, bu son mısra ile hayatın güzelliğini saf haliyle, hiçbir kural, kaide, din duygusu gibi unsurlar katılmadan yaşamayı arzular. Bu yüzden de Fatiha istemez, bunun yerine denize kendisi için atılan bir taşın onu daha çok memnun edeceğini söyler:

“Yalnız sürünmüşlerin ezilmişlerin türküsünü söyle
Yalnız onların ağıtını belle

¹⁰⁴³ Uluğ Turanlıoğlu, *Aşk ve Vatan Şiirleri*, Edirne, 1957, s.6-7.

¹⁰⁴⁴ Nursen Karas, *Gülümseyen Hayal*, İstanbul, 1959, s.21.

¹⁰⁴⁵ Ayhan Hünalp, *Üçotuz Para*, İstanbul, 1968, s.13.

*Ve bırak karanfilleri uzak yıldızları büyüyen elleri
 Ve bırak nankör gözleri bırakılmışları
 Ve bırak beni Kuzguncuk'daki martıların gagasında
 Fatiha yerine denize bir taş at yeter bana “¹⁰⁴⁶*

Arif Nihat Asya, *Martı* şiirinde İstanbul'u Haliç, Köprü ve martılarla özdeşleştirerek verir. Yaşama sevincini, mutluluğu hatırlatan martı bu şiirde de denizin vaz geçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkar. Şiirde bir tablo çizilmiş gibidir. İstanbul'a kuşbakışı bakan şair, tepe ve kubbeleriyle, Köprü, Haliç, güvercin, martı ve Marmara ile güzel bir tablo oluşturur:

*“Bildim: tepelerle kubbeler kardeşmiş;
 Köprü'yle Haliç, ayrı değilmiş, eşmiş...
 Gördüm, ki bugün, martı da İstanbul'da
 Kumruyla güvercin gibi ehlîleşmiş.”¹⁰⁴⁷*

Attila İlhan'ın *hayal kurmak* şiirine tamamiyle deniz hâkimdir. Yenikapı'da denize çıkan bir sokak vardır ve deniz yaşama sevinci aşılamaktadır:

*“yenikapı
 denize çıkan bir sokak
 gökyüzü şarkılar gibi temiz
 ayaklarımızın dibinde
 bize pırıltılı mavi bir göz gibi bakarak
 iyi şeyler dileyen
 cana yakın bir deniz”¹⁰⁴⁸*

Yenikapı'daki denize çıkan bu sokakta sırtında yeşil elbisesi, belinde kırmızı kuşağıyla, saçları güneşe karşı yıldızla örülmüş güzel bir kadın, bir kıyı kahvesinden duyulan ateşli ve oynak bir İspanyol şarkısını dinlerken uzaklara dalar:

*“bir ispanyol şarkısı dağılıyor kıyıdaki kahveden
 ateşli ve oynak bir ispanyol şarkısı
 dalmışsın yine
 yine gözlerin büyümüş”¹⁰⁴⁹*

Sait Faik'in *Söz Açınca* şiirinde denizden, adalardan, martılardan ve deniz kenarında yaşayan insanların yaşantısından izler buluruz. Burada yine küçük adamın basit yaşantısından izler göze çarpar. Şiirde anlatılan yaşantı, tam bir deniz insanının hayatına ait ayrıntılardır. Şair, mehtaplı bir akşamı anlattığı şiirinde “martı, karabatak, Sivriada'nın boz tavşanları, kordela balığı” gibi cana yakın ve insanı

¹⁰⁴⁶ Hünel, a.g.e, s.13.

¹⁰⁴⁷ Arif Nihat Asya, *Rûbaiyyat-ı Ârif- I*, İstanbul, 1976, s.178.

¹⁰⁴⁸ Attila İlhan, *Duvar*, Ankara, 1996, s. 122-123.

¹⁰⁴⁹ İlhan, a.g.e, s.122-123.

mutlu eden hayvanlarla doğaya yönelir. Şiirine sevimlilik katan biraz da bu özelliğinden kaynaklanır:

*“Fırtınaları ayağınıza
Meltemleri saçınıza yollayacağım
Yakamozlar tırmanacak göğsünüze
Martılara söyleyeceğim gelsinler
Sivriada’nın boz tavşanları
Kulağınıza fısıldayacak;
Sandalsız balıkçılar da gelecek,
Ay ışığını
Martının sırtından alıp
Akşam üstlerini
Kordela balığından;
Karabataklardan karanlığı
Ben alıp getirsem...”¹⁰⁵⁰*

Rüksan Türkân Ünlü, *Sisler İçinde* şiirinde Marmara’yı farklı bir yaklaşımla ele alır. Şair, rüyasında Marmara’ya doğru giden atlılardan hareketle buraya duyduğu özlemi dile getirir. Bu doludizgin atlılar Marmara’ya doğru sevgi yüküyle giderler. Daha sonra bir bulut gibi süzülerek şaire yaklaşırlar. Bu rüya şairi heyecanlandırır. Marmara bu atlıların oluşturduğu bir duman içinde belli belirsiz görünür:

*“Tanrım yaklaşıyor sonra
Dualar ellerimden
Dualar göklere açılıyor
Bir duman içinde Marmara
Bir duman içinde bakışlar
Bakışlarda bütün denizler duruluyor
Denizler kabarıyor.”¹⁰⁵¹*

Adnan Ardağı’nın *Öğle Sıcağı* şiirine ait:

*“Rıhtım kenarında yaz günü
İnsanları imrendirmek içindir
Denizin sallanışı.”¹⁰⁵²*

dizelerinde insana huzur veren Marmara’nın mavisinden söz edilir. Deniz, şaire huzur ve yaşama sevinci verir. Olanca güzelliğiyle insanı adeta kendine çeker. Mevsimin yaz oluşu da bu güzelliği bir kat daha arttırır. Marmara’nın mavisini suyun güzelliğini daha da arttırarak onu eşsiz bir güzelliğe bürümüştür:

¹⁰⁵⁰ Sait Faik Abasıyanık, *Şimdi Sevişme Vakti*, Ankara, 1997, s.77.

¹⁰⁵¹ Rüksan Türkân Ünlü, *Bir Şey Var*, İstanbul, 1956, s.27-28.

¹⁰⁵² Adnan Ardağı, *Şarkıların Vatanı Kalplerdir*, İstanbul, 1955, s.33.

*Bir mavi vurmuş ki suya
Balıkların gözünden bakacağım
Pul pul İstanbul'a*"¹⁰⁵³

Mekân kısmının en geniş bölümlerinden olan deniz başlığı altında elli bir şiir yer almıştır. Bu şiirleri Deniz başlığı altında tematik bir tasnife tabi tuttuk. Buna göre ilk olarak Marmara'nın güzelliğine vurgu yapan ve onu öne çıkaran on iki şiiri ele aldık. Bu on iki şiirden sonra gelen beş şiirde ise Marmara'nın güzelliği güneşin batışı bağlamında ele alınır. Ardından gelen yedi şiirde ise Marmara hüznü temasıyla bir arada işlenir. Daha sonra hatıralardan söz eden bir şiir yer alır. Yahya Kemal'in üç şiirinde ise deniz, sonsuzluk temasıyla ele alınır. Sonraki iki şiirde Marmara ile ilgili geçmiş günlere özlem, dört şiirde denizin verdiği huzur, on yedi şiirde denizin verdiği yaşama sevinci vardır.

1.31.2. İstanbul'un Şifalı Suları

Su, tarih boyunca Müslüman toplumlar için vazgeçilmez olmuştur. *"Hiçbir madde insan bedeni ve ruhunda su kadar zengin bir yer tutmuş değildir. Suyun başta gelen özelliği temizliğe ilişkindir. Mesela, modern Pakistan'da İndus Vadi Medeniyeti, suyun ibadet maksadıyla yaygın kullanıldığını göstermektedir."*¹⁰⁵⁴. Müslüman Türkler için ise su, bir medeniyet göstergesi olacak kadar önem kazanmıştır. Ömer Faruk Şerifoğlu, suyun tarih içinde Müslüman Türk'ün hayatında, bir ihtiyaç maddesi olmaktan çıkarak, edebiyattan mimariye, hatta musikiye kadar, günlük hayatlarında en mutena yeri aldığını söyler. Padişahından sade vatandaşına kadar, susayanlara su vermenin sadakanın en üstünü olduğu inancından hareketle zamanlarının imkân şart ve usulleri çerçevesinde bulundukları her yerleşim merkezinde ve gittikleri her yerde kuyu, bent, köprü, su yolu, şadırvan, çeşme, sebil, hamam gibi sayısız su tesisleri kurmalarını da buna bağlar.¹⁰⁵⁵

İstanbul sularının çok çeşitli olması ve her birinin farklı bir isimle anılması bunun göstergesidir. Ahmet Hamdi Tanpınar, çocukluğunda bir Arabistan şehrinde tanıdığı ve sık sık hastalanıp humma geçiren bir ihtiyar kadının nöbet geçirdiği esnada *"Çırçır, Karakulak, Şifa suyu, Hünkâr suyu, Taşdelen, Sırmakeş..."*¹⁰⁵⁶ diye İstanbul sularını sayıkladığını söyler ve İstanbul'un bu yaşlı kadının muhayyilesine şifalı sular şehri olarak yerleştiğini vurgular.

Turgut Cansever de suyun Osmanlı toplumu için ne derece önemli olduğuna vurgu yaparak, Boğaziçi'nde su merkezli bir hayatın sürdürülmesini buna bağlar: *"Osmanlı evinde neredeyse suya elinizi uzatmak ve değmek mümkündür. Su üzerinde hayat çok önemlidir Boğaziçi'nde."*¹⁰⁵⁷

¹⁰⁵³ Ardağı, a.g.e, s.33.

¹⁰⁵⁴ Münevver Ahmed Enis, "Su: Kültürel Zorunluluklar", *Habitat II Kent Zirvesi*, İstanbul, 3-12 Haziran 1996, s.15.

¹⁰⁵⁵ Ömer Faruk Şerifoğlu, *Su Güzeli İstanbul Sebilleri*, İstanbul, 1995, s.18.

¹⁰⁵⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, İstanbul, 1998, s.13.

¹⁰⁵⁷ Turgut Cansever, "Sonsuzluğa Çakılı bir Yıldız: Boğaziçi", *İstanbul Armağanı 2 Boğaziçi Medeniyeti*, İstanbul, 1996, s.54.

Sermet Muhtar Alus, “yeryüzünde en leziz, birinci derece nefis sudan yana İstanbul’umuzun eşi emsali bir diyar var mıdır?”¹⁰⁵⁸ cümleleriyle İstanbul’un şifalı sular yönünden zenginliğine vurgu yapar.

Bu bölümde İstanbul’un şifalı suları ile ilgili yazılmış Fuat Şükrü Dilbilen, Edip Ayel ve Osman Attilâ’nın şiirlerine rastlarız. Fuat Şükrü Dilbilen *Sular* şiirinde Boğaz’ın muhteşem güzelliğini över. İstanbul’un sularının başka hiçbir yerde bulunmayacak güzellikte olduğunu düşünür. İstanbul’un bu meşhur sularından “Fıstık, Çamlıbel Hünkârı, Fındık, Çırçır” gibi suların isimlerini de anar. Bu sular İstanbul’la bütünleşmişlerdir. İstanbul’u güzelleştiren biraz da bu sulardır:

“İçeri Göksu; Boğaz aşkına râm
İçer akşamları ettikçe meram.
Buluyor nabzına lâyık şerbet
«Göztepe» yurddaşa vermiş kuvvet.

Akıyor buz gibi Fıstık suları.
Çamlıbel Hünkârı, Fındık suları.
Hele Çırçır eridilmiş cevher
Kadehi sanki sıcaktan terler.”¹⁰⁵⁹

Vaniköy, şiirlere konu olan bir başka semttir. Ancak bu semt, Dilbilen’in bu şiirinde sularıyla konu olur. Fuat Şükrü Dilbilen, *Vani Köy* şiirinde biraz didaktik bir edayla Vani Köy’ün bereketli topraklarından şifalı sularından söz eder.

“Vaniköy; yerle göğün göz bebeği
Suyu; Lokman hekimin iç dediği
Vaniköy; renkli ışıklar ocağı
Radyomun kaynağı, sağlık kucağı
Vaniköy; yurdumuzun baş köyüdür
Suyu da sağlığa has bir büyüdür.”¹⁰⁶⁰

Edip Ayel *Yalova* adlı iki şiirinde de buranın şifalı sularından övgüyle bahseder. Su burada yerden fışkıran çelik gibidir. Şair, buranın su gibi bir hazineyi barındırdığını oraya giderek sulardan istifade eden insanların gam ve kederden uzaklaşacağını söyler:

“Burda sağlık tütüp durur yerden,
Kurnalar burda oyma mermerden,
İçilen tatlı belki kevserden.”¹⁰⁶¹

Yalova, altında bir hazineyi barındırır. Şair, bu sulardan içenlerin şifa bulacağına ve buradan hiç kimsenin şifa adına boş dönmediğin inanır:

¹⁰⁵⁸ Sermet Muhtar Alus, *Eski Günlerde*, İstanbul, 2001, s.184.

¹⁰⁵⁹ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.9.

¹⁰⁶⁰ Dilbilen, *a.g.e.*, s.13.

¹⁰⁶¹ Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.41.

*“Mest olur burda neş’eden benlik.
Burda yapmıştır eskiler şenlik,
Çeşmeler var ki burda bin senelik.*

*Burda benzer çiçekler ibrişime,
Burda geçmiş zamanı hiç deşme,
Dinmesin yarab açtığım çeşme.”¹⁰⁶²*

Osman Attilâ da *Bu Şehr-i Sitanbuldur* şiirinde İstanbul’un birçok güzelliğine vurgu yapar. İstanbul’un farklı kültür ve medeniyetleri içinde barındıran önemli bir kültür merkezi olduğunu anlatır. Şehrin her tarafında ayrı bir güzellikle karşılaşmak mümkündür. İstanbul’u güzelleştiren unsurlardan biri de sulardır. Şair, şiirin bu bölümünde Hünkâr suyunu anar.

*“Bir doldur, «Hünkâr»dan bir daha doldur.
Açılsın «Harem»de sulara denk gül;
Ey sabah, denize, kubbeye dökül!
Dolsun ciğerlere deniz rüzgârı...”¹⁰⁶³*

Başta da belirttiğimiz gibi İstanbul için suyun büyük bir önemi vardır. bu yüzden su farklı isimlerle adlandırılan farklı çeşitlere sahiptir. Şiirlerde de bunun yansımaları görürüz.

İstanbul ve Mekân başlığı altında ele aldığımız şiirlerde İstanbul’a ait birçok mekânı ele almaya çalıştık. Bu mekânlar, herkes tarafından bilinen ortak özelliklerinin yanı sıra şairlerin onlara yüklemiş oldukları özel anlamlarla da dikkat çekerler. Özellikle semt, park, meydan, rıhtım, istasyon gibi hayatın daha hareketli ve faal geçtiği mekânlarda bunu görürüz. Şairlerin hatıralarının bulunduğu mekânlar, onların muhayyilesinde de daha özel bir anlam yüklenir. Bu da şiirlere yansır. Bunun yanında kolektif bir şuuru temsil eden tarihi ve dinî mekânlar, ortak duyguları yansıtan yerler olarak ele alınır. Tabiatın daha çok hissedildiği ve doğa başlığı altında ele aldığımız şiirlerde ise, bireysel duygular, huzur, sükûnet ön plandadır.

Bu bölümdeki bazı başlıklar oldukça genişken (semtler bölümünde Boğaziçi, Beyoğlu, Üsküdar, Adalar gibi), bazı başlıklar altında daha az şiir yer alır. Hatta bazı mekânlar, tek bir şiire konu olmuştur. Geniş bölümlerdeki şiirleri, kendi içinde tematik bir bütünlük oluşturacak şekilde ve zamandizimsel olarak ele aldık. Farklı yaklaşımları olan şiirleri ait oldukları bölümde birbirleriyle bakış açısı yönünden birbirleriyle karşılaştırarak ele aldık. Vardığımız sonuçları da her bölümün sonuç kısmında genel bir değerlendirmeye verdik.

¹⁰⁶² Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.67.

¹⁰⁶³ Osman Attilâ, *Baştanbaşına*, Ankara, 1959, s.61-62.

2.İSTANBUL VE İNSAN

Tezimizin bu bölümünde İstanbul şiirlerinde yer alan insan kadrosunu ele aldık. Bu bölümdeki şahısları *Dinlerine Göre, Milliyetlerine Göre, Cinsiyetlerine Göre, Mesleklerine Göre Kişiler ve Tarihi Kişiler* ana başlıkları altında ele aldık. Her bölümde şairlerin şehre, kişiler bağlamında farklı yaklaşımları vardır. Dinlerine göre şahıslar ana başlığı altında ele aldığımız Müslümanlar başlığında daha çok Yahya Kemal'in şiirleri dikkat çekicidir. Beyatlı, İstanbul'u Müslüman-Türk kimliğini öne çıkararak ele alır. Onun için İstanbul, bu kimliğiyle anlamlıdır. Müslümanlar başlığı altında onun şiirlerinin en çok yer kaplamasının sebebi de İstanbul'a bu bakış açısıyla yaklaşmasıdır.

Yahudiler başlığı altındaki şiirler arasında İlhan Berk'in İstanbul Kitabı ve Necati Cumalı'nın Bir Ana şiirleri vardır. İstanbul, Yahudilerin de yaşadığı ve şehrin karmaşasına karıştığı bir şehirdir. Hristiyanlar bölümünde yine Berk'in şiirine rastlarız. Çünkü Berk'in şiirinde İstanbul, kozmopolit yönüyle ele alınır. Her dinden insanları görmek mümkündür. Hristiyanlar başlığı altındaki diğer şiirler ise, İstanbul'un Bizans dönemini ele alan şiirlerdir.

Milliyetlerine Göre insanları ele aldığımız bölümde İlhan Berk, Melih Cevdet Anday, Attila İlhan ve Sait Faik Abasıyanık'ın şiirleri yer alır. Buradaki şiirler vesilesiyle Rumlar, Ermeniler, Çingeneler ele alınır. İstanbul'un farklı milletlere mensup unsurları bir arada değerlendirilir.

Cinsiyetlerine Göre, Kadınlar ve Erkekler olarak ayırdığımız şahısları alt başlıklara ayırdık. Kadınlar başlığı altında Anneler, Genç Kızlar, Yaşlı Kadınlar, Çalışan Kadınlar, gibi başlıklara yer verdik. Erkekler başlığı altında ise Babalar, Gençler, İhtiyarlar başlıklarına yer verdik. *Çocuklar* başlığıyla çocukları ele aldık.

Tarihi Kişiler başlığı altında İstanbul ile fetih bağlamında özdeşleşen Fatih ve Ulubatlı Hasan'ı aldık. Bu şahıslarla ilgili İstanbul'un Fethi bağlamında bir hayli şiir tespit ettik. Bu şiirlerin çoğu da İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı münasebetiyle yazılan şiirlerden oluşan kitaplardır. Bu kitapların isimleri Fatih Sultan Mehmet başlığı altında verilecektir.

2.1. DİNLERİNE GÖRE

Bu bölümde, şiirlerde yer alan ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilen Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler ele alınmıştır. Bu bölümde, her şairin yaklaşımı farklıdır. Farklı dinlere mensup insanlar İstanbul'un kozmopolit yönüne dikkat çeker.

2.1.1. Müslümanlar

Müslümanlar, bu bölümde üçü Yahya Kemal Beyatlı'nın olmak üzere beş şiir yer alır. Yahya Kemal'in şiirlerinde Müslümanlar, şehrin Müslüman Türk kimliğinin yansımasıdır. Zaten Beyatlı'nın şiirlerinde Hristiyan unsurlara

rastlanmaz. Şair, “*kentin tarihi söz konusu olduğunda, fetihle başlatı[r]*”¹. Fetih öncesi İstanbul’u onun şiirlerinin dışındadır. Müslüman unsurlar, onun şiirlerinde dinî kimliklerinden ziyade millî unsurlar olarak dikkat çekerler. *Süleymaniye’de Bayram Sabahı* şiirinde, manevi atmosferin yoğun olduğu bir bayram sabahında camide toplanmış Müslümanlara yer verilir. Camide toplanan insanlar:

“*Dili bir, gönlü bir, îmânı bir insan yığını*”²

olarak tanıtılır. Hepsi ortak değerler etrafında birleşmişlerdir. Süleymaniye’de ruhâniler de câmiye gelenlerle bir arada ibadet ederler. Ecdad’ın ruhu da bu bayram saatinde oradadır. “*Süleymaniye’nin merkez olduğu, her iki dünyaya açık uhrevî bir kapı*”³ kurulur. Kolektif bir ruhun hâkim olduğu camide, Tekbir dalga dalga yayılarak bu birlik ruhunun sembolleşmiş tek sesi olur:

“*Büyük Allâh’ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı Tekbîr oluyor tek bir ses;
Yükselen bir nakaratın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!*”⁴

Beyatlı’nın, *Atik Valde’den İnen Sokakta* şiirinde bir ramazan günü bu semte giden şairin orada yaşadığı manevi hislere yer verilir. Bu semt de şairin şiirlerinde yer verdiği diğer semtler gibi geleneklerine bağlıdır. Atik Valde’de orucun etkisiyle benzi süzülenler, bakkalda iftarlık için bekleyen “fıkara kızcağızları” bu semtin ayırt edici özellikleridir. Her tarafta ve her davranışta bir manevi atmosfer hisseden Yahya Kemal, Sezai Karakoç’un tespitiyle “*Karagümruk’te bir iftar saatindeki yoksul bir kızın bakkala koşuşunu ulvî bir mağfîret ve ruhlar dünyasına bağlamakta*”[dır]⁵:

“*Semtin oruçlu halkı, süzölmüş benizliler,
Sessizce çarşıdan dönüyorlar birer birer;
Bakkalda bekleyen fıkara kızcağızları
Az çok yakından sezdiriyor top ve iftarı.*”⁶

Şair, top atıldıktan sonra, eski neşesini yitirir ve bir anda yalnızlığını yeniden hisseder. Turan Karataş’ın ifadesiyle “*bu manevi iklimde, o fakir ve imanlı insanlardan ayrı kalmanın üzüntüsüyle kendini adeta bir gurbet akşamında hissedecektir.*”⁷ O semtteyken kendini oraya ait ve o semtin sakinlerinden biriymiş gibi hisseden şair, top atıldıktan sonra herkes eve dağılınca derin yalnızlığıyla baş

¹ Alâattin Karaca, “Yahya Kemal’in İstanbul’undan İlhan Berk’in İstanbul’una”, *Hürriyet Gösteri*, Kış, 2008-2009, S:296,

² Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.11.

³ Tarık Özcan, “Sessizliğin Dili ve Simgenin Rûhaniliği Yahya Kemal ve Necip Fazıl Kısakürek Şiiri Üzerine bir Çözümleme”, *Arayışlar*, Yıl:7, S:14, 2005, s.110.

⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.11.

⁵ Sezai Karakoç, “Mehmet Âkif, Yahya Kemal ve Necip Fazıl”, *Edebiyat Yazıları II*, İstanbul, 1986, s.52.

⁶ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.34-35.

⁷ Turan Karataş, “Yahya Kemal ve Din”, 50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı, Üsküp, 30 Ekim- 2 Kasım 2008, s.208.

başa kalır. Oradaki insanlarla bir aradayken kendini oruçlu hisseder. Onlar gidince “oruçsuz ve neşesiz” kalır. Ve bir anda kendini bir gurbet akşamında bulur. Bu, aslında biraz da evsiz şairin kendine has, akşam vakti herkes evine çekildikten sonra hissettiği derin gurbettir:

“ *Tenhâ sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.*”⁸

Şair, bu sükûnet dolu, uhrevî ortamda meydanda kimse kalmayınca kadar bekler. Sonunda yalnızlığıyla baş başa kalır. O mahallenin insanlarıyla bir arada olamamanın hüznünü yaşar. Oraya ait değildir ama en azında aynı hisleri paylaşmaktadır. Bu düşünce onu teselli eder:

“*Bir tek düşünce oldu tesellî bu derdime;
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:
"Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;
Madem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür.*”⁹

Beyatlı'nın şiirlerinde Müslüman Türk kimliğiyle öne çıkan bir başka semt de Koca Mustafa Paşa'dır. *Koca Mustâpaşa* şiirinde bu semte yer verilir. Şiirin başından itibaren buranın asil bir tevazu ve sükûnet içinde olduğuna dikkat çekilir. Hüzün, bu semte çok yakışır ve semtin ruhunu ortaya koyar:

“*Koca Mustâpaşa! Ücra ve fakir İstanbul!
Tâ fetihden beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.*”¹⁰

Yahya Kemal'in şiirlerinde İstanbul'un bazı yerleri “*asil bir ruh taşıyan Müslüman halkıyla ebedî bir güzelliğe kavuşur.*”¹¹ Bu semti güzelleştiren buradaki halkın değerlerine bağlı, şiirin ilk dizelerinde belirtildiği gibi mümin, mütevekkil ve yoksul oluşlarıdır. Bu yoksulluk içindeki sükûnet şaire göre onların asaletini artırır. Şair, bu semtte geçirdiği bir günden sonra oradan ayrıldığında bir güzel rüyadan uyanmış gibi hisseder:

“*Geç vakit semtime döndüm Koca Mustâpaşa'dan
Kalbim ayrılmadı bir an o güzel rü'yâ'dan.*”¹²

Yahya Kemal'in *Koca Mustâpaşa* şiirinde bu semtin en önemli özelliği insanların sükûnet içinde olmalarıdır. Bu sükûnet, içinde asalet barındıran, buranın halkına özgü; fakrı asaletle örten zarif bir sükûnettir. Mütevekkil, halinden memnun, huzurlu insanların yaşadığı bir semttir:

⁸ Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.34-35.

⁹ Beyatlı, *a.g.e.*, s.34-35.

¹⁰ Beyatlı, *a.g.e.*, s. 48-51.

¹¹ Mehmet Kaplan, “Türk Edebiyatında İstanbul”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar* 2, İstanbul, 1997, 55.

¹² Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.48-51.

*“Serviliklerde sükûn, yolda sükûn, evde sükûn.
Bu taraf sanki bu halkıyla ezelden meskûn
Bir afîf aile sessizliği var evlerde;
Örtüyor fakrı asaletle çekilmiş perde.
Kaldırimsız, daracık, eğri sokak...
Her geçildikçe basılmış ve düzelmiş toprak.”¹³*

Semtin sakinleri kanaatkârdırlar. Tanpınar’ın tespitiyle Yahya Kemal, “*Koca Mustâpaşa’nın, o semtin tarihiyle halkının talihini bir arada yoğuran o büyük vizyonunda:*

*“Kuru ekmekle, bayat peyniri lezzetle yiyen,
Çeşmeden su içerken: “Şükür Allah’a” diyen”¹⁴*

beyitiyle en zalim gerçeğinde bu toprağın insanının kudretine ayna tutar¹⁵.

Beyatlı, şiirlerinde millî bir şuurla ortaya koyduğu şahısları bir milletin hayata bakışı, sahip olduğu değerler bağlamında ele alır.

Arif Hikmet Par, Bizans’ın İstanbul’un fethinden hemen önceki korku ve endişeye yer verdiği *Haç Yuvarlanırken* şiirinde fethin yaşatacağı mutluluğa vurgu yapar. Bu yüzden tekbir ve namaz vurgusu yapar. Yapılan ibadetler, bu zaferin şükrüdür:

*“Haftızlar, tekbir getirin, cemaat namaz kılın.
Siz de bize katılın ürkek Bizanslılar.
Kardeş kardeş yükseleceğiz yedi tepede,
Önümüzde altın bir çağ var.”¹⁶*

Azmi Güleç de, *Fetih Sabahı* şiirinde fetih günlerinden bir kesit aktarır. Dualarla fetih daha da anlam kazanır:

*“Fecrin ışıklarına karışmış dualar içinde
Kapladı gök yüzünü vecd avâzesi.”¹⁷*

Bu bölümde Beyatlı’nın şiirlerindeki “Müslüman Türk” semtleri olan Koca Mustafa Paşa ve Atik Valde’nin sakinlerini “mümin, mütevekkil, yoksul” olarak görürüz. Bu şiirlerdeki “mümin” kavramı dinî anlamından ziyade bir kültürel unsur olarak dikkat çeker. Burada anlatılan mümin insanlar, sahip oldukları zengin mazilerinin ağırlığına uygun olarak fakirliklerini “asaletle çekilmiş perde” ile

¹³ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.49.

¹⁴ Beyatlı, *a.g.e.*, s.49.

¹⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Hayâl Şehir”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul, 1998, s.330.

¹⁶ Arif Hikmet Par, *İstanbul’un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.92.

¹⁷ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.41-43.

kapatırlar. Yoksul, ama mütevekkildirler. Bu yoksullukları onlara bir azamet katar. Süleymaniye’de Bayram Sabahı manzumesinde ise, aynı hislerle bir araya gelmiş “bütün halkı, bütün memleketi” bir araya getiren bir toplulukla karşılaşırız. Müslümanlar bu şiirde, ortak bilince dikkat çeken kültürel bir unsur olarak ele alınır. Azmi Güleç ve Arif Hikmet Par ise, şiirlerinde işaret ettikleri Müslümanlığı ve Müslümanları dinî yönünü öne çıkararak ele alırlar. Bu iki şairin şiirlerinde Beyatlı’nın şiirleri kadar derin manalar bulamasak da Müslümanlık kültür ve estetik unsuru olarak değil, dinî yönüyle öne çıkar.

2.1.2. Yahudiler

Bu bölümdeki şiirlerde İstanbul’un farklı semtlerinde, mahallelerinde yaşayan Yahudilere yer verilir. İstanbul’da azınlık olarak niteleyebileceğimiz bu insanlar, çoğunlukla sıradan bir yaşantıları ve hikâyeleri olan insanlardır. Yahudiler bu bölümde İlhan Berk, Necati Cumalı ve Attila İlhan’ın şiirlerinde geçer. İlhan Berk’in *İstanbul Kitabı* adlı eserinde yer alan *İstanbul* şiirinde akşam vaktini anlattığı dizelerde sokaklarda bir *flâneur*¹⁸ edasıyla dolaşır. İstanbul’un kenar mahallelerinde

¹⁸ Flâneur, aylak, boş gezen anlamına gelen Fransızca bir kelimedir. Baudelaire’in kullandığı, Walter Benjamin’in içeriğini zenginleştirdiği bir kavramdır. Baudelaire sözcüğü “aylak” ya da “avare” anlamında kullanır. (Aktaran: Ahmet Oktay, metropol ve İmgelem, Kültür yayınları, İstanbul, 2002, s.191). Ünsal Oskay ise flâneur’u “düşünür-gezer” diye karşılar. (Aktaran: Ahmet Oktay, Metropol ve İmgelem, Kültür Yayınları, İstanbul, 2002, s.191). Oskay’ın nitelendirmesinden de anlaşılacağı üzere Flâneur’un işi yalnızca başıboş gezmek değildir. Onun “tembelliği salt görünüştedir. Bu tembelliğin ardında, suçluyu gözden kaçırmayan bir gözlemcinin uyanıklığı gizlidir” (Walter Benjamin, Pasajlar, (Çev. Ahmet Cemal), yapı Kredi yay., İstanbul, 2009, s.135). Elizabeth Wilson ise Görünmez Flâneur adlı yazısında Flâneur sözcüğünün kökenlerinin belirsiz olduğunu söyler. Wilson, Larousse’u dayanak göstererek bu kavramın ilk olarak Balzac tarafından kullanıldığını ve doğal olarak 19. yüzyıl Paris’i bağlamında tartışıldığını belirterek sözü 1806 tarihli bir tartışmaya getirir: “O yıl yayımlanan bir anonim broşürde, Bonapart döneminin tipik bir flâneur’ü olan Mösyö Bonhomme’un günlük yaşamı tasvir ediliyor ve daha sonraları Baudelaire ve Benjamin’in metinlerinde görülecek olan tüm özellikler açıkça ortaya konuyordu” Buna göre Mösyö Bonhomme ilk flâneur örneğidir. Wilson makalenin devamında “The Flâneur, ancak büyük şehirlerde, metropollerde varolabilir; çünkü küçük taşra şehirleri onun hareketlerini kısıtlayabilir ve gözlemleri için yeterince geniş bir alan sunmaz” bilgisini aktarır. (Elizabeth Wilson, “Görünmez Flâneur”. Çev: Filiz Çulha, Aksu Bora. *Birikim*, S:43, Ocak-Şubat, 1992, s.46.)

Tepkisiz ve hiçbir müdahaleyi düşünmeyen insan, sadece gözlem yapar. Türlü yaşamların bir arada süregittiği, hayatın, olağan seyir içerisinde kendi mecrasını bulduğu bu düzende yalnızca gözlem yapan insan hiçbir şeyi değiştiremeyecektir. Bu müdahalesizlik aslında belki de modernitenin insanı getirdiği en son noktadır. Yalnızca seyretmekten hoşlanır: “Flâneur’da baskın öge, bakınmanın verdiği zevktir. Bu bakınma, bir gözlem düzeyinde yoğunlaştığında, ortaya amatör dedektif çıkar. Aynı bakınma bir şey anlamadan bakınmayla sınırlı kaldığında flâneur, bir badaud (alık)’ya dönüşmüş olur.” (Benjamin, Pasajlar, s.163). Flâneur, müdahalesiz bir gözlemcidir ama bu, alıkça bakınmadan farklı bir gözlemciliktir

Poe’ya göre flâneur, “her şeyden önce kendini içinde bulunduğu toplumda tedirgin hisseden biridir. Bundan ötürü kalabalığı arar; kalabalık içerisinde saklanmasının nedeni de, sözü edilen tedirginlik çıkış noktası alınarak aranabilir.” (Aktaran, Benjamin, Pasajlar, s.143) Modern kent yaşantısında dışarıyı pencereden gözlemleyen Flâneur, bir süre sonra kalabalığın akışındaki cazibeye kapılarak kendini kalabalığın içine atar. Bu kalabalıkta Flâneur, kimseyi tanımamakta, kalabalığın başını ve sonunu kestirememektedir. O kalabalığın içinde küçülerek/önemsizleşerek bir bakıma edilgenliğine zemin hazırlar.

Benjamin, flâneur’un Paris’teki pasajların yapılmasıyla doğduğunu düşünür: “Eğer pasajlar yapılmıyaydı, Flâneur gibi dolaşmanın önem kazanması herhalde çok güç olurdu.” (Benjamin,

gördüğü Yahudilere ve onların yaşantılarına ayna tutar. Flaneurun bu belirsizliğin içinde gördüklerinin cazibesi daha fazladır. Bir akşam vaktinde geçilen sokak Yahudi sokağıdır. Şairin şiirde yer verdiği Yahudiler hep sokakta karşısına çıkarlar. Bu da flaneurun bakışıyla paraleldir. Çünkü flaneurun esas mekânı sokaklardır:

“Bu Yahudi sokağından akşamları vücut vücuda geçilir

Havagazı fenerlerinin ışıkları paganlarla eğlenen kızların yüzlerine değer”¹⁹

“Bu sokağın Polonyalı bir kızı vardır, düşünürüm”²⁰

“Sinemaların önünde Yahudi çocukları oynar”²¹

Necati Cumalı’ya ait *Bir Ana* şiirinde ekmek parası peşinde olan bir Yahudi kadın ve çocuğunun akşam evlerine dönüşleri anlatılır:

*“Kadın çamaşırdan dönüyor olmalıydı
Kolunda bohça, sert soda kabartmış ellerini
O yaşta bütün Yahudi kadınları gibi
Sırtında eski bir siyah kadife hırka
Bir şikâyet ve yorgunluk ifadesi bakışlarında*

*Onlar önde, ben arkada
Bir mart gecesini on birden sonra
Taksim’den Tünel’e kadar yürüdük.”²²*

Pasajlar, s.131) Baudelaire bu yüzden caddelerinde vitrin bulunmayan Brüksel’den nefret eder. “İmgelemi bulunan ulusların sevdiği bir şey olan Flâneur’lük yapmak Brüksel’de olanaksız” (Aktaran Benjamin, Pasajlar, s.144) der. “Pasaj, Flâneur için içmekânın cadde görünümü içerisinde somutlaşan klâsik biçimidir.” (Benjamin, Pasajlar,s.148) Flâneur, caddeyi bir konut olarak görür. Sokaktaki adam dört duvar arasında nasıl kendi evinde gibi hissederse Flâneur da bina cepheleri arasında kendini evinde gibi hisseder. (Benjamin, Pasajlar, 131)

Gözlemi sağlayan unsurlardan biri de kentlerde, toplu olarak bulunulan mekânlardır. Otobüs, tren, metro gibi ulaşım araçları insanların bir arada ama birbirinden çok uzak olduğu ve sadece bakışmanın hakim olduğu mekânlardır. Benjamin, on dokuzuncu yüzyılda otobüsler, trenler ve tramvaylar gelişmezden önce insanların birbirlerine tek kelime söylemeden dakikalarca, hatta saatlerce bakmak zorunda olmadıklarını (Benjamin, Pasajlar, s.132) söylerken bunu vurgulamak ister. Benjamin’e göre gözün etkinliğinin kulağına göre daha ağır basması büyük kentlerde yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri belirleyici bir öğedir. Bunun başlıca nedeni de toplu taşıma araçlarıdır. Bu araçlardaki yakınlaşma, yığılma “duygusal bir yakınlaşmayı değil, sadece bireysel bir uzaklığı çağırıştır” (Meltem Ahıska, “Metropol ve Korku”, Defter, S: 19, Kış 1992, 118-129.) Flâneur’un istediği de kalabalıkların arasındaki bu uzaktır. O, kalabalıklar içinde yalnız kalmaktan, yalnızlaşıp yüzünü maskeyle gizlemek ve bir suçlu arar gibi bir dikkatle etrafı seyretmekten hoşlanır. Eve duyulan kin de onun aylaklığının tezahürüdür. Baudelaire, kalabalıklar içinde yalnız kalabilme özelliğinin harcıâlem olmadığını da düşünür: “Herkesin harcı değildir kalabalıklarla yıkanmak: Bir sanattır kalabalıktan hoşlanmak. Bazı insanlar vardır, bir peri, daha beşikte iken kılıktan kılığa girmenin, kalabalığa karışıp yüzünü maskeyle gizletmenin zevkini, eve duyulan kini ve yolculuk tutkusunu üfler kulaklarına, işte yalnız o kişi gerçekleştirir kaynaşmayı insan hesabına” (Baudelaire, Paris Sıkıntısı, Çev: Erdoğan Alkan, Varlık Yay., İst, 2006, 40.)

¹⁹ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.52.

²⁰ Berk, a.g.e, s.45.

²¹ Berk, a.g.e, s. 46.

Attila İlhan da *emperyal oteli* şiirinde İstanbul'un, o yıllardaki en kozmopolit semtlerinden olan Beyoğlu aracılığıyla burada gördüğü Yahudileri anar:

“cumhuriyet bahçesi’nde insanlar geziyordu
tepebaşı’ndaki küçük Yahudiler”²³

Bu bölümde yer alan şiirlerde ele alınan Yahudilerin ortak özellikleri İstanbul'un küçük sokaklarına dağılmış ve daha önce de belirttiğimiz gibi sıradan hikâyeleri ve yaşantıları olan insanlar olmalarıdır. İlhan Berk'in şiirlerinde bu Yahudilerin yaşadıkları semt veya sokakların ismi belirtilmezken, Cumalı ve İlhan'ın şiirlerindeki Yahudiler, Beyoğlu ile birlikte anılırlar.

2.1.3. Hristiyanlar

Hristiyanlarla ilgili bu bölümde üç şiir tespit ettik. Bu şiirler İlhan Berk, Bekir Sıtkı Erdoğan ve İbrahim Tarık Çakmak'a ait şiirlerdir. Bunlardan İlhan Berk'in şiirindeki Hristiyanlar, İstanbul'a ait, bu şehrin bir parçası olan insanlardır. Bekir Sıtkı Erdoğan ve İbrahim Tarık Çakmak'ın şiirlerindeki Hristiyanlar ise Bizans döneminde yaşamış ve fetih vesilesiyle ele alınan Hristiyanlardır.

İlhan Berk, *İstanbul* şiirinde kiliseye dua atmeye giden bir kadın vesilesiyle İstanbul'da yaşayan Hristiyanlara yer verir:

“Koltuğunda bir İncil’le kiliseye giden bu kadın
Üç ispermeçet mumu ile itirafta bulunacaktır.”²⁴

Bu dizeler, İlhan Berk'in İstanbul'a çok yönlü bakan bir şair olduğunun göstergesidir. O, İstanbul'u kozmopolit yönüyle öne çıkarır. Bazen Hristiyanlıkla ilgili unsurlara Müslüman unsurlar da eklenir:

“Kilise sokağının bütün bir sene sıkıntılı halkını seyrettim.
Ermeni kilisesinin çan seslerine ezan sesleri karışırdı”²⁵.

dizeleri onun bu bakışını en iyi yansıtan dizelerdir. İstanbul onun için çok sesli ve çok yönlüdür.

Hristiyanlara yer veren bir başka şair de Bekir Sıtkı Erdoğan'dır. İstanbul'un fethinden önce Bizans'ın durumunu ele alan *İstanbul Destanlar İçinde* şiirinde Bizans, fetihten önce ve fetih esnasında perişandır. Her tarafta bu karanlığın izleri hissedilir. Erdoğan, şiirinde Bizanslı kadınların ezilmişliğin, adaletsizliğin kurbanı olarak derbeder bir halde olduklarını vurgular:

“Rahipler bir makam tutturmuş firaktan...

²² Necati Cumalı, *Güzel Aydınlık*, İstanbul, 1951, s.37.

²³ Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.56,58.

²⁴ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s. 42.

²⁵ Berk, *a.g.e*, s.47.

*Boyunlarında, bir milletin vebali,
Bizanslı kadınlar dökülmüş yollara,
Günlerce aç, susuz, saç-baş darmadağın
Günlerce habersiz aynadan, taraktan...”²⁶*

İbrahim Tarık Çakmak'ın *Aynı Gün Bizans'da Durum* isimli şiirine ait olan bu bölümde Bizans'ın fetih günü içinde bulunduğu duruma değinilir. Bizans'ı teslimiyetin sükûnu ve akıbetinin nasıl olacağı korkusu sarmıştır. Ümidini kaybeden Bizans, artık Türklerin eline geçme korku ve endişesi içindedir. Dua etmekten başka ellerinden bir şey gelmez:

*“Bizans artık İsa'ya, göklere kanat açar,
Bütün bekledikleri kaybolur kuytularda,
Damla damla ümitler erir coşkun sulara.”²⁷*

Dinlerine göre insanları ele aldığımız bu bölümde farklı bakış açıları ile karşılaşırız. İstanbul'un her şair için başka bir görünümü vardır. Yahya Kemal'in şiirlerinde *Müslüman Türk* yönüyle karşımıza çıkan İstanbul, kişileri ve semtleriyle şair için tamamen bu anlama gelmektedir. “*Onun betimlediği kentte aşağı yukarı tüm öğeler, Müslüman Türk kimliğini yansıtır*”.²⁸ Bu yüzden hiçbir şiirinde Hristiyanlığa, İstanbul'un Türkleşmesinden önceki döneme dair bir iz bulamayız. İlhan Berk'in şiirinde ise İstanbul, daha önce de söylediğimiz gibi, çok yönlü bir şehirdir. Müslümanlarla, Hristiyanlar, Yahudiler bir arada yaşarlar. Ezan sesleri, çan seslerine karışır. Şehrin karmaşası, kaotik yapısı farklı dinlere mensup insanlarla da kendini hissettirir. Ondaki bu karmaşaya karşılık Beyatlı, yukarıda da örnek verdiğimiz *Koca Mustâpaşa* şiirinde “serviliklerde, yolda, evde sükûn”dan söz eder. Berk'in karmaşık semlerine, sokaklarına karşılık Beyatlı'nın semtleri “ücrâ”dır. Bu bölümdeki diğer şairlere baktığımızda ise onların Müslüman, Hristiyan ve Yahudileri ele alışlarında çok keskin farklar görmeyiz. Azmi Güleç ve Ârif Hikmet Par'ın şiirlerinde Müslümanlar; Bekir Sıtkı Erdoğan ve İbrahim Tarık Çakmak'ın şiirlerinde ise Hristiyanlar fetih vesilesiyle geçer. Attila İlhan ve Necati Cumalı ise Yahudileri sıradan yaşantılarıyla konu edindirirler.

2.2. MİLLİYETLERİNE GÖRE

Bu bölümde milliyetlerine göre insanları Rumlar, Ermeniler ve Çingeneler başlıkları altında ele aldık. Bu bölümde de yine İstanbul'un kozmopolit ve karmaşık yapısını görürüz. Farklı milletlerden insanlar bu şehirde bir arada yaşarlar.

²⁶ Bekir Sıtkı Erdoğan, *Dostlar Başına*, İstanbul, 1965, s.80.

²⁷ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.36.

²⁸ Alâattin Karaca, “Yahya Kemal'in İstanbul'undan İlhan Berk'in İstanbul'una”, *Hürriyet Gösteri*, Kış 2008-2009, S:296, s.54

2.2.1.Rumlar

Rumlar İlhan Berk, Melih Cevdet Anday ve Attila İlhan'ın şiirlerinde geçerler. Rumlar, İstanbul'un sıradan hayatına renk katan unsurlar olarak şiirlerde dikkat çekerler.

İlhan Berk'in, *Saint Antoine'ın Güvercinleri* şiirinde, İstanbul asıl mekândır. Sezai Karakoç'a göre Berk, en uzak ve en yakın topluluğu konu edinmiştir. Böylece en genel insanı en mahallî şartlarda aramıştır. Bunun için de İstanbul Rumlarını tercih etmiştir. Karakoç'a göre bu maddi şartlarda yakın, ruh şartlarında ise tam anlamıyla insan diyebileceğimiz kadroyla Berk, insanı teşhis serüvenine atılmıştır. Bu topluluğun kadınlarını hiçbir şey umurunda değildir. En büyük istekleri "yaşamak"tır.²⁹ Nitekim şiirde de Eleni'nin ellerini düşünen şair, yaşama sevinciyle dolar. İstanbul'u şiirlerine konu etmeye, âşık olduktan sonra başladığını söyler. Eleni'nin onun hayatına girmesiyle bu durumun başladığını belirtir:

*"Bir gün Eleni'nin elleri geliyor
Her şey değişiyor
İlk İstanbul şiirden çıkıp yerini alıyor
Bir çocuk ilk gülüyor
Bir ağaç çiçek açıyor."*³⁰

Melih Cevdet Anday da *Şınanay* adlı şiirinde İstanbul'un farklı din ve milliyete mensup insanlarını hatırlatır. Bu renkli tabloda Rumlar da vardır:

*"Müslümanı yahudisi urumu
İsporcusu ihtiyarı veremi
Kiminin saçtı uçar, kiminin eteği
Şınanay da şınanay."*³¹

Attila İlhan'ın, *emperyal oteli* şiirinde ise mekân, Beyoğlu'dur. Şair, bu şiir vasıtasıyla Beyoğlu'na panoramik bir bakışla bakar. Bu arada Beyoğlu'ndaki kozmopolit yapı yine dikkat çeker. Rum vatandaşların burada yaşadığını öğreniriz:

*"emperyal otelinin resmini çektim
akşam saçaklarından damlıyordu
kapısında durmanı söylemişim
yüzün zambaklara benziyordu
cumhuriyet bahçesi'nde insanlar geziyordu
(...)
asmalimescit'teki rum kemancı"*³²

²⁹ Sezai Karakoç, "Galile Denizi", *Edebiyat Yazıları II*, İstanbul, 1986, s.33-34.

³⁰ İlhan Berk, *Galile Denizi*, İstanbul, 1982, s.9.

³¹ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s.65.

³² Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.56,58.

Bu bölümdeki üç şiirde de anlatılan Rumlar, İstanbul'un farklı bir renklerinden biri olarak ele alınırlar. İstanbul'da sıradan bir yaşantının küçük birer parçası gibidirler. Farklı semtlere yayılmışlardır.

2.2.2. Ermeniler

Bu bölümde tespit edebildiğimiz tek şiir, Attila İlhan'ın *Maria Missakian* şiiridir. Şair, Ermeni sevgilisi Maria Missakian'ı düşünür ve onu düşündüğü yer Yüksekaldırım'dır. Vakit akşamdır. Aylardan kasımdır ve hava soğuktur. Şairin hüznüne ortak olan, İstanbul şehridir:

“yüksekkaldırım'da bir akşam
maria missakian'ı düşündüm
eğer kendimi bıraksam
yağmur olabilirdim yağardım
kasım'da bir çınar olurdum
yaprak yaprak dökülürdüm
kalbimi sıkı tutmasam”³³

2.2.3. Çingeneler

Çingeneler de İstanbul'un farklı bir rengi olarak şiirlerde yerlerini alırlar. İlhan Berk, Sait Faik ve Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerine konu olurlar.

İlhan Berk, *İstanbul* şiirinde, daha önce de söylediğimiz gibi, çok kültürlü bir İstanbul tablosu çizer. Bu tabloda İstanbul'un bir kültür mozaïği olarak yer aldığı görülür. İstanbul'da yaşayan gayri müslimler arasında Rumlar, Ermeniler, Yahudiler vardır. Farklı etnik kimliğe mensup insanlar arasında çingeneler de görülür. Şair onları da İstanbul tablosuna ayrılmaz bir unsur olarak ekler:

“Sabahla üç çingene kızı kemanla ‘yolculuk var’ şarkısını söyler”³⁴

Diğer bir şiir olan *Alın Hülyalım*'da Sait Faik, yine Çingenelere yer verir. Şairin yaşama sevincinin arttığı zamanlarda, hayatın renkli ve güzel bir parçası olarak gördüğü Çingenelere sevgisi de artar:

*Kim anlar kâğıt helvalarının hikâyesinden
Kim iki kahvede saadeti kilitlemiştir.
Kim sever o ince minareyi,
Yüksekkaldırım'ı, Çingeneleri”*³⁵

³³ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.60.

³⁴ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.55.

³⁵ Sait Faik Abasıyanık, *Şimdi Sevişme Vakti*, Ankara, 1997, s.95-96.

Sâd'âbad ve Kâğıthane Lâle Devri'yle sembolleşen isimlerdir. Dönemin eğlenceleri burada devam eder. En dikkat çeken yerler buralardır. Cahit Sıtkı Tarancı da *Nedim'e Dair* şiirinde bu yerleri anar. Çingeneler bu şiirde ismen geçer.

“Kâğıthane;
Çingenenin fal baktığı yer;
Lâle devri ancak efsane.”¹⁵

Çingeneler, yukarıdaki şiirlerde çok derin anlamlarla yer almasalar da İstanbul mozaikini tamamlayan bir unsur olarak şiirlerde yerlerini alırlar. Milliyetlerine göre kişileri ele aldığımız bu bölümde İstanbul, renkli yönüyle karşımıza çıkar. Rum, Ermeni ve Çingenelerin her biri bizi farklı bir İstanbul tablosuyla karşılaştırır. İlhan Berk'in şiirinde Beyoğlu, Melih Cevdet'in şiirinde neşeli bir vapur yolculuğu, Atilla İlhan'da Asmalımescit, Yüksekalkırım, Sait Faik'te yine Yüksekalkırım ve Cahit Sıtkı'da Sâdâbat ve Kâğıthane vardır. Bütün bu manzaralar bir araya geldiğinde kozmopolit bir İstanbul tablosu ile karşılaşırız.

2.3.CİNSİYETLERİNE GÖRE

Cinsiyetlerine Göre kişileri bu bölümde *Kadınlar* ve *Erkekler* ana başlıklarıyla ele aldık. Kadınlar, bu bölümde sevgili, anne, genç kız, yaşlı kadın ve çalışan kadınlar olarak yer alırlar. Erkekler ise, baba, genç, ihtiyar profilleriyle karşımıza çıkarlar. Çocuklar bu bölümde bir alt başlık olarak ele alınmıştır.

2.3.1.Kadınlar

Kadınlar, bu bölümde geniş yer tutarlar. Kendi içinde alt başlıklara ayırdığımız bu bölümde kadına yaklaşımlar da farklılık gösterir.

2.3.1.1. Sevgili

Bu bölümde yoğun olarak ele alınan sevgili İstanbul ile bağlantılı olarak kırk altı şiire konu olur. Sevgili, farklı yaklaşım ve bakış açılarıyla değerlendirilir. Bu yaklaşımları kendi içinde tematik bir bütünlük oluşturacak şekilde ele alacağız. Bölüm içinde ele alacağımız ilk şiirler Nureddin Özdemir, Metin Eloğlu, Ümit Yaşar Oğuzcan ve Sait Faik Abasıyanık'ın şiirleridir. Bu şairlerin buradaki şiirlerinin ortak özelliği hepsinde de sevgili olmadan İstanbul şehrinde yaşanamayacağı, sevgilinin İstanbul'a anlam katıp burayı güzelleştirdiğine vurgu yapılmasıdır. Tematik açıdan birbirlerine çok benzeyen bu şairlere ait yedi şiirde de İstanbul, sevgili olmadan çekilmez bir şehirdir.

Bu şiirlerden ilki olan *Yetim İstanbul* şiiri, «Çocukluğa, küçük şehirlere, ilk aşka, senin gidişine ve İstanbul şehrinin yetimliğine dairdir.» şeklinde bir epigramla başlar. Şiir, aşk teması üzerine kuruludur. Nureddin Özdemir şiirde, sevgilisi gidince

¹⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s.169-170.

İstanbul'un da bir anlamsızlığa büründüğüne vurgu yapar. Sevgilinin gidişiyle şehre ait büyü de bozulmuş gibidir. İstanbul şehri, sevgilinin gidişiyle kimsesiz kalmıştır:

*“Duaların narin yapraklarında
Tanrı'nın yüzüne bakmadığı kul.
Bir âyet gibidir dudaklarımda
Sen gidersen yetim kalır İstanbul*

*Ay sarmaşıklardan gülmüyor artık;
Işıklar düşmüyor sulara pul pul.
Şimdi yollarımın hepsi karanlık
Şimdi her şeyiyle yetim İstanbul.”³⁶*

Özdemir, *Kubbeler Şehri Yetim I* şiirinde de yine sevgilinin gidişiyle kahırlanan bir İstanbul'a dikkat çeker. Sevgili giderse İstanbul'da hayat duracaktır:

*“Kubbeler çöker kahrından
Beş yüz senelik kubbeler
Buğulanmış nefesinle yaşıyan
İlk kubbeler.*

*Kubbeler çöker kahrından
Bir kuş uçmaz semasından bu şehrin
Ve kesilir sesi minarelerin.
Dalgalar kıpırdamaz yerinden
Rahmetsiz bulutlar gelir geçer
Göklerinden .”³⁷*

Metin Eloğlu da Nureddin Özdemir'e benzer bir yaklaşıma sahiptir. *Yuvarlak Hesap* şiirinde İstanbul, Eloğlu için sevdiği kadın olmadan hiçbir anlam ifade etmeyen, varlığıyla yokluğu arasında fark bulunmayan bir şehirdir. Bu şehirde ayrılık şair için ölüm gibidir:

*“İstanbul yoksa yok,
Sensizlikse sensizlik,
Acırsa acır, ne yapalım...
Ölüm ölüm bir ölüm!”³⁸*

Eloğlu'nun *Lokman Hekim'in Sev Dediği* şiirinde de anlattığı İstanbul sevgisi, sevdiği kadınla bir anlam kazanır. Sevgilisi olmadan ne İstanbul'un ne denizin ne de Haliç'in bir anlamı vardır. İstanbul'u güzelleştiren ve şaire sevdiren sevgilisine duyduğu aşktır. Mehmet Salihoğlu da Eloğlu'nun sevgiliye bakışı ile ilgili olarak: *“Onun sevgilisi halk içindedir ve daha çok dünyaya bakışını değiştiren etken gibidir.”³⁹* tespitinde bulunur. Salihoğlu'na göre bu sevgili tipi kadınlığını,

³⁶ Nureddin Özdemir, *Yağmur Sonrası*, İstanbul, 1955, s.21-22.

³⁷ Özdemir, *a.g.e.*, s.23-24.

³⁸ Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.33.

³⁹ Mehmet Salihoğlu, “Metin Eloğlu ve Şiiri”, *Türk Dili*, C:III, S: 294, Mart 1976, s.186.

dişiliğini arkalarda bırakmış bir sevgi etkeni olarak Eloğlu'nun şiirlerinde yer alır. Salihoğlu, şiirinin de bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini söyler.⁴⁰ Şiirin aşağıdaki bölümüne baktığımızda Salihoğlu'nun tespitindeki haklılığını fark ederiz. Şair; hak, hukuk, eşitlik, bereket, kardeşlik gibi kavramlara vurgu yapar ve sevgilisini bu kavramlardan ayrı düşünemez:

*“Seni sevmeseydim, ilkbaharı kodunsa bul gayri;
İstanbul diye bir il yoktu ki yeryüzünde,
Umut diye bir şey yoktu ki seni sevmeseydim,
Hak, hukuk, bereket diye,
Eşitlik, kardeşlik, hürriyet diye...
Yüreğime sağlık, ne iyi ettim.”⁴¹*

Ümit Yaşar Oğuzcan, *İstanbul Dedim de Seni Hatırladım* şiirinde sevgilisi olmadan İstanbul'un hiçbir anlam ifade etmediğini vurgulayarak çok sevdiği İstanbul'un aslında sevgilisiyle anlam kazandığını söyler:

*“Sensiz İstanbul bile güzel değilmiş
Anladım
İşte İstanbul
İstanbul dedim de seni hatırladım.”⁴²*

Aşağıdaki bölümde, şairin İstanbul'u sevgiliyle özdeşleştirdiği açık bir şekilde görülür. *Saçının Her Teli İstanbul Senin* şiirine ait olan bu bölümde, İstanbul sevgili olmadan anlamsızdır, sevgili ise güzelliğini İstanbul'dan almıştır:

*“Değil dünyayı
Güneşi, ayı verseler istemem
Ben İstanbulda seni
Ve sende İstanbulu sevmişim
Başkasını sevemem ki.”⁴³*

Küçük şeylerle mutlu olan ve sıradan insanların hayatlarını hikâyelerinde ele alan Sait Faik'in *Alnı Hülyalım* şiirinde de bu tavrını görüyoruz. Sevgilisi de kendisi gibi herkesin göremediği ayrıntılardan mutlu olmaktadır. Sevgilisinin İstanbul'da olması şehrin çehresini değiştirmiştir adeta. Sevgilisi İstanbul'da olduğu için şair, her şeyi güzel görür. Ağaçlar sevgilisi bu şehirde olduğu için memnundur:

*“Sen İstanbul'dasın diye memnun ağaçlar
Sen varsın diye insanlar iyi
Böcekler yeşil yeşil
Karıncalar sevimli*

⁴⁰ Salihoğlu, a.g.m, s.186.

⁴¹ Eloğlu, a.g.e, s.27,29.

⁴² Ümit Yaşar Oğuzcan, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ankara, 1960, s.10.

⁴³ Oğuzcan, a.g.e, s.14.

Çiçekler burcu burcu”⁴⁴

Sait Faik, *Mektup* şiirinde ise İstanbul’a duyduğu sevgiyi sevdiği kadının burada olmasına bağlar. Onun İstanbul’u sevmesi sevgilisinin orada bulunmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul’un vapurundan, denizinden, güzelliklerinden ve semtlerinden söz açılması şair için yalnızca sevgilisinden söz açmaya vesiledir. Sevgisi o kadar ileri boyuttadır ki sevgilisi İstanbul’da yaşadığı içi bu şehir güzeldir. Yoksa bu garip şehrin hiçbir işe yaramayacağını söyler:

*“Senden bahis açılmadıkça susmak isterim
Senden bahis açmaya vesiledir
Kınalıada, vapur, deniz, yunus.
Şimdiye kadar neden gökyüzü değildi?
Niye böyle oldu?
Neden kitapları severdim?
Bu şehirde ikimiz birden nefes alıyoruz
Yoksa neye yarardı bu garip şehir?”⁴⁵*

Sevgilisi İstanbul’da doğduğu için bu şehri her şeyiyle sever. Sevdiği kadın gayrimüslim olduğu halde şairin, İstanbul’un minarelerini, camilerini sevmesi, sevgilisinin bu topraklarda yaşamasından kaynaklanır:

*“Burada senin doğduğun bana malumdur.
Yoksa sever miydim minareleri.
Süleymaniye’yi,
Sen, gâvur olduğun halde?”⁴⁶*

Buraya kadar ele aldığımız sekiz şiirde yukarıda da belirttiğimiz gibi, sevgili İstanbul’u güzelleştirir, bu şehre anlam katar. O olmadan İstanbul şehri eksik ve anlamsızdır. Şairler, İstanbul’u sevgili için sever, onun için anlamlı bulurlar. Mehmet Salihoğlu ve M. Turan Tekdoğan ise bu yaklaşımın tam aksine, sevgili olmadan da İstanbul’da yaşanabileceğine ve mutlu olunabileceğine vurgu yaparlar. Salihoğlu, *İstanbul Türküsü* şiirinde, sevgili olmadan da hayatın devam ettiğine, ayrılığa rağmen, hayattan zevk alınabileceğine vurgu yapar:

*“Sensiz de, yaşanabilirmiş İstanbul’da;
Titrek mavi sularında Boğaz’ın,
Akşamları kürek çekilebilirmiş.
Aydınlığın tortulaştığı bir saatte,
Bulutlara bakıp bakıp sandaldan,
Dalga çıkacağını düşünerek,
Emirgân’a gidilebilirmiş,
Vira kürek!”⁴⁷*

⁴⁴ Sait Faik Abasıyanık, *Şimdi Sevişme Vakti*, Ankara, 1997, s.95-96.

⁴⁵ Abasıyanık, *a.g.e.*, s.26.

⁴⁶ Abasıyanık, *a.g.e.*, s.26.

⁴⁷ Mehmet Salihoğlu, *Duman Duman Üstiine*, Ankara, 1959, s.61-62.

M. Turan Tekdoğan, *Sensiz de* şiirinde Salihoğlu ile benzer bir yaklaşım sergiler. O da sevgilisine hitaben yazdığı şiirinde İstanbul'un güzelliklerini sevgilisi olmadan da fark edebildiğini vurgular:

*“Sensiz de gezilirmiş Adalar’da
Sensiz de türküler dinlenir
Mehtap seyredilirmiş Boğaz’da.*

*Sensiz de geceler uykusuz geçer
Çiçekler açarmış baharda
Sensiz de rüzgâr olurmuş
Denizden esen
Sensiz de sevilirmişsin
İstanbul’da sen.”⁴⁸*

Gökhan Evliyaoğlu ve Attilâ İlhan'ın aşağıdaki şiirlerinde her iki şairin de âşinası olduğu mekânlar, artık bildikleri yerler değildir. Gökhan Evliyaoğlu, *Emirgân'lı Şiir* adlı manzumesinde sevgilinin güzelleştirdiği Emirgân semtinde, mutluluk içindedir. Üstelik bu durumun fakındadır. Şiirin sonunda semtin aynı olduğunu sevdiği yanında olduğu için her şeyin güzelleştiğini vurgular:

*“Gök bizim için bu kadar güzel:
Sen yanımdasın.”⁴⁹
Yukarda
Uzak uğultusu mavi zamanların
Ki birdenbire sarkar huzurun eşiğinden rahatça
Boşanır üstümüze bütün haşmetile, rüyadan:
Esirî bir mavi şelale ve çınar yaprakları...
Emirgân eski Emirgân amma
Yanımda sen varsın”⁵⁰*

Attila İlhan da aşkın değiştirdiği İstanbul vurgusu yapar. *Ben Sana Mecburum* şiirinde, İstanbul'u hüznle birleştirerek verir. Mevsim sonbahardır ve yağmurlar başlamıştır. Gökyüzü bulutlarla kaplıdır. Bir de akşam karanlığı eklenince İstanbul bir hüznün yumağı halini alır. Şair, o anda gördüğü İstanbul'un eskisinden farklı olduğunu düşünür. Bu farklılık şairin şehre bakışını şekillendiren hüznü ruh halinden kaynaklanır:

*“ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
bu şehir o eski İstanbul mudur”⁵¹*

⁴⁸ M. Turan Tekdoğan, *Ölüye Mektup*, İstanbul, 1960, s.30.

⁴⁹ Gökhan Evliyaoğlu, *Dördüncü Cemre*, İstanbul, 1957, s.45.

⁵⁰ Evliyaoğlu, *a.g.e.*, s.44.

⁵¹ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.100-102.

İstanbul, aşağıda yer verdiğimiz iki şiirde ise sevgiliyle özdeşleştirilerek ele alınmıştır. Şairler, İstanbul’u sevgili gibi görürler ve ancak İstanbul kadar güzel bir sevgiliye âşık olabileceklerini vurgularlar. Bu şiirlerden biri, A. Celal Şimşek *Kız Sen İstanbul Olmuşsun* şiiridir. Şair, bu şiirde:

“*İstanbul İstanbul derken
Kız sen İstanbul olmuşsun vay canına*”⁵²

dizeleriyle sevgilisini İstanbul ile bütünleşmiş olarak verir. Şair, şiirin son kısmında da sevgilisini İstanbul’a benzetir. Onun da İstanbul kadar güzel olduğunu fark eder:

“*Gözlerin İstanbul kadar güzel
Bir baştan bir başa İstanbul kokuyor saçların
Sanki İstanbul gibisin gülerken!*”⁵³

Sunullah Arısoy’un *Güzel İçin* adlı şiirinde bir aşktan söz edilir. Şair, şiirin ilerleyen bölümlerinde sevgilisini anlatırken bazı tavırlarını Üsküdar’a benzetir. Sevgilisinin gülüşü ona mütevekkil ve fakir bir belde olan Üsküdar’ı hatırlatır:

“*Her gülüşünde Üsküdarı hatırlarım!
O mütevekkil, fakir beldeyi!
İlk gülüşün Üsküdarlıdır,
Kendin gibi...*”⁵⁴

Bu bölümde, tematik olarak en büyük yoğunluk, şairlerin sevgiliye olan aşklarını dile getirdiği şiirlerdedir. Otuz iki şiirde, sevgiliye duyulan aşk dile getirilir. İstanbul’un farklı yerlerinde geçen bu aşklar farklı anılarla ve yaşantılarla ele alınır.

Fehmi Eruçar, *İstanbul Geceleri* şiirinde İstanbul gecelerini anlatır. İstanbul geceleri şairi farklı âlemlere götürür. Burada huzuru bulan şair, hüznle karışık olan bu huzurdan memnundur. İstanbul hüznü, ayrılığı, üzüntüyü bir arada yaşatır şaire. Hüzne boğulan şair, İstanbul’u zaman zaman da aşk duygusuyla birleştirir. Üsküdar, Kadıköy aşk doludur:

“*Benliğimden kopmuş bir parça sanki, Kızkulesi’ne bakan Salacak
Senden bir parça Çengelköy, benden bir parça Erenköy.
Boram boram aşk kokan Üsküdar- Kadıköy.
İşte böyle «KUŞ KONMAZ ÇİÇEĞİM»*”⁵⁵

Nedret Gürçan’ın *İstanbullu Sabah* şiiri, doğrudan İstanbul’un işlendiği bir şiir değildir. Şair, Olcay ismindeki sevgilisinden ayrılmıştır. Bu yüzden acı çekmektedir. İstanbul hem bu aşka, hem de ayrılığa tanıklık eden şehirdir. Şairin

⁵² A. Celal Şimşek, *Yaşasın Aşk*, Ankara, 1958, s. 6-8.

⁵³ Şimşek, *a.g.e.*, s.6-8.

⁵⁴ M. Sunullah Arısoy, *Garipler Treni*, İstanbul, 1948, s.26-28.

⁵⁵ Fehmi Eruçar, *Cehennem Katı*, İstanbul, 1964, s.28.

yalnızlığını hissettiği şehir de yine İstanbul'dur. Çünkü İstanbul, şaire sevgilisini ve aşk yüzünden çektiği ızdırabı hatırlatır:

“Şimdi bir ufacık dal kımıldasa ya
Bir İstanbul sabahında
Denizin sesi duyulsa ya,
Olca beni duysa ya olduğum yerden
Pespembe sıcaklığı ellerinin
İlk yaz yağmurlarından sonraki
Hırçınlığı yavaşlığı aşkı.”⁵⁶

Pera'da şiirine ait olan:

“Sen,
Unuttuğum şehirden uzak.
Ben,
Gözlerini kaybetmiş adam.
Sen,
Şafaklara doğmuş gözlerin.
Ben,
Kör kütük seni düşüneceğim”.⁵⁷

dizelerinde Adnan Akkor, Beyoğlu'nda, İstanbul'dan uzakta olan sevgilisini düşünür. Sevgilisi artık çok uzaklarda olan şair, baktığı her yerde onu görür. Bütün düşüncesini sevgilisi doldurmuştur.

Ali Püsküllüoğlu, *Her Şeyden Evvel Aşk* şiirinde yer alan:

“Kuşlara söyledik, İstanbul'a
Köprü'de vapurlara söyledik.
Denizde balık, havada bulut, ne varsa
Aşkımızı bilsin istedik.”⁵⁸

dizeleriyle basit ve samimi bir anlatımla aşkını dile getirir. Temelde bir aşk şiiridir. Şair, sevgisini İstanbul ile paylaşır. İstanbul'un onun sevgisine şahitlik etmesini ister.

Mehmet Salihoğlu da aşk temasının ağır bastığı *Asmaların Altında* şiirinde Boğaz'ın sularına karşı sevgilisiyle asmaların altına oturup aşkı sonuna kadar yaşamayı arzu eder:

“Seninle, asmaların altında buluşacağız,
Üzümler şehvetle sarkacak ağzımıza;

⁵⁶ Nedret Gürcan, *Festival*, İstanbul, 1956, s.18-19.

⁵⁷ Adnan Akkor, *Yirmisekiz*, Ankara, 1957, yayınevi yok., s.23.

⁵⁸ Ali Püsküllüoğlu, *Pembe Beyaz*, İstanbul, 1955, s.13-14 .

*Pırıl pırıl önümüzden akacak,
Boğaz'ın çırpıntılı suları...”⁵⁹*

dizeleriyle bu duygularını dile getirir. Hayatı güzelleştiren ne varsa hepsini bir arada görmenin mutluluğu ve aşk sarhoşluğuyla şair, sevgilisiyle bir arada olmayı ümit etmektedir:

*“Ve Boğaz'ın delişmen sularında yüzeceğiz,
Mavide silip kaderimizi,
Yeşilde yazacağız...”⁶⁰*

Aytekin Ozan, *Transatlantik* şiirinde eski sevgilisini anlatır. Onu İstanbul'da tanımıştır ve ardından uzun yıllar geçtikten sonra bir gün yine İstanbul'da karşılaşır. Ama artık her şey değişmiştir. Bir yaz günü Küçüksu iskelesinde sevgilisine rastlayan şair, onun güzelliğinin eski heybetinden eser kalmadığını görünce üzülür:

*“Derken bir yaz günü
Küçüksu iskelesinde rastladım.
Eski heybeti kalmamıştı güzelliğinin.”⁶¹*

Gözüye geldiğinde Tanburi Mustafa Çavuş'un “Küçüksu'da gördüm seni” şarkısını hatırlar. Ama artık duygularının eski yoğunluğundan eser kalmadığını, o hislerin tamamen değiştiğini fark eder. Bu durum onu hiç üzmez. Aşk acısı bitmiştir artık:

*“Bir an buluşur gibi oldu gözlerimiz,
Konuşsam konuşacak gibi bir hali vardı.
O akşam radyoda Mustafa Çağlar
Leb demeden leblebiyi anladı:
«Küçüksuda gördüm seni,
Gözlerinden bildim seni,
İnkâr etmem sevdim seni.»
Sevdim ama geçti artık;
Başka gemiler bulmuşum,
Dümen tutmuşum, kaptan olmuşum,
Nice iskele önünden
Düdük çalıp geçmişim.”⁶²*

Odun şiirinde Metin Eloğlu'nun bahsettiği kadın, İstanbul'la bütünleşmiştir. Tavrı ve edasıyla İstanbul'u anımsatır. Bu kadın, onun geleceğe dair umutlarını yansıtır. Odun ise sıcak bir yuvanın, özlemi duyulan sıcaklığın sembolüdür. Dekor olarak İstanbul vardır; çünkü şairi mutlu edebilecek tek yer İstanbul'dur. Sevgilinin gözleri de İstanbulludur ve güzelliğini bu özelliğinden almıştır:

⁵⁹ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.26.

⁶⁰ Salihoğlu, *a.g.e.*, s.26.

⁶¹ Aytekin Ozan, *Faltaşı*, İstanbul, 1956, s.17.

⁶² Ozan, *a.g.e.*, s.17.

*“İstanbul’un ortasında bir bahçe
Silme güvercin tavanı
Yeşeren ekinlerin muştusunca
Eylûl bitiminin aydınlık günü*

*Salt sana vergi umudu aşılama
Dipdiri aklın fikrin yüreğince uluydu
İçin dışın boz elâ gümrah gözlerin
Güzeldi yeniydi İstanbul’luydu”⁶³*

Bir Beşiktaş Şiiri manzumesinde Uluğ Turanlıoğlu, sevgilisine karşı hislerini Beşiktaş semtini de buna dahil ederek dile getirir. Aşkını Beşiktaş semtiyle bütünleştirerek anlatır:

*“Bayrağımın alı gölgeydi dudaklarına,
Hâleydi kirpiklerin Beşiktaş akşamlarına.”⁶⁴*

Âşık Merdiveni şiirinde ikinci yeni tarzında bir söyleyiş vardır. Bu dizelerde “sözcüklerle çizilen soyut betimlemelerin bir ögesi olarak İstanbul’un söz konusu olduğu görülmektedir.”⁶⁵ Oktay Rifat, sevgilisine hitap eder. Seçilen mekân yine İstanbul’dur. Deniz, martı, gemiler yine ön plandadır. Bu unsurların hepsi şaire sevgilisini hatırlatır:

*“Seni iniyorum Yüksekaldırım’dan
Seni dolaşıyorum insanların içinde
Düşünüyorum düşünmek boş
Seni bakıyorum en iyisi
Seni toriklerin mavisine
Seni sandal
Seni martı
Seni Köprü’nün direkleri
Seni yoksul kişi boynu bükük
Bir kadın geçiyor yanımdan, bir sen varsın senden öte
Seni geçiyor
Seni gidiyor”⁶⁶*

Sarıyer’de şiirinde Ali Püsküllüoğlu İstanbul’a dair gördüğü her şeyi sevgiliye yorar. İstanbul birtakım güzelliklere bürünmüşse bunun sebebi sevgilidir:

⁶³ Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.23.

⁶⁴ Uluğ Turanlıoğlu, *Aşk ve Vatan Şiirleri*, Edirne, 1957, s.5.

⁶⁵ Nuray Küçükler Kuşçu, “Oktay Rifat Şiirinde İstanbul”, *I. Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Kitabı*, (Edit: Erol Ülgen- Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.735.

⁶⁶ Oktay Rifat, *Âşık Merdiveni*, İstanbul, 1958, s.26.

*“Şu yaz günü sıcaklarda
Boğaz’dan gelen serinlik sensin
Deniz seninle güzel
Ağaçlardaki yeşillik sensin”*⁶⁷

Sezai Karakoç’un *Köşe* şiirinde İstanbul ve sevgili kavramları bir aradadır. Şair, kendini “bahtsız ve mesut Eyyub” olarak nitelendirir. Hasreti gün geçtikçe büyüyen ve çoğalan âşkın umut ettiği şey, artık çeşmenin hangi köşesinden su içeceği⁶⁸. Ali Haydar Haksal, Sezai Karakoç’un kadını şiirde idealize ettiğini, Orhan Veli ve takipçilerinin sıradanlaştırarak, cinsellik boyutuna indirgedikleri kadını, bu durumdan Karakoç’un kurtarmak istediğini belirtir.⁶⁹

*“Atların en güzel biçimini sessizce kalbime indiriyor
İçimde İstanbul çalkalanırken bozbulanık çeşme
Bir dans için can vermeğe hazır bekliyorum
Sen orda gelir ayak kuklalara insan gibi konuşmasını öğretme”*⁷⁰

Şiirin:

*“Su akıyor birikiyor kan lekeleri
Kurtulsam diyorum bir eser buna engel
Öyle büyüyor öyle çoğalıyorsun
İstanbul kalmıyor”*⁷¹

dizeleri ile Attila İlhan’ın *Rüzgâr Güllü* şiirindeki:

*“önümden çekilirsen istanbul görünecek
nerede olduğumu bileceğim”*⁷²

bölümü arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Her iki şiirde de sevgili, İstanbul şehrini kuşatır, artık şairler için yalnızca o vardır. Her iki şiirde de şehrin sert, katı yüzü bu dizelerle kaybolmuştur. Aşkın yumuşattığı, insanîleştirdiği duygularla şehir bütün kötü yönleriyle sevgilinin varlığında eriyip kaybolur.

Hikmet Şinasi Önel, *Emirgânlıya Şarkı* şiirinde, sevgilisi vasıtasıyla Emirgân ismini anar. İstanbul’un her yerinde sevgiliden izler vardır:

*“Gözlerim gamzeni rikkatle arar,
Tâ Beşiktaş’dan- Emirgân’a kadar.”*⁷³

⁶⁷ Ali Püsküllüoğlu, *Karanfilli Sakı*, İstanbul, 1958, s.46.

⁶⁸ Necati Tonga, “Aşkın Köşeli Halleri: Sezai Karakoç’un “Köşe” Şiirini Çözümleme Denemesi”, *Edebiyat Otağı*, Temmuz 2007, s.35.

⁶⁹ Ali Haydar Haksal, “Sezai Karakoç’un Poetikası: Diriliş Ruhunun Şiiri”, *Yedi İklim*, S:126, Eylül 2000, s.45

⁷⁰ Sezai Karakoç, *Körfez*, İstanbul, 1959, s.14-15.

⁷¹ Karakoç, *a.g.e.*, s.14-15.

⁷² Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.38.

⁷³ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.16.

Güneş Teloncay'ın *Noktalı Şiir* manzumesi, bir aşk şiiridir. Şair:

“Sarıyer ve Ada gezilerindeyken
Boğazın güzelliğinde peynir ekmek yerken
Ebediyyen seveceğimi düşünmedin mi?
Güvercinim”⁷⁴

mısralarıyla sevgilisine duyduğu aşkı dile getirir. İstanbul bu aşkın geçtiği mekân olarak dikkat çeker. İstanbul'un her mekânında şairin ayrı bir hatırası vardır. Bu hatıraların tamamı sevgilisiyle ilgili olanlardır. İstanbul'un her yerinde aşkına dair izler bulur.

Tarancı'nın *Bir Saadet* şiirinde de aşk ön plandadır. Kandilli iskelesinde vapur bekleyen şair burada gördüğü bir kadına âşık olur:

“Ne bir kelime konuştuk,
Ne işaret çektik birbirimize
Fakat gerçektir seviştığımız
Vapur kalkıncaya dek,
Göz göze gelmekle sade.”⁷⁵

Cahit Külebi, *Dişi* şiirinde:

“İstanbul Boğazından beyaz
Gemiler geçer, su kesimi mavi.
İnsanı gecelerce uyutmaz
Benim sevdiğim de, bu gemiler misali.”⁷⁶

dizeleriyle sevgilisini İstanbul Boğazı'ndan geçen beyaz gemilere benzetir. Sevgilisi de beyaz gemiler gibi hür, saf ve temizdir.

Birsel'in, *Salah Birsel'in Aşk*ı adlı şiirinde İstanbul, şairin aşkının yaşandığı yer olarak vardır. Baharın İstanbul'a gelişi, aşk duygusunu uyandırır. Aşk, bahar ve İstanbul'la birleşerek yaşama sevinci aşılır:

“Ol İstanbul şehri işte bu aşkın duyulduğu yerdir
Bu aşkın ardını hikâye eden faslı diğer'dir”⁷⁷

⁷⁴ Güneş Teloncay, *Yitik Anılar*, Adana, 1959, s.23-24.

⁷⁵ Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s.166.

⁷⁶ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri (aynı baskıda Yeşeren Otlar 1949-1954)*, İstanbul, 1982, s.145.

⁷⁷ Salah Birsel, *Dünya İşleri, (1940-1946)*, İstanbul, 1986, s.134.

İlhan'ın *Sisler Bulvarı* şiirinde de aşk teması vardır. Asım Bezirci “Sisler Bulvarı”nın «büyük kent» yaşamına ilk kez geniş yer vermesi bakımından önemli bir şiir olduğunu söyler.”⁷⁸ Attila İlhan, “Sisler Bulvarı”nda kendini yalnız görür. Sevgilisini kaybetmiştir. Sevgilisini kaybetmiş olması bir bakıma kendisini kaybetmesidir. Şehir, bireyin yaşamının izlerini taşır. Şair, birey olarak kaybettiklerini şehrin küçük ayrıntılarında arama çabası içine girer. Eliuz’un tespitiyle, “*bireyin yaşadığı her durum da şehri etki alanı içine alacaktır.*”⁷⁹ Ahmet Oktay da şiirde anlatılan sevgilinin soyut düzlemde kaldığını söyler. Çünkü şiirde sevgilinin kişisel, bireysel özellikleri hakkında bilgi verilmez. Oktay’a göre, sevgilinin ve söyleyenin oturduğu kent de soyuttur.⁸⁰

*“sisler bulvarı’nda seni kaybettim
sokak lâmbaları öksürüyordu
yukarda bulutlar yürüyordu
terkedilmiş bir çocuk gibiydim
dokunsanız ağlayacaktım
yenikapı’da bir tren vardı”*⁸¹

Sisler bulvarında zaman, yağmurun yağdığı bir gece vaktidir. Şairin içinde bir de vehim vardır. Bu, geceyle birleştirilerek verilir. Her taraf, belirsiz bir karanlık içindedir. Bu durum beraberinde tedirginlik ve korkuları getirir:

*“sisler bulvarı’ndan geçtim sırlıskılamdı
ıslak kaldırımlar parlıyordu
durup dururken gözlerim dalıyordu
bir bardak şarabda kayboluyordum
gece bekçilerine saati soruyordum
evime gitmekten korkuyordum
sisler boğazıma sarılmışlardı.”*⁸²

Bir Şehri Bırakmak şiirinde Orhan Veli, isim vermemekle beraber bahsettiği şehrin İstanbul olduğu anlaşılmaktadır.

*“Bu şehirde yağmur altında dolaşılır
Limandaki mavnalara bakıp
Şarkılar mırıldanılır geceleri.
Bu şehrin sokakları çoktur,
Binlerce insan gelir gider sokaklarında...”*⁸³

⁷⁸ Asım Bezirci, *Temele Gül Dikenler*, İstanbul, 1993, s.132.

⁷⁹ Ülkü Eliuz, “Attila İlhan’ın Şiirlerinde Mekânın Postmodernist Açıdan Yorumu”, *Türk Dili*, C:1, S: 594, Haziran 2001, s.650.

⁸⁰ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, 2002, s.139.

⁸¹ Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.60-61.

⁸² İlhan, *a.g.e*, s.61.

⁸³ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, (Sağlığında Yayımlamadığı Eski Biçimli Şiirleri), İstanbul, 1997, s.210.

Orhan Veli, çok sevdiği İstanbul'u bir kadın yüzünden bırakıp gittiğini bu şehre ihanet ettiğini de şiirin sonunda itiraf eder:

*“Fakat bütün bunlara mukabil
Yine budur başka bir şehirdeki
Bir kadın yüzünden
Bıraktığım şehir”⁸⁴*

Turgut Uyar, *Bitmemiş Şiirler*'de sevgilisiyle birlikte gezdiği İstanbul'un farklı yerlerine dair anıları yad eder. Bir kış günü pastacıda birlikte geçirdikleri mutlu bir gün, Sarıyer'deki sandal gezintisi unutamadığı anılar arasındadır. Bu günler artık yalnızca fotoğraflarda kalmıştır:

*“Vapur gürültüsüz ayrılır limandan
Cümle hatıralar beraberimdedir.
Feriköy'de bir tramvay durağı,
Bir kış günü pastacıda, unutulmaz
Bir sandal gezintisi ki; Sarıyer'de
Fotoğrafları hâlâ iç cebimdedir...”⁸⁵*

Muammer Susuzoğlu, *Emirgân'da Bir Gece* şiirinde bütün duygularını sevgilisine göre yorumlar. Akşam, bir Sibel akşamıdır:

*“Bir Sibel akşamı uyumuştı boğazda sular,
Susmuştu sahilde uçan beyaz martılar,
Gizli sevişmelerle dolarken kuytular,
Bir Sibel akşamı canlandı tüm hatıralar.”⁸⁶*

Şair, Her şeyde sevdiğini gördüğü için bütün akşamları onun ismiyle adlandırır. Bütün hatıraları sevgilisinin isminde gizlenmiş gibidir.

Sevgiliyle ilgili on bir şiirde ise, ayrılık, hüznün ve sevgiliyle yaşanmış geçmiş günlere duyulan özlem vardır. Nurettin Özdemir, *Şehirler... Mesafeler ve Sen* adlı hayli uzunca aşk şiirinde ayrılık temasını işler. Büyük bir şehrin istasyonu hüznü bir ayrılığa şahitlik eder. Doğrudan İstanbul'dan söz etmemekle birlikte, şairin aşağıdaki bölümünde İstanbul'u işaret ettiği anlaşılır. Şair, aşkının izlerini İstanbul'un çeşitli yerlerinde arar. Bu, bazen Marmara'nın dalgalarında, bazen kubbe ve minarelerin büyüleyici bir şekilde göğe yükselmesinde gizlidir:

*“Şimdi bıraktığın şehirler karanlık ve yalnızdır
Vardığın istasyonlar aydınlık ve güzel
Mes'ut bir rüzgâr dolaşır dalgalarında Marmaranın
Mes'ut bir ürpertiyle kımlar mavilikler
Kubbeler... minareler... Büyük meydanlar*

⁸⁴ Orhan Veli, *a.ge.*, s.210.

⁸⁵ Turgut Uyar, *Arz-ı Hal ve Sonrast*, İstanbul, 1999, s.64-65.

⁸⁶ Muammer Susuzoğlu, *Şule*, İstanbul, (tarihsiz), s.7.

*Hülyamıza gülümseyen çınar yaprakları
Ve yeniden yaşamağa başlar bir insan
Aşkın güzelliğine sığınmış hatıraları.”⁸⁷*

Nahit Ulvi Akgün, *Kar Yağıyor İstanbul’a* şiirinde, bir ayrılık acısına yer verir. Esas tema bunun üzerine inşa edilmiştir. Ayrılık acısı İstanbul’a yağan karla daha hazin ve soğuk bir hal alır. Karın yağışı şaire, sevgilisini hatırlatır. Şair, ona duyduğu derin özlemi dizelerinde dile getirir:

*“Kar yağıyor İstanbul’a
Ne ılıktı saçların
Bilirim dayanamazsın soğuğa
Üşür küçük burnun
Üşür küçük ayakların”⁸⁸*

Veda Sonatı da geçmişteki günlere yer verir. Bu şiirde Jozef Habib Gerez, kendince en güzel bulduğu ünlü aşk şiirlerini sevgilisine ithaf etmek istediğini söyler. İstanbul limanı, gemiler onu çok uzak âlemlere götürür:

*“En güzel aşk türkülerini vaat etmiştim
En güzel aşk şiirlerini yazacaktım.
İstanbul Limanında bir gemi yatar
O gemi
Beni benden alıp götürür.
Sana ilk rastladığım günü hatırlıyorum,
Gözlerin gülüyordu
Bakışlarında yıldızlar yanıyordu.
Görenler hep kısıkanıyordu,
O gün, hayatın güzelliğine inanmıştık
Her şey bize başka görünüyor
Hayat avuçlarımızda duruyordu.”⁸⁹*

Dinçer Sümer, İstanbul’da sevdiğinden uzaktadır. Bunun acısını duyar. *Ayrı Hava* şiirinde İstanbul şehrinde gecelerin, sevgilisi olmadan geçmeyeceğini düşünür. Ayrılığı en derin şekilde bir türlü geçmek bilmeyen bu uzun gecelerde hisseder:

*“Galatasaray postanesi karanlık
Çiseleyen dinmese keşke
Burası ışıklar şehri
Oranın yazı başka*

*Şimdi ayrı şehirdeyiz esmerim
Sen şimdi uzak
Bu şehirde yaşlı geceler
Daha da uzayacak”⁹⁰*

⁸⁷ Nurettin Özdemir, *Yitik Sevgi*, Ankara, 1959, s.7.

⁸⁸ Nahit Ulvi Akgün, *Birisi*, İzmir, 1955, s.29.

⁸⁹ Jozef Habib Gerez, *Meyhaneden Çıkan Kırak*, İstanbul, 1956, s.12-13.

Yağmur Yağmıyordu şiirinde yine dikkat çeken unsur, bir yuva sıcaklığına duyulan özlemdir. Cahit Sıtkı Tarancı şiirin her mısrasında sevgilisine duyduğu özlemi de hissettirir. Evinin penceresinden sakince yağmurun yağışını seyreden şair, İstanbul'daki sevgilisini düşünür. Onun da İstanbul'daki penceresinden yağmurun yağışını seyrettiğini hisseder:

*“Yağmur yağıyordu Paris kaldırımlarına;
Seni düşünüyordum pencereimde!
(Penceremiz olabilirdi!)
Yağmuru sevmediğin geldi aklıma.
Bulutlar da hatırlamış olacaklar ki
Yağmurda üzüldüğünü,
Sağnak durdu birdenbire;
Güneş açtı.
Yüzün güldü mü bilmem,
İstanbuldaki pencerede.”⁹¹*

Birsel'in *Suz-i Dilâra* şiiri de aşk temasına dayalıdır. Şair, İstanbul'da, sevgilisinden ayrı geçirdiği on yılı anımsar. Bu on yılı sevgilisinde ayrı geçirmiş olayı kabullenmez ve derin bir üzüntü duyar.

*“Benim aklımdan geçenler
Senin aklından geçenler değildi
Ben 10 yıl İstanbul'da
Sensiz ayak teptim”⁹²*

Yahya Kemal ise Adalar'ı sevgiliyle en güzel anlarının geçtiği bir yer olarak görür ve öyle anımsar:

*“Şen şarkıların durduğu bir lâhza kenarda,
Yâdet ki sevişdikti ilâhî Adalarda!”⁹³*

Kahırlı Pazartesi şiirinde, İstanbul'dan ve sevgilisinden uzakta olan Semih Sergen, ayrılığın derin acısını hisseder. Bu, hem İstanbul'dan hem de sevgiliden ayrı olmanın acısıdır. Bursa'da olan şair, şehre olanca güzelliği ile gelen sabahı fark etmez bile. Aklı fikri sevgilisindedir. Onun aynı saatlerde İstanbul'da ne yaptığını merak eder, devamlı sevgilisini düşünür:

*“Nabzının vuruşunu Kadifekale'den sayacağım
Oysaki sen Urumeli Hisari'nda olacaksın
Boğaz'ın mavilerinden bir demet yapacaksın tel tel.”⁹⁴*

⁹⁰ Dinçer Sümer, *Denize Çıkan Cadde*, İzmir, 1957, s.25.

⁹¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Sonrası*, İstanbul, 1962, s.41.

⁹² Salah Birsel, *Hacivatın Karısı (1947-1954)*, İstanbul, 1986, s.109.

⁹³ Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.117.

⁹⁴ Semih Sergen, *Burçak*, Ankara, 1960, s.49-50.

Osman Sulhi Aksu, *Nazire* şiirinde İstanbul'un semtlerinin de aşk acısıyla yandığını vurgular. Üsküdar'ın boynu büküktür:

*“Seyre daldım Boğaz'ı, şu Maçka sırtlarından
Ben Boğaz'a karşıyım Boğaz benim içimde
Üsküdar boynu bükük, sanki suçlu ârından
Bir gönül hâtırası biraz benim içimde”*⁹⁵

Nedret Gürçan, *İki Gözüm Efendim İdris Beyciğim* şiirinde İstanbul'da bir aşk acısı yaşamıştır:

*“Aşk için gittim İstanbul'a
Boynumu İstanbul'da vurdular
Kıvrım kıvrım oldum”*⁹⁶

dizeleriyle burada aşk yüzünden yaşadığı hayal kırıklığını dile getirir.

*“-Olmuyor İdris beyciğim olmuyor, sövsen de olmuyor
saysan da. Benimkisi iş değil vallahi. Hep İstanbul geliyor
aklıma.”*⁹⁷

dizelerinde ise her şeye rağmen İstanbul'dan ayrılamadığını vurgular.

Adnan Akkor, *Çamlıca'ma* şiirinde Çamlıca'daki aşkını hatırlar ve hüznülenir. Mehtapta Çamlıca'nın yolları ona orada yaşadığı kötü anılarını anımsatır:

*“Alnımda eski bir hatıranın çizgileri.
Gözlerimde eski bir aşkın yaşları,
İstemiyorum,
İstemiyorum hatırlamak,
Mehtapta Çamlıca'mın yolları.”*⁹⁸

Bu bölümdeki toplam kırk altı şiirde İstanbul ve sevgiliye ait farklı yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımları kendi içinde bir bütünlük oluşturacak şekilde tematik olarak ayırıp ele aldık. Bu tematik sıralamada ilk sekiz şiirde sevgili olmadan İstanbul hiçbir şey ifade etmezken, iki şiirde sevgili olmadan da İstanbul şehri yaşanabilecek ve mutlu olunacak bir şehirdir. Gökhan Evliyaoğlu'nun Emirgân'lı Şiir ve Attila İlhan'ın Ben Sana Mecburum şiirlerinde ise; ilkinde sevgilinin varlığı şehri güzelleştirirken ikincisinde yokluğu İstanbul'u hüzne boğar. Dört şiirde ise sevgili, güzelliğini İstanbul'dan almıştır. Şairler, sevgilinin güzelliğine ait her unsurun İstanbul'a ait ayrıntılarla güzelleştigiğine dikkat çeker. Bu bölümde ele

⁹⁵ Osman Sulhi Aksu, *Kaldırım Taşları*, İstanbul, 1956, s.50.

⁹⁶ Nedret Gürçan, *Festival*, İstanbul, 1956, s.69.

⁹⁷ Gürçan, *a.g.e.*, s.69.

⁹⁸ Adnan Akkor, *Yirmisekiz*, Ankara, 1957, s.8.

aldığımız son otuz iki şiirde ise yoğun olarak aşk teması ele alınır. İstanbul, farklı mekânları bu aşka ev sahipliği yapar.

2.3.1.1.1. Lâle Devri Güzeli

Bu başlık altında, Lâle Devri güzeline yer verdik. Lâle Devri'nin zevk ve eğlence zamanlarını yansıtan bu güzel kadın profili Yahya Kemal Beyatlı ve Faruk Nafiz Çamlıbel'in şiirlerinde geçer. Bu şiirlerden ilki Beyatlı'nın *Mâhurdan Gazel* adlı manzumesidir. Yahya Kemal'in gazellerinde yoğun olarak işlenen bu güzel profilinin şair tarafından bu yoğunlukta ele alınmasında “*şairin Nedim'e olan ilgisi*”⁹⁹ de etkilidir. Şiirde, gül yanaklar üstüne nurdan yaşmak tutunmuş bir güzelin tasviri yapılır. Dönem, Lâle Devri'dir. Bu güzel, sandalla gezerken Sa'dâbâd halkı iki sahil boyunca yığınlar halinde onun geçişini alkışlar. “*Onun, İstanbul'un bir kıyısında bulunan bir sahil sarayından üç çifte bir zevrakçeye binerek Sa'dâbâd'a gelişi bir tablo gibi canlandırılır.*”¹⁰⁰

Bu güzel, bütün özellikleriyle devri, devrin İstanbul'unu, İstanbul'un toplayıcı varlığında bir araya gelmiş vatanın dört bucağını, bu yerlerin kültürel değerlerini, siyasi sınırlar dışında olsa bile kültürel coğrafya içinde bulunan veya o coğrafyayla, eski şarkla, eski kainatımızla münasebeti bulunan tüm yerlerin, insanların, kültür ve atmosferlerinin bir birleşimi, bir temsilcisidir.

*“Gördüm ol meh düşuna bir şal atup lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nûrdan*

*Nerdübanlar bûşiş-i Nermîn-i dâmânıyle mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-i fağfûrdan*

*Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrakçeye
Geçti sandım mâh-ı nev âyine-i billûrdan*”¹⁰¹

Beyatlı, *Şerefâbâd* isimli gazelinde de:

*“O şûh ağlar bugün Kasr-ı Şeref-âbâd'a geldikçe
O nûşânûş demler hâtır-ı nâşâda geldikçe*”¹⁰²

dizeleriyle Lâle Devri sonrasında bir güzele aynı isimle anılan kasrı ziyaret ettirir. Şair de onunla birlikte artık terkedilmiş ve havuzu yapraklarla örtülmüş olan bu kasrı ziyaret eder. Lâle Devri güzeli geriye dönüşle buranın zevk ve eğlence mekânı olduğu günleri hayal eder:

⁹⁹ Selma Baş, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Çizilen İnsan Kadrosu”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı* (Haz.Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım İstanbul, 2008, s.591.

¹⁰⁰ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Lâle Devri”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu*, İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s. 191

¹⁰¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.53-54.

¹⁰² Beyatlı, *a.g.e.*, s.29.

Yahya Kemal'in Lâle Devri güzeline yer verdiği bir başka manzumesi de *Mükerrer Gazel*'dir. İsa Kocakaplan'a göre bu şiir, onun maziye bakışının anahtarını da verir. Şiirde kullanılan zaman geçmiş zamandır. Şair, gönüyle, ruhuyla, hayaliyle "tayy-ı mekân ve tayy-ı zaman ederek günümüzden Lâle Devri'ne gider".¹⁰³

"Gönül o âfete meftundu Lâle Devri'nde
Ki verdi şân ü şeref yâl ü bâle devrinde"¹⁰⁴

Bu bölümün son şiiri, Faruk Nafiz Çamlıbel'in, *Sâ'd-âbâd Kadınları* şiiridir. Sâ'd-âbâd'ta gezintiye çıkan yaşmaklı, feraceli, şemsiyeli güzel kadınlardan söz edilir. Bu kadınların hayat dolu, neşeli hallerini seyretmek bile çevredekilere dertlerini unutturur:

"Yeni bir şevk içinde eski Halîç...
Seyrederken geçen kadınları hiç
Duyuyor kimse ruh elemlerini"¹⁰⁵

Şiirin devamında kadınların kıyafetlerinde, tavırlarında, bindikleri sandalda bir zarafet olduğu vurgulanır:

"Taşıyor beldenin haremelerini
Derenin medhalinde sandallar;
Şark işinden feraceler şallar
Akıyor, dalga dalga şimdi kıra;
Halı sermiş melikeler çayıra....
Ederek türlü maceralarını yâd,
Geçirirler hevesle Sâ'dâbâd ."¹⁰⁶

Bu şiirlerde Lâle Devri güzeline canlı bir tablo gibi görürüz. Özellikle Beyatlı bu devre uygun olarak gazel, şarkı gibi nazım şekilleriyle bu güzeli anlatırken, o dönemin atmosferine uygun bir vokabüler kullanır. Çamlıbel ise, bu devri anlatırken dert ve kederin unutulduğuna vurgu yaparak, o dönemin zevk ve eğlence ortamını öne çıkarmak ister.

2.3.1.2. Genç Kızlar

Genç kızlar bu bölümdeki şiirlerde farklı yaklaşımlarla ele alınırlar. Daha çok, güzel kızlar olarak öne çıkarlar. Şairlerin onlara yüklediği derin anlamlar yoktur. Buradaki ilk on bir şiirde anlatılan genç kızlar, hayat dolu, neşeli, gençliğin verdiği heyecanı kişiler olarak ele alınır. Birbirine çok benzeyen bu şiirlerden

¹⁰³ İsa Kocakaplan, "Yahya Kemal'in Şiirlerinde Lâle Devri", *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu*, İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s.198.

¹⁰⁴ Beyatlı, *a.g.e.*, s.33

¹⁰⁵ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s. 125-126.

¹⁰⁶ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.125-126.

Boğazın Kızları'nda Lütü Kezer, Boğaziçi'nde aşkın yoğun yaşandığına dikkat çekerek Boğaz kızlarının ayrı bir güzelliğı olduğunu söyler:

“Çam kokulu saçınızın meftunuyum ta ezelden,
Gönüllerde bülbülsünüüz âşıkların bestekârı;
Ey kalpleri büyüleyen, Boğazın şirin kızları
Nur gözleri sevda dolu sevgilime selâm benden.”¹⁰⁷

Nedim Okan da *Şileli Kız* şiirinde anlattığı genç kızı yine güzelliğıyle öne çıkarır:

“Billûr beyaz gerdanı,
Fıkırdıyor her yanı,
Yakıyor her bakanı,
Şile'nin şirin kızı...”¹⁰⁸

Recep Ayhan, *Sarıyer Güzelleri* şiirinde bu güzellerin şöhretinden söz eder. Sarıyer güzelleri cennette birer peridirler. Şair, onların güzellikleri karşısında büyülenir. Sarıyer kızlarının güzelliğı ona şiir yazdırmıştır.

“Sarıyer güzelleri,
Meşhurdur çoktan beri.
Ben de gördüm hak verdim.
Cennette birer peri.

Yar elinde elleri,
Sihirlemiş gençleri,
Beni de şair etti,
Sarıyer güzelleri.”¹⁰⁹

Şemsi Belli de *Bebek'li Kız* şiirinde Bebek'te bir yalıda yaşayan bir genç kıza âşık olur ve onun hayatındaki pek çok değişikliğı takip eder. Önce okullu halini, sonra okul bitince hayatındaki, değişikliğı ve en son evlenip gidişini anlatır şiirinde. Ama onu her zaman siyah okul önlüğüyle, okuldaki haliyle hatırlar:

“Beyaz yalısı deniz mâvisine karşıydı
Bebekli bir kız vardı...
Pembe güllerle dolu bahçede
Üzerinde siyah okul önlüğü
Ağzında sakız vardı...”

Yalısı denize karşı
Körpe dudaklarında okul marşı

¹⁰⁷ Lütü Kezer, *Boğazın Kızları*, İstanbul, 1943, s.2.

¹⁰⁸ Nedim Okan (Recep Ayhan ile birlikte), *Dikensiz Güller*, İstanbul, 1937, s.27.

¹⁰⁹ Recep Ayhan, (Nedim Okan ile Birlikte), *Dikensiz Güller*, İstanbul, 1937, s.28.

Bebek’li bir kız vardı..”¹¹⁰

Kenan Akansu da *Ayşe Abla* şiirinde güzel ve neşeli Kadıköy kızlarından söz eder. Kadıköy’ün kızları bu yönleriyle öne çıkar:

*“Güzelliğine güzel
Süsüne de pek düşkün
Bazısı da çapkın mı çapkın
Kadıköy’ün kızları.”¹¹¹*

Engin Düşünsel, *Modalı* şiirinde, modalı sevgilisine hitap ederek aşkını dile getirir. Moda semtinde yalnızca bu vesileyle söz açılır. Şiir, şarkı formunda yazılmış gibi bir duygu uyandırır okuyucuda:

*“Severim senin baygın bakışını,
Hissederim ruhumu okşayışını.
Seyrederek kumlarda oynayışını,
Coşarım ah ederek ben ey Modalı.”¹¹²*

İbrahim Minnetoğlu ise *İstanbul Üstüne- İstanbul’lu* şiirinde:

*“Hatırladım görünce şu denizi
Anladım ki sevmişim
İstanbul’lu bir kıztı!...”¹¹³*

dizeleriyle İstanbul’u aşk temasıyla ele alır. Deniz ona, âşık olduğu İstanbul’lu kıztı hatırlatır ve şair hüzünlenir.

Baki Süha Ediboğlu, *Beylerbeyi Vapurunda* şiirinde kendisine şiir yazarken ilham veren güzel kızlardan söz eder:

*“Ne güzel kızların var İstanbul
Onlarsız şiir yazamam
Dün biri on buçuk vapurunda
Aklımı aldı”¹¹⁴*

Kenan Akansu, *Boğaziçi’nde* şiirinde, arkadaşlarıyla birlikte Emirgan’da üç güzel kızla tanışır. Tanıştıkları kızların güzelliğiyle Boğaz’ın güzelliği birbirini tamamlar. Şair Boğaziçi’nin güzelliğini şiirde, özellikle, vurgular:

*“Bahar güzelliğinin seferber olduğu,
İlk rüzgârın,*

¹¹⁰ Şemsi Belli, *Başşehir Sokağı*, Ankara, 1961, s.17-19

¹¹¹ Kenan Akansu, *Yanık Türkü*, İstanbul, 1959, s.40.

¹¹² Engin Düşünsel, *Kar Neşidesi*, Ankara, 1952, s.28.

¹¹³ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.57.

¹¹⁴ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.33.

*Kulaklara aşk fısıldadığı bir günde;
Biz üç delikanlı
Üç güzel kızla tanıştık;
Yeşille mavinin kucaklaştığı
Cennet Boğaziçinde.”¹¹⁵*

Yalçın Kaya Suner’in *Galata’da Sevinçten Ağlıyorduk* şiiri Köprü’de bekleyen bir kızın şaire sevgilisini hatırlatması üzerine kurgulanmıştır. Şiirde Galata’nın ismi bu vesileyle geçer:

*“Köprüde bir kız
Haliç’e göz gezdiriyor
Kırpikleri çam yaprağı
Elleri yağmur mu nedir
Yüzümün çirkinliği
Senden ne çaldı diyorum
Dalgınlığı kopup gidiyor
Gülüşi benim dudaklarıma atlıyor...”¹¹⁶*

İsmail Ali Sarar *İstanbul İçin Yakılmış Türkü* şiirinde İstanbul’un eğlenceli yönünü ön plana çıkarır. Gündelik hayata ait bir kesitin aktarıldığı dizelerde yaşama sevinci ve kederlerden uzak oluş dikkat çeker. İstanbul’un kızları da şairin anlattığı atmosfere uygun olarak neşelidirler:

*“İstanbul’un kızları güzel ve cana yakın
Dudakları boyalı
Sen bozkır çocuğu, senin yavuklun bacın!
Anan, baldızın var yemenisi oyalı!”¹¹⁷*

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerde güzellikleri ve neşeleriyle öne çıkan genç kızlar, aşağıdaki Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, Sabri Soran, Nedret Gürcan ve Nevzat Üstün’ün şiirlerinde şairlerin olumsuz yaklaşımıyla ele alınırlar. Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, *Pilaj Kızları* şiirinde, plaja giden kızları anlatır. Bu şiir şairin 1950 yılında basılmış olan kitabında yer alır. O yıllarda genç kızların plaja gitmesi o dönem toplumu için alışılmış bir durum değildir. Şair de bu yüzden onları farklı bir guruba dahil ederek plaj kızları olarak nitelendirmiştir:

*“Bazen filoryaya bazen adaya
Bazen küçüksuya bazen modaya
Toplanıp giderler banyo yapmaya
Gönül avutarak pilaj kızları”¹¹⁸*

¹¹⁵ Kenan Akansu, *Yanık Türkü*, İstanbul, 1959, s.11.

¹¹⁶ Yalçın Kaya Suner, *Aşk Burcu*, İstanbul, 1960, s.4.

¹¹⁷ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.50.

¹¹⁸ Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, *Güzel İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1950, s. 9.

Sabri Soran'ın *Üç Kız* şiirinde ise İstanbul'un farklı yerlerinden farklı özelliklere sahip üç kızın hayatından kesitlere yer verilir. Bu kesitlerin içinde İstanbul da vardır. Adalı kız, o dönem toplumu için alışık olunmayan şekilde pantolon giymiştir ve sevgilisi vardır. Modalı kız plajdadır ve yine yanında kendisinden yaşça bir hayli büyük sevgilisi vardır. Kadıköylü kız ise sinemadadır. Bu üç kızın da ortak özelliği şairin tasvip etmediği o dönem toplumunun değer yargılarına uymayan bir davranış içinde olmalarıdır. Şiirin satır aralarında şairin bu duruma eleştirel yaklaşımını fark ederiz:

*“Adalı kız çamlıklarda
Erkek gibi pantolon giymiştir
Yanında bir meb’usun oğlu var
El ele tutuşmuşlar
Bazan sarılıp öpüşüyorlar
Tenhalarda*

*Modalı kız plâjda
Vücudunu kumlara sermiştir
Yanında koca göbekli bir adam var*

*Kadıköylü kız sinemada
Sinema deyince akla önce loca gelir
Loca dedikten sonra da
Başka bir şey demeye lüzum yok”¹¹⁹*

Ben Dinarlıyım Kız İstanbullu şiirinde doğrudan İstanbul'a yer verilmez. Necdet Gürcan'a ait şiirde tahkiyeli bir anlatımla İstanbul'lu bir kıza âşık olan şair, kendisi taşralı olduğu için İstanbul'lu kızla yaşam tarzı ve aile yapısı yönünden uyuşamayacaklarını anlamasına değinir:

*“Bir İstanbul'a varsam görsem seni n'olur
Denk miyiz birbirimize anlasak
Gidişatımız uyacak mı sizinkine kim bilir.*

*Benim anam mutaassıp kapalı
Çarşı pazar çarşaf giyer
Babamın körüklü çizme kadife kilot pantolon
Başında kasketle gezer.*

*Sen dar eteklik giy
Fistanın capone kollu
Ben Dinarlıyım edemeyiz
Sen İstanbullu.”¹²⁰*

¹¹⁹ Sabri Soran, *Güzellik*, İstanbul, 1954, s.30.

¹²⁰ Nedret Gürcan, *Yaşadıkça Aşk*, Ankara, 1953, s.43-44.

Nevzat Üstün *İstanbul Üstüne* şiirinde, on altı yaşındaki kenar mahalle kızı Hatice'den hareketle İstanbul'un yoksulluğunu ön plana çıkarır. Bir tütün fabrikasında işçi olan Hatice, evleneceği gün yoksulluğundan, biraz da olsa, kurtulacak olmanın mutluluğunu yaşar. Ayrıca şiirin sonunda, Hatice'nin yoksulluktan kaynaklanan ahlâki zaafına da yer verilir:

*“İstanbul’un Cami-i Kebîr mahallesinde
Bir düğün var ufak bir evde
Yıldızları ayağına çağırmuş bu gece
Tütün fabrikasında amele
On altı yaşındaki Hatice
Yıllardır derisine sinen
Tütün kokusundan kurtulmuş da bugün
Şöyle keyfince bir evlenecek
Tesviyeci Mehmetle
Artık dört fazla zeytin tanesi için
Bakkalın oğluna elletmiyecek kendini”¹²¹*

Bu bölümdeki son iki şiiri müstakil olarak değerlendirebiliriz. Necati Cumalı'nın *İki Kızkardeş* şiirinde mekân, Aksaray semtidir. Aksaray'da küçük bir evde yaşayan iki kız kardeşin sakin yaşantısını yer verilir:

*“Aksaray’da küçük bir evde
İki kız kardeş oturur
Büyüğünün adı Naciye
Küçüğünün adı Nuriye

Tellim bir örnek giyinir
Ya el ele verir, ya kol kola girer
Tellim beraber gezerler
Saçlarında bir örnek kurdeleler”¹²²*

Baki Süha Ediboğlu, *Beykoz Sırtlarında* şiirinde, Beykoz sırtlarında baharın gelişiyiyle yaşanan mutluluğa dikkat çeker. Baharın gelişiyiyle her şey ayrı bir farklılığa ve güzelliğe bürünür. Beykoz sırtlarında dağ rüzgârının bile kokusu değişir. Bir kızın papatya toplaması baharın müjdecilerinden biridir:

*“Beykoz sırtlarında gezen zayıf kız
Daha dün kulübeye çalı taşırken
Bu gün tarlalardan papatya toplar.”¹²³*

Yukarıdaki şiirleri genel olarak değerlendirdiğimizde daha çok genç kızların güzellik ve neşeleriyle öne çıktıklarını görürüz. Ayrıca şiirlerde Bebekli, Modalı,

¹²¹ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.71-72.

¹²² Necati Cumalı, *Güzel Aydınlık*, İstanbul, 1951, s.38.

¹²³ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.26-27.

Sarıyerli, İstanbullu diye tanımlanmaları da şairlerin bu kızları İstanbul'un farklı semtleriyle özdeşleştirdiklerini gösterir. Neşeli ve güzel olan kızların yanında ahlaki problemleriyle ve farklı yaşam tarzlarıyla da şiirlere konu olurlar. Bu şiirlerde bu genç kızlara, olumsuz bir bakış vardır.

2.3.1.3. Anneler

Burada beş şiirde geçen anneler, bu şiirlerde trajik hikâyelerle ele alınır. Özellikle ilk dört şiirin ortak özelliği yoksullukla yoğrulmuş bu trajik hikâyelerdir. Bu şiirlerden ilki Suat Taşer'in *Belkıs Hanım* şiiridir. Taşer bu şiirde, Belkıs Hanım'ın hikâyesini anlatır. Belkıs Hanım, oğlunu kaybetmiştir. Bu yüzden Üsküdar'da yalnız başına yaşar. Şair, şiirin ilk bölümünde Belkıs Hanım'ın hikâyesine başlar:

*“İstanbulda Üsküdardayız
Karşıda Kızkulesi
Kızkulesinden evvel gelir mutlak
Belkıs hanımın hikâyesi”¹²⁴*

Daha sonra Belkıs Hanım'a oğlunun ölüm haberinin ulaştığı güne yer veren şair, bu dizelerde Belkıs Hanım'ın kendi ağzından acısını dile getirir:

*Akşam karanlığında çaldı kapımı kara haber
Kırıldı kolum kanadım
Genç yaşımda kara saçım ak oldu*

*Denizdir susar
Rüzgârdır esmiyebilir
Ana yüreğidir kanamaz olur mu¹²⁵*

Oğlunun ölümüne dayanamayan Belkıs Hanım'ın, şiirin sonunda Üsküdar'daki evinde, akşam vakti kahkahaları duyulur. Bu kahkahalarından anlaşıldığı kadarıyla yaşadığı bu olay yüzünden Belkıs Hanım, aklî dengesini yitirmiştir:

*“İstanbulda Üsküdardayız
Yanmış köprüünün ışıkları
Gece ile beraber başlamış yağmur
Üst katta bir kadın güler katılırcasına
Döner adalardan son vapur”¹²⁶*

Ve Büyür Uykusunda İstanbul şiirinde anlatılan, trajik bir hikâyedir. Ülkü Tamer bu şiirde İstanbul'a Anadolu'dan gelen bir kadının İstanbul'da kaybettiği

¹²⁴ Suat Taşer, *Merhaba*, Ankara, 1952, s.15.

¹²⁵ Taşer, *a.g.e.*, s.15.

¹²⁶ Taşer, *a.g.e.*, s.15.

kocası ve çocuklarının ardından yaşadığı acılara yer verir. Kadın, İstanbul'a öfkeli. Çünkü bu şehir bütün ailesini elinden almıştır.

*“Kuzca’daki evi gider, gelmez artık,
Kuyuya indikçe taşlarda yosun;
Görünür suları yeniden İstanbul’un
Gelir kocası her akşam mezarından,
Yeni taşlar dikerler çocuklarına;
Kadın her uykusunda biraz kin bulur.
Ve şehrin sokakları hep İstanbul’dur.”¹²⁷*

Ömer Nida'nın *Kasımpaşa'da bir ana* şiirinde de yine bir annenin feryatları vardır. Taşradan İstanbul'a oğlunun isteği üzerine giden ancak buraya alışamayan bir annenin ağzından İstanbul'a gittiğine pişman oluşu anlatılır. Anne bu duruma düştüğü için oğluna serzenişte bulunur:

*“Oy sıla, elin uzat öpeyim
Nirelere uçtum kıcı bokluynan,
Kanadım yolunaydı göçmez olaydım
Püşüman kodun beni İstanbul.”¹²⁸*

Ziya Osman Saba, İstanbul'un kendi halinde, geleneklerine bağlı insanların hayatlarına yer verdiği *Garip İstanbulumun Türküsü* şiirinde bu insanların yaşadığı yerleri anlatır. Topkapı, Karagümrük, Eyüp gibi yerlerde yaşayan fakir insanları ele alır. Bu insanlar daima mahzundurlar. Şair, İstanbul'u her yönüyle benimsemiştir. “eleştirel yaklaşırken de şehri yine de İstanbul’um diye sahiplenir”¹²⁹:

*“Garip İstanbulumun türküsü...
Topkapılısı, Karagümrüklüsü, Eyüplüsü.
(..)
Bir duvar dibinde el açar kimi,
Yalvarışı ninni olur dudağında,
Bir anadır: çocuğu kucağında.*

*Hepsinin bükük boynu,
Hepsinin mahzun yüzü.”¹³⁰*

Behçet Necatigil de *Barbaros Meydanı* şiirinde bu meydanda dolaşan yoksul bir anneye yer verir. Bu anne, kızıyla birlikte gezintiye çıkmıştır. Şair, bu annenin

¹²⁷ Ülkü Tamer, *Soğuk Otların Altında*, İstanbul, 1959, s.34-35.

¹²⁸ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s.9.

¹²⁹ Müzeyyen Ege-Aysel Uzuntaş, “Kültürlerarası Bakış Açısından Şiirde Kent Olgusu İstanbul ve Berlin”, *I. Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edit: Erol Ülgen-Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.387.

¹³⁰ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.57-58.

şahsında bu meydandaki sıradan insanların yaşantısını ele alır. Anne de bu sıradan ve yoksul yaşantının bir parçasıdır:

*Meydanın ilersi deniz kıyısı
Karaya çekilmiş kayıklar,
İskele gazinosu yanda
Sulara dökülmüş ışıklar,
Üsküdar şu karşısı.*

*O nemli topraklara
Ana çöker yorgun argın,
Kalmış gözü arkada.¹³¹*

Bu bölümdeki beş şiirde de anneler yoksulluğun ve çaresizliğin verdiği bir hüznün içindedirler. İstanbul, onların mutsuz oldukları şehirdir. Şiirlerde mekânlar da dikkat çekicidir. İlk şiirde Belkıs Hanım Üsküdar'da yaşar. İkinci şiirde İstanbul'un bir kenar mahallesidir. Üçüncü şiirdeki sıra özlemi çeken annenin yaşadığı yer, Kasımpaşa'dır. Dördüncü şiirde Topkapı, Karagümrük, Eyüp semtleri geçer. Bu semtlerin tamamı yoksul insanların yaşadığı semtlerdir. Beşinci şiirde geçen Barbaros Meydanı ise yine yoksul insanların dolaştıkları bir yer olarak son şiirde ele alınır.

2.3.1.4.Yaşlı Kadınlar

Yaşlı kadınlar burada, üç şiirde geçer. Üç şiirin de ortak noktası yoksulluk ve ihtiyarlığın belini büktüğü çaresiz kadınları ele almasıdır. Şükûfe Nihal Başar *Şile Yolları* şiirinde, Şile yolunda gördüğü yoldan geçen odun kömür dolu kağnıların arkasındaki yetmiş yaşında bir ihtiyar kadına yer verir. Burada her yönden zor bir hayat hüküm sürmektedir. İnsanların yüzlerinde çektikleri çilelerin, sıkıntıların izleri vardır.

*“Odunla kömür dolu
İki manda koşulu, olan arabaların
Önlerinde tunç yüzlü yetmişlik bir ihtiyar
Yahut yüz bin çileden arta kalan bir nine....”¹³²*

Cibali şiirinde, geçim galesi ön plandadır. Cibali, emekçi insanlarla bütünleşmiş bir yerdir. Abdülkadir Meriçboyu, Bu şiirde emekçi kadınları anlatır. Toplumsal konulu olan bu şiirde tütün işleme fabrikasında çalışan yoksul kadınlardan söz edilir. Asım Bezirci, Cibali'nin kısa ama özlü bir şiir olduğunu söyler. Bezirci, buna rağmen, önemli ve etkili ayrıntıların gözden kaçırılmadığını, ustalıkla değerlendirildiğini söyler. “Çıplak ve gerçekçi bir anlatımın altında şairin sevecen yüreğinin çarpıntıları ve kadın işçilere duyduğu saygının belirtileri

¹³¹ Behçet Necatigil, *Şiirler, (1938-1958) (aynı baskıda Çevre)*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1995,s.28

¹³² Şükûfe Nihal Başar, *Şile Yolları*, İstanbul, 1935, s.7-8.

gizlenmiştir."¹³³ Buraya aldığımız bölümde Meriçboyu da Şükûfe Nihal gibi yoksulluğun pençesindeki çaresiz bir ihtiyar kadına yer verir:

*"Cibali dendi mi
aklıma siz gelirsiniz kadınlar,
kiminizin beş çocuğu,
kiminizin nar gibi yanakları var,
kiminiz kocasız kalmış,
kiminiz ihtiyar,
(...)
Bana umulmadık,
eskimiş türküler düşündürür
siyah başörtüsü altında yüzünüz."*¹³⁴

Ziya Osman Saba da *Garip İstanbulumun Türküsi* adlı eserinde ilerlemiş yaşına rağmen dergi satan bir ihtiyar kadına yer verir:

Oturmuş Yenicami merdivenine,
"Yeni Hayat" satan ak saçlı nine.¹³⁵

Bu bölümdeki şiirlerde sosyal bir mesele olan yoksullukla paralel olarak ele alınan yaşlı kadınlar, çaresizliklerinin onları sürüklediği zor bir hayata karşı sessizce mücadele verirler.

2.3.1.5. Çalışan Kadınlar

Bu başlık altın ele alacağımız çalışan kadınlar, çeşitli işlerde çalışmak zorunda olan kişilerdir. Bu kadınlar, yoksulluğun getirdiği çaresizlikle ağır işlerde çalışmak zorunda kalırlar. Bunun yanında İstanbul'un karanlık ve izbe sokaklarında, caddelerinde fuhuş yapan kadınlara da yer verilir.

Hüseyin Karakan'ın *Toprağa Yapışık Kadınlar* şiirinde İstanbul'dan farklı insan manzaralarına yer verilir. Bu insanların durumları göz önüne serilir. Tek derdi evine ekmek götürmek olan insanların yaşantısının yer aldığı dizelerde, bu kadınların sırtlarında odun taşımak gibi ağır işlerde çalıştıklarına dikkat çekilir. Şair, bu kadınları küçük ve hayatı arkalarında götüren kadınlar olarak tanımlar:

*"Siz Beyoğlu'nda ya da Asmalımescit civarında
Sırtınızda odun taşıdınız mı
Ve seslendiniz mi önünüz sıra giden odun taşıyan kadınlara
-Kız Minoş yüküm çok ağır yarısını bırakayım mı.
Bırakmak Tanrı işi ya da büyük hakkı
Ben küçük kadınları seviyorum
Hayatı arkalarında götüren kadınları*

¹³³ Asım Bezirci, *Temele Gül Dikenler*, İstanbul, 1993, s.80.

¹³⁴ Abdülkadir Meriçboyu, *Mutlu Olmak Varken*, İstanbul, 1988, s.73.

¹³⁵ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.57-58.

Ki ışık taşırlar Tanrı günü. ”¹³⁶

İlhan Berk’in *İstanbul* şiirinde de:

“Bu üç kız, Beyoğlu’nda büyük bir mağazada tezg htar”¹³⁷

dizeleriyle    tezg htar kıza yer verilir.

İstanbul’da yaşayan insanların hayatlarından bir kesit aktaran şiirlerden biri de şükûfe Nihal’in *şile Kadını* şiiridir. Bu şiirde şile, Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki harap, yoksul haliyle karşımıza çıkar. şükûfe Nihal, şiirde, Kurtuluş Savaşı sonrası yoksulluk içinde olan şile kadınının  ilekeşliğinden söz eder. Onun  ile çekmeye alışık olduğunu söyler. şile kadını bu şiirde, geçim derdinde olan, hayatın her türlü zorluğuna rağmen kocasının yanında ona destek olan,  ile çekmeye alışık bir kadın tipidir. şair de şileli kadının çekeceği  ilenin hiç bitmeyeceğini düşünür:

*“ n nde ninelerden kalan tahta bir tezg h,
Elinde bahtın kadar dolaşık bir  ile var...
Deme azdır ışığım; deme, olmadı sabah:
Sar, boşalt yumağını, dolacak çok  ile var...”¹³⁸*

şile kadını, geçim derdiyle mücadele etmektedir. Onun belini büken bu geçim sıkıntısıdır. Bazen de savaşta şehit olarak ya da başka bir kadına gönül vererek onu terk etmiş kocasının görevini de üstlenmek zorunda kalmıştır.  ocuklarının sorumluluğu, hayat karşısında yapayalnız kalan şileli kadının yükünü iki kat arttırmıştır:

*“Erkeğin ya hudutta can vermiştir, veyahut
Bir kahbenin peşinde bırakmış yuvasını...
Sil gözünün yaşını, gel, sen bu derdi unut;
Vaktin yoktur çekecek zira gönül yasını!..
Işığı yok gecenin iki soluk yıldızt,
Bir kilime sarılıp uyuyan yavruların...
Genç gönlüne mukadder olan, işte bu sızıt!
Durma, sar; uyuyanlar ekmek isterler yarın...”¹³⁹*

Edip Cansever, yukarıdaki şiirlerden farklı olarak, *Ömer Edip Cansever* adıyla yazdığı *Beyoğlu’nda Gece* şiirinde Beyoğlu’nun batakhane olarak nitelendirilen bazı sokaklarını hatırlatır ve bunların İstanbul batakhanelerinin en kötüleri olduğunu söyler. Buralarda  alışan kadınlara yer verir:

“ yle sokaklar vardır ki Beyoğlu’nda,

¹³⁶ Hüseyin Karakan, *Hürriyetin Ortasında*, İstanbul, 1957, s.27.

¹³⁷ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.37.

¹³⁸ şükûfe Nihal Başar ,*şile Yolları*, İstanbul 1935, s.11.

¹³⁹ Başar ,*a.g.e*, s.11.

*Uzaktan loş ışıklar gibi görünür;
Ufak tefek kadınlar girip çıkar o sokaklara,
İstanbul batakhanelerinin en kötüsüdür.”¹⁴⁰*

Salih Sıtkı Gör, *Sokaklar* şiirinde bir sokak kadınına hitap eder:

*Gel,
Gel perçemli güzelim dedim;
Ezildi, ayaklarımızın altında kaldırımlar
Ezildi Taksim.”¹⁴¹*

Behçet Necatigil ise *Renkli Fener* şiirinde Beyoğlu gecelerinin renkliliğini, hareketliliğini, canlılığını şiirin isminden itibaren okuyucuya hissettirir. Öncelikle neşeli, şuh bir gruptan söz edilir. Bunlar “kızlı kadınlı” bir gruptur ve fuhuş yapan bir kadın topluluğudur:

*“Kızlı kadınlı Beyoğlu geceleri
Gülüşleri bir tuhaf
Yürüyüşleri garip
Yollu oldukları belli.”¹⁴²*

Beyoğlu kadınları pastanelerde, duraklarda, sinema önlerindedirler. Basit kadınlardır. Beyoğlu ile daha doğrusu Beyoğlu’nun karanlık yüzüyle özdeşleşmişlerdir. Mehmet Narlı’nın tespitiyle Beyoğlu, modern İstanbul’un fetiş mekânlarından biridir. Vitrinleri, barları, sokakları, geceden sabaha kadar yanan ışıkları ile insanları kendine çeker. Toplumun pek çok kesiminden insanlar buradadır. Narlı, bu insanların bir kısmının manevi istekleri karşılanmamış, geleneksel yaşam tarzından bıkmış kişiler; bir kısmının ise sonu gelmez arzularının peşinden koşan, ruhsal ve bedensel sorumluluklarını arka plana atmış insanlar olduğunu söyler ve Necatigil’in, pastanelerde, duraklarda, sinema önlerinde bekleyen kadınları yargılamadığını, bu kadınları da Allah’ın talihsiz kulları olarak nitelediğini belirtir.¹⁴³ Narlı’nın da vurguladığı gibi şair bu kadınları suçlamaz, hatta biraz toplumsal yönüne eğilerek suçluların biraz da kadınların bu haline göz yuman, “pazarlıkta uyuştuktan” sonra bu kadınlarla vakit geçirmek isteyen toplumun fertleri olduğuna vurgu yapar:

*“Yerleri
Pastaneler, duraklar, sinema önleri
Allahın talihsiz kulları
Onlar, pazarlıkta uyuşulan,
İnce eleyip sık dokumadan
Alıp çıktığımız kadınlar
Beyoğlu’nda geceleri.”¹⁴⁴*

¹⁴⁰ Ömer Edip Cansever, *İkinci Üstü*, İstanbul, 947, s. 8.

¹⁴¹ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.37.

¹⁴² Behçet Necatigil, *Şiirler, (1938-1958)*, İstanbul, 1995, s.90.

¹⁴³ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.235.

¹⁴⁴ Necatigil, a.g.e, s.83.

Bu bölümde ele aldığımız *Toprağa Yapışık Kadınlar*, *İstanbul* ve *Şile Kadını* şiirlerinde yoksullukla mücadele eden ve çalışmak zorunda olan kadınlarla karşılaşırız. Bu kadınlar, hayatın zorluğuna karşı direnirler. *Beyoğlu'nda Gece*, *Sokaklar* ve *Renkli Fener* şiirlerinde ise fuhuş yapan ve hayatlarını bu şekilde kazanan kadınlara yer verilir. Her üç şiirde de mekân Beyoğlu ve Taksim'dir. Bu kadınlar *Renkli Fener* şiirinde talihsiz olarak nitelendirilirler. Şair, bu kadınları yargılamaz, onları bu noktaya getiren duruma üzülür.

2.3.2.Erkekler

Bu bölümde, erkekler başlığı altında Gençler ve Babalar başlığına yer verdik.. Baba olan erkeklerin içinde gençler de ihtiyarlar da vardır. bu sebeple “Kadınlar” başlığı altındaki gibi erkekler için de ihtiyarlar diye bir başlık eklemeye gerek duymadık. Çalışan erkekleri de Mesleklerine Göre başlığı altında ele alacağımız için, onlara da bu bölümde yer vermedik. Bu bölümde Kadınlar bölümünde olduğu gibi erkekler de yoksulluk temasıyla ele alınırlar. M. Sunullah Arısoy'un *Eyüp* şiirinde bu durumu açıkça görürüz. Şair, Eyüplü erkekleri, fakir ama vakur olarak tanımlar:

*Ve ömrü boyunca fakir, ömrü boyunca çilekeş
-Ama ne heybetli susup da bakışları vardır-
Erkekler!*¹⁴⁵

2.3.2.1.Gençler

Bu bölümde gençler beş şiire konu olurlar. İlk iki şiirde bu gençler, ahlâki bir yozlaşma içinde oldukları vurgusuyla öne çıkarlar. Bu şiirlerden ilki Neyzen Tevfik'in *İstanbul* şiiridir. Neyzen bu şiirde, vatanseverlikten uzak, dejenere, özünü kaybederek asimile olmuş erkeklere dikkat çeker. Tek düşünceleri futbol, tiyatro, resim gibi uğraşlar olan bu insanlar kendi değerlerinden uzaklaşmışlardır şaire göre. Vatanın elden gitmesinin, memleketin bir çıkmazda olmasının onlar için futbol kadar bile önemi yoktur:

*“Resim, şi’ir edebiyat, musikîyle, spor,
Tiyatro, kotra, lisan, her şeyi bilir unuttur.*

*Ocaklı’dır, asabîdir, uçar gibi görünür.
Bizans’da sanki kanatlı karıncalar sürünür.*

*Vatan giderse ne varmış, yeter ona futbol,
Geçindirir beyi elbette şanlı İstanbul...”*¹⁴⁶

¹⁴⁵ M. Sunullah Arısoy, *Yaban Mavisi*, İstanbul, 1952, s.75-76.

¹⁴⁶ Neyzen Tevfik Kolaylı, *Azâb-ı Mukaddes*, İstanbul, 1949, s.44-45.

Şemsi Belli de benzer bir yaklaşımla, *İstanbul Mektubu* şiirinde İstanbul'un ahlâki yozlaşmasını gençler üzerinden anlatır. Çete kuran liseli gençler, hırsızlar İstanbul'un karanlık yüzünün birer parçasıdır:

*“Liseli gençlerin selâmı var
Yine bir çete kurmuşlar soygun için.
Çapkın hırsız emekliye ayrıldı.
Vapurlar naylon kilot taşıyor Akdenizden.”*¹⁴⁷

Attila İlhan, *ibrahim'lerin evi* şiirinde İstanbul'da yaşayan üç İbrahim'i anlatır. Bunlar: Halil İbrahim, Bekir İbrahim, Sefer İbrahim olarak bilinirler. Özellikleri kabadayı delikanlılar olmalarıdır. Şair onlar için “üç bitirim ibrahim üçü birbirinden beter” ifadesini kullanır:

*“Halil İbrahim gözü pek, cesur bir delikanlıdır:
Eğri bak doğru konuş yabancı değil haydar bey
galata'da köfteciyi güvercin gibi indiren
parlak halil parlak ibrahim halil İbrahim
Sultanahmet olmazsa kaldır üsküdar'a koy”*¹⁴⁸

Sefer İbrahim hafta'da üç gece Abanoz'a gider. Bir de Bekir İbrahim vardır. O, Kayserili'dir. Bu üç İbrahim, biraz kabadayı havasındadırlar. O yüzden de sürekli Kasımpaşa'ya dadanırlar:

*“sağdan birinci ev ibrahim'lerin evi
ev değil canavar yatağı tekmil mahalle bilir
halil ibrahim sefer ibrahim bekir ibrahim
üç canavar ibrahim üç imansız bedevi
kasımpaşa'ya iner her akşam volta alır
halil ibrahim sefer ibrahim bekir ibrahim”*¹⁴⁹

Rıfat Ilgaz'ın *Şubeye Doğru* manzumesi ise yoksulluk temasına ağırlık verir. Askere gidecek olan bir gencin Surdibi'nde bir kenar mahalledeki evinden askere uğurlanışı hazin bir ifadeyle anlatılır:

*“Köşeyi dönerken
son defa çevirir de başını
büyüdüğün sokağa bakarsın,
Surdibi'ndeki teneke yüzü evin
her zamandan fazla hüznüdür.”*¹⁵⁰

¹⁴⁷ Şemsi Belli, *Boncuk Kutusu*, Ankara, 1960, s.39-40.

¹⁴⁸ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.79-80.

¹⁴⁹ İlhan, *a.g.e.s.* 79-80.

¹⁵⁰ Rıfat Ilgaz, *Sınıf*, İstanbul, 1996, s.57-58.

Ali Püsküllüoğlu'nun *Kışa Doğru* şiirine ait bu bölümde sokaktaki günlük yaşantıdan küçük kesitlere yer verilir. Şiire hâkim olan manzara, sisler içindeki İstanbul'un görüntüsüdür. Bu manzara soğukla birleşir. Ancak esas olan, İstanbul'daki sıradan insanların anlatıldığı sıcak ve samimi anlatımdır. Bu anlatımın içinde sokaklarda dolaşan bir adam da vardır:

*“İstanbul sisler içinde,
Nerede aydınlık sabahları,
Üşüyen elleri ceblerinde bir adam
Dolaşır durur sokakları.”¹⁵¹*

Gençler, bu bölümde farklı yaklaşımlarla ele alınırlar. Ahlaki zaaf, yoksulluk, günlük hayatın içinde sıradan yaşantılarla bu gençlere yer verilir.

2.3.2.2.Babalar

Bu bölümdeki iki şiirde ele alınan babalar, yoksulluk temasıyla bir arada işlenir. Faik Baysal'ın *Bir Hamal Öldü* şiirinde Ölümü de yaşamı gibi hazine ve sessiz sakin olan hamalın geride bıraktığı çocukları ve onları nasıl sahiplendiği hüznü bir anlatımla ele alınır:

*“Çocukların mosmor ayaklarını
Kim ısıtacak şimdi
Yara içindeki avuçlarıyla?
Nereye gidiyorsun böyle
Sellemeykün alıp başını?”¹⁵²*

Sabih Şendil'in:

*“Bir adam tanırım, solgun yüzlü, ihtiyar.
Saçları pamuk yığını, sakalı kırçıl.
Üst baş dersin tarümar.
Her gün aynı yerde, köprü altında,
Kıl oltasıyla balık tutar.”¹⁵³*

dizeleriyle tanıttığı ihtiyar ve yoksul balıkçı *Galata Köprüsü* şiirinin kahramanlarından. Galata Köprüsü'nden her gün geçen işçilerin günlük telaşlarına yer verilen şiirde Şendil, yatacak karısı ile dul kızına ve torununa bakmak zorunda olan yoksul bir ihtiyarın trajik hikâyesine de yer verir. Şair, ona acımayla karışık bir saygıyla bakar. Onu elleri öpülesi bir ihtiyar olarak görür. İhtiyar adam, yüklendiği

¹⁵¹ Ali Püsküllüoğlu, *Pembe Beyaz*, İstanbul, 1955, s.43.

¹⁵² Faik Baysal, *İlk Defa*, İstanbul, 1957, s.77

¹⁵³ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.20-21.

sorumluluğu her gün sükûnetle yerine getirir. Her akşam bu sakinlikle evinin yolunu tutar:

“Koltuğunda üç somun,
Elinde kara çıkın.
Her gün gittiği yollardan,
Evine döner ihtiyar.”¹⁵⁴

Her iki şiirde de yoksul, çaresiz ve ailesini geçindirmek zorunda kalan iki babanın hazin hikâyesi vardır. her iki şiirde de mekân Galata Köprüsü’dür. İlk şiirde alıntıladığımız bölümde Galata Köprüsü geçmese de şiirin devamında hamal, burada çalışır. Galata Köprüsü, yoksul ve zor şartlarda yaşayan insanların uğrak mekânı olarak bu iki şiirde de dikkat çeker.

2.3.2.3.Çocuklar

Bu bölümde çocuklar, yoksulluğun getirdiği çaresizlikle dikkat çeker. Her bir çocuğun hazin bir hikâyesi, trajik bir yaşantısı vardır. sokaklarda dilenen, küçük yaşta çalışmak zorunda olan bu çocuklar yoksulluğun soğuk yüzünü ortaya koyarlar.

Teoman Aktürel, *Hiç İnsaf Kalmadı Yoksula Bayda* şiirinde toplumsal bir eleştiri yapar. Topkapı’da dilenen insanların çocuklarını da buna alet etmeleri buna karşılık oradan özel arabalarıyla geçen zengin insanların kayıtsız davranışları şairi üzer:

“Kimi ana- babalar Topkapı’da
Ellerinde olta uçlarında çocukları yem
Balık yakalıyorlar karada
Özel araba önlerinden
Hiç insaf kalmadı yoksula bayda”¹⁵⁵

Ali Püsküllüoğlu’nun sonbaharın hüznünün hâkim olduğu *Kışa Doğru* şiirine ait aşağıdaki bölümde Köprü’de dilenen küçük bir çocuğun merhamete şayan haline yer verilir:

“Ağaçlara bir şeyler olmuş
Ha bire dökülür yaprakları,
Bir çocuk dilenir Köprü’de
Üşümüş küçük ayakları.”¹⁵⁶

Ümit Yaşar Oğuzcan, *İstanbul Neyin Nesi* şiirinde çalışmak zorunda kalan çocuklara dikkat çekilir:

¹⁵⁴ Şendil, a.g.e., s.20-21.

¹⁵⁵ Teoman Aktürel, *Devinek*, İstanbul, 1960, s.23.

¹⁵⁶ Ali Püsküllüoğlu, *Pembe Beyaz*, İstanbul, 1955, s.43.

*“Çocukların meyhanelerde taze badem sattığı
Bir İstanbul olsa gerek diyorum”¹⁵⁷*

Sabahattin Ali de diğer şairler gibi yoksulluğa yer verir. Köprü altında yaşayan çocukların dramını anlatır. Onlara sahip çıkılması gerektiğine vurgu yapar:

*“Bu ihtiyar haliyle köprü barındırıyor
Nice sefil muhitin, sefil çocuklarını...
-Akıntı sürüklerken karpuz kabuklarını,
Mavnalarla dolarken boş kemerlerin altı-
Dubaların üstünde yığın yığın karaltı
Görülüyor ki, bunlar köprüünün çocukları.”¹⁵⁸*

İbrahim Minnetoğlu, *Köprü Altı Çocukları* şiirinde Galata Köprüsü’nde yoksul, geçimini hamallık yaparak sağlayan gençleri görür, onların bu haline üzülür. Bu çocuklar, yaşadıkları toplum tarafından bir kenara itilmişlerdir. Şair, çocukların bu haline vurgu yapar. Onları sahiplenecek birilerinin olması gerektiğini söyler:

*“-Galata köprüsü taştan-
-Kim çıkardı sizi baştan-
-İnsan kırıntıları benim-
-Neden yoksunsunuz böyle;-
-Yardımdan, dosttan, arkadaştan!-*

*Batıdan geldikçe seni gördüm
Doğudan geldikçe seni
Üstünde en çok insan geçiren
Galata köprüsünde
Yaşattın gözlerimi!... ”¹⁵⁹*

Suat Taşer’in *Künye* şiiri tematik olarak bu bölümdeki diğer şiirlerden farklılık gösterir. Taşer, taşralı bir çocuğun ağzından babasını ve çocukluğunu anlatır. Çocuk, babasının okumak için gittiği İstanbul’da kalışını, İstanbul’a ilk gittiğinde büyük şehir görmenin şaşkınlığını yaşayan taşralı babasının İstanbul’a bakışına yer verir. Çocuğun ağzından yazılan şiirde, çocuk saflığının şiire yansıdığı bir anlatım dikkat çeker:

*“Ve sen ta İstanbul’da bulmuşsun kendini!
Anlatırdın
Püsküllü dal fesi nasıl giydiğini,
Köprüden geçerken nasıl korkarmışın*

¹⁵⁷ Ümit Yaşar Oğuzcan, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ankara, 1960, s.17-19.

¹⁵⁸ Sabahattin Ali, *Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler*, (Baskıya Haz. Atilla Özkırımlı), İstanbul, 1997, s.106.

¹⁵⁹ İbrahim Minnetoğlu, *Ağvan*, İstanbul, 1960, s.54-55.

*Ve nasıl ürpertirmiş seni
denize bakmak!”¹⁶⁰*

Bu bölümdeki altı şiire baktığımızda dördünde sefaletle örülü yaşamlarla öne çıkan çocuklara rastlarız. Küçük yaşta çalışmak zorunda bırakılan ya da dilendirilen çocuklar, İstanbul’un katı yüzünü ortaya koyarlar. Son şiirde ise yoksulluk vurgusu yapılmadan çocuk masumiyetiyle hayata bakış dikkat çeker.

2.4. MESLEKLERİNE GÖRE

Bu bölümdeki şiirlerde şahısları meslek gruplarına göre tasnif ettik. Bu meslek grupları, Yazarlar, İşçiler, Balıkçılar, Sokak Satıcıları, Sandalcılar, Hamallar, Dilenciler bölümlerinden oluşur.

2.4.1. Yazarlar

Bu bölümde bir şiir yer alır. Behçet Kemal, *Sıra Bizim* şiirinde Bâbîâli’deki eli kalem tutan aydınları tenkit eder. Şiirde, yazarlara olumsuz bir bakış söz konusudur. Aydın olarak değerlendirilen bu yazarlar, ülkeyi tanımamakla, ülke sorunlarından uzak olmakla itham edilirler. Şair Bâbîâli’deki insanları:

*“Beyoğlu kaldırımlarında Paris sayıklıyan
Züppeler!”¹⁶¹*

Olarak tanımlar. Ona göre aydın geçinen bu kimseler aslında halkı ve memleketi, kendi insanların yaşadığı sıkıntıyı bilemeyen, kendi toplumlarından kopmuş insanlardır. Bu insanlar “ne seciye ne kan” sahibi olmayan insanlardır. Amerikan hayranlığı ve milliyetini benimsememiş insanların şaşkınlığı içindeki bu insanları şair “Bâbîâli yokuşundakiler” olarak nitelendirir. Bu kişiler, halk Sakarya ve İnönü’de düşmanlar çarpışırken gününü gün etme gayreti içinde olmuş ve itilaf devletlerine yaranmaya çalışmışlardır:

*“Ha kadının kahbesi, ha erkeğin züppesi
Bugünlerde bir iki züppe sesi
Bir dellâl çığırtkanlığıyla tuttu meydanı...
Soruyorum siz kimsiniz ve kimin aktı kanı
Allahın her gününde...
Sakaryada ve İnönüde?
Tenzih ediyorum vatani:
Bu asîl toprak o “timsah kan”
İçine sindiremez bile bile*

Kendi için dökülse de;

¹⁶⁰ Suat Taşer, *Künye*, İzmir, 1945, s.57-58.

¹⁶¹ Behçet Kemal, *Erciyas’tan Kopan Çığ*, İstanbul, 1932, s. 52-54.

*Bir İngiliz yumruğuyla
 Dişlerimiz sökülse de
 Görünsün öbür altın dişim
 Görülsün işim
 Diye itilâf askerlerine
 Yamanarak yaşayan sizsiniz yine!
 Sizde ne seciye ne kan
 Bayrağını Amerikan kumaşından
 Paçasında çarliston diye taşıyan sizsiniz!”¹⁶²*

Şiirde, çıkarları söz konusu olunca bütün değerlerini hiçe sayan, yazdıklarıyla hayatları birbirine uymayan yazarlara yer verilir.

2.4.2.İşçiler

Bu bölümdeki şiirlerde zor şartlar altında hayatını devam ettirmeye çalışan işçilere yer verilir. İlhan Berk’in *İstanbul* adlı şiiri, işçilerin yoğun olarak işlendiği bir şiirdir. Şair, şiirde İstanbul’un sokaklarını, caddelerini adım adım gezer. Şiirinin aynasına gördüklerini yansıtır. Şiir, işçilerin sabah vakti koşuşturma içinde işlerine gitmesiyle başlar. Şair, beden gücüyle çalışan, geçim derdinden başka kaygısı olmayan insanlara yer verir. Bu insanların sıradan, sade yaşantısını anlatırken İstanbul’un fakir yüzünü gösterir. Ekonomik anlamda mağdur insanların yaşantısını dizelerine yansıtır. Bakış açısı Nazım Hikmet’in sosyalist bakış açısıyla bağlantılıdır. Bu yüzden onun İstanbul’u karmaşanın, keşmekeşin, yoksulluğun, talan edilmişliğin “İstanbul”udur.

Şair, şiirdeki ifadesiyle “küçük insanların”¹⁶³ İstanbul’unu anlatırken mahallelere girer. Buradaki sıradan insanlara da yer verir. Gayrimüslimler de bu özellikleriyle şiirde yer alırlar. İstanbul’un kültürel zenginliğini de böylece ortaya koyar.

Ahmet Oktay, *İstanbul* şiiri için yaptığı değerlendirmede İlhan Berk’in metropolün karmaşası karşısında da, siyasal ve kentsel şiddet karşısında da kırsal alana, pastorele çekilmediğini söyler. Bu, flaneürün özelliğinden kaynaklanan bir durumdur. Kentten hiç kaçmayan, aksine, her zaman kalabalıklar içinde olmayı tercih eden flaneür, bu şiirde zaman zaman insanlardan arınmış, yalnızca mekân ve sokak bağlamındaki gözlemlere yer verir. İnsanların gözlemlendiği kısımlarda da yalnızca işçiler, geçim kaygısı içinde olan insanlar vardır. İstanbul, bir metropol olarak “sivil kitlesel sirkülasyon”u işçiler üzerinden anlatır.¹⁶⁴ “İstanbul” şiiri bu dolaşımı anlatmadan önce flaneür, yağmurlu bir günde İstanbul’un durgun ve hüzünlü halini görür. Bu, şairin anlatacağı iç karartan İstanbul tablosu için adeta bir hazırlıktır:

*“İşte kurşun kubbeler şehri İstanbul’dasın
 Havada kaçan bulutların hışırtısı*

¹⁶² Behçet Kemal, *a.g.e.*, s.52-54.

¹⁶³ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.40.

¹⁶⁴ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, 2002, s.192.

*Karaköy çarşısından geçen tramvayların camlarına yağmur yağıyor
Yenicami Süleymaniye arkalarını kirli bir göğe vermişler
Hiç kimildanıyorlar
Ayasofya elleriyle yüzünü kapamış bütün iştahıyla ağlıyor”¹⁶⁵*

Şair, daha başlangıçtan itibaren insanı karamsarlığa iten bir tablo çizer. Okuyucu bu gri renkle, yıllardır üzerinde biriken kirleri yağmurun yağmasıyla çamura dönüşmüş, fazlasıyla açığa çıkmış bir şehirle karşı karşıyadır. Bu kirliliğe bir de bir anda şehrin dört bucağına akacak olan insan yığınları dâhil olacaktır. Bu kalabalıkların şehrin dört bir tarafına dağılmak için köprünün açılmasını bekledikleri anlarda şehir durgun ve hantaldır. Üzerinde biriken kirlerin ağırlığı altındadır.

*“İnsanlar sokak sokak çarşı çarşı ev ev
İnsanlar sırt sırta omuz omuza verip durmuşlar
Boyunları bükük
Yorgun asabi kederli kindar”¹⁶⁶*

“Asabi, kederli, kindar” kelimeleri bu insanların yaşadıkları hayatın zorluklarını ifade eder. Dizelerde aynı zamanda bir durağanlık da dikkat çeker. İnsanlar bezgin bir şekilde bir arada beklemektedirler. Beden gücü gerektiren zor işlerde çalışan bu işçiler işe toplu halde gidip gelirler. Bu durum şairin yığınlar, kalabalıklar vurgusu açısından önemlidir. Flaneur, öncelikle yığınların gözlemcisidir:

“Yığın yığın olmuşlar hepsi köprünün açılmasını bekliyor”¹⁶⁷

Şair gördüğü insanları, işe gitmek için sokağa çıktıkları andan işyerine gittikleri zamana kadar, hatta iş yerinde de gözlemler:

*“Benim onları birer birer çalıştıkları yerlere götürüp bıraktığım olmuştur
Hepsi dar kapanık yerlerde, sıkıntılı işlerde çalışırlar”¹⁶⁸.*

Asık suratlı ve mutsuz olan bu insanların birkaç tanesini de tanıtan şair, bu dizelerle yine fakirliğe vurgu yapar. Tanıttığı işçilerin dış görünüşleri de yoksulluklarını gösterir:

*“Bu saçları darmadağın asık suratlı delikanlılar
Kömür işçisidir”¹⁶⁹*

Köprünün açılmasıyla birlikte işçiler etrafa dağılırlar. O zamana kadar hantal olan şehir bir hareketliliğe bürünür. Bu hareketlilik insan akışından kaynaklanır. İnsanlar yine yığınlar halinde, bir aradadırlar:

“Hepsi bu gök altında sarmaş dolaş olmuş yürüyorlar”¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Berk, a.g.e, s.37.

¹⁶⁶ Berk, a.g.e, s.37.

¹⁶⁷ Berk, a.g.e, s.37.

¹⁶⁸ Berk, a.g.e, s. 37.

¹⁶⁹ Berk, a.g.e, s.37.

Şiirin devamını oluşturan:

*“Dünyada işe giden insanları görmek kadar güzel bir şey yoktur
(Biliyorum artık akşama kadar onları hiç görmeyeceğim)”¹⁷¹.*

dizelerinde biraz yalnızlık vurgusu vardır. Orhan Koçak’ın tespitine göre parantez içindeki dize, şairin topluluktan ayrılışını gösterir. Onlar çalışırken şair gezecektir. Bu dizenin parantez içine alınmasının sebebi de onun iç ses olduğunu belirtmek içindir.¹⁷² Şair, içine kapanacak, içsel derinliğini arttıracak, yalnızlaşacaktır. Böylece gözlemlerini daha derinleşmiş ve yoğunlaşmış olarak yapacaktır. Bu dizeyle yalnızlığına zemin hazırlar.

“Bu saatte dünyada sabahtır” ifadesiyle zaman vurgulanır. Sabah vakti olması şairin işçilerin İstanbul’unu daha iyi anlatabilmesi içindir. Sabah vakti emeğiyle çalışan, geçimini zor şartlarda sağlayan insanların vaktidir:

“Bu saatte yeryüzü çalışan insanların elindedir”¹⁷³

İşçileri konu alan şiirlerden biri de Attila İlhan’ın, *İstanbul Şehri Ağlıyor* şiiridir. İlhan bu şiirde, yoğun bir hüznün ve kasvet duygusuna yer verir. Bu hüznün, İstanbul’u saran kasvet, Feshane ve Beykoz fabrikasının işçileri ve mahkûmlarla bütünleşince daha da yoğunlaşır. Şair, mahkûmları ve fabrika işçilerini düşündükçe hüznü artar:

*“ben mehtabı içmişim gökyüzü içime akmış
onlar anadan üryan ansızın karşıma çıkmışlar
bir hayal bir rüya gibi gelip elimi sıkmışlar
kimisi feshane’den kimisi beykoz fabrikası’ndan
gözleri nemli değilmiş ama galiba açmışlar
bu kan mıdır kızcılık mıdır mum gibi veremliler
ölüm gezer gölgeniz misali arkanızdan”¹⁷⁴*

Bu şiirdeki işçiler, İlhan Berk’in *İstanbul* şiirinde anlattığı işçilerle çok benzeşir. Berk’te işçiler asabi ve kindardır. Bu şiirde ise veremli ve solgundurlar. Ayrıca şiirin sonundaki:

*söndürme lâmbamı rüzgâr bulutlar beni almasın
kaldırımlar dinleniyor başını toprağa koymuş
ne zincirler örmüşüz gözyaşlarından
bırakın istanbul şehri kana kana ağlasın”¹⁷⁵*

¹⁷⁰ Berk, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁷¹ Berk, *a.g.e.*, s.37.

¹⁷² Orhan Koçak, “Kalmak İmkânsız İlhan Berk’in Şiiri ve Poetikası Üzerine Bir Deneme”, *Defter*, S:19, Kış 1992, s.166

¹⁷³ Berk, *a.g.e.*, s.39.

¹⁷⁴ Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.106-107.

¹⁷⁵ İlhan, *a.g.e.*, s.106-107.

bölümü ile İstanbul'un, işçilerin haline ağlaması da yine Berk'in:

*“Ayasofya elleriyle yüzünü kapamış bütün iştahıyla ağlıyor”*¹⁷⁶

dizeleri arasında da bir paralellik kurmamız mümkündür. Her iki şiirde de işçilerin haline ağlayan bir İstanbul vardır.

Ömer Faruk Toprak da *Haliç* şiirinde Kasımpaşalı işçilerin bütün gün zor şartlar altında çalışmalarına dikkat çeker. Para kazanmak için beden gücü gerektiren çok zor işlerde çalışan işçiler, yaşam mücadelesinin birer örneğidirler:

*“Kıyıda
Katran ve zift kokusu içinde
Kasımpaşanın uzun yüzlü delikanlıları
Bütün gün
Kızaklardaki gemileri boyamaktadır.”*¹⁷⁷

Oktay Rifat:

*“İstanbul'un üstüne güneş doğdu
Bir kamyon koptu Barutane deresinden
İçinde kırk tane işçi vardı
İşe gidiyorlardı
Bir hususi söktü İstiklal caddesinden”*¹⁷⁸

dizeleriyle İstiklal Caddesi'nde sabah vakti işlerine giden işçilerin telaşlarına yer verir. Bir kamyon kasasında işlerine giden işçiler sabah vaktinde geçim telaşını hissettirmektedirler. Sabahın ilk ışıklarında caddelerde görülen kişiler bu işçilerdir.

M. Sunullah Arısoy ise *Eyüp* şiirinde bu semtin sokaklarında yürürken buranın maneviyatını da hisseder. Eyüp'te yaşayan insanlar, fakir ve çilekeş, ama mütevekkildirler. Yoksulluklarına karşın heybetli bir duruşları vardır. Yaşadıkları hayatı bu heybetleriyle güzelleştirirler. Bu yönleri semtin ruhunu yansıtır. Sabah vaktinde Eyüp semtinin sakinleri işe gitmek telaşı içindedirler. Bu, Eyüp'teki yaşam mücadelesini yansıtır. Hallerinde sükûnet ve teslimiyet vardır.

*“Sabah erken uykulu gözlerle
Yine o garip sükûn ve mütevekkil edâ içinde
Fabrika yolunda kadın, erkek, genç ihtiyar!
-Kimdir, kimdir ekmeği düşünmüyorum diyen bahtiyar?”*¹⁷⁹

¹⁷⁶ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.37.

¹⁷⁷ Ömer Faruk Toprak, *İnsanlar*, İstanbul, 1943, s.43-44.

¹⁷⁸ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s. 21.

¹⁷⁹ M. Sunullah Arısoy, *Yaban Mavis*, İstanbul, 1952, s.75-76.

Ömer Faruk Toprak, *İstanbul'a Yolculuk* şiirinde Karadeniz'de başlayıp İstanbul'da sona erecek olan bir maceradan söz eder. Giresun'da mevsimlik fındık işçisi olarak çalışırken, işleri bozulup İstanbul'a iş bulmak için gitmek zorunda kalan insanların yaşadığı sıkıntılara yer verilir. Burada İstanbul karşımıza geçim derdi içinde olan insanların yaşam kavgasına girdiği bir yer olarak çıkar. Şair, denizcilik yapar ve İstanbul'dan sefere çıkarak geçimini sağlamaya çalışır:

*“Derya Güllü” yelkenleri açtı,
Dört gün, beş gece deniz ufuk olacak.
Bir yanda Sinop, İnebolu, Zonguldak,
Öbür yanda bir destanın sayfaları,
Yanan kıyılardan duman ve alev getirecek.
Yedi tonluk gemi İstanbul'a varınca,
Yapraklarını dökecek fındık ağaçları.”¹⁸⁰*

Necati Cumalı, *Saat Beşte İstanbul* şiirinde bir gece vakti gittiği İstanbul'da büyük bir ümitsizliği yaşarken, sabah beşte uyandığında bu ruh hali yerini ümide bırakır. Arkadaşlarıyla kaldığı otelde sabaha karşı kendine gelir. Uyanıp dışarıya baktığında gördüğü ilk manzara İstanbul'un geçim derdi içinde olan insanları ve bu şehrin fakir yüzüdür:

*“Seni yeni bir günün sabahında gördüm
Çalışan İstanbul, talihsiz İstanbul, fakir İstanbul
Kalbim bütün iyiliğiyle sevmeye hazır
Artık o sıkıntılı, âvare adam değildim
Yeniden aşka, sefalete dönüyordum”¹⁸¹*

Orhan Veli:

*“Ama hepiniz;hepiniz...
Hepiniz geçim derdinde.”¹⁸²*

dizeleriyle özellikle vurgu yaptığı yoksulluk konusunda çok hassas davranır. Anlattığı insanlardan kendini soyutlamak istemediğini *Galata Köprüsü* adlı bu şiirinde dile getirir. Şair, şiirini yazarken Köprü'de gördüklerini şairane bir edayla aktardığı için geçim derdinde olan balıkçıların, kendisini keyif ehli olarak görmelerinden endişe duyar. Kendini onlardan biri olarak gördüğünü hissettirdiği şiirinde kendisinin de geçim derdinde olduğunu vurgular. Orhan Veli, Hakan Sazyek'in tespitiyle, “bir sanatçı olarak kendini de «geçim derdinde» olan bu kesimin içinde gösterir. Böylece garip hareketinin paylaşımcı tutumuna, şiirine aslî figür olarak seçtiği insanların sıkıntılarını kendisinin de bizzat yaşamakta olduğunu

¹⁸⁰ Ömer Faruk Toprak, *Hürriyet*, İzmir, 1945, s.28-31.

¹⁸¹ Necati Cumalı, *Güzel Aydınlık*, İstanbul, 1951, s.46-47.

¹⁸² Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.116.

vurgulayarak, yeni bir örnek verir.”¹⁸³ Şiir yazmak da onun için bir geçim vesilesidir ve bunu samimi bir şekilde itiraf eder:

“Bir ben miyim keyif ehli, içinizde?
Bakmayın gün olur, ben de
Bir şiir söylerim belki sizlere dair;
Elime üç beş kuruş geçer;
Karnum doyar benim de.”¹⁸⁴

Jozef Habib Gerez, *Galata Köprüsü* şiirinde köprüdeki insanların maişet endişesi içinde nasıl koşturduklarını gözlemler. İnsanların hepsi ekmek parası kazanma peşindedirler ve yoksulluklarına rağmen yüzlerine ümit vardır:

“Ben bir köşecikten seyre dalarım
Galata Köprüsü yorgun mu yorgun,
Galata Köprüsü bir karınca yuvası,
Koşan yürüyen insanlar,
Hepsinin gözlerinde
Ekmek parası,
Yüzlerinde bir ümit
Doğan gün gibi”¹⁸⁵

Düşümde İstanbul şiirinde de yine İstanbul’un geçim derdi yaşayan insanlarına dikkat çekilir. İstanbul’un karamsar yüzü vardır bu şiirde. Şiirin:

“Dünya dönüyordu, İstanbul dönüyordu”¹⁸⁶

dizesiyle de bütün yoksulluğa, olumsuzluğa rağmen hayatın devam ettiği vurgusu yapılır. Köprü altında yoksulluğun pençesinde çırpınan ve tek sermayeleri hayal kurmak olan çocuklar bu hayallerle avunur ve mutlu olurlar. İstanbul’un yoksul insanları yoksulluklarını umursamazlar. Her şeye rağmen hayatlarından memnundurlar. Küçük şeylerle mutlu olurlar. Hayattan fazla bir beklentileri yoktur. En büyük istekleri geçimlerini sağlayabilecek bir durumda olmaktır. Ömer Nida, bunu da aşağıdaki bölümde “fıkara Mahmut” üzerinden anlatır. Onun, ekmek parası kazanmaktan başka gayesi olmadığını söyler:

“Ne de olsa İstanbul iyimserlik içinde;
Örneğin Kasımpaşa’da fıkara Mahmut
Akşama dek dilediği ne ki be oğul?
Bir dilim kuru ekmek üç zeytin
Cumadan cumaya Mahmud’un
İki tek attı mı her şey düzelir.”¹⁸⁷

¹⁸³ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Ankara, 2006, s.238.

¹⁸⁴ Orhan Veli, *a.g.e.*, s.116.

¹⁸⁵ Jozef Habib Gerez, *Savrulan Zaman*, Ankara, 1955, s.23-24.

¹⁸⁶ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s.29-30.

¹⁸⁷ Nida, *a.g.e.*, s.29-30.

İlhan Demiraslan *Köprüden Geçen Mavnalar* şiirinde liman işçilerine yer verir. Gelip geçen mavnalar siyah renktedirler. Şair onların bu halini mavnacıların talihiyle birleştirir. Mavnacılar da kara bir talihe sahiptirler şaire göre. Öyle olmasa bu kadar zor bir meslekte geçim kaygısıyla çalıştırılmayacaklarını düşünür. Köprüden kara talihli mavna ve mavnacıların yanı sıra başka insanlar da geçerler. Onlar da geçim sıkıntısının büktüğü belleriyle hayat mücadelesinin içinde var olmaya çalışırlar:

*“Şimdi bir mavna geçmededir köprüden
Biri biraz önce geçmiştir
Bir kenara yanaşmıştır biri
Kara mı kara mavnalar geniş mi geniştir
Biri biraz önce geçmiştir*

*Şimdi bir mavna geçmededir köprüden
Bir mavnacı dümen tutmadadır
Eskimiştir kara kalın elbiseleri
Mavnalar kadar kara bir talihi vardır
Bir mavnacı dümen tutmadadır”¹⁸⁸*

İlgaz’ın *Edirnekapı Tramvayında* şiiri:

*“Beşiktaş’ta, bir sabahçı kahvesinde.
-Çok çayını içtim Necmi’nin.-
Boşta gezse de şimdilik,
Beykoz fabrikasına girecekmiş
bir yolunu bulursa.”¹⁸⁹*

dizeleriyle bireysel bir hikâye üzerinden yoksulluğu anlatır. Şiirde anlatılan Necmi, bir emekçidir ve bir iş bulup çalışma hayali kurmaktadır.

Attila İlhan, *Fabrika Durağı* şiirinde, ekmek kavgası peşinde olan bir insanın duygularını anlatır. Bir bayram akşamı fabrika durağında kurulan bayram yerine giden şair, bayramın getirdiği mutluluk havası içinde bir anda yoksulluğunu, iki yakasının bir araya gelemeyeceğini kısa bir an için unuttur:

*“o akşamın eteklerinde iki mahzun çocuktuk
izinli jandarmalar nişan atıyorlardı
atlıkarıncalar gıcır gıcır gülüyorlardı
yorgunluğumuza rağmen adeta mesuttuk
canavar yoksulluğumuzu sanki unutmuştuk
başımızı sokacak evimizin olmadığını
iki yakamızın uç uca gelmediğini
halimizi soran olmadığını sanki unutmuştuk
içimizden eabil kuşları geçiyorlardı”¹⁹⁰*

¹⁸⁸ İlhan Demiraslan, *İncir Ağacı*, İstanbul, 1952. s.8.

¹⁸⁹ Rifat Ilgaz, *Yarenlik*, İstanbul, 1997, s.25.

Bu yoksulluk tablosunda işçiler vardır. Sabah erkenden işlerine gitmek için güne başlayan işçiler, İstanbul’da gündelik hayatın hareketliliğini ilk başlatanlardandır:

Oktay Rifat’ın *İstanbul Şiiri*,

“Suların şıptırtısı bir yana
Dal sesi kanat sesi bir yana
Uyanık işçilerin sabahçıların nöbetçilerin
Gürültüsü bir yana
Bu ilk sesiydi İstanbul’un”¹⁹¹

Bu bölümdeki on dört şiirde de işçilerin İstanbul’unu görürüz. Buradaki bütün şiirlerde anlatılan İstanbul, hayatın sabah erkenden başladığı, neşesini kaybetmiş, geçim derdinden başka düşüncesi olmayan insanların yaşadığı mahzun bir şehirdir.

2.4.3.Balıkçılar

Balıkçılar, bu bölümde sekiz şiire konu olur. Bu şiirlerde öne çıkan temalar aşağıda ele alacağımız ilk dört şiirde geçim derdi ve balıkçılar için hayatın zorluğudur.

Sabih Şendil’in *Balıkçılar* şiirinde de geçim derdi ön plandadır. Marmara denizinin şair için esas anlamı ekmek parası kazandıran bir geçim kapısı olmasıdır. Balıkçılar henüz gün aydınlanmadan başlayan zorlu bir hayat mücadelesi içindedirler:

“Kolay mı ya sabaha dek ayazda,
Kürek çekmek, ağ atmak.
Deniz ekmektir balıkçılar için,
Deniz yaşamaktır, yaşamak.

İskele ışıklar içinde,
Rampa etti «Altinkum» vapuru.
Birazdan yola çıkacak balıkçılar,
Mendil kadar bir gök parçası altında,
Denize, ekmeğe doğru!”¹⁹²

Mehmet Gökalp’in *Kayıkçı Behlül’e Ağıt* şiirinde bir trajedi anlatılır. Geçimini balıkçılıkla sağlayan Kayıkçı Behlül, bir deniz âşığıdır. Yeniköy sahillerinde balıkçılık yapan Behlül ölünce ardında hüznü bir hikâye bırakır. Onun yokluğunda boyalı kayığı boş kalır. Yeniköy sahilinin tadı tuzu kalmaz. O artık dalgalarında sesinde hatırlanacak bir deniz tutkunu olarak kalır:

¹⁹⁰ Atilla İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.41.

¹⁹¹ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.21-23.

¹⁹² Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.11-12.

*“Çile çekmiyen insan var mı?
Dertsiz deli derler.
Ah bu dünya insanları,
Yaşadıkça «fakir»
Ölünce «ölü» derler.*

*Boş kaldı boyalı kayık,
Yeniköy sahillerinde.
Dalgalara dost oldun artık,
Denizlerin en serin yerinde.”¹⁹³*

Attila İlhan'ın *acı ninni* şiirinde İstanbul yine, geçim derdinde olan balıkçıların, denizcilerin gözüyle aktarılır. Denizcilerden Dalgıç İzzet, ekmeğini denizden çıkarır. Rüyalari da bu yüzden durumuna uygundur. Rüyasında bile denizin derinliklerine daldığını görür.

*“dalgıç izzet rüyasının dibine inmiş
yirmibeş kulaçtan bir somun ekmek çıkarıyor
izzet'in gözlerini balıklar yemiş
ama nasıl büyük büyük uyuyorlar
uyusunlar sen uyu kimseler uyanmasın
cibâli uyanmasın kalbim buğulanmasın”¹⁹⁴*

Balıkçıların İstanbul'u, denizle mücadele eden insanların yaşadığı, rüyası da deniz olan insanların şehridir.

Fethi Giray da *Haliç İnsanları* şiirinde balıkçıların katlanılması zor hayatlarına yer verir:

*Her gün bir lokma ekmek
İçin çıkılır sefere.
Her gün yüzüne tükürülür,
Küfredilir kadere!”¹⁹⁵*

Buraya kadar ele aldığımız şiirlere karamsar bir hava hakimdir. geçim derdi, balıkçıların yaşadığı zorluk dikkat çeker. Aşağıdaki son dört şiirde ise bu bakış açısından biraz uzaklaşılır. Daha iyimser bir yaklaşım dikkat çeker.

Ömer Nida'nın, *Düşümde İstanbul* şiirinde İstanbul'un farklı yönleri bir arada verilir. İstanbul'un her semtinde, her yerinde ayrı bir hayat vardır. Bu hayatlar birbirlerinden farklıdır. Geçim derdine düşmüş insanlar dikkat çeker. İlk dördlükte İstanbul'un günlük hayatına ait bir ayrıntıya yer verilir. İstanbul'da her zamanki gibi sabah olmuştur. Sabahın oluşu ve horozların ötüşüyle yepyeni bir güne başlayacak olan İstanbul şehri için ümitli bir bekleyiş de vardır. İstanbul'da günlük hayat

¹⁹³ Mehmet Gökalp, *Kılıçların Gölgesi*, İstanbul, 1955, s.27.

¹⁹⁴ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.87-90.

¹⁹⁵ Fethi Giray, *Şiirler*, Ankara, 1972, 36.

gailenin başlayacağını işaretleri de İsa Kaptan'ın güvertedeki yerini alması, balığa çıkmaya hazırlanmasıdır:

*“Boğaz’da yeşil kotra öksürüyordu,
İsa kaptan güverteye yan gelmiş
Sağ yanında Ayşe karı, sol yanında tabanca
İsa kaptan camilere bakınır durur;
«Ulan yapan herif amma yapmış haa...»”¹⁹⁶*

Sabih İzzet Alaçam:

*“Geceler kaybolurken sular gelmişti yaza,
Ağ kurdu balıkçılar Kavaklardan Boğaz’a...”¹⁹⁷*

dizelerinin yer aldığı *Engin Kıyılar* şiirinde, Boğaz'ın yaz mevsimindeki güzelliğini de yer yer dikkat çeker. *Boğaz Balıkçıları* şiirinde Boğaziçi'ne farklı bir bakışla yaklaşan Fuat Şükrü Dilbilen, Boğaz'daki balıkçıların geçimlerini temin için harcadıkları çabayı gözlemler. Balıkların denizdeki hareketliliğini balıkçılar da karada devam ettirir gibidir. Bu şiirin de satır aralarında yer yer Boğaziçi sevgisi hissedilir:

*“Kabaran dalgaları hızla döner
Su içinden geliyor gür sesler.
Atılır kalkanları: pat, pat, pat!
Kovalarmış onu Yunus çat pat.
Karışır bir aralık bildiğiniz:-
-O balıklarla balıkçıyla deniz.”¹⁹⁸*

Özdemir Nutku da aşağıdaki isimsiz şiirinde balıkçıların geceleyin çalışmalarını iyimser bir yaklaşımla anlatır. Geceleri loş karpit lambası ışığında türkü tutturarak balıkçıların sesleri Hisarlar'a renk katar:

*geceleri
karpit lambasında
ağ örüp
türkü tutturduğu
balıkçıların*

*gündüzleri
balıkların kahkahası*

*hisarlar
hala o eski aşık
hala diyeceği var
istanbula...”¹⁹⁹*

¹⁹⁶ Ömer Nida, *İskeledeki Işık*, İstanbul, 1958, s.29-30.

¹⁹⁷ Sabih İzzet Alaçam, *Engin Kıyılar*, İstanbul, 1936, s.5-6.

¹⁹⁸ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s. 33.

Uzaktaki İstanbul şiirinde yine balıkçılar vardır, ancak bu sefer İstanbul'un panoramik görüntüsünün büyüleyiciliğine dikkat çekilir. Selâhattin Batu'ya ait bu şiirde balıkçılarla birlikte mehtapta İstanbul'un büründüğü büyüleyici güzelliğe de yer verilir:

*“Siyah kayıklariyle geçiyor balıkçılar
Küreklerin vuruşu, sükût ve şarkılar
Yine salkım salkım ay dümen izlerinde
Ve kaygılı yüzler hayal denizlerinde.
Sarhoş balıklar gibi vuruyor açıklara
Meltemle ürperen su bir gümüş manzara
Işık- gölge her şey, bir rüya, pul pul
Uzakta mehtaba bürünmüş İstanbul”²⁰⁰*

Balıkçılar, bu bölümde zor hayat şartlarıyla olduğu kadar, her şeye rağmen yaşamanın güzel olduğu vurgusuyla ele alınır. İlk dört şiirde tamamen karamsar bir yaklaşımla ele alınan balıkçılar daha sonraki dört şiirde bu karamsarlıktan uzaklaşılarak değerlendirilir.

2.4.4.Sokak Satıcıları

Bu bölümdeki altı şiirde niyetçi, simitçi, gazozcu, yoğurtçu, bozacı,sucu, muhallebici gibi sokak satıcılarına yer verilir. Bu sokak satıcıların İstanbul'un renkli yüzünü ortaya koyarlar. Oktay Rifat'ın *İstanbul Şiiri*, İstanbul'da sabahın olmasıyla başlar. Sabah İstanbul'un farklı yerlerinde farklı yaşantı ve olayların başlangıcının da habercisidir. Taksim meydanının kalabalığına sokak satıcıları da dâhil olur. Her kesimden insanın farklı yaşantılarına yer veren şiir, Taksim meydanındaki sokak satıcılarına da değinir. Bu satıcılar hem sokağa hareketlilik katar, hem de toplumsal bir sorun olan yoksulluğu göz önüne sererler:

*“Taksim meydanında sıra konaklar
Çıngır mungır çıngır mungır
Gölgesinde satıcılar pinekler
Çıngır mungır çıngır mungır*

*Fıkaradan geçilmiyor sokaklar
Çıngır mungır çıngır mungır
Aman aman yok mu bunun çaresi”²⁰¹*

Nüzhet Erman'ın *Şans, Talih, Kader, Kısmet* şiirinde bir niyetçiye yer verilir. Anlatılan niyetçi diğer sokak satıcılarından oldukça farklıdır. Bu yönüne dikkat çekilir. Sessiz, sâkin ve ağırbaşlı olan niyetçi İstanbul'un, esrareniz ve kendi halindeki insanlarından sadece biridir:

¹⁹⁹ Özdemir Nutku, *Eller*, Ankara, 1953, s.7-8.

²⁰⁰ Salâhattin Batu, *Bursa'da Yeşiller*, Ankara, 1949, s.14-15.

²⁰¹ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.21-23.

*“Arıyanlar Çarşıkapı’da bulurdu,
Süslü sandığıyla niyet satardı.
Kuşlarla ve gökyüzüyle kafadardı,
Yıllarca o kapıyı bekledi durdu.*

*Bir gün onu yerinde göremediler,
Çarşıkapı’yı buldu gidenler sade.
Duyulunca da öldüğü mahallede,
“Herhalde kuşlarına uydu” dediler.”²⁰²*

Orhan Veli’nin *İstanbul’u Dinliyorum* şiirinde de şairin hafif bir rüzgâr eşliğinde çingirak seslerini dinlediği sucular vardır.

*Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmıyan çingirakları;
İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı.”²⁰³*

Oktay Rifat’ın *İstanbul Şiiri* adlı manzumesinde de İstanbul’un sıradan bir sokağındaki günlük hayatın küçük ayrıntıları arasında muhallebiciler de dikkat çeker:

*“İstanbul’un üstüne güneş doğdu
Elâ gözlü sekizinde bir besleme
İlk halıyı çırttı pencereden
Muhallebicinin çingırağı iskelede
Başladı sabah türküsüne”²⁰⁴*

Melih Cevdet Anday’ın *Şinanay* şiirinde bir ada vapurunda şairin yolcularda gözlemlediği durum dikkat çeker. Vapurda simitçi, gazozcu gibi seyyar satıcılar vardır. Dönemin İstanbul’unun renkliliğini iyi yansıtan farklı milletlere mensup insanlar vardır. Vapurda bir hareketlilik dikkat çeker. Şiirin nakarat mısrası olan şinanay da bu hareketliliği vurgulama için kullanılır:

*“Ada vapuru yandan çarklı
Bayraklar donanmış cafcıflı
Simitçi kahveci gazozcu
Şinanay da şinanay”²⁰⁵*

Ziya Osman Saba’nın *Misakımilli Sokağı No.37* şiirinde eski bir İstanbul sokağından geçen satıcılara yer verilir. Şair, geçmişte çektiği bütün sıkıntılardan sonra sade ama huzurlu yaşantısının tadını çıkarır. Mustafa Miyasoğlu’nun ifadesiyle “ ‘hayat cümbüşü’nü seyretmeye koyulur.”²⁰⁶. Satıcılarıyla, içten sakinleriyle bu

²⁰² Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.23.

²⁰³ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.113-114.

²⁰⁴ Oktay Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s.21-23.

²⁰⁵ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s.65.

²⁰⁶ Mustafa Miyasoğlu, “Ziya Osman Saba’nın Sanatçı Portresi”, *Türk Edebiyatı*, S:305, Mart 1999, s.26-27.

sokak onun huzur kaynağıdır. Ayrıca, şiirde tasvir edilen mahalle, bugün artık çok uzaklarda kalmış yitik İstanbul'dan küçük bir ayrıntıdır. Yoğurtçu, bozacı gibi sokak satıcıları ve evden eve seslenen komşular, o dönemin sıcak mahalle atmosferini yansıtır:

*“Akşamlar iner “kaymak yoğurt” çularla
Kaldırımlar benim için gölgelenirdi.
Saatler ilerler bozacılarla,
Derken bir komşu seslenirdi.”²⁰⁷*

Bu bölümdeki şiirlerde anlatılan sokak satıcıları İstanbul'un hareketli yüzünü ortaya koyarlar. İstanbul'un sokak yaşantısına anlamlandıran bu satıcılar, sokaklara bir sıcaklık da katarlar.

2.4.5.Sandalcılar

Bu bölümün tek şiiri Rıfat Ilgaz'ın *Taş mı Yesin* eseridir. Şair, Galata Köprüsü'nü sosyal bir hicivle ele alır. Geçim derdindeki sandalcı İdris'in bu sıkıntısı ile Galata Köprüsü'nde yaşanan durum arasındaki uyumsuzluk dikkat çeker. Galata Köprüsü'nde bekleyen kalabalığın vapurları tercih etmesi sandalcı İdris'i zor durumda bırakır. O kalabalığın arasında küçülen ve önemsizleşen İdris, adeta geçim sıkıntısının sembolü haline gelir:

*“İş mi bu yaptığın Galata Köprüsü?
Havalar yağışlı mı gidiyor,
Al yolcuyla bindir vapura
Düşünme sandalcı İdris'i!
Çeyreğe dolmuş mu beklesin
Kürek mi çeksin akıntıya,
Söyle İdris taş mı yesin?
Bir gözün kırmızı, bir gözün yeşil,
Canavar mısın, Galata Köprüsü?
Şilepler bindirsin beline
Boyu devrilesi!”²⁰⁸*

2.4.6.Hamallar

Bu bölümde Faik Baysal da *Bir Hamal Öldü* şiirinde, bir hamalın trajik hikâyesine yer verilir. Baysal, geçim derdinden başka bir düşüncesi olmayan, evine çocuklarına bakmak zorunda olan bir hamalın durumunu anlatır. Hamal Yahya, kalabalık ailesine ve yaşları hayli küçük olan çocuklarına zor şartlar altında bakmaktadır. Öldükten sonra çocukları ortada kalır:

²⁰⁷ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.27-28.

²⁰⁸ Rıfat Ilgaz, *Devam*, İstanbul, 1997, s.14.

*“Kim getirecek şimdi Mahmud’un
Çıngıraklı çemberini?
Kim getirecek şimdi
Elma şekerini Davud’un?
Kahve şeker borcunu?”²⁰⁹*

Hamal Yahya’nın hayatı, İstanbul’un soğuk yüzünü yansıtır. Yahya, iki lira gündelikle Unkapanı Köprüsü’nde hamallık yapar. Bir ayağı sakattır, ama yine de çalışır. İstanbul’un kalabalığına kırık tahta bacağıyla karışır:

*“Kim getirecek şimdi,
Teneke lambanın gazını?
İki lira gündelikle
Kim yiyecek sabah sabah
Unkapanı Köprüsü ayazını?”²¹⁰*

2.4.7.Dilenciler

Dilenciler bu bölüde Yusuf Ahıskalı’nın şiirine konu olur. Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı* şiirinde İstanbul’un karanlık yüzüne değinir:

*“Şuraya buraya serpilmişler
Ezik büyük vücutlar
Yamrı yumru yolların gibi
Sokaklarda dilenciler
İşportacılar”²¹¹*

dizeleriyle bu karanlık yüzün en büyük sebebi olarak yoksulluğu görür. İstanbul’un kenar mahallerine dağılmış olan bu ezik vücutlu, yamru yumru yollara benzeyen işportacı ve dilenciler İstanbul’un yoksul yüzünün bir parçasıdır. Gelene geçene küfür ederler:

*Küfreder bunlar
Bazı adamlara.”²¹²*

2.5. TARİHİ KİŞİLER

Bu bölümde Fatih Sultan Mehmet ve Ulubatlı Hasan’ı ele aldık. Bu iki şahsiyetin, İstanbul ve İnsan bölümündeki diğer şahıslardan farklı olarak ele alınmasının sebebi her iki şahsiyetin de Fetihle bütünleşmiş olmalarıdır. Böyle olduğu için de İstanbul’un fethi ile ilgili birçok şiirde bu iki isme rastlarız. Bu konu ile ilgili olarak Abdülmecit Canatağ tarafından doktora tezi olarak hazırlanan

²⁰⁹ Faik Baysal, *İlk Defa*, İstanbul, 1957, s.76-77.

²¹⁰ Baysal, *a.g.e.*, s.76-77.

²¹¹ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı*, İstanbul, 1953, s.7.

²¹² Ahıskalı, *a.g.e.*, s.7.

Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Tarih Teması (1923-1960) adlı çalışmada Fetih kadrosu başlığı altında Fatih Sultan Mehmet ve Ulubatlı Hasan'a yer verilir. Her iki şahsiyet de fetihle bütünleşen isimler olarak değerlendirilir. Biz de tezimizin kapsamı içinde yer alan şiirlerde bu iki önemli şahsiyeti fetih bağlamında ele alacağız.

2.5.1. Fatih Sultan Mehmet

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul ile ilgili şiirlerde yoğun olarak ele alınmıştır. Özellikle İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı münasebetiyle yazılan ve şiirlerinin tamamını İstanbul'un fethine ayıran Arif Hikmet Par'ın "*İstanbul'un Fethi Destanı*", Bîrhan Özaraçoğlu'nun "*İstanbul Fatih'i II. Sultan Mehmet*", Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "*İstanbul Fetih Destanı*", Hakkı Gerek'in "*Fetih Günü*", İbrahim Minnetoğlu'nun "*İstanbul Fethi Destan Denemesi*", İbrahim Tarık Çakmak'ın "*İstanbul'un Fethi Destanı*", Kemal Ertürk'ün "*Sultan Fetih Mehmet Han'ın Destanı*", M. Erk Yurtsever'in "*Fatih'e ve Fethe Şiirler*", Orhan Seyfi Orhon'un "*İstanbul'un Fethi*", Ünsal Özmen'in "*Fetih Destanı*", Vehbi Cem Aşkun'un "*Fetih Destanı*" gibi şiir kitaplarında Fatih, geniş yer bulmuştur. Bu bölümde ele alacağımız şiirlerde Fatih'i birçok yönüyle görürüz. Aşağıdaki ilk üç şiirde Fatih'in cesareti ve kararlılığıyla Bizans'ın kalbine korku saldığına dikkat çekilir.

Arif Hikmet Par, *Mehmet Osmanlı Padişahı* şiirinde Fatih'in hükümdar oluşunun Bizans'ta büyük bir korkuya yol açtığını vurgular. Bizanslılar, Fatih'in azametinden çok korktukları için hükümdar olduğunun duyulması büyük bir tedirginlik sebebi olur. Korku ve endişeyle beklemeye koyulurlar:

“Bizans'ın köhne surları sarsıldı bu haberle,
Büyük korkularla titredi.
Elçiler gönderildi ardı sıra Meriç kıyılarına,
Sedef oymalı, altın kakmalı dileklerle.”²¹³

Azmi Güleç, *Fatih Atını Denize Sürende* şiirinde Fatih'in heybetine ve azametine dikkat çeker.²¹⁴ Fatih'in, atı Canpulat'la büyük bir kahramanlık örneği sergilediğine vurgu yapar. Bu deniz cenginin suları titrettiğini dile getirir. Bizans, bu hücum karşısında büyük bir korku ve dehşete kapılmıştır. Şair, “Bu cenk Bizans'ın son âhengidir” dizesiyle Bizans'ın saltanatının nasıl yıkıldığını anlatır

²¹³ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.5.

²¹⁴ A. Mecit Canatac, *Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Tarih Teması (1923-1960)* adlı 2001 yılında hazırlanmış doktora tezinde, *Fatih'in Atını Denize Sürmesi* başlığı altında bu konu ile ilgili şiirleri ele alır. (Bkz., A. Mecit Canatac, *Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Tarih Teması (1923-1960)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmış Doktora Tezi: A. Mecit Canatac, *Şiir ve Tarih Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Tarih Duygusu*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara, 2009, s.442-444.)

*“Bizans dedik karşımıza çıktı Papa’lık
Yoksa üstümüze gelen Batı mı?
Sular değil, surlar durduramaz
Şaha kalkanda atımı.*

*Urun levendlerim, urun Allah aşkına,
Can mı dayanır «Canpulat»ımın hışmına,
Sularda harcanan günün meşkine
Bu cenk Bizans’ın son âhengidir.”²¹⁵*

Bizans halkının İstanbul kuşatması esnasındaki korkulu ve endişeli bekleyişine yer veren bir başka şair olan Celal Çumralı’nın *Âyin* manzumesi Fatih’in korkusuzluğuna ve heybetine dikkat çeker. Bin senelik bir saltanatın varisleri olan Bizanslılar, bu korku ile sürekli kiliselere gidip ayin yaparlar:

*“Önde yüce Mehmed’le
Türk geliyor dev gibi
Kor gibi alev gibi
Sel gibi yağmur gibi
Ümit gibi nur gibi
Cehennem ve Cennetle”²¹⁶*

Azmi Güleç ve Nuri Kırıcıoğlu ise İstanbul’un fethini hadiste müjdelenen kutlu bir olay olarak değerlendirir ve şiirlerinde bu hadisi hatırlatırlar. Azmi Güleç gazeline buna yer verir. Fatih, Hz. Peygamber’in hadisinin müjdelediği fethi gerçekleştirerek İstanbul’u gülistana çevirmiştir. İstanbul’un alınmasıyla bütün kapılar açılmış ve bu imtihandan Fatih, galip çıkmıştır. Hem Peygamber’in hadisinde haber verdiği fetih gerçekleşmiş, hem de adalet ve eşitlik getiren bir yönetimle İstanbul, huzur içinde yaşanan bir şehre dönüşmüştür:

*“Hadîs-i Ahmedi fethin muammer etti nice
Bu belde nâm-ı şerifinle gülsitân olalı.”²¹⁷*

Nuri Kırıcıoğlu, *İstanbul Fethi İçin Mısralar*’da Fatih’in kahramanlığını över. İstanbul’un fethinin ne kadar önemli bir olay olduğunu vurgular. Fatih, Hz. Muhammed’in hadisinde müjdelediği fethi gerçekleştirmiştir. Fethin önemi bu anlamda da büyüktür. Şair, Fatih’e derin bir hayranlık içinde yazdığı şiirde Fatih gibi bir atası olduğu için gurur duyar:

*“Koç yiğitlerin gücü göğe yükseldi renk renk,
Şâirlerin sesleri bu şehre verdi âhenk.
Hazret-i Muhammed’in söylediği o söze
Fâtih’in İstanbul’u fethetmesi oldu denk.*

²¹⁵ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.25-26.

²¹⁶ Celâl Çumralı, *Dost*, Adana, 1957, s.47-48.

²¹⁷ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.51.

*O kavmin oğlu olup Fâtihin kanındanım,
Gök kubbeyi saracak benim de adım sanım.
Asırlar gelip geçti, tekrar asırlar geçip;
Kıyamet kopsa Fâtih, gene benim SULTANIM!”²¹⁸*

Aşağıdaki dört şiirde, Fatih’in beyaz atı üzerindeki portresi tasvir edilir. Halk şiiri tarzındaki *Faziletli Fâtih Sultan* şiirinde de Savcı, Fatih’e övgüler yağdırır. Onu beyaz atının üstünde ipek kaftanıyla hayal eder. Fatih’in vakur duruşunun ve sesinin İstanbul’un sesi olduğunu vurgular. Fatih’in fethi ve zaferiyle bütün dünya vecde gelmiştir:

*“İstanbul’u alırken ne hoştur portresi,
Ceylân atın üstünde, ipek kaftan cübbesi...
Kendisi uçup gitmiş, armağandır türbesi...
Bütün İstanbul sesi: Fatih’in vakur sesi!”²¹⁹*

Fatih’in vakur haline dikkat çeken:

*“Beyaz bir at üstünde, yirmi üçünde Fatih;
Güneşi saçlarında tutmuş erkekçesine;
-Geceden çekip almış-
Batmıyacak! Diyordu, şehre girilmedikçe.”²²⁰*

dizeleri, İskender Fikret Akdora’nın, *İstanbul’u Seviyordu* şiirine aittir. Akdora, Fatih’in genç yaşında bir komutan olarak heybetini hatırlatır.

Nuh Ebiller ise *Fatih Sultan Mehmet* şiirinde, Fatih’in kahraman bir komutan olarak İstanbul’a girişine dikkat çeker. Fatih’in kır atı üzerinde korkusuzca Bizans üzerine yürüyüşünü de hatırlatır:

*“«Kılıcın hakkını vermekle kazandık zaferi»
Diye binmiş kır atın sırtına cengin baş eri,
Girmiş İstanbul’a yüzlerce yıl evvel karadan;
Yarılan sur, çekilen köhne Bizansmış aradan.”²²¹*

Fatih, cengin baş eridir ve Bizans’ı mağlup ederek İstanbul’u almıştır. Sadece heybetiyle değil, gönlünün güzelliği, yeri geldiğinde müşfik olan mizacıyla da herkesin sevgisini kazanmış, adını tarihe yazdırmıştır:

*“Bir kavuk, ince güzel bir sakalın süslediği
Bir asil yüzle aşip geçmiş o meşhur gediği
Sonradan ismine «Fatih» denilen sevgili Türk.
Türke dünyayı ısındırmış hemen giydiği kürk,*

²¹⁸ Nuri Kircioğlu, *Tufan*, İstanbul, 1960, s.159-160.

²¹⁹ Savcı, *a.g.e.*, s.9.

²²⁰ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s.23.

²²¹ Nuh Ebiller, *Bir Ah Ki*, İstanbul, 1960, 8.

*Vermiş hüremetle, muhabbetle ahaliye selâm.
Altın harflerle yazılmış koca tarihe o nam.
-BAHTI YENİN!”²²²*

29 Mayıs 1453 Günü Fethi Dair Mısrarlar şiirinde M. Sunullah Arısoy, İstanbul’un fethinden sonra Fatih’in gösterdiği adaleti anlatır. Fatih bu âdil yaklaşımı sayesinde insanlar huzur içinde yaşamışlardır:

*“Gayri insanların elinde,
Hürlük, adalet, sevgi...
Bir beyaz uçarı küheylan üstünde Fatih,
Dünyaya düzen getirdi!”²²³*

Fatih, İstanbul’u aldıktan sonra bir adalet örneği göstererek Bizans halkına eski hayatlarını istedikleri gibi sürdürebileceklerini taahhüt etmiş ve bunu da yerine getirmiştir. Buradaki dört şiirde Fatih’in bu adaletine yer verilir. *Ferman* şiirinde Fatih’in bu adaletine dikkat çeken Dağlarca, Fatih’in, fermanıyla Bizans halkına hür olduklarını, mallarına ve canlarına zarar gelmeyeceğini duyurduğunu anlatır. Şiirin aşağıdaki bölümlerini Fatih’in ağzından aktarır:

*“Biz Sultan Mehmet
Deriz ki
Azizsiniz
Ellerinizde su
Gönüllerinizde bahar.*

*Biz Sultan Mehmet
Deriz ki
Hüsrünüz
Anadan
Allaha kadar.”²²⁴*

Azmi Güleç, gazelinde Fatih’in, İstanbul’u fethettikten sonra Bizanslıları kendine hayran bırakan en önemli özelliğinin adaleti olduğunu vurgular. Fatih, padişahlığını gönüllere kadar taşımış, Bizanslıların gönlünde de adaletli yönetimi ve hoşgörüsüyle hükümdar olmuştur:

*“Cihan adaletinin mihverinde döndü bugün
Bizans şehrine Sultan-ı mihribân olalı”²²⁵*

Arif Hikmet Par, *İnsanlık* şiirinde Fatih’in adaletine vurgu yapar. Fatih, padişahlığının ötesinde, adalet ve merhamet duygularına sahip, merhametli bir

²²² Ebiller, a.g.e, s.8.

²²³ M. Sunullah Arısoy, *Yaban Mavisi*, İstanbul, 1952, s.77-79.

²²⁴ Fazıl Hüsnü Dağlarca, *İstanbul Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.59.

²²⁵ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.51.

insandır. Şair, Fatih'in bu yönüyle de insanlığa örnek olduğunu ve herkeste hayranlık uyandırdığını düşünür:

“Gözlerim keskin Sultanım!
Mazluma kılıç çekmez.
Yiğide yiğitcesine dost,
Zalime kardeş demez.”²²⁶

Geniş Kafalı Türk şiirinde Fazıl Oyat, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u aldıktan sonra Bizanslılara zulüm etmeyip onların selâmetini ve güvenliğini sağladığını, şehri yağma hakkı olduğu halde bu hakkı kullanmadığını, Bizanslıların mallarını yağmalatmayıp onların mal ve can güvenliğini sonuna kadar koruduğunu söyler. Böylece ne kadar âdil bir padişah olduğunu bir kez daha ispatladığını vurgular:

“Yağmalarlar alınan şehri o çağa kadar,
Halkını öldürürler veya köle sayarlar.
Başlarına gelecek zulümden Rumlar ürktü.
Genç Han öyle yapmadı, geniş kafalı Türktü.
Yağmalanmadı şehir, dokunulmadı halka.
Eski inanişıyla tapındı Rumlar Hakka.
Sağlandı alış veriş, din, çığır güvenliği.
Bu çeşit davranışla yüceldi Türk benliği.”²²⁷

İdris Ahmet Pura'nın *Fâtihin Ziyareti* ve Bürhan Özsaraçoğlu'nun *İstanbul Fatihi II. Sultan Mehmet* şiirlerinde Fatih'in sanatkâr yönü öne çıkar. Pura'nın şiirinde Fatih, koltuğunda “Divan”ı olduğu halde Bir sabah vakti Sarayburnu'ndan belirir. Şair, bu ayrıntıyı Fatih'in şair yönüne vurgu yapmak için verir:

“Fatih, koltuğunda “Dîvanı Avnî”
Şehri seyre daldı bir şair gibi,
Bir bahar sabahı Sarayburnundan.”²²⁸

Bürhan Özsaraçoğlu'na ait *İstanbul Fatihi II. Sultan Mehmet*²²⁹ şiirinde yer alan bütün şiirler Fatih ile ilgilidir. 1953 yılında yayımlanan kitap, İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı olması münasebetiyle hazırlanmıştır. Şiirlerde Fatih'in doğumundan İstanbul'un fethine kadar olan süreç baştan sona yer alır. Fatih'in doğumu, eğitimi, genç yaşta tahta geçmesi, İstanbul'u almak düşüncesine yer verilir. Fatih'in bunun için hocalarına, vezirlerine danıştığı anlatılır. Fetih için yapılan hazırlıklara yer verilir. Fatih'in kendine has savaş tekniklerini nasıl hayata geçirdiği, Bizans'ın kanlı bir mücadeleyle karşılaştığı anlatılır. Ve sonunda yerlerin ve göklerin bile Fatih'e yer verdiği, Yirmi dokuz mayıs günü bir devrin kapanıp bir devrin

²²⁶ Arif Hikmet Par, İstanbul'un Fethi Destanı, İstanbul, 1953, s.18.

²²⁷ Fazıl Oyat, *İstanbul Alan Türk*, Ankara, 1960, s.23.

²²⁸ İdris Ahmet Pura, *Ay Düğümleri*, İstanbul, 1944, s.12.

²²⁹ Bürhan Özsaraçoğlu, *İstanbul Fatihi II. Sultan Mehmet Hayatı*, İstanbul, 1953.

açıldığı anlatılır. Manzum bir hikâye tarzında yazılmış olan kitaptan aşağıya aldığımız bölümde Fatih'in şairliğine yer verilir:

*“Sevilse okşansa hiç şımarmazdı,
Onun bir dediği iki olmazdı...
O, buldukça vakit şiir yazardı,
Güzel sanatlara bir meyli vardı...”²³⁰*

Gülahmedoğlu Azmi de *Fâtih* şiirinde :

*“Kostantine şimşek savuran atlarımızdan
Top sesleri bin nağme taşırken her ağızdan
Âfâkı yarıp yükseliyor dalgalı tekbir.
Her gazvesi târih dolu şair mütefekkir.”²³¹*

dizeleriyle Fatih'in komutanlığını ön plana çıkarır. Şanlı bir tarihin nasıl yazıldığını vurgular. Fatih'in şair ve mütefekkir yönüne de vurgu yapan Gülahmedoğlu, O'nun dünyaya yeniden Türklüğü öğrettiğini söyler.

Azmi Güleç de *Fetih Yıldızı* şiirinde İstanbul'un fethini büyük bir coşku ve gururla anlatır. Fatih'in bu fetihle yıldızlaştığını vurgular. Fatih'in şahsında Türk adının Türk milletinin yetiştirdiği başarılı komutanlarla her çağa damgasını vurduğunu söyler:

*“Çağlar ki beraber yürüyorken adımızla
Kaç ülke kuşattın o zaferler dolu hızla.
Kostantin'e şimşek savuran atlarımızdan
Top sesleri bin nağme taşırken her ağızdan.”²³²*

Fatih'i her yönüyle öven şiirlerde onun askeri dehasında, kararlılığından, başarılarından, ferasetinden söz edilir. Bu şiirler arasında yer alan İbrahim Tarık Çakmak'ın “Fatih'im”²³³; Faruk Nafiz Çamlıbel'in “Fatih'e Kaside”²³⁴; Gökhan Evliyaoğlu'nun “Sultan Mehmed'in Akşamları”, “Boğazkesen”, “Derviş Padişah” ve “Otağ-ı Hümayundan”²³⁵ şiirlerinde Fatih'in bu özellikleri her yönüyle övülür. Tema olarak birbirine benzeyen bu şiirlerden “Sultan Mehmed'in Akşamları” şiirinden alınan aşağıdaki bölüm, Fatih Sultan Mehmed'e duyulan hayranlığı öne çıkarır:

*“Göğsünde büyük fırtınalar esiyor
Esirî rüzgârlar teneffüs ediyordu,*

²³⁰ Öz Saraçoğlu, *a.g.e.*, s.7.

²³¹ Gülahmedoğlu Azmi, *Yemin*, İstanbul, 1952, s.21-22.

²³² Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.49-50.

²³³ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.48-49.

²³⁴ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.131-132.

²³⁵ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.16..

*Birkaç yıldız tanesi koptu kirpiklerinden
Ateşten çizgilerle muzdarip derinliğine
Gönlünün
Aktı padişah padişah.”²³⁶*

Gökhan Evliyaoğlu, Yusuf Ahıskalı ve Arif Hikmet Par, şiirlerinde Fatih’in iç dünyasına yer verirler. Evliyaoğlu, *Derviş Padişah* şiirinde, Fatih’in iç dünyasına inmeye çalışır:

*“Gelir dualarla beraber
Feyz üstüne feyz.”²³⁷*

dizelerini de bu vurguyu arttırmak için söyler. Fatih, iç dünyasında huzura ve sükûna yer verir. Fatih’in zengin bir iç dünyası vardır. Onun manevi yönüne yer verilen bu şiirde şairin ruhunun çırpınışlarını da dinlediğine ve manevi yönünü ihmal etmediğine vurgu yapılır:

*“Tesbihlerle erir yüreğinde
Bir başka sadâdan
Atının nal sesleri.*

*Konstantinopl üzerine hâkim tepelerden
Duvarlar üstüne gölgesi düşer
Kanatlarının...”²³⁸*

Yusuf Ahıskalı, çok uzun bir manzume olan *İstanbul’un Destanı* şiirinde İstanbul’u birçok yönüyle değerlendirir. Şiirinin bir bölümünü de İstanbul’un fethine ayıran Ahıskalı, Fatih’in dehasına da değinerek İstanbul’la birlikte onu da anar. Fetih ve Fatih İstanbul’la bütünleşmiştir. Fatih’in büyük bir devlet adamı olduğunu vurgulayan şair, onu inkılapçı yönüyle Atatürk’e benzetir:

*“Topraklar her zaman beklerler
Bir harp olmuştu ki kanlı
Osmanlılar yaşıyorlardı sınırlara
Hayat dolu içleri
İmanları müslümanlık
İnanmak başka
Fatih, Atatürk kadar inkılapçı”²³⁹*

Par’ın *Destanca Giriş* şiirinde ise Fatih, İstanbul’a girdiğinde savaşta babalarını kaybetmiş yetim çocuklar, eşlerini kaybeden çaresiz kadınlar görür. Bunu

²³⁶ Evliyaoğlu, *a.g.e.*, s. 24.

²³⁷ Evliyaoğlu, *a.g.e.*, s.16.

²³⁸ Evliyaoğlu, *a.g.e.*, s.16.

²³⁹ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı*, İstanbul, 1953, s.9

gören Fatih, çok duygulanır ve gözleri dolar. Şair, Fatih'in bu yönünü tasvir ettiği şiirinde onun gönülleri de fethettiğini vurgular:

*“Karanlıklara ışık tuttu Fatih’in elleri,
Bir devir kapadı, bir devir açtı.
Artık en müstesna yerinde tarihin,
Destan olacak adı.”*²⁴⁰

Azmi Güleç'in gazel formundaki şiirinde Fatih'e duyulan sevgi dikkat çeker. Güleç, Fatih'i kahramanlık yönüyle Eba Eyüb Ensari'ye benzetir. Cihan cihan olalı Fatih gibi bir kahramanın yer yüzüne gelmediğini vurgular:

*“Acep görüldü mü devrin cihan cihan olalı
Eba Eyüb sana benzer mi kahraman olalı.”*²⁴¹

Edip Ayel'in *Fatih* isimli manzumesinde Fatih'in kahramanlığı ön plandadır. Fatih, İstanbul'u dâhiyane bir askeri teknikle fethetmiştir ve bunun bir başka benzeri yoktur. İstanbul'un fethiyle Hristiyanlığın saltanatına son verilerek “ak minareler” yükseltilmiştir:

*“Konstantiniyye Fâtihi hakan-ı şehlevend
Bir köhne devri eyledi âhir zamana bend.*

*Yüz bir fetih yazarsa tarihimiz EDİB,
Ancak bunun için denecek feth-i bîmenend”*²⁴²

M. Erk Yurtsever,

*“Kimdir bu çatık kaşlı adam, kim bu karaltı?
Düşmen hikem-i sadme-i peykânını dinler!...
Bilmem ki nedir ismi onun? Tek bilirim ki,
Dünyâ beş asırdan beri ünvânını dinler!...”*²⁴³

kıtasıyla Fatih'in bütün dünyada tanınan dâhi bir devlet adamı olduğunu vurgular. Fatih'in ismi ve kahramanlığı asırlardır dilden dile dolaşır. Fatih, heybetiyle düşmana korku salmıştır ve dünya beş asırdan beridir onun unvanını dinler.

Fatih'in İstanbul'un fethetmesinin üstünden yüzyıllar geçmiş olmasına rağmen hisarların hâlâ İstanbul'a söyleyeceği çok şey vardır. Zaman ve kişiler değişse bile Hisarların İstanbul'a olan sevdasında değişen hiçbir şey yoktur. Özdemir Nutku da hisarları konu edindiği şiirinin aşağıdaki bölümünde Fatih'in İstanbul'a olan

²⁴⁰ Arif Hikmet Par, İstanbul'un Fethi Destanı, İstanbul, 1953, s.81-82.

²⁴¹ Azmi Güleç, *Fatih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.51.

²⁴² Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.5-6.

²⁴³ M. Erk Yurtsever, *Fatih'e ve Feth'e Şiirler*, İstanbul, 1953, s.16.

sevgisini ve bu sevginin neticesinde İstanbul'u almak için gemileri karadan yürüttüğünü hatırlatır:

*“Osman oğullarından
Mehmet sultan
gemileri karadan yürütmüş
halice
İstanbul'a âşık delice...”²⁴⁴*

Ayel, *Boğazkesen* şiirinde fethin ihtişamlı günlerine döner. Fatih'in kahramanlıklarını tekrar hatırlatır. Fatih'in Bizans karşısındaki şahlanışını coşkulu bir ifadeyle anlatır. Boğaz'ı İstanbul'un surlarının burada olmasından dolayı şanslı bulur. Surlar burada beş asırdır güneş gibi parlamaktadır:

*“Burada küsmüştü eski düşmana şans;
Şu delikten vuruldu kahbe Bizans;
Burada şahlandı Fâtih'in emeli.*

*Hey Boğaz hey! Cihanda yoktur eşin!
Beş asır var ki parlıyor güneşin
Bu hisarlar kıyında yükseleli.”²⁴⁵*

İstanbul Sevdalısı şiirine ait bu dizelerde Tahir Kutsi Makal, İstanbul'un fethini hatırlatır ve böyle bir fethin ancak İstanbul'a sevdalı bir komutan ve askerler tarafından gerçekleştirileceğine vurgu yapar. Fethin kadrosunda yer alan herkes imanlı ve İstanbul sevdalısıdır. Şaire göre, Fatih başta olmak üzere hepsi büyük bir zafer kazanma fikrine sevdalı oldukları için, bu inançla İstanbul fethedilmiştir:

*“Sevdalıydı Fatih, sevdalıydı
Sevdalısı zaferin
Binlerce düşman ölmüştü
Çehresi değişti yerin.”²⁴⁶*

Suat Salih Arsal, *Fatih'i Anarken* şiirinde fethin

*“Beş yüz sene geçmiş aradan,
Dur demiş ki durmuş devran.
Nereye baksan bir hâtırası,
Nereye gitsen fethin o geniş manzarası”²⁴⁷*

dizeleriyle İstanbul'un fethini gerçekleştiren Fatih'e ve askerlerine minnetini dile getirir. Fethin güzelliği Fatih sayesinde tadılmıştır. Fatih'in kahramanlıklarını bir bir sayan şair, bunların onu yücelttiğini düşünür. Fethin izlerini her yerde gören şair,

²⁴⁴ Özdemir Nutku, *Şiirler*, Ankara, 1953, s.4.

²⁴⁵ Ayel, *a.g.e.*, s.15.

²⁴⁶ Makal, *a.g.e.*, s.59.

²⁴⁷ Suat Salih Arsal, *Benden Sonra*, İstanbul, 1958, s.47-48.

aradan beş yüz sene geçmesine rağmen bu izlerin hâlâ aynı tazeliyle varlıklarını koruduğunu düşünür.

İstanbul'un her köşesinde Fatih'ten izler kalmıştır. Her yerde O'nu görmek mümkündür. Edirne'de kendi icadı topların demiri dökülürken, Hisar'lar hâlâ ihtişamlarıyla ayakta dururlar. Marmara'da hâlâ Fatih'in atı şahlanıyor gibidir:

*“Edirne’de dökülür topunun demiri,
Hisar’da yazılır insanlığın kaderi,
Şahlanır atı Marmara’da,
Kadırgası yürür karada.”*²⁴⁸

Nihat Sami Banarlı, *İstanbul Fethi İçin Mısralar* şiirinde Fatih ile çağdaş olmasa da manevi olarak gönlünün o devirlerde olduğunu anlatır. Ecdadı bir gün kabrinden uyanıp onunla birlikte olacaktır. Kendini kalben onlara yakın hisseder:

*“Lâkin ben o kavmin oğluyum ki:
Şâhâne gazâ devirlerinde,
Fâtih ile çağdaş olmasam da,
Târihimî dolduran mehâbet,
İstanbul’u zapteden o cedler,
Bir gün uyanır kabirlerinde”*²⁴⁹

Nuh Ebiller, İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı münasebetiyle yazdığı *İstanbul'un Fethi* şiirinde Fatih'in dehasıyla gemileri karadan yürüttüğünü söyler. Fatih'in askeri dehasıyla cesareti, gemileri arkadan yürüterek, beş yüz senedir varlığını muhafaza eden bir kültür şehrinin mamur edilmesine vesile olmuştur:

*“Fatih yürüttü gemileri dehasıyla karadan
Saldı Haliç’in surlarına ta Kasımpaşa’dan
Tarihe nam veren Türk’ün büyük gücüdür ancak
Yıkılan bir devrin üstünde ebediyen duracak
Türk’ün şerefi eşsiz bir parça gibi nurdan
Dalgalanır tam beş yüz senedir surlardan.”*²⁵⁰

Bu bölümde yer alan otuz şiiri, kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde Bizanslıların Fatih'ten korkmaları, onun heybetinden çekinmeleri, Fethin hadisle müjdelenmesi, Fatih'in kır atının üstünde heybetli duruşunun tasviri, adaleti, sanatkâr yönü, iç dünyası ve fetihden asırlar sonra şairler tarafından övgüyle anılması şeklinde tasnif edip ele aldık. Şiirleri genel olarak değerlendirdiğimizde hepsinin Fatih'e bakışı olumlu ve hayranlık doludur. Hemen her şiirde Fatih'in cesur bir kumandan oluşundan, kahramanlığından söz edilir. Fatih'e duyulan hayranlık, onu her şiirde yüceltir.

²⁴⁸ Asral, *a.g.e.*, s.47-48.

²⁴⁹ Nihat Sami Banarlı, *İstanbul Fethi İçin Mısralar*, İstanbul, 1959, s.99-100.

²⁵⁰ Nuh Ebiller, *Bir Ah Ki*, İstanbul, 1960, s.7.

2.5.2. Ulubatlı Hasan

Ulubatlı Hasan²⁵¹, bu bölümdeki şiirlerde İstanbul'un fethi sırasında gösterdiği kahramanlıkla ele alınır. O da tıpkı Fatih Sultan Mehmet gibi, İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılı münasebetiyle yazılan ve Fatih Sultan Mehmet başlığı altında saydığımız şiir kitaplarında yer verilen bir isimdir.²⁵²

Bu bölümde ele alacağımız şiirlerden ilki, Mehmed Çavuşoğlu'nun, *Hasan Doğdu* şiiridir. Çavuşoğlu bu şiirinde Ulubatlı Hasan'a insanüstü bir kudsiyet yükler. Ulubatlı'nın doğumuyla Tanrı Dağları'ndan, Hira Dağı'ndan atalar borkleriyle kavuklarıyla, tolgalarıyla gelip el bağlarlar. Asırlardır bekledikleri Ulubatlı'nın doğumunun sevincini yaşarlar. Şair, Tanrı Dağları'ndan gelen cedlerin de Ulubatlı'nın doğumunu beklediklerini söylemekle Ulubatlı'ya millî bir kimlik kazandırır. Hira Dağı ise onun doğumunun dinî yönünü yansıtır. Ulubatlı bu anlamda hem milli hem de manevi kimliğiyle öne çıkar:

*“İlk dualar müjdeyi kulağına fısıldadılar.
Atalar, târihin sayfalarından koşup geldi
Tanrı Dağları'ndan, Hira Dağı'ndan
Kundağın önünde el bağladılar”*²⁵³

Mehmed Çavuşoğlu *Fetih* şiirinde ise, Ulubatlı Hasan'a teslim edilmiş olan müjdeyi anlatır. Şaire göre Ulubatlı Hasan, hadiste müjdelenen fetihten nasibini almış ve Bizans burcuna sancağı dikme şerefine ulaşmıştır. Ulubatlı Hasan'a nasip olduğu için Hasan'ın bununla iftihar etmesi gerektiğini söyler:

*“Bir müjde ki Ulubatlı Hasan'a teslim edilmiş,
Peygamberime sunulacak bu.
Bir taht ki gelmiş gelecek fetihler üstünde
Ne bir defa kurulmuş,
Ne bir daha kurulacak bu...”*²⁵⁴

Cevdet Savgar'a ait *Ulubatlı Hasan* şiirinde Ulubatlı Hasan'ın kahramanlığı öne çıkarılır. Savgar, Bizans'ın aşılmaz surlarını aşarak büyük bir cesaret ve kahramanlık örneği gösteren Ulubatlı Hasan'ın bu kahramanlığının küçümsenmemesi gerektiğini söyler:

“İstanbul surları aşılamazken,

²⁵¹ Tarihi bir şahsiyet olup olmadığı konusunda ihtilaflar bulunan Ulubatlı Hasan ile ilgili A.Mecit Canatak, bize bazı kaynak isimleri verir ve bu kaynaklardan hareketle Ulubatlı Hasan'ın Bursa'nın, Karacabey ilçesine bağlı Ulubat Köyü'nde sipahi yetiştiren bir çiftçi ailesine mensup olduğu bilgisini aktarır. (Bkz. Canatak, a.g.e., s.448.)

²⁵² Abdülmecit Canatak'ın, daha önce adını zikrettiğimiz doktora çalışmasında Ulubatlı Hasan ile ilgili yazılmış kitaplarıdaki şiirlerin dışında dergi ve gazetelerde yayımlanmış şiirlere de yer verilir. Bizim çalışmamızın kapsamı dışında olan bu şiirler ve Ulubatlı Hasan ile ilgili ayrıntılı bilgi için bu çalışmaya bakılabilir. (Canatak, a.g.e., s.448-458.)

²⁵³ Mehmed F. Çavuşoğlu, *Ulubatlı Hasan Destanı*, İstanbul, 1959, s.7.

²⁵⁴ Çavuşoğlu, a.g.e., s.34-35.

*Bizansa son ölüm saçılmazken,
Gülleyle saflar hiç açılmazken;
Surlara saldıran Ulubatlıdır;
Bizansı aldırın Ulubatlıdır.*"²⁵⁵

Fahri Ersavaş da *Ulubatlı sancak dikti surlara* şiirinde Bizans'a büyük bir başarının sonunda tekbirlerle girildiği tasvir eder. Bizans halkı zafer kazanmayı beklerken, Konstantin'in öldürülmesi ve şehrin alınmasıyla büyük bir yıkım yaşarlar. Ulubatlı Hasan da burçlara ilk çıkan ve bayrağı diken kişi olur:

*"Budur tarihin en büyük savaşı
Tekbir sesleriyle girdik Bizans'a.
Hâlâ unutamaz toprağı, taşı,
Fetih sabahını ne zaman ansa;
Tekbir sesleriyle girdik Bizans'a.*"²⁵⁶

Şehid şiirine ait aşağıdaki dizelerde Çavuşoğlu, Hasan'ın buğulu gözlerle cenneti görüşünü anlatır:

*"Bir gurur fişkırmada bakışlarından
Bir gurur
İstanbul'un fethiyle, yüce
Fâti'h'in mübârek leşkerini görmekten mest
Ve bütün kollar Hasan'ı alabilmek için,
Hasan'a doğru
Peygamberimin tebrikini getiriyor melekler"*²⁵⁷

Hasan'ın gözleri buğulu olarak cenneti gördüğü vurgulanır. Ulubatlı Hasan artık manevî bir âleme girmiştir. Bu bölümde şehitlik mertebesine ulaşan Ulubatlı Hasan, meleklerin kendisine peygamberin tebrikini getirdikleri ruhani bir varlık olur.

Halit Benli'ye ait olan:

*"Kalenin burcuna diktiğin bayrak,
Beş yüz yıl vardır ki; hâlâ yerinde.
Müsterih ol cennet bahçelerinde,
Zira ebediyen dalgalanacak,
Kalenin burcuna diktiğin bayrak.."*²⁵⁸

dizeleri de Ulubatlı Hasan'ı yücelten, kahramanlaştıran dizelerdir. Benli, *Ulubatlı Hasan* şiirinde, Ulubatlı Hasan'ın yüzyıllardır dilden dile efsane gibi dolaştığını söyler. Ulubatlı Hasan ulvi bir amaç uğruna çıktığı yolda bu amacına ulaşmış ve bu

²⁵⁵ Cevdet Savgar (Kıratlı), *Yürek ve Bilek*, Antakya, 1952, s.26-27.

²⁵⁶ Fahri Ersavaş, *Kır Çiçeği*, Uşak, 1956, s.45-46.

²⁵⁷ Çavuşoğlu, *a.g.e.*, 40-43.

²⁵⁸ Halit Benli, *Güz Yaprakları*, Ankara, 1957, s.18.

yolda şehit olmuştur. Şair, O'nun diktiği bayrağın ebediyen dalgalanacağını ve asırlar sonra da Ulubatlı'nın minnetle anılacağını vurgular.

Şiirlerinde daha çok cemiyet problemlerini acı ve tatlı yönleriyle dile getiren²⁵⁹ Coşkun Ertepinar, *Fatih, Ulubatlı, Akşemsettin* şiirinde İstanbul'un Fatih dönemindeki ihtişamına dikkat çeker. O dönemlere duyulan özleme vurgu yapar. İstanbul ile özdeşleşmiş üç isim olan Fatih, Ulubatlı Hasan ve Akşemseddin'in önemine değinir. Onların yaptığı büyük hizmetleri anlatır:

“*Ulubatlı Hasan'ım,
Asırlardır ölmez!*”²⁶⁰

Bu bölümdeki toplam yedi şiirde İstanbul'un fethiyle özdeşleşmiş olan Ulubatlı Hasan, doğumuyla bir müjdenin habercisi, hadiste müjdelenen fethin önemli bir kahramanı, İstanbul'un fethi esnasında surlara ilk sancağı diken kahraman, şehitlik mertebesine ulaşan cesur bir insan ve asırlar sonra ölümsüzlüğü vurgulanan bir şahsiyet olarak ele alınır. Biz de şiirleri bu tematik sırayla ele alıp değerlendirdik.

²⁵⁹ Abdullah Satoğlu, “Şiir Dünyamızda Eğitimci Şair Coşkun Ertepinar”, *Türk Dili*, C: 1, S:602, Şubat 2002, s.173.

²⁶⁰ Coşkun Ertepinar, *Şiir İkliminde Bir Ömür*, (aynı baskıda Kaderden Yana) Ankara, 1995, s.72.

3.İSTANBUL VE TARİH

3.1. Fetihten Önceki İstanbul (Bizans Dönemi İstanbul'u)

Bu bölümde tespit ettiğimiz on yedi şiir, Bizans dönemi İstanbul'u (Konstantiniye)'nu ele alır. Bu şiirler, İstanbul'un fethi ile ilgilidir. Bu yüzden bu şiirlerde fetihten önce Bizans'ın yaşadığı korku ve endişeye yer verilir. Şiirler, bu konu etrafında yazılmışlardır.

Bizans Dönemi İstanbul'unu anlatan ilk şiir, Edip Ayel'in, *Konstantin* şiiridir. Ayel, bu şiiri, İstanbul'un Türkler tarafından kuşatılacağını duyunca hükümdarlarına kurtarılmaları için çaresizce yalvaran Bizans halkının ağzından yazar. Halk, korku içinde ne yapacağını bilmez bir vaziyettir ve bu endişe ile kurtarılmayı beklemektedir:

“*Bize kazan bu savaşı!
Yaşamak istiyor ulus
Basileus, Basileus!*”¹

Celâl Çumralı, ise *Âyin* şiirinde Bizans'ın korku içinde olduğuna vurgu yapar. Yaklaşan fetihle beraber, Bizans'ta da büyük bir endişe görülür. Özellikle Bizans imparatorunu derin bir korku sarar:

“*Osmanlılar pusuda
Bizans derin uykuda
İmparator uyanık
Ne sarhoş ne de ayık
Bir ruh ki yapayalnız
Dört yanı süs ve yaldız*”²

Arif Hikmet Par da yukarıdaki iki şiirde vurgulandığı gibi, *Bizans Korku İçinde* manzumesinde Bizans'ın korku ve endişelerine değinerek bu bekleyişin Bizans halkı için acı verici olduğunu dile getirir:

“*Ana- baba günü yaşıyor dertli şehir,
Perişan kadınlar, sarhoş askerler, dilenciler.
Mukaddes kale ölüm hükmünü giydi,
Bir şifa veremez size kiliseler.*”³

¹ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.16

² Celâl Çumralı, *Dost*, Adana, 1957, s.50.

³ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.70

İbrahim Tarık Çakmak, *Bizansın Ümidi* şiirinde Bizans'ın kurtulmak için hâlâ son bir çırpınış içinde olduğunu söyler. Ancak bu çırpınışlar artık hiçbir fayda vermeyecektir:

“Bütün surlar boyunca didiklenir duvarlar...
Boğazında Bizans'ın daralmaktadır her gün,
Çelik azmi Fatih'in, demir pençesi Türk'ün.”⁴

İbrahim Tarık Çakmak'ın:

“Beklenen yelkenliler, asker dolu gemiler,
Rüya olsa görülmez ufkunda Marmara'nın,
Yorgun gözler uyuklar üstünde her karanın”⁵

dizeleri coşkulu bir ifadeyle İstanbul'un fethedileceğine vurgu yapar. Çakmak'ın *Aynı Gün Bizans'da Durum* isimli şiirine ait olan bu bölümde Bizans'ın fetih günü içinde bulunduğu duruma değinilir. Bizans'ı teslimiyetin sükûnu ve akıbetinin nasıl olacağı korkusu sarmıştır. Bütün ümitleri damla damla eriyen Bizans, artık Türklerin eline geçme korku ve endişesi içindedir:

“Bizans artık İsa'ya, göklere kanat açar,
Bütün bekledikleri kaybolur kuytulara,
Damla damla ümitler erir coşkun sulara.”⁶

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın hayli uzunca şiirlerinin yer aldığı ve fethin 500. yılı için yazılmış olan *İstanbul'un Fethi Destanı*'ndaki *Destan Önü* bölümünde ilk önce Bizans'ın karanlık yüzü anlatılır. Şaire göre, İstanbul bir şehrin adı değil, bir kültür ve uygarlık merkezinin adıdır. “Asya ve Avrupa kıtalarını birleştirme ve mekâna yayılma duygusunun şiire dökülmesidir”.⁷ Bizans, sakalları uzamış keşişler sırtında bir yük gibidir. Her tarafında Ortaçağ'ın köhneliği vardır:

“İşte zamanın karanlığı, gece gibi,
Geçer bir gölge komadan.
İşte Tanrı nefesli sahiller,
İşte Bizans, kopmuş Romadan.
Sakalları uzamış keşişler sırtında,
Bahar halinde bir yük:
Sur örülmüş kıyılarda yokluğa taraf,
Taşlarla, kıskançlıkla ağır ve büyük.”⁸

⁴ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbul'un Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.29-30.

⁵ Çakmak, *a.g.e.*, s.36.

⁶ Çakmak, *a.g.e.*, s.36.

⁷ Tacettin Şimşek, “Masaldan Destana: Dağlarca'nın Şiiri”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl: 5, S:53-54-55, Mayıs- Haziran, Temmuz, s.188.

⁸ Fazıl Hüsnü Dağlarca, *İstanbul Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.7.

Mehmet Çavuşoğlu *Bizans- İstanbul* şiirinde Bizans'ın "İstanbullaşma" yolunda olduğunu ve bu gerçekleştiğinde şehrin çehresinin değişerek güzelleşeceğini vurgular. Para ve şehvetin esiri olan bu şehir, gönüllere çöken kat kat karanlıktan dolayı kaygı içindedir. Öte yandan çan sesleri her geçen gün biraz daha boğulmaktadır. Bizans'ı "nursuz şehir" olarak niteleyen şair, şehrin altın şafaklarını kaybettiğini söyler:

*"Gönüllere kat kat karanlık çökmüştü;
Para, şehvet sayıklıyordu dudakları,
Çan sesleri, her gün biraz daha boğuluyordu;
Kaybetmişti Bizans, altın şafakları.
Nûrsuz şehir..."⁹*

Arif Hikmet Par'ın *Otağ-ı Humayun*'da şiirinde:

*"Taş duvarlar koruyamaz köhne Bizans'ı,
Savaş için bir som kaya gibi vatan ister.
Kadın gülüşleri, şarap fıçıları, zevk âlemleri.
Türk'e karşı gelecek iman ister." ¹⁰*

dizeleriyle taş duvarların köhne Bizans'ı koruyamayacağı hatırlatılarak Bizas'ın köhneliğiyle bunu başaramayacağı vurgulanır. Par, topların Bizans surlarını buğday tanesi gibi ezeceğini anlatır. Bizans, dehşetli bir bekleyiş içindedir. Her an gerçekleşecek saldırının korkusunu taşır:

*"Toplar şimşekli ısırsılarla ağır ağır,
Buğday tanesi gibi ezecek surları.
Bir dehşetli bekleyiş içinde terliyor Bizans,
Bugün yarın saldıracak Osman oğulları." ¹¹*

Yusuf Ahıskalı da *İstanbul'un Destanı* şiirinde İstanbul'un Türklerce alınmasının Bizans için bir yıkım olduğunu vurgular. İstanbul'un her yeri Bizans'ın köhneliğinden izler taşır. Her harabede, yıkıntıda geçmişten kalan izler vardır. Bu izler dikkat çekicidir ve geçmişle bağları kuran izlerdir:

*"Hele dolaşıver civarları
Orta çağın tohumları
Kalelerin burçları
Şeytanlar gibi konuşmaları
Bugün yıkılan taşları
Yuvarlanan despotlarının başları" ¹²*

⁹ Mehmed F. Çavuşoğlu, *Ulubadlı Hasan Destanı*, İstanbul, 1959, s.11-13.

¹⁰ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.13.

¹¹ Par, *a.g.e*, 1953, s.13.

¹² Yusuf Ahıskalı, *İstanbul'un Destanı*, İstanbul, 1953, s.7.

Sırrı Uzunhasanoğlu da *Bir Devrin Doğuşu* şiirinde yirmi bir yaşındaki sultanın göz bebeği Bizans için hazırlandığını anlatır. Bizans, bir yandan kumar, içki hırsızlık, zevk ve sefahat batağıdır. Fatih, şehrin bu durumdan kurtarılması gerektiğini düşünmektedir. Fatih'in Kostantiniye'yi almaktaki isteğini arttıran sebeplerden biri de hadiste bu yerin alınacağına dair verilen işarettir. İstanbul, yirmi beş otuz kere kuşatılmış, fakat alınamamıştır. Bütün hücumları mağlubiyetle bitmiştir. Fatih, İstanbul'u alma fikriyle o kadar meşguldür ki geceleri uyuyamamaktadır. Anadolu Hisarı tamir ettirilir. Bizans hükümdarı Fatih'i vazgeçirmeye çalışır; fakat mani olamaz. Bunun üzerine o da hazırlıklar yapmaya başlar:

“Bir yanda kumar, içki, sirkat, kadın, oyun, dans,
Bir yanda nöbet bekler surlar üstünde Bizans;
O kuvvetli surların içinde kalan çarşı,
Çoktan bağrını açmış her felâkete karşı.”¹³

Bütün hazırlıklar tamamlanır ve nihayet Bizans kapılarına bir tarih ilerler. Bir devri açmak için harekete geçen ordu büyük bir aşk içindedir. Hücum, çok korkunç ve çetin geçer. Fatih, atıyla ordunun önündedir:

“Öne sürdü o şaha kalkan beyaz atını,
Gösteriyor devrinin bütün harp sanatını.
Sağlam ne siper, mazgal, ne burç kaldı, ne de sur,
Teslim olmayan Bizans, erkeksen gel de sustur.”¹⁴

Gökhan Evliyaoğlu, *Namaz* şiirinde Bizans'ın fethedilmeden kısa bir süre önceki haline yer verir. Bizans, karanlıklara gömülüdür bu dizelerde. Duvarları bir aydınlanıp bir kararmaktadır:

“Bir, toprak kokusuna kanyordu göğüsler
Bir, yıldız kokusuna;
Bizans duvarları bir aydınlanıyor
Bir kararıyordu.”¹⁵

Arif Hikmet Par, *Bizans'ın Meydan Okuması* şiirinde:

“Koca şehir nasıl kıvranyor büyük sancıdan”¹⁶

dizesiyle Bizans'ın İstanbul'un alınışı karşısındaki sıkıntısına ve son anlarını yaşayan bir şehrin acı içinde kıvranmasına yer verir.

¹³ Sırrı Uzunhasanoğlu, *Bir Devrin Doğuşu*, İstanbul, 1953, s.23.

¹⁴ Uzunhasanoğlu, *a.g.e.*, s.23.

¹⁵ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.29.

¹⁶ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.23

Fazıl Oyat'ın:

“Ülkesiyle sarılı İstanbulu ilk önce
Alma hazırlığına çalışır gündüz gece.
Şehir kapalı kutu, üç yanında deniz var.
Kara tarafını da çevirmiş kalın duvar.”¹⁷

bölümünün ait olduğu *Alırım İstanbulu* şiirinde Fatih'in babasının ölümünden sonra yirmi iki yaşında tahta geçmesi ve İstanbul'u büyük bir kararlılıkla alma gayreti içinde olduğuna vurgu yapılır. Bununla birlikte üç tarafı denizlerle çevrili ve surları muhkem olan Kostantiniyye'yi almanın ne kadar zor olduğu anlatılır.

Ünsal Özmen de *Fetih Destanım* isimli bir hayli uzunca manzumesinde fethin ne kadar çetin geçtiğini vurgulayarak okuyucuyu savaşın en çetin anlarına götürür. Aşağıdaki bölümde de Bizans'ın düşmek üzere oluşu anlatılır:

“Ufak tefek saldırılar yapıyor
Günler, günler
Geceler, geceler boyu
Surlar yıkılıp yıkılıp da yapıyor
Bizans'ın yaklaşıyor sonu
Ama, hangi gün?
Allah bilir onu.”¹⁸

Par, *Haç Yuvarlanırken* şiirinde de Bizans'ın son demlerinde nasıl acı çektiğine değinir. Artık fethedilmeyi bekleyen Bizans bütün direncini kaybetmiştir Şair, Bizans'ın fethedilmekten korkmaması gerektiğini vurgulayarak fetihle birlikte buraya huzur ve sükûnun da geleceğini söyler:

“Yüce tapınak, gözlerini sil.
Gelen zulüm değil, saadettir.
Hak uğruna kubbende bu çınlayışlar,
Minberinden seslenecek adalettir.”¹⁹

Fatih'e Karşı Bizans Surları Konuştu şiirinde:

“Bin yıl süren şehvetli bir saltanatın
Çatısında kışla nöbetlerini tutmuşum.
Pür ihtişam «Tekfur Sarayları»nı
Org ve korna sesleriyle uyutmuşum.”²⁰

¹⁷ Fazıl Oyat, *İstanbul Alan Türk*, Ankara, 1960, s.4.

¹⁸ Ünsal Özmen, *Fetih Destanım*, İstanbul, 1953, s.39.

¹⁹ Par, a.g.e, s.92.

²⁰ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958, s.22-23.

bölümüyle İstanbul'un ağızından Kostantiniyye ismini taşıdığı dönemdeki durumu anlatılır ve Bizans'ın asırlarca Kostantiniyye'yi uyuttuğu vurgulanır. Azmi Güleç, şiirin devamında ise, İstanbul'un, harcına asırlarca kan ve et karıştırılarak Haçlılar ve Cenevizliler tarafından sınıldığını söyler:

*“Kan karışmış, et karışmış harcuma, toprağıma,
Sınamış tâlihimi kaç asır Haçlısı, Cenevizlisi.
Bölük bölük ordular yerine geçmişim bir zaman
Zaferler müjdecisi.”²¹*

Fetih'ten önceki İstanbul'un ele alındığı bu bölümdeki şiirlerde milliyetçi bir yaklaşım dikkat çeker. Konstantiniye'nin Bizans döneminde karanlık bir dönem geçirdiğine yer verilir. Fetih öncesi bu karanlığın daha da arttığına değinilir. Bizans'ın artık son günlerini yaşadığına dair işaretler öne sürülerek, gelecek parlak günlerden söz edilir.

3.2. İstanbul'un Fethi

İstanbul'un fethi sekiz buçuk asırlık dinî ve dört asırlık milli bir ideal uğrunda devir devir ve dalga dalga dökülmüş Müslüman ve Türk kanlarının temin ettiği çetin ve muazzam bir netice demektir. İşte bundan dolayı İstanbul'un fethi yeryüzündeki bütün Müslümanlarla bütün Türkler için tarihin en büyük vak'asıdır.²²

Hiçbir kent İstanbul kadar çok sayıda ve korkunç kuşatma ve saldırı ile karşı karşıya kalmamıştır. “Antik Yunanlılar tarafından iki, Roma imparatorları tarafından üç, Latinler, Persler, Avarlar, Slavlar ve tahtından indirilmiş kendi egemeni tarafından birer, Bulgarlar tarafından iki, Bizanslı asiler tarafından bir, Araplar tarafından yedi ve Osmanlılar tarafından üç kez kuşatılan Bizans toplam yirmi iki kez kuşatılmış çok kalabalık bir kenttir.”²³ Nihat Sami Banarlı'ya göre İstanbul fethi, alelâde bir mâcera, bir tâlih ve bir tesâdüf eseri değildir. Bu fetih, uzun asırların hazırladığı bir netice, fakat, parlak bir neticedir.²⁴

Yahya Kemal de İstanbul fethinin çok uzun süren bir mâzîyi temizlediğini bu yönünün göz kamaştırıcı olduğunu, bu sebeple de birçok gözün fethin o tarafına baktığını ve hâlâ bakmakta²⁵ olduklarını vurgular.

Kenti almaya kararlı olan II. Mehmet de Bizans'a kuzeyden gelecek yardımları her iki taraftan Boğaz'ı tutarak önlemek için bu defa kentin Avrupa Yakası'na Rumeli Hisarı'nı inşa ettirir. Hisar, İstanbul'un kuşatılmasından bir yıl önce, dört ay gibi çok kısa bir sürede tamamlanır. Planı, engebeli tepelere uyacak biçimde kusursuz hazırlanmıştır. Surlar üzerindeki üç kuleyi II. Mehmed'in vezirleri

²¹ Güleç, *a.g.e.s.* 22-23.

²² Münevver Ayaşlı, *Dersaadet*, İstanbul, 2005, s.52.

²³ Pierre de Tchihatchef, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul, 2000, s.186.

²⁴ Nihat Sâmî Banarlı, *İstanbul'a Dâir*, İstanbul, 1986, s.63.

²⁵ Yahya Kemâl Beyatlı, *Aziz İstanbul*, İstanbul, 1992, s.69.

yaptırdıklarından onların adıyla Halil Paşa, Zağanos Paşa ve Sarıca Paşa olarak adlandırılır.

29 Mayıs sabaha karşı yapılan taaruzla Topkapı'daki kara surları yıkılır. Aynı gün, II. Mehmed at üzerinde kente girerek, Ayasofya'da namaz kılar. Osmanlı töresine uygun olarak şehrin katedrali olan Ayasofya kilisesi camiye çevrilir. Havariler kilisesi ve diğerleri de Hristiyanlara bırakılır.²⁶ Böylece II. Mehmet artık, "Fatih Sultan Mehmet" olarak tarihe geçecektir.

Bu derece öneme sahip olan fetih şiirlerde de sıkça ele alınmıştır. İstanbul'un fethi ile ilgili şiirleri inceleyeceğimiz bu bölümde özellikle fethin beş yüzüncü yılı için yazılmış olan ve kişiler başlığı altında isimlerini tek tek saydığımız şiir kitaplarında fetih, bütün yönleriyle anlatılır. Bu kitaplarda yer alan şiirlerde, beş yüzüncü yılın verdiği heyecan ve gururla şairler fethi ve Fatih'e övgüler yağdırmışlardır. Bu sebeple bu bölümdeki şiirlerin tamamında övgü dolu, milliyetçi bir yaklaşımla ele alınan şiirler görürüz. bu bölümdeki elli dokuz şiirde de fetih hadisesiyle ilgili olumsuz bir yaklaşıma rastlamayız.

Fatih'in ağzından İstanbul'a yazılan *Sabaha Karşı Düşünceler* manzumesinde İstanbul, Kostantinopl adını alır. Fatih, Hazreti Muhammed'den beri atlarının ve kılıçlarının Kostantinopol adını bildiğini söyler. Dağlarca, İstanbul'un fethine asırlardır bir kurtuluş gözüyle bakıldığını vurgular:

*"Kostantinopl... adın yabancı değil,
Hazreti Muhammed'den beri... Kostantinopl.
Atlarım bilir seni, kılıçlarım bilir,
Bir kurtuluş diye, çağlardan."*²⁷

Ünsal Özmen'in *Fetih Destanı* şiiri Sultan II.Murad'ın ölümü ve henüz yirmi yaşında olan genç Şehzade Fatih'in padişah olmasıyla başlar. Fatih, tahta geçtikten sonra, hep hayal ettiği, rüyasını gördüğü Kostantiniye'yi alma idealini gerçekleştirme azmi içinde bulur kendini. Bu dönemde Bizans, karanlıklar içindedir. Avrupa'ya zulüm, istibdat ve çapulculuk hâkimdir. Köylüler, derebeylerinin elinde adeta köleye dönmüşlerdir. Her tarafta adaletsizlik hüküm sürmektedir. İnsanlar hürriyetin ne olduğunu bile unutmuşlardır. Her düşünce köhnedir Bizans'ta. Avrupa ölüme mahkûm edilmiştir. Fatih, Kostantiniye önlerine gelir. Bizans, küçülmüş durumdadır. Eski ihtişamından eser kalmamıştır. Kostantiniye tarihi ölüm günlerini yaşamaktadır. Artık Bizans için sona yaklaşmıştır:

*"Yıl 1453,
Bizans
Küçülmüş de küçülmüş.
Nerde artık,
O eski Doğu Roma?
Az sonra kalmıyacak
Erecek sona..."*

²⁶ Engin Özendes, *Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul*, İstanbul, 2005, s.21-22.

²⁷ Fazıl Hüsnü Dağlarca, *İstanbul Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.22-23.

*Kostantiniye,
Tarihî ölüm günlerini yaşıyor.
Beklediği mühim hepsinden,
Beklediği belli
Türk gelmiş,
Türk gelmiş Edirne'den”²⁸.*

Masal Gibi manzumesinde Konstantiniye'nin alınması bir masal gibi algılanır. Çünkü hiç kimse bu şehrin alınacağına ihtimal vermemişken fethedilir. Gökhan Evliyaoğlu, şiirde özellikle Fatih'in İstanbul'u almak istemesindeki azim ve kararlılığına vurgu yapar:

*“Tut ki deryayı bağlamış
Dalgaları zincirlemiş Bizans,
Kararlarında dağlar dalgalanır
Zincirlenemez ki arzusu Sultanın.”²⁹*

Vehbi Cem Aşkun'un *Fetih Destanı* şiirinde Fatih, İstanbul'u almak için büyük bir istek ve heyecan duyar:

*“İstanbul, güzel şehir, baktı heyecanlandı;
Ona kavuşmak aşkı gözlerinde canlandı.*

*Boğaz'ın saltanatı, pırıl pırıl Marmara;
Som gümüşten bir halı yayılmış Adalar'a.”³⁰*

İstanbul'un fethi çok çetin ve kanlı geçmiştir:

*“Karadan ve denizden kucaklandı İstanbul,
Gece gündüz durmadan yandı, yandı İstanbul.”³¹*

Sultan Mehmet ve Düşünceleri manzumesinde Fatih'in ideallerini hatırlatan Ârif Hikmet Par, “düşüncelerimi sakalımın bir teli bilse kökünden koparıp atardım” sözlerini hatırlatarak uykusunu kaçırın düşüncelerini hiç kimseyle paylaşmadığını belirtir:

*“Öyle karanlık, öyle geniş düşünceleri;
Sakalının bir teli bilse koparır atar.
Uyku, kaç yıldır uğramaz oldu geceleri,
Bizans Bizans deyu iğneli beşikte yatar.”³²*

²⁸ Ünsal Özmen, *Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.20.

²⁹ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.32-33.

³⁰ Vehbi Cem Aşkun, *Fetih Destanı*, Eskişehir, 1955, s.10.

³¹ Aşkun, *a.g.e.*, s.10.

Par, *Kostantin'in Fatih'e Son Mektubu* şiirinin *Mehmet'in Kararı* bölümünde Fatih'in büyük bir kararlılıkla Bizans surlarında haç yerine hilâli dalgalandırmasına yer verir:

“Ne hazin bir nâme yollamış Rumların başı;
Şair ruhlu kişileri ağlatır ancak.
Kararım karar, Bizans surlarında,
Haç yerine hilâl dalgalanacak.”³³

Cihad-ı Osmanî şiirinde de Edirne’de ateşi yakılan İstanbul aşkının fetihle tamama erdiğini söyleyen Ârif Hikmet Par, yine Fatih’in fetih arzusunu öne çıkarır:

“Harmanı da deli gönül harmanı,
Mehmet Sâni Han etmiş fermanı.
Ateşi Edirne’de Bizans’ta dumanı,
Aşkımız çağlar üzredir.”³⁴

Şairin, *Yiğitler Sabırsızlanıyor* şiirinde İstanbul’un fethine katılan askerler sabırsızlıkla fethi beklemektedirler. Hepsi aynı inançla İstanbul’u alacaklarını düşünmektedirler. Kılıç şakırtıları ve dört nala atlarıyla İstanbul’a girmeyi hayal ederler. Hepsinin dileği budur:

“Hep böyle mi geçecek günlerimiz diyor yiğitler,
Yüzümüz Bizans surlarına dönük arzudan.
Doru kısıraklar eşiniyor tepelerde,
Başlasın hücum batıdan, doğudan.
Yüzümüz Bizans surlarına dönük arzudan..”³⁵

M. Erk Yurtsever rubaisinde İstanbul’un fethinin Hz. Peygamber’in emri ve Allah yolu olduğunu söyler. İstanbul’un fethi hadisle müjdelenmiştir:

“Çün emr-i Muhammed, reh-i Allâh diye,
Fâtih çıkar İstanbul’u fetheylemiye...
Peygamber Efendimiz buyurmuş şöyle,
Gûş et: «LE TUFTEHANN-İ KOSTANTİNİYE!»”³⁶

Bekir Sıtkı Erdoğan’ın *İstanbul Destanlar İçinde* şiiri, İstanbul’un fethinin gerçekleştiği geceyle başlar. Bu Mayıs gecesinde her şeyde bir olağanüstülük vardır. İstanbul’un fethedileceğine dair farklı işaretler dikkat çeker. Bu sırada Bizans’ı büyük bir korku kaplamıştır. Herkes yaklaşan ordunun azameti karşısında derin bir endişe duyar. Şiirin aşağıdaki bölümünde İstanbul’un alınacağını müjdeleyen hadisi

³² Arif Hikmet Par, *İstanbul’un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.6.

³³ Par, *a.g.e.*, s.12.

³⁴ Par, *a.g.e.*, s.10.

³⁵ Par, *a.g.e.*, s.22.

³⁶ M. Erk Yurtsever, *Fatih’e ve Feth’e Şiirler*, İstanbul, 1953, s.23.

hatırlatan şair, bir mayıs gecesi sabaha karşı büyük bir mücadelenin başladığını söyler:

*“Pırıl pırıl bir hadis kapladı arşı!
Bir mayıs gecesi tam sabaha karşı,
Koptu tekbirlerle mübarek bir akın;
Gözler ırak ıraktı, gönüller yakın...”³⁷*

Kemal Ertürk, Fatih’in, otağında dinlenirken bile tek hayalinin fethi gerçekleştirmek olduğunu söyler. Kıp kıp bir sema altında cehennemî alevlerin arasında gerçekleştirilecek kahramanca bir muhasara hayal eder. Bizans’ın korku ve sükûnet dolu bekleyişini sonlandırarak büyük fethi gerçekleştirmek en büyük hayalidir. Hadis-i Şerif’te işaret edilen fethi gerçekleştirmeyi hayal eder. At kişnemeleri, toz, duman, kargaşa, ateş, kızılık, korku iç içe geçmiştir:

*“Bir hayalet gibi
Bakıyordu
Ve diyordu!
-Ey,
Cennetin gazileri
İman...
Allaha iman...
Yerine gelsin
Peygamber efendimizin
İsteği!...
Şafaktan önce
İleri...”³⁸*

Fazıl Oyat da:

*“-İstanbuldan başka şey istemiyor Sultanım.
Kosta der- İstanbulu vermem çıkmadan canım.
Anlaşacağız ancak savaşla biz galiba!...
Paşa dönüp anlatır, sultan gelir gazaba:
-Sanmıya ki Kostanın bunlar yanına kalır.
Ya Bizansı ben alırım, ya Bizans beni alır.”³⁹*

dizelerinin yer aldığı *Ya Bizansı Ben Alırım Ya Bizans Beni* şiirinde Bizans’ın alınmak istenmesindeki kararlılığı hatırlatır. Bizans hükümdarı İstanbul’u vermemekte inat edince Fatih, bütün kararlılığıyla “Ya ben Bizans’ı alırım, ya Bizans beni” der.

Oyat, *Aç İstanbulu* şiirinde ise Osman Gazi’nin oğlu Orhan Gazi’ye söylediği “İstanbul’u al gülzar yap” sözlerine vurgu yapar:

³⁷ Bekir Sıtkı Erdoğan, *Dostlar Başına*, İstanbul, 1965, s. 79-82.

³⁸ Kemal Ertürk, *Sultan Fatih Mehmet Han’ın Destanı*, Yayın yeri ve tarih yok, s.5.

³⁹ Fazıl Oyat, *İstanbul’u Alan Türk*, Ankara, 1960 ,s.14.

*“İstanbul genç Sultanda amansız bir düşünce
Görüntüsünde gündüz, düşündedir her gece.
Demiş: “İstanbulu aç gülzar yap.” Gazi Osman.”⁴⁰*

Oyat, *İstanbul Surları* şiirinde İstanbul’un her taraftan denizle kuşatılmış olmasının onu almayı ne kadar zorlaştırdığı hatırlatır. Bu surlar şehri bin yıl kadar korumuş; fakat Türklerin topraklarına dayanamamıştır:

*“İşte bu surlar şehri korudu bin yıl kadar.
Fakat bu sefer Türkler İstanbul’a girecek;
Dev topraklarla orta çağ bile sona erecek.”⁴¹*

Kemal Ertürk’ün manzumesinde de Fatih’in kafasında İstanbul’u almak düşüncesi vardır. Bu düşünce zihnini devamlı meşgul eder. Fatih’in ağzından yazılan manzumede:

*“Pederimden vasiyettir bana
Ülkemizden silinmelidir Kostantina.”⁴²*

dizeleriyle onun İstanbul’u almaktaki kararlılığı dikkat çeker. Fatih’in aklının bir köşesinde hep İstanbul’u nasıl alabileceğine dair düşünceler vardır. Bu düşüncesini bu şekilde çevresindekilere açar.

İbrahim Tarık Çakmak, *Dağlar Aşan Donanma* şiirinde fethi tahkiye eder. Fatih, donanmanın izleyeceği rota için planlar kurar. Hayalini gerçekleştirmek üzere harekete geçer. Sahillere toprak yerleştirilir. Haliç’ten Boğaz’a kadar yerleştirilen bu topraklarla iki düşman gemisi batırılır. Bizanslılar dehşetle titrer. Gökleri duman ve barut kokusu kaplar. Herkese korku veren günün gecesinde dağlar bir devin pençesinde ezilir gibidir. Donanmanın Haliç’e girmesi için Boğaz’dan Beyoğlu’na ve Kasımpaşa’ya kadar açtırılan yollara kalaslar döşetilir. Yağlanan tahtalar ve kızaklar üzerinden imbatlarla denizden çekip bindirilen gemiler rüzgâra yelken açar:

*“Tarih sultan Mehmed’in gemileriyle açar
Yeni bir arşa kanat, yeni bir ufka yelken,
Bir bahar gecesinin fecrini beklemeden.”⁴³*

Fetih hazırlıklarına yer verilen:

*“Haliçle Galata arasında zincir gerilmişti.
Herkesi hayret içinde bıraktı, Fatih’in aklı
Yürüttü karadan Haliç sahiline donanmayı.”⁴⁴*

⁴⁰ Oyat, a.g.e, s. 8.

⁴¹ Oyat, a.g.e, s. 9.

⁴² Kemal Ertürk, *Sultan Fatih Mehmet Han’ın Destanı*, Yayın yeri ve tarih yok, s.8.

⁴³ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.24-28.

⁴⁴ Özcan Balkal, *Şiirlerim*, Eskişehir, 1956, s.12.

dizeleri, Özcan Balkal'ın *İstanbul'un Fethi* şiirine aittir. Şair, şiirinde klasik bir anlatımla İstanbul'un fethini anlatır.

Azmi Güleç de *Çerilerin Fetih Aşkı* şiirinde askerlerin Fetih aşkıyla yanmalarını ve bu mücadele için canlarını vermekten hiçbir şekilde kaçırmadıklarını vurgular. Gemiler Haliç'e inerken Bizans korku içindedir:

*“Her yönden atıldı «Bizans» üstüne
Ölüme susamış çerilerimiz.
Gayri «Kayser» vuradursun göğsüne
Haliç'e inende gemilerimiz.”⁴⁵*

Ali Haydar Abdullahoğlu *Fatih'in Fethi* şiirinde:

*“Kimi: Türkler gökten mi indi yoksa diyordu...
Kostantin halka hâlâ zafer vaat ediyordu.”⁴⁶*

dizeleriyle, fethin çetinliğini en baştan başlayarak tahkiye eder. Mesnevi nazım şeklindeki şiirde Fatih ve fetih övülür.

Fethin ne kadar çetin şartlarda gerçekleştiğini anlatan:

*“Yüz elli bin kişilik muhasara ordusu,
O bahar hazır olun savaşmağa her yönden...
Şehri savunanlar da az değildir on binden.”⁴⁷*

mısralarının ait olduğu *Muhasara Başlıyor* şiirinde İbrahim Tarık Çakmak, yüz elli bin kişilik muhasara ordusunun, her yönden savaşmaya başladığını söyler. Fatih, ordusunun başında göklere şahlanacaktır. Şiirin daha sonraki bölümlerinde de yine İstanbul'un muhteşem bir şekilde giyinmiş, heybetli hükümdar eşliğindeki orduyla ve ne kadar çetin bir mücadeleyle alındığı vurgulanır. Cehennemî seslerle atılan topolar, kaleleri uykusundan uyandırır:

*“Altı nisanda fecrin tutuşan göklerinden
İçindeki arzuyu Fatih yakar o sabah,
Bizans'ın önlerine sel sel akar o sabah.”⁴⁸*

Bu amansız saldırı geç vakte kadar devam eder. Bizans, çok çetin bir mücadele verir. Hücumlar sürekli yinelenir. Bizans'ın iniltisi son raddeye varıncaya kadar mücadele devam eder. Bu çetin mücadeleyi İstanbul surlarının üzerinde yer alan binlerce halk seyreder. Çığlıklar adeta gökleri yırtar:

⁴⁵ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, s.37-38.

⁴⁶ Ali Haydar Abdullahoğlu, *Eylül Sonu*, yayın yeri ve tarih yok., s.27.

⁴⁷ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s. 16.

⁴⁸ Çakmak, *a.g.e.*, s.16.

“Geç vakte kadar sürer bu amansız saldırış,
Çöken karanlık koşar Bizansın imdadına,
Son verir boğuşmaya ve halkın feryadına.”⁴⁹

Arif Hikmet Par, *İlk Deniz Savaşı* şiirinde Süleyman Reis komutasındaki Türk gemilerinin Haliç’e doğru ürkek bir şekilde demir almaları anlatır. Tekbir sedaları ve Allah Allah sesleriyle cenge gidilir:

“Süleyman Reis komutasında Türk gemileri,
Demir aldılar ürkek Haliç’e doğru.
Çıplak tenleri ıslak leventlerle gürlüyor,
Tekbir sedaları ve Allah Allah sesleri.”⁵⁰

Ünsal Özmen’in *Fetih Destanı* manzumesinde yeni bir çağ açan fetihle birlikte, surlarda açılan gedikler, Bizans’ın köhneliğine vurulan darbeler gibidir. Top gürlemesiyle, derebeylik Avrupası tir tir titrer:

“Bu gürleyiş;
Yeni Çağı açıyorum diyor,
Bu gürleyiş;
Surlar gibi
Köhne Bizans’ı da yıkıyor.
Bu gürleyiş;
Derebeylik Avrupasını
Tiril tiril titretiyor.”⁵¹

İbrahim Tarık Çakmak’ın *Korkunç Hücum* şiirinde İstanbul’u çepeçevre kuşatan Türk ateşleri anlatılır. Bunlar, ölüm kusan bir devî andırmaktadır. Mayısın on ikisinde Eğrikapı Topkapı arasında yapılan hücumla Bizans’a dehşet saçılır. Tekerlekli kuleler sura yanaştırılarak, duvarlara merdivenler, kancalar dayandırılarak, naralarla Türk burçlarına saldırılır:

“Türk ateşleri sarar İstanbul’u çepeçevre,
Toplar şimdi andırır ölüm kusan bir devî...
Grek ateşlerinin yakmaz artık alevi.

Bu ateşler sonunda on iki mayıs günü
Eğrikapı- Topkapı arasında yapılan
Hücum bir dehşet salar Bizans’a zaman zaman.”⁵²

Celal Çumralı’nın *Hücum* şiirinde taş güllerle surların delik deşik olduğunu anlatan şaire göre yeniçeri İstanbul kuşatmasında şahlanmıştır:

⁴⁹ Çakmak, a.g.e, s.16.

⁵⁰ Arif Hikmet Par, *İstanbul’un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s. 35.

⁵¹ Ünsal Özmen, *Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.7-8.

⁵² İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbul’un Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.31-32.

*“İri taş güllerle
Sur delik deşik olur
Dalmak için içeri
Her delik eşik olur
Şahlanmış yeniçeri
Çekmiş yalın hançeri.”⁵³*

İstanbul inançla ve istekle fethedilmiştir. İstanbul’un alınışı yüz yılların hedefidir. Fetih, bir mucize olarak dikkat çeker:

*“Susamış kinle vurur
İnanmış dinle vurur
Yüzyıllar için vurur
Bir vurulur bin vurulur
Duyulur düşmüş şehir
Buna mucize denir.”⁵⁴*

Feth-i Mübin manzumesine göre İstanbul, çok zorlu bir savaşın sonunda fethedilmiştir. Bunun farkında olan Edip Ayel, bu şiirde “feth-i mübin” olarak adlandırdığı İstanbul’un fethinin ne kadar zorlu olduğundan söz eder. Bu savaşta Bizans büyük bir bozguna uğramıştır. Savaşın zorluğunu iliklerine kadar hissetmişlerdir. Zaferin elde edilmesi kolay olmamıştır:

*“Etrafı tararken palalar bin çelik elle,
Daldıktı gedikten içe bir coşkun emelle.”⁵⁵*

Fetihle haçlar yere mihlanmış, Bizans zırhları çiğnenmiştir.

*“Mihlandı o haçlar yere, çiğnendi o zırhlar,
Bir meyvaya ben erdi düşen her diri kelle!”⁵⁶*

Bin yüz senelik Bizans saltanatı bütün mehabetini kaybederek yerle bir olmuştur:

*“Bin yüz senelik sahte mehâbet yere sindi
Kopmuş kafalardan dökülen kırmızı selle.”⁵⁷*

Şaire göre Türk’ün kudret ve kuvvetine dayanamayan surlar yıkılarak Türk’ün darb-ı mesellere konu olan kuvvetini ortaya koymuştur:

*“Derildi duvar, çatladı sûr, indi o zincir,
Türkün anılır kuvveti bin darb-ı meselle.”⁵⁸*

⁵³ Celâl Çumralı, *Dost*, Adana, 1957, s.49-50.

⁵⁴ Çumralı, *a.g.e.*, s.49-50.

⁵⁵ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.7-8.

⁵⁶ Ayel, *a.g.e.*, s.7-8.

⁵⁷ Ayel, *a.g.e.*, s.7-8.

Mehmet F. Çavuşoğlu'nun *İlk Hücum* şiirinde, top seslerinden köhne hendeklerle çevrilen surlar, duman içinde kalmıştır. Yer gök dehşetle irkilir. Meydan toz dumana bürünür:

*“Dağılacakmış gibi titriyordu top seslerinden;
Köhne hendeklerle çevrilen surlar
Bulut değil, barut dumanıydı
Tepelerde kat kat kıvrılan...”⁵⁹*

M. Erk Yurtsever'in İstanbul kuşatmasını anlattığı bu rubaisinde surlarda açılan gedikler, top sesleri ve savaşın çetinliği hatırlanır:

*“Bir rahne açıldı surda; haydin, ileri!
Ey sîne-i ceyş-i mü'min, ileri!...
Haykırdı at üstünde kağan doğrularak:
«Yâ sâhib-i tîg-i nâsir-üddîn; ileri!»”⁶⁰*

Kemal Ertürk de İstanbul muhasarasının dehşetine vurgu yapar; şehri almak için büyük ve zorlu bir çarpışmanın gerçekleştiğini söyler. Bu çetin muhasarada Bizanslıların gözünü kin ve hırs bürümüştür:

*“Ziftli ateşler akıyordu kadırgalara
Bizim için çarpışmak çok zor idi
Ama gene yılmak
Veya panik şöyle dursun
Kin ve hırs bürümüştü gözlerini
Yaralıların iniltisi
Hırs veriyordu dirilere”⁶¹*

Selahattin Savcı, 1453 şiirinde İstanbul'a övgüler yağdırır. İstanbul'u Türk'ün şeref ve namus nişanı olarak görür. İstanbul'un yirmi dokuz kez kuşatıldığını, ancak bu kuşatmaların hiçbirinde başarı elde edilemediğini söyler:

*“Yirmi dokuz kerre sarılmıştır bu şehir...
Yirmi dokuz kerre akmış insandan nehir...
Yirmi Dokuz Mayıs en son sarılış;
Elli üç gün sonra murada varış...”⁶²*

Büyük Deniz Savaşı şiirinde Fatih'in bir seher vakti Haliç'in kıyısına inerek geceler süren gayretin sonunda zafere ulaşması anlatılır:

“Canbulat'ı denize sürdü hırsla,

⁵⁸ Ayel, a.g.e, s.7-8.

⁵⁹ Mehmed F. Çavuşoğlu, *Ulubadlı Hasan Destanı*, İstanbul, 1959, s.15-16.

⁶⁰ M. Erk Yurtsever, *Fatih'e ve Fethiye Şiirler*, İstanbul, 1953, s.25.

⁶¹ Kemal Ertürk, *Sultan Fatih Mehmet Han'ın Destanı*, yayın yeri ve tarih yok, s.16-17.

⁶² Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.6-7.

*Mor ipekten kaftanının eteği ıslandı.
Gemilere doğru haykırdı: Bre kızanlar!
Ölmek var dönmek yok bu savaşta.”⁶³*

Bizans Göründü Karşıdan şiirinde bu alınması imkânsız olarak bilinen şehri almanın verdiği büyük sevinç ve gurur vardır:

*“Geldik surlar önüne,
İçimizde garip bir sevinç
Bizans düşecek zar kollarımıza,
Tadmamışız vuslatın tadını böyle hiç.”⁶⁴*

29 Mayıs 1453 şiirinde İstanbul’un fethinin ne kadar çetin geçtiği anlatılır. Azmi Gülahmedoğlu, gökten yağmur gibi boşalan kargı ve mızraklarla günlerce mücadele edildiğini anlatır:

*“İrkim yeni bir fethile şahlandı bu günde
Sultan’ın o ölmez sözü, imanı önünde.*

*Yağmur gibi gökten boşanan kargı ve mızrak
Günlerce aman vermedi düşman sürüsünde...”⁶⁵*

Fazıl Oyat’ın:

*“Bin dört yüz elli üçün yirmi dokuz mayısı
Birdenbire saldırdı Türkler gece yarısı.”⁶⁶*

dizeleriyle başlayan *İlk Saldırış* şiiri, 29 Mayıs’ta Kostantiniye’ye yapılan hücumdan söz eder.

Surlar Konuşuyor şiirinde İ. Ali Sarar, elli üç gün süren kuşatmanın ne kadar çetin geçtiğini anlatır. Top sesleriyle yer yerinden oynadığını, surlarda büyük gedikler açıldığını hatırlatır. Bayrağın burca çekilişi de büyük bir kahramanlık örneğidir:

*“Elli üç gün süren kuşatma
Erdi böylece sonuca
İstanbul fethi Tanrı katında
Evrenin geçmişinde
Bütün büyük utkulardan yüce...”⁶⁷*

⁶³ Arif Hikmet Par, *İstanbul’un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.37.

⁶⁴ Par, *a.g.e.*, s.27.

⁶⁵ Gülahmedoğlu Azmi, *Yemin*, İstanbul, 1952, s.23.

⁶⁶ Fazıl Oyat, *İstanbul’u Alan Türk*, Ankara, 1960, s.19.

⁶⁷ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.34.

Robert Sezer, *İstanbul'un Fethi* şiirinde fethi övgüler yağdırır. Bizans'ın çok çetin bir mücadeleden sonra teslim oluşunu anlatır. Fatih ve ordusunun bütün ihtişamlarıyla şehre girişine yer verilir:

*“Yükselirken serene muzafferin bayrağı,
İlân ediyordu dünyaya yeni bir çağı.
Son gelmişti artık Roma'nın kalıntısına,
Türk'e açılmıştı yol, cihan akıntısına.”*⁶⁸

Fazıl Oyat, *İstanbulda Türkler* şiirinde Fatih'in orduyla İstanbul'a girişini ihtişamlı bir manzara olarak tasvir eder:

*“Geçiyor İstanbuldan büyük zafer alayı.
Türk sancakları önde gök yüzünü deliyor,
Başta beyaz atıyla Sultan Mehmet geliyor.”*⁶⁹

İbrahim Tarık Çakmak, *Aşılan Surlar* şiirinde, İstanbul'un fethedilmesinin Türkler için beklenen bir sonuç olduğunu söyler. Bütün Bizans, fetihle beraber, Türklüğün dizine kapanır:

*“Surlardan kopup gelen Türk selinin önünde
Eski zamanlar akar tarihin denizine,
Kapanır bütün Bizans Türklüğümün dizine.”*⁷⁰

Fetih'in zaferi her yeri bürümüştür. Herkeste büyük bir mutluluk ve coşkuya sebep olmuştur:

*“Dolaşık bir ip olur İstanbul caddeleri,
Bir insan seli akar yer yer sokaklarından;
Zafer taşar Fatih'in coşkun ırmaklarından.”*⁷¹

Bizans'ın son akşamı tarih ufkunda söner. Fetihle birlikte Türk'ün önünde diz çöken Bizans, teslimiyete bürünür:

*“Kükreyen, coşan Türkün önünde erir, çöker,
Varlıklarıyla bütün ihtişamı Bizansın,
Tarih ufkunda söner son akşamı Bizansın.”*⁷²

⁶⁸ Robert Sezer, *Gönül Çağlayanı*, İstanbul 1954, s.48.

⁶⁹ Fazıl Oyat, *İstanbulu Alan Türk*, Ankara, 1960, s.22

⁷⁰ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.50-52.

⁷¹ Çakmak, *a.g.e.*, s. 50-52.

⁷² Çakmak, *a.g.e.*, s.50-52.

Fatih Sultan Mehmed'in de öne çıkarıldığı:

*“Fatih Sultan Mehmet Han zaferle kucaklaşır,
Yeniçeri yariyle kucaklaşır gönülden.
Bin şehit ruhu güler bugün açan her gülden.”*⁷³

dizelerinin ait olduğu *Türk Orduları İstanbul'da* şiirinde ise İbrahim Tarık Çakmak, İstanbul'un muzaffer orduyla karşılaşmanın, kucaklaşmanın hazzını yaşadığını vurgular.

İbrahim Tarık Çakmak'ın *Son Hücum* şiirinde fetih gerçekleşikten sonra ateşlerden bir bayram, İstanbul'u çevirir. Alevler suya düşer, akisler yanar söner ve deniz üstünde sanki bin bir nergis açılır:

*“Cenevizli general Kırıl'a cevap verir:
Artık çekilmem gerek şu bahtsız İstanbul'dan,
Türlere Tanrıların açmış olduğu yoldan.”*⁷⁴

Arif Hikmet Par ise, *Fatih'in İlk Günlük Emri* şiirinde Fatih'in, İstanbul'u fethettikten sonra, ilk talimatının huzur ve barışı, halkın can ve mal güvenliğini korumaya yönelik olduğunu belirtir. Her şeyin yerli yerinde durmasını askerlerine tembih etmiş ve harama el uzatılmamasını ısrarla vurgulamıştır:

*“Askerler, gazanız mübarek olsun.
Şehir, artık kılıçlarımıza ramdır.
Her şey yerli yerinde durmalı,
Gayrın malına göz dikmek haramdır.”*⁷⁵

İstanbul'un mamur hale gelmesi için kılıçların kınına girip, bilime önem verilmesini söylemiştir:

*“Kitaplar raflarda parlamalı,
Kınına girmeli kılıçlar.
Yeni bir devr açılmalı ellerinizde,
Fethin altın meyvasını vermeli ağaçlar.”*⁷⁶

“Genç Sultan Mehmed'in büyük çilesini dolduruşunun hikâyesidir” ifadeleriyle başlayan *Çile* manzumesinde, Fatih'e gelinceye kadar birçok milletin Bizans'ı almak için büyük mücadele içine girdiği ve her seferinde bu mücadelelerin başarısızlıkla sonuçlandığına dikkat çekilir. Celal Çumralı'ya ait bu şiirde Fatih,

⁷³ Çakmak, *a.g.e.*, s. 54-55

⁷⁴ Çakmak, *a.g.e.*, s.39.

⁷⁵ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.86.

⁷⁶ Par, *a.g.e.*, s.86.

İstanbul'u almak isteği ile uykusuz geceler geçirmektedir. Sürekli içindeki fırtınalarla baş başa kalmaktadır:

*“Yirmi bir yaşında Han
Dışı bir içi volkan
Uyku tutmayan bir ruh
Bizans'ı anarken şuh
Bilen yok ülküsünü
Gizli aşk türküsünü”⁷⁷*

Mehmet Salihoğlu, *Fetih Türküsü* şiirine İstanbul'un nasıl inanılması güç bir şekilde fethedildiğini, Fatih'in gösterdiği kahramanlığı ön plana çıkarır. İstanbul'un Türkler tarafından alınması bu şehir için büyük bir şanstır şaire göre. Çünkü bu fetihle karanlıklar aydınlığa kavuşacak, yeni bir çağ başlayacaktır. İstanbul'un fethinin artık zamanı gelmiştir. Kostantiniye'nin karanlığına bir güneşin doğması beklenmektedir:

*“Parladı fetih güneşi,
Bir devir doğuyordu;
Nurdan!”⁷⁸*

Arif Hikmet Par, bu şiirde İstanbul'un alınmasıyla Boğaz'ın mavi rüzgârlarının bir esinti sarhoşluğu içinde mutluluğunu dile getirdiğini söyler. İstanbul'un fethine olan inançlarını kaybetmeyen Türkler, fethin gururunu yaşarlar:

*“Yedi tepe kardeş kardeş gülümser.
Boğaz'ın mavi rüzgârları,
Bir esinti sarhoşluğu içinde
İstanbul sizin der.*

*Elbet bizim olacak İstanbul,
İnanmışız.
Denizlerden, dağlardan, ovalardan gelen
Bir nurlu bahar içinde yıkanmışız.”⁷⁹*

İstanbulun Fethi şiirinde fetih, coşkulu bir üslupla anlatılır. Abdullah Satoğlu, Fatih'in kahramanlığı ön plana çıkarır. Fatih, bütün insanlığı etkileyecek bir başarıya imza atmıştır:

*“Geçse aradan asırlar,
Açılmaz kilittir surlar.*

⁷⁷ Celâl Çumralı, *Dost*, Adana, 1957, s.41-42.

⁷⁸ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.37-38.

⁷⁹ Par, *a.g.e.*, s.27.

Ve ufuklarından nurlar
Doğacaktır İstanbul'un!"⁸⁰

Ömer Dürri Tesal'ın *Boğaziçi* şiirin aşağıdaki dizelerinde Fatih'in mucizevi bir şekilde ve askeri dehayla İstanbul'u fethi hatırlatılır. Boğaz'ın kıyıları o günlerin hatıralarıyla doludur. Ve Fetih, üstünden asırlar geçmesine rağmen, henüz tazeliğini korur:

*"Koca Fatih buradan yaptırarak surları
Karşıya atlamıştı, mucize yaratmıştı
Şanlı donanmasını dağlardan aşırarak
Yarlardan kaydırarak, Halice daldırarak
Almıştı İstanbulu... o cihangirin yolu!"⁸¹*

Orhan Seyfi Orhon'un *İstanbul'un Fethi*⁸² şiiri, Beş yüzüncü yıldönümü için yazılan mesnevi tarzında bir manzumedir ve fetih, baştan sona anlatılır. Savaş esnasındaki korkunç manzara dikkat çeker. Fethedildikten sonra, karanlık döneminden kurtulan İstanbul, artık geleceğinden emin, korkularından uzaktır:

"Türkün güzel İstanbulu, mes'ut uyu artık!"⁸³

Ünsal Özmen de Fetihle birlikte bütün dünya için artık yepyeni bir çağ başlayacağını, Yenilik, esenlik ve hürriyet her yere hâkim olacağını söyler:

*"Haydi artık bütün dünya;
Yeniliğe, esenliğe, hürriyete
Koşabilirsin kuşlarcasına
Yeni çağda."⁸⁴*

Artık, Türklüğün getireceği yenilik, hürriyet ve adalet her tarafı kuşatacaktır:

*"Duyun dediğimi bir kez;
Şatolarda derebeyler,
Yola gelin kiliseler
Koskoca Türk'lük var karşınızda
Dünyaya getirdiği yeni çağla
Sizlere örnek ola..."⁸⁵*

⁸⁰ Abdullah Satoğlu, *Bir Demet Lâle*, Ankara, 1956, s.17.

⁸¹ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.67-68.

⁸² Bu şiir, 1964 yılında yayımlanan "Kervan" adlı şiir kitabında da yer alır.

⁸³ Orhan Seyfi Orhon, *İstanbul'un Fethi (500. Yıldönümü İçin)*, İstanbul, 1953, s. 1-4.

⁸⁴ Ünsal Özmen, *Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.30.

⁸⁵ Özmen, *a.g.e*, s.30.

M. Erk Yurtsever, aşağıdaki gazelinde Fatih'i kaleler yıkan bir arslana benzetir ve beş yüz yıl önce İstanbul'u alarak *İstanbul'da patladık* ifadesiyle bir çağı kapatıp yeni bir çağı açmaya vurgu yapar:

“Beş yüz yıl önce pîş-i Sitanbulda patladık,
Fâtihi, kal'alar yıkan arslânı, görmüşüz...”⁸⁶

Muzaffer Uyguner:

“Ben Fatih'in kır atı;
Seslenmek istiyorum ben de,
Tarihin bembeyaz sahifelerinden.”⁸⁷

dizeleriyle başladığı *Fatih'in Kır Atı* şiirini Fatih'in atının ağzından yazar. Aşağıdaki bölümde de Fatih'in kahramanlığından ve fethin başarısından söz eder:

“Benim de gençlik yıllarımdı o günler;
Kıpır kıpır yerimde duramazdım,
Masmavi denizler gibi...
Üstümde genç ve kuvvetli Sultan
Ve ben mağrur.
Bir dokunuşta yıkılacakmış gibi gelirdi,
Bizans'ı saran o kıskanç ve muhkem sûr.”⁸⁸

Sırrı Uzunhasanoğlu, *Bir Devrin Doğuşu* şiirinde İstanbul'un fethinden duyduğu gururu dile getirir. İstanbul, birçok kayıp ve çetin bir mücadele sonunda fethedilmiştir:

“Sahip oldu ceddimiz, alını açık, yüzü ak;
İşte böylece ettik beş yüz yıldan beri hak.
O armağan, istiklâl, şeref kim alacaktır?
İlelebet bizindir ve bizim kalacaktır.”⁸⁹

Fetih Davulları şiirinde İstanbul'un fethini müjdeleyen davullar, tarihin sessizliğini bozarlar:

“Beş yüz davul
Tarihin sessizliğiyle beraber.
Beş yüz davul
Doğruya, güzele, iyiye der.”⁹⁰

⁸⁶ M. Erk Yurtsever, *Fatih'e ve Feth'e Şiirler*, İstanbul, 1953, s.5-6.

⁸⁷ Muzaffer Uyguner, *Kaynağacı*, İstanbul, 1953, s. 61.

⁸⁸ Uyguner, a.g.e, s.61.

⁸⁹ Sırrı Uzunhasanoğlu, *Bir Devrin Doğuşu*, İstanbul, 1953, s.11.

⁹⁰ Fazıl Hüsnü Dağlarca, *İstanbul Fetih Destanı*, İstanbul, 1953, s.17.

Hakkı Gerek, İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yıldönümü için yazdığı *Fatih Günü* şiirinde İstanbul fethedilmeden önce zulüm, hezimet ve haksızlığın her tarafı kuşattığını anlatır. Fetih'le birlikte bunlar ortadan kalkar. Her tarafta huzur ve sükûn hâkim olur:

*"Haksızlıklar, zulümler, hezimetler yaratır;
Bizansın son asrı da, böyle bir manzaradır."*⁹¹

Şair, Fatih'e duyduğu minnettarlığı da dile getirir. Fatih'e duyduğu şükran duygularını dizelerine yansıtır:

*"İstanbul hediyeindir, bize yüz bin emekle;
Bin şükranı değer mi? Sana Fatih demekle."*⁹²

Fatih, şaire göre, bütün sultanlardan üstündür:

*"Kostantin'in Fatih'i, tarihlerin Fatih'i.
Sen oldun en nihayet, Fatihlerin Fatih'i."*⁹³

Ahmet Demiray, *İstanbul'un Fethinin Beş Yüzüncü Fetih Yılında* şiirinde, İstanbul'un fethinin ülkeye zaferin nurunu vurduğunu söyler:

*"Yirmi Dokuz Mayıs'tan beri beş asır bugün,
Güzel şehir, haznesi, ziynetidir Türklüğün,
Ülkeme ay-yıldızın, zaferin nuru vurmuş,
İstanbul Fâti'h'ine cihân selâma durmuş."*⁹⁴

Celâl Çumralı, *Fatih Dedi ki* manzumesinde İstanbul'un fethini, coşku ve zafer sarhoşluğu içinde anlatır:

*"Oy turna koca turna
Şahin ermiş şerefe
Günlerce davul zurna
Bütün İstanbul efe
Dizini vurur yere
Bin kere on bin kere."*⁹⁵

Cevat Kâzım Tunç, fethin 500. yılı için yazdığı *İstanbul* şiirinde Fetih coşkusunu dile getirir. Fethin coşkusu mısralarda hissedilir:

*"Olacak şî'rile şair sana elbette ki kul;
Yüce tarihime bin renk getiren İstanbul!"*⁹⁶

⁹¹ Hakkı Gerek, *Fatih Günü*, İstanbul, 1953, s.7.

⁹² Gerek, *a.g.e.*, s.8.

⁹³ Gerek, *a.g.e.*, s.8.

⁹⁴ Ahmet Demiray (Nurten Doğangüneş ile birlikte), *Sesleniş*, Kırıkkale, 1956, s.17.

⁹⁵ Celâl Çumralı, *Dost*, Adana, 1957, s.51-52.

⁹⁶ Cevat Kâzım Tunç, *Ömrümle Başbaşa*, İzmir, 1958, s.86.

İstanbul'a aşk boyutunda bir muhabbet duyan şair, İstanbul'u şiirleriyle süslemek ister. Bu büyüğü şehri kaybetmekten Allah'a sığınır:

*“Bakarım neş’e, ümitle o gülistan yarına!
Takarım şirimi mahye olarak surlarına!
Ve ışıldarken o mısraları gönlüm sanırım!
Korusun aşkımı düşmanlar elinden Tanrım!”⁹⁷*

Şair, İstanbul'u anlatacak kudrette bir yeteneğe sahip olamasa da duygularının içten gelen samimi yansımalar olduğunu söyler:

*“Onu tasvir edecek nurunu döksem varımın,
Fakat heyhat... buna yetmez gücü mısralarımın,
Ne Fuzûlî gibi dâhi, ne de Hâmit gibi zâr
Olamam, sade içimde koca bir Fatih var!”⁹⁸*

Azmi Güleç, 29 Mayıs 1453 şiirinde İstanbul'un fethinin ihtişamını anlatır. Fatih'in kararlılığına dikkat çeker:

*“İrkim yeni bir feth ile şahlandı bu günde
Hünkâr'ın o ölmez sözü, imanı önünde.”⁹⁹*

Fazıl Oyat, *İstanbulun Kurtuluşu* şiirinde İstanbul'un fetihden sonra nasıl geliştiğini, değiştiğini, Türklerin eline geçtikten sonra nasıl güzelleştiğine değinir. Kurtuluş Savaşından sonra yine düşmanın elinden kurtarılacak Türk yurdu haline getirildiği vurgular:

*“İkinci Mehmet Hanın açtığı İstanbulu
Yüzyıllarca uğraşıp gülzar yaptı Türk oğlu.
Bizans elinde iken nüfusu seksen bindi.
Gelenden ve geçenden haraç alan bir indi.
Elimize geçince başşehirimiz oldu,
Biraz sonra nüfusu yarım milyonu buldu.
Dört yüz altmış yedi yıl tamam başşehir kaldı.
Kahpece siyasetle düşmanlar şehre daldı.”¹⁰⁰*

Tahir Kutsi Makal, *İstanbul Sevdalısı* şiirinde İstanbul'un fethine katılan yeniçerileri anar. Bu yeniçerileri fetih sevdalısı olarak niteler ve fethi bu sevdıyla gerçekleştirdiklerini vurgular. Fethin gerçekleşeceğine olan inançları ve cesaretleriyle fetih gerçekleşmiştir:

*“Sevdalıydı, sevdalıydı Yeniçeri
İstanbul, fetih sevdalısı
Bu sevda ile girdi içeri
Şimşek gibi Türk atlısı.”¹⁰¹*

⁹⁷ Tunç, a.g.e,s. 86.

⁹⁸ Tunç, a.g.e, s.86.

⁹⁹ Azmi Güleç, *Fetih Yıldızı*, Ankara, 1958,s.46.

¹⁰⁰ Fazıl Oyat, *İstanbul Alan Türk*, Ankara, 1960, s.23

Tanpınar'ın “*Türk epik şiirinin incisi*”¹⁰² olarak nitelendirdiği Yahya Kemal'in “İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel” manzumesi övgü ve coşkuyla söz ettiği yeniçeriye fetih kapılarını açan asker olarak tanımlar. Sait Başer, Yahya Kemal'in tarih-vatan-dil-sanat terkiibindeki bütünlük dikkate alındığında, bir birleştirici rol üstlendiğini, ve vatan-tarih-milliyet ve din anlayışlarının, yekpârelenmiş ifadelerinden olan “İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel”i bu gözle okumak gerektiğini söyler.¹⁰³ Yaşar Şenler de Yahya Kemal'in bütün şiirlerine hâkim olan bu kudretli ve derûnî sesin “İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel”de ilahî bir hücum emri gibi dalgalanarak yükseldiğini belirtir.¹⁰⁴

“Vur” kelimesiyle başladığı şiirde bu kelimenin anlatıma coşku kattığı dikkat çeker. Mehmet Törenek de şairin şiire “vur” diye başlamasını “*‘feth-i mübin’ olan vak’ayı icra edenleri*”¹⁰⁵ övmek için olduğunu söyler. İsa Kocakaplan, bu şiirin fethin bütün çağrışımlarını bünyesinde topladığını, yeniçerilerin Bektaşî tarikatına mensup olmaları sebebiyle bu tarikatın dayandığı kutsal kişilerden Hz Ali ve elindeki kılıcı ile birlikte, gülbank çeken pirin de şiire girdiğini söyler.¹⁰⁶ Ayrıca fethi müjdeleyen hadis de şiirde hatırlatılarak manevi hava güçlendirilir:

*“Vur pençe-i Alî’deki şemşîr aşkına
Gülbangı âsmânı tutan pîr aşkına*

*Ey leşker-i müfettih’ül-ebvâb vur bugün
Feth-i mübînî zâmin o tebşîr aşkına*

*Düşsün çelengi Rûm’un eğilsin ser-i Firenk
Vur Türk’ü gönderen yed-i takdir aşkına*

*Son savletinle vur ki açılsın bu sûrlar
Fecr-i hücûm içindeki Tekbîr aşkına”*¹⁰⁷

Bu bölümdeki şiirlerde, Fetih, her yönüyle anlatılır. Özellikle fethin beş yüzüncü yılı için yazılan kitaplarda, fetih bütün yönleriyle ele alınarak, ayrıntılı olarak anlatılır. Biz de bu bölümdeki şiirleri kendi içinde tematik bir bütünlük oluşturacak şekilde, Fatih'in İstanbul'u almaktaki arzusu, fethin hadisle müjdelenmesi, Fatih'in İstanbul'u almak istemedeki kararlılığı, fetih hazırlıkları, gemilerin Haliç'e indirilmesi, fethin çetin bir mücadele ile başlaması, surlarda gediklerin açılması, 29 Mayıs 1453 günü yaşananlar, fethin gerçekleşmesi, zafer sevinci, Fatih'in, fetihten sonra Bizans halkına âdilce yaklaşımı ve fethin ardından yüzyıllar sonra söylenenler şeklinde bir tasnifle şiirleri ele aldık. Bu konuların

¹⁰¹ Tahir Kutsi Makal, *Fakir İşi*, İstanbul, 1957, s.59.

¹⁰² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, İstanbul, 1996, s.183.

¹⁰³ Sait Başer, “Yahya Kemal'in Din Anlayışı”, *Kültür Dünyası*, Yıl:1, S:7, Kasım 1997, s.8-10.

¹⁰⁴ Yaşar Şenler, *Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal*, İstanbul, 1997, s.225.

¹⁰⁵ Mehmet Törenek, “Fethin 550. Yıl Dönümünde Yahya Kemal ve İstanbul'un Fethi”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003, 58-59.

¹⁰⁶ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Osmanlı Asırları”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003, S.53.

¹⁰⁷ Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.28.

şairlerde ele alınışlarında dikkat çekici noktalardan biri de fetih hadisesi ve fetih kadrosunun bir gurur vesilesi, ecdadla bir övünme vesilesi olarak görülmesidir.

3.3.Lâle Devri

Lâle Devri, zevk ve sefahat yönüyle birçok şiire konu olmuştur. Şairler, kimi zaman bu devrin eğlencelerini övmüşler, kimi zaman da geçmişte kalan bu ihtişamlı günlere özlem duymuşlardır. Biz de bu bölümde bu konuyla ilgili on bir şiir tespit ettik. Bu dönemi öven şairlerden biri olan Yahya Kemal Beyatlı'nın *Bir Sâkî* manzumesinde Lâle Devri'ne yer verilir. İsa Kocakaplan, Lâle Devri'nin Yahya Kemal'in bu şiirine Kâğıthane mesireleri, köşkleri, kasırları, çağılayanları ve körülerinden oluşan Sâ'dâbâd genel ismi ile girdiğini söyler.¹⁰⁸ Beşir Ayvazoğlu, Lâle Devri'nin Yahya Kemal'in zevkçi mizacında çok hususi bir ma'kes bulunduğunu¹⁰⁹ vurgular. Gerçekten de Beyatlı, Lâle Devri ile ilgili şiirlerinde bu ince zevkini dizelerine yansıtır:

*“O muğbeceyle tanıştımdı Lâle Devri'nde
Fütâdegânına son bir piyâle devrinde*

*On altı yâşına dâhil o şûh-i Sa'dâbâd
Cihânı verdi idi ihtilâle devrinde”¹¹⁰*

Yahya Kemal'in *Sene 1140* şiirinde mekân, Sadâbâd Kasrı'dır. Bu kasır ve onun gül bahçesi padişah III. Ahmet için yaptırılmıştır. *Sene 1140* şiiri, “*Sâdâbâd'da mehtaplı bir gecede yapıldığı tasavvur edilen bir düğünün tablolaşmış hâli olarak karşımıza çıkar.*”¹¹¹ Bu düğün alayı içinde yer alan sevgili olanca güzelliğiyle manzumede tecessüm eder. Hem bu kasrın hem de Lâle Devri'nin güzelliğinin tasviri okuyucuyu o dönemin zevk ve eğlence günlerine götürür:

*“Nev-bahâr-ı vuslatın bassun deyu ilk âyına
Bûseden pâpûş giydirdim o nermin pâyına*

*Kasr-ı Sa'dâbâd gülzâr-ı hümayun- sâyına
Eyledim mehtâbı hem davet düğün âlayına”¹¹²*

¹⁰⁸ Bu mahalde Sâdâbâd adında ayrıca bir kasır da bulunmaktaydı. (...) Bu şiir Lâle Devri'ni anlatmasına rağmen III. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa yer almazlar. Şiirde efsânevî hükümdar Cem'den başkasına yer yoktur. O da şairin muğbecenin eşsizliğini, eğlenceyi zirveye çıkarmış bir devre kıyas yapmasını sağlamak amacıyla şiirde kendine yer bulabilir. (İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Lâle Devri”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu*, İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s.190.

¹⁰⁹ Beşir Ayvazoğlu, “Yahya Kemal'de Tarih ve Tarih Şuuru, *Türk Edebiyatı*, S:134, Aralık 1984, s.48.

¹¹⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.31.

¹¹¹ İsa Kocakaplan, “Yahya Kemal'in Şiirlerinde Lâle Devri”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu*, İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s.189.

¹¹² Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.103-104.

Beyatlı, *Mâhur'dan Gazel* manzumesinde ise Lâle Devri'nin sembolü olan güzellerden birinin "Cedvel-i Sim" adı verilen Lâle Devri'ne özgü su kanalının kenarında halkın alkışlarıyla karşılanmasını bir tablo gibi tasvir eder:

*Halk-ı Sa'dâbâd iki sâhil boyunca fevc fevc
Va'de-i teşrîfine alkış tutarken dûrdan*

*Cedvel-i Sîm'in kenârından bu âvâzın Kemâl
Koptu bir fevvâre-i zerrin gibi mâhûrdan*¹¹³

Mükerrer Gazel de yine Lâle Devri'ni konu alır. Şair, Lâle Devri'nde âşık olduğu bir güzele yer verir:

*"Kadehte lâ'lini gâhi görür deriz ki Kemâl
Gönül o âfete meftundu Lâle Devri'nde"*¹¹⁴

Beyatlı, *Şerefâbâd*

*"Ne cûşân-ı şerâb ü lâle bir devr-i bahârıydı
Ki hâlâ çeşmeler pür-hûn olur her yâda geldikçe*

*Gülerdi taht-ı zerrîn üzre Cem gülşende güllerle
Sebû-endâm sâkîler elinden bâde geldikçe"*¹¹⁵

Manzumesinde de Lâle Devri'nin eğlencelerini özlemle yad eder. Şiire bir hüznün hâkimidir.

Beyatlı, *Mihrâbâd* manzumesinde, Mihrâbâd'dan gecenin ayrı bir güzelliğe bürünmüş halde görüldüğünü söyler:

*"Mev'id-i mehtâba sâz açmış gümüştan şâhrâh
Şeb nedir Körfez'de Mihrâbâd'dan görmüş o mâh"*¹¹⁶

dizeleri ile gecenin en güzel görüldüğü yerlerden birinin Mihrâbâd olduğunu hatırlatır.

Hikmet Şinasi Önel, *Saadâbad Bağçelerinde* şiirinde, Kâğıthane'deki eğlencelerde Nedim'i hatırlar ve onu minnetle anar. Burada Nedim dönemindeki ihtişam yoktur; ancak şair yine de bu eğlencelerin yaşandığı günlere dair ayrıntılar görür Kâğıthane'de. Virâneye dönmüş köşkün bahçesi o dönemin ihtişamını şaire hatırlatır:

¹¹³ Beyatlı, *a.g.e.*, s.53-54.

¹¹⁴ Beyatlı, *a.g.e.*, s.33.

¹¹⁵ Beyatlı, *a.g.e.*, s.29.

¹¹⁶ Beyatlı, *a.g.e.*, s.119.

*“Dil, mest idi vuslat günü yâdetti Nedim’i,
Bin zevk ile Kâhtane’de şâdetti Nedim’i*

*Yok gerçi ne gül, lâle, karanfil ne de bülbül,
Lâkin suyu öpmüş iri zambak gibi bir tül,*

*Virâne-i kasrın o yeşil bağçesi yer yer,
Son dem bizi âgûşuna râm ettiği mermer.”¹¹⁷*

Okuyucuyu Lâle Devri’ne götüren şairlerden biri de Selâhattin Savcı’dır. Savcı, *Lâle Devri* şiirinde bu dönemin güzelliklerini ve Kâğıthane eğlencelerini anlatır:

*“Niye coşup eğlenmiyor şuh niye?...
Bir yorgunluk çökmüş Kâğıthane’ye
Patronaların toprağı çürümüş...
İbrahim Paşa cenneti бүrümüş
Boğdurulan Paşa çektiydi cevri,
Bizde Rönesans idi Lâle Devri...”¹¹⁸*

Kâğıthane’yi cennet bahçesine benzeten şair, güzelliğine ve büyüleyiciliğine vurgu yapar.

*“Kâğıthane idi “Bağirem!”
Kâğıthane dert çekip oldu verem...”¹¹⁹*

Kâğıthane’deki mehtap gezintilerini özleyen şair, Kâğıthane âlemlerinin güzellerini, sazlı eğlencelerini anar:

*Nerde bin bir nağmeler saçı sazlar,
Nerde o şahane şahane yazlar,
Nerde o cevher damlası pür nâzlar,
(...)
Nerde Sultanî gülden al al lâle,
Karşısında yükselen yüz piyale,
Nerde bir altına satılan lâle,
Şimdi lâleler de düşmüş melâle¹²⁰*

Mehmet Şükrü Erden de *Sa’dâbât* şiirinde Sâdâbad günlerini özler. O günlere dair hiçbir iz bulamamanın üzüntüsünü yaşar. Lâle ve sümbülden artık eser yoktur:

“Güz geldi diyor ince, soluk gamzeli bir gül

¹¹⁷ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.23

¹¹⁸ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.63

¹¹⁹ Savcı, *a.g.e.*, s.63.

¹²⁰ Savcı, *a.g.e.*, s.63.

Bir iz bile yok... nerde acep lâle ve sünbül?”¹²¹

Geçmişe dair hiçbir iz bulamayıp ümitsizliğe kapılan şair, geçmişe döner ve eski hareketli, yaşama sevinci dolu günleri hatırlayarak avunmaya çalışır:

*“Geçmişlere peyrev olarak biz de uzansak;
Tenha kıyılardan geçecek sandalı ansak.”¹²²*

Göksu ve Kanlıca Lâle Devri’nin en muteber eğlence yerleridir. Sabahaddin Ergi de *gazelinde* :

*“Sen Kanlıcanın ey gülü nâzende serabı
Mest etdi elâ dîdelerin sunma şerabı.*

*Doğmazdı güneş böyle sema içre dırahşan
Fark etmese ruyinde beyaz, ince nikabı...”¹²³*

dizeleriyle Kanlıca ve Göksu gibi dönemin en bilinen ve sevilen yerlerinden söz eder.

Cahit Sıtkı Tarancı da *Nedim’e Dair* şiirinde:

*“Mevsimin tam lâle zamanı,
Geçtim bir akşam Sâdâbat’tan,
Koltuğumda Nedim Divanı.”¹⁵*

dizeleriyle okuyucuyu Lâle Devri’nin Sâd’âbad gezintilerine, eğlencelerine götürür.

Görüldüğü gibi Lâle Devri’ni ele alan şiirlerde devrin şatafatlı yaşantısına vurgu yapılır. Bu bölümde altı şiiri bulunan Yahya Kemal, beş şiirinde Lâle Devri’ni sevgiliyle ele alır. Bu sevgili, Lâle Devri güzelidir ve muhayyeldir. Beyatlı, *Şerefâbâd* şiirinde ise Lâle Devri’ne duyduğu özlemi dile getirir. Hikmet Şinasi Önel, Sabahattin Ergi, Selâhattin Savcı ve Mehmet Şükrü Erden’in şiirlerinde de yine Lâle Devri’ne duyulan özlem vardır.

3.4.Millî Mücadele Dönemi

Bu bölümdeki sekiz şiirde millî mücadele döneminde yaşanan sıkıntılara ve bunun İstanbul’a yansımalarına yer verilir. Bu şiirlerden ilki, Halûk Nihat Pepeyi’ye aittir. Pepeyi, *İstanbul* şiirinde, İstanbul’un kurtuluş savaşında nasıl zorlu mücadelelerle kazanıldığını hatırlatır. Türk ordusunun kahramanlığına değinir. Savaşın karanlık günlerini hatırlatan şair:

¹²¹ Mehmet Şükrü Erden, *Adsız Pınar*, İstanbul 1953, s.90.

¹²² Erden, *a.g.e.*, s.90.

¹²³ Sabahaddin Ergi, *Ellere Verdiğim*, İstanbul, 1954, s.20-21.

¹⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s.169-170.

*“Doluyor bütün evler gazi yaralılarla,
Ölüm havası sardı bu yıl yurdu baharla.”¹²⁴*

dizeleriyle bütün yurda ölüm havası yaşatan olayları hatırlatır.

Kurtuluş Savaşı yıllarını ahlâki zaaflarına da değinen şair, bir yanda açlık ve sefaletle mücadele edilirken, bu konulara yabancı, gününü gün etmek isteyen aşk, sevda peşinde koşan insanların yaşattığı tezada dikkat çeker:

*Tahsildardan başkası unutmuşken şu dolu,
Şehvet dilli bir kadın çıldırttı İstanbulu.
Bir yanda kol gezerken açlığın adımları,
Şurada çözülüyor sevda tılsımları.
Başkasının sırtından yaşamak elbette hoş,
Bulutlarda geziyor kafalar sarhoş sarhoş.”¹²⁵*

Pepeyi, *Mütareke* manzumesinde ise İstanbul’un işgali esnasında yaşananları trajik bir tablo şeklinde tasvir eder. Esir edilen Türkler, acı bir tablo oluştururlar. Esirler, İstanbul’a, ailelerine bir yabancı gibi bakarlar. Hepsi yaralı ve sakattır. Gördükleri manzaradan dehşete kapılmışlardır. İşgal altındaki İstanbul’da düşman milletlere ait renk renk bayrakları görmek onlara acı verir. İstanbul’un artık düşmana ait olduğunu büyük bir esfle fark ederler:

*“Yüzleri inanmıyor yaşı yirmi olana,
Ana yabancı gibi sarılıyor oğluna.
Kimi tanıyamıyor uykusuz sokakları,
Taşları ürkütüyor tahtadan bacakları.
Yanmayacak gözüni kaybedenler büsbütün,
Görseler İstanbul’u bu kavuştukları gün.
Çeşit çeşit bayrakla rengi uçmuş denizin,
Süsü bayrağımızdı bu sararmış benizin.
Her köşede bir pusu, her taşında başka dil,
Sokaklar diyor: Artık İstanbul bizim değil...”¹²⁶*

İşgal altındaki İstanbul, özüne yabancılaşmış gibidir. Her yerde işgalin izlerine rastlanır. Özellikle Beyoğlu’nda işgal kuvvetlerine ait bayrakların dalgalanması ve işgalin verdiği sarhoşlukla karnaval alanına çevrilen Beyoğlu’nun görüntüsü trajiktir:

*“Bütün yüzler yabancı, bütün eşya yabancı,
Böyle öz vatanında unutulmak ne acı?
Konaklar bakmaz olmuş Fatih’ten Marmara’ya,
Örümcekli cumbalar uzanmış Aksaray’a.
Dolaştı bütün şehri içi zehirle dolu,
Çılgın bir cazbant gibi kaynıyordu Beyoğlu.*

¹²⁴ Halûk Nihat Pepeyi, *Çanakkale*, İstanbul, 1936, s.52-55.

¹²⁵ Pepeyi, *a.g.e.*, s.52-55.

¹²⁶ Pepeyi, *Mütareke*, İstanbul, 1938, s.33.

*Caddeler dalga dalga düşman bayrağı kat kat,
İçkili başlar gibi coşmuş sanki tabiat.”¹²⁷*

Beyoğlu, işgali kutlayan yabancıların sabahlara kadar içip eğlendikleri, sokaklarında fuhuşun olağan bir hale geldiği bir yer konumuna gelir. Burada sürekli balolar düzenlenir. İçkili eğlenceler tertip edilir. Sabahlara kadar eğlenen insanlar bu eğlencelerin dozunu kaçırıp sokağa taşarlar:

*“Saat on, yürüyorlar. Tutuşmuş Karşıyaka,
Şehir gerdanlık gibi yayılmış bütiin ufka.
Bir paskalya gecesi, ahali akın akın,
İştihası kudurmuş yine bu gece halkın.
Birbirine dolanmış baygın erkeği kızı.
Suratı Beyoğlu’nun alkolden kıpkırmızı.”¹²⁸*

Beyoğlu’nda yaşanan “vahşi kasırgası” ve ecnebilerin çılgın eğlencelerine değinen şair, caddelerin meyhanelerden bir farkı kalmadığını söyler. Cazbandın sesi ile sarhoşların narası birbirine karışır:

*“Görmemişti İstanbul bu kadar neşe, düğün.
Kıtalar yurdumuzu sığdıramadığı gün.
Rahat geçilemiyor en geniş yollarından,
Bu gece daha coşkun galiba Tokatlıyan.
Kapısında soluyor aydınlık arabalar,
İçinde körpe kızlar, yaşlı, bunak babalar.
Balo çoktan başlamış, salonda erkek kadın,
Vahşi kasırgasına yakalanmış cazbandın.
Valsin dalgalarında kucak kucak genç kızlar,
Güneşin etrafında böyle döner yıldızlar.”¹²⁹*

Şair, Beyoğlu’nda bu “siyah eğlence”nin bitmemesinden yakınır. İstanbul’un birbirine tabut gibi yaslanmış evleri, yoksulluğu ve çaresizliği trajik bir tablo oluşturur:

*“Ne uzun gece? Sanki hastaların gecesi,
Beyoğlu’nun bitmiyor bu siyah eğlencesi,
Işıkları benziyor şimşek aydınlığına,
Bakınca İstanbul’un öksüz karanlığına.
Birini çıldırıyor içdiği viski, şarap,
Karşıda İstanbul’u uyutmuyor ıstırap.
Tabut gibi yaslanmış evleri birbirine,
Yoksulluk bin koluyla saldırmış üzerine.”¹³⁰*

¹²⁷ Pepeyi, a.g.e, s.33.

¹²⁸ Pepeyi, a.g.e, s.33.

¹²⁹ Pepeyi, a.g.e, s.34.

¹³⁰ Pepeyi, a.g.e, s.34.

İ. Atıf Ölmez'in *İşgal Senelerinde: İstanbul* şiirinde İstanbul'un işgal yıllarındaki kasvetli günlerinden söz edilir. Bu dönem İstanbul'u hüznün, acı ve kederle yoğrulmuştur. Şair, şehrin hiçbir tarafında neşe kalmadığını esefle fark eder. Ağaçlar, ağaçlarda şarkı söyleyen kuşlar, hiçbiri artık yerinde değildir. Vatanın ufkunu karanlık, uzun bir gece sarmıştır:

*“Hava tebdiline, İstanbul’a gittim!.. O sene,
Kalmamış eski güzellikleri amma vatanın.
Azıcık ruha meserret verecek yer aradım,
Ne gezer!... Her yeri bir çöl gibi تنها vatanın.
Sorarım; nerde ağaçlar?.. Yeri yok, gölgesi yok...
Bardak olmuş, kocayan çamları gûya vatanın.
Ne küçük kuşlar, ağaçlarda gazeller söyler,
Ne baharında öter, bülbülü şeyda vatanın.
Ebru zûlmet kapamış her yeri, yok hiçbir ışık,
Sanki âfakını sarmış, şebiyeldâ vatanın.
Nerde dostlar? Diye beyhude dolaştım durdum,
Gezdim esvakını günlerce serâpa vatanın.
Eski bildiklerimin hepsini sordum. Dediler:
-Yatıyor toprağı altında ehibba vatanın.
Seneler geçti, unutmam... Acı bir hatıradır,
Yanarım ağlıyarak haline, hâlâ vatanın.”¹³¹*

Dağlarca, İstiklâl Savaşı kitabında yer alan aşağıdaki şiirde, Kurtuluş Savaşı günlerinde İstanbul'un işgaline değinir. Bu işgal, şairde derin bir üzüntü uyandırmıştır. Marmara'nın dalgalarının da işgalin üzüntüsüyle kıyıyı dövdüğünü düşünen şairin dizelerine hüznün hâkimidir:

*“Girmiş düşman gemileri İstanbul’a
Dalgalar vallah inanamaz.
Duman etmiş uykusunu havanın,
Ses etmiş kıyıları,
Felek felek.”¹³²*

Mehmet Şükrü Erden, *İstanbul Akşamı* şiirinin başına, bunu mütareke senelerinde yazdığına dair bir cümle eklemiştir. Bu yüzden de şiire hâkim olan duygu hüznüdür. Her tarafı akşamın sükûneti ve hüznü sarmıştır. Bu hüznün şiirin her mısrasında kendini hissettirir:

*“Kıyılar gölgelendi, sular gömüldü.
Dinliyor ufukları eski bir yalı.
Dallarda son bir ışık titredi söndü,
Matemli bir düşünce sardı akşamı...”¹³³*

¹³¹ İ. Atıf Ölmez, *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*, İzmir, 1941, s.36.

¹³² Fazıl Hüsnü Dağlarca, *İstiklâl Savaşı, (Samsun'dan Ankara'ya)*, İstanbul, 1951, s.10.

¹³³ Mehmet Şükrü Erden, *Adsız Pınar*, İstanbul, 1953, s.116-117.

Hüzün, İstanbul'un her yanını sarmıştır. Hasta bir genç kızın hıçkırığını andıran hüzün, kalbe gam verir. Sönen yıldızlar, ayın gamlı bir şekilde doğuşu, denizde gölge bir iz görünmesi, sükûn ve hıçkırık gibi hüznü çağrıştıran ifadelerin hepsi bir arada kullanılarak bu hüznü artırır:

*“Yaşlariyle kanarken, kalbe gam veren
Bulutların üstünde ince bir yıldız
Gizli bir ses uyanır... sanki şu ölen
Boşlukta hıçkırıyor hasta bir genç kız.”¹³⁴*

Selâhattin Savcı, *Çanakkale İstanbul* şiirinde Çanakkale'de verilen kurtuluş mücadelesini ön plana çıkarır. İstanbul da Çanakkale gibi aşılmaz bir kaledir:

*“Senin için İstanbul,
Can verdi Çanakkale!
Kalmıyasın diye dul
Şan verdi Çanakkale!...”³³*

Suat Salih Arsal, *15 Yıl Sonra* adlı şiirinde, kurtuluş savaşı günlerini hatırlar. İstanbul'un işgal edildiği bu günler onu derin bir teessür içinde bırakır. O gün her şeyde bir kasvet vardır. Gökyüzü bile ıslak bir mendil gibi kirlidir. Dalgalar büyük bir milletin matemine ağırlar:

*“Bir acı kahveni içmedim sağlığında
Fakat sana minnettarım bugün de, yarın da.
Uzaktan gördüm ancak mutlu yüzünü,
Nasıl unutabilirim 1918 güzünü?
Abanoz derili, mavi ceketli askerler,
İstanbul sokaklarında dolaştılar muzaffer
Düşman filosu Dolmabahçe önünde demirli,
Gökyüzü ıslak bir mendil gibi kirlili...
Büyük bir milletin matemine ağılıyordu dalgalar.
Günler uzadı tekrarlanan madelon şarkısı kadar.”¹³⁵*

Fazıl Oyat, *İstanbul'un Kurtuluşu* şiirinde:

*“İlk dünya savaşında silâhtaşlar yenildi,
Sağlam Türk milletine hasta adam denildi.
Yurdunu paylaşmağa beş devlet bir atıldı.
Padişah hükümeti düşmanlara katıldı.”¹³⁶*

dizeleriyle Osmanlı'nın son dönemlerini hatırlatarak batılıların “Hasta Adam” yakıştırmalarına vurgu yapar. Osmanlı üzerindeki emellerine değinir. Daha sonra da

¹³⁴ Erden, a.g.e, s.116-117.

³³ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.18.

¹³⁵ Suat Salih Arsal, *Benden Sonra*, İstanbul, 1958, s.49.

¹³⁶ Fazıl Oyat, *İstanbul'u Alan Türk*, Ankara, 1960, s. 23.

İstanbul'un işgalden kurtarılarak tekrar Türk yurdu yapılmasına vurgu yapar. Şair, bu başarıdan gurur duyar. İstanbul'un Türk'ün anıt şehri olduğu düşüncesindedir:

*“Türk milleti girişti Kurtuluş savaşına;
Yiğit Kemal Atatürk geçti Türkün başına.
Ölüm dirim savaşı tam üç buçuk yıl sürdü.
Kurtarıldı bölünmiyen Türk yurdu.
İstanbul üç yıl sonra tekrar Türk'e kavuştu.
Düşman sancağımızı selâmlayıp savuştu.
Her bakımdan İstanbul anıt şehridir Türk'ün.
Bu eşsiz eseri Türk, geliştirmekle öğün.”¹³⁷*

İşgal yıllarının acılarını ve yaşanan sıkıntıları yeniden hatırlatan bu bölümde şiirlere hüznün hâkimdir. İşgal altındaki İstanbul, kasvetli bir İstanbul'dur. Her tarafta işgalin izleri görülür. İlk beş şiirde işgal dönemindeki karanlık İstanbul'un perişan haline dikkat çekilirken, son üç şiirde şairler, İstanbul'un işgalden sonraki yıllarından işgal günlerine seslenirler ve bu dönemlerin kasvetli havasını tekrar hatırlatırlar.

¹³⁷ Oyat, *a.g.e*, s.23.

4.İSTANBUL VE KÜLTÜR

İstanbul ve Kültür başlığı altında ele aldığımız şiirlerde İstanbul'daki kültüre dair birçok unsura yer verdik. Bu bölümdeki şiirlerde İstanbul'un gündelik yaşantısına dair ipuçları veren şiirleri İstanbul'da Gündelik yaşantı başlığı altında ele aldık. Bu başlığın içinde İstanbul'da ramazan ve bayram gibi kültüre ait unsurlar da yer alır. İstanbul'un kozmopolit yapısına dikkat çeken şiirlerde de İstanbul'un kültürel yaşantısına dair birçok ayrıntıya rastladık. Bunu da İstanbul'un Kozmopolit Yapısı adı altında değerlendirdik. Yine İstanbul kültürünün önemli parçaları olan musiki, mimari ve İstanbul Türkçesi ile ilgili şiirleri de bu başlık altında değerlendirdik.

4.1.İstanbul'da Gündelik Yaşantı

Bu bölümde İstanbul'un gündelik yaşantısı dört şiire konu olur. Dört şiirde de ortak özellik, gündelik yaşantıya ait küçük ayrıntılara yer verilmesidir. İlk iki şiirdeki konak vurgusu ile İstanbul'un eski ve geleneksel ev yaşantısına ait küçük ip uçları buluruz. Konaktan ut sesi gelmesi, konsol, mangal, pıryol saat, kedi gibi ayrıntılar bu ipuçlarından birkaçıdır. Son iki şiirde ise dış mekân dikkat çeker. Dışarıda daha hareketli bir yaşam görürüz.

İlhan Geçer'in *Bir Eski Mahalle* şiirinde İstanbul ismi geçmez; ama anlatılan özellikler tipik bir İstanbul mahallesinin özellikleridir. Şiirin başındaki mısra da bir İstanbul türküsüne aittir. Anlatılan mahalle, bu türküde özetlenmiştir:

“«Telgraflın tellerine kuşlar mı konar»
Konar ya Firuz beyciğim konar
Bu eski türküde bütün mahalle”¹³⁸

Konak yaşantısından ayrıntılar bulduğumuz şiirde konaktan gelen ut sesi, dönemin yaşantısına ait küçük bir kesittir. Konak yaşantısı ile özdeşleşen bir ayrıntıdır:

“Aslanlı konaktan gelen ut sesi
Nâzırın baldızı Firuz beyciğime yanar
Bu eski türküyle düşerler dile.”¹³⁹

Ercüment Behzat Lav'ın *Konak* şiirinde doğrudan İstanbul'dan söz edilmemekle birlikte İstanbul ile özdeşleşen konak yaşantısından ayrıntılar dikkat çeker. Bunlar, İstanbul'u hatırlatan unsurlardır. Biraz geçmişi, biraz köhneliği yansıtır. Şiirde anlatılan konak ve içindekiler hastalıklı ve noksan oluşlarıyla dikkat çekerler. Konak örümcekli ve köhne, yaşlı kadın kötürüm, pıryol saat öksürüklüdür. Bu, hem köhnemişliği, hem de artık çok uzakta kalan maziye ait unsurları temsil eder. Ayrıca şiirde konağın tefrişiyle ilgili küçük ayrıntılar dönemin konak yaşantısı hakkında bilgi veren ayrıntılardır. Bir soba, sobanın yanında oturan yaşlı kötürüm

¹³⁸ İlhan Geçer, *Büyüyen Eller*, Ankara, 1954, s.42-43.

¹³⁹ Geçer, *a.g.e.*, s.42-43.

kadının dizlerindeki kedi, ortada yanan mangal, konsol, piryol saat bu küçük ayrıntılardandır:

*“Örümcekli köhne konak; dişlek oba...
Burnunda soğuk küller, çıtsız, çitirtısız soba...
Minderde
kötürüm nine; yerde
kel halı...
Dizinde emekdar kedi; mangalı-
eşen dadı- Köşede yan gelip yatan konsol...
ve sükûtu tırnaklayan öksürüklü piryol
saat...
Işıklar; konağın çürük dişi...”¹⁴⁰*

Oktaý Rifat’ın *İstanbul Şiiri*, İstanbul’da sabahın olmasıyla başlar. Sabah İstanbul’un farklı yerlerinde farklı yaşantı ve olayların başlangıcının da habercisidir. Balıkçılar işlerine koyulurken, işçiler de fabrikalarına yetişmek için telaşla yola çıkarlar. Bir beslemenin pencereden halı çırpması, muhallebicinin çingirak sesi sokakları renklendiren ayrıntılardır. Dikkat çeken unsur ise yoksulluktur. Bu şiirde “toplumsal bir sorun olarak yoksulluğun, İstanbul’la birlikte görünür olduğunu söylemek mümkündür.”¹⁴¹.

*“İstanbul’un üstüne güneş doğdu
Salih Reis’in Deniz Kızı çatanası
Yemiş’ten Sarayburnu’na kadar
Yakamozlu bir kuşak çekti sulara
Salih Reis’in Deniz Kızı çatanası
Sabahcı bir horozla bir oldu da
Gazhaneden önce
Uzun uzun öttü İstanbul’da*

*İstanbul’un üstüne güneş doğdu
Elâ gözlü sekizinde bir besleme
İlk halıyı çırpı pencereden
Muhallebicinin çingırağı iskelede
Başladı sabah türküsüne”¹⁴²*

Orhan Veli, *İstanbul’u Dinliyorum* şiirinde bir bahar günü, İstanbul’un ona ilham ettiklerini dizelerine aktarır. Şiir, hafiften esen bir rüzgâr, peşinden sucularının ve sürü sürü kuşların çığlıklarıyla başlar. Mehmet Narlı, “*martı çığlıklarından sonra, dalyanlarda çekilen ağlar, Kapalı Çarşı, Mahmut Paşa, güvercinli avlular,*

¹⁴⁰ Ercüment Behzat Lav, *Bütün Eserleri*, İstanbul, 1996, s.110.

¹⁴¹ Nuray Küçükler Kuşçu, “Oktaý Rifat Şiirinde İstanbul”, *1. Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edit: Erol Ülgen- Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.738.

¹⁴² Oktaý Rifat, *Aşağı Yukarı*, İstanbul, 1952, s. 21-23.

çekiç sesleri, ter kokuları, eski bir yalı, yosma ve bıçkınlarıyla kaldırımlar, çırpınan etekleriyle hatırlanan sevgili şeklinde sıralanan mekân, durum ve anıların, asıl olarak yaşadığı her yerde, dokunduğu ve gördüğü her şeyde tat veren yaşamsal damarı arayan; aynı zamanda sosyal duyarlılığı da olan küçük adamı işaret et[tiğini]”¹⁴³ söyler. Bu dizelerde de küçük adamın izlenimlerini görürüz. Karakoç’un “Orhan Veli akımı günlük çırpınışların şiiri[dir]”¹⁴⁴ tespiti bu dizeler için yerinde bir değerlendirmedir.

*“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmıyan çingırakları;
İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı.”¹⁴⁵*

Şair, şiir boyunca sürekli tekrar ettiği “İstanbul’u dinliyorum gözlerim kapalı” dizesiyle İstanbul’da yaşarken, aynı zamanda bütün benliğiyle İstanbul’u da içinde yaşatır. Mustafa Şerif Onaran şiirdeki bu tekrarları biraz abartılı bularak, şairin bu tekrarlarla ozansılığa düştüğünü söyler¹⁴⁶. Şiirde günlük yaşantıya ait bir ayrıntı olarak balıkçıların ağ çekmesine yer verilir:

*“İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul’u dinliyorum, gözlerim kapalı.”¹⁴⁷*

Dört şiire genel olarak baktığımızda İstanbul’un gündelik yaşantısına dair İlhan Geçer ve Ercüment Behzat Lav’ın şiirlerinde konak hayatının ayrıntılarını buluruz. Oktay Rifat ve Orhan Veli’nin şiirlerinde ise balıkçıların denize açılması, muhallebici ve sucuların çingırakları ortak unsurlar olarak dikkat çeker. Oktay Rifat ve Orhan Veli’nin şiirleri arasındaki bu benzerlikte mensubu oldukları Garip akımının da payı vardır. Küçük ayrıntıları benzer yaklaşımlarla ve “küçük adam”ın bakışıyla ele alırlar.

İstanbul’da gündelik yaşantıya yer veren şiirlerde zaman zaman, artık çok gerilerde kalan yitik bir İstanbul ile karşılaşırız. Günlük yaşantıya ait küçük ayrıntıların satır aralarında yer yer dikkatimizi çeken bu eski İstanbul, mahalle sıcaklığını ve yakın komşuluk ilişkilerini de barındıran bir şehirdir.

¹⁴³ Mehmet Narlı, “Üç İstanbul: Yahya Kemal, Orhan Veli ve İlhan Berk’in Şiirlerinde İstanbul” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:11, S:20, Aralık 2008, 157-171.

¹⁴⁴ Sezai Karakoç, “Dişimizin Zarı”, *Edebiyat Yazıları II*, İstanbul, 1986, s.27.

¹⁴⁵ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s.113-114.

¹⁴⁶ Mustafa Şerif Onaran, “Orhan Veli’de Ozansılık”, *Türk Dili*, C: XXXII, S: 291, s. 715-722.

¹⁴⁷ Orhan Veli, *a.g.e.*, s.113-114.

4.1.1.İstanbul'da Ramazan

Tezimizin kapsamı içinde olup, İstanbul'da Ramazan ayına ait ayrıntılara yer veren tek şiir, Şemsi Belli'nin *İstanbul Mektubu* şiiridir. Belli, bir arkadaşına yazdığı mektuptan oluşan şiirinde, İstanbul'daki yaşantıyı anlatır. Bu yaşantı içinde Ramazan ayına da yer verir. Ramazanda camilerde kandiller yakıldığına ve Eyüp Sultan'da dualar edildiğine değinir:

*“Bu şehir bıraktığın gibi Hasan.
Câmilerde yine kandiller yanar Ramazanda.
Duraklar boyunca kuyruk,
Sokaklar boyunca «şen-dul».
Ocaklar, bucaklar, kucaklar açılıyor
Yine öylesine güzel İstanbul.*

*Takvimler değişti ama
Hiçbir şey değişmedi inan.
Eyup Sultan'da dualar ediliyor”¹⁴⁸*

Güzel İstanbul'dan İlhamlar şiirinde Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, İstanbul'da yaşamaktan mutludur. Bu şehirde yaşadığı her an onun için unutulmazdır. Biraz da halk şairi üslubuyla yazdığı şiirinde İstanbul'a övgüler yağdırır. Ona ilk gittiği gün, bir ramazan ayına denk gelir. Akşamları yanan mahya ışıkları İstanbul'a olan sevgi ve hayranlığını arttırır. İstanbul, denizi, eşsiz manzarası, cami ve türbeleriyle birçok güzelliği bir arada bulundurur:

*“Sana ilk geldiğim gün Ramazandı
Akşamı bildiren mahyalar yandı
Zannettim bu günü büyük bayramdı
Getirdin gönlümü cûşa İstanbul”¹⁴⁹*

Bu şiirde İstanbul'a olumlu bir yaklaşım vardır. Her şeyiyle güzel ve maneviyatla dolu bir İstanbul tablosu çizilir.

4.1.2.İstanbul'da Bayram

Bayram da bu bölümde tek şiirde geçer. Attila İlhan'a ait olan *Fabrika Durağı* şiirinde şair, bir bayram akşamı, İstanbul'da fabrika durağının yanındaki parkta bir bayram manzarasını anlatır. Bayram yerinde çocuklar ve niyet çeken askerler vardır. Şiirin bütününe hâkim olan hüznün havası bu bölümde de vardır. Bu yüzden şair, bayramı coşkulu bir şekilde vermez:

*“gökyüzü en karanlıktı sonra gözlerin
fabrika durağı'ndaki bayram yerinde*

¹⁴⁸ Şemsi Belli, *Boncuk Kutusu*, Ankara, 1960, s.39-40.

¹⁴⁹ Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, *Güzel İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1950, s.1-3.

*lâcivert saçlı kürtlerin sonra devrilmişliği
yumruk kadar yürekleriyle sonra çocuklar
sonra niyet çeken askerler karanlıktı
sonra sessiz sedasız sevişen ıhlamurlar”¹⁵⁰*

tek şiirde ele aldığımız bayram, bu şiirde neşe içinde geçmez. Şiire hüznün hâkimdir.

4.2.İstanbul’un Kozmopolit Yapısı

İstanbul yaşantısının en sıkıntılı yanlarından biri, hiç şüphesiz, şehrin karmaşasıdır. Bu çalkantılı şehirdeki karmaşadan gündelik hayat da etkilenir. Her zaman bir hareketliliğin görüldüğü şehrin bu yapısı şiirlere de konu olmuştur. Bu bölümde ele alacağımız dokuz şiirde İstanbul, çok sesli, kalabalık, karmaşası bol bir şehir olarak dikkat çeker.

Halide Dolu, Matil Alçe ve Yusuf Ahıskalı’nın şiirlerinde İstanbul, dinî anlamdaki kozmopolit yapısıyla dikkat çeker. Farklı dinlerin sembolü olan mabetleri, ezan ve çan seslerini bir arada görmek mümkündür. Halide Dolu, *Bir Şeyler Olacak* şiirinde İstanbul’un bu kozmopolit yönüne dikkat çeker. Şair, bu şehrin ezanlarını, kilise çanlarını özlemiştir. Caddelerden taştan insan kalabalığını hatırlar:

*“Gözüimde tütiyor buram buram;
Sabah ezanları,
Akşam çanları.
(...)
Ayışığı Boğaz’dan da güzel bazan.
Ağaçlar yıkanmış pırıl pırıl
Caddeler taşarcasına insan.”¹⁵¹*

Matild Alçe de *Ayrılış* şiirinde İstanbul’un çok kültürlü yapısını öne çıkarır. Cami ve kiliselerin oluşturduğu tezat içinde minarelerden yükselen ezan sesleri çan seslerine karışır. Şair, bunu madde ile ruh çatışması olarak niteler:

*“Sert çan sesleri,
Kumandalar,
Minarelerden gelen yumuşak seslerle,
Çarpışıyor karışarak...
Bu madde ile ruhun çarpışması,
Artırıyor karanlıkta yası.”¹⁵²*

Yusuf Ahıskalı da *İstanbul’un Destanı* şiirinde İstanbul’u renkliliği ve hareketliliğiyle ön plana çıkarır. İstanbul hem Türk ve Müslüman, hem de modern

¹⁵⁰ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.41.

¹⁵¹ Halide Dolu, *Dünyalık Misafir*, London, 1960, s.24-25.

¹⁵² Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.15-16.

bir şehirdir şaire göre. Camileri, yobazlığı akla getirmez. Camilerin yanında tiyatrolar, stadyumlar vardır. Canlı bir sosyal hayat vardır İstanbul’da. Birbirine zıt gibi görünen özellikler bir arada zenginlik oluştururlar:

“Nelerin daha var senin İstanbul
Değil yalnız Bizansın surları,
Ayasofyanın, boğazın yavaş akışı
kadar ihtişamı
Ve Osmanlı imparatorluğunun
Yobazları akla getirmeyen camileri
İşbu yeni devrimizin açık hava tiyatroları, stadyomları
Kapalıçarşıda konuşulur
Dükkândan dükkâna
Futbol maçları
Unutmak için geçen zamanları
Ve gelecek anları”¹⁵³

Mehmet Ali Barış, İbrahim Minnetoğlu, Mehmet Kâmil, Sabri Soran, Teoman Aktürel ve İsmail Ali Sarar ise İstanbul’u bunaltıcı kalabalığıyla ele alırlar. Şairler, bu kalabalık şehrin karmaşası içinde insanın değersizleştiğine, hiç kimsenin kimseden haberinin olmayışına vurgu yaparlar.

Mehmet Ali Barış’ın *İstanbul* isimli şiirinde basit bir anlatımla İstanbul’un karmaşasının bu şehirde yaşamayı zorlaştırdığı anlatılır. Şaire göre İstanbul, herkesin birbirinden habersiz yaşadığı, hiç kimsenin birbirinin halini sormadığı karışık bir şehirdir:

“Açlıktan nefesin kokmuş,
Yatacak yerin yokmuş,
Kim kime...
Dumduma...
İstanbul bu...”¹⁵⁴

İbrahim Minnetoğlu:

“Ray, vitrin, asfalt, ampul,
Müze, minare, vapur,
Kemer, meydan, eski sur
Su, renk, ışık, İstanbul.
Çarşı, pazar, mağaza,
Merdiven şehre âza.
Gece balo ve saza;
Sarmaş dolaş İstanbul.”¹⁵⁵

¹⁵³ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı*, İstanbul, 1953, s.8.

¹⁵⁴ Mehmet Ali Barış, *Garip Kişi*, İstanbul, 1952, s.23.

¹⁵⁵ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.60.

dizelerinde de görüldüğü gibi İstanbul'u, renkli bir şehir yaşantısını çağrıştıran kelimelerle anlatır. Şehrin karmaşık yapısını bu küçük objelerle vermek ister. Orhan Pamuk, ünlü Avrupalı gezgin Nerval'in, hatıralarında İstanbul'un bazı yerlerini “*moda kıyafetler, çamaşırcı dükkânları, kuyumcular, pırıl pırıl vitrinler, şekerciler[le]*”¹⁵⁶ Paris'e benzediğini söyler. Bu şiirdeki ifadeler de Nerval'in söyledikleriyle paralellik gösterir. Ancak bu şiirde İstanbul'un, ray, vitrin, ışık gibi unsurlarla bir Avrupa şehrine benzerliği vurgulanırken, minare kelimesiyle de bir Müslüman Türk şehri oluşuna da dikkat çekilir. *İstanbul Üstüne İstanbul Gravürleri* adını taşıyan bu şiirde, bu küçük objelerin sağladığı bütünlükten İstanbul ortaya çıkar. Bunlar aynı zamanda İstanbul'un kozmopolit ve hareketli yaşantısını da öne çıkaran unsurlardır.

Mehmed Kâmil'in kaside tarzındaki *Der vâsf-ı sitayiş-i Stanbul* şiirinde İstanbul övülür, şehrin eski ve yeni yönleri karşılaştırılır. Bu şehirde geleneksel yapılarla modern binalar bir aradadır. Müslim ve gayrimüslimler birlikte yaşarlar. Şair, bundan hoşnuttur. Bu durumu İstanbul şehrinin büyüklüğüne bağlar. Şiirde övgünün yanında biraz da hayret dikkat çeker. Şair, İstanbul'un bildiği şehirlerden farklı ve büyük oluşundan etkilenmiştir:

“İstanbul şehri içre serseri gezüp
Semâ vü deryayı seyr ü temâşa eyledim
Belki mahzun gönlümüz şâd
Gamlı hatırimız âbâd olur dedim
Baktım şöyle evleri var
Tarz-ı kadim kârgir bina ahşab bina
Tarz-ı cedid beton bina uzanır
Yolları var kaldırımıdır parke asfalt dolanır
Sâkinleri kâfir olmuş İslâm olmuş ne çıkar
Hepsi insan hepsi cana yakındır
Ben ol şehre hayran oldum tutuldum
Zira İstanbul büyüktür.”¹⁵⁷

Sabri Soran da:

“Nereye gitsem
Nereye baksam
Orada insan insan”¹⁵⁸

dizeleriyle başladığı *İnsan, İnsan* manzumesinde “insan” kavramına farklı bir bakış açısıyla yaklaşır ve hayatının her safhasında insanlarla iç içe olmak zorunda olduğunu bir kez daha hatırlar. Şiirde Beyazıt kulesi, tramvaylar, vapurlar da bu vesileyle geçer. Şairin, İstanbul'un kalabalığından bıkmış bir hali vardır. Gittiği her yerde karşısında insanları bulur. İnsan kelimesini sürekli tekrarlayarak bu durumuna

¹⁵⁶ Orhan Pamuk, *İstanbul*, İstanbul, 2008, s.205.

¹⁵⁷ Mehmed Kâmil, *Dünya Güzel Olmalı*, Ankara, 1954, s.21-22.

¹⁵⁸ Sabri Soran, *Güzellik*, İstanbul, 1954, s.4.

vurgu yapar. İnsan dolu cadde ve sokaklardan sonra sığınak olarak gördüğü evinde de kendisiyle baş başa kalamaz:

*“Caddeler, sokaklar insanla dolu
Tramvaylar, vapurlar insanla dolu
Sinemada, meyhanede insan
Beyazıt kulesinde bile insan var.”¹⁵⁹*

Teoman Aktürel’in *Tak-Tak Tak- Tak* şiirinde gürültülü şehir hayatına bir eleştiri vardır. Raket sesi ve fabrika gürültüleriyle bir arada yaşayan şair, şehrin karmaşasını ortaya koymak ister:

*“Boğaz Şişli’den bir avuç deniz
Veryansın taraçaların ping-pong topları
Düşerler aşağılara ak ak
Bir deniz yavaşlığını yaşarken hızlı
Raketler trenler fabrikalar
Tak-tak tak-tak tak-tak tak-tak”¹⁶⁰*

İstanbul İçin Yakılmış Türkü şiirinde İsmail Ali Sarar, İstanbul’un karmaşık, hareketli yaşantısına yer verir:

*“Tıklım tıklım İstanbul sokakları
Akşamları, sabahları köprü üstü dar gelir.”¹⁶¹*

dizeleriyle de bu karmaşıklığı dile getirir. Şair, zaman zaman halk söyleyişine yakın, türkü formuna benzer mısralar da söyler. Vefasız bir sevgiliyi anlatır bu mısralarda:

*“Vapurlar yanaşır, vapurlar kalkar köprüden
Üsküdar’dan o vefasız yâr gelir.”¹⁶²*

İstanbul’un kozmopolit yapısına yer veren yukarıdaki şiirlerden hareketle bu şehrin hem dinî hem de sosyal anlamda çok sesli bir şehir olarak öne çıktığını görürüz. Bu çok seslilik İstanbul’u diğer şehirlerden ayıran, onun zenginliğini öne çıkaran bir çok sesliliğidir.

4.3. İstanbul ve Musiki

Bu bölümde musiki ile ilgili on şiir vardır. Bu şiirlerden yedisi Yahya Kemal Beyatlı’ya aittir. Şairin bu yedi şiirde de İstanbul’a yaklaşımı olumlu ve benzer temalar üzerindendir. Bu bölümdeki son iki şiir ise Yusuf Ahıskalı ve İbrahim Tarık

¹⁵⁹ Soran, *a.g.e.*, s.4.

¹⁶⁰ Teoman Aktürel, *Devinek*, İstanbul, 1960, s.25.

¹⁶¹ İsmail Ali Sarar, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, İstanbul, 1960, s.50.

¹⁶² Sarar, *a.g.e.*, s.50.

Çakmak'a aittir. Bu şairler ise, olumsuz bir yaklaşım içinde ve İstanbul'daki yozlaşma bağlamında musikiye yer verirler.

Türk musikisi Yahya Kemal'in şiirlerinde önemli bir yer tutar.ERCÜMENT BERKER'in deyişiyle, "*millî kültürümüzün soylu ve güçlü değeri olan Türk musikisi Yahya Kemal'de tükenmez bir tutku halindedir.*"¹⁶³ Nitekim, şairin *Hayal Beste* şiirine aşağıdaki mısraları onun musikiye bakışını özetler:

*"Çok insan anlayamaz eski mûsikîmizden
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden"*¹⁶⁴

Hayal Beste şiirinde Osmanlı'nın parlak dönemlerine vurgu yapan şair, asırlarca muzaffer yürüyen devletin başarılarıyla gururludur. Daha sonra musikimizin de Osmanlı'nın parlak dönemlerinde izler taşıdığını belirtir ve musikimizden anlamayanın kültürümüzden de bir şey anlamayacağını vurgular: "*Burada musiki ve musikinin yol açtığı sonsuzluk duygusuna fetih ruhu da eşlik etmektedir.*"¹⁶⁵ *Hayal Beste* şiirinde İstanbul'un Fethi "yüce dağlar gibi işlerin" anahtarını teşkil eder. Fethi, Türk milletinin tarihinde kültür ve sanat yönünden de büyük gelişmelerin başlangıcı olarak değerlendirilir.¹⁶⁶

*"Açar bir altın anahtarla ruh ufuklarını,
Hemen yayılmaya başlar seda ve nur akını
Ve seslenir büyük Itrî, semâyı örten ruh,
Peşinde dalgalanır bestesiyle Seyyid Nuh,
O mutlu devrede Itrî'ye en yakın bir dost
Işıklı danteller bestekârı Hâfız Post...
Bu neslin ortada dâhicedir başardığı iş,
Vatan nasıl karışır musikîyle, göstermiş."*¹⁶⁷

Şair, musikiyi İstanbul'la özdeşleştirir. Türk musikisinin her sazının, her makamının bir semtte anlam bulduğu, tamamlandığı sonucuna varırız. Kanlıca'da kemençe, Çamlıca'da gece vakti tambur her telinde vatandan bir yansımayı kulaklara aksettirir. Bir sihirli rüzgâr gibi bu topraklarda eser:

*"Bu yaz kemençeyi bir dinledinse Kanlıca'da,
Baharda bir gece tanburu dinle Çamlıca'da.
Bu sazların duyulur her telinde vatan,
Sihirli rüzgar eser daima bu topraktan."*¹⁶⁸

¹⁶³ ERCÜMENT BERKER, "Musikişinas Şair", *Türk Edebiyatı*, S: 134, Aralık 1984, s.36-37.

¹⁶⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.40.

¹⁶⁵ Şerife Çağın, "Yahya Kemal'in Şiirlerinde Ufuk", *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008, s.316.

¹⁶⁶ İsa Kocakaplan, "Yahya Kemal'in Şiirlerinde Osmanlı Asırları", *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003, s.55

¹⁶⁷ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.40-41.

¹⁶⁸ Beyatlı, *a.g.e.*, s.40-41.

Yahya Kemal'in bu şiirlerinden biri *Kar Mûsikîleri*'dir. Şair, Kar Mûsikîleri şiirini Varşova'dayken yazmıştır. 1957 yılında Varşova'da elçilikle bulunduğu bir akşam, odasında çalışırken yağın karı seyrederek. Orada başladı mı günlerce, aylarca durmadan yağın kar *"bir kuyu manastırda, koro halinde söylenen dualar gibi gamlı bir erganun âhengi insanda ne tesir bırakırsa"*¹⁶⁹ onda da öyle bir tesir bırakır. Yahya Kemal, böyle bir atmosferde, yalnız ve muzdarip gecelerinde Türk musikisi plaklarıyla avunur. Bilhassa Tanburî Cemil Bey'in Hüseyinî Peşrev'ini plakta dinler. Bunu bilen oda hizmetçisi de şaire hüznü zamanlarında bu plağı dinletir.¹⁷⁰ İşte Kar Mûsikîleri böyle bir hüznü ve özlem dolu akşamın ürünüdür. Bu manzumede şair, ruhunun derinliklerinden gelen hüznü, yalnızlığı üstü kapalı da olsa özlemini anlatır. Yaşadığı devirden uzaktadır. Bir kaçış ve sığınak arayışı içindedir:

*"Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu;
Bin yıl sürececek zannedilen kar sesidir bu.*

*Bir erganun âhengi yayılmakta derinden...
Duydumsa da zevk almadım İslâv kederinden.*

*Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûri Cemil Bey alıyır eski plâkta."*¹⁷¹

Bu eski plak onu İstanbul'a götürür. Bütün bir gece Körfez'de dolaşır durur. Ahmet Hamdi Tanpınar, İstanbul ile alaturka musikiyi birleştirmek, yahut bu sıcak ses çağlayanında İstanbul'un payını ayırmak fikrinin Yahya Kemal'den evvel kimsenin aklına gelmediğini söyler.¹⁷² Yahya Kemal, bunu *Kar Mûsikîleri* şiiriyle yapmıştır:

*"Birdenbire mes'ûdum işitmek hevesiyle,
Gönlüm dolu İstanbul'un en özlü sesiyle.*

*Sandım ki uzaklaştı yağın kar ve karanlık,
Uykumda bütün bir gece Körfez'deyim artık!"*¹⁷³

Ona göre musikimizde topyekûn mazi ve ecdadın ruhu vardır. *Itrî* adlı manzûmesinde "Neva-Kâr"ı dinlerken şark ufuklarında gezinir:

*"Çok zaman dinledim Nevâ-Kâr'ı,
Bir terennüm ki hem geniş, hem şûh:
Dağılırken "Nevâ"nın esrârı,
Başlıyor şark ufuklarında vuzûh;
Mest olup sözlerinde her heceden,
Yola düşmüş, birer birer, geceden*

¹⁶⁹ Nihat Sami Banarlı, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul, 1983, s.62.

¹⁷⁰ Banarlı, *a.g.e.*, s.62.

¹⁷¹ Beyatlı, *a.g.e.*, s.46-47.

¹⁷² Ahmet Hamdi Tanpınar, "Yahya Kemal, Şiirleri ve İstanbul", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul, 1998, s.344.

¹⁷³ Beyatlı, s.46-47.

Yürüyor fecre elli milyon rûh.”¹⁷⁴

Itrî manzumesinde, “*Süleymaniye’de Bayram Sabahı*”nda olduğu gibi fecre doğru yürürken arkasında elli milyon ruh vardır. Bütün ruhanîler, Neva-kâr’ın büyüyle bir araya gelirler:

*“Mûsikîsinde bir taraftan dîn,
Bir taraftan bütün hayât akmış;
Her taraftan, Boğaz, o şehriyân,
Mâvi Tunca'yla gür Fırât akmış.
Nice seslerle, gök ve yerlerimiz,
Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz,
Bize benzer o kâinât akmış.”¹⁷⁵*

Beyatlı, *Yol Düşüncesi* manzumesinde de yine musikiye yer verir. *Itrî*’nin “Tekbir”ini ve “Neva-kâr”ı anar:

*“İçimde dalgalı Tekbir’i en güzel dînin;
Zaman zaman da "Nevâ-Kâr'ı" doğsun, Itrî’nin.”¹⁷⁶*

Şiirin sonunda da vatan kavramına yer veren şair, musikiyi,

“Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle”¹⁷⁷

mısrasıyla vatanla birleştirir. Musiki de bir milleti bir arada tutan, ortak bir birikimi yansıtan önemli bir unsur olarak yer alır.

Şair, *Mevsimler* manzumesinde yazın bitişiyle her tarafa bir keder musikisinin hâkim olduğunu söyler. Artık sahillerin her yerinden, derinden bir derbeder musiki duyulur. Ve şair, Nevâ-kâr’ın Boğaz’da yayılarak bu hüznü dağıtmasını ister:

*“Güneş doğmadan mâvileşmiş Boğaz’dan,
Nevâ-Kâr açılsın bütün ses ve sazdan,
Ufuklarda sürsün zafer mûsikîsi.”¹⁷⁸*

Mihriyâr manzumesinde de şair, İstanbul’un endamını eski bir bestekârın bestesine benzettir. Bu, İstanbul ile musikiyi birleştirdiği manzumelerinden biridir. Musiki, güzelliğini İstanbul’dan, onun güzelliğinden alır. Burada şairin bestekârı eski olarak tanıtması da önemlidir. Bu “eski” kelimesiyle şair, Osmanlının parlak günlerinde yaşayan bestecilere vurgu yapar:

*“Her gezmeğe çıkmasıyla her yer
Bir zevkini andırır bahârın.*

¹⁷⁴ Beyatlı, a.g.e, s.18.

¹⁷⁵ Beyatlı, a.g.e, s. 18.

¹⁷⁶ Beyatlı, a.g.e, s.84.

¹⁷⁷ Beyatlı, a.g.e,s.84.

¹⁷⁸ Beyatlı, a.g.e,s.45.

*Endâmını zanneder görenler
Bir bestesi eski bestekârın.”¹⁷⁹*

Üsküdar Vâfında Gazel’de Üsküdar’ın her lâhzası Sûz-i Dilârâ’nın nağmeleri, her saati Beyâtî Araban faslına benzetilir:

*“Her lâhzası bir zemzeme-i Sûz-i Dilârâ
Her saati bir fasl-ı Beyâtî Araban’dır.”¹⁸⁰*

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerin tamamında Yahya Kemal, Türk musıkisini İstanbul’un ayrılmaz bir parçası olarak görür. Bu sebeple İstanbul ve musiki onun şiirlerinde bir terkip, birbirini tamamlayan iki unsur olarak ele alınır.

Yusuf Ahıskalı, musikiye farklı bir yaklaşımla yer verir. *İstanbul’un Destanı* şiirinde bir taraftan geçmişin parlak, güzel ve ihtişamlı günlerini hatırlatır. Bir taraftan da İstanbul’un, asırlarca hırsla istenen bir şehir olarak insanların çirkinliklerine de sahne olduğuna yer verir. Yusuf Ahıskalı, geçmiş günlerdeki güzelliklerin gittiğine, İstanbul’un gitgide yozlaşmasına çok üzülür. Bunu beceriksiz devlet adamlarına bağlar. Viyana kapılarına gidip gerilemenin sebebi, başarısız idarecilerdir. Onları yeşil sineklere benzeterek aşağılar. Klâsik Türk müziğindeki “Uslan ey dil” nakaratlı bir şarkının çağrışımında parlak dönemleri hatırlar:

*“Şiirin görülmez oldu artık İstanbul
Hakkım, imanım gibi örtülüyor
Bir hırslar var ki insanlarda
Sanki dünyayı onlar döndürüyor
Benim için ağladığım kadar
Senin için de ağlıyorum İstanbul
Gençliğin uykusu derin olur
Uslan ey dîl, uslan ey dîl
Şarkılarıyla geçti ömrün
Ve öylece döküldü ki yüzünün sertliği
Asırlardır sürülmekten
Viyana kapılarına gidip gerilemekten”¹⁸¹*

İbrahim Tarık Çakmak’ın *Üçüncü Ahmet Çeşmesi* şiirinde de bu çeşmeden hareketle geçmişteki parlak günlere, Nedim’e ve İtrî’ye yer verilir. Bu tarihi çeşmenin her yerinde Nedim’den, İtrî’den, kültürümüze ait unsurlardan izler vardır. Dini ve milli motiflerin ayrılmazlığından hareketle, şiirin zirve noktalarından olan Nedim ile musikimizin önemli isimlerinden olan İtri, aynı mısralarda anılmıştır. Şair, bu günleri ve isimleri andıktan sonra çeşmenin bugünkü halinin artık o kültürün izlerinden çok uzak olduğunu vurgulayarak bir yozlaşmaya dikkat çeker:

“Nedim’in şiiri gülmüş, bükülmüş her taşında;

¹⁷⁹ Beyatlı, *a.g.e.*, s.71.

¹⁸⁰ Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul, 1993, s.85.

¹⁸¹ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı*, İstanbul, 1953, s.8.

*Itrî'nin besteleri taşsa da olduğundan,
Geçmez bugünkü basit demir korkuluğundan.”¹⁸²*

Musiki, Yahya Kemal'in şiirlerinde yukarıda da vurguladığımız gibi, kültürün önemli bir unsuru ve taşıyıcısı olarak dikkat çeker. Şairin hiçbir şiirinde musiki ve İstanbul'a dair bir yozlaşmadan söz edilmez; parlak günlerin en başarılı bestecileri vasıtasıyla musikinin kültür ve İstanbul için önemine dikkat çekilir. Son iki şiirde ise, İstanbul'daki yozlaşma, musiki üzerinden anlatılır.

4.4.İstanbul ve Mimari

Mimari başlığı altında incelediğimiz şiirler, cami, çeşme gibi tarihi yapılarla ilgili olanlardır. Bu bölümde mimarinin İstanbul ile paralel olarak ele alındığı şiirlere yer verdik. Camiler, Osmanlı mimarisini en güzel yansıtan eserler olarak karşımıza çıkar. Bu şiirlerden biri Selâhattin Batu'nun *Süleymaniye* şiiridir. Şair bu şiirde Süleymaniye'yi heybet ve ihtişamıyla mermerden yontulmuş bir dağa benzetir:

*“Mermerden yontulmuş bir dağa benziyor
Kıt'alar üstünde yükselen bu çatı”¹⁸³*

Süleymaniye, Mimar Sinan'ın göğü aralayan elleri gibidir. Yıldızlara doğru uzanırken sonsuzluğa ulaşmak ister gibidir:

*“Sonsuzluk önünde bir Tanrı gururu
Göğü aralayan Sinan'ın elleri
Yıldızlara doğru, göklere doğru
Taşıyor omzunda kayayı, mermeri.”¹⁸⁴*

İbrahim Minnetoğlu da *Süleymaniye* adlı manzumesinde Mimar Sinan'ın burayı Bâkî'nin şiiriyle, akıncıların nal sesleriyle ve ulu bir ruhla bir arada değerlendirir. Böylece Süleymaniye, sıradan bir mimari yapı olmaktan çıkarak milli bir sembol halini alır:

*“Baki'nin şiirindeki mânâyı almış Sinan
Zafer üstüne zafer getirmiş ülkeler içinden
Akıncı atlarının nal sesi!
Bir ulu ruh içinde şekil bulmuş
Böylece yükselmiş Süleymaniye kubbesi!...”¹⁸⁵*

Rüstem Paşa Camii şiirinde Rüstem Paşa Camii, Türk mimarisi için önemli bir âbide olarak:

“Koştum duâların çiniler ilkbaharına

¹⁸² İbrahim Tarık Çakmak, *Şelâle*, Ankara, 1954, s.20.

¹⁸³ Selâhattin Batu, *Bursa'da Yeşiller*, Ankara, 1949, s.10-11.

¹⁸⁴ Batu, *a.g.e.*, s.10-11.

¹⁸⁵ İbrahim Minnetoğlu, *Ağvan*, İstanbul, 1960, s.79.

Daldım hayâl olup, ta sütunlar diyârına”¹⁸⁶

mısralarıyla değerlendirilir. Mithat Cemal Kuntay’a ait bu dizelerde bu cami, çinileriyle görenlere bir ilkbahar yaşatır.

İbrahim Tarık Çakmak da *Üçüncü Ahmet Çeşmesi* şiirinde bu tarihi çeşmeyi, bir tarih rüyasına dalmış olarak anlatır. Çeşme, çinileriyle üzerinde bir tarihi yaşatmaktadır. Bunun gururu içindedir:

*“Bir tarih uykusunda rüya görürken taşlar
Sanki renkler, şekiller bayram yapıp çoşmakta;
İstanbul çiniler üstünde konuşmakta...”¹⁸⁷*

Mimari başlığı altında ele aldığımız bu dört şiirde Osmanlı mimarisin İstanbul’u güzelleştirip ona anlam kattığına vurgu yapılır. Ayrıca şiirlerde bu önemli mimari yapıların heybetlerine de dikkat çekilir.

4.5.İstanbul Türkçesi

İstanbul Türkçesi, Türkçe’nin en incelmış şeklidir. Bu sebeple bazı şiirlerde İstanbul Türkçesi’nin de öne çıkarılan bir unsur olarak dikkat çektiğini görürüz. Bu bölümde İstanbul Türkçesi üç şiire konu olur. Asaf Halet Çelebi, *İstanbul’unun Dili* şiirinde İstanbul Türkçesi’nin güzelliğinden söz eder. İstanbul’u hanımefendileri, sokak satıcıları ve zanaatkârlarıyla Türkçeyi en güzel kullanan yer olarak nitelendirir. Türkçe, İstanbul’da âhenginin zirvesindedir:

*“annemin dili
babamın dili
istanbul’unun dili
İstanbulumun dili*

*İstanbul’unun efendisi
hanımefendisi
sokaklarımın bekçisi
yoğurtçusu, balıkçısı
can dilimi konuşanım
canım benim”¹⁸⁸*

Şair, İstanbul ile daha da anlam kazanan İstanbul Türkçesi’nin onun kulağında çocukluğundan beri ninnilerle, masallarla ve türkülerle yerleştiğini söyler. En güzel şiirleri İstanbul Türkçesi ile duymuştur:

“ninnilerimi bu dil söyledi

¹⁸⁶ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.56.

¹⁸⁷ İbrahim Tarık Çakmak, *Şelâle*, Ankara, 1954, s.19-20.

¹⁸⁸ Asaf Halet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, İstanbul, 1993, s.85.

*masallarımı bu dil
bu dille duydum türkülerimi
bu dille okudum şairlerimi
“zalim beni söyletme derûnumda neler var”.*¹⁸⁹

Yahya Kemal, *Bir Tepeden* şiirinde sevgiliyle İstanbul'u özdeşleştirir. İstanbul Türkçesi'nin güzelliğini sevgiliye yaklaştırır. Birol Emil, Yahya Kemal'in, “ırkın, tarihin, coğrafyanın ve san'atın ortak malı ve eseri kabul ettiği İstanbul Türkçesini kadın güzelliğinin şartı”¹⁹⁰ saydığını söyler. Şair, bunu yapmakla İstanbul Türkçesi'nin İstanbullu hanımların telaffuzunda güzelliğin şahikasına vardığını¹⁹¹ hatırlatmak ister:

*“Rü'yâ gibi bir akşamı seyretmeğe geldin
Çok benzediğin memleketin her tepesinde.
Baktım: Konuşurken daha bir kerre güzeldin,
İstanbul'u duydum daha bir kerre sesinde.”*¹⁹²

Gökhan Evliyaoğlu da *Emirgân'lı Şiir* manzumesinde Beyatlı da olduğu gibi kadın güzelliği ile Türkçe arasındaki ilişkiye yer verir. O da sevgilisinin güzelliğinin Türkçe ile birleşince daha da anlam kazandığını düşünür. Türkçe sevgilinin dudaklarında çiçek açarak güzelliğini ortaya koyar:

*“Sen yanımdasın, dünya, dünyamızı taklid ediyor,
Bakışlar helâl olmuş gözlerinle arasında
Konuş ki
Dudaklarında çiçek açsın Türkçemin güzelliği.”*¹⁹³

İstanbul Türkçesi, yukarıdaki üç şiirde, hem kültürün taşıyıcısı, hem de kadın güzelliğini tamamlayan bir unsur olarak değerlendirilir.

¹⁸⁹ Çelebi, *a.g.e.*, s.85.

¹⁹⁰ Birol Emil, “Vatanın ve İstanbul'un Sesi: Yahya Kemal Beyatlı”, *Türk Edebiyatı*, S:254, Aralık 1994, s.13.

¹⁹¹ Yaşar Şenler, “Yahya Kemal'in İstanbul Sevgisinde Birleşen Kültürel Değerlerimiz”, 50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı , 30 Ekim- 2Kasım 2008, Üsküp, s.40.

¹⁹² Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.20.

¹⁹³ Gökhan Evliyaoğlu, *Dördüncü Cemre*, İstanbul, 1957, s.40.

5. BAKIŞ AÇISI

Bakış Açısı bölümünde İstanbul'a farklı yaklaşımlara yer veren şiirleri bir araya getirdik. Bu başlığı oluşturmamızdaki amaç, İstanbul'a sevgi, nefret, özlem gibi duygularla; ideolojik, ironik, imgesel yaklaşımlar içinde olan şiirleri tespit etmektir. Buna bağlı olarak, İstanbul'a Sevgiyle Bakış, İstanbul'a Nefretle Bakış, İstanbul'a Özlemle Bakış, İstanbul'a İdeolojik Bakış, İstanbul'a İmgesel Bakış ve İstanbul'a İronik Bakış başlıklarını oluşturduk. Bu başlıklar içinde özellikle İstanbul'a sevgiyle bakış ile ilgili bir hayli şiir tespit ettik. Bu şiirlerde İstanbul'un doğal güzelliği, mevsimler, tarihi güzellikleri gibi birçok yönünü görürüz. Bunlar içinde özellikle mevsimler çok fazla şiire konu olmuştur. Bu şiirlerde İstanbul'un her mevsim ayrı bir güzelliğe sahip olduğuna dikkat çekilir. İstanbul'a Nefretle Bakış başlığı altındaki şiirlerde İstanbul şehrine öfkeyle yaklaşan, onu bu bağlamda değerlendiren şiirlere rastlarız. Bu nefret, şairlerin yalnızlık, yoksulluk, yaşam mücadelesi gibi bireysel sorunlarından kaynaklandığı gibi, yozlaşma, değerlerin kaybedilmesi gibi daha kolektif sorunlardan da kaynaklanmaktadır. İstanbul'a Özlemle Bakış başlığında ise, İstanbul'dan uzaktayken şairlerin buraya duydukları özleme yer verilir. İdeolojik Bakış'ta İstanbul'a milliyetçi ve sosyalist bakışla yaklaşan şairleri ele aldık. Şairlerin İstanbul'a ideolojik bakışlarında övgüyü de öfkeyi de görebiliriz. İronik bakış açısında sosyal bir ironi özellikle dikkat çeker. Şehrin tahrip oluşuna dair olan bu ironik yaklaşım, yozlaşmaya da bir tepkidir. İmgesel bakış açısında ise imgesel açıdan İstanbul'u ele alan şiirlere yer verdik.

5.1. İstanbul'a Sevgiyle Bakış

İstanbul sevgisi, edebiyatın her alanına fazlasıyla konu olmuştur. İstanbul'a yazılan şiirlerin büyük bir kısmında yer yer bu sevginin izlerini görebiliriz. Şiirde de geniş bir yer bulan İstanbul sevgisi, tezimiz kapsamındaki şiirlerde yoğun olarak işlenir. Bu bölümde yer alan doksan iki şiiri kendi içinde tematik bir sıraya koyduk. Buna göre, ele alacağımız şiirlerden ilk altmış iki şiirde İstanbul'un güzelliği birçok yönüyle ele alınır. İstanbul'a duyulan derin sevgiye yer verilir. Daha sonraki altı şiirde ise İstanbul'un güzelliği tarihin parlak günlerine gidilerek, kolektif bir şuurla ele alınır. Sonraki on dokuz şiirde mevsimlerin İstanbul'a kattığı güzellikler ele alınır. Son beş şiirde ise, İstanbul'dan kaçışın mümkün olmadığına dikkat çekilir. Bu beş şiirde şairler İstanbul'a ne kadar kızarlarsa kızsınlar bu şehirden ayrı olmaları mümkün değildir.

İstanbul sevgisi denilince, Yahya Kemal hiç şüphesiz akla gelen ilk isimler arasındadır. Yahya Kemal'in, şiirlerinde İstanbul'u algılayışıyla ilgili çok fazla ve çeşitli düşünce vardır. Ancak hemen herkesin vardığı ortak kanaat, onun şiirlerinde İstanbul'u idealize edilmiş şekliyle ele aldığıdır. Halim Kara'nın ifadesiyle *"İstanbul dünyanın diğer şehirlerinden ayrılır; çünkü o sadece revnaklı değildir. Efsunlu güzellikleri de yaratandır."*¹⁹⁴ Yahya Kemal Paris'te iken Siyasi İlimler Okulu'ndaki derslerini aksatmak pahasına bir yandan şiir çevreleriyle ilişki kurarken

¹⁹⁴ Halim Kara, "Yahya Kemal Beyatlı ve Charles Baudelaire'in Şiirlerinde Kent İmgesi: İstanbul ve Paris", Bir Medeniyeti Yorumlamak Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı (Haz.Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul, s.385.

bir yandan da Türklüğü ve Türk tarihini inceler.¹⁹⁵ Bu incelemeleri onu kendi kültürüne daha da yaklaştırır. İstanbul sevgisi bu yüzden onda idealize olmuş ve kudsiyet kazanmıştır. Beşir Ayvazoğlu, Baudelaire'in Paris'inin «rezil», Yahya Kemal'in İstanbul'unun «aziz»¹⁹⁶ olduğunu söyler. O, İstanbul sevgisini anlattığı şiirlerinde İstanbul'u yalnız başına ele almaz. İstanbul'u bir kültür ve medeniyet şehri olarak işler. Anlattığı İstanbul, imparatorluk şehridir ve İstanbul ufkunda bütün bir vatanı görür. Fethin parlak dönemlerini hatırlar. İstanbul bu şekilde gerçek manasını bularak «aziz»leşir.

Şairin, Bedri Tahir Şaman'a ithaf ettiği *Bedri'ye Mısralar* manzumesi onun İstanbul sevgisini en yoğun anlattığı şiirlerdendir. İstanbul, onun hiçbir yere değişmeyeceği, her ayrılığın ardından dönüp gelmek istediği yerdir. Hatta şair, âhiretten bir daha dünyaya gelmek imkânı olsa yine İstanbul'a dönüp burada yaşamayı arzular:

“Gelmek’çün ikinci bir hayâta,
Bir gün dönüş olsa âhiretten;
Her rûh açılıp da kâinâta,
Keyfince semâda bulsa mesken;
Tâlih bana dönse, nâzikâne;
Bir yıldızı verse mâlikâne;
Bîgâne kalır o iltifâta,
İstanbul’a dönmek isterim ben.”¹⁹⁷

İstanbul manzarasında bütün imparatorluğu görür. Bu bakışı, “*tarihî ve coğrafi adeseleri kullanarak gerçekleştirir. Mısralarında baktığı yer, Boğaziçi’dir. Ancak gördüğü, engin bir vatan ufkudur.*”¹⁹⁸

“Bin bir tepe yükselen Boğaz’dan
Baktıkça vatan görünsün engin;”¹⁹⁹

Siste Söyleniş şiirinde de şair yine İstanbul sevgisini öne çıkarır. Şiir, Fikret’in “Sis” şiirine naziredir. Beyatlı, Fikret’i “bir devri lanetiyle boğan şair” olarak tanımlar. Şiir, İstanbul’un bir anda bir sis perdesiyle kapanmasıyla başlar:

“Birden kapandı birbiri ardınca perdeler...
Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye neredeler?”²⁰⁰

Şair, İstanbul’u İsviçre’ye benzetirken, bir taraftan da bu benzetmeyi yaparak İstanbul’a karşı büyük bir hata işlemiş gibi bir endişe içinde kalır:

¹⁹⁵ Adile Ayda, “Yahya Kemal’de İstanbul Sevgisi”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III*, (Haz. Nermin Suner Pekin- Muhtar Tevfikoğlu), İstanbul, 1988, s.47.

¹⁹⁶ Beşir Ayvazoğlu, “Şiir ve Şehir”, *Zaman Gazetesi*, 6 Temmuz 2007

¹⁹⁷ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.65.

¹⁹⁸ Yaşar Şenler, *Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal*, İstanbul, 1997, s. 179.

¹⁹⁹ Beyatlı, *a.g.e.*, s.65.

²⁰⁰ Beyatlı, *a.g.e.*, s.26-27.

*“Benzetmek olmasın sana dünyâda bir yeri;
Eylül sonunda böyledir İsviçre gölleri.”²⁰¹*

Beyatlı’ya benzer bir yaklaşımla Fuat Şükrü Dilbilen de Kadıköy ve Kalamış’ı güzellik ve modernlikleriyle Avrupa şehirlerindeki manzaraları hatırlattığına değinir. Dilbilen, *İstanbul Kıyıları* şirinde, İstanbul’un her yerinin ayrı bir güzellikte olduğunu düşünür ve buralardan övgüyle söz eder. Haydarpaşa, heybetli görünümüyle dikkat çeker. Salacak ve Moda cenneti andırır. Adalar, Marmara’nın güzelliğinin en fazla hissedildiği yerlerdendir. İstanbul’u güzellikleriyle Nise benzetir:

*“Kadıköy, çifte Mühürdar, Kalamış
Güzelim Marmara’ya bir korniş
Bu ılık ülke Nise çok benzer
Açılır Avrupaya pencereler.”²⁰²*

Bir Başka Tepeden şiiri de Yahya Kemal’in İstanbul sevgisini en iyi yansıtan şiirlerinden biridir. İstanbul, efsunlu güzellikler yaratan büyümlü bir şehirdir. Baudelaire Paris Sıkıntısı’nda bu şehre “Ey Rezil başkent, severim seni!”²⁰³ diye hitap eder. Yahya Kemal ise «aziz» olarak nitelendirdiği İstanbul’u ömrü oldukça gönül tahtında ağırlamayı ister. Bir semtinde bile hakkıyla yaşamak bir ömre bedeldir. Nermin Suner Pekin’in tespitiyle “O, İstanbul’u bütün Türkiye’nin bir muhasalası olduğu, Türk vatanını kendi güzelliğinde hülâsa eden emsalsiz bir mimâri ile vücuda geldiği için sever.”²⁰⁴:

*“Sana dün bir tepeden baktım azîz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sâde bir semtini sevmek bile bir ömre değer”²⁰⁵*

İstanbul, birçok ışıltılı şehri geride bırakacak efsunlu güzelliklere sahiptir. Şair, İstanbul’da yaşamayı “hoş ve uzun bir rüya” olarak tanımlar. Bu rüya, şairin hayatına anlam katan bir rüyadır. İstanbul sevgisi onda hayatın anlamına dönüşmüştür:

*“Nice revnaklı şehirler görünür dünyâda,
Lâkin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rü’yâda
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.”²⁰⁶*

²⁰¹ Beyatlı, a.g.e, s.26-27.

²⁰² Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.17-18.

²⁰³ Charles Baudelaire, *Paris Sıkıntısı*, (Çev. Erdoğan Alkan), İstanbul, 2002, s.152.

²⁰⁴ Nermin Suner Pekin, “Yahya Kemal ve İstanbul”, *Türk Edebiyatı*, S:115, Mayıs 1983, s.32.

²⁰⁵ Beyatlı, a.g.e, s.21.

²⁰⁶ Beyatlı, a.g.e, s.21.

Şairin *Ric'at* şiirinde de yoğun bir İstanbul sevgisi dikkat çeker. Şairin İstanbul'da geçirdiği zamanlar büyük hazlarla doludur. Bu şiirde de yine bir önceki şiirde olduğu gibi "Aziz İstanbul" vurgusu dikkat çeker:

*"Yine sevdâya kanatlansam azîz İstanbul!
Sende birçok geceler geçse tükenmez hazla...
Kapasam böylece ömrün bu güzel yaprağını." 207*

Mehmet Necati, *Ankara İstanbul Yolculuğu* şiirinde Ankara'dan İstanbul'a trenle yolculuğu sırasındaki gözlemlerine yer verir. İstanbul'a varınca yaşadığı mutluluğu dizelerine yansıtır. Marmara'yı uzaktan görmek bile onu mutlu eder. Tren istasyona vardığında ise içini tarifsiz bir mutluluk kaplar. İstanbul'a duyduğu sevgiyi bir kez daha fark eder:

*"Nihayet Marmaranın mavi suları bize,
Bizim sevinçle çarpan o temiz kalbimize
Yeni yeni darbeler veriyor içten içe
Ve biz yaklaşıyoruz dağ orman geçe geçe.
İki kıta ucunda füsunlu İstanbul'a
Alıyoruz hür hava göğsümüz dola dola.
Görünüyor karşıda her taraf cennet gibi
Sonsuz mavi denizle yüksek çamların dibi.
Haydarpaşa garında trenimiz duruyor;
Trenin düdüğüyle kalplerimiz vuruyor!
Gözlerimiz görünce cennet yurdunu bir an
Sanki bizim oluyor şu koca varlık, cihan!" 208*

İstanbul'a büyük bir hayranlık duyan Sadiye Kuna, *Uzaklardan: İstanbul* şiirinde İstanbul'un şifasız dertlere şifa olacağını düşünür. Şehrin güzelliği onu sarhoş eder. İstanbul, şairin içindeki bütün kederleri sihirli bir nefesle silip atar:

*"Söyle ah sen ey güzel şehirler melikesi!...
Saklı mıdır koynunda şifasızların sesi
Bir rikkatle inliyor sahilinin bestesi
Rüzgârında eserken yorgunların nefesi
Yok eğer coşmuş ise erenlerin neş'esi
Hayır fakat ben nereden duyuyorum bu sesi" 209*

İstanbul'un güzelliği aşka ilham veren cinstendir. Burada sema ve yıldızlar başkadır. Akşamlar gamlıdır bu şehirde ve şehrin sisli güzelliği büyüleyicidir. Bu büyüleyicilik, şairi sarhoş eder:

"Semaların başka mı; yıldızların başka mı?"

²⁰⁷ Beyatlı, a.g.e, s.152-153.

²⁰⁸ Mehmet Necati Ayaşlı (Öngay), *Dağınık Deyişler*, İstanbul, 1933, s.49-50.

²⁰⁹ Sadiye Kuna, *Her Telden Çaldı Gönlüm*, İzmir, 1937, s.10.

*İstanbul güzelliğın ilhama mı aşka mı?
Varsa bilmem ki: Neden akşamların gamı,
Bu sisli güzelliğın içlilerin ilhamı...
Sarhoşum bilmem neden, sarhoşum bilmem neden”²¹⁰*

Yahya Saim Ozanoğlu da *Hasbihal* şiirinde pek çok yer dolaştığını, ama onun için vazgeçilmez olanın İstanbul olduğunu fark ettiğini söyler. İstanbul bütün güzelliğiyle şairi daima kendine çeker:

*“İstanbulda doğmuşum, Mercan mahallesinde,
Nasıl bir kuş öterse minicik kafesinde
Hâlâ gönül çırpınıp dolaşmak hevesinde
Vatanın nihayetsiz ufuklarında hâlâ...
Halbuki İstanbul’da dem sürdüm nice sene,
Okudum hizmet ettim, yanında: kardeş, anne.”²¹¹*

Edip Ayel, *Akuarel* adlı şiirinde Bebek, Göksu, Kanlıca, Çamlıca, Emirgân, Beykoz gibi yerleri inşirah veren, huzuru arttıran yerler olarak görür. Bebek, Göksu, Kanlıca, Küçükusu, Çubuklu, Çamlıca, Tarabya, Beykoz’a panoramik olarak bakan şair bütün güzellikleri âhenk içinde ve birbiriyle uyumlu olarak görür:

*“Bebek’le Göksu, Kanlıca
Sulardan eyliyor rica
Nâleler;
Minareler misal-i naz
Olur Boğaz’da bembeyaz
Lâleler!*

*Emirgân’ın çınar dibi
Olur kavuşma cânibi
Güz ve yaz;
O şen saray Küçükusu’ya
Ve ince saz Çubuklu’ya
İmtiyaz.”²¹²*

A. Tuncay, *İstanbul* şiirinde İstanbul’un gurub vaktindeki güzelliğine dikkat çeker. İstanbul günün her vaktinde olduğu gibi gurub vaktinde de ayrı bir güzelliğe sahiptir. Bu güzellik, şairi büyüler. İstanbul, her tepeden ayrı bir güzellikte görünür:

*“Gurub vakti şehri başka cennet sanırsın
Güzel İstanbul seni minarelerinden tanırım
Tepelerin kıskanır seni, güzelliklerini saklar
Marmara her an seni hasretle kucaklar.”²¹³*

²¹⁰ Kuna, a.g.e, İzmir, 1937, s.10.

²¹¹ Yahya Saim Ozanoğlu, *Bugünün Destanı*, İstanbul, 1939, s.4-5.

²¹² Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.32.

İstanbul'un güzelliğini kimseyle paylaşmak istemeyen şair, İstanbul'un yabancıların en ufak bir yakınlığına bile tahammül edemediğini vurgular. Şair, biraz bencilce davranarak, İstanbul'un kendinden olmayanı barındırmayacağını söyler:

*“Kırı zümrütten, gurubu yakuttan bir yol bul
Bu şehir muhayyeldir, sen hakikatsin İstanbul
Yabancı okşayıştan memnun olmaz yaprağın
Kendinden olmayanı beslemeyecek toprağın”²¹⁴*

Mustafa Sevinçli,

*“Şu İstanbul, acun yüzünde birdir;
Yurdumuzda en güzel bir şehirdir.”²¹⁵*

dizeleriyle başlayan *İstanbul* şiirinde İstanbul'a duyduğu sevgiye yer verir. İstanbul'un dünya üzerinde eşi benzeri bulunmaz bir güzelliğe sahip olduğunu söyler. İstanbul, güzelliğiyle gönülleri fethetmiştir ve sevgisi gönüllerde varlığını sürdürür:

*“Görünüşü gönülleri açıyor;
Çevresine güzellikler saçıyor
Geniş bulvarlar, binalar, saraylar;
İstanbul şehrinin çok değeri var:
İki büyük köprü Haliç üstünde,
Saray burunu Boğaz'ın göğsünde
Orada Atatürk'ün anıtı var:
Onun sevgisi gönüllerde yaşar.”²¹⁶*

Muzaffer Tayyip Uslu, *İstanbul* şiirinde İstanbul sevgisini, basit bir üslup ve ifadeyle, tahkiyeli bir anlatımla ele alır. Şiirde İstanbul özlemi de hissedilir. Şair, İstanbul'a duyduğu özlemle orada olmayı arzular:

*“Adamın birine sormuşlar,
Paran olsa ne yapardın
Demiş ki:
“Birer kürk manto alırdım
“Bütün güzel kadınlara
Bana da deseler
Ya sen ne yapardın
“Vapura atlayıp
“Doğru İstanbul'a giderdim
“Ah benim güzel İstanbulum”²¹⁷*

²¹³ A. Tuncay, *Yeşil Çamlıca ve Bazı Görüşlerim*, İstanbul, 1943, s.16.

²¹⁴ A. Tuncay, *a.g.e.*, s.16.

²¹⁵ Mustafa Sevinçli, *Gönül Duygusu*, İzmir, 1943, s.14-15.

²¹⁶ Sevinçli, *a.g.e.*, s. 14-15.

²¹⁷ Muzaffer Tayyip Uslu, *Şimdilik*, Zonguldak, 1945, s.22.

Adnan Bulak'ın *Dört Şehir* şiirinde yine İstanbul'a tutkuyla bağlılık dile getirilir. Şairin her şeyi İstanbul olmuştur. Hayatındaki bütün boşlukları İstanbul doldurur. İstanbul'u dost olarak görür. Sahip olduğu hiçbir şey yoktur. Ancak İstanbul, onun sahip olamadığı her şeyin yerini doldurur. Şaire sahip olamadıklarının eksikliğini hissettirmez:

*“Sen İstanbulu bilmezsin
Ama dost nedir bilirsin
Sen Boğazı görmedin
Ama sevgilinin mavi gözlerine
Doyamıyorsun.
Sende ana, sende sıla, sende para
Bende İstanbul.”²¹⁸*

Uzaktaki İstanbul şiirinde İstanbul'un panoramik görüntüsünün büyüleyiciliğine dikkat çekilir. Selâhattin Batu'ya ait şiirde İstanbul, bu görüntüsüyle insanı derinden etkiler. Çam kokuları ve denizin parlaklığı bu güzelliği tamamlayan unsurlardır:

*“Bir gemi durmuş göklerin açığında
Çamlıca bir ada ay ışığında
Suda damla damla erimede Burgaz
Uzakta İstanbul, kubbeleri beyaz
Rüyasına girmiş uyuklayan Haliç'in.”²¹⁹*

Güzel İstanbul'dan İlhamlar şiirinde Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, İstanbul'a duyduğu hayranlığı basit bir tarzda anlatır. Şair, gidip gördüğü İstanbul'un güzelliği karşısında büyülenir ve bunu mısralarına yansıtır:

*“İsmi duymuştum küçükliğimde
Cennetten kopmuş bir köşe İstanbul
İlk işim görmekti büyüdüğümde
Vakit geçirmedim boşa İstanbul”²²⁰*

Hemen hemen bütün şiirlerinde İstanbul'dan övgüyle söz eden Selâhattin Savcı, *İstanbul* şiirinde İstanbul'un güzelliğine vurgu yapar. Şair, İstanbul'un güzelliğinin dünyada bir eşi olmadığını vurgular. İstanbul'u beldelerin en güzeli olarak nitelendirir. İstanbul'un manevi dokusundan söz eder. Bu şehirle bütünleşmiş Ayasofya, Sultanahmet gibi camileri över. Boğaz'ı, Üsküdar'ı ve İstanbul'un övülmeye değer diğer semtlerini övgüyle anlatır:

²¹⁸ Adnan Bulak, *Bizim Şarkılar*, Ankara, 1948, s.33.

²¹⁹ Salâhattin Batu, *Bursa'da Yeşiller*, Ankara, 1949, s.14-15.

²²⁰ Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, *Güzel İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1950, s.1-3.

*“Yer yüzünün tek cenneti bu bölge,
Hep güzeller kalır yanında gölge...”*

*İstanbul'dur beldelerin güneşi,
Cihanda yok İstanbul'un bir eşi...
Bin bir türlü sihirle dolu taşkın,
İstanbul'u ilk gören olur şaşkın...
Sularına doyulmaz baka baka;
Güzelliği kül etmiş yaka yaka...
Buradan uçtu Batı'ya medeniyet,
Medeniyet ki yıkar bedeviyet...”²²¹*

Caddeler Boyunca İstanbul şiirinde Feyzi Halıcı, sevgilisiyle beraber İstanbul'a doğru bir tren yolculuğu yapmaktadır. Bu yolculuk esnasındaki gözlemlerine yer verir. İstanbul onun için taptaze bir ufuktur. Ve mısralarında geleceğe dair ümitleri olduğu hissedilir. “Beyaz bulutlar”, “mavi pusulalar” ve “taptaze ufuk” benzetmeleri şairin iyimser ruh halini yansıtır:

*“Şu yürüyen dağlara bak sevdiğim,
Beyaz bulutları avcuna doldur!
Mavi mavi gülümsüyor puslalar,
Duymak, aşkı bu en güzel zamanda,
Avuç içi kadar kompartmanda
Nedendir, gözlerin öyle pul puldur?
Taptaze ufkumuz İstanbul'dur...”²²²*

Güzel Şehirde Akşam adlı şiirinde,

*“Gurubu seyrettim
Bu gün akşam uzaktan”²²³*

dizeleriyle İstanbul'daki günbatımının güzelliğini anlatmaya hazırlanan Ayten H. Eti bu günbatımının şehrin eşsiz güzelliğini ortaya çıkardığını söyler. İstanbul, günbatımında çok güzeldir. Dizelere İstanbul'un silueti yansır. Şiirin tamamına yer yer karamsar bir hava hâkim olsa da şair, İstanbul'un güneşin batışı esnasındaki güzelliğini öne çıkarır:

*Güneş İstanbulun koynuna girmişti
Sarayburnundan
Gençlik emellerinin renklerine bürünmüş
Sisli gündüze veda ediyordu
Semadan.”²²⁴*

²²¹ Salâhattin Savcı, *SAVCI'nın Sazından*, İstanbul, 1951, s.24.

²²² Feyzi Halıcı, *İstanbul Caddesi*, İstanbul, 1957, s.69.

²²³ Ayten H. Eti, *Kaya Bülbülü*, İstanbul, 1959, s.17.

²²⁴ Eti, a.g.e, s.17.

Kaside tarzında yazılmış Osman Attilâ'nın *Bu Şehr-i Sitanbul'dur* şiirinde İstanbul'a bir bütün olarak bakılır ve güzelliklerine vurgu yapılır. İstanbul farklı yönleriyle, özellikle de iki yönüyle dikkat çeker. Bunlardan bir tanesi İstanbul'un doğulu; diğeri de batılı yönüdür. Bu, çeşitli sembollerle anlatılır: lavanta, tarçın gibi kokular İstanbul'la bütünleşmiş gibidir. Ayrıca İstanbul'un an'aneye bağlı yönüne yüzeysel olarak da değinilir ve bunun için geleneksel çizgiye bağlı ifadeler kullanılır. Şiirin adı da klasik şairlerimizden Nedim'in İstanbul için yazdığı kasideyi çağrıştıracak biçimde seçilmiştir:

*“Alabildiğine değişik, hırçın;
Alabildiğine güvenli, sessiz,
Bir taraf lavanta, bir taraf tarçın
Bir taraf mahşerdir, bir yan nefessiz.*

*Yaşamak kaderi tek mil düşünce
Bellolur toprakla su öpüşünce.*

*«Nuruosmaniye» bir serin kapı
Güzeldir, tahtadan, mermerden yapı.
Gece başka, gündüz başkadır niyet
Ben bende değilim, bu nasıl hâlet;
Tırmandığım yokuş, indiğim yoldur.”²²⁵*

Rüksan Türkân Ünlü *Bir Damla İstanbul* şiirinde İstanbul'un kendisine ümit aşıladığını vurgular. İstanbul bir damlayla ve mavi bir ışıkla şairin yüreğine iner ve onun yaşama sevincini arttırır:

*“Yaprakları aralıyorum
Bir mavi ışık sızıyor aradan
Bir damla ümit düşüyor yüreğime
İstanbul'dan.
İstanbul yüreğime iniyor
Ellerimi uzatıyorum yemyeşil
Dallardan.”²²⁶*

Selâhattin Savcı İstanbul'u ebedi bir sevgili olarak nitelendirir. Şair, *Tarihimizin Ebedî Sevgilisi* adlı şiirinde İstanbul'u katre katre ıtır saçan bir güle benzeter. İstanbul sevgisi âhenkli ve huzur veren bir beste gibi insanı hayal âlemine sürükler:

*“Sensiz ne günümüz vardır güzelim?
Sensiz cihan bize dardır güzelim.
Canım, ciğerim, meleşim, tek şuhum,
Katre katre ıtır saçan gül ruhum.
Her dalının dokunsak neresine,*

²²⁵ Osman Attilâ, *Baştanbaşa*, Ankara, 1959, s.61-62.

²²⁶ Rüksan Türkân Ünlü, *Cennet Bahçesi*, yayınevi ve tarih yok, s.62.

Bayılırız cananın hoş sesine.”²²⁷

Selâhattin Savcı, *İstanbul’da Zaman* şiirinde İstanbul’un, günün her vaktinde farklı bir güzelliğe sahip olduğunu söyler. İkindileri, sedefle zebercet rengini alır. Akşamları zümrüt, yakut kıvılcımları içindedir. Geceleri uyuklarken İstanbul sevgisi şairi coşturur:

*“İkindilerin sedefle zeberced,
Martıların sanki okuyor ebced.
Akşamların zümrüd, yakut, kıvılcım,
Sana göz koyandan alınır huncım...”²²⁸*

Akşamları, İstanbul’un güzelliği çok daha farklıdır. Akşam vakti buranın ışıkları nehre dönüşür. Uzaklardaki hasret duygusu dalgalanır. Bu vakitte İstanbul’un güzelliği bir hüznün atmosferi içinde kendini gösterir:

*“Akşamları pek değişir bu şehir,
Işıkları sanki olur bir nehir.
Uzaklarda hasret çeker ıssızlar,
Kıskanırlar, nurlar saçar yıldızlar.”²²⁹*

Tevfik Tanyolaç, *Rüzgârın Arkasından* şiirinde İstanbul’u bir renk cümbüşü içinde anlatır. Akşam, her rengi beraberinde getirerek İstanbul’u ışığa boğar. Ağaçların güneşin kızılığıyla yanıyor gibi görünmesi de gün batımı tasvirine güzellik katar:

*“Akşam: İstanbul’umu öpen bir gül dudaktı,
Her ağaç bir meş’ale, bunları hasret yaktı.
Sırma perçemler uçar, dalgalanır havada;
Bir renk cümbüşü akar, erir yakut sularda.”²³⁰*

İstanbul Üstüne-İstanbul Sevdası şiirine ait,

*“Gün ışığı vurulmuş, hayran sularına;
Ne zaman baksam aydınlık,
Ne zaman baksam mavi”²³¹*

dizelerinde İstanbul, parlaklığı ve aydınlığıyla anlatılır. İbrahim Minnetoğlu, göklerinde kanayan ak güvercinleriyle İstanbul’a derin bir sevgi duyar. İstanbul ona her zaman mavi ve aydınlık yüzünü gösterir. Bu, yaşama sevincini yansıtır. İstanbul’da yaşayacağı bir gün, bin yıla eşittir:

²²⁷ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.95.

²²⁸ Savcı, *a.g.e*, s.92-93.

²²⁹ Savcı, *a.g.e*, s.92-93.

²³⁰ Tevfik Tanyolaç, *Gönül Bahçelerinden*, Ankara, 1953, s.36-37.

²³¹ İbrahim Minnetoğlu, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953, s.58.

*Sende yaşanan bir gün
Bin yıllık hayat.
Fakircene de olsa
Gerçek saltanat.*”²³²

Minnetoğlu, *İstanbul Üstüne-İstanbul Gravürleri* şiirinde İstanbul sevgisine yer verir. Şiirin sonunda İstanbul’un her yerinin ayrı bir özelliği olduğunu vurgulayan şair, İstanbul’da yaşamının da ölmenin de güzel olduğunu söyler:

*“İstanbul, İstanbul olsun her yer
Su, ışık, kubbe, fener,
Yaşamak da ölmek de güzel,
İstanbul’da olsun yeter!... ”*²³³

Selâhattin Savcı’nın *İstanbul* şiirinde yine yoğun bir İstanbul sevgisi dikkat çeker. Şair, İstanbul’u asırlar boyu ismi dilden dile dolaşan ulaşılmaz bir belde olarak anlatır:

*“İstanbul’un adı: tarihte, dilde;
Güller, menekşeler baygın bu ilde.”*²³⁴

İstanbul’u güzelliğiyle öne çıkaran aşağıdaki dizelerde de geçmişin parlak günleri hatırlanır:

*“Ey İstanbul, beldeler beldesi güzel şehir,
İran Şahı Hüsvrev’ler yoluna canlar dökmüş,
Dizine Halifeler kapanmış, kanlar dökmüş.”*²³⁵

dizelerinde büyük bir övgüyle anlatılan İstanbul, bütün beldeler içinde en güzeli olarak övülür. İbrahim Tarık Çakmak’a ait *İstanbul* adlı bu şiirin tamamında İstanbul’un daha önce birçok millet tarafından kuşatıldığı fakat hiçbir tarafından alınamadığı anlatılır. Fatih Sultan Mehmet Han, iradesiyle burayı zapt etmiş ve azmiyle büyük bir başarıya imza atmıştır. Bütün kaleler ve surlar sultanın önünde eğilmiş, ona ram olmuşlardır. Araplar yedi yıl uğraşmış, İstanbul’u alamamışlardır. Şiirin devamında İstanbul’u surların ortasında yanan bir güle benzeten şair, İstanbul’u, insanı farklı âlemlere götüren bir hayal kâşanesi olduğunu söyler. Tarihin yapraklarından sızan alevlerle yanan İstanbul, böylece esrarengiz bir güzelliğe bürünür. Şiirin aşağıdaki bölümünde ise İstanbul, dilber bir prensese benzetilir. Marmara ve Haliç de bu güzelliğe güzellik katar:

*“Bir prensessin ki sen güzel, dilber İstanbul,
Marmara, Haliç tutmuş mavi eteklerinden;
Başına çelenk takmış gökler çiçeklerinden.”*²³⁶

²³² Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.58.

²³³ Minnetoğlu, *a.g.e.*, s.61-62.

²³⁴ Selâhattin Savcı, *İstanbul’dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s. 91.

²³⁵ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.56-59.

²³⁶ Çakmak, *a.g.e.*, s.56-59.

Baki Süha Ediboğlu, *İstanbul'u Dün Dolaştım* şiirinde dolaştığı İstanbul'u kendi gözlemlediği güzellikleriyle anlatır. Şiirde, İstanbul'un sularının güzelliğine de vurgu vardır:

*“İstanbulu dün dolaştım
Sularından tas tas içtim
Emirgân, Sarıyer, Kandilli
Ordan Üsküdarı geçtim.”*²³⁷

Suat Taşer de *İstanbul'a Bak* adını verdiği şiirinde İstanbul'un kalabalığında şehrin güzelliğini daha çok hisseder. İstanbul her cephesiyle güzeldir. Minareleri, şuhluğu çağrıştıran lâvanta kokulu rüzgârı, işveli sokak kadınları, bıçkın delikanlıları, tramvayları, kayıkçıları, Köprü'den gelip geçen insanları hâsılı renkli kalabalığıyla İstanbul'un insana yaşama sevinci aşıl原因 çok yönlü bir güzelliği vardır:

*“Amanın İstanbul'a bak
Mavisi başka yeşili başka alı başka
Ya minareleri
Ya kumruları
Ya şu lâvanta kokulu rüzgârı
Hey anam
Kadına bak
Söyle be birader
Pişmanlığa değer mi yaşamak
Şu gözlere bak fıkır fıkır
İnsanın aklını başından alır.”*²³⁸

Nurettin Nart:

*“Altın sütunlar üzerinde,
Bir gelin köşkte,
Batan güneşin silueti
Denizde kırmızı, mavi.”*²³⁹

dizelerinin yer aldığı *İstanbul* şiirinde İstanbul'u, köşk içinde bir geline benzeter. Güneşin batışı İstanbul'u büyüleyici ve eşsiz bir güzelliğe bürür. Güneşin batışı esnasında denizde oluşan renkli tablo bu güzelliği artırır.

Akdora, *İstanbul'u Seviyordu* şiirinde ise İstanbul'u anlatırken renkleri kullanır. Mehtap; sarı, turuncu, erguvan renkleriyle bir âhenk oluşturur. Şair, renk unsurlarını sıkça kullanarak İstanbul'u ışık huzmeleriyle anlatır. Yine renk unsurlarını ön planda tutarak farklı bir anlatımla İstanbul'u aktarır:

²³⁷ Baki Süha Ediboğlu, *İşaret*, İstanbul, 1953, s.3.

²³⁸ Suat Taşer, *Haraç Mezat*, İstanbul, 1954, s.25-26.

²³⁹ Nurettin Nart, *Gurubdaki Kartvizit*, Konya, 1954, s.8.

*“İstanbul’u seviyordu.
 Bir eli Ayasofya’da, ötekiyle ayı itti.
 Gözlerini aradı yeşilde:
 Yedi tepe— köşe bucak...
 Yıldız topladı minarelerden;
 Biri olmuş, gerisi ham...
 Hamları denize attı,
 Olmuşu Ay’a sattı.
 Ham yıldızlar derin suda,
 Bir açıldı, bir çoğaldı;
 At oltanı yıldız avla!
 Gece senin!... Altın topla!
 İstanbul’u seviyordu.”²⁴⁰*

İskender Fikret Akdora’nın *Çarşamba* isimli kısa şiirinde İstanbul’un yalnızca ismi geçer:

*“Günleri sevmemek olmaz
 Pazartesi ben doğmuşum
 Salı İstanbul’u almış Fatih
 En güzel gün Çarşamba
 Sevdığım kız gelecek.”²⁴¹*

Mehmet Salihoğlu ise *Dünya Cenneti* adlı Yahya Kemâl’e ithaf ettiği aşağıdaki şiirinde İstanbul’a olan tutkulu sevgisini Yahya Kemâl tarzında bir anlatımla ele alır. İstanbul’u çok güzel bir kadına benzeter. İstanbul’un güzelliklerini gezip görmeye insan ömrünün yetmeyeceğini düşünür. Gözleri de gönlü de İstanbul sevgisine dar gelen şair, dilinin kudretinin bu şehrin güzelliğini anlatmaya yetmediğini söyler:

*“Sen deniz güzeli,
 Yedi Tepe’ye çalımlı çalımlı kurulmuş
 Sen delişmen günlerimin bahar-eli
 Bir varmış, bir yokmuş.*

*Ne gözlerime sığdırabildim seni,
 Ne gönlüme.
 Bir de anlatmaya kalkar güzelliğini,
 Şaşarım dilime.”²⁴²*

İstanbul Şehrine Methiye şiirinde,

*“Her şehir güzeldir
 Her şehirde insanlar yaşar
 Malatya güzeldir*

²⁴⁰ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s. 22.

²⁴¹ Akdora, *Deli Dünya*, İstanbul, 1956, s.29.

²⁴² Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.13.

*Adana, Mersin güzeldir
Erzurum güzeldir.
Ankara daha güzeldir,
İstanbul çok daha güzeldir;
İstanbul'da çok daha insan yaşar.*²⁴³

dizelerinden de anlaşılacağı üzere basit bir anlatım vardır. Turhan Doyran, İstanbul'un güzel bir şehir olduğunu vurgular.

Arif Damar da *Ayrı* şiirinde İstanbul sevgisine yer verir. İstanbul'da dünyaya gelmemiştir; ancak buraya büyük bir sevgi duyar. Bu sevgi, ona göre, tarifi mümkün olmayan bir sevgidir. İstanbul ile hiçbir organik bağı olmadan O'na karşı hissettiği içten bir sevgidir:

*“Ara sıra dalarım, insan hali
Düşünürüm, hey İstanbul,
Ne toprağında dünyaya geldim
Ne bir dikili ağacım var üzerinde,
Gençliğin, direnmenin yanı sıra
Uyanan bir sevgidir,
Bir şeylere değişmem.
Ne aşka benzer,
Ne kedere.”*²⁴⁴

Yusuf Ahıskalı, *Hapishanelerin destan*ın şiirinde İstanbul'u bir hayal şehir olarak görür. Hapishanedeyken yazdığı şiirinde İstanbul sevgisi ve özlemi bir aradadır:

*“Bir rüzgâr gibi çekerim içime
Bir hayal şehri ki...
Cenneti olsa dünyanın
Cenneti sevmiyorum ki
Hûriler dolu olsa da içi...”*²⁴⁵

Dinçer Sümer de *İstanbul* şiirinde İstanbul sevgisine yer verir. Kendini her yönüyle bu şehre ait hisseder. Havasıyla suyuyla bu şehir onundur. O da bu şehirde yaşayan insanlardan biridir ve bir aidiyet ihtiyacı içindedir:

*“Oysa taşına toprağına kul olacağım
Ben de bu sokakların insanıyım
Havasıyla suyuyla bu şehir benim
Şu çitkırıldım kız şu sisli sabah şu ıstık
Gözlerimin*

²⁴³ Turhan Doyran, *Şiirler*, Ankara, 1955, s.1.

²⁴⁴ Arif Damar, *Günden Güne*, İstanbul, 1956, s.22.

²⁴⁵ Yusuf Ahıskalı, *Harp Sonrası –Hapishanelerin Destanı-*, İstanbul, 1957, s. 15.

*Ben içinizden bir kişi
Cümlemenizi selâmlarım.*”²⁴⁶

Metin Eloğlu, İstanbul tutkusunu vurguladığı *Sultan Palamut* şiirinde İstanbul’dan ayrı yaşayamayacağına değinir. İstanbul, onun için vazgeçilmezdir. Bu yüzden onu İstanbul’dan ayıran her şeye öfkeli:

*“Yahu ben İstanbul’suz edecek adam mıydım
O kerhaneci yere uğranır mıydı hiç
Bak tosun rengim ne boy yedi
Ha?”*²⁴⁷

İmbat şiirinde Feyzi Halıcı İstanbul’da bulunduğu dönemlerde Beyazıt’ta, Boğaz’da gezdiği günleri hatırlar ve bu günleri özlemle anar. “*Yenilikçi bir örgü içinde her zaman taze ve canlı duyguları dile getiren*”²⁴⁸ Halıcı, İstanbul’u da bu duygularla anlatır:

*“Bulunduğum yıllar İstanbulda
Olaydınız, mutlak tanırdınız...
Bir gün Beyazitte, bir gün Boğaz’da
Kim bilir nasıl da kıskanırdınız...”*²⁴⁹

Salih Sıtkı Gör, *İstanbul* şiirinde, İstanbul’u yüreğine apansız konan mavi bir kuşa benzetir. İstanbul güvercinli avlularıyla zaman zaman şairin hayalinde yer alır. Boğaz’ın serinliğini bütün güzelliğiyle hisseder:

*“Bir mavi kuş kondu yüreğime apansız,
Boğazın o güzel serinliği doldu dudaklarıma.”*²⁵⁰

Esrarlı bir havası olan bu şehir daha çok deniziyle şairin hayallerini süsler. Vapurlar, denizden esen rüzgâr, çamların yeşili şairi etkiler. Bu şehir, onun düşlerinde büyüyen rüya gibi bir şehirdir:

*“Düşümde büyüdün büyüdükçe ey şehir!
Rüzgârın dost eliyle dağıttı saçlarımı.
Vapurlar, takalar deniz üstünde kayarken
Bir yeşil gerçek aldı başımdan aklımı;
Kayıklar yavaş yavaş deniz üstünde kayarken.”*²⁵¹

Nedircik Yavrusu şiirinde Metin Eloğlu’nun büyük bir İstanbul sevgisi vardır. İstanbul da en az dostları kadar önem taşır.

²⁴⁶ Dinçer Sümer, *Denize Çıkan Cadde*, İzmir, 1957, s.23-24.

²⁴⁷ Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.34.

²⁴⁸ R. Sami Hamamcı, “Türk Şiiri ve Feyzi Halıcı”, *Türk Dili*, C: 52, S: 418, Ekim, 1986, s. 748-754.

²⁴⁹ Feyzi Halıcı, *İstanbul Caddesi*, İstanbul, 1957, s.8-9.

²⁵⁰ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.45-46.

²⁵¹ Gör, *a.g.e.*, s.45-46.

“Beni saran birçok şey var;
İstanbul, dostlarım, yaz günleri...”²⁵²

dizeleriyle İstanbul’un da dostları gibi vaz geçilmez olduğunu vurgular.

İstanbul şiirinde Ziya Mısırlı, İstanbul’un her yönüyle güzel olduğunu düşünür. Bu güzellik İstanbul’un gecesine ve gündüzüne ayrı ayrı yansımıştır. Şair, İstanbul’a derin bir sevgi ve aşkla bağlıdır. İstanbul’dan ayrı olmanın hüznüne de yer verilen şiirde şair İstanbul’a o kadar âşıktır ki ondan ayrı olduğu her an gözyaşı döker:

“Gecemde gezdim seni
Ey güzel İstanbul
Göklere yükselen minarelerin
Bir ok gibi saplandı kalbime
Aşkın ve hasretinle ağlıyan gözlerim

Gecemde gezdim seni
Ey güzel İstanbul
İçim baharla dolu benim
Gönlüme çare
Derdime çare bul.”²⁵³

İstanbul’u genel bir bakış açısıyla değerlendiren *Bir Şehre Gönlül Verdim* şiirinde Yusuf Ziya İnan, birçok duyguyu ilk defa İstanbul’da yaşadığını vurgular. İstanbul’un her yerinde ayrı ayrı duyguların olduğunu farkına varır. Yıldız Parkı’nda yeşil rengin İstanbul’daki halini keşfederken, Göksu’da akşam saatlerinde suyun güzelliğini görür. Boğaz sahillerinde aşk acısını tadar. Ölümü ve yaşamı bir arada görür İstanbul’da. Rüzgârın sesi bile bu şehirde âhenkli bir musikidir:

“Suların aksinde seyrettim,
İlk sabah uyanışını
Gecenin,
Yaprağın yeşil, yerin yeşil olduğunun,
Yıldız parkında farkına vardım.
Göksuda pırıl pırıl
Sularda yıkandığını akşamın,
İlk defa aşkın pençesinde;
Öğrendim inlemeyi,
Boğazın rüya sahillerinde...”²⁵⁴

Mehmet Ziya Karaağaçlı *İstanbul* şiirinde İstanbul’un günün farklı vakitlerinde büründüğü farklı güzelliklere yer verir. İstanbul’un günün her vaktinde ayrı bir güzelliği vardır. Akşamları, güneşin batışı sırasındaki kızıllık şehrin

²⁵² Metin Eloğlu, *Sultan Palamut*, İstanbul, 1957, s.9.

²⁵³ Ziya Mısırlı, *Kalbimi Sesi*, İstanbul, 1958, s.18-19.

²⁵⁴ Yusuf Ziya İnan, *Unutulan Köşe*, İstanbul, 1958, s.53.

güzelliğine güzellik katar. Gece vakti ayrı bir güzelliğe bürünen İstanbul, insanı rüya içinde rüyaya sürükler:

*“Akşam olsun
İstanbul’u seyret sen
Bir gökyüzü alev alev
Tutuşmuş ufuk,
Sanki kıpkırmızı..*

*Gece olsun
İstanbul’u seyret sen
Rüzgâr tatlı tatlı
Eser saçlarında bir kez
Başlar rüya içinde rüya.”²⁵⁵*

Ercümen Uçarı da *İstanbul* şiirinde İstanbul’a olan sevgisini dile getirir. Vapur sesleri, tren seslerinin daha da büyüğü bir hale getirdiği akşam vaktinde şair, bu şehre daha çok âşık olur. Hatta İstanbul’un akşam vaktinde yalnızca ona kalmasını ister:

*“Gün ışığını birçok güvercin öper
Buraları cami avluları belli
Kürek çektim durmadan ay büyür bir ufakır
Yakamozlanmış bu benim aşklı damarlarım
Nefti bir kız dudağı
Bir yıldız gibi düşmüş Halicin içine
İstanbul büyür pırlantalar kaplar ellerimi
Alıp başını gitse insanlar
İstanbul bir bana kalsa.”²⁵⁶*

Ata Karatay:

*“Şarkılar senin için söylenir durur
Yüz yıllar ötesinden bu yana”²⁵⁷*

diyerek İstanbul’un güzelliğinin yüzyıllardır övüldüğünü hatırlatır. Karatay, *İstanbul İçin* şiirinde İstanbul’u her yönüyle, her semtiyle benimsemiştir. İstanbul onun için baştan ayağa bir bütündür. Bütün şarkılar İstanbul için söylenir. Her güzel şey İstanbul’u hatırlatır. İstanbul’un insanı kendine çeken bir cazibesi vardır. Bu yüzden İstanbul’da ölmek bile vuslat uykusuna atılmış bir adımdır:

²⁵⁵ Mehmet Ziya Karaağaçlı, *Filiz*, Ankara, 1958, s.27-28.

²⁵⁶ Ercümen Uçarı, *Cümbüşçü Başı*, Ankara, 1958, s.45-46.

²⁵⁷ Ata Karatay, *Göz Dağı*, İstanbul, 1958, s.42-44.

*“Damla damla dökülen aydınlık,
 İnen nur,
 Bir çınar gölgesindeki serinlik,
 Minareler boyunca yücelen huzur.
 Mavi, masmavidir seninle
 Yeşil, yemyeşil.
 Bir damla su geçse hatırımdan
 Sebil sebil
 Susuzluğuma koşar cömertliğin
 Çeşmeler dolusu.
 Ölüm bile
 Servilerinin altında senin
 İSTANBUL
 Vuslat uykusu.”*²⁵⁸

Aşağıdaki dizelerde sade ve sıradan bir söyleyiş dikkat çeker:

*“Sen;
 Büyük şehir,
 Taşın, toprağın altın.”*²⁵⁹

dizeleriyle başladığı ve Gurbetî mahlasıyla yazdığı *Doğduğum Yer* şiirinde Saniha Yener, doğduğu şehir olan İstanbul’a duyduğu büyük sevgiyi dile getirir. İstanbul onun için vazgeçilmez bir yerdir. İstanbul’u ana yurdu olarak görür. Biraz da manevi yönünü ön planda tutarak İstanbul’a duyduğu hayranlığı dile getirir. İstanbul’un taşı toprağı altındır şaire göre. Yedi tepesinden semaya kalkmış minareleriyle, hak aşığı ve erenler yurdudur:

*“Denizin, boğazın, mehtabın,
 Yedi tepende semaya kalkmış minarelerinle
 Hak âşığı, erenler yurdu şehir!”*²⁶⁰

Sezai Elibol da *İstanbul* şiirinde, İstanbul’un herkesçe kabul gören özelliklerine değinerek bu şehrin farklı yapısına ve dokusuna değinir. İstanbul’un geçmişteki parlak devirlerini hatırlatır. Bu şehrin yüzyıllarca herkesi kendine hayran bıraktığına vurgu yapar. İstanbul, dünya üzerindeki herkes tarafından hasreti çekilen bir şehirdir:

*“Haneyi, asarı cennet olan
 Dünya üzerinde bulunan,
 Herkesi kendine hasret kılan,
 Bir şehirdir İSTANBUL*

²⁵⁸ Karatay, *Göz a.g.e.s.* 42-44.

²⁵⁹ Gurbetî (Saniha Yener), *Bıktım*, İstanbul, 1959, s.22.

²⁶⁰ Gurbetî, *a.g.e.* s.22.

*Kıtaları bağliyan,
Deryaları bunaltan
Mazilere sahib olan,
Bir şehirdir İSTANBUL²⁶¹*

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Yeşil Köşe* şiirinde İstanbul'a duyulan derin sevgi vardır. İstanbul'a yakın mesafede yaşayan bir taşralının gözünden İstanbul sevgisi anlatılır. Şiir, bir köy camii tasviri ile başlar. Meydandaki köy çeşmesi de buraya sıcaklık katar. Kestane, çınar ve çam ağaçları altında her akşam, çay ve nargile eşliğinde şair, kendi ifadesiyle gönlüyle gözünü tutsüler. Boğaz'a yakın bir yerde, ama İstanbul'a biraz uzakta geçmişe yolculuk yapar. Yüzler, yazılar, manzaralar tamamen düne aittir:

*"Seccâdeyi sermiş Boğazın bir tarafında,
Dar bekler ezan vaktini birkaç mütekaaaid.
Kalmış gibi yıllarca kütüphane rafında,
Yüzler, yazılar, manzaralar, hep düne aid."*²⁶²

Sebahattin Aydın Sayan, *Gönüller Tacı* şiirinde İstanbul'un ışık ve renk cümbüşü içindeki haline dikkat çeker. Bu renkler akşam vaktinin hüznüyle de karışarak büyüleyiciliklerini artırırlar. İstanbul'u cennete benzeten şair, onun güzelliğiyle büyülenmiştir. İstanbul'u "gönül tacı" olarak niteler. Bu şehirde unutamadığı, özlemle yad edeceği zamanlar geçirmiştir:

*"Boğazda uzayan o şeritten ışıklar,
Hülyalı başıyla tam bir sanatkâr.
Kalamış pırıl pırıl sularıyla sevdalı,
Altından bir akşamın melâli var.*

*Yaşadım hayatı cennet misali sinende,
Bir melek gibi güzeldin o akşam,
Muhayyileler kadar engin,
Gönül tacı güzelim."*²⁶³

Recep Bulut'un *İstanbul* şiirinde İstanbul'a duyulan büyük sevgiden söz edilir. İstanbul'un büyüğü güzelliğini anlatmaya muktedir olamayacağını anlayan şair, bu şehri gören görmeyen herkesin ona özlem çektiğini söyler:

*"Ve renk cümbüşünde suların
Ve yedi tepen varmış.
Yokuşların başından,
Güneşleri yansıtmış camların*

²⁶¹ Sezai Elibol, *Kaybolan Gemi*, İstanbul, 1959, s.34.

²⁶² Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.40-41.

²⁶³ Sebahattin Aydın Sayan, *Avuçlarımızdaki Çizgiler*, Ankara, 1959, s.19.

*İstanbul, İstanbul
Seni gören de, görmeyen de
Sana özlem çeker.*²⁶⁴

Gazel formunda yazılmış olan aşağıdaki dizeler, İstanbul'un, kendisini ilk defa görenleri bile büyülediği vurgulanır:

*“Sana bigâne hatta olsa cinsen de lisânen de
Olur meshûr-ı hüsnün her gören ey şehir-i nazende*

*Seni teshir için uğraştı fatihlerle galipler
Henüz âvâre-yi vaslın senin binlerce talipler.*²⁶⁵

dizeleriyle İstanbul'a övgülerde bulunan Hüseyin Dâniş *İstanbul* adlı bu şiirde İstanbul'un asırla boyu hep sevilen, uğrunda büyük mücadeleler verilen bir şehir olduğunu hatırlatır. İstanbul'u her gören onun güzelliği karşısında büyülenmiştir. Her biri ona kavuşma arzusu ile kıvranmış, ancak bunda başarılı olamamışlardır.

Fazıl Oyat'a ait olan:

*“Çift deniz arasında tabiatın incisi;
Yeryüzünün cenneti İstanbulu, alan Türk.*²⁶⁶

dizeleri de O'nun *İstanbul Alan Türk* şiirine aittir. İstanbul'u yeryüzünün cenneti olarak nitelendiren Fazıl Oyat, İstanbul'un çift deniz arasında tabiatın incisi gibi durduğunu vurgular.

Berin Taşan'ın *Vatanın Bu Yanı* adlı şiirinde İstanbul, ismen geçer. Şair, vatanın her köşesinin aziz olduğunu söyler. Buna İstanbul da dahildir:

*“Vatanın her köşesi aziz
Çamlıca, Erenköy, Maçka
Vatanın bu yanında biz.”*²⁶⁷

İstanbul şiirinde Ümit Yaşar Oğuzcan, İstanbul'un ne kadar tutkuyla sevilebilecek bir şehir olduğuna vurgu yapar. İstanbul'u gerçekten seven bir insan nereye bakarsa orada İstanbul'u görür. İstanbul her yere sinmiş gibidir:

*Evin içinde bir oda, odada İstanbul
Odanın içinde bir ayna, aynada İstanbul*

*Adam sigarasını yaktı bir İstanbul dumanı
Kadın çantasını açtı, çantada İstanbul*²⁶⁸

²⁶⁴ Recep Bulut, *Beyaz Mavi*, Çorum, 1959, s.25.

²⁶⁵ Hüseyin Dâniş, *Kervân-ı Ömür*, İstanbul, 1960, s.17.

²⁶⁶ Fazıl Oyat, *İstanbul Alan Türk*, Ankara, 1960, s.3.

²⁶⁷ Berin Taşan, *Ellerim, Gözlerim, Yüreğim*, İzmir, 1960, s.30.

Nitekim şiirin sonunda da şair, her tarafı İstanbul gibi görmeye, gözünün bu şehirden başkasının fark etmemeye sebep olan o derin İstanbul sevgisini de itiraf eder:

*“İnsan bir kere sevmeye görsün, anladım
Nereye gidersen git, orada İstanbul.”²⁶⁹*

Derin bir İstanbul sevgisinin hissedildiği:

*“Yeni türküler gibi
Seni doladım dilime
Selâm olsun İstanbul
Kızlarına kahvelerine.”²⁷⁰*

dizeleri Yekta Güngör Özden’e aittir. Bu dizelerde İstanbul basit bir üslup ve ifadeyle anlatılır. Hissedilen şey, yine İstanbul sevgisidir.

Ali Reşat Özdemir, *İstanbul* şiirinde İstanbul’un güzelliklerini renk unsurlarını çokça kullanılarak anlatır. Şaire göre İstanbul, yedi tepe üstüne kurulan altın bir taçtır. İstanbul’dan her mısra da övgüyle söz eder. Çiçek dolu dağlarını bir zümrüt parçasına benzetir. Mavi denizlerde gölgeler hülya olur. Bu şehirde güneşin doğuşu bile farklıdır. Güneş burada “yedi renk üzre” doğar:

*“Yedi tepe üstüne kurulmuş altın taçsın:
Eşin, benzerin yoktur dünyada tek cihansın*

*Bir zümrüt parçasıdır çiçek dolu dağların,
Marmara’nın üstüne serpilmiş adaların.*

*Yedi renk üzre doğar güneş senin ufkunda
Mehtap bir gümüş yoldur boğazının suyunda.”²⁷¹*

İlhan Berk ise,

*“Bir gün bakacağız İstanbul güzel
Ondan sonra her gün İstanbul güzel.
Eskiden çok eskiden bu dünya daha bir güzelmiş mesela.”²⁷²*

dizeleriyle İstanbul’un muhtelif yerlerinde dolaşırken hayata dair ümitleri olduğunu okuyucuya fark ettirir. İstanbul’un güzelliği ona yaşama sevinci aşılar. *Saint*

²⁶⁸ Ümit Yaşar Oğuzcan, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ankara, 1960, s.7.

²⁶⁹ Oğuzcan, *a.g.e.*, s.7.

²⁷⁰ Yekta Güngör Özden, *Taş Ayna*, Ankara, 1960, s.28.

²⁷¹ Ali Reşat Özdemir, *Gönlümden Duygular*, Giresun, 1964, s.18.

²⁷² İlhan Berk, *Galile Denizi*, İstanbul, 1982, s.10-11.

Antoine'ın Güvercinleri şiirine ait olan bu dizelerde dünyanın güzel, hayatın her şeye rağmen yaşanmaya değer olduğuna vurgu yapar.

Meriçboyu, *İstanbul* şiirinde ise, İstanbul'a panoramik bakar ve İstanbul'un güzelliklerini bu yönüyle göz önüne serer. İstanbul'da insanı düşüncelere salan ışıltılı ve berrak denizler vardır. Denizin büyüleyiciliği karşısında etkilenen şair, İstanbul'u, son bölümde bir kartpostal olarak nitelendirir:

“Kızkulesi,
Haydarpaşa...
Bak işte köprü,
Böyle ayak altında bütün gün.
İşte yollar gıcır gıcır
İşte Sultanahmet meydanı şu gördüğün.
Nihayet, ilerde deniz,
mis gibi balık kokar.
Daha sonra Adalar
ve hep çam ağaçları.
Oranın mehtabı tatlı olurmuş,
öyle derler,
rüyadaymış gibi yaşar insan.
Galiba böyle görülür İstanbul,
bir kartpostal önünde durup
iştahla bakarsan.”²⁷³

Ercüment Behzat Lav, doğduğu şehir olan İstanbul'u panoramik bir biçimde verir. *Bir Şehir Var* adlı şiirinde İstanbul'u çınar ağaçları, çarpık ve inişli yokuşlu cumbalarıyla anar. Sözünü ettiği cumbalı evler, İstanbul'un eski dokusuyla özdeşleşmiştir:

“Bir şehir bilirim
Denizi boncuk rengi
Kubbelerine çınarlar yaşlı
Çarpık cumbalı inişli yokuşlu”²⁷⁴

Metin Eloğlu,

“Oralar yazın mı hâlâ, güpgüzel midir?
Gayri şarapsadım ben, İstanbulsadam”²⁷⁵

dizelerinin yer aldığı *Çılgar* şiirinde İstanbul'u özlediğini vurgular. “İstanbulsadam” ifadesiyle İstanbul özlemini ve sevgisini dile getirir.

²⁷³ Meriçboyu, a.g.e, s.84.

²⁷⁴ Ercüment Behzat Lav, *Bütün Eserleri (aynı baskıda Açıl Kilidim Açıl)*, İstanbul, 1996, s.205.

²⁷⁵ Metin Eloğlu, *Horozdan Korkan Oğlan*, Ankara, tarihsiz, s. 29-30.

İstanbul geceleri Mualla Anıl'a sükûneti hatırlatır. Bunu *İstanbul Geceleri* şiirinde dile getirir. Sular da akşamla birlikte uykuya dalmış gibi dingin ve sakin. Her şey sükûnun huzurlu atmosferine bürünmüştür. Renkler mehtapta büyüğü bir görünüme bürünürler. Mehtap koyda bir gül gibi açılır. Ve geceleri süsleyen bülbül sesleri de bu güzelliğı tamamlar. Geceler, efsaneleri de canlandırır, böylece daha büyüğü hale gelirler. Mehtap vakti ise nurdan bir gül açılmış gibidir. Korular dile gelir, bülbüller öter:

*“Uykulu suların rüyasında
Dolaşıyor asırlar,
İstanbul gecelerinde...
Zincirleniyor efsaneler birbirine,
Yakut pembesinden mavisine,
İstanbul gecelerinde...
Işıktan birer yelpaze yutan adalar,
Söyleşiyor hasretteki aşkı,
İstanbul gecelerinde...
Koylarda mehtap nurdan birer gül gibi
açtı,
Korular geldi dile, öttü bülbüller
İstanbul gecelerinde...”²⁷⁶*

Buraya kadar ele aldığımız şiirlerde yoğun olarak İstanbul sevgisine yer verildiğini görüyoruz. İstanbul, birçok yönüyle bu şiirlerde övölür. Aşağıda ele alacağımız altı şiirde ise İstanbul sevgisi İstanbul'un parlak dönemlerine gidilerek, tarihte İstanbul'un önemine vurgu yapılarak ele alınır. Bu bağlamda İstanbul'un Fethi, Lâle Devri, Nedim, Fuzûlî gibi şairlerin İstanbul'u ele alışlarına yer verilir. İstanbul, atalardan kalan önemli bir miras olarak değerlendirilir. Mehmet Faruk'un *Ah İstanbul* şiirinde İstanbul'un güzellikleri bir bir sıralanır. İstanbul sevgisi uğruna verilen mücadeleleri anlatan şair, Osmanlı'nın parlak dönemlerine giderek İstanbul'un fethini hatırlar. İstanbul'un aşkının gönüller şifa olduğunu vurgular. İstanbul, bütün gönüllerin tek hâkimidir. İstanbul sevgisi, mısralarla anlatılamayacak kadar büyüktür:

*“Ah İstanbul... İstanbul
Şiirinle kalbime dol,

Sen bizimsin bizimsin, daima bizim bugün
Ebedi hakimisin yüz binlerce gönülün
Marmara'nın, Boğaz'ın ortasında sultansın
Senin güzelliğini bütün dünyalar ansın
Hangi gönül ayrılır sevdana hiç doymadan
Hülya baharla dolu göğsüne baş koymadan”²⁷⁷*

²⁷⁶ Mualla Anıl, *Külde Kivılcım*, İstanbul, tarihsiz, s.36.

²⁷⁷ Mehmet Faruk, *İlk Menba*, İstanbul, 1923, s.25.

Şair, İstanbul'un kahramanlıklar dolu günlerine döner. O günleri özlemle yader. İstanbul, büyük mücadeleler, çarpışmalar sonucu alınmış ve İstanbul aşkı öyle büyük olmuştur ki İstanbul alabilmek için her türlü zorluğa katlanılmıştır. Bir beldeye bir sultan yapılan İstanbul birçok kavim ve millet tarafından alınmak istenmiştir. Fatih de Türk'ün saltanatını burada kurmayı dilemiş ve bu dileğini gerçekleştirmiştir. İstanbul aşkı ona her zorluğu göze aldırılmış ve nihayet en büyük amacına kavuşturmuştur:

*“Senin aşkıdır bizi koşturan zaferlerde
Senin nazlı hüsnündür şifa her gizli derde
Sana bütün gönüller ah o kadar bağlı ki
Derinlerden derine o kadar sevdalı ki
Kaç can işte ölüyor hudutlarda aşkından
Kaç kılınç sıyrılıyor taşıdığımız kından
Ah İstanbul, İstanbul canlı tarihim sensin
Sen cihanda yegâne nurlu beldelerdensin
Viyana surlarında kahramanca çarpışan
Denizlerde ebedi harikayla şan alan
Kahraman cengâverler feda edip kalbini
Bin beldeye bir sultan yaptılar bütün seni.”²⁷⁸*

Rüşti Çetin, *İstanbul* şiirinde İstanbul'u rüyalarının şehri olarak görür, bu şehrin her semtinde farklı bir güzellik, bir başkalık vardır. İstanbul'u kitaplardan ve ünlü şairlerin yazdığı şiirlerden bilen şair, rüyalarının şehrinin ilk defa görmektedir. Kâğıthane'de Nedim'in varlığını, Boğaz'da ise Yahya Kemal'i hisseder. Gördüğü şehir onu hayal kırıklığına uğratmaz. Kalbine bir bıçak gibi değer:

*“Ey rüyalarımın şehri,
Gözlerimin sulu hasreti kavuştum sana.
A kuzum, ben de sendenim dönüp de baksana.
Kitaplarda,
Sana yapılan hitaplarda
Kâğıthane'de Nedim'in nefesi,
Boğazında Kemâl'in sesi var denilmekte,
Dün gözümdeydin
Şimdi gözümün önündesin.
Kim ne derse desin
Kalbime bir bıçak gibi değdin”²⁷⁹*

Arif Hikmet Par, *Can Şehir* isimli şiirinde İstanbul'a yazılan meşhur şiirlere göndermede bulunur. Bunlardan bir tanesi Yahya Kemal'in *Mâhurdan Gazel* şiiridir. Bundan hareketle de İstanbul sevgisini dile getirir:

*“Hele İstanbul'um gözbebeğim.
Yedi tepede yedi divan kurulmuş.*

²⁷⁸ Mehmet Faruk, *a.g.e.*, s.25.

²⁷⁹ Rüşti Çetin, *Zamanın Kulağına Şiirler*, İstanbul, 1949, s.15-16.

*Cetvel-i simin kenarından avazı şairlerin
Sâdâbat'a duyulmuş.
Şairlerin pazarı can şehir.”²⁸⁰*

Değişen devir ve zaman içinde İstanbul'a karşı hissedilen sevgide azalma olmamıştır. Şairler yine aynı tutkuyla yazmışlardır şiirlerini. Aynı heyecan, aynı şevkle şiirler yazılmaya devam eder. H. Uğuroğlu Barlas da *Yurda Sesleniş* şiirinde devir değişse de şairlerin, yazarların İstanbul'a duydukları sevginin değişmediğini ünlü şair ve yazarları örnek vererek vurgular. Türkiye'nin eşsiz güzelliğinden söz ederken İstanbul'un güzelliğini de ön plana çıkarır. Barlas, didaktik tarzda yazdığı bu şiirde, İstanbul'un parlak geçmişini hatırlar. İstanbul için pek çok şiir yazılmıştır. Kimisi gözyaşıyla yoğrulan bu şiirler bir mimar edasıyla işlenmiş ve İstanbul'un hazin ve mutlu yönlerini dizelerine dökmüşlerdir. Şair, bu şiirleri yazan şairleri hatırlatır. Bazı şairlerin mısralarında gözyaşı ve keder hissedilir:

*“Bazıları devirler değişti artık diyor
Yeniler karşısında eskiyi attık diyor
Halbuki birçok gönlü aynı güzel ezmekte
Yıllardır usanmadan sahillerde gezmekte
Durmadan şakımakta yıldırım Nef'î'nin
Mecnûnu dolaşmakta çöllerde Fuzûlî'nin
Hâlâ dinlenmektedir musikisi boğazın
Körfezde inilder sesi binlerce sazın.”²⁸¹*

Mehmet Necati, *İstanbul* şiirinde de yine İstanbul sevgisine yer verir. İstanbul renkli bir anlatım ve bol benzetmelerle yer alır. Şair, İstanbul'un güzelliğini bu benzetmelerle daha çok pekiştirir. Renkli bir anlatımın hakim olduğu şiirde İstanbul, boğazı ve berrak deniziyle tavus kuşuna benzetilir. Şair, İstanbul'u beş kıtanın incisi olarak niteler. Son bölümde ise İstanbul'u afif bir kıza benzeterek ona hiçbir kötülüğün ulaşamayacağını ve bu şehrin Türklüğe şeref sunduğunu vurgular. İstanbul'u almak için nice milletlerin çok çetin mücadeleler verdiğini hatırlatır:

*“Sülün gibi bir boğaz, Mavi, berrak bir deniz
Etrafında yükselen bir tavus kuşudur o,
O beş büyük kıt'anın incisini bilerseniz
Tutmuş asırlar var ki sakinlerine tempo.*

*Temiz, çok temiz bir kız ona değemez eller,
Türklüğe şeref sunar, iman sunar havası.
Ona kavuşmak için kaç gönül kafatası
Mahvoldular bir anda tesirsiz kaldı seller.”²⁸²*

Sabahattin Aydın Sayan, *İstanbul* şiirinde tarihin parlak devirlerine gider. O günlerin güzelliğinin İstanbul'a yansımalarını hatırlar. İstanbul uğruna can veren

²⁸⁰ Arif Hikmet Par, *İstiklal Destanı*, Giresun, 1950, s.41-42.

²⁸¹ H. Uğuroğlu Barlas, *Balı Kaya*, Gaziantep, 1958, s. 3-4.

²⁸² Mehmet Necati, *Bir Çölde Kaybolan Su*, İstanbul, 1934, s.22.

sevgilileri anar. Tarih, İstanbul'un başına yıldızlı bir taç koymuştur. Şair, “şan dolu hatıralar”ın bir anda canlandığını hisseder. Sahildeki dalgalar bu coşkuya kapılarak marş söylemeye başlarlar. Şehit mezarlarından süngüler parlar. Geçmiş, bir anda olanca canlılığıyla şairin karşısına dikilir:

*“Asırlar diz çöktü önünde,
Can veren sevgililer şafak renkli entarini giydirdi,
Yıldızlı bir taç koydu başına tarihim.
Ezan sesleriyle kalbinde toprak olanlar vecde geldi,
Canlandı yeniden şan dolu hatıralar,
Bir rüzgârla dalgalandı bulutlardan saçların.
Coşup birden marş söyledi sahildeki dalgalar,
Bir âbide yükseldi Fatihteki türbeden,
Süngüler parladı şehit mezarlarından...”* ²⁸³

Bu bölümdeki on dokuz şiirde ise İstanbul'un her mevsim ayrı bir güzelliğe bürünerek ele alınışına yer verilir. Şiirlerde İstanbul'un bu güzelliği farklı şekillerde ele alınır. İlkbaharda İstanbul, insana yaşama sevinci aşılar. Bu mevsim, hayatın, İstanbul'da en canlı, renkli ve hareketli geçtiği mevsimdir. Yaz mevsimi, unutulmaz aşklarla birlikte anılır. Ada'da ve yazlık başka mekânlarda geçirilen yaz mevsimi aşkın da en güzel yaşandığı çağlar olarak geçer. Sonbaharla ilgili şiirlerde hüznün ve ayrılık vardır. Bu, kimi zaman İstanbul'dan, kimi zaman da sevgiliden ayrılıştır. Kış ise olgun bir sükûnetle süslenmiş olarak anlatılır. Bunlar yan temalar olmakla birlikte bütün bu şiirlerin ortak teması İstanbul sevgisidir.

Yahya Kemal Beyatlı, *Erenköyü'nde Bahar* şiirinde geçmişte kalmış unutamadığı bir baharı hatırlar. Bu, aşkla geçirilmiş bir bahardır. Şair, bu baharın bir daha Erenköy'de eşine rastlanmayacak bir bahar olduğunu söyler. Bu bahar, onu hayal içinde mutlu ve huzurlu yaşatmıştır:

*“İstanbul'un öyledir bahârı;
Bir aşk oluverdi âşinâlık.
Aylarca hayâl içinde kaldık;
Zannımca Erenköyü'nde artık
Görmez felek öyle bir baharı.”* ²⁸⁴

Sabih Şendil, *İstanbul Şehrinde Bahar* şiirinde, İstanbul'a baharın çok yakıştığını söyler. Bunu:

*“Doyum olmaz İstanbul şehrinin baharına,
Şarkıyla dolup, boşalır sokakları.
Havada uçan kuş
On sekizinde delikanlı
Sarhoştur!”* ²⁸⁵

²⁸³ Sebahattin Aydın Sayan, *Avuçlarımızdaki Çizgiler*, Ankara, 1959, s.39-40.

²⁸⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.135.

²⁸⁵ Sabih Şendil, *Bizim İskele*, İstanbul, 1948, s.10-11.

mısralarıyla dile getirir. İstanbul baharın gelişiyle ayrı bir güzelliğe bürünür. Caddelerde baharın gelişini haber veren güzellikler göze çarpar. Sokaklarda bir hareketlilik vardır. Caddeler dolup boşalır. Bahar, havada uçan kuştan on sekizindeki delikanlıya kadar her canlıya sarhoşluğunu götürmüştür. Şiirin ilerleyen bölümlerinde şairin hayatında her şeyin yolunda gitmediği anlaşılmaktadır. Ancak buna pek aldırılmaz. İstanbul'a baharın gelişi ona bütün dertlerini unutturur. Denizin maviliği, vapur yolculuğu ve geçim derdindeki insanların çabaları ona yaşama sevinci verir. Gazete satan çocuk, sırt üstü çimenlere yatan askerler yaşama sevincini fazlasıyla hissettirirler:

*“İşte şimdi vapurdayım,
Bir başka lezzet var güverte yolculuğunda.
Bayılıyorum denizin mavisine,
Bir çocuk gazete satıyor.
Beş altı asker uzanmış sırt üstü,
Dudaklarında sigara, gözlerinde sevinç,
Hepsi de terhis olmuş!”²⁸⁶*

İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbul* şiirinde uzun uzun İstanbul'a övgülerde bulunur. İstanbul'un birçok millet için gözbebeği olduğunu hatırlatır. Şiirin aşağıdaki bölümünde ise, baharın İstanbul'a getirdiği güzelliğe ve renkliliğe yer verir. Bahar İstanbul'un her tarafını cennetten bir köşeye çevirmiştir:

*“Çiçeklerle bezenmiş, bahar bahar her yanın,
Açılmış saçılmışsın bu ne haldir İstanbul?
Her tarafın cennetten bir mahaldir İstanbul.”²⁸⁷*

Orhan Veli, *İstanbul İçin* başlığı altındaki kısa şiirlerde nisan ayında bahar mevsiminin gelmesiyle içindeki yaşama sevincini kelimelere dökmüştür. Bahar ayı ona hem aşkı, hem de şiir yazma isteğini getirmiştir. O da kendini bahar sarhoşluğuna kaptırır. “İstanbul İçin” başlığı altında yer alan “Nisan” şiirinde buna değinir:

*“İmkânsız şey
Şiir yazmak;
Âşıkсан eğer;
Ve yazmamak,
Aylardan Nisansa.”²⁸⁸*

Şair, aynı başlık altındaki Dâvet şiirinde de yine bahar mevsimini davetkâr yönüne değinir. Sevgilisine hitap ettiği bu kısa şiirde vazgeçmenin mümkün olmadığı hava, bahardır. Şair de sevgilisine baharda gelmesini söyler:

²⁸⁶ Şendil, a.g.e, s.10-11.

²⁸⁷ İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.56-59.

²⁸⁸ Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1952, s. 70.

*“Bekliyorum
Öyle bir havada gel ki vazgeçmek mümkün olmasın.”²⁸⁹*

Matild Alçe, *Çamların Sesi* şiirinde:

*“Sarmış İstanbulu çam ve yâr kokusu,
Yeşil çimen ve ıslak toprak kokusu;
Bir bahar sevinci var şimdi havada,
Yine geliriz diye bekliyor mu o ada?”²⁹⁰*

dizeleriyle baharın gelişinin İstanbul’da ayrı bir güzellikle kendini hissettirdiğini vurgular. Adalar’da bahar, çam kokusuyla kendini gösterir. Bahar sevinci her tarafta hissedilir. Marmara’nın dalgalı suyu güzelliği tamamlar. Marmara kıyıları, ömrüne ömür katar. Şair hep sarhoş olmayı ister. Bu güzellik onu başka âlemlere götürür:

*“Ey ömrüme ömür katan kıyı, bekle beni,
Duymağa başlıyorum... çamların sesini,
Sahiline çarpan Marmaranın dalgalı suyunu;
Bir gün değil, bin gün sarhoş olmak istiyorum,
Korkma değiştirmes yanındaki, huyumu...”²⁹¹*

Fuat Remok *Belgrat Ormanları* şiirinde, Belgrat ormanlarına ilkbaharın gelişiyile yaşanan huzur ve mutluluktan söz eder. En dikkat çekici taraf, baharın gelişinin şairde uyandırdığı yaşama sevincidir. Şiirin girişinde bir sükûnet, huzur ve dinginlik göze çarpar. Gökyüzünün tatlı bir sıcaklıkla gerinmesi baharı müjdelere gibidir. Tabiat yavaş yavaş uykusundan uyanarak baharın getirdiği neşeye bürünür:

*“Nefti dallar dibinde sessizliğin yankısı;
Tarla kuşları çoktan haber verdi gündüzü
Nerde maviliklerin hür ve mes’ut şarkısı?
Tatlı bir sıcaklıkla gerinmekte gökyüzü.”²⁹²*

Bazı mısralarda yaşama sevinci en belirgin duygu olarak kendini gösterir. Kuşların cıvıltısı baharın renkli güzelliğine ayrı bir âhenk katarken, artık yavaş yavaş yaza girileceğini müjdelere:

*“Müjdeliyor ilkyazı kukuk sesi ormana;
Dere boyuna doğru iniyoruz yokuşu;
Saçlarını yıkayan bir sığdırdın dalına
Konarak türküsünü söylemekte su kuşu...”²⁹³*

²⁸⁹ Orhan Veli, a.g.e, s.70.

²⁹⁰ Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.58.

²⁹¹ Alçe, a.g.e, s.58.

²⁹² Fuat Remok, *Karşıççekleri*, İstanbul, 1954, s.83-84.

²⁹³ Remok, a.g.e, s.83-84.

Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait *Bahar Sarhoşluğu* şiirinde gökyüzüne bakan şair, gökyüzünde olup bitenlere göre bir bakış açısıyla İstanbul'u değerlendirir. Mevsim bahardır ve gökyüzünde bir hareketlilik vardır. Bu hareketlilikteki âhenk, bütün bacaların gökyüzüne doğru sessizce türkü söylemeleriyle anlatılır. Şair, şehrin yaşama enerjisine kendini teslim eder:

*“Hayranım bu şehrin bacalarına.
İrili ufaklı, hep bir ağızdan,
Nasıl derinden gökyüzüne doğru
Bir türkü söylüyorlar öyle sessiz!
Dumanın daim olsun güzel baca!”*²⁹⁴

Mehmet Narlı, bacanın hayatın devam ettiğini gösteren bir simge olduğunu söyler. Narlı'ya göre, gökyüzüne doğru bir türkü gibi yükselen duman, bunaltının, ölüm düşüncesinin karşıtıdır. Aslında şehirdeki her şey, kendi dili ve biçimi içinde, insanı harekete çağırmaktadır. *“İnsan, bir bahar sabahında tüten bacayı, dallara konmuş serçeyi, denizde yüzen gemileri, İstanbul'un mahallesi gibi duran gökyüzünü görürse, şehir mutluluk mekânıdır. Fakat insan kendi içinin dehlizlerinde caddeleri, üst üste binmiş evleri, simsiyah dumanlarıyla bacaları görürse şehir bir karabasandır.”*²⁹⁵ Aslında gökyüzü de İstanbul yaşantısına dair çok şey anlatır insana. Saçakta yuva yapan kırlangıç, dallarda yavrusu olan serçe, camilerin üstünden uçan güvercinler ve minareler bu hareketli bahar manzarasının gökyüzü bölümünü tamamlar. Bir taraftan yeryüzünde bütün hareketliliğiyle bir hayat akıp giderken, öte taraftan gökyüzü de kendi doğal düzenini kurmuştur. Göğe uzanan minareleriyle İstanbul'un, gökyüzünde de bir mahallesi vardır. Şair, İstanbul'un uçsuz bucaksız gökyüzünde daha özgür görüldüğünü, daha güzelleştiğini düşünür. İstanbul'u boydan boya dolaşır:

*“Yuvası saçakta kalan kırlangıç,
Yavrusu dallara emanet serçe.
Derken camiler üstünde güvercin,
Minareler katından geçiyorum,
Gökyüzü mahallesi İstanbul'un.*

*Süt beyaz bir martıyı açıklarda,
Gemilere ben yol gösteriyorum,
Buğday ve ilaç yüklü gemilere.
Bir kanat vuruşta bulutlardayım;
Bir süzülüşte vatanım dalgalar!”*²⁹⁶

Bir Sur Kahvesinde şiiri de baharın İstanbul'a getirdiği güzelliğe yer veren şiirlerdendir. Nüzhet Erman şiirde vapurların oluşturduğu manzara ile yaşama sevincini öne çıkarır. Mısrarlarda bu coşkuyu hissedebiliriz. Bu manzara, bir oyuncak dükkânı manzarası gibidir. Mevsim, bahardır ve badem dalları çiçek açmıştır. Tabiatla bir canlılık varlığını hissettirmektedir:

²⁹⁴ Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş*, İstanbul, 1994, s.168.

²⁹⁵ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.210.

²⁹⁶ Tarancı, *a.g.e.*, s.168.

*“Bayraklı vapurlar, renkli vapurlar,
Dağılmış kehribar tesbihtir surlar,
Gelenin geçenin hâfızasında
Bir oyuncak dükkânı zenginliği.”*²⁹⁷

Her ayrıntıda baharın gelişini haber veren izler vardır. “Gizli menşurdan sızan yedi renk, salkımlaşan huzur, tozlu asmalardan yükselen buğu” baharı çağrıştıran, yaşama sevincine yer veren kullanımlardır:

*“Çiçek açmış badem dalı adalar,
Dört mevsim boyunca söylenen bahar;
Gizli bir menşurdan sızan yedi renk,
Salkımlaşan huzur, biriken âhenk,
Tozlu asmalardan yükselen buğu,
Eşyanın eriyen ince kabuğu,
Gözlerinin içi gülen eşsizlik,
Göğe karşı duyulan teklifsizlik.”*²⁹⁸

Tezimizin kapsamı içinde incelediğimiz şiirlerde yaz mevsimi İstanbul’un günlük hayatındaki birçok ayrıntıyı da değiştirir. Hikmet Şinasi Önel, *Yaz Sabahı* şiirinde, İstanbul’da bir yaz gününden söz eder. İstanbul, baharın gelişiyile daha da güzelleşir. Çardaklı havuz, ıtır, mine, gül, şebboy yaz manzarasını tamamlarlar. Mevsim en şuh çağındadır ve İstanbul’a da bu şuhluğunu yaşatır. Kuş sesleriyle başlayan yaz sabahında henüz açmış çiğdemler, çardaklı havuz, fiskiyeler bu güzelliğin parçalarıdır. Etrafı saran çeşit çeşit çiçek kokuları ve bülbül sesleriyle çalkalanan koy, güzelliği tamamlar:

*“Kuşlar yuvadan yollara inmiş,
Dallar yeniden nefli giyinmiş,
İstanbul’un en kuytu bağında.*

*Etrafı ıtır, gül, mine, şebboy
Bülbülle her an çalkanıyor koy.
Mevsim yine en yosma çağında.”*²⁹⁹

İdris Ahmet Pura, *Cennet Bahçesi* şiirinde bir yaz mevsiminde akşamüstü İstanbul’a dair izlenimlerini dile getirir:

*“Bir hasır koltuğa yan geliyorum.
-Yorgunluktan sonra dinlenmek kadar
Zevkli şey yoktur.- Gözlerim dalıyor
Boylu boyunca uzanan denize”*³⁰⁰

²⁹⁷ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.57-58.

²⁹⁸ Erman, *a.g.e.*, s.57-58.

²⁹⁹ Hikmet Şinasi Önel, *Türk Akınları*, İstanbul, 1944, s.17.

³⁰⁰ İdris Ahmet Pura (Ziya İhsan Zaimoğlu ile birlikte), *Memleket Havası*, İstanbul, 1946, s.41-42.

mısraları seyredeceği eşsiz İstanbul manzarası için hazırlıktır. Güneşin batmak üzere olduğu saatte İstanbul'un manzarası ayrı bir güzelliğe sahiptir. Sarayburnu, Boğaz ve Adalar'ın farklı bir görüntüsü vardır. Şair, bir hasır koltuğa oturarak çok güzel bir tablo seyreder gibi İstanbul'un manzarasına dalar. Bu manzarada batan güneşin daha da güzelleştirip gizemli kıldığı ayrıntılar vardır. Şair, denizle birleşen bu manzaradan küçük ayrıntılar aktararak tasvirleriyle bu manzarayı tablolaştırır:

*“Limanda demirli bir transatlantik,
Fındıklı camisinin minaresi
Mızrak gibi dikilmiş ortasına,
Bir yarım ay geçirmiş bordasına.
Badi badi dolaşan vapurların
Kamış kalemler gibi bacaları
Şehrin alinyazısını yazıyor.
Batan günü sırtlanmış Sarayburnu.
Boğazın gerdanlığıdır Adalar.”³⁰¹*

Fazıla Atabek, *İstanbul Geceleri* şiirinde İstanbul'dan uzaktayken hissettiklerini kaleme almıştır. İstanbul'da akşam vaktinin güzelliğinden söz eder. Yaz gecelerinin güzelliği onu cezbeder. Boğaz gecelerini yalancı cennet olarak nitelendirir. Şair, İstanbul'dan uzaktır ve İstanbul'da ölüp orada gömülmeyi arzu eder. İstanbul akşam vaktinde baştanbaşa bir şiir havasına bürünür. Ufukları bürüyen esrarlı karanlık buranın gizemini ve güzelliğini arttırır. Yaz geceleri insanı sinesine çeker. Boğaz'da adeta bir cennet havası hâkimdir:

*“Yumuşacık sularda ay duvağını sürür,
Baştanbaşa bir şiir olur güzel İstanbul
Ufukları esrarlı hoş bir karanlık bürür,*

*İnsanı sinesine çeker yaz geceleri.
Kendinizden geçerek arzdan ayrılırsınız,
Yalancı bir cennettir o boğaz geceleri...”³⁰²*

Şair:

*“Bir gün olup o güzel yurduma erebilsem,
Ey İstanbul, İstanbul, gözüümün nuru İstanbul,
Hiç ömrüme gam yemem toprağında can versem.”³⁰³*

dizeleriyle İstanbul'a özleminin ne kadar büyük olduğunu vurgular. İstanbul, onun hayattayken yaşamak istediği ve öldükten sonra defnedilmek istediği yerdir.

Yahya Kemal Beyatlı, *Geçmiş Yaz* şiirinde:

³⁰¹ Pura, a.g.e, s.41-42.

³⁰² Fazıla Atabek, *Pencerem*, Samsun, 1947, s.25.

³⁰³ Atabek, a.g.e, s.25.

*“Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin:
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinden;
Mehtap... iri güller... ve senin en güzel aksin...
Velhasıl o rüya duruyor yerli yerinde!”³⁰⁴*

ifadeleriyle geçmişte bıraktığı bir yaz mevsimini özlemle hatırlar. Bu, rüya gibi bir yazdır. Şair, sevgilisine bir gün o yazdan kalan bir uzak hâtırayı hatırlamak için körfezdeki durgun suya bakmasını ister. Sevgilisi o suda geçmiş gecelerden birini görecektir. Şair, bu geçmiş yazı bir rüya olarak adlandırır. O rüyada mehtap, iri güller ve sevgilinin aksi vardır. Şair bu güzel yaz mevsimini unutamaz.

İstanbul’da sonbaharın da hüznle karışık ayrı bir güzelliği vardır. Sonbaharı konu edinen şiirlerden biri, Yahya Kemal Beyatlı’nın *Eylül Sonu* şiiridir. Şair, sonbaharın gelişyle, eski sonbaharları hatırlar. Daha doğrusu Kanlıca’nın ihtiyarları geçen sonbaharları hatırlarlar. Ahmet Hamdi Tanpınar, Bu beyiti ilk duyduğu andan beri *“Türkçe’nin bir tarafında, çok hayalî ve belki de mutlak bir iklim yaşar gibi zaman aynasında ömürlerinin hesabına dalmış birtakım insanlar”*³⁰⁵ yaşadığını düşündüğünü söyler. Tanpınar’a göre Kanlıca’nın ihtiyarları Yahya Kemal’in ellerinde ömrümüzün büyük duruşlarından birinde ebedîleşmiş çehremizdir.³⁰⁶

*“Günler kısaldı Kanlıca’nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları”³⁰⁷*

Beyatlı, İstanbul’da sonbaharın hüznüne de yer verir. Şair, *Akşam Mûsikîsi* şiirinde Kandilli’de akşamın gelişyle eski bahçelerde sonbaharın bütün soğuk ve hazin yönüyle hisseder. Artık bu bahçe terkedilmiştir, geleni gideni yoktur. Sadece düşen yapraklarla oynayan son bahar rüzgârı vardır. Sonbaharın hüznü akşam birleşince daha da artar:

*“Kandilli’de eski bahçelerde,
Akşam kapanınca perde perde,
Bir hatıra zevki var kederde.*

*Artık ne gelen, ne beklenen var;
Tenhâ yolun ortasında rüzgâr
Teşrin yapraklarıyla oynar.”³⁰⁸*

İstanbul’a sonbahar gelirken beraberinde sükûnetle dolu bir huzur da getirir. Ayhan Hünalp *Eylül* şiirinde buna vurgu yapar. Ağaçlardan dökülen yapraklar bir

³⁰⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul, 1967, s.138.

³⁰⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Yahya Kemal, Şiirleri ve İstanbul”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul, 1998, s.344.

³⁰⁶ Tanpınar, *a.g.e.*, s.344.

³⁰⁷ Beyatlı, *a.g.e.*, s.59.

³⁰⁸ Beyatlı, *a.g.e.*, s.55.

hüzün atmosferi oluştursa da Boğaziçi'ndeki şarkılı sükûn bu hüznü örter. Sessizliğin oluşturduğu ortam şaire huzur verir:

*“Ağaçlardan birer birer yapraklar dökülür
Mevsim sonbahar aylardan eylül
Söğüt dallarında şiirler uyur
Boğaziçi şarkılı bir sükûna bürünür
Mevsim sonbahar aylardan eylül”*³⁰⁹

Nurettin Özdemir, *İstanbul Üzerine Üç Söyleyiş* şiirinde İstanbul'un belli yerlerindeki hüznün ve sükûnetine dikkat çeker. Şairin hüznü buraların hüznüyle birleşir. Durgun deniz, sessizlik, hafifçe esen rüzgâr ve hüznün birleşerek buruk bir huzur oluştururlar. Sonbahar kasvetli ve durgun havasını her tarafa yaymıştır. İstanbul, akşam vaktindeki sükûn, düşen yapraklar, esen sert rüzgârla sonbahara teslim olmuştur:

*“Nedir kirpiklerinde biriken... Hatıralar mı?
Hisar mı... Küçüksu mu... Boğaz mı?
Erenköy akşamlarından kalma sükûn,
Emirgân seferlerindeki haz mı?*

*Kandilli mi yaprak yaprak uçan avuçlarında?
Rüzgâr rüzgâr dolaşan saçlarında Çamlıca mı?
Işıklı bir gece mi titreyen dal uçlarında?”*³¹⁰

Attila İlhan'ın *Sisler Bulvarı* şiirinde de sonbahar vardır. *Sisler bulvarı* şaire yalnızlığını, çaresizliğini, acılarını hatırlatmasına rağmen ondan vazgeçmez. Bu bulvar, onun için İstanbul'un en anlamlı mekânlarından biridir. Bu şehre sadece sisler bulvarı için katlanır. Ahmet Oktay,, İlhan'ın “şüphesiz bir delilik yapardım”, “on beş sene hüküm giyerdim”, “dördüncü yılında kaçardım” dizeleriyle serüvenci özelliğini de öne çıkardığını³¹¹ söyler:

*“eğer sisler bulvarı olmasa
eğer bu şehirde bu bulvar olmasa
sabah ezanında yağmur yağmasa
şüphesiz bir delilik yapardım
hiç kimse beni anlıyamazdı
on beş sene hüküm giyerdim
dördüncü yılında kaçardım
belki kaçarken vururlardı”*³¹²

³⁰⁹ Ayhan Hünel, *Üçotuz Para*, İstanbul, 1968, s. 26-27.

³¹⁰ Nurettin Özdemir, *Yitik Sevgi*, Ankara, 1959, s.63.

³¹¹ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, 2002, s.140.

³¹² Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.60-63.

İstanbul'da Kar şiiri karın İstanbul'a kattığı güzelliğe dikkat çeker. Mehmet Salihoğlu'na ait şiirde karın yağışı şairde bir çocuğun sevinci kadar saf ve masum bir sevinç yaratır. Bu sevinç ve coşku kar kadar masum ve temizdir. Yaşama sevincini dizelerine yansıtan şair, şiirin son bölümünde birden yaşlılığını hatırlar. Saçlarına kar yağdığını ilk defa fark etmiş gibi irkilir. Fakat daha sonra her şeye rağmen yaşama sevinciyle dolu olduğunu, fırtınaya tutulsa bile içinde bahar olduğunu söyler:

*“Kar yağdı çocuklar,
İstanbul'a kar yağdı.
Yer, yeşilliğini unutmuş,
Gök, maviliğini...
Denize,
Canım denize bir hal olmuş!...”*

*Kar yağdı güzelim,
Saçlarıma kar...
Ama,
Ben yine sever,
Yine sevişebilirim
Bakmayın fırtınaya tutulduğuma,
İçimde bahar var...”*³¹³

Sabri Altınal, yalnızlığıyla baş başa olduğu bir günde İstanbul'a yağan kar, zihnine geçmişe dair acıların, sevgilerin, aşkların hücum etmesine sebep olur. Bu isimsiz şiirini bu duygularla yazmıştır. Şiir, bohem bir şairin kendi bakış açısıyla İstanbul'u değerlendirmesi esası üzerine kurulmuştur. Biraz Attila İlhan tarzı yaklaşım dikkat çeker. Soğuk bir kış gününde şair yalnızlığıyla baş başadır. Şiirde bu yalnızlıkla baş başa kalmanın hüznü vardır:

*“İstanbulun üstüne kar yağıyor,
Altınbakkal sokağında orospular;
Nerden aklıma geldin kar?
Ya siz nerden sevgiler, acılar, dövüşler?
Böyle umutlu bir yalnızlığın ortasında,
Bir köşede.*

*İstanbulun üstüne kar yağıyor
Gidiyorum.”*³¹⁴

İstanbul'da her mevsimin ayrı bir güzelliği vardır. Her mevsim bu şehir adeta ayrı bir renge ve çehreye bürünür. Şairler için İstanbul'un bu renklerinin her birinin güzelliği başkadır. Bahar mevsimiyle yaşama sevincini dile getiren şairler, sonbahar ve kışla birlikte İstanbul'u karamsar, ama sevgiyle yoğrulmuş bir üslûpla değerlendirirler.

³¹³ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.10.

³¹⁴ Sabri Altınal, *Şiirler*, İstanbul, 1983, s.11.

Aşağıda ele alacağımız son beş şiirde ise, İstanbul'un her şeye rağmen vazgeçilmez oluşuna dikkat çekilir. Şairler aslında İstanbul'a biraz kırgındırlar; ancak ne olursa olsun İstanbul onlar için vazgeçilmez bir şehirdir. Attila İlhan, *İstanbul Ağrısı* şiirinde genel olarak İstanbul'a duyduğu öfke ve kızgınlığı dile getirir. Bu bir öfke şiiri olmasına karşın, şiirin aşağıdaki bölümünde şair, İstanbul'a olan tutkulu bağlılığına yer verir. Bütün olumsuzluklarına rağmen, İstanbul'dan vaz geçmesi mümkün değildir. İstanbul, iğneli bir beşik gibi ona sürekli acı çektirmesine rağmen şair onu eski bir kitap gibi yanında taşımak ve her yere götürmek ister:

*“eğer sen yine İstanbul’san
yanılmıyorsam
koltuğumun altında eski bir kitap diye götürmek
istediğim
sicilyalı balıkçılara Marsilyalı dok işçilerine
satır satır okumak istediğim
sen”*³¹⁵

Şiirin sonunda şair pes eder ve İstanbul’u aslında ne kadar çok sevdiğini, öfke dolu bu şiirdeki bütün ifadelerin aslında İstanbul’a duyduğu büyük sevgiyi yansıttığını söyler:

*“eğer yine istanbul’san
eğer senin ağrınsa iğneli beşik gibi her tarafımda
hissettiğim”*³¹⁶

dizeleri şairin bir teslimiyet hazırlığı içinde olduğunu gösterir. Şairin aşağıdaki ifadeleri ise teslimiyetini ortaya koyar. Şair, İstanbul’a sarf ettiği onca kızgınlık ve hakaretten sonra yine bu vaz geçemediği şehrin emrinde olduğunu söyler:

*“ulan yine sen kazandın İstanbul
sen kazandın ben yenildim
kulaklarımdan kan fışkırıncaya kadar
yine emrindeyim”*³¹⁷

Abdülkadir Meriçboyu, özellikle:

*“Hapse düştüm buram buram tüttün burnumda.
Asker oldum, taşını toprağını kucakladım düşümde,
kulaç attım denizinde,
türkü yaktım gecende.”*³¹⁸

dizelerinde yoğun olarak hissedilen bir özlemi dile getirdiği *Yerin Var mı* şiirinde hayatın birçok zorluğunu yaşadktan sonra İstanbul'a geri döner. Ve bu

³¹⁵ Attila İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.11-12.

³¹⁶ İlhan, *a.g.e.*, 11-12.

³¹⁷ İlhan, *a.g.e.*, 11-12.

³¹⁸ Abdülkadir Meriçboyu, *Mutlu Olmak Varken*, İstanbul, 1988, s.152.

yaşadıklarından hareketle İstanbul'a öfkeyle karışık duyduğu sevgisi gün yüzüne çıkar:

*“Baharını, yağmurunu, rüzgârını, sabahını
dağlara savurdum sürgünde.”³¹⁹*

Meriçboyu, İstanbul'a kırgındır. Ama yine de bu şehrin kapısını çalmaya devam eder. Her kızgınlığının, öfkesini sonunda İstanbul'a geri döner. İstanbul'dan medet umar, sığınacağı bir lima olarak görür:

*“Duyuyor musun, İstanbul, gene çalıyorum kapını,
ta nerelerden sağ salım döndüm işte,
ne yıldım, ne pes dedim, ne tükendim,
ne yem oldum kurda kuşa.
İstanbul, gene çalıyorum kapını,
bana bir yerin var mı?
şöyle kıyıcığına kıvrılısam.”³²⁰*

Mesut Benice de *İstanbul, Dinle Beni* şiirinde İstanbul'un güzelliğine hasretini dillendirir. Şiirin bütününe baktığımızda şairde, İstanbul'dan uzaklaşıp düzenli hayatına devam etme isteği ve çabası vardır. Şair, İstanbul'a, derbeder hayatının en büyük tanığı eski bir sevgiliymiş gibi hitap eder. İstanbul ona eski günlerini hatırlatır. Ama o, bu eski günlerinden bıkmıştır ve bu yüzden İstanbul'dan kendinden uzak durmasını ister. Çünkü artık evlenmiş ve düzenli bir hayata kavuşmuştur. İstanbul onun için çok uzaklarda, eski yaşantısında kalmış bir hatıradır:

*“Seni sevmiyorum artık İstanbul
Boşuna çekip durma yakamdan
Bak, parmağımda yüzük var şimdi
Pantolonum ütülü, gömleğim tertemiz
Ben hep böyleyim artık İstanbul
Bir mutlu hayatım var şimdi senden uzakta
Düzenli bir şehirde, döşeli odalarda
Alınacaksın ama gerçek bu
Seni sevmiyorum artık İstanbul
Gömleğimi kirletiyor bu vapur dumanların
Bu trafik uğultun, bu telaşlı insanların...
Bak İstanbul, dinle beni
Seninle arkadaş kalalım artık
Unutalım o eski günlerimizi”³²¹*

İstanbul'dan uzaklaşıp düzenli hayatına devam etme isteği ve çabası vardır şairde. Ama bir taraftan da İstanbul bütün çekiciliğiyle onu kendine çekmektedir. Şair de cılız direnme ifadeleriyle teslim olmamaya çalışır. Ancak İstanbul'un

³¹⁹ Meriçboyu, *a.g.e.*, s.152.

³²⁰ Meriçboyu, *a.g.e.*, s.152.

³²¹ Mesut Benice, *Kardelen*, Ankara, 1962, s.34-35.

çekiciliği buna müsaade etmez. Şiirin son kısmında şairin direncinin iyice kırıldığını İstanbul'un çekim gücüne teslim olmak üzere olduğunu gösteren mısralar vardır:

*“Çekip durma yakamdan İstanbul
Bak parmağında yüzük var şimdi
Hem ben seni sevmiyorum artık
İstanbul
İstanbul’um.
Dinle beni.”*³²²

İstanbul adlı şiirine,

*“Gün görmüş kadın gibi
Köşende oturmuşsun.
Hep kendini düşündün,
İhtiyarlamamak için.
Üzerinden gelip geçmiştir.
Asırların insanları.
Her birinden bir hatıra...”*³²³

diye başlayan Yusuf Ahıskalı, İstanbul’a olan sitemini dile getirir. İstanbul’u bencillikle suçlar. Bu şehir, ihtiyarlamamak için hep kendini düşünme bencilliğinde bulunan bir şehirdir. Üzerinden gelip geçen nice insan bu şehirde kendilerine ait bir iz bırakmışlardır.

Şair, İstanbul’u bütün acımasızlığına ve katılığına rağmen, hâlâ meftunları olan büyüğü bir şehir olarak görür. İstanbul, fakirlerin fakrına çare olmayan, zalimlere kucak açan bir şehirdir. Ama bütün bu gaddarlıklarına rağmen ona hâlâ şiir yazan, şiirlerinde İstanbul’un bir taşını bütün Acem diyarına değişmeyen şairler vardır:

*“Fakirlere yedirdin fazla gelirinden;
Kuvvetlilere boyun eğdin
Yaşama hünerinden...
Hâlâ da sevgililerin var.
Eskilerin hatıraları:
Akmuş atlaslar.
Üzerinde yaşayanlar (yoksa işleri)
Hatıralarınla dolar;
Ve bir taşın Acemistana değdiğine göre
Bir şiir de yazar.”*³²⁴

Mehmet Salihoğlu, *İstanbul* şiirinde İstanbul’un güzelliğine vurgu yapar. İstanbul’un, insanı kendine çeken korkunç bir güzelliği vardır. Şehir dev kollarıyla

³²² Benice, *a.g.e*, s. 34-35.

³²³ Yusuf Ahıskalı, *Kazın Ayağı*, İstanbul, 1946, s.8.

³²⁴ Ahıskalı, *a.g.e*, s.8.

insanı kendine çeker. Deniz kokusu insanı farklı âlemlere götürürken, zihinde masmavi, ümitli düşünceler belirir:

*“İstanbul
Korkunç bir güzellik
Dev kollarıyla sarıyor seni
Yeni bir ülkedesin adım başında
Masmavi düşüncelerdesin.
Bir hoş oluyorsun deniz kokan havasında
Hem gökte,
Hem yerdesin.
İstanbul
Korkunç bir güzellik
Ahtapot gibi çekiyor seni
Hırsızından, lodosundan, kızından
Kolla kendini.”³²⁵*

Bir hayli uzun olan bu bölümde derin bir İstanbul sevgisini fark ederiz. Bu bölümdeki şiirleri tematik bir bütünlük oluşturacak şekilde; İstanbul’a duyulan derin sevgi, şehrin güzelliğine övgü, İstanbul’un parlak tarihi devirlerinin hatırlatılması ve övülmesi, İstanbul’da mevsimler, İstanbul’un, bütün kırgınlıklarına rağmen vazgeçilemez oluşu şeklinde ele aldık. Şairler, İstanbul’a olan sevgilerini bu farklı yaklaşımlar etrafında dile getirmişlerdir.

5.2.İstanbul’a Nefretle Bakış

Bu bölümdeki şiirlerde İstanbul’a öfke ve nefret duyan yirmi sekiz şiire yer verdik. Bu şiirlerde İstanbul’a büyük bir öfke duyan şairler, kırgınlık dile getirenler ve buradan kaçıp uzaklaşmak isteyenler vardır. Biz de bunu tematik bir bütünlük ve bu sırayla ele aldık.

İstanbul’a öfkesini dile getiren şairlerden biri de İlhan Berk’tir. Berk, *İstanbul* isimli bir hayli uzunca şiirinde İstanbul’un çirkinliklerle dolu yüzüne de yer verir. İstanbul, şehvetiyle, aidiyetsizlik hissi içindeki insanlarıyla ve yalnızlıkla kirlenmiştir:

“Bu şehir aşktan değil şehvetten düşüp gebermeye hazır”³²⁶

dizesi bu çirkinliği biraz da nefret katarak anlatan çarpıcı bir dizedir. Şair, şiirin başında İstanbul’u işçilerle anlatırken onların yorucu bir günün sonunda evlerine geçimlerini temin etmenin verdiği huzurla dönmelerine imrenir. Bu huzuru onlarla paylaşır. Herkes evine dağılıp da sokaklar boş kaldığında ise bu mutluluğu söyler. Yalnızlık duygusuna eşlik eden “çirkin İstanbul” bu andan itibaren varlığını gösterir. O, kalabalıklar gözden kaybolduktan sonra yalnızlığıyla baş başa kalacaktır:

³²⁵ Mehmet Salihoğlu, *Duman Duman Üstüne*, Ankara, 1959, s.53.

³²⁶ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.55.

*“Nefes nefese geçen işçi kabilelerini görünce rahatlayacaksın
Ama bir dakikada hepsini kaybedeceksin
Sonra yine İstanbul’la tek başına kalacaksın”³²⁷*

Şehir her türlü kötülüğü bünyesinde barındırdığı gibi bu unsurlar itibar da görürler. İntihar etmek bu karmaşık şehirde adeta alışkanlık haline gelirken rakının adının geçtiği yerde ayağa kalkılır:

*“Bir meyvadır intihar sabah akşam bölüşülür
Rakının adı geçtiği yerde ayağa kalkılır”³²⁸*

Şairin “aşağılık gökyüzü” diye hakaret içeren bir benzetme yapması İstanbul’dan hoşnut olmadığını gösterir. Bunun sebeplerinden biri de yalnızlığıdır. Kimsenin kendisini tanımadığı şehirde yaşamaktan memnun değildir:

*Fildişi kakmalı aşağılık bir gökyüzü çalkalanıp durur.
“Bir şehirdesin ki kimse seni tanımaz”³²⁹*

İlhan Berk için İstanbul bu şiirde adeta bir hesaplaşma alanı olmuştur. Aç ve tokların bir arada görüldüğü İstanbul’a şiirin sonunda isyan vardır. Bu isyan bir feryat halini alarak ve biraz daha kabarak devam eder. Kendi yalnızlığını İstanbul’a da yükleyen şair, onu kıtlıklarla, fakirlikle, kin ve kahrıyla bir arada görmenin huzursuzluğu ve mutsuzluğu içinde öfkesini dizelere yansıtır. İstanbul, çirkinlikleriyle, haksızlık ve zulümleriyle bir yanda açları bir yanda tokları barındırmasındaki tezatlığıyla gitgide yalnızlaşır:

*“Sen genç orospular ölü padişahlar frengililer şehri
Seni demir parmaklıkların arkasında seyrettim
Kıtlıkların hürriyetsizliklerin elinde gördüm
Her defasında daha yalnız daha kimsesiz, daha fakirdin
Her defasında kinlerin kahrın elinde yapıyalındın
Bir yanınla aç bir yanınla tok gördüm”³³⁰*

İstanbul, varlığını sürdürmeye devam ederken arkasından sürüklenen mazideki güzelliğe dair hiçbir şey görülmez. Ardından gelenler keder, kin, zulüm, yalnızlıktır. Onun büyüüne kapılanlar ise aptallar, budalalardır:

*“Bir sen eskisin dünyamızda
Bir sen sonu gelmeyen kederler kinler zulümler içinde
Bir sen aptalları budalaları uşaklarını peşin sıra sürüyordun
Arkanda kötülükler yığın yığın kederler ağır şatafatlı takım taklavatlarıyla
geliyor”³³¹*

³²⁷ Berk, a.g.e, s.55.

³²⁸ Berk, a.g.e, s.55.

³²⁹ Berk, a.g.e, s.55.

³³⁰ Berk, a.g.e, s.59.

³³¹ Berk, a.g.e, s.61.

Orhan Koçak, Berk'in *İstanbul* şiirini, Fikret'in *Sis* şiirini anımsatan son bölümleriyle, bir protesto şiiri³³² olarak niteler. İstanbul'u şehirlerin en bahtsız olarak niteleyen şair, onun yığın yığın kötülüklerle, pisliklerle mücadele etmek zorunda kalışını vurgular. Her gelen imparatorluk kirini burada bırakarak tarih sahnesini terk eder. Bunca çirkinliğin içinde kalan İstanbul bu yüzden talihsizdir:

*“Sen en bahtsız şehirlerin
Yığın yığın kötülükler pislikler kendine göre her yerde çözüldüler
Krallar padişahlar imparatorluklar geçtiler”*³³³

Attila İlhan ise *Kirli Yüzlü Melekler* şiirinde Beyoğlu'nun kirli ve karanlık yüzünü verir. Beyoğlu sokaklarında dolaşırken bu sokakların geceye mahsus tarafını gün yüzüne çıkarır. Yüksekaldırım ve Cadde-yi Kebir bu yönüyle en çok bilinen yerlerdir. Bu yerler olumsuzluklarıyla ele alınırlar. Sokaklar, amaçsız insanların mekânıdır:

*“sayende sayebân olduk istanbul şehri
sayende sebil olduk aç kaldık sefil olduk
yıldızlar dem çekti güvercin gibi başucumuzda
ve yaktı perişan etti sine-i sad-pâremizi
saplanıp hançer misali bir hilâl
sokaklar serseri biz serseri
yüksekkaldırım'da
bir cezayir şarkısını dile getirdi plâklar
cadde-i kebir: bütün ışıklarını yakmış bir gemidir
sinemalar neredeyse boşalacaklar”*³³⁴

Şair, İstanbul'da şair olmanın beraberinde sefaleti getirdiğini düşünür ve bu durumu İstanbul'a şikâyet eder.

*“vay anam vay
sen ne dersin İstanbul
sen garip bir şair olsan söyle ne halt edersin
kimin gücü yeterse kahretsın parasızlığı
sefalet akıyor gürül gürül sokaklardan”*³³⁵

Şair, yabancılaşmaya, yalnızlaştırılmaya tepki gösterir. *“İstanbul şehri, en kişisel en evrensel dönüştüğü bir mekândır. Bireysel çözülme İstanbul ile yok edilebilir.”*³³⁶ Beyoğlu, sefaletiyle yüz yüze bırakır şairi. Sefalet ve serserilik onun hayatını özetler adeta. Bu yüzden İstanbul'a şen olasin yerine kahrolasin demeyi

³³² Orhan Koçak, “Kalmak İmkânsız İlhan Berk'in Şiiri ve Poetikası Üzerine Bir Deneme”, *Defter*, S:19 Kış 1992, s.165.

³³³ Berk, *a.g.e.*, s. 60.

³³⁴ Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.100-101.

³³⁵ İlhan, *a.g.e.*, s.100-101.

³³⁶ Ülkü Eliuz, “Attila İlhan'ın Şiirlerinde Mekânın Postmodernist Açıdan Yorumu”, *Türk Dili*, C:1, S: 594, Haziran 2001, s.647.

tercih eder. Bu, hayatından duyduğu memnuniyetsizliğinin ve isyanının da bir göstergesidir. İstanbul bütün olumsuzlukların sebebidir. Bu yüzden de beddua maruz kalır. Ahmet Oktay, bu ilenmenin şiirin söylemine uygun düştüğünü söyler. Çünkü “*reel yaşamını biricik yaşam sanan ve bu ideolojik bilinçle eğlenen “lumpen” de, daha geniş halk kitleleri de, önündeki tüm engellere sadece beddua okumaktadır*”³³⁷. İlhan da şiirinde bunu yapar:

“sen söyle serseriler kralı İstanbul
sen söyle iki gözüm
hangi merhem çaredir şu bizim yaramıza
yel üfördü su götürdü gençliğimizi
elimiz boşa geldi meydanlarda kaldık
meydanlar serseri biz serseri
sağımız sefalet solumuz ölüm
işte geldik gidiyoruz
kahrolasın
kahrolasın İstanbul şehri”³³⁸

İlhan’ın İstanbul’a öfkesini dile getirdiği bir başka şiiri de *İstanbul Ağrısı* şiiridir. Şiirde İstanbul’a duyulan büyük öfke dikkat çeker. Şair, İstanbul’dan o kadar nefret etmektedir ki onu yaşlı ve çirkin bir yaratığa benzetir. Öfkesi o kadar büyüktür ki minareleri kürdana benzetir. İstanbul, dışlerinin arasında her şeyi öğütüp yok etmektedir. Gemileri devamlı mazot tüküren İstanbul’da her şey kirlenmiştir:

“ulan istanbul sen misin
senin ellerin mi bu eller
ulan bu gemiler senin gemilerin mi
minarelerini kürdan gibi dışlerinin arasında
liman liman götüren
ulan bu mazot tüküren bu dövmeli gemiler senin mi
akşamlar yassıldıkça neden böyle devleşiyorlar
neden durmaksızın imdat kıvılcımları fışkırıyor
antenlerinden
neden”³³⁹

Şair, büyük bir huzursuzluk içindedir ve bu huzursuzluğunun en büyük sebebi İstanbul’dur. İstanbul, onun vücudunda bir ağrı oluşturmaktadır. Uykularını zehirlemektedir. Bu yüzden İstanbul’u sorgular, yargılar:

“peki istanbul ya ben
ya mısralarını dört renkli duvar afişleri gibi boy boy
gümrük duvarlarına yapıştıran yolcu Abbas
ya benim kahrım
ya senin ağrın
ağır kabaralarla uykularımı ezerek deliksiz yaşattığın

³³⁷ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, İstanbul, 2002, s.144.

³³⁸ Attila İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.100-101.

³³⁹ İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.11-12.

*çaresiz zehirler kusan çılgın bir yılan gibi
 burgu burgu içime boşalttığın
 o senin ağrın
 o senin”³⁴⁰*

Beşir Ayvazoğlu, Attila İlhan'ın Bu şiirle İstanbul'a Baudelairece bir bakış getirdiğini söyler. Özellikle şiirin son kısmında bu durumu görürüz. Şair, özellikle son dizede, İstanbul'a olan tutkusunu itiraf eder. Ayvazoğlu bunu Baudelaire'nin 'Seviyorum seni rezil başkent' mısrasının bir tercümesi gibi görür.³⁴¹ Çünkü şair, bütün öfkesine rağmen bu bölümde İstanbul'u ne kadar çok sevdiğini öfkeli bir üslupla itiraf eder:

*“ulan bunu sen de bilirsin İstanbul
 kaç kere yazdım kimbilir
 kaç kere kirpiklerimiz kasaturalara dönmüş diken diken
 1949 eylül'ünde birader mırç ve ben
 sokaklarında mohikanlar gibi ateşler yaktık
 sana taptık ulan
 unuttun mu
 sana taptık”³⁴²*

İstanbul'a öfke duyan bir başka şair de Hüseyin Karakan'dır. Karakan, İstanbul şehrinde yaşar ama mutsuzdur. *İstanbulda Yaşadığı Belliydi* şiirinde dile getirdiği bu mutsuzluğun sebebini açıklamaz. Ancak İstanbul'da mecburen yaşadığını anlarız. Mutsuzluğunu bu şehirde gezip tozarak gidermeye çalışır:

*“Şu İstanbul şehrinde
 Yaşamaktan nasibimi kurtarmak üzere
 Yiyor, içiyor ve geziyorum
 Ama değil aşk ile.*

*Değil aşk ile hiçbir şey
 Anlıyorum
 Ne ki bu, ne ki bu
 Diyemiyorum.*

*Söyleyemediğim daha başkaları da var
 Daha başkalarıyla da uzuyor ömrüm
 Uzuyor diyorlar ama
 Zannetmiyorum..”³⁴³*

İstanbul'a öfkeyle yaklaşan şairlerden biri de Neyzen Tevfik'tir. Neyzen Tevfik, kendine has kişiliği ve şairliğiyle Türk şiirinde farklı bir yerdedir. O, şairlik

³⁴⁰ İlhan, *a.g.e.*, s.11-12.

³⁴¹ Beşir Ayvazoğlu, *Şiir ve Şehir*, *Zaman Gazetesi*, 6 Temmuz 2007.

³⁴² İlhan, *Ben Sana Mecburum*, Ankara, 1998, s.11-12.

³⁴³ Hüseyin Karakan, *Bir Aşk Hikâyesi*, İstanbul, 1954, s.41.

konusunda iddialı olmadığını her fırsatta dile getirir.³⁴⁴ Sadri Ertem, Neyzen Tevfik'in iyi bir heccav olduğunu söyler ve onu “*sosyetenin en insafsız münekkidi*”³⁴⁵ olarak tanımlar. *İstanbul* şiirinde onun bu yönünü görürüz. Şair, şiirin daha başından itibaren İstanbul’u çirkin ve kirli olarak nitelendirir. İstanbul, beşeri faziletlerin, insanlığın en büyük düşmanıdır ve lanetlenmiştir. İstanbul’un havası ve suyu insanoğlunu devamlı felâkete, kötülöklere sürükler:

“*Sen ey muhîti-i mülevves sen ey hadid-i fesad,
Sen ey nifak u şikakıyle mel’ anet- abâd,*

*Sen ey yegâne belâsı maârifin, hünerin,
Adıvv-i fahrîsi sensin efâzıl-ı beşerin!*

*Senin riyâh-ı nesîmin mefâsid-i igvâ,
Çeker felâketini nev-i Âdem-ü Havvâ.*³⁴⁶

Bu yönüyle biraz Tevfik Fikret’in *Sis* şiirini andıran Neyzen’in şiiri İstanbul’a duyduğı derin nefreti en açık bir şekilde dile getirir.

Uzaklardan: İstanbul şiirinde İstanbul’a çok büyük bir nefret yoktur; ancak Sadiye Kuna, bu şehrin âşıkları inleyen bir yer olduğunu söyler. İstanbul, büyüleyici bir şehirdir ancak aşk acısının da en fazla yaşandığı, acı çektiren bir şehirdir:

“*İstanbul şair coşar âşık inler göğsünde
Ne füsunkâr, ne şakrak, ne cazip hevesin var
Uzağım çok uzakta, şahit olsun Toros’lar...
Sende geçti ömrümün gençlik denen şuh demi.*”³⁴⁷

³⁴⁴ Şiir kitabının ön sözünde “Azab-ı Mukaddes”i çoban armağanı olarak nitelendirir ve şunları söyler: “Âşınalarım iyi bilirler ki, ben şimdiye kadar kendi kendime hasbihal kılıklı yazdığım üç beş satırı hiçbir zaman okuyun diye kimseye sunmadım. Zaten bence şu muhakkak ki, herhangi bir yazıyı bitirinceye kadar, duyduğum cılız heyecanımın neş’esini hisseder gibi olurum. Eserin bitmesiyle beraber o heyecan da uçar gider. Yani onlar bende yok veya yanmış sayılır. İsrarsız tekrarına lüzum dahi görmem.” Neyzen Tevfik Kolaylı, *Azâb-ı Mukaddes*, İstanbul, 1949, s.5.

Bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Azâb-ı Mukaddes’teki mısraları şiirden ziyade manzume olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Kendi ifadesiyle bu yazıların, “pek çoğı hastahanelerde, diğer kısmı meyhanelerde, baştan çıktığı perişanlık devirlerinde yazılmış veya sayıklanmıştır.”³⁴⁴ Bu yüzden Neyzen Tevfik, ruhundaki tufan ve girdapların arasında savrulurken şuraya buraya, hastane duvarlarına yazdığı veya yanında bulunanlar tarafından tesadüfen not edilen bu dağınık sözlerde, asla mutlak bir hikmet olduğunu kabul etmez. (Kolaylı, *a.g.e.s.* 5.)

Manzumelerinde, okuyucuyu yadırgatacak ifadeleri için ise, yıllardan beri geçirdiğı ruhî hamlelerin üzerinde hüküm sürdüğü anlarda hemen hemen gayrişuûrî ve gayriiradi denecek bir hâlet-i maraziye devrinde ifâde edilen şiirler olmasını gerekçe gösterir.³⁴⁴ Ve mukaddime kısmında okuyuculardan bu durumu hoş görmelerini isteyerek: “Yazılarda tesadüf edilen elfâz-ı galizeyi ve pek bayağı olan mânaları duyduğun zaman hilkat-i müstehcenenin timsâl-i uzvîsi sayılan, bir sarhoşun öğürtülerini terennüm eden bir opera parçasını dinliyorum farzet!” der. (Kolaylı, *a.g.e.s.* 9)

³⁴⁵ Münir Süleyman Çapanoğlu, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Eserleri*, (içinde Sadri Ertem “Neyzen Tevfik”), İstanbul, 1942. s.65-66.

³⁴⁶ Kolaylı, *a.g.e.s.* 48.

³⁴⁷ Sadiye Kuna, *Her Telden Çaldı Gönlüm*, İzmir, 1937, s.10.

Nevzat Üstün'e ait olan *İstanbul Üstüne* şiirinde İstanbul'un acımasız yönü dikkat çeker. Yoksullukla mücadele eden bir ailenin verdiği yaşam mücadelesinden hareketle İstanbul'un sert, acımasız yönüne değinilir. İstanbul'da her şey kendiliğinden olur. Her şey insanın tasarrufu dışındadır. Tıpkı doğum ve ölüm gibi. Kısacası İstanbul her yönüyle tuhaftır. Beklenmedik bir anda insanı hüzne boğar. Sebepsiz yere esen bir rüzgâr şairi hüznülendirir:

*“Bir tuhaf şehirdir ki şu İstanbul
Her şey kendiliğinden olur
İnsanlar doğar, insanlar ölür
Kendiliğinden
Bir rüzgâr eser sebepsiz yere
Kendiliğinden
Bu hale dayanmaz yüreğim
Coştukça coşunca coşar.”³⁴⁸*

Yoğun bir öfkenin hakim olduğu:

*“Orta çağ geriliğin paçalarından sızıyor
Sana milyonlar lâzım
Süslenmen için...”³⁴⁹*

dizelerinden de anlaşılacağı üzere Yusuf Ahıskalı *İstanbul* şiirinde bu şehre karşı öfkeli ve bu öfkesini dizelerinde dile getirir. Numaralarla birbirine bağlanan iki bölümden oluşan şiirde şair İstanbul'u, ihtiyarlamamak için üzerinde yaşayanları acımasızca harcayan bir kadına benzetir. Üzerinde asırlar boyunca insanlar yaşamış ve İstanbul, birçok hatırayı da barındırmıştır. Şair, İstanbul'a meftun olan bu insanların düştüğü hataya düşmeyeceğini söyler. O, artık İstanbul'un gerçek yüzünü bildiği için bu şehrin parklarını taşradan gelen insanların safça hayranlığıyla görmez. İstanbul'a karşı tetiktir:

*“Ve seni tanıdığım için,
Görmüyorum parklarını
Taşradan gelmiş gibi hayran.
Mahallelerin var,
Tahta kulübelerden...
İnsanların var,
Yangın yerlerinde...”³⁵⁰*

İstanbul'a olan öfkesini dile getiren isimlerden biri de Nazım Hikmet'tir. Şair, *Bir Şehir Rehberi* şiirinde Şişli'de bırakılsa Maçka'da yolunu bulamayacak kadar İstanbul haritasına yabancı olduğunu söyler ve asıl maksadının şehrin içinden, hayatından söz etmek olduğunu belirtir:

³⁴⁸ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.71.

³⁴⁹ Yusuf Ahıskalı, *Kazım Ayağı*, İstanbul, 1946, s.8.

³⁵⁰ Ahıskalı, *a.g.e.*, s.8.

*“Beni Şişlide yalnız
bıraksanız
Maçkanın yolunu bulup gidemem...*

*Yani demem
o demek ki,
sanmayın ki elinize
a’la Bedeker
bir rehber
vereceğim;
hayır,
ben
size
dört başlı bir şehrin içinden
haber
vereceğim...”³⁵¹*

İstanbul, onun için, birçok şairin aksine, coğrafya kitaplarına basılan hissiz, ruhsuz birkaç resimden ve herkesçe bilinen klişeleşmiş dört isimden ibarettir. Şair, bu yüzden sevmediği ve kendisi için hiçbir şey ifade etmeyen İstanbul’u hep coğrafya kitaplarında basılan aynı fotoğraf ve dört isimle tanır. İstanbul’u bu şekilde tanıdığını söylemesi İstanbul’un onun için soğuk, ruhsuz, itici bir şehir olmasındandır. Çünkü İstanbul, fiziki mekan, mimari ve sanat eserleri, sarayları ve kütüphaneleri ile Osmanlı, İslam ve Türk’tür. Nazım Hikmet’in bu kavramlarla ve içerikleriyle uzlaşması mümkün değildir:

*“Bu şehrin
basılır hep aynı şekilde
coğrafya kitaplarında resmi.
Dört çeşit yazılır fakat
Bu resmin altına ismi:
KONSTANTANİYYE, KONSTANTİNOPL
DERSAADET, İSTANBUL.....”³⁵²*

İstanbul neyin nesi şiirinde sevgilisinin olmadığı bir İstanbul’a mesafeli duran Ümit Yaşar Oğuzcan’ı, sevgilisinden ayrı olmak derinden yaralamaktadır. Ancak yapacak bir şeyi yoktur. Ağlamak da onun bu durumuna çare olmaz. Kendini yapayalnız ve derbeder hisseder. İstanbul’u istemez. Ya sevgilisi gelmeli ya da İstanbul gitmelidir:

*“Bu İstanbul gitsin öteki İstanbul gelsin
Ya da sen gel
Bu evler, bu caddeler gitsin
Bu günler, bu aylar, bu zalim yıllar gitsin
Ama sen gel*

³⁵¹ Nazım Hikmet, *Varan 3*, İstanbul, 1930, s.60.

³⁵² Nazım Hikmet, *a.g.e.*, s.60.

Ne olur sen gel”³⁵³

İstanbul’u değil, sevgilisini istediğini şiirin devamında da dile getirir. Sevgilisi olmadığı için Ayasofya’nın ve bütün camilerin ve Allah’ın utanması gerektiğini söyler. İstanbul’a lanetler yağdırır:

*“Ben seni istiyorum ne haber
Ayasofya utanmalı artık
Bütün camiler utanmalı
Ve senden uzakta olduğum için
Bir utanmaz Allah utanmalı
Sen buna İstanbul mu diyorsun
Lânet olsun
Lânet olsun.”³⁵⁴*

Cahit Saffet Irgat, *İstanbul* şiirinde İstanbul’da çektiği maddi sıkıntılara değinir. İstanbul’un kendisine hayır getirmeyeceğini düşünür. İstanbul onun sefil yaşamasının, günlerce aç kalmasının sebeplerinden biridir. Ama yine de İstanbul’u çok seven şair, ona kızgın değildir. Bu şehre sitemlerini yazdığı şiirini “güzel İstanbul” diye bitirir:

*“Yaşa İstanbul yaşı
Yeni zenginlerinle.
Bana senden hayır gelmez,
Çok çektirdin.
Bitpazarı şahidimdir
Az mı pabuç, palto sattım
Aç kaldım, az mı para dilendim
Bütün şehre borcum var.

Ben çok dertli adamım
Koyver benim yakamı
Senden bana hayır gelmez
Güzel İstanbul.”³⁵⁵*

Yusuf Ahıskalı, İstanbul’un birçok yüzüne ve yaşantısını yer verdiği bir hayli uzunca olan *İstanbul’un Destanı* şiirinin aşağıdaki bölümünde İstanbul’un farklı bir yönüne de dikkat çeker: Yoksulluk ve geçim derdi. Bu, İstanbul’un bir başka yüzüdür. Bu yönü diğer özelliklerine göre biraz sevimsiz olsa da bu durum gerçeği değiştirmez. Ekmek peşinde koşan insanların yaşadıkları yerlerin yamru yumru yolları vardır. Bu insanlar eski evlerde yaşarlar ve yaşamak onlar için kartpostaldeki resimler gibi manasızdır. İstanbul’un bu yönü şairi üşütür:

“Yamru yumru yolları

³⁵³ Oğuzcan, a.g.e, s.17-19.

³⁵⁴ Oğuzcan, a.g.e, s.17-19.

³⁵⁵ Cahit Saffet Irgat, *Bu Şehrin Çocukları*, İstanbul, s.20-21.

*Eski evler arası
Ayakları dolaşır insanın
Ekmek peşinde
Kedi gibi rahat yürümek nerede?
Ve öyle bindirir ki
İnsanın üzerine yaşama
Halici paçavra gibi serilir
Camileri kartpostallardaki resimler gibi
manasız kalır
Ve üşütür insanı Boğaziçi'ne bakmak bile”³⁵⁶*

İskender Fikret Akdora, *Havada Gülen Bulut* şiirinde:

*“Kuştan yana
Zenginsin İstanbul’um!
Ya insandan?”³⁵⁷*

dizeleriyle etkileyici hale getirdiği bir ifadeyle İstanbul’un güzelliğinin yanı sıra ikinci bir yüzü olduğuna vurgu yapar. Şiirde yoksulluk teması ağır basar. Ekmek parası derdindeki bir milyonluk İstanbul nüfusundan söz edilir:

*“Erkek- dişi,
Bir milyon kişi
Ekmek kavgasında,
Kömür derdinde...
-Sûr içinde, sûr dışında-
Hasta, cılız, çırılçıplak...”³⁵⁸*

M. Galip Çelikkol, İstanbul’da her gün karşılaşılan, olağan hale gelmiş ayrıntılara dikkat çekerken, cinayet gibi suçların İstanbul’da yaygınlaşmasına da vurgu yapar. Çelikkol’un *İstanbulda çıkan en yeni modalardan bazıları* şiirinde anlatılan, İstanbul’un karanlık yüzüdür. İstanbul birçok suçun işlendiği, karanlık işlerin tezgâhlendiği bir şehirdir:

*“Çay fişi
Gaz fişi
Mısır çarşısı önünde on beş, yirmi kişi
Kimi erkek, kimi dişi
Bağıra bağıra bir türlü bitiremiyorlar bu işi
Çaydan gazdan kimi plâtin, kimi altın yaptırmış dişi
Bir polis görürler mi hemen kırıyorlar kirişi.”³⁵⁹*

³⁵⁶ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul’un Destanı*, İstanbul, 1953, s.8.

³⁵⁷ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s.41-42.

³⁵⁸ Akdora, *a.g.e.*, s.41-42.

³⁵⁹ M. Galip Çelikkol, *Bir Tramvay Sefası*, İstanbul, 1948, s.4.

Gecekondularla çarpık bir şehirleşme yaşayan İstanbul'un çirkin yüzünü bir kez daha görürüz. Bu şehirde cinayetler o kadar çoğalmıştır ki adeta moda haline gelmiştir. Kara borsacılık varlığını sürdürürken tramvaylara binmek mümkün değildir:

*“Gece kondu evleri
Kara borsacılık
Tramvaylara ne mümkün binmek
Bayıldıktan sonra inmek
Ve her gün birkaç tane cinayet
İstanbul'da en yeni moda oldu nihayet.”³⁶⁰*

Yusuf Ahıskalı'nın *İstanbul'un Destanı* şiirinin aşağıdaki bölümünde ise sosyal bir eleştiri dikkat çeker. İstanbul'un fethinin 500. yılının kutlanması şaire göre bir anlam ifade etmez. Çünkü şair, İstanbul'daki çirkinliklerden muzdariptir. Yan yana kötü görünüm arz eden kulübe ve apartman, insanların yoksulluk içinde olmaları şairi üzer. İstanbul'un görünen güzellikleri arka plandaki bu çirkinlikleri kapatamaz:

*“Kendi kendini yiyip şiir yazar gibi
İstanbul kendi şiirini yazıyor
Bir imparatorluk daha yıkılmış
Ve yeni bir devir açılmış şimdi
Bir yerde bir apartman dikilmiş
Bir yerde bir kulübe
Ve çeşme içlerinde yatan insanlar
İstanbul! Hayatını ben yaşıyorum
Nafile şirin görünmen
Nafile 500 üncü sene-i devriyen
Nafile hatta ağaçlarının yeşil durması
Boğazın muhteşem akması”³⁶¹*

Şair sonunda İstanbul'un bütün cazibesine, güzelliğine ve ışıltısına rağmen aslında çirkin bir yüze sahip olduğunu hatırlar. İstanbul'un çekiciliği bir yalandan ibarettir:

*“Tanıyorum seni İstanbul
Tacın yalancıdır senin
Ağlamak bir zevk olsa
Ağlayamıyorum da.”³⁶²*

Sonbaharın sert rüzgârlarının şiirdeki öfke duygusuyla birleştiği aşağıdaki dizeler karamsar bir tablo çizer. Matild Alçe,

³⁶⁰ Çelikkol, a.g.e, s.4.

³⁶¹ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul'un Destanı*, İstanbul, 1953, s.8.

³⁶² Ahıskalı, a.g.e, s.8.

*“İşte düştü son yaprak,
Sarardı kara toprak,
Hiddetinden titriyor,
Ağaç, kolları çıplak.”*³⁶³

dörtlüğüyle başladığı *Çıldırılmış* şiirinde İstanbul’a sonbaharın gelişini farklı bir yaklaşımla işler. Bir öfke ve matem havası hâkimdir şiire. Ağaç, büyük bir öfke içindedir. Eylül, çıldırılmış bir kadına benzetilir. İstanbul’a sonbahar, tabiattaki bu öfke nöbetiyle gelir. Boğaz, hiddetinden köpürür. İstanbul, yasa bürünür. Eylül, çıldırılmış bir kadın gibi hüngür hüngür ağlar:

*“Boğaz küplere bindi,
Matemdedir İstanbul,
Hüngür hüngür ağlıyor,
Çıldırılmış kadın, Eylül;”*³⁶⁴

Dinçer Sümer, *İstanbul* şiirinde İstanbul’un klâsik bir taşra deyişi olan taşı toprağı altın olma özelliği taşımadığını söyler. Bu ifade yalnızca sözde kalmış bir ifadedir:

*“Ne taşı ne toprağı altın
Ne dendiye bu şehir için yalan
Ben bunu bilir bunu söylerim
Gerisi falan filân”*³⁶⁵

İstanbul’un renkli hayatı, coşkusu şairi sinirlendirir. Çünkü kendisi mutlu değildir, bu durumdan hoşnut olmadığını bu sebeple dile getirir:

*“Örneğin şu koca şehir
Dört bir yanı şenlik- şamata
Alıyla puluyla mavisikle
Beni deli divane ediyor”*³⁶⁶

Ümit Yaşar Oğuzcan da dizelerinde büyük bir isyanı dile getirir. Şair, kendini büyük şehirlerin kalabalığı içinde inançlarını yitirmiş, mensubiyetsiz bir şahıs olarak görür. Bu durum onu rahatsız eder. İsyana sürükler. İstanbul’a öfkesini bu şekilde yansıtır. Ancak esas öfkesi sevgilisinedir. Aşk acısını şehre duyduğu öfke ile dindirmeye çalışır:

*“Dinsizdim İstanbulda minareler üstüme yıkıldı
Yoksuldum Kudüste kiliseler kabul etmedi beni
Gelme diyorsun
Bu gel demektir*

³⁶³Matild Alçe, *Martı*, İstanbul, 1953, s.11.

³⁶⁴Alçe, *a.g.e.*, s.11.

³⁶⁵Dinçer Sümer, *Denize Çıkan Cadde*, İzmir, 1957, s.23-24.

³⁶⁶Sümer, *a.g.e.*, s.23-24.

*Birazdan akşam olacak
Rachmaninoff'la bir meyhanede içmeliyim bu gece*

*Sonra sana gelmeliyim
Rachmaninoff nereye giderse gitsin”³⁶⁷*

Faik Baysal, *İstanbul* şiirinde İstanbul’u günahlarıyla sevaplarıyla benimsediğini ve sevdiğini; iyi kötü günlerinin geçtiği bu şehre küskün olmadığını dile getirir. Bu şehri her şeye rağmen bütün varlığıyla sevip benimsediğini vurgular. Ancak şiirde yine de ağır basan duygu İstanbul’a duyduğu öfkedir. İstanbul, onu mahvetmiştir. İyi ve kötü günlerinin geçtiği bu şehirde çalkantılarla geçen zamanlarını daha çok hatırlayan şair, şehrin bulutlarına bile âşıktır. Şehrin çirkinliklerini sıralar. Ancak şiirin sonunda burayı bütün günahlarıyla sevdiğini vurgular:

*“Bu şehrin rezilleriyle dostum,
Mahvetti beni bu şehir,
Bu şehrin kenar meyhaneleri
Islak gece yarıları
Türkülerimle koğulduğumu bilir.
Tanır beni bu şehrin
İyi günleri gibi kötü günleri,
Bulutlarına âşık oldum bu şehrin,
İğreti yıldızları su dibinde
Balık gözleri gibi iri...
Hiçbir gün âsi olmadım,
İnsanlarına, Belediye’sine,
Vapurlarına kusur bulmadım,
Bütün günahlariyle sevdim bu şehri.”³⁶⁸*

A. Celâl Şimşek, *Kız Sen İstanbul Olmuşsun* şiirinde, sözünü ettiği kadının İstanbul’u unutmamasını ister. Çünkü İstanbul hem ulaşılmaz hem de insanların mutlu etmeyen bir şehirdir. İstanbul bütün çekiciliğiyle insanı kendine çekse de şair, buranın sevgilisi için tehlikeli olduğunu düşünür. İstanbul’un güzelliklerini kapılmaması gerektiğini söyler:

*“Unut dedim sana İstanbul’u çıkar usundan
Yerine apayrı şehirleri koy
Erzurum’u, Sivas’ı, Zile’yi koy
Ama çıkar usundan şu İstanbul’u
Yılın on üçüncü ayında dur şöyle etrafına bak
Dördüncü mevsimde gökyüzüne asılmış
Bir üçgen prizmada ayrılmış renklerin
Çıglıklarından aklın duracak,
Ama gene de denize ışıltılı gölgesi düşecek İstanbul’un
Bak bir gemi yola çıkıyor limandan*

³⁶⁷ Ümit Yaşar Oğuzcan, *İki Kişiye Bir Dünya*, Ankara, 1957, s.21.

³⁶⁸ Faik Baysal, *İlk Defa*, İstanbul, 1957, s.32-33.

*Gökyüzü mü, sorma öylesine duru
Gel o sevdayı çıkar aklından
İstanbul evrenin öbür ucunda!...”³⁶⁹*

İstanbul, Ülkü Tamer için bir karamsarlığın mekânıdır:

*“Şimdi yalnız balıklar boğulmuyor İstanbul’da
Şimdi çocuklar sıra olmuş giderler denize,
Ağır ağır boğulurlar, çünkü dalgalar İstanbul’a yakındır,
Görünür kayboldukları kulelerden, ağlanır anıldıkça,
Yüreklerden gemiler, kamyonlar, insanlar geçer,
Çiçek yüklü ölümler taşınır İstanbul’a.”³⁷⁰*

dizelerini verdiğimiz yukarıdaki bölüm, Ülkü Tamer’in, *İstanbul* adlı şiirine aittir. Şair, burada İstanbul’un bütün masumiyeti öldüren bir şehir olduğunu vurgular. İstanbul, artık yalnızca balıkların boğulduğu bir şehir değildir. Şair, Çocukların bütün masumiyetleriyle İstanbul’da kaybolduklarını düşünür. İstanbul, ölüm şehridir. Bu yüzden de şair, İstanbul’a karşı mesafeli ve uzaktır.

İstanbul’a olan kızgınlığın anlatıldığı bir başka şiir de *Yangın Gecesi* şiiridir. Bu şiirde gece ve yalnızlık iç içe geçmiştir. Attila İlhan, yalnızlığıyla baş başadır. Bu yalnızlık, onu zehirlemiştir. İstanbul’da olmaktan memnun değildir:

*“yangın gecesini giyinmişim
ateş İstanbul’a bulaşmıştı
yalnızdım zehirdim zehirliydim
bütün köprülerim atılmıştı.”³⁷¹*

Şair, bu geceyi uğultulu bir gece olarak tanımlar. Gemiler, Galata Kulesi ve şair hep birlikte haykırırlar bu yangın gecesinde. Yangın şairi ve İstanbul’u baştanbaşa sarmıştır:

*“bu geceyi bağirtan ben değilim
bu geceyi bu bir yürek gibi buğulu
bu uğultulu yangın gecesini
rezil rezil bağirtan ben değilim
gemiler kendileri bağırlıyorlar
galata kulesi kendiliğinden bağırlıyor
ben kendim bağırlıyorum bilmeyerek
haykırdığının farkında olmayarak
kirpiklerim bıyıklarım kavruluyorlar
yangın hayallerime sokuluyor”³⁷²*

³⁶⁹ A. Celal Şimşek, *Yaşasın Aşk*, Ankara, 1958, s. 6-8.

³⁷⁰ Ülkü Tamer, *Soğuk Otların Altında*, İstanbul, 1959, s.34-35.

³⁷¹ Attila İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.44,46.

³⁷² İlhan, *a.g.e.*, s.44,46.

Rüksan Türkân Ünlü, *Damlalarla İstanbul* şiirinde İstanbul'u farklı yönleriyle ele alır. İstanbul'u anlatacak kelimeleri ve gücü kendinde bulamaz, İstanbul, hüznüyle kendini hissettirir. Çirkin bir yüzü vardır bu şehrin. Bu yüzünü uzaktan fark etmek mümkün değildir, İstanbul'da yaşamak gerekir. Şair, hiçbir şeyin dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını vurgulayarak İstanbul'un da hiçbir zaman dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını, içinde birçok çirkinliği barındırdığını söyler:

*“Ne gecemde ne gündüzümde tat
Düşümlüyorum düşünceleri
Çığlık çığlık İstanbul
Sustuğumuz yerde geceleri*

*İstanbul bu zehir zemberek
Öldürür deli eder adamı
Uzaktan bir hoşsa da davulun sesi
Yakından anlamak kolay.”³⁷³*

Ali Acık'ın, *İstanbul'dan Anadolu'ya Bir Mektup* şiirinde taşradan İstanbul'a giden mutaassıp bir şairin ağzından İstanbul'daki yaşamdan kesitler anlatılır. Şair, memleketindeki arkadaşlarına yazdığı mektupta İstanbul'daki insanların yaşantılarında çarpıklıklar olduğunu söyler. Buradaki yaşam şeklini tasvip etmez. İstanbul'un çok güzel bir şehir olduğunu düşünür; ancak kadınların açık saçık giyinmelerini, makyaj yapıp sokakta bu şekilde dolaşmalarını yadırgar. Camilere de bu halde girmeleri ona tuhaf gelir:

*“İstanbuldan size vereyim haber
Bir şey değil amma pek de muteber*

*İstanbul pek güzel, pek de iyidir
İstanbulda devranın cahım yeridir*

*Çünkü setreylemek yoktur kadını
Erkekler görürler kadın budunu*

*Kadınlarda zerre kalmamış hayâ
Dudakla yüzleri çeşitli boya*

*Camiler olmuştur sokak misali
Pek çok fena gördüm bence bu hali”³⁷⁴*

Neş'et Karaçaltı, *Bir İstanbulluya* şiirinde İstanbul'u kendi yaşadığı yerle karşılaştırır ve İstanbul'un kendisine her yönüyle çok uzak olduğunu görür. İstanbul'a mesafelidir. Burayı sevmez. İstanbul'daki rahat yaşantı yoktur şairin

³⁷³ Rüksan Türkân Ünlü, *Cennet Bahçesi*, yayınevi ve tarih yok, s.70.

³⁷⁴ Ali Acık, *İstanbul'dan Anadolu'ya Bir Mektup*, İstanbul, 1949, s.8.

hayatında. İstanbul'daki konforlu yaşama karşılık onun yaşadığı yerde rahat uyunmaz bile. Çiçekler kokusuz açar, güneş insanları yakar ve insanların yüzü solgundur. İstanbul'da eğlenmeye, dinlenmeye vakit ayrılırken, şairin yaşadığı yerde insanlar yalnızca çalışırlar:

*“Gün olur, buralarda da gün olur ama
Ordakine benzemez
Orda insanlar lüks hayat yaşar
Buradakiler kendi derdinde
Burada çiçekler açar kokusuz
Meyveler tatsız olur
İnsanlar burada rahat yemek yeyip
Rahat uyuyamaz
Güneş yakar burada insanları
Orda kadın
Buradaki insanların yüzü solgun
Ümitsiz yaşamaktan
Gün olur, gün olur buralarda da ama
Gün olduğunu bilmeyiz
Bildiğimiz tanıdığımız bir şey
-Çalışalım çalışalım-
Başka bir şey demeyiz.”³⁷⁵*

Gülten Akın da *Yalnızlık camları* şiirinde İstanbul'a kırıktır. İstanbul, onu yalnızlığıyla baş başa bırakmıştır. Şair, İstanbul'un insanın sahip olduğu en güzel, hayatına anlam katan değerleri elinden aldığını düşünür. Şiirdeki:

*“Bazı adamlar var şaşıyoruz
Avuçlarındaki sıcaklığı nasıl
Düzenlerini nasıl yitirmiyorlar
Şaşıyoruz burası İstanbul”³⁷⁶*

dizeleri bu kızgınlığını ve hayal kırıklığını en iyi yansıtan ifadelerdir.

Attila İlhan'ın *Acı Ninni* şiirinde bir kaçış teması vardır. Şair, hayatın getirdiği sıkıntılardan kaçmak için uykuya sığınır. İstanbul da uykuda olmalıdır. Cibali, uyuyan bir evliyaya benzetilir. Burada, bir tütün fabrikasının oluşu ve bu fabrikada çalışan işçilerin sıkıntılı hayatlarından kinaye olarak, Cibali, kirpikleri dolaşık, gözbebekleri kirli, gölgeleri sırnaşık bir insana benzetilir:

*“cibali uyanmasın evliya gibi uyuyor
kuytulara sokulmuş yummuş gözlerini
dudakları kilitli kirpikleri dolaşık
uykusunun içinde bir çılgılık dağılıyor*

³⁷⁵ Neş'et Karaçaltı, *Filizlenen Arzular*, Işıl Matbaası, İstanbul, (t.y), s.39.

³⁷⁶ Gülten Akın, *Toplu Şiirler*, (Aynı baskıda *Kestim Kara Saçlarımı*), İstanbul, 1996, s.66.

*gözbebekleri kirli gölgeleri sırnaşık
cibâli korkuyor uykusu bölünmesin
uyusun büyüün bulutlar uyanmasın
gemiler uyanmasın haliç buğulanmasın”*³⁷⁷

İlhan, *Sisler Bulvarı* şiirinde de bir kaçış arzusu içindedir. Uzak ülkelere kaçmak arzusundadır. Bir geminin kendisini alıp Afrika’ya götürmesini ister. Vehimlerinden, bulunduğu yerden, korkularından ve geçmişinden kaçmak istemektedir. Sevgilisini unutmayı arzulayan şair, onu hatırlatacak olanlara da öfke duyar:

*“bir gemi beni afrika’ya götürecektir
ismi bilmiyorum ne olacak
kazablanka’da bir gün kalacağım
sisler bulvarı’nı hatırlıyacağım
kırmızı melek şarkısından bir satır
simsiyah bir satır hatırlıyacağım
seni hatırlatanın çenesini kıracağım
limanda vapurlar uğuldayacak”*³⁷⁸

“İstanbul’a Nefretle Bakış” başlığı altında ele aldığımız şiirlerde, şairlerin İstanbul’a duydukları öfkenin temelinde, bu şehirde yaşadıkları acılar ve hayal kırıklıkları vardır. Hepsinin sebebi olarak İstanbul’u görürler. Hayatlarında derin izler bırakan acıları ve olumsuzlukları bu şehirde yaşayan şairler, bu hissiyatın sevkiyle İstanbul’u yaşadıkları acı ve sıkıntılara indirgeyerek ele alırlar. Bu sebeple üslûplarına kırılganlık ve öfke hâkim olur. Bu bölümdeki özellikle ilk beş şiirde İstanbul’a derin bir öfke ve nefret duyulduğunu görürüz. Sert ifadelerle bu öfke dile getirilir. Daha Sonraki şiirlerde de İstanbul’a duyulan kızgınlık, hayal kırıklığı, bu şehirde yaşamaktan duyulan memnuniyetsizlik dile getirilir. Son iki şiirde ise bir kaçış teması hâkimdir. İstanbul’dan uzaklaşmak isteyen Attila İlhan son iki şiirde uzak ülkelere kaçmak ister.

5.3. İstanbul’a Özlemle Bakış

İstanbul özlemi, İstanbul ile ilgili şiirlerde en çok işlenen temalar arasında yer alır. Bu bölümde özlem teması ile ilgili yetmiş beş şiir tespit edilmiştir. Şairler İstanbul’u özlemlerini bazen başka bir ülkeden, bazen de Anadolu’nun bir şehrinden dile getirirler. Zaman zaman da İstanbul’da geçen güzel günlere duyulan özlem vardır. Bazı şiirlerde ise sevgili özlemi ile İstanbul özlemi birleştirilerek verilir. Biz de şiirleri ele alırken kendi aralarında bütünlük oluşturacak şekilde bu sırayı takip ettik.

³⁷⁷ İlhan, *Yağmur Kaçağı*, Ankara, 1996, s.88.

³⁷⁸ İlhan, *Sisler Bulvarı*, Ankara, 1997, s.60-63.

İstanbul sevgisi denilince akla gelen ilk isim Yahya Kemal'dir. "*İlhan Berk, kimi söyleşilerinde 'her şairin bir kenti olması gerekir' der. Yahya Kemal'in kenti tam da bu söze uygun olarak İstanbul'dur.*"³⁷⁹. Şair, İstanbul'a derin bir sevgi duyar ve gurbete her gidişinde, İstanbul'a geri dönecek olmanın heyecanını yaşadığını şiirlerinde dile getirir. Aşağıya aldığımız *İstanbul Ufuktaydı* şiirini yazdığı dönemde artık ömrünün son yıllarında olduğunu düşünen şair, bu son zamanlarını İstanbul'un müşfik kucağında geçirmek arzusundadır. Gurbet dönüşünde ufukta İstanbul'u görür görmez heyecanı artan şair, onu gözleriyle görmeden önce kalbiyle gördüğünü söyleyerek İstanbul ile arasındaki gönül bağına vurgu yapar:

*"Gurbetten, uzun yolculuk etmiş, dönüyordum.
İstanbul ufukta'ydı...
Doğrulduğumuz ufka giderken...
Sevdâlı yüzüşlerle, yunuslar
Yol gösteriyordu.*

*İstanbul ufuktan,
Sîmâsını göstermeden önce,
Kalbimde göründü;
Özentili kalbimde bütün çizgileriyle,
Binbir kıyı, binbir tepesiyle,
Binbir gecesiyle."*³⁸⁰

İstanbul'dan uzakta geçirdiği zamanlarında O yalnızca, buraya dönmeyi hayal eder. Ve artık ömrünün geri kalanını ayrılıklardan uzak, İstanbul'da geçirmeyi hayal eder:

*"Yıllarca uzaklarda yaşarken,
İstanbul'u hicranla tahayyül, beni yordu.
Yer kalmadı beynimde hayâle.
İstanbul'a artık bu dönüş son dönüş olsun.
Son yıllarım artık
Geçsin o tahayyüllerimin çerçevesinde."*³⁸¹

Yahya Kemal, *İstanbul'un O Yerleri* şiirinde ise sevgiliyle gezdiği yerleri hatırlar. O günlerin hayali canlı bir resim gibi muhayyilesine nakşolmuştur. Şair, İstanbul'un güzelliğiyle birleşen o günleri "ömrün muradımızca geçen mutlu günleri" olarak tanımlar. Şiirde o günlere duyulan derin bir özlem de sezilir:

*"Cânanla çıktığım tepeler... Başta Çamlıca..
Hâlâ muhayyilemde parıldar, resim gibi,
Yârin dudaklarında bitip başlayan visâl.*

*Cânanla gezdiğim kıyılar, sürdüğüm hayat,
Öz mâvilikle çerçevenilmiş o levhada,*

³⁷⁹ Alaattin Karaca, "Yahya Kemal Hangi Şehrin Şairiydi", *Kitap-lık*, S:123, Ocak 2009, s.42.

³⁸⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s.70.

³⁸¹ Beyatlı, *a.g.e*, s.70.

*Ömrün murâdımızca geçen mutlu günleri.”*³⁸²

Enis Behiç Koryürek, Budapeşte'deyken yazdığı *Tuna Kıyısında* şiirinde Tuna'nın güzelliğinden hareketle geçmişin izlerini ararken, memleketine ve İstanbul'a duyduğu özlemi de dile getirir. Tuna'nın güzelliklerinde İstanbul'a dair izler arar. Özlemini bu yolla gidermeye çalışır. Bulunduğu yerin çok yabancıdır ve İstanbul özlemi bu yabancılık hissiyle birleşince daha da artar:

*“Tuna”nın üstünde güneş batarken
Sevgili yurdumu andırır bana.
Bir hayal isterim Boğaziçi'nden;
Bakarım “İstanbul!” diye her yana.*

*İstanbul! Ey, sedef mehtaplarından
Hulyâ gözlerime ilk ışık veren!
Buranın ufkunda yanıp tozlanan
En munis reнге de bigâneym ben!”*³⁸³

Baki Süha Ediboğlu, *Londralı Sokak Çalgıcıları* şiirinde İstanbul'dan çok uzaktadır. Londra'dayken İstanbul'a duyduğu özlemi dile getirir. Burada gördüğü sokak çalgıcıları ona kendi müziğini ve İstanbul'u hatırlatır:

*“Siz benim şarkılarımı bilemesiniz
Aziz dostlarım Londralı çalgıcılar
Sisleri geceleri yırtarak
İstinye kıyılarından buraya gelemes
Nazlı Hicazkâr”*³⁸⁴

Ediboğlu, *Türkiyenin Kokusu* şiirini de yine Londra'dayken memleket özlemiyle yazmıştır. İstanbul hasreti burada onu derinden sarsar, nefes alamayacak hale getirir. Altınbakkal'da bir evi hatırlar. Bu, hatıralarının geçtiği evdir. Evde onun yolunu gözleyenler vardır. gurbetin acısını çok derinden hisseder. İyice efkârlanan şair, şiirini bir türküye ait hüznü dizelerle bitirir:

*“İstanbulu bir düşünmeye gör gurbette
Tozkoparandan kopan ayaz
Boğazına tıkanır
Ölür gibi olursun*

*İstanbulu bir düşünmeye gör gurbette
Aklına Altınbakkal'da bir ev gelir
Üç çift göz bakışılar yollara
Londra nere, İstanbul nere
Ve bir türkü tutturur bu mektubu yazan garip
“Akşam oldu yakamadım gazımı*

³⁸² Beyatlı, a.g.e., s.73.

³⁸³ Enis Behiç Koryürek, *Miras*, İstanbul, 1971, s.75.

³⁸⁴ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.31-32.

Kadir mevlam böyle yazmış yazımı”³⁸⁵

İskender Fikret Akdora, *Nostalgia* şiirinde başka bir ülkeden İstanbul’a duyduğu özleme yer verir. Yabancı olduğu ülkede esen rüzgâr’ın İstanbul’dan geçmiş olma ihtimali vardır:

*“Bu deniz İstanbul’un denizi,
Şu rüzgâr yar saçına değmiştir,
Ya Hisar’dan ya Bebek’ten gelir.”³⁸⁶*

Güneş, Çamlıca’da doğmuş, oraya daha sonra gitmiştir. Hatta yolda gördüğü güzel kadının yakasındaki gül bile Erenköy’de yetişmiş ve kim bilir nasıl bir tesadüfle kadının yakasındaki yerini almıştır:

*“Nasıl belli Çamlıca’dan doğduğu,
Canım Güneş vatan vatan kokuyor.
Güzel kadın bâşın için saklama,
Bu gül bizim Erenköy’ün değil mi?
Bir kuş almış kanadında getirmiş...
Sonra nitmiş, nasıl etmiş, yetirmiş...
Ya bulmuşsun, ya çalmışsın... her neyse!
Pek yaraşmış alev alev göğsüne.
Güzel kadın bâşın için yok deme!
Bu gül bizim Erenköy’den değil mi?...”³⁸⁷*

Yurt dışından İstanbul’a özleme yer veren şiirlerin yanında Anadolu’dan İstanbul’a seslenene şiirlere de rastlarız. İstanbullu olan Halide Nusret, eşinin asker oluşu dolayısıyla Anadolu’nun birçok yerini gezmiş, İstanbul’dan sürekli uzak kalmıştır. *Kuşlar*, şiirini de İstanbul’a duyduğu özlemi dile getirmek için kaleme almıştır. İstanbul’dan uzak kaldığı süre içinde buraya olan özlemi katlanarak artmıştır. Şair, hasta olduğu bir dönemde yazdığı şiirinde gerek gurbet acısı gerekse hastalığın fazlasıyla duygusallaştırdığı bir ruh haliyle özlemini dizelerine yansıtır. Kuşlardan İstanbul’a gitmelerini, kendisine buradan bir haber getirmelerini ister. Ancak İstanbul’da kuşların göremeyeceği kadar ulvî değerler vardır. Şair, bunları uzaktan gönül gözüyle görür:

*“Doğduğum yer” uzakta, pek uzakta kuşlar
Ama sizin kanatlarınız var,
Hem... “hasta” da değilsiniz siz,
Gidebilirsiniz...
Gidin, gidin kuşlar!...
Orada deniz var:
Masmavi, yemyeşil, mosmor...
Renk renk deniz!...
Çiçek çiçek deniz!...*

³⁸⁵ Ediboğlu, a.g.e, s.38-40.

³⁸⁶ İskender Fikret Akdora, *Gün Sonu*, İstanbul, 1953, s.22.

³⁸⁷ Akdora, a.g.e, s. 22.

*Hayır, hayır kuşlar!...
Siz onları göremezsiniz.
Sizin zavallı kuş gözleriniz
Görebilir mi hiç “Koca Sinan”ı?...
Onu bana bırakın,
Gönlümün gözleriyle göreyim, yeter!... ”³⁸⁸*

İsmail Ali Sarar ise, *Bir Delikanlı Konuşuyor* şiirinde bir Anadolu şehrinde ve İstanbul özlemi ile doludur. Derbeder bir yaşantısı vardır. Bu düzensiz hayatına bir de aşk acısı eklenir. Bu aşkın onu avareleştirdiği anlaşılmaktadır:

*“Bu gece bir Anadolu şehrinde,
Gene İstanbul geçiyor aklımdan.
Düşüncelerim de kararsız benim gibi
Kapanıyor üzerime tavan” ³⁸⁹*

İstanbul hasretine yer veren aşağıdaki dizelerde şair, İstanbul’u çok özlediğini vurgular:

*“cümle âlem duysun
gittiğimi istanbuldan
bebek iskelesi
mirgün kahvesi
kandilli rasathanesi
son çizgisi denizin
kaybolsun vapur pervanesinde” ³⁹⁰*

Özdemir Nutku’ya ait yukarıdaki dizelerde şair, İstanbul’a Anadolu’dan seslenir. Çok sevdiği şehirden uzaktadır ve özlem duymaktadır. Bu özlemi şiirinin her dizesine yansıtmıştır. Bebek iskelesi, Mirgün Kahvesi, Kandilli Rasathanesi çok uzaklarda kalmıştır. Şair, Anadolu’dadır ve buradan özlemini duyduğu İstanbul’a selam gönderir. İstanbul’a ait her şeye özlem duyar. İstanbul onun için hayatın küçük ayrıntılarla güzelleştirdiği bir şehirdir:

*“selam olsun
istanbula
kız kulesine
bekçi Aliye
anadoludan...”³⁹¹*

Ayhan Hünalp, *Her Şey Yeni ve Yaşanmamış Olsun* adlı bir hayli uzunca şiirinde sevgilisini ve İstanbul’u hatırlar. Gurbette, onun ne yaptığını tahmin etmeye

³⁸⁸ Halide Nusret Zorlutuna, *Yurdumun Dört Bucağı*, Ankara, 1950, s.76-77.

³⁸⁹ İsmail Ali Sarar, *İnsanlar Konuşuyor*, İstanbul, 1958, s.27-30.

³⁹⁰ Özdemir Nutku, *Eller*, Ankara, 1953, s.3.

³⁹¹ Nutku, *a.g.e.*, s.3.

çalışır. Hayale daldığı vakit, akşam vaktidir. İstanbul'un akşamını hatırlar. Son tramvayın da geçtiğini hayal eder. Bu durum onu daha çok hüznlendirir:

*“İhtimal eylül kokan bir rüzgâr esmektedir şimdi boğazdan
Kilisenin çanı geceyarısını vurmaktadır
Ya fırçan vardır elinde parmakların boya içindedir
Yahut da dudaklarında mısralarım
Saçların çözülmüş gözlerin takılmıştır
Benim ateşçi olduğum gemilere
Vazifem kömür atmak ocağa
Fakat bazen kürek kürek kömür yerine seni atarım”*³⁹²

Yalan Dünya şiirinde İstanbul'dan uzakta olan Nevzat Üstün'ün buraya duyduğu özleme yer verilir. Ankara'da olan şairin aklı hep İstanbul'dadır. Bu yüzden sürekli İstanbul'da olduğunu hayal eder:

*“Galata Köprüsü'nü bilirdim
Cebeci Köprüsü'nü de gördüm
Günlerden pazarmış bugün
İnsanların güldüğünü de duydum
Önce askerler geçti
Gençlik Parkı'nın önünden
Sonra ben geçtim.”*³⁹³

Çağlar Kırçak da şiirinde İstanbul'da yaşanmış hazin bir aşk hikâyesine yer verir. Şair bir gece vakti Ankara'da yağmurdan sıırsıklam olmuş sokaklarda amaçsızca dolaşırken bir meyhaneye rastlar. O esnada yağmur hâlâ çiselemektedir. Meyhaneden duyduğu keman sesi de yağmura eşlik eder. Şair, bu atmosfer içinde İstanbul'u hatırlar ve ağlamaya başlar. Yarasını deşen keman sesine ve yağmura sitem eder. Daha sonra acısını ve hasretini kalbine gömerek oradan uzaklaşır:

*“Damlalar...
Siliyor gözlerimden,
Boğazı, İstanbulu, köşkleri, yalıları...
Ve birden Ankara'da olduğumu hatırlıyorum.
Ankara'nın güzelidir sevdiğim güzel.
İstanbul'u anmak istemiyorum artık,
Yürüyorum meçhul bir âleme...”*³⁹⁴

Ayhan Hüenalp'in,

*“Hep İstanbul'u düşünürüm
Gurup vakti Kavaklıdere Parkında”*³⁹⁵

³⁹² Ayhan Hüenalp, *Üçotuz Para*, İstanbul, 1968, s.22-23.

³⁹³ Nevzat Üstün, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, İstanbul, 1951, s.30.

³⁹⁴ Çağlar Kırçak (Halil Gerger ile birlikte) *Yirmi Yaşın Heyecanı*, Ankara, 1955, s.25-26.

³⁹⁵ Ayhan Hüenalp, *Üçotuz Para* İstanbul, 1968, s.32.

dizeleriyle başlayan *Kavaklıdere Parkı* şiirinde şair, Ankara'dayken İstanbul'u hatırlar ve buraya duyduğu özlem artar. O saatte İstanbul'un günlük telaşını hatırlatır. İstanbul'da o an neler yaşandığını, hangi günlük karmaşanın yaşanıyor olduğunu tahmin etmeye çalışır. Akşamüstleri yaşanan eve varma telaşı, vapur düdükları en çok özlediği ayrıntılardır:

“Sesler yükselir bu saatte minarelerin
Işıklar dökülen kubbelerinden
Bayrak indirilir gemilerin direklerinden
Martıların karınları doymuş limanın düdükları susmuştur
Hüsran dolu nedamet dolu şarkılar yükselir
Bu saatte sahil kahvelerinden
Ve mendiller sallanır
Sefere çıkan adressiz gemicilere”³⁹⁶

Cahit Külebi, *Küçük Haberci Bulut* şiirinde İstanbul'dan uzaktadır ve İstanbul hasretini hayal kurarak gidermeye çalışır. Özlemini bir masal havası içinde vermeye çalışır:

“Şimdi İstanbul'dan uzakta
İstanbul'u yaşamak ne hoş.
Al başını deli düşünce
Atlar gibi başıboş.”³⁹⁷

Adnan Bulak, *İstanbul İçin* şiirinde İstanbul'a şiddetli bir hasret ve sevgi duyar. Gidip döndüğü yer ona gurbettir. Oraya nasıl gidip geldiğini bile anlayamayacak durumdadır. Çünkü İstanbul hasreti bütün duygularının önüne geçmiştir. Şair, İstanbul'a tekrar kavuşamamaktan öyle endişelidir ki, bir ara gittiği yerden dönemeyeceği düşüncesine bile kapılır. Uzun zamandır görmediği İstanbul'a dönüşünde de aynı sıcaklığı ve yakınlığı görmeyi arzu eder. İstanbul'un onu eski günlerdeki gibi sıcak ve yakın bir ilgiyle karşılamasını ister. İstanbul şehriden, buraya duyduğu hasretin büyüklüğüne yakışır bir karşılama ve sevgi bekler. Döndüğünde İstanbul onu olanca müşfikliğiyle bağrına basmalıdır:

“Aç koynunu ey İstanbul
Aç koynunu ben geldim
Hasretim çok, sevdam büyük,
Efkârım ayakta.
Nasıl gittik nasıl geldik
Hâlimiz bu
Sorma nettik uzakta.
Eski günlerdeki gibi
Gene yakın gene dost gene sıcak
Gene candan olmalısın.
Garip hâli belli olmaz
Gidilir de dönülmez de.

³⁹⁶ Hünelp, a.g.e, s.32.

³⁹⁷ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri* (aynı baskıda Yeşeren Otlar 1949-1954), İstanbul, 1982, s.128.

*Aç koynunu ey İstanbul
Hasretim çok, sevdam büyük,
Efkârım ayakta.*"³⁹⁸

İstanbul'da yaşayıp, memleketine özlem duyan şairler de bir hayli fazladır. Bu bölümdeki iki şiirde bunu görürüz. Bunlardan biri Feyzi Halıcı'nın şiiridir. Halıcı, *Uçak Postası ile Bingöl'e Giden Bahar* şiirinde İstanbul'un kalabalığı içinde memleketini, Bingöl'ü, özler. Bir yandan İstanbul'un kalabalığı, telaşı içinde var olmaya çalışırken bir yandan memleketindeki baharı hayal eder. Memleket özlemini daha çok hisseden şair bunu mısralarında dile getirir:

*"İstanbul'da köprü üstü
Herkesin bir işi vardır.
Uzakta, çok uzaklarda
Şimdi Bingöl'de bahardır...*

*Tâ karşısı kız kulesi,
Sulara düşmüş yelesi.
(-Hey, hemşerim çekil yoldan!)
Şimdi Bingölde bahardır...."*³⁹⁹

Halıcı ile benzer duyguları dile getiren Cahit Külebi de *İstanbul* şiirinde gurbet olarak gördüğü İstanbul'un onu ne kadar küçük, çaresiz ve kimsesiz bıraktığına vurgu yapar. Memleketi Niksar'ı ve orada ne kadar hür olduğunu hatırlar, hüznolenir. İstanbul'a kavun taşıyan kamyonlar ona memleketini, sevdiğini ve özlediklerini hatırlatır. Mehmet Narlı, Külebi'nin şehirlisinin gözünün hep köyüne kasabasına baktığını; şehirde adeta, "*doğduğu toprakları öpüp başına koyduğunu*"⁴⁰⁰ gösteren bir fotoğrafla dolaştığını söyler:

*"Kamyonlar kavun taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm,
Kamyonlar kavun taşır ve ben
Boyuna onu düşünürdüm,
Niksar'da evimizdeyken
Küçük bir serçe kadar hürdüm"*⁴⁰¹

Şiirin ilerleyen bölümlerinde şair, değişen şartlar ve geçen zaman içinde sıla özleminin ona hissettirdiği duygulardan uzaklaştığını fark eder. İstanbul ona memleket hasretini unutturmuş, hislerini katılaştırmıştır. Bu şehir onu "unutmak" kavramıyla haşır neşir etmiştir:

*"Sonra âlem değişiverdi
Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak
Sonra âlem değişiverdi*

³⁹⁸ Adnan Bulak, *Bizim Şarkılar*, Ankara, 1948, s.32.

³⁹⁹ Feyzi Halıcı, *İstanbul Caddesi*, İstanbul, 1957, s.18-19.

⁴⁰⁰ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, Ankara, 2007, s.245.

⁴⁰¹ Cahit Külebi, *Bütün Şiirleri (aynı baskıda Yeşeren Otlar 1949-1954)*, İstanbul, 1982, s.12.

*Ayrı su, ayrı hava, ayrı toprak.
Mevsimler ne çabuk geçiverdi
Unutmak, unutmak, unutmak.”⁴⁰²*

Sonunda bu şehrin başka bir şehir olduğunu, onu kandıran içtenlikten yoksun insanlarla dolu olduğunu acı bir şekilde fark eder. İstanbul, onun içinde, güzelliğe dair var olan birçok şeyi alıp götürmüştür.

*“Anladım bu şehir başkadır
Herkes beni aldattı gitti,
Anladım bu şehir başkadır
Herkes beni aldattı gitti.
Yine kamyonlar kavun taşır,
Fakat içimde şarkı bitti.”⁴⁰³*

Hasret şiirinde de, İstanbul’da olan Külebi, memleketini özler. Şiirin hemen her dizesinde memleket özlemi hissedilir. Otların uçlarında karların donduğu, tarlalarında kavurucu kış güneşinin bulunduğu memleketi uzaklarda kalmıştır. İstanbul’a ağır ağır yağan kar, şaire bu duyguları yaşatır:

*“Şimdi tarlalarda güneş vardır,
Karlar donmuştur otların uçlarında,
Artık akşamları dinlenemem
Başım avuçlarında.*

*Ben bu şiiri yazdım atlı talimde
Bulduğum şehir İstanbul’du,
Ağır ağır kar yağıyordu,
Atımın yelesi bulut renginde.”⁴⁰⁴*

İstanbul’da geçen günler, şairlerin dizelerine özlemle yad edilen hatıralar olarak yansır. Bu şairlerden biri olan Edip Ayel, *Ağustos* isimli şiirinde akşam mehtap vakti hissettiklerini dizelere yansıtır. Şiire hâkim olan ve okuyucuyu kuşatan duygu sükûnet ve durgunluktur. Bu sessizlik içinde şair, geçmiş günlere hasret duyar:

*“Kardeş sayıver duyguna ruzgârdaki ahı,
Mevsim göçüyor inliyerek, içte günahı.*

*Boşluklara dalmış düşünür karşıda Yûşâ!
Bekler sanılır şahlanacak «Bahr-i siyah»ı.*

*Geçmiş güne hasret çekiyor şimdi Kalender
Kıymış şu Hisarlar ebediyetle nikâhı.”⁴⁰⁵*

⁴⁰² Külebi, *a.g.e.*, s.12.

⁴⁰³ Külebi, *a.g.e.*, s.12.

⁴⁰⁴ Külebi, *a.g.e.*, s.13.

⁴⁰⁵ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.30.

İdris Ahmet Pura,

*“Sanki şu yalıda (o) görünecek.
İşte iç çeken koyuyla Kanlıca,
Az mı hülyalara dalmıştım burda,
Dili olsa da söylese!”⁴⁰⁶*

dizeleriyle, *Bir Pazar gezintisi* şiirinde İstanbul’u panoramik bir bakış açısıyla anlatır. Üsküdar, Kuzguncuk, Beşiktaş, Bebek ve Kanlıca’yı olanca güzellikleriyle görür. Daha sonra da Kanlıca koyunda hayallere dalar. Eski günleri yad eder. Karşıdan gördüğü bir yalıdan sanki her an sevgilisini görecekmış gibi olur. Anıları canlanır.

Nejat Tahsin Alper de *Rü’ya* adlı şiirinde geçmiş günleri anar. Maziden kalan izleri her yerde arar. Emirgân, Çınaraltı gibi yerler onu çok uzaklara götürür. Mevsim sonu olması anıları daha çok canlandırır. Hem hüznün, hem de özlem vardır. Boğazda o hasreti hissederken, bu hasrete ait hazzı da yaşar. Hasret yüzünden çektiği acıdan memnundur:

*“Ermiş gibi ilhâma Emirgân, Çınaraltı,
Şair yine rü’ya dolu bir âleme daldı...
Bir kavsikuzah rengini aldın da sulara,
Bülbüllerin âhengine sindin korularda...
Akşamları bir bakire hırsıyla gerindin,
Mevsim sonu... enginlere bir yaş gibi indin...
Lâkin yine bir sır gibi kaldın bana yazdan,
Hâlâ tütüyor hasretinin hazzı Boğazdan!...”⁴⁰⁷*

Sabih Şendil de *Üç İskele* şiirinde, çocukluğunun geçtiği üç yeri (Kandilli, Küçüksu, Anadoluhisarı) çok sevdiğini söyler ve

*“Birbirine benzer bu üç iskele,
Kandilli, Küçüksu, Anadoluhisarı.”⁴⁰⁸*

dizeleriyle bu sevgisini dile getirir. Buraların onun için ayrı bir önemi vardır. Bütün çocukluğu buralarda geçmiştir. Bu yerlerin tamamında ona ait güzel hatıralar vardır. Bu hatıraları özlemle yad eder. Her bir yerde ayrı bir hatırası vardır. İlk aşkının, çocukluğunun ve en mutlu günlerinin izleri sinmiştir buralara:

*Bütün çocukluğum burada geçti,
Kim bilecek benden iyi buraları?*

*Bu semtin her köşesinde hissem var,
Kandilli tepesinde tattım ilk aşkı.*

⁴⁰⁶ İdris Ahmet Pura (Ziya İhsan Zaimoğlu ile birlikte), *Memleket Havası*, İstanbul, 1946, s.44-45.

⁴⁰⁷ Nejat Tahsin Alper, *Semaya Karşı*, İstanbul, 1950, s.48-49.

⁴⁰⁸ Sabih Şendil, *Gelin Dünya*, İstanbul, 1951, s.43.

*Çocukken saklambaç oynardık Küçüksuda,
Geceleri şarkı söylerdik yıldızlara karşı.”⁴⁰⁹*

İstanbul, *İstanbul İntizar İçindeydi* şiirinde ayrılıkla yoğrulmuş olarak karşımıza çıkar. Necati Cumalı'nın gördüğü, hissettiği İstanbul ayrılık acısıyla iç içedir:

*“Seviştığımız günlerin her birinde baktım
Her an değişen bir güzelliği vardı yüzünün
Ayrılacaktık nasıl olsa, çoktan belliydi
Sanki bütün trenler, gemiler
Gitmeden bir an durur seni bekler
Sanki bütün İstanbul
Bu güne intizar içindeydi”⁴¹⁰*

İstanbul, büyük cenazelerin arkasından, yağmurdan, kardan sonra gelir. Yorgunluk, yalnızlık ve acizlik ifadeleri de bir araya gelerek hüznün verici bir atmosfer oluştururlar. Şair, sevgilisi gittikten sonra İstanbul'da hayatı değişmiş bir halde bulur kendini. Her tarafta sevdiğinin hasretini duyar. Bu hasret onu çepeçevre kuşatmıştır.

*“Sen gittin, sonra bütün hayatım değişti
Karşımda gene o İstanbul
Hasretinle doğrulur vücudum*

*Her insanın yalnızlığı, düşkünlüğü içinde
Kendine göre bir hatırası var...”⁴¹¹*

İstanbul hasretini dile getiren şairlerden Sunullah Arısoy, bu duyguları yoğun olarak işlediği *İstanbul Özlüm* şiirinde gökyüzünde gördüğü bir bulutun da İstanbul'a doğru yol aldığını düşünür. O bulut da gidince şair eli böğründe, İstanbul hasretiyle baş başa kalır:

*“Alaca bir bulut, erkenden
İstanbul'a yönelmişti gördüm.
Bulut gökteydi,
Ben yerde.
Bulut özgürdü,
Ben tutsak.
O bir dolandı, kıvrıldı, güldü:
“Ver elini İstanbul!” dedi.
Çekti gitti.”⁴¹²*

⁴⁰⁹ Şendil, a.g.e, s.43.

⁴¹⁰ Necati Cumalı, *Güzel Aydınlık*, İstanbul, 1951, s.50-51.

⁴¹¹ Cumalı, a.g.e, s.50-51.

⁴¹² M. Sunullah Arısoy, *Yaban Mavis*, İstanbul, 1952, s.74.

Engin Düşünsel, *İstanbul'dan Ayrılış* şiirinde İstanbul'dan ayrılmak zorunda kaldığı için üzgündür. Ve bu üzüntüsünü daha İstanbul'dan ayrılmadan hasretin başladığını belirterek ifade eder. Ruhunda ayrılığın acısını, kalbinin sularının dalgalanışıyla anlatır. O, İstanbul'dan uzaklaşırken ruhu burada kalır:

*“Yine dalgalandı kalbimin suları,
Kulağımdan bitmiyor o sesin uğultuları.
Gönliüm gibi yanıyor uhrevileşen sema,
Rüzgâra doluyor, ölmezleşen bir lem'a.
Rıhtıma vurdukça dalgaların aksi,
Bir şehkaya dönüyor ayrılığın sisi.*

*Ruhum ise ben giderken İstanbul'da kalıyor.
Enginlerde bir aşkın neşidesi çalıyor.”⁴¹³*

Özdemir Nutku da fantastik yönü olan aşağıdaki isimsiz şiirinde, yüz sene sonrasından İstanbul'a seslenir ve İstanbul'un yüz sene sonraki halini hayal eder. Teknolojik anlamda büyük gelişme görüleceğini hayal ettiği yüz sene sonraki İstanbul'a ve burada yaşayacak olanlara bir zamanlar kendisinin de aşkı, acıyı ve sevgiyi yaşadığını hatırlatır. Geçmişten geleceğe bir mektup yazmış gibidir. Başından sevdalar geçtiğini söyler. Mehtabı, Boğaz'ı, Marmara'yı anar:

*“«Bizim de sevdalar geçti başımızdan»
mehtabı
boğazı
marmarayı
tanırdık
Rumelihisarda yatanları
selviler altında...

biz de bilirdik
türkü söylemesini
ve
cığara içmesini
gün batarken...”⁴¹⁴*

Özdemir Nutku, yine isimsiz olan şiirinin aşağıdaki dizelerinde İstanbul'a olan özlemini dile getirir. İstanbul'dan uzakta olduğu için şiire hakim olan tema da özlemdir. Şiirin tamamında Tarabya'dan, Mirgün'den söz eder. Aşağıdaki bölümde ise İstanbul'dan uzaktır ve şarkılarının İstanbul ve sevgilisi için olduğunu söyler:

*“şarkılardan biri senin
istanbulun diğeri...
uzaktayız defalarca...”⁴¹⁵*

⁴¹³ Engin Düşünsel, *Kar Neşidesi*, Ankara, 1952, s.53.

⁴¹⁴ Özdemir Nutku, *Şiirler*, Ankara, 1953, s.8-9.

⁴¹⁵ Nutku, *Eller*, Ankara, 1953, s.29-30.

Avni Öztüre *Denizi De Yok Bu Şehrin* şiirinde, Erenköy'e duyduğu özlemi anlatır. . "Hiç bırakılır mı Erenköy bu mevsimde" dizesiyle bunu dile getirir. Ancak bu mevsimin hangi mevsim olduğu belirsizdir:

*"Erenköyde imiş hayal diyarında
Hayli bekliyeceğiz anlaşılan
Dönebileceğini düşünsek de nafile
Hiç bırakılır mı Erenköy, bu mevsimde?"*⁴¹⁶

Bulunduğu şehirden memnun değildir. İstanbul'u özler. Denizi bile olmayan bu şehirden bir an önce gitmek ister. Bulunduğu şehirde denizin olmayışı İstanbul'a olan özlemini daha çok arttırır:

*"Biraz olsun açılmak için
Alıp başımı gitmek istiyorum
Ah, hepsinden beteri
Denizi de yok bu şehrin."*⁴¹⁷

Nahit Ulvi Akgün, *İstanbul'a Selam* şiirinde İstanbul'dan uzaktır ve büyük bir özlem duyar. Gurbet duygusu özlemini daha da arttırır. İstanbul'dan bir gün ayrılacağını hiç düşünmemiştir. Bunu hatırladıkça hasreti daha da artar:

*"Ben unutsam ellerim unutmaz
Ellerim alışagelmış havasına
Ayaklarım yadırgar başka kaldırım
Gene gelirim içilecek suyum varsa"*⁴¹⁸

dizeleriyle tekrar İstanbul'a gitmeyi, özlediği yerleri bir daha görebilmeyi ümit eder. İstanbul'u, istese de unutamayacağını bilir. Bir gün İstanbul'dan ayrı kalacağını da hiç düşünmemiştir. Artık yalnızca fotoğraflarıyla avunduğu İstanbul'u özlemle anar:

*"Hiç aklıma gelir miydi böyle bakmak ona
Uzaktan fotoğraflardan kitaplardan
Şu cadde gezdiğim cadde
İşte seyrettiğim çarşısı pazarı"*⁴¹⁹

Halim Yağcıoğlu, çok özlediği ve rüyasında gördüğü İstanbul'u *İstanbul İçin* şiirinde anlatır. Şiire:

*"İstanbulu gördüm rüyamda
Hey gidi hey
Hey benim gençliğim hey"*⁴²⁰

⁴¹⁶ Avni Öztüre, *Yeniden, İzmit*, 1955, s.31.

⁴¹⁷ Öztüre, *a.g.e.*, s.31.

⁴¹⁸ Nahit Ulvi Akgün, *Birisi*, İzmir, 1955, s.35.

⁴¹⁹ Akgün, *a.g.e.*, s.35.

⁴²⁰ Halim Yağcıoğlu, *Anzelha*, İstanbul, 1955, s.45.

dizeleriyle başlar. Bu mısralarda kaybettiği gençliğine duyduğu özlem gizlidir. Rüyasında gördüğü İstanbul, özlemini biraz da olsa giderir. Şair, bir kez daha İstanbul'un hiçbir yere benzemediğini fark eder:

*“İstanbulu gördüm rüyamda
Ah İstanbul
Ah canım İstanbul
Her şeyin başka.”⁴²¹*

Ziya Osman Saba *İstanbul* şiirinde çocukluğundan gençliğine, hayatına ait ayrıntıların olduğu bir yolculuğa çıkar. İstanbul, şairin doğup büyüdüğü yerdir. Bu yüzden burada sayısız anıları vardır. Bu anıların her biri İstanbul'un ayrı bir yerine dağılmış durumdadır. Beşiktaş, doğduğu yerdir. Askerliğini bu şehirde yapmış, bu şehirde evlenmiştir. Küçükü ve Eyüpsultan anne ve babasının mezarının olduğu yerlerdir. Kısacası İstanbul'un her noktasının onun için ayrı bir anlamı vardır:

*“Seni görüyorum yine İstanbul,
Gözlerimle kucaklar gibi, uzaktan.
Minare minare, ev ev,
Yol, meydan.”⁴²²*

Şair İstanbul'u semt semt anlatır. Bütün dizelerde şairin İstanbul'a duyduğu derin özlem dikkati çeker. Şairin bütün gençliği buralarda geçmiştir. Doğduğu kıyılar, Beşiktaş, okuduğu okullar, askerlik ettiği kışla gözünün önünden geçer. Burada doğup büyüyen şair, burada evlenmiştir:

*“Bir yanda, serin sabahla beraber,
Doğduğum kıyılar: Beşiktaşım.
Baktıkça hep semt semt, yer yer,
Beş yaşı, on yaşı, ah yirmi yaşı!”*

*Durmuş bir tepende okuduğum mektep,
Askerlik ettiğim kışladır ötesi,
Bir gün, bir kızını benim eden
Evlendirme dairesi.”⁴²³*

Annesi babası bu şehirde yatmaktadır. Kadıköy ve Üsküdar'ıyla İstanbul, şairi çepeçevre kuşatır:

*“Benim de sayılmaz mı oralar?
Elimi tutar gibi iki yanımdan,
Babamın yattığı Küçükü,
Anamın toprağı Eyüpsultan.”⁴²⁴*

⁴²¹ Yağcıoğlu, a.g.e, s. 45.

⁴²² Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s. 12-13.

⁴²³ Saba, a.g.e, s.12-13.

⁴²⁴ Saba, a.g.e, s.12-13.

Bazen Adalar'ı, bazen Beyoğlu'nu özler. İçinde büyüyen, artan bir sevgi vardır İstanbul'a karşı. İstanbul'un kokusunu özler. *"Koku unsuru kentler için alışlagelmiş unsurlardandır. Kentlerin kendine has bir kokusu vardır. Kentler yalnız görülen, duyulan değil aynı zamanda koklanan ve havası solunandır"*:⁴²⁵

*"Gün olur, Köprü ortasında durur,
Anarım Adalarda çamların uykusunu.
Gün olur, Beyoğlu'nu özler içim,
Koklamak isterim tünelin kokusunu."*⁴²⁶

Nüzhet Erman, İstanbul'a ve eski günlere özlemini fotoğraflarla dile getirir. *Fotoğraf Albümü* şiirinde fotoğraf albümüyle geçmişe bir yolculuk yapar. Her fotoğrafta hayatının farklı bir kesitini bulur. İstanbul'da çekilmiş olan bu fotoğraflarda, fotoğrafın çekildiği her bir yer şaire ayrı bir anısını hatırlatır:

*"Seyyar fotoğrafçı çekmişti bunu:
Bir vapur, martılar, dalgalı deniz,
Deniz kenarında bir soluk beniz,
Bir akşamüstü ben ve Sarayburnu."*⁴²⁷

Baki Süha Ediboğlu'na ait, Çengelköy'ün adının geçtiği aşağıdaki dizeler çocukluk anılarını çağırır:

*"Çengelköyün üstündeki bulut
Göge yan gelmiş yarı uykulu
Bostanları seyrederek"*

*Çengelköyün üstündeki bulut
Sabahları ak akşamları mor
Uçurtmasını yitiren çocuk
Onunla konuşur"*⁴²⁸

Çengelköyün Üstündeki Bulut şiirine ait bu bölümde şair, Çengelköy'ün üstündeki buluttan hareketle çocukluğuna döner. Bunu bir uçurtmayla hatırlar. Saflığı, temizliği, içtenliği hatırlatan bu bulut, şairin ruh halini de verir. Şiirin sonunda da bir çocuk tekerlemesiyle şiirin bütünlüğünü tamamlar.

İstanbul'a duyduğu özlemi dile getiren şairlerden biri de Adnan Akkor'dur. *Şehire* adlı bu kısa şiirde derin bir İstanbul özlemi dikkat çeker. Adnan Akkor,

⁴²⁵ Müzeyyen Ege-Aysel Uzuntaş, "Kültürlerarası Bakış Açısından Şiirde Kent Olgusu İstanbul ve Berlin", *I. Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edit: Erol Ülgen-Emin Özbaş), İstanbul 2008, s.379.

⁴²⁶ Ziya Osman Saba, *Nefes Almak*, İstanbul, 1957, s.12-13.

⁴²⁷ Nüzhet Erman, *A Benim Canım Efendim*, Ankara, 1958, s.5-6.

⁴²⁸ Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s.21-22.

İstanbul sevgisini ve özlemini dile getirirken, İstanbul'u sahiplenir. Bu şehri her şeyiyle özlediğini vurgular:

*“Tütüyor burnumda,
Sıra sıra ışıkları.
Bir yanda Kızıltoprak,
Bir yanda Boğaziçi
Tütüyorsun burnumda,
Sen İstanbul’um
Canımın içi.”⁴²⁹*

Çağrı şiirinde Salih Sıtkı Gör’ün sevgilisine duyduğu özlem vardır. İstanbul’a dair anıların arasına gizlenmiştir bu özlem. Şair bu özlemini yalnızlığıyla birleştirir. İstanbul’a dair anıların içinde yalnızlık ve hasret vardır:

*“Önümden İstanbul anılarından bir tutam,
Ve gerçeğin ta kendisi Bahçeköy...
Yalnızlığımı,
Usulca ilâştiriyorum yokluğunun karasına
Gel,
Olanca benliğinle özlemimdesin, olanca...”⁴³⁰*

İstanbul’da geçmiş günlere duyulan özleme yer veren şairlerden biri de Ayhan Hünalp’tır. Hünalp, *Eylül* adlı uzunca şiirinin başında yaşananların Türkiye’nin büyük bir şehrinde geçtiğini belirtir. Takvimin hep eylülü gösterdiği şehirleri anar:

*“Sahillerinde gemiler beklenen uzak şehirler bilirim
O şehirler ki takvim hep eylülde durur”⁴³¹*

dizeleriyle bu şehirlerden söz eder. İstanbul da böyle bir şehirdir. Çünkü ayrılık acısını, hüznü hep orada yaşamıştır. Şairin hüznü, gittikçe artar. İstanbul özlemine bir de sevgilisine duyduğu hasret eklenir. Şiirin aşağıdaki bölümünde ise İstanbul’a dair bir anısını hatırlar:

*“Bir sokak fenerinde gülümseyen hayaller gördüm
Sanki köpükler dumanlara karıştı ve bir vapur öttü içimde
Hatırladın mı Yuşâtepesi’nde silâhbaşı çalınmıştı
Manevraya giden toplar geçmişti yanımızdan
Sanki köpükler dumanlara karıştı ve bir vapur öttü içimde”⁴³²*

İstanbul İçin şiirinde İstanbul’dan uzakta olan Arif Damar, buraya özlem duyar. İstanbul, artık kendisine çok uzaktır; fakat aklının bir tarafı hâlâ oradadır:

⁴²⁹ Adnan Akkor, *Yirmisekiz*, Ankara, 1957, s.26.

⁴³⁰ Salih Sıtkı Gör, *Dumanlı Eşik*, İstanbul, 1957, s.41.

⁴³¹ Ayhan Hünalp, *Üçotuz Para*, İstanbul, 1968, s.26-27.

⁴³² Hünalp, *a.g.e.*, s.26-27.

*“Kulaklarımızda uğultusu
 Bir büyük bir uzak şehrin
 -Bazan hemen şu dağların arkasındaymış gibi-
 -Geçtiğimiz yerler unutuldu-
 Bir takım sesler geliyor kulağımıza
 Bir büyük
 Bir uzakta kalan şehirden
 Hayat orda tıkr tıkr yoluna devam ediyordur”⁴³³*

Kendisinin varlığı yokluğu hiç fark edilmez bile bu büyük şehirde. Bu da onu derinden üzmektedir aslında:

*“Bizsiz tramvaylar gene dolu
 Bizsiz palamutları çıkar denizinden
 Bizsiz döner çarklar”⁴³⁴*

Mahir Ceylan, *İstanbul’u Düşünüyorum* şiirinde İstanbul’a duyduğu büyük özlemi dile getirir. Nice destanlar gelip geçmiştir İstanbul’dan. Tarih yazmıştır İstanbul. Her köşesinden hayat fışkırır. Şair, gençliğinin baharını İstanbul’da yaşamıştır. İstanbul’da saklı birçok hatırası vardır. Bir gün tekrar ayrı olduğu İstanbul’a kavuşmanın ümidini taşımaktadır:

*“Yıllar yılı hasretim
 Seni düşünüyorum
 Yıldız yıldız âhenginle
 Efsunlu gecelerinle
 Hûlyalarım da hep
 Seni yaşıyorum.”⁴³⁵*

Ceylan, İstanbul’a duyduğu yoğun sevgiyi dile getirir. İstanbul, şair için vazgeçilemeyecek bir sevgilidir. Kâinatın incisi olarak nitelediği İstanbul, daima özlemini duyduğu, bir belgedir:

*“Gözümde tütüyorsun
 Gönümde esiyorsun,
 Gençliğimin baharını sende yaşadım
 Nice hatıralarım saklı koynunda.”⁴³⁶*

Baki Süha Ediboğlu da *Salacakta* şiirinde:

*“Salacakta akşamüstü
 “Mazi kalbimde bir yaradır”
 Yarım kalmış kadehler ardında*

⁴³³ Arif Damar, *İstanbul Bulutu*, İstanbul, 1958, s.25-26.

⁴³⁴ Damar, *a.g.e.*, s.25-26.

⁴³⁵ Mahir Ceylan, *İstanbul’u Düşünüyorum*, Çorum, 1958, s.9-10.

⁴³⁶ Ceylan, *a.g.e.*, s.9-10.

Müjgân, Sabahat, Fikriye”⁴³⁷

dizeleriyle İstanbul özlemini dile getirir Şair, “mazi kalbimde bir yaradır” şarkısıyla geçmişe gider. Salacak’ta bir akşamüstü hayallere dalar. O şarkıyı daha önce yorumlamış olan şarkıcıları hatırlar. Eski bir plak ona İstanbul’un birçok güzelliğini yaşatır.

Ercüment Uçarı, *İstanbul* şiirinde İstanbul’da geçmişe doğru bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta bazen kendini Erenköy’de bir köşkün bahçesinde, bazen Beykoz’da bulur. Bir yalıdan insana huzur veren bir ud sesi yükselir.

*“Köprüleri ellerimle tutuyorum
Fesleğenler içinde bir rüya yeni
Tazeyim bilmem kaç senesi
Belki Erenköydeyim
İçimde bir köşkün bahçesi*

*Beykozdayım uyanmışım ilk vapura
Pırıl pırıl balıkların pulları çevre
Bir yalının o dökük boyası
Yavaştan bir eski ud âlemine götürür beni*”⁴³⁸

Bir Ses Ki... şiirine ait:

*“Mısra’lara, manzûmenin âhengi dışında,
Şevkinle gelir yüz sene evvelki nevâlar;
Bir Çamlıca mehtâbı gülerken bakışında
Kalbinde Halîç akşamının hüznü kan ağlar.”*⁴³⁹

dizeleriyle Faruk Nafiz Çamlıbel, sevgilisinin gülüşünü, bakışını Çamlıca’ya, Halîç’e benzetir. Sevgilisinin her bir özelliğinden İstanbul’a dair güzellikler bulur. Hüzünde de neşe de İstanbul’dan izler kesitler bulmak mümkündür. Sevgilinin sesi ona geçmişte kalmış, unutulmuş, içinde birçok acıyı, ızdırabı sevinci barındıran şiirleri hatırlatır. Sevgilisinin sesi ile geçmişe gider. İstanbul’un geçmiş günlerine döner:

*“Doğdukları gün ölmeye fermanlı şiirler
Dünyaya döner bir daha tılsımlı sesinde;
Rûhunda birer nağme bulup bestelenirler,
Tanbûr ile ney faslı sürerler nefesinde.”*⁴⁴⁰

Mehmet Salihoğlu, *Kaptı- Kaçtı* şiirinde arkadaşıyla İstanbul’da yaşadığı güzel günleri hatırlar. O günlerden geriye kalanlar güzel anılardır. İstanbul, bu güzel anıların yaşandığı güzel bir mekân olarak varlığını sürdürür:

⁴³⁷Baki Süha Ediboğlu, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, İstanbul, 1958, s. 35-36.

⁴³⁸Ercüment Uçarı, *Cümbüşü Başı*, Ankara, 1958, s.45-46.

⁴³⁹Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.84.

⁴⁴⁰Çamlıbel, *a.g.e.*, s.84.

*“Sana bir yol gönüldeşim dedik, bilirsin.
Gezdik İstanbulu delicene,
Denize girdik,
Eğlendik.”⁴⁴¹*

Saniha Yener, *Gurbetî* mahlasıyla yazdığı şiirinde İstanbul hasreti içindedir. Bu hasretini dindirmek ister. Bunun için İstanbul’a *kapına geldim* der. İstanbul hasreti artık taşıyamayacağı bir hal almıştır:

*“Bir Gurbetî kulunum,
Murad ettim, Hu! Çekip kapına düştüm,
Baş eğdim, boyun büktüm,
Hasret yüklü sana geldim”⁴⁴²*

Ona göre İstanbul, yedi iklim dört bucağın sultanıdır, ana yurdudur. Şiirin hemen her dizesinde İstanbul’a derin bir hayranlık, büyük bir övgü vardır. İstanbul’u sahiplenen şair doğduğu yer ve atalarının köklerini bağlı olduğu şehir olarak İstanbul’dan kopamayacağını okuyucuya hissettirir:

*“Yedi iklim, dört bucağın sultanı!
Başımın bahtı, gönlümün tahtı adın
Tanrı kelâmı gibi sana lâyük.*

*Sen;
Atalarımın mezarı,
Doğduğum yer,
Öz malım, ana yurdum,
Canım İstanbul.”⁴⁴³*

Vedâ Şarkısı şiirinde Hikmet Şinasi Önel, İstanbul’dan ve ailesinden uzakta olmanın üzüntüsüne ve buralara duyduğu özleme yer verir. Aşağıdaki dizelerde Beşiktaş’ta çocukluğunun geçtiği eve, annesine ve kız kardeşine duyduğu özlem vardır:

*“Hasretim şimdi Beşiktaş’daki sâkin evime,
Sevdiğim anneme, gönlümdeki kızkardeşime.”⁴⁴⁴*

Halide Dolu, *Bir Şeyler Olacak* adlı şiirinde doğup büyüdüğü şehir olan İstanbul’dan ayrı kaldığı için buraya derin bir özlem duyar. İstanbul’un güneşi, yolları, rüzgârı, tozlu kaldırımları ve toprağı şairin gözünde tüter:

*“Gözümde tütüyor doğduğum şehrin güneşi
O insanlar, o yollar, o rüzgâr...”*

⁴⁴¹ Mehmet Salihoglu, *Duman Duman Üstüne*, Ankara, 1959, s.38.

⁴⁴² Gurbetî (Saniha Yener), *Bıktım*, İstanbul, 1959, s.22.

⁴⁴³ Gurbetî (Saniha Yener), *a.g.e.*, s. 22.

⁴⁴⁴ Hikmet Şinasi Önel, *Boğaziçi*, Ankara, 1959, s.37.

*Kokulu toprağı
Tozlu kaldırımlarıyla...*”⁴⁴⁵

Ve nihayet içinde bir şeylerin düğümlendiğini hissederek. Bu, İstanbul’a duyduğu özlemden kaynaklanır. İstanbul’un güneşi, ayı, ağaçları, kısacası tabiatı bambaşkadır ve gurbette bunu hatırlayan şairin özlemi bir kat daha artar:

*“Gözümde tütüyor doğduğum şehrin güneşi.
O güneş, o ay, o ağaçlar başka.
Bir şeyler...
Düğüm düğüm bir şeyler var orada.”*⁴⁴⁶

Emin Ceylan’ın *Diyorlar* isimli kısa şiirinde ise İstanbul, şaire her duyguyu yaşatan bir yer olarak anlatılır. İstanbul’da şairin acı tatlı birçok hatırası vardır. Masal gibi olduğunu düşündüğü o günlerden kalan duygular şairi kimi zaman üzer, kimi zaman hüznü boğar. Buradaki hatıraları gözünde canlanır. Ağladığı günleri hatırlar. Bu günleri sonbahar olarak nitelendirir. O kadar üzüntü yaşamıştır ki dört mevsimin sonunda saçlarının ağardığını itiraf eder:

*“Saçlarım ağardı
Adada Modada
Ne âlem vardı
O günler
Masaldı
Dumluda
Ağladığım günler
Son bahardı
4 mevsim sonunda
Saçlarım ağardı.”*⁴⁴⁷

M. Turan Tekdoğan’ın:

*“Atkestanesi ağaçları vardı
Dostlar vardı
Çapa’da.
Kiminin dallarındaydı
Yeşillik
Kiminin düşüncelerinde.”*⁴⁴⁸

mısralarının yer aldığı *Çapa’da Yeşil* şiirinde Çapa’nın sadece ismi geçer. Buradaki atkestanesi ağaçları şairi geçmişe götürür, ona dostlarını hatırlatır. Burada geçirdiği günleri yad eder.

⁴⁴⁵ Halide Dolu, *Dünyalık Misafir*, London, 1960, s.24-25.

⁴⁴⁶ Dolu, *a.g.e.*, s.24-25.

⁴⁴⁷ Emin Ceylan, *Aşkım ve Günahım*, İzmir, 1960, s.22.

⁴⁴⁸ M. Turan Tekdoğan, *Ölüye Mektup*, İstanbul, 1960, s.37.

İstanbul'a Dön şiirinde Refik Fikret Sağnak, diğer şiirlerden farklı olarak İstanbul'a özlemini daha çok sevgiliyle burada geçirdiği günlere duyduğu özlem olarak verir. Sevgilisi İstanbul'da olmadığı için bu şehirde bir şeyler eksiktir. Şehir, anlamını kaybetmiştir. Bu yüzden şair, sevgilisini İstanbul'a çağırır:

*“Boşuna arıyor ayaklarını Boğaz'ın dalgaları
Susuz kaldı karanfil
Daha gelmedi diyorum komşulara
Bu kadar kalışın doğru değil*

*Ufuklar boyunca ferahlık
İstanbul'a gel artık.”⁴⁴⁹*

Mehmet Gönül *İstanbul'a Hasret* şiirinde uzakta olduğu İstanbul'a kavuşma arzusu içindedir. Şiirin her mısrasında İstanbul'a duyduğu özlemi dile getirir. İstanbul, onun için bir sevgilidir. Sonsuz yeşillikler içinde bitmeyen bahar, İstanbul'dadır:

*“Sana gelsem İstanbul,
Bir garip çocuğum yaslı, kimsesiz.
Fırtınadan sonraki deniz misâli.
Kendi karanlığım içinde sessiz.*

*Sana gelsem İstanbul
Uzat kollarını sevgili yâr.
Sonsuz yeşillikler içinde
Sendedir bitmeyen bahar.”⁴⁵⁰*

Mesut Benice, *İstanbul, Dinle Beni* şiirinde İstanbul'a ait eski hatıralarını yad eder. Aslında bu durum onun İstanbul'da yaşadığı aşklara, gençlik günlerine duyduğu özlemi de dile getirir:

*“Hatırlamaz olur muyum İstanbul
İlk dansımı Emirgân'da bir Ermeni kızıyla
Heybeli'de ilk öpüşümü şarkılardaki gibi
Sonra bir gece Şişli'de...”⁴⁵¹*

İstanbul özlemine yer veren şairlerden biri de Cahit Sıtkı Tarancı'dır. Cahit Sıtkı'nın şiirlerinde genel olarak görülen sığınma teması bu şiirde de görülür. Çoğunlukla bir sevgili, anneyi sığınma unsuru olarak gören şair, bazen de sıcak bir yuvayı hatırlatan unsurlara yer verir. *Mangal Başında* da bunlardan biridir. Bu şiirde şair, sıcak bir ev ortamında, mangal başında tatlı düşlere dalar. Bu düşler, İstanbul'la ilgilidir. İstanbul'a duyduğu özlemi koku imgesiyle daha çok yansıtır. Çam kokusu onu Adalar'a götürür:

⁴⁴⁹ Refik Fikret Sağnak, *İstanbul'a Dön*, İstanbul, 1960, s.24-25.

⁴⁵⁰ Mehmet Gönül, *Beklediğim Kuşlar*, Ankara, 1960, s.5-7.

⁴⁵¹ Mesut Benice, *Kardelen*, Ankara, 1962, s.34-35.

*“Öyle dalmışım ki mangal başında!
Yaz gelmiş,
İstanbuldayım;
Karpuz yüklü mavnalar geçer
Köprü altından
Ağustos akşamları.*

*Havayı birdenbire saran
Çam kokusundan bilirim
Adalardan geliyor
Sarayburnu’nu dönen vapur;
Sevgilim çıkacak bu vapurdan!”⁴⁵²*

Metin Eloğlu’nun *Yitikçi* şiirinde İstanbul özlemi ve deniz sevgisi vardır. Şair, aşka da yer verir. Geçmişte kalmış aşkını, İstanbul’u ve denizi özler:

*“Hadi git azıcık İstanbul iste
Kosunlar o denizi bir çanağa
Bir çıkına elesinler o günlerimi
O yazdan Üsküdar’dan ne kaldıysa Elif’ten
Doldur ceplerine
Onlarda yoksa komşularında vardır
Tanırlar sevinirler
Beni bay Metin gönderdi, de”⁴⁵³*

Rüksan Türkân Ünlü, *Damlalarla İstanbul* şiirinde İstanbul’u ayrılıkla birleştirir. Trenler ayrılığı keskinleştiren benzetmelerdir. Şair, ayrılıkla yoğrulmuş bir haldeki İstanbul’un güzelliği karşısında kendini kifayetsiz hisseder ve susmayı tercih eder:

*“Kara trenler kırmızı trenler geçiyor
Deniz mavisinde duruyor fırçam
Yeşil bir bakış bu
Beyaz mendilde kalan*

*Bir alev bir duman
Geçiyor trenler kırmızı kara
İşte orada bir İstanbul var ama
Dilsizim anlatamam.”⁴⁵⁴*

İstanbul özleminin işlendiği şiirlerden biri de M. Sunullah Arısoy’un *Hasretlik* şiiridir. Şair, İstanbul’dan uzaktadır. İstanbul’un bütün güzelliklerinden mahrumdur. Bulunduğu yerde bütün alışkanlıklarından ve İstanbul’daki dostlarından uzakta olduğu için buraya derin bir hasret duyar:

⁴⁵² Cahit Sıtkı Tarancı, *Sonrası*, İstanbul, 1962, s.67.

⁴⁵³ Metin Eloğlu, *Horozdan Korkan Oğlan*, Ankara, tarihsiz, s. 3.

⁴⁵⁴ Rüksan Türkân Ünlü, *Cennet Bahçesi*, yayınevi ve tarih yok, s.70.

“Gülmeğe hasretiz içden;
 Kanuşmağa hasret;
 Dost yüzü görmeğe,
 Şöyle rahat oturup
 Rahat gezmeğe hasretiz!
 Kadına hasret,
 Denize hasret
 Işığa hasret,
 Şiire, güne, güneşe hasret...
 Ve hepsinden beteri
 Sana hasretiz İstanbul!...”⁴⁵⁵

Ali Kemal Meram, *Bâbîâli’de* şiirinde yıllarca gitmediği Bâbîâli yokuşuna gider ve burada gördüklerinden hareketle geçmiş günlere döner:

“Şimdi gözlerimin önünde:
 Sağ, sol kitapçılar,
 Sol taraf dolu...
 Sağ taraf boş...
 Bomboş!
 Gene böyle...”⁴⁵⁶

dizeleriyle o günlere özlemini dile getirir. Geçmişe derin bir özlem duyan şair o günlerin bir daha geri gelmeyeceğini bilmenin üzüntüsünü yaşar. Artık her şey değişmiştir:

“Ve öte yanda bir yığın nemelâzımcı
 Gölgesiz adamlar!
 Hey gidi yıllar hey!
 Gitti bu yokuştan aşağı
 Kar topu gibi eriyiverdi!”⁴⁵⁷

mısralarıyla bu değişime yer veren şair, Bâbîâli’nin artık o hatıralarında gördüğü yer olmadığını üzüntüyle fark eder.

Ayhan Hüenalp, İstanbul özlemini çocukluğuna duyduğu hasretle birleştirerek verir. *Harp Sonu* şiirinde bu özlemini dizelere döker. Gezdiği sokaklar, gittiği rıhtımlar aynıdır; fakat çocukluğuna ait unsurların tamamı buralardan adeta silinmiş gibidir. Çocukluğunda balık tuttuğu, kozalak topladığı günleri özler. Bu günler çok gerilerde kalmıştır. Çocukluğuna ait bu hatıraların mekânı İstanbul ve onun büyük tutkuyla bağlı olduğu denizdir. Ancak o renkli günlerin yerini şimdi suskun Boğaziçi ve Adalar almıştır. Şair, İstanbul’un bu halinden hoşnut değildir:

“Nerede iğnesiz oltamla balık tuttuğum
 Yalınayak kozalak topladığım günler

⁴⁵⁵ M. Sunullah Arısoy, *Garipler Treni*, İstanbul, 1948, s.39.

⁴⁵⁶ Ali Kemal Meram, *Büyük Rüzgâr*, İstanbul, 1957, s.34-35.

⁴⁵⁷ Meram, *a.g.e*, s.34-35.

*Karanlıklara dalan gemicilerin masalını anlatan
Keloğlanı diyar diyar gezdiren ninem
Ve nerede dalgalara bıraktığım çiçekler
Boyumdan küçük rüyalarım
Ekmek kavgasına düşmemiş insanların
Çocukluğumuz var hayâllerimiz var aşkımız var yok olmuş
Evlerin bereketi kaçmış tebessüm unutulmuş
Boğaziçi sessiz Adalar susmuş yıldızların sayısı belli
Bir kayıplar âlemindeyiz şimdi”³⁵*

Özdemir Asaf, *Şarkılar* şiirinde şarkılarla farklı âlemlere gider. Geçmişine döner. Şarkıların onda bıraktığı izler hayatının her döneminde farklıdır. Muhayyilesinde, hayatının her dönemi için ayrı bir İstanbul vardır. Artık duyguları, hayata bakışı da değişmiştir. Eskiden onu ağlatan şarkılar artık düşünceye sevk eder:

*“Her şarkının götürdüğü yer başka,
Hepsi başka başka sinmiş içime.”⁴⁵⁸*

diyen şair, şarkıların her biriyle geçmişine ait ayrı bir yere gider. Bu yerler, mutlu gençliğinin ve çocukluğunun geçtiği yerlerdir:

*“Biri, Büyükdereye götürüyor,
Biri on altı yaşının Kadıköyüne.
Kimse sevgimi bilmez şarkısı
Eskiden ağlatırdı beni;
Şimdi düşündürüyor.”⁴⁵⁹*

Edip Ayel’e ait olan aşağıdaki şiir *Bebek I* ve *Bebek II* olarak birbirinin devamı şeklindedir. Birincisi 1913’te, ikincisi 1933’te yazılmıştır.⁴⁶⁰ Mesnevi nazım şekliyle yazılan her iki şiirde de aşk teması ön plandadır. Şair, sevgilisiyle tepelerde yaptığı gezintileri anlatır. Bu gezintilerden sonra gönlünün yeni bir derde düştüğünü belirtir. Bebek bu şiirde, şairin sevgilisinin şekillendirdiği bir mekân olarak dikkat çeker. Buradaki her hatıra sevgili vardır. Aşağıdaki bölüm, *Bebek I* şiirinden alınmıştır. Burada şair, Bebek’te geçirdiği güzel günleri anar. Tabiat güzelliğinin olanca varlığıyla hissedildiği Bebek’te şair huzuru bulmuştur. Şiirde ağır basan duygu ise, özlemdir:

*“Görmüştü Bebek bizleri yalçın tepelerde,
Germişti Hisar ufkumuzun üstüne perde.*

*Ruzgârda ekin hâlini almıştı o saçlar,
Dağ taş demedik, hep bizim olmuştu yamaçlar.*

³⁵ Ayhan Hünel, *Üçotuz Para*, İstanbul, 1968, s.21.

⁴⁵⁸ Özdemir Asaf, *Dünya Kaçtı Gözüme*, İstanbul, tarihsiz, s.21.

⁴⁵⁹ Asaf, *a.g.e*, s.21.

⁴⁶⁰ Necati Tonga, “Edip Ayel’in Şiirlerinde İstanbul” *1.Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, (Edt: Yard. Doç. Dr. Erol Ülgen, Prof. Dr. Emin Özbaş), İstanbul, 2008, s.1036-1037.

*Koştuk, yürüdük, gölgeli yollarda gezindik
Bin bir kayadan atlıyarak sahile indik.*"⁴⁶¹

Çetin Altan da *Hatırlayış* şiirinde Mühürdar'da sevgilisiyle yaşadıklarını hatırlar. Burada sevgilisiyle paylaştığı bazı duygular vardır. Bu yüzden Mühürdar onun için mukaddes bir yerdir. Güneşin batışını Marmara ufkundan seyreden şair, derin hayallere dalar. Bu hayaller onu sevgilisiyle yaşadığı güzel günlere götürür:

*"Gemi bir tatlı şıptıyla yararken denizi
Yaşıyormuş gibiyim tekrar o son gezmemizi.
Buzlu bir cam gerisinden görünen hatıralar,
Geçmişin sisleri altındaki şen hatıralar,
Sanki yıllar geri dönmüş gibi berraklaşıyor;
Eski günler koşuyor, yaklaşıyor, yaklaşıyor...
İşte karşımda Mühürdar, o mukaddes yerimiz.*"⁴⁶²

Maziye duyulan özlemin öne çıktığı:

*"Hangi birini anayım,
Buluştuğumuz kumluk, uzak iskele.
Her yerde bir başkalık.
İlk defa gelişimiz el ele.*"⁴⁶³

dizeleriyle başlayan *Nişanlılık* şiirinde Ziya Osman Saba, İstanbul'da nişanlısıyla yaşadığı anılara değinir. Artık her şey değişmiştir şair için. Beyoğlu'ndaki dükkânlar, Mühürdar'daki gezintileri nişanlısıyla paylaştıklarından sadece birkaçıdır. Bunlar güzel anılar olarak şairin muhayyilesini süsler:

*"Sonra bir gün, kalabalık Beyoğlu,
Girdiğimiz dükkânlar, güler yüzlü satıcı.
İkimizi yan yana oturtup
Resmimizi çeken fotoğrafçı.*

*Rüzgâr dinmiş, ağaçlar dinler gibi.
Gün batarken o sakın sonbaharda;
Akşamları dolaşmamız
Kolkola Mühürdar'da.*"⁴⁶⁴

Moda Geceleri şiirinde Moda'da mehtap vaktinin büyüleyiciliğini hatırlayan Samim Arıksoy, bu gecelerin zihninde bıraktığı unutulmaz hatıraları yâd eder. Moda geceleri sevgiliden kalan bir yadigâr gibidir. Bu gecelerin her anı sevgiliye ait bir hatırayı, geçmişe ait hüznle karışık güzel günleri çağırıştırır:

⁴⁶¹ Edip Ayel, *Mozaik*, İstanbul, 1944, s.35.

⁴⁶² Çetin Altan, *Üçüncü Mevki*, İstanbul, 1946, s.61-62.

⁴⁶³ Ziya Osman Saba, *Geçen Zaman*, İstanbul, 1947, s.89.

⁴⁶⁴ Saba, *a.g.e.*, s.89.

*“Mehtap saçlarını koyda çözerdi.
Sahilden sahile yollar çizerdi.
İlerde sandallar yüzer, yüzerdi,
Her gece Moda’da kimler gezerdi?”⁴⁶⁵*

Şair, bütün bu özellikleri andıktan sonra, bir gün Moda’ya gittiğinde eski günlere dair hiçbir şeyin kalmadığını görür ve hayal kırıklığına uğrar. O mutlu günler artık çok gerilerde kalmıştır. Her şeyin artık maziye ait olduğunu gören şair, çaresizce o günlerin arkasından bakar:

*“Geçenlerde gittim; her şey ölgündü,
Artık hep hayatım demek bir dündü
İnledim Allah’ım, onlar ne gündü...
Her gece Moda’da kimler gezerdi...”⁴⁶⁶*

Sevgiliye olan özlemini İstanbul ile bütünleştiren şairlerden biri de Nejat Tahsin Alper’dir. Alper, *Bütün Yaz* şiirinde sevgilisine ve onunla geçirdiği geçmiş günlere özlem duyar. Mehtap ve gece şaire eski yazları ve geçirdiği güzel günleri hatırlatır. Boğaz, Hisarlar ve Beşiktaş onun her bir hatırasına ayrı ayrı şahitlik ederler. O da rüyalara dalar:

*“Seni ben böyle her akşam görürüm belki diye,
Koşarım, dar atarım kendimi kalkan gemiye...
Ve gönül penceresinden dalarım dalgalara,
Uzuyor şimdi Beşiktaş’taki rüya Hisara...
Bir ibadet Boğaz âhengine dalmak... ıssız,
Gece âyin yapıyor aşkıma yıldız yıldız...”⁴⁶⁷*

Alper, *Gecenin Son Nağmesi* şiirinde de yine geçmişe gider. Onu geçmişe götüren şey, akşam vakti Sarıyer’den dönüşünde sevgilisinin bakışlarının aksinin denize yansması olur. Şair, denizin içinde bu aksi görünce sevgilisinin hatıraları gözünde canlanır:

*“Yorgun dönüyorduk Sarıyerden,
Son şarkınız aksetti denizde...
Bir gölge siyah gözlerinizde,
Körfezdeki sonsuz gecelerden...”*

*Sessizce kürekler suya indi,
Bir iz bırakıp arkada sizden...
Son nağme ilâhi sesinizden,
Mahmur koruluklarda gezindi...”⁴⁶⁸*

⁴⁶⁵ Samim Arıksoy, *Yarabbi*, İstanbul, 1948, s.17.

⁴⁶⁶ Arıksoy, *a.g.e.*, s.17.

⁴⁶⁷ Nejat Tahsin Alper, *Semaya Karşı*, İstanbul, 1950, s.44-45.

⁴⁶⁸ Alper, *a.g.e.*, s. 54.

Renklerin Dünyası bir aşk şiiridir. Nureddin Özdemir, sevgilisine hitaben yazdığı bu şiirde İstanbul şehrinin sevgilisiyle anlam kazandığını, o olmadan anlamını yitirdiğini söyler. İstanbul’da şairin sevgilisiyle anılarının olduğu her yer, sevgilinin ayak seslerini bekler:

“Mahzun rûyasiyle Küçüksü, Hisar
Garip hâtıranı saklıyan diyar.
O hiç bilmediğin aşkın sahili
«Hûlya tepelerde» Bebek, Kandilli
Ayak seslerini beklemektedir.”⁴⁶⁹

Şemsi Belli, *Üsküdar Türküsi* şiirinde Üsküdar’da geçen günlere duyulan bir özlemi dile getirir. Şairin sevdiği kız on beş yaşında başka biriyle evlendirilmiştir. Bunu hatırlayan şair, hüznülenir. Üsküdar’da yılları geçmiştir. Geçen günler bir daha geri gelmeyecektir. Şair bunu her dizede hatırlar ve üzüntüsü artar:

“Üsküdar yolları çınar ağacı.
Leylâklar dallarda bir sevgi tâcı.
Bir ömür biter de bitmez bu acı.”⁴⁷⁰

Şiirin aşağıdaki dizeleri ağıt özelliği gösterir. On beş yaşında evlendirilen Üsküdarlı sevgilisi için gözyaşı döker:

“Ağla Üsküdarlım!... ölen günlere...
Gözden damla damla gelen günlere.”⁴⁷¹

İstanbul ile ilgili şiirler arasında bu şehirden ayrılmanın hüznünü yansıtanlar da vardır. Şairler, İstanbul’dan ayrılmanın derin üzüntüsünü bu şiirlerde dile getirirler.

Ercüment Uçarı, *İlk Hoşlanma* şiirinde İstanbul’da bir başına dolaşır. Hüznü bir ruh hali vardır. Şehrin hali de bu ruh haline uygundur. Haliç sislidir. Şair, bu sisli havada amaçsız bir şekilde dolaşır. Gemileri seyrederek:

“Bu saatte yorgun değilim
Civcivli şeyler içimden geliyor
Şehri bir başıma dolaştım
Haliç sis içinde
Gözümün bebekleri yanıyor
Gemiler
Tek uskurlu gemiler
Boğaza doğru gidiyor
Tekmil hamsiler Boğazdan geliyor”⁴⁷²

⁴⁶⁹ Nureddin Özdemir, *Yağmur Sonrası*, İstanbul, 1955, s.27-29.

⁴⁷⁰ Şemsi Belli, *Başşehir Sokağı*, Ankara, 1961, s.97-100.

⁴⁷¹ Belli, a.g.e, s.100.

⁴⁷² Ercüment Uçarı, *Cümbüşçü Başı*, Ankara, 1958, s.30.

Meriçboyu, *Hep Beraber* şiirinde Kırşehir hapishanesindeyken İstanbul'u çok özlemektedir. Hapishanenin penceresinden bakarken, İstanbul'u hayal eder. Ayrılık acısını hisseder. Daha sonra İstanbul'daki bir hapishaneye nakl edilir. Bu sefer de tutsaklığı onu İstanbul'dan ayrı düşürür:

*“Yirmi dokuz nisan gecesı.
Gene sevgiliden, arkadaştan uzakta.
Gene şarkı söylemek istiyor canım,
Eyüp iskelesinden,
Cibali'den,
Beşiktaş'tan uzakta.”*⁴⁷³

H. Kalutsyan da *Veda* şiirinde, İstanbul'dan ayrılmanın derin üzüntüsüne yer İstanbul'un her şeyiyle vedalaşır. İçinde hüznün vardır:

*“veda istanbulun
suyuna toprağına
sinemalara tiyatrolara
birahanelere veda
atelyedeki kazana
ateşe islime
evdeki tabaklara
ve sivil elbiselere
anneme babama
dostlara
ve sevgililere”*⁴⁷⁴

dizeleriyle İstanbul'a veda eden Baki Süha Ediboğlu, Ankara'ya gidecektir. İstanbul'dan ayrılması gerekmektedir; çünkü Ankara'da yolunu gözleyenler vardır. Bu yüzden İstanbul'a buruk bir şekilde veda eder:

*Alamadım İstanbul'un tadını,
Ankara'da yolum gözler iki can.
Sen yine dalında kal güzel kuş,
Ben gideyim, ben gideyim durmadan.”*⁴⁷⁵

Ayrılış şiirinde Namık Süha Andıç İstanbul'dan ayrılmanın üzüntüsünü dile getirir. Şair, trenle İstanbul'dan ayrılır ve istasyondan ayrılır ayrılmaz gurbet acısı onu sarar. Bu, sadece İstanbul'dan ayrılmanın hüznü değil, aynı zamanda sevgiliden ayrılmanın da acısıdır:

*“Tren Sirkeci'den,
Hızla ayrıldı,
Düdük acı acı çaldı.
Gurbet bütün kalbimi sardı.*

⁴⁷³ Abdülkadir Meriçboyu, *Mutlu Olmak Varken*, İstanbul, 1988, s.125-126.

⁴⁷⁴ H. Kalustyan (G. Cancikyan, ile birlikte) , *Balkıs*, İstanbul, 1942, s.28.

⁴⁷⁵ Baki Süha Ediboğlu, *Gece Yağmuru*, Ankara, 1947, 49.

*Yollar denizler karalar,
Geçiyor, durmadan geçiyor.
Hafızam yalnız bir yerde.
O da sensin sevgilim.*"⁴⁷⁶

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu da *Veda* şiirinde İstanbul'dan ayrılmanın üzüntüsünü dile getirir. İstanbul'dan taşraya gidecektir. Bunun derin üzüntüsünü yaşar. İstanbul onun için, hayatı tattığı şehirdir:

*"Hayatı tattığım güzel şehirden
Ayıramıyorum kendimi birden
Kaç yılım kayboldu mutlu ömürden
Elveda İstanbul bugün yolcuyum.*

*Cennetten farksızsın yalan dünyada
Nice kahramanlar gönderdin yâda
Gönülsüz bıraktım seni ben ya da
Elveda İstanbul bugün yolcuyum.*"⁴⁷⁷

İstanbul Hasreti şiirinde İstanbul'dan uzakta olan Nermin Hekimoğlu, buraya duyduğu özlemi dile getirir. İstanbul çok uzaklarda kalmıştır. Bu özlem İstanbul'un şairin orayı bir daha hayal edemeyecek kadar uzak olduğunu düşünmesiyle daha da artar:

*"Sorarım sevdiğimi rüzgâra,
Dolaşıp yer yer arasın.
Ne gelen var, ne haber,
Uzanan ufuklardan,
Etekleri taze bahar,
Sahilleri yosun kokan diyardan,
Ne bir kuş, ne bir kervan beni arar.
O yolun derbeder yolcusuydum bir zaman,
Bir zaman ben de geçtim o baharlardan.*"⁴⁷⁸

Biyografisinden anladığımız kadarıyla gençlik yıllarını geçirdiği İstanbul, Nurettin Özdemir için ayrı bir öneme sahiptir. Şair, sevgilisinden ayrıdır. Bu yüzden hayattan zevk alamaz. Görünürde her şey aynıdır aslında. Ancak sevgilisinin eksikliğini ondan başka kimse anlayamaz. Boğaz aynı mavilikte, İstanbul bilinen halindedir. Sevgilinin yokluğu ise kendini fazlasıyla hissettirir. Şair, *Mektup* şiirinde bu duyguları dile getirir. Sevgilisinden ayrı olmanın hüznünü daima yüreğinde hisseden şairin mısralarına da bu hüznün hâkimdir:

*"İstanbul bildiğin gibi.
Boğaz maviliğine mavi;*

⁴⁷⁶ Namık Süha Andıç, *Teselli*, İstanbul, 1947, s.18.

⁴⁷⁷ Kemal Bülbül Kavaklıoğlu, *Güzel İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1950, s.16.

⁴⁷⁸ Nermin Hekimoğlu, *Yaprak*, Ankara, 1952, s.45-46.

*Dalgalar hürlüğüne hür.
Kıyılar yorgun amma!...
Sular gene hovarda.*

*Yalnız mahzun benim göynüm.
Dilimde aynı makamlar;
Aynı plâklar kahvede
Aşk, ıstırap; gurbet, ölüm.”⁴⁷⁹*

Özleyiş şiirinden Mehmet Salihoğlu'nun bir İstanbul âşığı olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen dostundan uzaktayken İstanbul'un semtlerini dolaşmak onu memnun etmez:

*“Yazıklar olsun, sensiz geçen saatlerime!
Gönüldeşim benim...
Küçüksu'da, Kalamış'ta, Pendik'te,
Sensiz ne yüzle dolaşabilirim?!”*

*Hep, senin özleminle doluyum,
Senin kuraklığın var içimde.
Esmeni, damlamanı bekliyorum,
İşim ne?!...”⁴⁸⁰*

Arif Damar da, *Ambar Kapağı* şiirinde Sirkeci'den kalkacak olan vapurla çok kısa bir süre sonra bütün sevdiği şeylerden uzaklaşacaktır. Bütün alışkanlıklarını, yaşadığı şehir olan İstanbul'u geride bırakacaktır. Bunun için karmaşık hisler içindedir. İçinde kırılıp giden bir şeyler vardır:

*“Gidiyorum yine,
Hürriyetin ve sevginin içinden,
Necat vapuru akşam beşte kalkacak Sirkeci'den.
Ne varsa yaşadıkça sevdiğim,
Ve onsuz edemediğim şeyler,
Belki de ben, yalnız bunlardan ibaretim
Bütün bunların ötesine.
Rıhtımda bir yeni dost, yeni bir anı
Çevirip son defa başını
Güverteye bakacak.”⁴⁸¹*

Rıza Apak, *Sesini Kaybeden Kişi* şiirinde:

*“Acı şey sesini kaybetmesi insanın,
İsterim söyleyemem şarkımı;
Beni şadettin, şadolasın;
Sen tatlı rüzgâr «Boğaz»dan süzülen.”⁴⁸²*

⁴⁷⁹ Nureddin Özdemir, *Yağmur Sonrası*, İstanbul, 1955, s.10-12.

⁴⁸⁰ Mehmet Salihoğlu, *Ağacın Derdi*, Ankara, 1955, s.17.

⁴⁸¹ Arif Damar, *Günden Güne*, İstanbul, 1956, s.28.

dizeleriyle İstanbul'dan ayrılışının sesini kaybetmesine sebep olduğunu söyler. İstanbul'dan ayrılacaktır ve bunun hüznünü yaşar. İstanbul onun için vazgeçilmesi çok zor bir şehirdir. Bu yüzden duyguları çok yoğundur. Kendini ve bu üzüntüsünü ifade edemez. Adeta sesini kaybetmiş gibidir:

*“Şimdi bir gemide olmak geçer içimden
Yağmurda yıkanan “Üsküdar”a karşı,
Anadolunun kaderine tükenen aşkıma
Bir gemide olmak can verebilir sanki.*

*Kâr etmez üzölmek bakıp aynalara,
Dünya hâlâ bir gemide olmağa değer;
Hoşça kal, dersin, İstanbul şehri
Bu yağmurlu Temmuz gününde ıslana ıslana.”⁴⁸³*

İstanbul özlemiyle yazılmış şiirlerde ortak özellik, şairlerin bu şehirde yaşadıkları ve unutamadıkları anılardır. İstanbul, bu şiirlerde sıcak yüzüyle belirir. Hem İstanbul'a, hem de bir daha geri gelmeyecek anlara duyulan özlem öne çıkar. Şiirlerde öne çıkan hüznün, ayrılık gibi duygularla İstanbul özlemi daha da derinleştirilir.

5.4. İstanbul'a İronik Bakış

İroni, kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde “*dolaylı ve alaylı anlatım, mizah*”⁴⁸⁴ anlamlarına gelmektedir. Beşir Ayvazoğlu, ironinin temelini “*gerçekle görünüş veya söylenenle söylenmek istenen arasındaki zıtlığa dayan[dığını]*”⁴⁸⁵ söyler. Dilin ifade imkânlarını en iyi ve etkili şekilde kullanma yöntemlerinden biri olan ironi, söylenmek istenenin zıddını söyleyerek anlatıma etkileyicilik katar. İroninin zaman zaman hicivle karıştırıldığını, onunla eşdeğermiş gibi algılandığını görürüz. Her iki kavram arasında küçük farklar vardır. Frye bu konuyla ilgili bir makalesinde hicvin savaşkan bir ironi olduğunu ve ahlâksal normlarının oldukça açık olduğunu söyler.⁴⁸⁶ Bu yönden baktığımızda içinde hiciv barındıran bir ironinin de var olduğunu söyleyebiliriz. Türk şiirinde de hicivle ironinin iç içe olduğu şiirlere sıkça rastlamamız mümkündür. Bizim bu bölüme aldığımız şiirlerde hicivle karışık bir ironi dikkat çeker. Alaycı bir ifadenin görüldüğü bu şiirlerde inceden inceye bir eleştirel yaklaşım da dikkat çeker. Bu şiirlerden ilki Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Naz ve Niyaz* şiiridir. Çamlıbel, İstanbul'un yazını ve günlük yaşantıya ait küçük ayrıntıları anlattığı şiirde İstanbul'un yazını ironik bir hicivle ele alır. Yaz mevsimini İstanbul'da çekilmez kılan olumsuzlukları

⁴⁸² Rıza Apak, *Dünya Haberleri*, İstanbul, 1960, s.18.

⁴⁸³ Apak, *a.g.e.*, s.18.

⁴⁸⁴ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara, 1998, s.1097.

⁴⁸⁵ Beşir Ayvazoğlu, “Mecaz ve İroni”, *Zaman Gazetesi*, 22 Şubat 2007.

⁴⁸⁶ Northrop Frye, “Kış Mitosu: İroni ve Hiciv”, (Çev. Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez) Kitap-lık S:123, Ocak 2009, s. 62.

hedef aldığı şiirinde yaz onu memnun etmez. Aksine bunalıma sokar. Sivrisinekler yazı daha da çekilmez hale getirirler:

*“Anlamadık doğrusu bu asık yüzlü yazdan,
Ne çilekten tat aldık, ne de kurtsuz kirazdan...”*

*İstanbulun o yanık sesli sivrisineği,
Şimdiden usandırdı bizleri incesağdan”*⁴⁸⁷

Şair, yaşadığı bu bunaltıcı mevsimden hiçbir şey anlamaz. Lodos ve poyrazı aralarında bir çekişme varmış gibi anlatması da ironik bir yaklaşımdır:

*Lodos gündüz şimale atıyor bulutları,
Hepsi geri dönüyor akşam üstü poyrazdan.”*⁴⁸⁸

Çamlıbel’in, *Adadayım* şiirinde ise hicvin biraz daha arka planda kaldığını görürüz. Daha çok alay sezilir. Şiirin başında, *“Hava tebdili için Adaya giden akli başında ve büyük makamlı bir memur tarafından gönderilmiştir.”* İfadesi vardır. İronik bir üslupla kılıbık bir koca olan bu büyük makamlı memurun, karısının eziyetinden kurtulmak için onun kahvaltı tepsisini hazırladıktan sonra evden apar topar çıkarak kendini vapur iskelesine attığı anlatılır. Adamın aslında Adayı da oranın güzelliklerini de göreceği hali yoktur. Hava tebdilini delilik olarak görse bile karısından kurtulup biraz soluk almak için bunu yapmak zorunda kalır:

*“Gözümün yok ne çamı, ne Adayı gördüğü...
Çalar ben yolda iken beş dakika düdüğü,*

*Atlarım iskeleden vapura ter içinde,
Görürüm yolcular var benden beter içinde!”*⁴⁸⁹

Yer yer ayrıntılı tasvirler de yapan şair, memurun düştüğü perişan durumu anlattığı aşağıdaki dizelerde karikatürize edilmiş bir mizah fark edilir:

*Hem ter kurutmak için ararım mendilimi,
Hem nefes almak için çıkarırım dilimi.”*⁴⁹⁰

Şair, *O Yol Da Bir, Bu Yol Da* şiirinde de yine ironik bir dille Cihangir belediyesini eleştirir. Bu ironik yaklaşımda hiciv çok yoğun bir şekilde hissedilir. Sementin çamur içinde olduğunu vurgular. Daha sonra da insanın çamurdan yaratıldığını, bu yüzden de kimsenin bu durumdan gocunmaması gerektiğini söyler. Cihangir adeta çamurla özdeşleşmiştir. Yolların çamur olması da kimseyi fazla rahatsız etmemelidir. Ayrıca sokak lambalarının olmaması, geceleyin sokakların aydınlatılamaması da mukadderdir. Buna da alışılması gerekir. Bunu söylerken şair, dönemin yetkililerini ve belediyecilik anlayışını da hicveder:

⁴⁸⁷ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Tatlı Sert*, İstanbul, 1938, s.80-81.

⁴⁸⁸ Çamlıbel, *a.g.e.*, s. 80-81.

⁴⁸⁹ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.83.

⁴⁹⁰ Çamlıbel, *a.g.e.*, s.83.

*“Dert midir yeryüzünde fırtına, kar olması?
Dert, asıl Cihangirde faslı bahar olması!*

*Bataklığa düşmeden kışı geçirsek bile,
Sana erer yakında bahtının yar olması...*

*Âdem oğlu çamurdan yaratılmış, fena mı,
Cihangir semtinin de çamurdan var olması?”⁴⁹¹*

Şair, Cihangir’in alt yapı sorunu ve burada çoğunlukla sanatkârların yaşaması sebebiyle oğlunun burada oturma ihtimalinden korkar. Bunu da yine alaycı bir üslupla dile getirir. Cihangir’de yaşayan ve sanatçı olduğunu iddia eden kişilerin düzensiz, derbeder bir yaşantıları vardır. Tıpkı semtin kötü yönetim sonucu düştüğü durum gibi. Bu yüzden oğlunun buraya yolunun düşmemesini temenni eder:

*“Oğlum için korkarım ben iki ihtimalden:
Bir, burda oturması... Bir sanatkâr olması.*

*Sanatın hali çünkü Cihangirle müsavi,
Yoluna düşenlerin güçtür imar olması!*

*Resim, şiir, musiki, heykelle uğraşanın,
Maksadı şüphelidir: Bir intihar olması!...”⁴⁹²*

Hepsi Bir Yerde şiirinde ise Boğaz’ın yine tarihçiler için de ilham kaynağı olduğunu vurgulayan şair, tarihi yapıların harap halini ironik bir ifadeyle dile getirir. Yalıların harap halini meçhul kitabelere benzetir. Boğaz’ın çevresindeki virane yapılara dikkat çeker. Buraları Baalbek harabelerine benzetir. Bu yerlere mimarların adeta hiç uğramadığını ağır basan ironik bir hiciv dile ile getirir:

*“Yoksa tarihçi misin? Öyleyse geç Bebeği,
Görürsün iki yanda Menfisi, Balebeği.*

*Herkes için o yerde hayal mevzuu çoktur,
Yalnız Boğaziçinde mimarın işi yoktur!...”⁴⁹³*

Fahri Erdinç, *İstanbul* isimli şiirinde İstanbul’u genel hatlarıyla ele alarak değerlendirir. İstanbul “Altın Boynuz” olarak bilinen Haliç’i, Eyüp Sultan’ı, Beyoğlu’suyla güzel bir şehirdir. Ancak şair, İstanbul’un bu güzellikleriyle ilgilenmez. O, İstanbul’u yalnızca bu yönüyle bilenlere karşı bir isyanla bu şiiri yazar. İstanbul onun için, bir tezatlar şehridir. Eyüp’teki mezarlıklar bu şehrin bir yönünü temsil ederken, Beyoğlu’nda ölümden çok uzakta devam eden renkli hayat

⁴⁹¹ Çamlıbel, a.g.e, s.38.

⁴⁹² Çamlıbel, a.g.e, s. 38.

⁴⁹³ Çamlıbel, a.g.e, s.54-55.

bir başka yönünü temsil eder. İnsanlar, şairin sefer tasına benzettiği apartmanlarda “üst üste”dirler:

*“Tanıyoruz
Bu «Altın Boynuz»lu şehri;
Eyüpsultan’da yatanları
Beyoğlu’nda fink atanları,
Üst üste insanları
Ve sefertası apartmanlarile tanıyoruz.”⁴⁹⁴*

İstanbul’un güzelliklerine tezat bir hayat da bu şehirde hüküm sürer. Şehrin varoşlarında yaşayan bir insan için İstanbul’un, “uğruna Acem Mülkü” feda edilen güzelliğinin ve bu güzelliği övenlerin hiçbir anlamı yoktur. İnsanların yarasında kanayan, şairin bu sefil yaşantısıdır. Aç karnına gurubu seyredip onun güzelliğini övmenin hiçbir anlamı olmadığını düşünür:

*“Tenekeden evlerinde doğduğumuz mahallenin
Serin kaldırımlarında uyuyoruz
Ve «Yekpare acem mülkü»nde uyandırıyoruz.
Deniz enginliğinde inandığımız şey;
Ne içiliyor, ne geçiliyor...
İnsanların yarasında biz kanıyoruz,
Aç acına gurubu seyredip Çamlıcadan
Ayık kafayla yaşamaktan utanıyoruz.”⁴⁹⁵*

Süreyya Oral’ın *İstanbul* isimli şiirine ait:

*“Çoraptan yukarı çıktı çıplaklık
400’ü birden düştü kızın
Müslümandan daha çoktur
Camisi İstanbul’un.”⁴⁹⁶*

dizelerinde hiciv ağır basar. Şair, ironik bir anlatımla İstanbul’u bir Türk-Müslüman şehir olarak görmek istediğini belirtir. Dinine bağlı insanların olmayışından yakınır. Buradaki insanların giyim kuşamını eleştirir. İstanbul’daki cami sayısı bile Müslüman sayısından daha fazladır:

Ömer Dürrü Tesal, *Üsküdar* şiirinde hicvi çok yoğun kullanmış ve şiir bu yönüyle toplumsal eleştirinin yoğun olduğu bir şiir halini almıştır. Şair, yolların eğri büğrü olmasının, yollardan çalınan yapı malzemesinin kaçak ev yapımında kullanılmasından kaynaklandığını söyler:

*“Doğru yol dedikleri bir yoldur ki ipiğri!
Sakinlerine benzer: doğrulukta şaheser!”*

⁴⁹⁴ Fahri Erdinç, *Şen Olasın Halep Şehri*, İstanbul, 1945, s.42.

⁴⁹⁵ Erdinç, *a.g.e.*, s.42.

⁴⁹⁶ Süreyya Oral, *Falan Filân*, İstanbul, 1945, s.1.

*Baştanbaşa yolları, hep böyle eğri büğrü
Çünkü yoldan çalarak –buna göz yumularak-
Kâh geri, kâh ileri kurulmuştur evleri!
Böyle çarpılmış yollar, daralmış kaldırımlar”⁴⁹⁷*

Metin Eloğlu’na ait olan *Garip Kuşun Yuvası* da İstanbul’u ironik bir tarzda ele alan şiirlerdendir. Şiirde İstanbul’da sefalet içinde yaşayan bir ailenin bu sefaleti ironik bir biçimde anlatılır. Evin sefil hali tasvir edildikten sonra şair, bu durumun sorumlusu olarak görülen babaya ailenin oğlunun ağzından ilence benzer bir ifadeyle yüklenir:

*“Bu evden içeri bir yol girene
Oh çekmek yasak;
Sofrasında tuz, lâmbasında gaz yasak!
Öyle bir evdir ki bu,
Hayale yakın akla uzak*

*Bir babamız vardı katı yürekli;
Ektiğini biçemedi
Gürledi gitti.”⁴⁹⁸*

Şiirin aşağıdaki bölümünde ise ironini dozu biraz artar. Ailenin oğlu, dışardan topladığı kömürü toplayarak ısındıklarını söyler. Daha sonra da çalışmak için dışarı çıkan ve denize düşen annenin eve döndükten sonraki durumu ironik bir anlatımla ele alınır:

*“Gazhane yollarından toplayıp
Kömür koydum mangala;
Şubat sonlarında bir kış gecesi
Oy dingala dingala,
Yalın ayak, başı kabak,
Anamız geldi;
Eğildik eteğini öptük:
Yolculuk iyi geçti mi ana?
“Harem- Salacak arasında
Denize düştüm:
Balıklar yanıma üşüştü.
Bir mavilik bir mavilik;
Bakınca kendimden geçtim...
Bu koku ne acaba?
Mangalda çarıklar pişti;
Sofraya çöktük, delik sahan delik sahan içinde;
Amanın Allah!”⁴⁹⁹*

⁴⁹⁷ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.62.

⁴⁹⁸ Metin Eloğlu, *Düdüklü Tencere*, İstanbul, 1951, s.16.

⁴⁹⁹ Eloğlu, *a.g.e.*, s.16.

Bit Yeniği şiirine de mizahi bir bakış açısı hâkimdir. Metin Eloğlu, şiirde memleketi düşünmekten âciz, kendi menfaatlerini düşünen insanları tenkit eder. İstanbul'dan dışarı çıkmayan ve zora gelmeyen insanların lafa gelince ahkâm kestiklerine değinir:

*“Kötüymüş, cahilmiş; bunlar hep peşin hüküm,
Dolmabahçe'ye yanaşın da eğer yanaşabilerseniz
İyi niyetle şöyle bir kolaçan edin;
Adam oturmuş memleketi düşünüyordu:
Ama önü havuzmuş da yelpazelenirmiş,
Ama yediği önünde, yemediği ardında,
Ama...
Nankör herifler, aması yok artık bu işin;
Adam oturmuş bal gibi memleketi düşünüyordu:”*⁵⁰⁰

Refah içinde yaşarken, çözümünden uzak laflarla memleket meselelerini çözdüklerini zanneden bu insanların çözüm önerilerini ironik bir biçimde ele alır.

*“Dalaman çayı hazin akar, diyordu;
Onu biraz delişmen akıtmalı
İstiranca dağlarında bir eşek
Güneşe karşı işer;
O eşeğin de icabına bakmalı
Bizim hacı haram yemez,
Pelvan İbrahim kıcını yumaz,
İstanbul çocukları askerlik edemez;
Açlığa muska lâzım,
Sadrazama tasma lâzım...
Ah, her şey düzelecekti ama
Devletlinin sol kalçasında
Bir zalim çıban...”*⁵⁰¹

Metin Eloğlu, *Kaldırım Mühendisi* şiirinde ise İstanbul'da düzensiz bir hayat yaşarken karşılaştığı zıtlıklar ve haksızlıkları anlatarak İstanbul'un karanlık ve acımasız yüzünü yüzeysel bir şekilde bu küçük şiirine sığdırmaya çalışır. Şiir, isminden itibaren bir ironiyi barındırır. İşsiz güçsüz olan şair, kendini kaldırım mühendisi olarak niteler. Şiirde, İstanbul'un fakir ve küçük yaşantılarına yer verilir. İstanbul'da düzensiz bir yaşantı içinde olduğu dönemlerde gördüğü yoksul insanlar ve hayatlar onu çok etkiler:

*“Daha mühendisliğimin ilk yılları
Ahırkapı'dan bir kız alıyorum
Kız beş vakit namazında,
Söküğüümü diker, yatağıma kabartır.
Patlıcanı kızartıp ağzıma verir
Sonumuz mu?*

⁵⁰⁰ Eloğlu, a.g.e, s.4-5.

⁵⁰¹ Eloğlu, a.g.e, s.4-5.

Sonumuz belli...

*O bekâr, o yalnız günlerimde
Güzel İstanbul'u gezdim dolaştım,
Altımda Tanrı vergisi bir taşıt
Öyle işler gördüm ki içim parçalandı;
Namussuz namusluya,
İnsan hayvana eşit.”⁵⁰²*

Eloğlu, *Toprak* şiirinde çıkarları doğrultusunda yaşayan bir insanın zengin olmak için yaptığı çirkinlikleri ironik bir tarzda anlatır. Anlattığı kişi, “göbekli komprador” olarak bilinen ve özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarını harp zengini olarak bilinen ve bu yönüyle edebiyatımıza giren kişi tipine yakındır. Bu burjuva tipi Zengin olmak için her yolu meşru gören bir tiptir. Metin Celâl, Eloğlu'nun dünyanın ve dolayısıyla kendi yaşama şartlarının kötülüğünün nedeni olarak burjuvaları gördüğünü söyler⁵⁰³. Çünkü onlar cahil, görgüsüz ve en önemlisi yaşadıkları dünyaya duyarsızdırlar:

*“Belki Ada'daki köşkü üstüne yapacak
Karısını kızanını peşkeş çekecek belki
Ayaklarına kapanacak şöylelemesine
Benim bildiğimse rüşvet teklif eder
Şölenler adar rakılı makılı
Kanma sakın”⁵⁰⁴*

Metin Eloğlu'nun *To Be Or Not To Be* şiiri, temelde taşlama niteliği taşır. Zengin ama hiçbir meziyeti olmayan, toplumca kabul görmeyen yaşantısı olan bir insan yer verilir:

*“Mahmutpaşa'da iki dükkâcığı var topu topu
Balat'da bir fabrikacığı var işte”⁵⁰⁵*

dizeleriyle bu kişinin hak etmediği halde çok zengin olduğu vurgulanır. İstanbul ise burada yalnızca isim olarak geçer:

*Emirgân'da bir yalıcığı var o kadar
Bir karıcığı var, üç tanecik kapatması.”⁵⁰⁶*

İstanbul Havadisi şiirinin ismi bir gazete ismini hatırlatır. Fazıl Ahmet Aykaç'a ait olan bu şiirde hicvedilen şehir İstanbul'dur ve anlatılanlar da İstanbul'da geçer. Şair şiirinde gül, bülbül gibi beylik klişelere değinmediğini, memleketin

⁵⁰² Eloğlu, *a.g.e.*, s.7.

⁵⁰³ Metin Celâl, “Metin Eloğlu: Kendine Has Bir Şair”, *Merdivenşiir* S:8, Nisan-Mayıs 2006, s.69.

⁵⁰⁴ Eloğlu, *Sultan Palamut*, s.13.

⁵⁰⁵ Eloğlu, *a.g.e.*, s.26.

⁵⁰⁶ Eloğlu, *a.g.e.*, s.26.

içinde bulunduğu sıkıntılar dururken bu gereksiz konularla ilgili şiirler yazmanın doğru olmayacağını düşünür ve bunu daha şiirin adından itibaren hissettirir. Şiirin bir hicviye niteliğinde olması şairin tarzıyla ilgilidir. Aykaç, şiirlerinde eleştiri yapmaktan hoşlanır. Burada da İstanbul’da yaşanan sefaleti göz önüne serer. Yoksullukla boğuşulurken şiirin güllük gülistanlık olmaması gerektiğini savunur:

*“Yok şi’rimin alakası ne gül ne de şebnemle
Yazıyorum şu mısraı pek bozuk bir kalemle
Politika batağında değil sade çırpıntı
Memleket de baş başadır nice sonsuz elemle.
Bilmem nasıl cilalayım sözlerimin dışını
İçim dolu işte benim karanlıkla, ademle.”⁵⁰⁷*

Melih Cevdet Anday da:

*“Lirism kaç göz
Lirism sağduyu
Kimi yerde istakoz
Kimi yerde fasulyenin suyu”⁵⁰⁸*

mısralarının yer aldığı *Lirism* şiirinde nazariyecilikle yaşamın pratiği arasındaki çelişkiyi ironik bir yaklaşımla ele alır. Lirizm şaire göre hayatın gerçeğiyle bağdaşmaz. Şair, bu yüzden lirizmin geçim derdindeki insanların çoğunlukta olduğu, yoksulluğun hüküm sürdüğü bir toplumda geçerliliğinin olamayacağını vurgular. Bunu da ironinin hakim olduğu aşağıdaki dizelerle dile getirir.

*“Ne ilahi şeydir o lirism
Kimine cepken cepken cepken
Kimine kimine kimine yelek
Ah ben lirismi pek severim”⁵⁰⁹*

Daha sonra bu eleştirisine İstanbul’u örnek vererek devam eder. Oralardaki hayat galesi ile lirism arasında zıtlığı yine ironik bir bağ kurarak eleştirir. Sulukule’deki yoksulluğa karşılık Büyükada’daki sayfiye yaşantısının tezatlığını öne çıkarır. Ekmeği aslanın ağzında olan bir kesimi hatırlatır. Bir kez daha hiçbir olumsuzluk yokmuş gibi hayatın gerçeklerine yer vermeyen duyguları ele alan şiirlere ironik bir hicivle karşı çıkar:

*“Lirism Sulukule
Lirism Büyükada
Lirism sudan ucuz
Lirism aslan ağzında”⁵¹⁰*

⁵⁰⁷ Fazıl Ahmet Aykaç, *İkinci Sis*, İstanbul, 1951, s.50.

⁵⁰⁸ Melih Cevdet Anday, *Rahatı Kaçan Ağaç*, İstanbul, 1993, s.59.

⁵⁰⁹ Anday, *a.g.e.*, s.59.

⁵¹⁰ Anday, *a.g.e.*, s.59.

Jozef Habib Gerez de dizelerinde bir tramvay yolculuğu sırasında yaşadıklarını anlatır. Tramvay yolculuğunu zorluğunu ironik olarak anlatır. Burada yine ironik bir hiciv dikkat çeker. İstanbul'da ulaşımın ne zor şartlarda yapıldığını ironik bir yaklaşımla ele alan şair, toplu taşıma araçlarında yaşanan karmaşaya yer verir:

*“Bir işim çıktı, dedim, gideyim Aksaray’a,
Yarım saat güreştim, binebildim tramvaya*

*Kalay fırladı diyen gelsin, binsin tramvaya
Görsün bu kıtlığında, sarfedilen kalaya”⁵¹¹*

Tramvayda yaşanan karmaşayı ironik bir dille ele alan şiirlerden biri de *Gazhane Tramvayı*'dır. Seyfi Teksoy, şiirinde Kadıköy-Üsküdar arasındaki tramvayların sürekli arızalanmasını ironik bir dille anlatır. Bu tramvayların görünürde gösterişli ve güzel olduğunu söyleyen şair, her yolculukta bu tramvayların bir kısmının arızalandığını söyler:

*“Kadıköy ve Üsküdar Halk Tramvay şirketi
Biletleri de ucuz, on bir ile on yedi,
Gören bir şey zanneder, çift ray süzülür gider,
Kalkan beş arabadan ikisi istop eder.*

*Üstelik römork takar, sanki motrisi malmış,
Geçemediği yerde, sıçan kabak bağlarmış
Eskiler iyi bilir, otuz sene evveli
Üsküdar'da Boğaz'dan yediler karayeli.”⁵¹²*

Edip Cansever, Saray Köftesi şiirinde *Saray Köftesi* imgesiyle yoksulluk ve zenginlik arasındaki adaletsizliğe eğilir. Refah içinde yaşayan insanların yoksulları görmezlikten gelmesine isyan eder. Bu insanları da konaklara çekilerek gösterişli yaşantılarına devam eden kişiler olarak nitelendirir. İstanbul ise bu anlatılanların dekoru olarak kullanılır. Aslında ironik bir yaklaşımla ele alınan, İstanbul'un yoksul ve zengin kesimi arasındaki yaşam tarzı ve gelir düzeyi farkıdır. Zenginlerin refah içinde yaşadığı İstanbul'da şair bu zengin kesimi saray köftesi yiyen kesim olarak niteler. Yoksulların ise hiç kimsenin umursamadığı, kendi kaderine terk edilmiş insanlar olduğunu vurgular:

*“ Bin dokuz yüz beşte İstanbul'da
Bir semai kahvesinde şiir okunuyor
Siz de okuyun o şiir güzel
Efendim kim demiş üftadegânında muhabbet yok*

*Bin dokuz yüz elli üçte İstanbul'da
Evin küçük beyi saray köftesi yiyor*

⁵¹¹ Jozef Habib Gerez, *Gönül Denamları*, İstanbul, 1952, s.47.

⁵¹² Seyfi Tekson, *Manzum Hikâyeler*, İstanbul, 1953, s.18,22.

*Siz de yiyin iç odalara çekilin de
İçinize hüznün akıtın iyimser olun biraz
Para pul düşünmeyin sakın
Kötü işler gelmesin aklınıza
Kılığı yok mu bir adamın yoksul demeyin
Ot mu yiyor ekmek mi görmemezlikten geleceksiniz.”⁵¹³*

Ahmet Er, *Aman Nokta Koy Sonuna* şiirinde taşralı bir gencin okuyup iş sahibi olduktan sonra İstanbul’a yerleştiği, burada kiralık ev ararken bütçesine göre ev bulamamaktan şikâyetçi oluşunu anlatır. Bu genç, aldığı maaştan daha fazla olan ev kiralarda şikâyetçidir. İronik bir anlatımla bu çelişkiye değinen şair, gencin günlerce ev bulamadığını dile getirdikten sonra, İstanbul’un bu acımasızlığını Fatih’in kemiklerini sızlattığını vurgular:

*“Rahmetli,
Koca Fatih...
Kalksa da görse bu rezaleti,
Düşünerek çektiği zahmeti,
Dili varmaz,
Ben fethettim demeye bu şehri.
Yahu! Burası benim vatanımdı hani
Ana:
Yeter artık ettiğin dualar
Aman! Nokta koy sonuna.”⁵¹⁴*

Çingenistan şiirinde İstanbul’un nasıl yozlaşarak özünden uzaklaştığı yine ironik bir dille anlatılır. Mesih Akyiğit bu şiirde, insanların kavga, gürültü ve görgüsüzlüğünün İstanbul’u asıl kimliğinden uzaklaştırdığını vurgular. Her tarafta arsız, küfür ve kavgadan geri kalmayan çocuklar vardır:

*“Bazı semtlerden geçerken gör ne var:
Nerde ceddin, noldu İstanbul bugün?
Bir alay esmer vatandaş, kavgalar...
Çingenistan oldu İstanbul bugün.”*

*“Kaplıyor arsız çocuklar her yolu:
Haykırış, hatta küfür... soysuz dolu..”⁵¹⁵*

Başta da belirttiğimiz gibi, ironi başlığı altında ele aldığımız şiirlerde hiciv de vardır. Bu hicivden, İstanbul’un altyapı eksikliğinden sorumlu tutulan yöneticiler, zengin fakir arasındaki adaletsiz gelir dağılımı, şehrin çarpık yapılaşması ve göçler, ahlâkî yozlaşma gibi birçok unsur nasibini alır. Bu olumsuzlukların İstanbul’un güzelliklerin gölgelediğine vurgu yapılır.

⁵¹³ Edip Cansever, *Dirlik Düzenlik*, İstanbul, 1954, s.11-13.

⁵¹⁴ Ahmet Er, *Adını Siz Koyun*, İstanbul, 1956, s.20-21.

⁵¹⁵ Mesih Akyiğit, *Bir Şehir Yıkılıyor*, İstanbul, 1960, s.10.

5.5. İstanbul’a İmgesel Bakış

İmge, şiirin en önemli ve vazgeçilmez öğeleri arasında yer alır. Özellikle modern şiir için imgenin önemi büyüktür. Aristoteles imge için “*bir sözcüğe kendi anlamı dışında bir anlam vermek*”⁵¹⁶ ifadesini kullanır. İmge, her şeyden önce dilin farklı bir biçimde kullanılmasıdır.⁵¹⁷ Şiirde anlam genişlemesi yoluyla anlatımın imkânlarını genişleten imge, çağrışımlarla da metne anlam kazandırır.

Bu bölümde yer alan şiirlerde İstanbul’u çeşitli imgelerle ele alan şiirlere yer vereceğiz. Bunların ilki, Cemal Süreya’nın *Şiir* adlı eseridir. Bu şiirde İstanbul, farklı imgelerle karşımıza çıkar. Şiirin ilk dizesinde İstanbul’un, “İstanbul” şeklinde çoğul kullanılışı dikkat çekicidir. Özdemir İnce de bu kullanıma dikkat çeker ve bu dizede “*gerçeküstümsü bir atmosferin yanı sıra bir soyutlama tarzıyla*”⁵¹⁸ da karşılaştığımızı söyler. Şiirde en dikkat çeken nokta, İstanbul’un denizle bir arada verilmesidir. İstanbul tablosunun içerisinde ‘deniz’ ögesinin ayrı bir yeri vardır. Bir çok şiirde İstanbul’un bir deniz kenti olduğu vapurlarıyla, balıklarıyla, martılarıyla, mavi dalgalarıyla sürekli bize kendisini hatırlatır. Süreya, İstanbul’u denizden ayrı düşünmez.

Fatih Andı, «deniz kenti İstanbul» görüntüsünün vazgeçilmez unsurları olan vapurların da Süreya’nın İstanbul’u anlatan şiirlerinde bazen küçük bir temas, bazen yaşanan bir aşk macerası dolanımıyla söz konusu edilen birer mekân- araç, bazen da ayrıntılarıyla, hatta şiire adını verecek bir tema halinde akis bulduğunu söyler.⁵¹⁹ Nitekim şiirin:

*“İstanbul geminin altında
Kadınları sorarsan onlar da öyle
Şişeler de geminin altında, Güzin de”*⁵²⁰

dizelerinde bu durumu görürüz. İstanbul’a ait her şey geminin altında, yani denizin içindedir. Deniz, bütün kuşatıcılığıyla İstanbul’u kuşatmıştır. Şiirin devamında ise şair, İstanbul’u tamamen kendine ait görür. Kendisini kimselerin görmediğini düşünür ve canının istediğini yapacak olmaktan mutluluk duyar:

*“Allahtan beni kimsecikler görmüyor
Canımın istediğini yapıyorum
Çırılçıplak sularda yıkanıyorum, utanıyorum”*⁵²¹

Şiirin sonundaki iki dize dikkat çekicidir:

“Güzin utanmak istiyor ama nerde

⁵¹⁶ Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası, İstanbul, 2005, içinde Özdemir İnce Yazınsal Söylem Üzerine, İstanbul, 1993, s.55.*

⁵¹⁷ Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası, İstanbul, 2005, s.399.*

⁵¹⁸ Özdemir İnce, “Ve Şiirin Gişesinde Oturan Şair”, *Hürriyet- Gösteri*, S:111, Şubat 1990, s.19.

⁵¹⁹ M. Fatih Andı, “İstanbul’a İki Bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreya’nın Şiirlerinde İstanbul”, *İlmî Araştırmalar*, S:6, İstanbul, 1998, s.12.

⁵²⁰ Cemal Süreya, *Sevda Sözleri*, İstanbul, 1995, s.14.

⁵²¹ Süreya, *a.g.e.*, s.14.

Nasıl utanacak bu boş şehirde”⁵²²

Özellikle de son dize dikkatleri üzerine çeker. Özdemir İnce, bu durumu “saçmanın sınırlarında dolaşan bir bağlantısızlık, bir kopukluk, kara mizah.”⁵²³ olarak tanımlar.

Bir diğer şiir ise Cemal Süreya’nın *Elma* şiiridir. Süreya’nın bu şiirinde İstanbul günah imgesiyle yer alır. Cennetten kovulmayı simgeleyen elma kelimesi bunun için kullanılmıştır. Cinselliğin de ön plana çıkarıldığı şiirde İstanbul, mekân olarak yer alır:

*“İstanbul’da bir duvar duvarda bir kilise
Sen çırılçıplak elma yiyorsun
Denizin ortasına kadar elma yiyorsun
Yüreğimin ortasına kadar elma yiyorsun.”⁵²⁴*

Anı şiirinde Metin Eloğlu, İstanbul sevgisine yer verir. Kapalı bir anlatımın hakim olduğu şiirde şair, sevgilisini de İstanbul’la bütünleştirir. Sevgiliye “siz” diye hitabeden şair,

“İstanbul’dunuz evimdiniz ne güzeldiniz”⁵²⁵

mısraında sevgilisini, aşkının ve gönlünün evi gibi gördüğünü söyler. onu İstanbul ile özdeşleştirerek İstanbul’a olan sevgisini de dile getirir.

Peşkir şiirinde Edip Cansever, peşkir imgesiyle Üsküdar’ı anlatır. Üsküdar’ın kadim ve Türk kültürünün yoğun olarak hissedildiği bir semt olmasına eski, sırmalı peşkir imgesiyle vurgu yapılır. Bu peşkirin içinde kültür ve medeniyete dair çok şey sığdırılır ve Üsküdar bu yönüyle anlatılır. Peşkiri yalın bir kelime olarak kullanmayı yeterli bulmayan şair, onun eski ve sırmalı oluşuna dikkat çeker:

*“Peşkir dedim olmadı
Eski peşkir sırmalı
Peşkir için eskiden
İşlenmiş sözler vardı”⁵²⁶*

Mor ağacın kendisine Üsküdar’da eski bir evin taşlığını hatırlattığını söyleyen şair, mor ağaç ile erguvana vurgu yapar. Böylece erguvanları ve eski evleriyle Üsküdar’ı hatırlar. Sonra da bütün Üsküdar’ı peşkire işler. İstanbul’un birçok güzelliği böylece sırmalı eski peşkire işlenmiş olur:

“Ben sonradan gördüm

⁵²² Süreya, *a.g.e.*, s.14.

⁵²³ Özdemir İnce, “Ve Şiirin Gişesinde Oturan Şair”, *Hürriyet- Gösteri*, S:111, Şubat 1990, s.20.

⁵²⁴ Süreya, *a.g.e.*, s.25.

⁵²⁵ Metin Eloğlu, *Odun*, İstanbul, 1959, s.20.

⁵²⁶ Edip Cansever, *Dirlik Düzenlik*, İstanbul, 1954, s.36-37.

*Morunu da ağacın
Taşlığı geldi aklıma
Üsküdar'da bir evin*

*Sonra bu düşüncenin
Buluverdim yerini
Tuttum peşkire vurdum
Üsküdar'ın içini”⁵²⁷*

Ece Ayhan *Kanto Ağacı* şiirinde İstanbul'u yine mekan olarak verir. Erdoğan Kul, şairin imgeleminde cumartesinin sözsüz bir oyuna benzetildiğini söyler.⁵²⁸ Aşağıdaki dizelerde de İstanbul'u bu sözsüz cumartesi gününde düşünür:

*“en cumartesili bir istanbul düşünerek bu kantoları düşünüyorsun
istanbul orospuları sendikasının böğründe meşrutiyetten saklı”⁵²⁹*

Şair, şiirinin bir başka yerinde de, yoksulluk ve yoksunluklarla geçen çocukluğunu anarken hissettiği üzüntüyü dizelerine yansıtır. İlk gittiği sinemalardan olan Beyoğlu'ndaki “Alkazar”ın çocuklarından biri olarak niteler kendisini. Erdoğan Kul, şairin böyle yapmakla, nasıl ki o sinemanın giriş koşullarını (ücret, kimi gösterimlerde yaş sınırı vb.) aşıp istediği filmleri izleyebilmişse, aynı kural tanımazlıkla başka yasak ve engelleri aşma kararlığının çocukluğundaki karşılığını örnekler gibi olduğunu söyler. Çocukluk hayallerinin, iç dünyasını oluşturan kimi imgelerin yok edilişinden duyduğu üzüntü, şairi, çocukluk yıllarını ağlamadan anımsayamaz hale getirir. “Karanlığa çizdiği” ama artık “delik deşik edilmiş” kanto ağacıyla paylaşır bu hüznünü⁵³⁰:

*“O tüm bilip bilmediğiniz biraz leon blum’lu pandomimalarda
alkazar sinemasının çocuklarına duhuliyenin borusu ötmez
sen karanlığa giderayak bir kanto ağacı çizmiştin yusuf’lardan önce
gelip kanto ağacını kesmişler kantolarını delik deşik etmişler
hadi seni yine pandomima sahnelerinde düşünelim
ağlamadan kanto ağacı
hadi sen de düşün bizi bakalım çocukları alkazar’ı ağlamadan kanto
ağacı.”⁵³¹*

Ülkü Tamer, *Soğuk Otların Altında* isimli ilk şiir kitabında yer alan *İstanbul* şiirinde İstanbul'un karmaşasını ön plana çıkarır. Şiirin başlangıcında serbest çağrım ve imgelerin yoğun kullanıldığı bir girizgâh vardır. Bu, şiirin başından itibaren İstanbul'un karmaşasına bir giriştir. Aynı zamanda şairin İstanbul'da mutsuz

⁵²⁷ Cansever, a.g.e, s.36-37.

⁵²⁸ Erdoğan Kul, *Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007, s.251.

⁵²⁹ Ece Ayhan, *Bütün Yort Savullar! 1954-1997 Toplu Şiirler*, (Aynı baskıda *Kınar Hanım'ın Denizleri*), İstanbul, 1994, s.53.

⁵³⁰ Kul, a.g.e, s.290.

⁵³¹ Ece Ayhan, *Bütün Yort Savullar! 1954-1997 Toplu Şiirler* (Aynı baskıda *Kınar Hanım'ın Denizleri*), İstanbul, 1994, s.53.

geçirdiği zamanlara ait ipuçları da yakalanır. Şiir, İstanbul'un insanı bunaltan kaotik ve keşmekeş dolu yönüne eğilir. Şiirin başından itibaren fark edilen bu durum, Cemal Süreya'nın Ülkü Tamer'in şiiriyle ilgili benzetmesini akla getirir. Cemal Süreya Ülkü Tamer'in ilk şiirlerini, bu karmaşıklığından dolayı Nuh'un gemisine benzetir. Doğan Hızlan'ın bir yazısında hatırlattığı Süreya'nın tespitleri şöyledir: *“Nuh'un gemisi gibiydi Ülkü Tamer'in ilk şiirleri: kalabalık, şenlikli, her türü imgenin erkeğini ve dişisini barındıran, terzilerle, dülgerlerle, tilkilerle, kirpillerle, sansarlarla ve her şeyle dolu. Hayatın, ölümün ve her şeyin amatörüydü Ülkü Tamer bu şiirlerde...”*⁵³² Doğan Hızlan'a göre Süreya bu benzetmesiyle ironinin ardındaki trajediyi keşfetmiştir. Şiirin aşağıya alınan bölümünde bu karmaşayı görürüz:

“Kadın ölür hiç bırakılmadığı kalabalıklardan. Saçlarına gelip gelip kumrular konar ve sevinir ayrılığına.

Belki evlenmişti ve yaşamıştı çocukların öldüğü kuytulara, her gece adlarını unuttuğu şehirlerde. Hiç bilmediği dağları aramıştı o zamanlar, çocukluğunda dinlediği hazineleri.

Kadın ölür, yeniden saçlarına üşüşür kalabalık; uykusundan iki kişinin başlattığı eski bir karanlığa azalır, ölmekten hiç bıkmayan çağlar geçer gölgesinden.

Gölgesinden haydutlar geçer, dönüp onu kuyulardan çıkarır bir tanesi, atların en iyisini ona verir; özlediği sulardan geçer kadın, ama öteki haydutların çadırlarını görür birden, yorgun atına bakar ve ağlar belki.

*İstanbul bir denizdir lâle gemileriyle taşınan,
Savaşlara, üzüntüye ve çocuklara taşınan,
Silâhların sandıklara saklandığı evlere,
Ve insanlara, açıkça yaralanan;
İstanbul bir sudur akşamların aradığı”.*⁵³³

Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak* kitabında yer alan ve kitapla aynı adı taşıyan şiirinde farklı bir söyleyiş dikkat çeker. Soyut imgeler kullanan şair, dilin kurallarını zorlar. Bu yönüyle bu şiir, ikinci yeni anlayışına yakın bir şiirdir. Oktay Rifat, bir soruşturmaya verdiği cevapta *“Her şairin dili zorlamasını tabii bulurum. Sınırı bir anlam taşıyıp taşınamasında olsa gerek”*⁵³⁴ diyerek dilin sınırlarının zorlanması bir şair için olağan olduğu düşüncesini ortaya koyar. Şiirde aslında deniz, gemiler ve yaşamın hareketli ve devamlı günlük hayatından kesitler biraz karmaşık olarak verilir. Bunun için seçilen mekân ise İstanbul'dur:

*“Bulutların çıkınında
Mis kokulu güvercinleri gökyüzünün
Çıldırırlar insan gözlü kedileri
Ay doğar kuyulara yalın ayak*

⁵³² Doğan Hızlan, “Şiirin Atsız Süvarisi”, Hürriyet Gazetesi, 28 Şubat 2004.

⁵³³ Ülkü Tamer, *Soğuk Otların Altında*, İstanbul, 1959, s.34-35.

⁵³⁴ Türk Dili Kurumu, “Soruşturma,(Cevap veren:Oktay Rifat)”, *Türk Dili*, C:XIII, S:147, s.182.

Telgraf tellerinde gemi leşleri

Fakir çocukları gibi tozpembe

Bir bardak su gibi diş diş

*Deli otları İstanbul'un*⁵³⁵

İstanbul'a imgesel bir bakışla yaklaşan şiirleri topladığımız bu bölümde kullanılan imgelerden hareketle şairlerin burada hayatlarına dair, çok küçük iz düşümlere rastlarız. İstanbul'un bir imge olarak kullanımı bu küçük ayrıntılarla şekillenir.

5.6. İstanbul'a İdeolojik Bakış

İstanbul'a ideolojik yaklaşımların değerlendirildiği bu bölümde özellikle milliyetçi bir yaklaşım sergileyen şiirlerin sayıca fazla oluşu dikkat çeker. Bu şiirler içerisinde İstanbul'un fethi ve Osmanlı'nın parlak dönemlerini ele alan şiirler çoğunluktadır.

5.6.1. Milliyetçi Bakış

Bu bölümde ele alacağımız ilk şiir, Haluk Nihat Pepeyi'nin *İstanbul* şiiridir. Pepeyi İstanbul'un ihtişamlı devrindeki eğlence günlerini, o dönemdeki Boğaziçi ve Haliç'in ayrı bir güzelliğe sahip olduğunu vurgular. Turan ülküsünü ve Kızılarmayı hatırlatır:

*“Minareler imrenmiş sahildeki dünyaya,
Gölgelerini vermiş bu elmaslı rüyaya.
Nedimin hatırası coşturuyor Halici,
Cümbüşlü bir sandalın peşinde Boğaziçi;
Bir kıydan öteye kıvrılıyor, koşuyor,
Bu aydın gecede gök denize kavuşuyor.*

*Bilmeden aşılacak sağların ölçüsünü,
Çaldık Kızılarmanın hülyalı türküsünü.”*⁵³⁶

Güzelhisar isimli şiirinde Fuad Şükrü Dilbilen, *Güzelhisar*'ın Beyazıt Han tarafından yaptırıldığını ve Türk tarihi için önemli yapılardan biri olduğunu didaktik bir üslûpla anlatır. Bu yapılardan, milletin parlak zaferlerinin ve ihtişamlı günlerinin okunduğunu vurgular:

*“Beyazıt Han beğenip Çamlıca'yı
Boğazı, İstanbulu, Kanlıca'yı.
Yıldırımlar gibi gelmiş bir ara
Bu güzel kal'ayı yapmış hisara*

⁵³⁵ Oktay Rifat, *Perçemli Sokak*, İstanbul, 1956, s. 11-12.

⁵³⁶ Halûk Nihat Pepeyi, *Çanakkale*, İstanbul, 1936, s.52-53.

*Seyrederken otağı, kal'aleri
Okunur milletimin kaç zaferi.*⁵³⁷

Edip Ayel gazel formunda yazdığı *Osman-Gazi* şiirinde Osmanlı'nın kuruluşuna yer verirken İstanbul'un daha o dönemde alınacağına dair hayaller kurulduğunu anlatır. Kostantiniyye'yi almayı Bizans tekfurları da hayal eder. Osman Gazi de daha o dönemde devletin payitahtı olarak burayı düşünür:

*"Sancak, davul ve tuğ alıp Osman olunca hân
Özlerdi istilâsını her Müslüman olan*

*Elden düşerse meş'ali Türk azminin çıkar
Tâ arşa fırlatır onu bir başka kahraman.*

*Kostantiniyye ufkuna daldıkca gözleri
İçten dilerdi tahtına bir başka âsümân..*⁵³⁸

Şükrü Elçin *İstanbul Kazan Ben Kepçe* şiirinde İstanbul'un farklı yerlerinde tarihine ve ecdadına ait izleri arar. İstanbul'un her yerinde, her semtinde ayrı bir tarih ve kültür mirası gizlidir. Bu yönüyle İstanbul bir hazineyi bağrında barındırır. Nedim'i, Bâki'yi, Kanûnî'yi hatırlayan şair, onların yaşadığı devrin güzel ikliminde bulur kendini. Geçmiş yılların içinde kendini sılada hissetmenin huzurunu yaşar:

*"Birinci gün:
Fatih'te bir yeniçeri;
Eyüp'te dua,
İkinci gün.
Altın bir hâtırada eridi rüya Kandilli;
Çöktü gönlüme nihavend hüznü;
Kor kesildi gözümde üçüncü gün:
Hanumeli Bebek, mor Emirgân.
Ben,
Üçüncü Ahmed devrinde doğdum,
Alev bir dudak gibi yaktı içerimi Nedim şarkıları.*⁵³⁹

İdris Ahmet Pura, *Sarayburnundan İlhamlar* şiirinde geçmişin parıltılı günlerini hatırlar, o anı tekrar yaşar. Yüreği gururla kabarır. İstanbul'un fethi bütün heybetiyle gözünde yeniden canlanır:

*"Sürer küheylanını Halice koca Fatih,
Ve tüyler ürpertici «Allah! Allah!» sesleri
Çınlar kulaklarımda.
Tırmanarak çıkarım surlara ceddin gibi;
Göğsümü kabartarak yürekten selâmlarım*

⁵³⁷ Fuat Şükrü Dilbilen, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul, 1940, s.32.

⁵³⁸ Edip Ayel, *Şehrayin*, İstanbul, 1941, s.14.

⁵³⁹ Şükrü Elçin, *Yirmidört*, İstanbul, 1944, s.11-12.

Beş yüz yıllık Bizim Şehir İstanbul!’”⁵⁴⁰

Ömer Dürri Tesal, bir hayli uzun bir şiir olan, *İstanbul’un Destanı* şiirinde İstanbul’u uzun uzun över. Bu şehrin ne kadar büyüleyici ve eşsiz bir şehir olduğunu vurgular. İstanbul, Tevfik Fikret’in Sis şiirinde belirttiği gibi bin kocadan arta kalan büyücü bir bunak değildir. O, tarihin her çağında şöhretiyle yaşamıştır:

*“İstanbul koca bir şehir, emsalsiz bir yer
«Binbir kocadan artan bir fertut-ı müisahhar»
Fertut değil, bir gelin mahbubu gönüllerin
Boğaz, Haliç, Marmara yaldızlı sularile
İşlemiş etrafına bir bedî manzara
Yedi tepe üstüne yaslanmış baştan kara
Avrupa ile Asyanın kurulmuş kavşağında
Şöhretile yaşamış tarihin her çağında”⁵⁴¹*

İstanbul tarihi yapıları, mimarisi ve manevi dokusuyla önem arz eder. Bizans’tan kalan yapılar, daha sonra Osmanlı döneminde eklenen mimari eserlerle kozmopolit yapısını korur. Bu eserlerden her biri şaire göre birer hazine değerindedir:

*“Asırların gölgesi, tarihin gamlı sesi
Akseder kucağında, her köşe bucağında.
Destan olmuş dillerde, ayrı ayrı üç belde:
İstanbul Beyoğlu: Rumeli yakasında
Üsküdar: Anadolu, Asya mıntıkasında
Severim İstanbul’u, hatıralarla dolu
Baştanbaşa her yeri, âbideler meşheri
Târihî kıymeti var; dünyaca şöhreti var”⁵⁴²*

Rükneddin Cemal, *Şehir* şiirinde, İstanbul’u kahramanlıklarla dolu şanlı mazisiyle ön plana çıkarır. Bu şehrin en önemli özelliği şanlı geçmişi ve manevi atmosferidir şaire göre. Bu yüzden minareler, kubbeler ve ezan sesleri önemli unsurlardır. Şanlı maziye hatırlatan en önemli yapı taşlarıdır:

*“Dört iklimden en sona kalan hatıra şehir.
Tarih safahatında görmüş kaç şanlı devir.
En eski hatırayı vermek için yarına,
Kaç cenk akşamı sinmiş tarihi Boğazına?”⁵⁴³*

İstanbul, defalarca fethedilmek istenmiş, her seferinde hüsrarla sonuçlanmıştır. Fatih ise, o zamana kadar görülmemiş bir başarıya imza atmak üzere yola çıkmıştır. Çıktığı yolda da kısa sürede başarıyı yakalamıştır. Ali Şinasi de, *İstanbul’un Destanı* şiirinde İstanbul’un fethinin büyük bir kahramanlık örneği

⁵⁴⁰ İdris Ahmet Pura, *Bitmiyen Mevsim*, İstanbul, 1945, s.13.

⁵⁴¹ Ömer Dürri Tesal, *Şairin Rüyası*, İstanbul, 1947, s.57-61.

⁵⁴² Tesal, *a.g.e.*, s.57-61.

⁵⁴³ Rükneddin Cemâl, *Küçük*, İstanbul, 1948, s.3.

olduğunu ve bunu yapanın da kendi ecdadı olmasından gurur duyduğuna vurgu yapar:

*“Ey!... Bu yolda canını, cânânını kaybeden şehit!
Ey!... Bu şehitlerin kanını taşıyan hafit!
Yüzyıllarca yaşamış Bizansı böyle aldık!
FATİH denen kahramanı tarihe bizler saldı!
Nasibi olmayacak bir daha hiçbir milletin
Esiri olsak da eğer korkunç bir zulmetin!
Nesilden nesile ebedi bir yadigâr olacak!
Bu gün gül kokan benzi, yarın bizimle solacak!”⁵⁴⁴*

Azmi Gülahmedoğlu, *Yedi Tepe’den* şiirinde ne zaman bir tepeden İstanbul’a baksa geçmişin ihtişamlı günleri gözlerinde canlandığını ve o günlere gittiğini söyler. O günlerin heybeti ile ürperir. Kendini bir vecd hali içinde bulur. Mohaç, Çaldıran, Otranto ufkunda gezer. Seyrettiği tepeden mazi onu bir rüzgâr gibi çepeçevre kuşatır. Simasını tarihle yoğrulmuş koca ceddinin kır atların üstünde ihtişamlı ve vakur duruşlarıyla dolaştıklarını hisseder. İçini büyük bir gurur kaplar. Kendini o ihtişamlı günlerin uhrevi atmosferi içinde bulur. O günleri yeniden yaşamının hazzını tadar. Farklı âlemlere gider:

*“Beş yüz senelik vecd ile çalkanmada gönlüm
Rüzgâr gibi mâzi dolu esmekte bu yerden.
Fatih’le Yavuz’larla, Süleyman’la yürürdüm
Dalsam ne zaman seyre bu eşsiz tepelerden.*

*Sîmasını târihle yuğurmuş koca ceddin;
Kır atların üstünde kılıç, kargı bilerdim
Otranto, Muhaç, Çaldıran ufkunda gezerdim
Dalsam ne zaman seyre bu eşsiz tepelerden...”⁵⁴⁵*

Gökhan Evliyaoğlu da “Kızılma” şiirinde:

*“Sedef dallarının tektir meyvası:
Kostantiniyye Kızılması.
Dünyayı yese onsuz cihangir gönüller aç.”⁵⁴⁶*

dizeleriyle İstanbul’un fethi düşüncesinin Türk tarihi için ne kadar önemli ve ulvî olduğunu vurgular. İstanbul bu dizelerde ilginç benzetmelerle anlatılır. Hristiyan Bizans dönemi anlatılırken İstanbul için “Hz Meryem’in memeden kestiği” benzetmesi yapılır. İstanbul, yeni bir âbıhayat bekleyen bir pınardır:

*“Hazreti Meryem’in memeden kestiği
Beyaz- aşkların, mermer iştahların beşiği,
Yeni bir ab-ı hayat bekliyen pınar.”⁵⁴⁷*

⁵⁴⁴ Ali Şinasi, *Vadimdeki Bahar*, Samsun, 1952, s.11-13.

⁵⁴⁵ Gülahmedoğlu Azmi, *Yemin*, İstanbul, 1952, s.28.

⁵⁴⁶ Gökhan Evliyaoğlu, *Kostantiniyye Kızılması*, İstanbul, 1953, s.19.

Şaire göre İstanbul, besmele bekleyen bir kapıdır. Fethedilmeden önce çalan kilise çanları İstanbul'un bu besmele isteğini boğmak için çalmaktadır:

*“Ümitlerine karanlık- karanlık küstüğü
Aşksız insanlara çelme olmuş eşiği,
Besmele mi bekliyor bu kapılar?
Çan bu arzuları boğmak için çalar...”⁵⁴⁸*

Selâhattin Savcı, *Türk- İstanbul* şiirinde İstanbul'un Türkler'in eline geçtikten sonra nasıl güzelleştigine vurgu yapar:

*“Zaten Türk için idi, en yaraşık gül tenin,
Bir Mehmet aldı seni, milyon Mehmetler senin.”⁵⁴⁹*

Arif Hikmet Par'a ait *Türk İstanbul* isimli bir diğer şiir de okuyucuyu İstanbul'un parlak ve ihtişamlı dönemlerine götürür. İstanbul'un kendi ağzından kendisini anlatır. Türkler'in eline geçtikten sonra adaletle yönetilmiştir. İstanbul, Türkleştikten sonra göğünde sulh güvercinleri uçmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren yalnız adalet ve hürriyeti alkışlamaya başlamıştır:

*“Kapılarım cömertçesine açık dünyaya,
Artık karanlık değil bakışlarım.
Sulh güvercinleri dolaşır göklerimde;
Yalnız adaleti ve hürriyeti alkışlarım.*

*Yedi tepemde yedi küheylan şahlanır,
Yedi yöne çevrilir rüzgârlarım.
Aşkın ve sanatın altın yağmurları!
Sade sizin uğrunuzda parlarım.”⁵⁵⁰*

M. Erk Yurtsever de,

*“Geh nazm ile uğraştı, tutup fethediverdi,
Geh kâfiri kahretti, fakat yoksa da şansı;
Târîhini söyler gibi şemşîr ile Fâtih,
Geh sadme-i Allâh ile mahvetti Bizansı!...”⁵⁵¹*

dizelerinin yer aldığı *Feth İçin Târîh-i Tam* şiirinde Fatih'in iman gücü ile dehasını ve kılıcının kuvvetini birleştirerek İstanbul'u fethettiğini söyler.

⁵⁴⁷ Evliyaoğlu, a.g.e, s.19.

⁵⁴⁸ Evliyaoğlu, a.g.e, s.19.

⁵⁴⁹ Selâhattin Savcı, *İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul, 1953, s.96.

⁵⁵⁰ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.94-95.

⁵⁵¹ M. Erk Yurtsever, *Fatih'e ve Feth'e Şiirler*, İstanbul, 1953, s.13.

İbrahim Tarık Çakmak, *Atıl* şiirinde İstanbul'un fethini coşkulu bir şekilde anlatır. İstanbul fethedildiğinde "hilâl içinden" doğacaktır:

"Atıl, hilâl içinden doğsun güzel İstanbul
Atıl, şen Marmara'nın koynuna girmek için,
Atıl, salibi yıkmak, küfrü devirmek için."⁵⁵²

Bürhan Özsaraçoğlu, *İstanbul Fethinin 500. Yıl Dönümü* şiirinde İstanbul'un fethedilmesinin bütün dünyada yarattığı şaşkınlık anlatılır. İstanbul alınca Bizans yolu kapanmış, yeni bir devir açılmıştır:

"Alınca İstanbul'u,
Kapandı, Bizans yolu,
Fatih'in bu zaferi
Şanla, şerefle dolu..."⁵⁵³

Fatih, İstanbul Üstüne Yürüyordu şiirinde Arif Hikmet Par, İstanbul'un fethini, eşi benzeri görülmemiş bir cenk olarak anlatır. Yeni çağın gelişinin müjdecisi Fetih, dünyayı bir güneş gibi aydınlatmıştır:

"Dünya görmedi bu cenk üzre şahlanmış atları,
Yürü kartal burunlu kahramanım, imanla!
Uzatmış Müslüman ellerin temiz aydınlıkları,
Yeni çağın eşiğine güneş gibi tanla,
Yürü kartal burunlu kahramanım, imanla!"⁵⁵⁴

Yusuf Ahıskalı'ya ait ve bir hayli uzun olan *İstanbul'un Destanı* şiirinin aşağıdaki bölümünde İstanbul'da Osmanlı'dan izler kaldığı hatırlatılır. İstanbul'un her tarafında tarihten bir iz vardır:

"Tarih bir hayal olmuş gibi
Dara geçmiş buralardan
Fatih at koşturdu bu sulara
Sarayburnu ve Galata
Boğazın köşklü sahilleri
Osmanlı İmparatorluğunun ismi kalmış
Sanki mezar taşlarında"⁵⁵⁵

İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı* isimli kitabında adeta bir romana başlar gibi başlamıştır İstanbul'u anlatmaya. Nitekim kitabın başındaki *İstanbul Şehri* şiirinde İstanbul'u kubbe ve minareleriyle öne çıkarır. Daha sonraki dizelerde aynı zamanda fethin şanlı dönemleri hatırlatılır. Fetih ve İstanbul'un terkiibinden çıkan bir övünme söz konusudur. Bu, ecdadın başarıları karşısında duyulan hayranlıktır.

⁵⁵² İbrahim Tarık Çakmak, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara, 1953, s.46-47.

⁵⁵³ Bürhan Özsaraçoğlu, *İstanbul Fatih'i II. Sultan Mehmet Hayatı*, İstanbul, 1953, s.2.

⁵⁵⁴ Arif Hikmet Par, *İstanbul'un Fethi Destanı*, İstanbul, 1953, s.14-15.

⁵⁵⁵ Yusuf Ahıskalı, *İstanbul'un Destanı*, İstanbul, 1953, s.9.

İstanbul'un adeta simgesi haline gelmiş olan “servi” ve “kubbe” kelimeleri dikkat çeker:

*“Masmavi gökyüzüne toplandı mı bulutlar
Renklerin cümbüşünden düşman çatlar
Ve kül rengi deniz sokuldukça sokulur
Suları yapraklaşır, toprağı tuz tuz olur
İki tad birleşince: suyun toprağın tadı
Yedi tepeden akseder Sultan Fatih'in adı”⁵⁵⁶*

Akdora, *İstanbul Şehri* şiirinde yükselme döneminden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı ülkelerdeki hâkimiyetine vurgu yapar; Fatih'in ne kadar güçlü bir devlet adamı olduğuna dikkat çeker:

*“Bir de başını çevir doğuya bak: Çaldıran
Batiya bak: seçilmez dalga dalga bayraktan
Akdeniz bir göl gibi avcunun içindedir*

*İstanbul şehri büyüktür
Şiiriyle, kaderiyle büyük
Ülkeler fetheylemiş ölüleriyle büyük”⁵⁵⁷*

Necdet Evliyagil de *İstanbul* şiirinde İstanbul'un her yerinde geçmişten bir iz, bir ses olduğunu söyler. Bu izlere ve seslere kulak verenler, bunu rahatlıkla görürler:

*Fâni olmuş seneler evlerde beklenir;
“Üsküdar”ın selvileri, “Eyüp” sırtlarına ses verir...*

*Kulak kabartır Allah da kul da:
Bir tarih dinlenmede “İstanbul”da...⁵⁵⁸*

Ömer Cengiz de:

*“Kaç asırlar boyunca kavimler akın etti,
Bizansı fethetmeye, ordular sökün etti,*

*Alamadı bu şehri, ne bir millet, ne bir kul,
Fatih'in sayesinde Türkün oldu İstanbul!”⁵⁵⁹*

dizeleriyle klâsik bir üslûpla İstanbul'un fethini över. Fatih'in kahramanlığına değinerek onun büyük bir komutan olduğunu vurgular. Fatih, İstanbul'u almakla büyük bir zafer kazanmış ve asırlardır minnetle anılmayı hak etmiştir. Çünkü

⁵⁵⁶ İskender Fikret Akdora, *Kubbe Altı*, İstanbul, 1955, s. 7-8.

⁵⁵⁷ Akdora, *a.g.e.*, s.17.

⁵⁵⁸ Necdet Evliyagil, *Eski Yalı*, Ankara, 1955, s.13.

⁵⁵⁹ Ömer Cengiz, *Yanardağ*, Ankara, 1955, s.19-20.

İstanbul onun sayesinde ebediyen Türk yurdu olarak varlığını sürdürecektir. Şair, İstanbul'un ebediyen Türk kalmasını temenni eder ve buna içten inanır:

*“Sende güzel İstanbul, efsaneler diyarı,
Ebediyyen bizimsin ey ata yadigârı!..”*⁵⁶⁰

Faruk Nafiz Çamlıbel, *Bir Ömürlük Gün* şiirinde İstanbul'un farklı yerlerinde, tarihe bir yolculuk yapar. Şiirde Kavaklar'a kadar uzanan bir gezi anlatılır. Önünden geçilen her semte bağlı olarak Boğaz'da doğmuş, yaşamış ve gömülmüş şairlerden, Fetih şehitlerinden söz edilir.²³ İstanbul'un her bir yeri onu geçmişin ayrı bir dönemine götürür. Şair, İstanbul'un Boğaz'a yakın yerlerini çok sever:

*“Kaptırıp gönlümü bir ruzgâra, bir dalgalara,
Her sabah aynı gidiş zevki Bebekten Hisara.”*⁵⁶¹

İstanbul'un her yeri ayrı bir tarihi, ayrı bir kişiyi hatırlatır. Bebek'te Âşîyan, Tevfik Fikret'i hatırlatır. Abdülhak Hâmid'in doğduğu yalı şairde geçmişe dair çağrışımlar uyandırır. Mezarlık, ona şair Nigâr Hanım'ın hüznü dolu şarkılarını hatırlatır:

*“Yol devâmınca Boğaz sahili bahçem, havuzum;
Sular üstünde oyuncak Sarıyer, Altınkum.
Çocuk ellerle kurulmuş gibi işler gemiler;
Güllerin rengini bülbüllerin âhengi siler.
Hâmid'in doğduğu ahşap yalı göçmüşse bile,
Âşîyan, Fikret'i canlandırıyor hüznüyle.
Ne kadar gözler uzaklaşsa da kabristandan,
Duyulur sır gibi bir şarkı Nigâr Osman'dan.”*⁵⁶²

Mithat Cemal Kuntay'ın *Fatih'e* şiirinde dikkat çeken unsurlardan biri Fatih'in kahramanlığına vurgu yapılmasıdır. Fatih'in kahramanlıkları her zaman ön plana çıkarken Mithat Cemal'in özellikle Fatih'e duyduğu özlem dikkat çeker. Şair, Fatih'in hâlâ heybeti ve cesaretiyle düşmanlarını korkuttuğunu vurgular:

*“Hâlâ, adın ezer Venedik serserîsini,
İsfendiyâr oğullarının en cerîsini.*

*Hâlâ, fezâda dağlar aşar beş ezan sesi;
Kayserlerin ezan dolu Konstantiniyyesi.*

*Hâlâ, başında işte sekiz dağlıdır ufuk,
Üç devrin ortasında durur kanlı bir kavuk.”*⁵⁶³

⁵⁶⁰ Cengiz, a.g.e.s. 19-20.

²³ Necat Birinci “Faruk Nafiz Çamlıbel'in Şiiri Üzerine Bir Deneme II”, *Türk Dili*, C:1, S: 484, Nisan 1992, s.905

⁵⁶¹ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul, 1959, s.42-43.

⁵⁶² Çamlıbel, a.g.e, s.42-43.

Ârif Nihat Asya da *Fetih* şiirinde:

“Top sesleri, hâlâ, duyulur dağlardan...
Diller söz açar dönmiyecek çağlardan!
Târihi sorar, yurdu sorar, Feth'i sorar
Sağlar ölülerden, ölüler sağlardan!”⁵⁶⁴

mısralarıyla Osmanlının parlak dönemlerine özlem duyar. Bu ihtişamlı dönemin izlerini hâlâ hisseder. O günlere tekrar geri dönülemez de dönemin izleri her yerde, her tarafta hissedilir. Fethi hatırlatan top sesleri uzaktan duyulur. Şaire göre fethi hatırlatan sedalar hiçbir zaman dinmeyecektir.

Asaf Halet Çelebi farklı bir yaklaşım ve üslupla yazdığı *Memleketim* şiirinde, Anadolu'yu, özellikle de İstanbul'u, Osman Gazi'nin bağrından çıkan büyük bir medeniyet olarak görür:

“Göbeğinden çıkan ağaç
Osman Gazi'nin
Dereler
çayırlar
sürüler
Üstünde yaşadığım toprak
Murad'ım, Yıldırım'ım, Fatih'im
Yeniçerim
Evliya Çelebi'm
Bursa'm İstanbul'um
hele İstanbul'um”⁵⁶⁵

İstanbul'un yaşantısına ait unsurları sıralar. Bu şehrin büyüleyici bir kültür şehri olduğunu ve kendisinin bu kültürün mirasçısı olduğunu düşünür:

Tarihim sanatım
Annem babam
komşularım
Zenci Nerkis Kalfa
Çerkez Nevres dadım
Cihangir'de deniz pırlıtsı içindeki evim
Ben bu diyara zenbille gelmedim
Ben bu yerlerin çocuğuyum
Burası benim İstanbul'um⁵⁶⁶

⁵⁶³ Mithat Cemal Kuntay, *Türkün Şehnâmesinden*, İstanbul, 1971, s.30.

⁵⁶⁴ Arif Nihat Asya, *Rübaiyyat-ı Ârif I*, İstanbul, 1976, s.85.

⁵⁶⁵ Asaf Halet Çelebi, *Om Mani Padme Hum*, İstanbul, 1993, s. 85.

⁵⁶⁶ Çelebi, *a.g.e.*, s. 85.

Milliyetçi bakış açısıyla yazılmış bu şiirlerde tarihin parlak günlerine göndermelerde bulunulur. İstanbul'un bu parlak dönemlerdeki güzelliğine yer verilir. Yirmi dört şiirin yer aldığı bu bölümde daha çok fetih dönemine ve fatih'e göndermeler vardır. Şiirleir tamamında olumlu bir yaklaşım görülür. İstanbul, mazisiyle bir gurur vesilesi olarak bu bölümdeki şiirlerde değerlendirilir.

5.6.2. Sosyalist Bakış

İlhan Berk, *İstanbul* şiirinde İstanbul'a sosyalist bir bakış açısıyla yaklaşır. Orhan Koçak bu şiirin sosyalist şiirin içinde önemli bir yeri olduğunu söyler. Hatta "İstanbul'un ilk "şehir şiiri" olduğunu da iddia eder. Baudelaire'in flâneur'unu andıran bir "şehir gezgini" ilk burada belirir.⁵⁶⁷

Alaattin Karaca, *İstanbul* şiirinin aynasına İstanbul'un yoksul yüzünün, yoksul kişilerinin, yoksul uzamlarının aksi düştüğünü ve bu sebeple *İstanbul* şiirinin yer aldığı İstanbul Kitabı'na "aç ve fakir İstanbul'un kitabı"⁵⁶⁸ demenin yerinde bir tespit olacağını söyler. İlhan Berk İstanbul'a "şehir içinde ışıldayan damarı işçilerin, emekçilerin yaşadığı yerde bulan sosyalist kimlik"⁵⁶⁹ ile bakar. Şairin İstanbul'un çalışkan ve fakir halkı olarak nitelendirdiği bu işçiler ağır işlerde çalışan kişilerdir. Alt tabakaya mensup bu insanların yaşam pratiklerinin daha çok tramvaylarda, rıhtımlarda, fabrikada, Mercan Yokuşu'nda, kapanık sokaklarda geçer. Bazen elektrik, bazen gaz lambası altında çalışırlar:

"Bu saatte düşman uykudadır
İstanbul'un çalışkan fakir halkını
İşleri başında görüyorum
Kapanık sokaklarda kunduracılar
Bazıları elektrik bazıları gaz lambası altında çalışıyor"⁵⁷⁰

Şehir gezgini insanların arasında dolaşmayı sürdürürken:

"Ben arkamda bir gömlekle insanların arasındayım
Bu saatte İstanbul küçük insanlarındır
Hepsi işin ve çalışmanın o hür o kardeş dünyasına doğru yola
çıkmuşlardır"⁵⁷¹

diyerek bu sosyalist bakış açısını belirginleştirir. İstanbul sabahın o saatinde yalnızca işçilerin, emekçilerin yaşadığı bir şehirdir. Onların yaşam mücadelesine şahitlik eder. Hepsi "cesur ve mağrur" insanlardır. İşçileri anlatan şair, geçim gaailesi gibi ortak bir amaçları olan bu insanların akşamüstü yorgun argın evlerine dönerken bu ortak amaç

⁵⁶⁷ Orhan Koçak, "Kalmak İmkânsız İlhan Berk'in Şiiri ve Poetikası Üzerine bir Deneme", *Defter*, S:19, Kış 1992, s.165.

⁵⁶⁸ Alaattin Karaca, "Yahya Kemal'in İstanbul'undan İlhan Berk'in İstanbul'una", *Hürriyet Gösteri*, S:296, Kış, 2009, s.52.

⁵⁶⁹ Orhan Koçak, a.g.m, s.167

⁵⁷⁰ İlhan Berk, *İstanbul Kitabı*, İstanbul, 1994, s.39.

⁵⁷¹ Berk, a.g.e, s.40.

doğrultusunda aralarındaki milliyet ve din gibi farkların ortadan kalktığını, hepsinin aynı hedefte birleştiklerini, çalışmanın kardeş dünyasına doğru yol aldıklarını belirtir. Özellikle “her yerde sıcak bir ter kokusu halkımın” dizesiyle onları hem sahiplenir hem de “emek harcayan insan” vurgusu yapar:

*“Vatanları milletleri hudutları birleştiren bir akşamüstüdür
İstanbul çalışmaktan yorulmuş dönüyor
Her yerde sıcak bir ter kokusu halkımın
Her yanda gürültüler”*⁵⁷²

*“Gayrı bütün encamıyla kurşun ağırlığında bir gece Dersaadet üzerindedir”*⁵⁷³.

dizesi, işçiler için en saadetli zamanın uyku olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Şair, bunu vurgulamak için “İstanbul” yerine “saadet kapısı” anlamına gelen İstanbul’un eski isimlerinden “Dersaadet”i kullanmayı uygun görmüştür. Küçük insanın hayatında gece vakti ve uyku bütün sıkıntıların unutulduğu bir zaman dilimidir.

Şiirin buraya kadar olan kısmına bir bütün olarak baktığımızda karmaşık bir hayat akışı görürüz. Bu akış içinde insanlar kendi işlerine odaklanmışlardır. Ortak özellikleri, fakir ve zor şartlar altında çalışarak geçimlerini sağlayan insanlar olmalarıdır. Şair de onları gözlemlerken safını belirler. Koçak’ın deyişiyle “*bir sosyalist olarak yoksulların, alın terinin, sömürülen işgücünün safındadır*”⁵⁷⁴

İstanbul’a ideolojik yaklaşımların değerlendirildiği bu bölümde İstanbul hem olumlu hem olumsuz yönüyle bu yaklaşımlara konu olur. Milliyetçi bir yaklaşımla yazılan şiirlerde övgü öne çıkarken, sosyalist yaklaşımda karanlık bir İstanbul tablosu ile karşılaşırız. Bu İstanbul, aç ve yoksulların, işçilerin yaşadığı “kurşun kubbeler şehri”dir. Her türlü çirkinliği üzerinde barındırır ve bu şehrin övülecek bir tarafı yoktur.

⁵⁷² Berk, a.g.e, s.48.

⁵⁷³ Berk, a.g.e, s.51.

⁵⁷⁴ Koçak, a.g.m, s.167

6. SONUÇ

İstanbul, önemli bir kültür ve medeniyet şehri olarak, Türk şiirinde de hak ettiği ilgi ve yoğunlukta ele alınmıştır. Üç büyük imparatorluğa başkentlik ve birçok medeniyete ev sahipliğini yapmış olan bu kozmopolit şehir bir kültürler mozaïği vazifesi görmüştür. Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde de onu hemen her cephesiyle görmemiz mümkündür. Biz de tezimizde bu şehrin 1923-1960 yılları arasında şiirlere mekân, kişi, sosyal hayat, kültür gibi bağlamlarda nasıl konu edildiğini tespiti çalıştık. Neticede ortaya İstanbul'un panoramik anlamda bir görüntüsünü çıkarmayı amaçladık. Vardığımız sonuçlar, bu şehrin farklı cephelerini yansıtan unsurların birleşiminden çıkan bir İstanbul fotoğrafı elde etmemizi sağladı.

Şairler, İstanbul'u mekân olarak hem bireysel anlamda hem de kolektif yönüyle ele alırlar. Bu açıdan baktığımızda mekân algısı farklı yönleriyle karşımıza çıkar. Bu mekânlar içinde semtler, sokaklar, mahalleler yoğun bir hayat akışının yaşandığı İstanbul'un atardamarı sayabileceğimiz yerlerdir. Bu mekânlar farklı ve bireysel algılarla ele alınırlar. İstanbul'un sokakları Ziya Osman Saba, Attila İlhan gibi şairler için geçmişlerine ait anılarla dolu yerlerdir. Bu anılar, sokakları şairler için daha anlamlı kılarlar. Mahalleler de yine şairlerin hayatlarından kesitler aktarmalarının yanında dönemin sosyal hayatı ile ilgili de küçük ipuçlarının barındırırılar. Sinan Paşa ve Kumkapı mahallelerinden hareketle şiirlerde yoksul bir İstanbul fotoğrafı ile karşılaşırız. Kenar mahallelerdeki sıcaklığı hissedilirken bir taraftan yoksulluğun soğuk yüzü de öne çıkar.

Semtler ise yine 1923-1960 arası İstanbul'undan farklı kesitlerle, farklı yaklaşım ve cephelerle karşımıza çıkarlar. Örneğin Atik Valde, Üsküdar, Fatih, Koca Mustafa Paşa, Eyüp, gibi semtler bu dönem için hem yoksul, hem de geleneklerine bağlı, Müslüman Türk kimliğinin fazlaca öne çıktığı semtlerdir. Adı geçen semtler bu gelenekçi yönleriyle ve Müslüman Türk semtleri bağlamında ele alınmışlardır. Okuyucunun bu semtler vasıtasıyla gördüğü İstanbul fotoğrafı sıcak ve âşına olunan bir fotoğraftır. Bu semtleri Müslüman Türk kimliğiyle değerlendiren şairler arasında en fazla öne çıkanı Yahya Kemal Beyatlı'dır. O, İstanbul'un bu semtlerini hem milli bir şuurla ele alır, hem de kendini bu semtlere yakın hisseder. Attilâ İlhan ise Fatih semtinden hareketle yoksulluğu öne çıkarır. İskender Fikret Akdora, Kâmran S. Yüce gibi şairler de yine Üsküdar'ı yoksulluk bağlamında ele alırlar.

İstanbul'un alafranga semtleri olarak niteleyebileceğimiz Şişli, Beyoğlu gibi semtler şiirlerde kimi zaman sevilen, kimi zaman da öfke duyulan semtler olarak dikkat çekerler. Bunlar arasında en çok öne çıkanı da Beyoğlu'dur. Beyoğlu semti özellikle Ömer Dürri Tesal, Rüştü Çetin, Selâhattin Savcı gibi şairlerin şiirlerinde eleştirilen, benimsenmeyen bir semt olarak varlık gösterir. Bunda elbette ki şiirlerin yazıldığı 1940'lı yılların toplum hayatının da payı vardır. Batıya açılan bir pencere gibi algılanan Beyoğlu semtinin yaşam tarzı benimsenmemiştir.

Bu iki zıt kutup gibi algılanabilecek muhafazakâr ve alafranga semt ayırımının dışında bir de Boğaz semtleri vardır. Şiirlerde Arnavutköy, Bebek,

Beşiktaş, Beykoz, Çamlıca, Emirgân, Tarabya, Kandilli, Kanlıca, Ortaköy gibi semtler, daha çok güzellikleri ve doğasıyla öne çıkan, aşkın en güzel yaşandığı, bireysel duyguların yaşattığı hazlarla değer kazanan semtlerdir. Bu semtler, kolektif bilince sıkça yer veren ve vatan kavramını da semtlerde öne çıkararak buna dikkat çeken Yahya Kemal'de bile yalnızca aşk, huzur, sevgili gibi kavramlarla işlenmiştir. Adalar da bu semtlere benzer biçimde huzurun, sakinliğin mekânı olarak ele alınmışlardır.

Meydanlar da şiirlerde hem sosyal cephesi hem de tarihi yönüyle değerlendirilen mekânlardır. Örneğin Barbaros Meydanı ile sosyal bir problem olan yoksulluğa değinilmiştir. Buna karşılık Beyazıt Meydanı vasıtasıyla geçmişe bir yolculuk yapılır.

Camiler bu bölümün önemli bir parçasını oluştururlar. Özellikle selâtin camilerinin yoğun bir biçimde işlendiğini görürüz. Camilerin ele alınışında Nâzım Hikmet hariç, şairlerin tamamı olumlu bir yaklaşım sergilerler. Yahya Kemal başta olmak üzere bazı şairler ise camileri millî bir şuurun temsilcisi olarak değerlendirirler. Aynı durum türbeler için de geçerlidir. Manevi yönleri ön plana çıkarılarak ele alınırlar. Kiliseler de birer mabet olarak dikkat çekerler. Kiliselerin ele alındığı bölümde diğer mabetlerden farklı olarak evrensel duyguların yoğun olarak işlendiğini görürüz. örneğin İlhan Berk, Saint Antoine kilisesinden, Attila İlhan ise Pangaltı'daki Gregoryen kilisesinden hareketle beşeri aşka da yer verirler. Bunlar arasında Ayasofya, bazı şiirlerde cami, bazılarında kilise olarak ele alınmıştır. Ayasofya hakkındaki şiirlerin ortak noktası, buranın bir şaheser olarak değerlendirilmesidir. Fatih Sultan Mehmet'e yoğun olarak yer verilir. Ortak payda Fatih'in Ayasofya denilince akla gelen önemli bir figür olmasıdır.

Okul, hastane gibi mekânlar, daha çok bireysel anıların yer aldığı kurumlar olarak dikkat çekerler. *Okullar* başlığı altındaki şiirlerde şairlerin geçmişe, hayatlarına dair kesitleri görürüz. Saray, hisar, kule, çeşme gibi yapılar daha çok ortak bir şuurı temsil eden yapılar olarak tarihi özelliklerine dikkat çekilerek ele alınan yapılardır. Köprüler ise sosyal eleştiri ekseninde değerlendirilirler. Galata ve Unkapanı köprüleri yoksulluk temasıyla ele alınır. Yoksulluk her iki köprüden gelip geçen insanların oluşturduğu bir insan profili üzerinden verilir. Geçim sıkıntısı öne çıkarılarak dönemin toplum yapısından bir kesite, panoramik bir bakışla dikkat çekilir.

Çarşılar ise hem ortak hafıza hem de bireysel hafızanın bir ürünü olarak birçok unsuru bir arada barındıran gizemli yerler olarak dikkat çekerler. Mezarlıklar da sükûnet dolu uhrevi yönleriyle öne çıkarlar. İstasyon ve rıhtımlar ayrılık temasıyla ele alınırlar. İstanbul'u doldurup boşaltan kalabalıklar istasyon ve rıhtımlardan uğurlanır. Eğlence mekânlarıysa İstanbul'un en hareketli, geceleri en ıslıl ıslıl olan semtlerinden Beyoğlu'na ait mekânlar olarak dikkat çekerler. Bu mekânlar, Beyoğlu ile özdeşleşmiş olan Çiçek Pasajı'ndaki ve Balık pazarı civarındaki meyhanelerdir.

Mesire yerleri, İstanbul'un sosyal yaşantısının farklı bir yönüne yer verir. Geçmiş günlere ait, İstanbul ile özdeşleşmiş mehtap gezintileri, sandal eğlenceleri

gibi unsurlar bu şehrin geçmişte kalan çok farklı bir yönünü ortaya koyarlar. İstanbul için büyük bir öneme sahip olan deniz, birçok farklı temalarla anlam kazanır. Bir taraftan doğal güzellik olarak algılanırken öte yandan sonsuzluk, kültürel derinlik, mazi gibi kavramlara çağrışım yapılır. Suyun İstanbul için büyük bir önemi vardır. Bu sebeple de İstanbul şiirlerde, birçok farklı türü ve ismi bulunan sularıyla da yer alır.

İstanbul'un şiirlerde yer verilen insan profili çok çeşitli ve renklidir. Oldukça kozmopolit bir din ve milliyet profiliyle karşılaşırız. Bu farklı din ve milliyet mozaği özellikle İlhan Berk'in şiirlerinde yoğun olarak karşımıza çıkar. Yahya Kemal Beyatlı'da Müslüman Türk kimliği dışında diğer milletlere ait unsurlara pek rastlanmaz. Melih Cevdet Anday, küçük adamın hikâyesini Rumlar, Yahudiler gibi azınlıklar üzerinden anlatır. Atilla İlhan'da ise yer yer Ermenilere rastlarız.

Şiirlerdeki kadın profiline baktığımızda sevgilinin çok açık bir farkla öne çıktığını görürüz. Sevgili, aşk temasıyla bir arada şiirlerin vazgeçilmez unsuru olarak değerlendirilir. Vefasızlık, sevgiliyi unutamama, sevgiliye duyulan kırgınlık gibi temalara sıkça rastlarız. İstanbul ile bir arada anıldığında bu şehirle benzerlik gösteren ve bu benzerliğin daha da güzelleştirdiği bir sevgili profiline de yer verilir. Diğer şairlerden farklı olarak Yahya Kemal Beyatlı'da sevgili eski zamanlardan, özellikle de Lâle Devri'nden çıkıp gelen bir güzeldir. Faruk Nafiz de bir şiirinde Lâle Devri'ne ait bir sevgiliye yer verir.

Sevgili dışında genç kız portresiyle de gördüğümüz kadın, bazı şiirlerde Sarıyerli, Şileli, Bebekli gibi sıfatlarla İstanbul'a aidiyeti arttırılarak karşımıza çıkar. Genç kızlar, bazı şiirlerde daha çok hayat dolu, neşeli, işveli yönleriyle öne çıkarken, bazılarında o dönem toplumunun değer yargılarına uymayan rahat yaşantılarından dolayı eleştirilirler.

Kadının, anne rolüyle öne çıktığı şiirlerde ise yoksulluk ve annelerin bu yoksulluk içindeki cefakârlıkları dikkat çeker. Evlatları için İstanbul'un keşmekeşine katlanmak zorunda kalan bir Anadolu kadını profili, anne olarak öne çıkan kadınların yer aldığı şiirlerin ortak temasıdır. Ayrıca ihtiyar kadınlar da yine çizilen bir yoksulluk tablosu içinde ele alınırlar. İstanbul'un farklı yerlerine dağılmış bu kadınlar her biri ayrı bir hikâyenin kahramanı olarak dikkat çekerler.

Şiirlerdeki kadın profilinin bir parçası da çalışan kadınlardır. Bu kadınların bir kısmı meşru yollardan geçimlerini sağlarken, fuhuş yaparak hayatta kalma mücadelesi veren ve bunun için de Beyoğlu'nun karanlık, izbe sokaklarını seçen kadınlar vardır.

Erkek profili şiirlerde kadınlar kadar yoğun olarak yer almaz. Farklı cepheleriyle erkekleri de şiirlerde görürüz. Genç erkek profili yoksulluk teması ekseninde ve cesur, sert mizaçlı bir insan profili olarak şiirlerde yer alır. Baba olarak erkek, evini geçindirmek zorunda olan, ilerleyen yaşına rağmen çalışmaktan başka çaresi olmayan ve trajik bir hayatın çileli kahramanlarından biri olarak öne çıkar.

Çocuklar, şiirlerde yoksul bir muhitin hayatın zorluklarını erken tanımış varlıkları olarak karşımıza çıkarlar. Şiirlerde öne çıkan çocuk görüntüsü, sokaklarda dilenen, köprü altlarında sefil bir şekilde dolaşan ya da meyhanelerde işporta tezgâhlarıyla satıcılık yapan çocuklardır.

İstanbul'un renkli insan profilini veren unsurlardan biri de meslek gruplarıdır. Farklı meslek gruplarıyla toplumun farklı kesimlerinden birtakım kesitler buluruz. Bu meslek grupları, İstanbul'un daha önce de belirttiğimiz gibi, bir kozmopolit şehir olarak renkliliğini bir kez daha gözler önüne serer.

Şiirlerde, İstanbul'un fethi anlamında bu şehirle özdeşleşen Fatih Sultan Mehmet ve Ulubatlı Hasan, şahıs kadrosunun tarihi kişiler ayağını oluşturur. Şiirlerde hep olumlu bir yaklaşımla değerlendirilen bu iki önemli şahsiyet, özellikle fethin 500. yılı münasebetiyle kaleme alınan ve tamamı İstanbul'un fethini konu alan şiir kitaplarında yoğun olarak işlenir. Gerek Fatih Sultan Mehmet, gerekse Ulubatlı Hasan konu oldukları hemen bütün şiirlerde kahramanlıklarıyla öne çıkarlar ve Bizans'ı karanlıktan aydınlığa çıkaran kahramanlar olarak değerlendirilirler.

İstanbul, kuruluşundan Cumhuriyet dönemine kadar birçok süreçten geçmiş, farklı dönemlerde farklı hadiselerle tanıklık etmiştir. Şiirlerde İstanbul'un tarihsel süreci boyunca geçirdiği merhaleler de ele alınmıştır. Bu bağlamda öne çıkan dönemler İstanbul'un fetihden önceki son dönemi, fetihle çehresi değişen İstanbul'un geçirdiği dönem, Lâle Devri ve Millî Mücadele dönemidir. Bu dönemlerin tamamının ortak özellikleri İstanbul'un tarihi için önemli kırılma noktaları olmalarıdır. Her bir döneme yaklaşımlar farklıdır. Örneğin Bizans'ın son dönemlerinde İstanbul'u konu edinen şiirlerde bu devrin kapanacak olmasından duyulan memnuniyet vardır ve şairler taraflı bir bakış açısıyla, İstanbul'un fethinin yaklaşıyor olmasından duydukları memnuniyeti dile getirirler. İstanbul'un fethi ile ilgili şiirlerde de benzer bir yaklaşımla fetih övgüyle ele alınır. İstanbul'un fetihden sonra anlam ve güzellik kazandığına dikkat çekilir. Lâle Devri ile ilgili şiirlerde de yine olumlu bir yaklaşım görülür. Bu devrin güzelinden hareketle eski günlere, Sâdâbâd ve Kâğıthane'de yapılan eğlencelere özlem duyulur. Milli Mücadele döneminde İstanbul, karanlık yüzüyle şiirlere konu olur. Bu dönem karanlık bir dönemdir ve bu sebeple hüznün temasıyla bir arada işlenir.

İstanbul'un kültürel anlamda panoramik görüntüsü veren şiirlerde İstanbul'un gündelik yaşantısına dair ayrıntılara, ramazan, bayram gibi önemli zaman dilimlerine, bir kozmopolit şehir olarak İstanbul'un görüntüsüne, Musiki, mimari ve İstanbul Türkçesi'nin yansımalarına yer verilir. Bu parçalar birleştiğinde İstanbul'un kültür hayatına dair birçok yönü görürüz. Ortak nokta, bir araya geldiklerinde birbirini tamamlayan kozmopolit bir şehir fotoğrafı oluşturmalarıdır.

İstanbul'a farklı yaklaşımlarla yer veren şiirlerde ise sevgi, nefret, özlem gibi duyguları; ironik, imgesel, ideolojik yaklaşımları görürüz. İstanbul sevgisine yer verilen şiirlerde bu şehir, sevilen, doğal güzellikleri başka hiçbir yerde bulunmayan ve vazgeçilemeyen bir şehirdir. İstanbul sevgisi ile ilgili şiirleri bulunan şairler arasında en fazla öne çıkan isim Yahya Kemal Beyatlı'dır. Beyatlı, "aziz" olarak nitelendirdiği İstanbul'u bütün güzelliklerin mekânı olarak görür. İstanbul'a öfke ve

nefretle yaklaşan şairler için ise bu şehir, her türlü kötülüğün kaynağı olarak öne çıkar. Bu nefreti en sert dile getiren şiirler Attila İlhan'ın şiirleridir. İlhan, şehre duyduğu öfkeyi son derece keskin ifadelerle dile getirir. İlhan Berk de yine öfkesini en fazla yansıtan şairlerdendir. Neyzen Tevfik, Ülkü Tamer, Nazım Hikmet gibi şairler de öfkelerini yer yer sert bir şekilde dile getirenlerdendir. Öne çıkan bu isimlerin yanında nispeten daha yumuşak bir üslupla bu şehre olan kırgınlıklarına yer veren şairlere de rastlarız. Onlar için de İstanbul, insanı mutlu etmekten uzak, daima acı çektiren bir şehirdir. Bir başka tema da, bu şehirden kaçıp çok uzaklara gitme arzusudur. Attila İlhan'da görülen bu kaçış teması da yine İstanbul'a duyulan öfkeden kaynaklanır.

İstanbul'u özlemle ele alan şiirlerde ise İstanbul, vazgeçilemeyen, gurbetteyken kıymeti daha iyi anlaşılan bir semttir. İstanbul'da geçen günlere ait özlem de şiirlerde dikkat çeker. İstanbul'dan ayrıken bu şehir olmadan yaşanamayacağına bir vurgu vardır.

Şiirlerde İstanbul'a ironik bir yaklaşım da dikkat çeker. Toplumsal sorunlar da bu bağlamda ele alınır. İstanbul'un alt yapı sorunu, hayat pahalılığı, zengin fakir arasındaki adaletsiz gelir dağılımı ve İstanbul'daki sosyal, kültürel yozlaşmadan duyulan rahatsızlık dikkat çeker. Şehrin hoyratça tahrip edilişi ironik bir dille ele alınır. İstanbul, imgesel anlamda da karmaşası, vazgeçilmez oluşu, şairlerin hayatlarından kesitleriyle öne çıkar.

İdeolojik yaklaşımla ele alınan İstanbul ise iki karşıt yönle değerlendirilir. Milliyetçi bir bakışla Edip Ayel, Arfi Hikmet Par, Ömer Dürrü Tesal, İdris Ahmet Pura gibi şairlerin şiirlerinde yer verilen İstanbul, geçmişin parlak günlerine gidilerek güzellikleriyle öne çıkar ve bu şiirlerde yaklaşım hep olumludur. Sosyalist bir yaklaşımla İstanbul'a yer veren İlhan Berk'e göre ise İstanbul, aç ve sefil insanlarıyla, sabahın erken saatlerinde işlerine gitmek için kalkıp yollara dökülen işçileriyle karanlık bir şehirdir. Berk'in tasvir ettiği fotoğraf, gri tonlardadır. Nitekim o, İstanbul'u kurşun kubbeler şehri olarak tanımlar ve kurşuni renkte bir gökyüzünün altında İstanbul'u ele alır.

Sonuç olarak İstanbul'un 1923-1960 dönemi Türk şiirine yansımaları farklı perspektiflerden oluşmuştur ve her bakışın şehrin ayrı bir cephesini yansıttığı görülmüştür. Asırlık tarihi ve zengin birikimiyle İstanbul'un Cumhuriyet döneminin yukarıda zikrettiğimiz yılları aralığında karşımıza çıkan profili bize bu şehrin kozmopolit, köklü, derinliği olan ve çokça değer atfedilen bir şehir olduğu fikrini verir. İstanbul, birçok cephesiyle ve birbirinden farklı yaklaşımlarla şiirlere konu olmuş, bu şiirlerin aynasından yansıyanlarla şekillenerek anlam kazanmıştır.

7. KAYNAKLAR

7. 1. ÇALIŞMAYA ESAS OLAN ŞİİR KİTAPLARI

ABASIYANIK, Sait Faik, *Şimdi Sevişme Vakti*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997. (İlk Basım 1953, Yenilik Yay., İstanbul)

ABDULLAHOĞLU, Ali Haydar, *Eylül Sonu*, “yayınevi belirtilmemiş.”İstanbul, 1950.(1.Basım)

ABDURRAHMAN, Tevfik, *Dalgalarla Engine*, “Yayınevi ve tarih belirtilmemiş”.(1.Basım)

ACIK, Ali, *İstanbul’dan Anadolu’ya Bir Mektup*, Ege Matbaası, İstanbul, 1949.(1.Basım)

AĞIŞ, Nesrin, *Üç Beyaz Yalı*, Güven Basımevi, İstanbul, 1944. (1.Basım)

AHISKALI, Yusuf, *Harp Sonrası -Hapisanelerin Destanı-*, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1957. (1. Basım)

AHISKALI, Yusuf, *İstanbul’un Destanı*, Mete Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

AHISKALI, Yusuf, *Kazın Ayağı*, Arkadaş Matbaası, İstanbul, 1946. (1.Basım)

AHISKALI, Yusuf, *Mevsimler*, Esi Yayınları, İstanbul, 1959. (1.Basım)

AKANSU, Kenan, *Yanık Türkü*, Durum Yayınevi, İstanbul, 1959. (1.Basım)

AKDORA, İskender Fikret, *Deli Dünya*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

AKDORA, İskender Fikret, *Gün Sonu*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1953.(1.Basım)

AKDORA, İskender Fikret, *Kubbe Altı*, Köprü Yayınları, İstanbul, 1955.(1.Basım)

AKGÜN, Nahit Ulvi, *Birisi*, Gutenberg Yayınları, İzmir, 1955. (1.Basım)

AKIN, Gülten, *Toplu Şiirler (Aynı baskıda Kestim Kara Saçlarımı)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996. (İlk Basım 1960, Yeni Matbaa, İstanbul)

AKKOR, Adnan, *Yirmisekiz*, Sarı Matbaası, Ankara, 1957. (1.Basım)

AKSAL, Sabahattin Kudret, *Şiirler (1938-1993), (Aynı Baskıda Gün Işığı)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995. (1.Basım 1953, Yeni Matbaa, İstanbul)

AKSU, Osman Sulhi, *Kaldırım Taşları*, Ekicigil Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

AKTUNÇ, Orhan Rıza, *Gecelerin Âhengi*, İstanbul Sümbüllü Han ACUN Basımevi, İstanbul, 1938. (1.Basım)

AKTÜREL, Teoman, *Devinek*, a Dergisi Yayınları, İstanbul, 1960. (1.Basım)

AKYİĞİT, Mesih, *Bir Şehir Yıkılıyor*, Bakış Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)

ALACAKAPTAN, Ercümen, *Bir Salkım Daha*, B. Kervan Matbaası, İstanbul, 1959. (1. Basım)

ALACAKAPTAN, Ercümen, *Salkım*, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1943.(1.Basım)

ALAÇAM, Sabih İzzet, *Engin Kıyıları*, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1936. (1.Basım)

ALÇE, Matild, *Martı*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1953. (1.Basım)

ALİ, Sabahattin, *Dağlar ve Rüzgâr, Kurbağanın Serenadı, Öteki Şiirler*, (Baskıya Haz. Atilla Özkırmı) Cem Yayınevi, İstanbul, 1997. (İlk Basım 1934, Bilgi Yayın ve Basımevi, İstanbul.)

ALPAY, H. Cengiz, *İlk Bahardan Yaza Doğru*, Raşit Bütün Basımevi, İstanbul, 1953.(1.Basım)

ALPER, Nejat Tahsin, *Semaya Karşı*, İnsel Kitabevi, İstanbul, 1950. (1.Basım)

ALSAN, Engin, *Falci*, “yayınevi belirtilmemiş” İstanbul, 1997. (İlk Basım 1955, Sıralar Matbaası, Ankara.)

- ALTAN, Çetin, *Üçüncü Mevki*, Sebat Basımevi, İstanbul, 1946. (1.Basım)
- ALTAYKAN, Fahri, *Uludağ'dan Yankılar*, Bursa Emek Basımevi, Bursa, 1946.(1.Basım)
- ALTINEL, Sabri, *Şiirler*, Adam Yayınları, İstanbul, 1983.(İlk Basım 1955, *İnsanın Değeri* adıyla, Sıralar Matbaası, Ankara)
- ANDAY, Melih Cevdet, *Rahatı Kaçan Ağaç*, Adam Yayınları, İstanbul, 1993. (İlk Basım 1946, Yeni Matbaa, İstanbul)
- ANDİÇ, Namık Süha, *Teselli*, Apostoloğlu Basımevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)
- ANIL, Mualla, *Külde Kıvılcım*, İnkılap Kitabevi, İstanbul , “tarihsiz”. (1.Basım)
- ANIL, Mualla, *Savrulan Yapraklar*, Yenişehir Matbaası, Ankara, 1958,(1.Basım)
- APAK, Rıza, *Dünya Haberleri*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- ARDAĞI, A.Adnan, *Bir Masal Gibi*, “yayınevi belirtilmemiş”, İstanbul, 1944. (İlk Basım 1943)
- ARDAĞI, Adnan, *Şarkıların Vatanı Kalplerdir*, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1955.(1.Basım)
- ARIBURNU, Orhan Murat, *Kovan*, Güven Basımevi, İstanbul, 1940. (1.Basım)
- ARIKSOY, Samim, *Yarabbi*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul, 1948. (1.Basım)
- ARISOY, M. Sunullah, *Garipler Treni*, Sucuoğlu Basımevi, İstanbul, 1948. (1.Basım)
- ARISOY, M. Sunullah, *Yaban Mavisi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952.(1.Basım)
- AROLAT, Ali Mümtaz, *Bir Gemi Yelken Açtı*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2009.(İlk Basım 1926.)

AROLAT, Ali Mümtaz, *Hayal İkliminden Dönen Diyor Ki*, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1960. (1.Basım)

ASRAL, Suat Salih, *Benden Sonra*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun, 1958. (1.Basım)

ARTAM, Nurettin, *Seccade*, Yüksel Yayınevi, Ankara, 1946. (1.Basım)

ARTEL, Melih, *Kıvılcım*, Hüsnitabiat Matbaası, İstanbul, 1936. (1.Basım)

ASAF, Özdemir, *Dünya Kaçtı Gözüme*, Yuvarlak Masa Yayınları, İstanbul, 1959.(İlk Basım 1955, Sanat Basımevi, İstanbul.)

ASYA, Arif Nihat, *Rübaiyyat-ı Ârif- I*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1976. (İlk Basım 1956, Yıldız Matbaacılık ve gazetecilik TAŞ., İstanbul)

ASYA, Arif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1982.(İlk Basım 1945, Sabri Çelik Basımevi)

ASYA, Kemal Koray, *Yeraltı Cenneti*, Arayış Yayınları, Ankara, 1957. (1.Basım)

AŞKUN, Vehbi Cem, *Fetih Destanı*, Eskişehir Matbaası, Eskişehir, 1955. (1.Basım)

ATABEK, Fazıla, *Pencerem*, Samsun İl Matbaası, Samsun, 1947. (1.Basım)

ATTİLÂ, Osman, *Baştanbaşa*, Işık Matbaacılık, Gazetecilik ve Kâğıtçılık Limited Şirketi, Ankara, 1959. (1.Basım)

ATTİLÂ, Osman, *Sabahleyin*, Çağrı Yayınları, Ankara, 1975. (İlk Basım 1950,Günay Basımevi, İstanbul)

AYAŞLI, Mehmet Necati (Öngay), *Dağınık Deyişler*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1933. (1.Basım)

AYEL, Edip, *Mozaik*, İnsel Kitabevi, İstanbul, 1944. (1.Basım)

AYEL, Edip, *Şehrayin*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1941. (1.Basım)

AYHAN, Ece, *Bütün Yort Savullar! 1954-1997 Toplu Şiirler*, (Aynı baskıda *Kınar Hanım'ın Denizleri*) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994. (İlk Basım Kınar Hanım'ın Denizleri Adıyla, 1959, Yeni Desen Metbaası, Ankara)

AYHAN, Recep; OKAN, Nedim, *Dikensiz Güller*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1937.(1.Basım)

AYKAÇ, Fazıl Ahmet, *İkinci Sis*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1951. (1.Basım)

BABAOĞLU, Orhan, *Benim De İfadem Var*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun, 1942.(1.Basım)

BALKAL, Özcan, *Şiirlerim*, Güven Matbaası, Eskişehir, 1956. (1.Basım)

BALKANLI, Ali Kemal, *Sebû-yi İlham*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1958.(1.Basım)

BANARLI, Nihad Sami, *İstanbul Fethi İçin Mısralar*, İstanbul Enstitüsü Mecmuası, İstanbul, 1959.(1.Basım)

BARIŞ, Mehmet Ali, *Garip Kişi*, Karınca Matbaası, İstanbul, 1952. (1.Basım)

BARLAS, H. Uğuroğlu, *Ballı Kaya*, Gaziyurt Matbaası, Gaziantep, 1958. (1.Basım)

BAŞAR, Şükufe Nihal, *Şile Yolları*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul 1935.

BAŞÇILAR, Seyfettin, *Önce Bulut Vardı*, Günel Basımevi, Kilis, 1959. (1.Basım)

BATU, Salâhattin, *Bursa'da Yeşiller*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1949. (1.Basım)

BAYSAL, Faik, *İlk Defa*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1957. (1.Basım)

BAYSUN, M. Cavid, *Boğaziçi İskelelerine Dâir Bir Kasîde İzzet Efendi'nin Sâhîlnâmesi*, İstanbul, Çitüris Biraderler Basımevi, İstanbul, 1950. (1.Basım)

BELLİ, Şemsi, *Boncuk Kutusu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1960. (1.Basım)

BELLİ, Şemsi, *Başşehir Sokağı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1961. (1.Basım 1957, Ayyıldız Matbaası, Ankara)

BENER, Hikmet Erhan, *Gönülden Sesler*, Sümer Matbaası, Kayseri, 1948. (1.Basım)

BENİCE, Mesut, *Kardelen*, Eroğlu Matbaası, Ankara, 1962.(İlk Basım Reklâb M. Koll. Şti, İstanbul, 1956.)

BENLİ, Halit, *Güz Yaprakları*, Ankara Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1957.(1.Basım)

BERK, İlhan, *Galile Denizi*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982. (İlk Basım 1958 Ekin Basımevi, İstanbul)

BERK, İlhan, *Günaydın Yeryüzü*, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982. (İlk basım 1952 Yeni Matbaa, İstanbul)

BERK, İlhan, *İstanbul Kitabı*, Adam Yayınları, İstanbul, 1994. (1.Basım 1947 *İstanbul* adıyla).

BERKE, Fikret Baha, *İnsan Pazarı*, Yenilik Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

BERKMEN, Besim, *Heyecan Dalgaları*, Gavsı Ozansoy Basımevi, İstanbul, 1946.(1.Basım)

BEŞER, Rıza, *Sadaka*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)

BEYATLI, Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1967. (1.Basım 1961).

BEYATLI, Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1993. (1.Basım 1962).

BİRSEL, Salah, *Dünya İşleri, (1940-1946)*, İstanbul, 1986. (İlk Basım 1947, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul)

BİRSEL, Salah, *Hacivatın Karısı (1947-1954)*, Ada Yayınları, İstanbul, 1986. (İlk Basım 1955, Doğuş Limited Ortaklığı Matbaası, İstanbul)

BÖLÜKBAŞI, Rıza Tevfik, *Serab-ı Ömrüm*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1949. (İlk Basım 1934 Kenan Matbaası, İstanbul)

BULAK, Adnan, *Bizim Şarkılar*, Sakarya Basımevi, Ankara, 1948. (1.Basım)

BULUT, Recep, *Beyaz Mavi*, Çorum Yeni Adım Matbaası, Çorum, 1959.(1.Basım)

CANSEVER, Edip, *Dirlik Düzenlik*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1954. (1.Basım)

CANSEVER, Ömer Edip, *İkinci Üstü*, Işıl Kitap ve Basımevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)

CEMÂL, Rükneddin, *Küçük*, İstanbul Halk Basımevi, İstanbul, 1948. (1.Basım)

CENGİZ, Ömer, *Yanardağ*, Yıldız Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)

CEYLAN, Emin, *Aşkım ve Günahım*, Tuncer Matbaası, İzmir, 1960. (1.Basım)

CEYLAN, Mahir, *İstanbul'u Düşünüyorum*, Hür Yol Yayınları I, Çorum, 1958.(1.Basım)

CUMALI, Necati, *Güzel Aydınlık*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1951. (1.Basım)

CUMALIOĞLU, Fehmi Hilmi, *Senin İçin*, Reklâm Basımevi, İstanbul, 1936. (1.Basım)

ÇAKMAK, İbrahim Tarık, *İstanbulun Fethi Destanı*, Ankara Desen Matbaası, Ankara, 1953. (1.Basım)

ÇAKMAK, İbrahim Tarık, *Şelâle*, Desen Matbaası, Ankara, 1954. (1.Basım)

ÇAKMAK, İbrahim Tarık, *Yalnızlığım*, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1937. (1.Basım)

ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, *Akarsu*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940.(İlk Basım, 1936, Ahmet Sait Basımevi,İstanbul)

ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, *Heyecan ve Sükûn*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1959.(1.Basım)

ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz, *Tatlı Sert*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938. (1.Basım)

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed F., *Ulubadlı Hasan Destanı*, Çeltüt Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)

ÇELEBİ, Asaf Halet, *Om Mani Padme Hum*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1953.(1.Basım)

ÇELİKKOL, M. Galip, *Bir Tramvay Sefası*, Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1948. (1.Basım)

ÇETİN, Rüştü, *Zamanın Kulağına Şiirler*, Güney Matbaacılık T.A.O, Ankara, 1949.(1.Basım)

ÇINARLI, Mehmet, *Güneş Rengi Kadehlerle*, MARS Matbaası, Ankara, 1958.(1.Basım)

ÇUMRALI, Celâl, *Dost*, İpek Basımevi, Adana, 1957. (1.Basım)

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *İstanbul Fetih Destanı*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953.(1.Basım)

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *İstiklâl Savaşı, (Samsun'dan Ankara'ya)*, Marmara Basımevi, İstanbul, 1951. (1.Basım)

DAMAR, Arif, *Günden Güne*, İstanbul Matbaası, İstanbul,1956. (1.Basım)

DAMAR, Arif, *İstanbul Bulutu*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1958. (1.Basım)

DÂNİŞ, Hüseyin, *Kervân-ı Ömür*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1960. (1.Basım)

DARCAN, Ahmet Nihat, *Erken Gelen Bahar*, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1955. (1.Basım)

DELİGÖNÜL, Mehmet, *Yalnız*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1945. (1.Basım)

DEMİRASLAN, İlhan, *İncir Ağacı*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952. (1.Basım)

DEMİRAY, Ahmet; DOĞANGÜNEŞ, Nurten, *Sesleniş*, Pehlivanlı Matbaası, Kırıkkale, 1956. (1.Basım).

DİLBİLEN, Fuat Şükrü, *Türk Birliği Hazneleri*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1940. (1.Basım)

DİNAMO, Hasan İzzettin, *Karacaahmet Senfonisi*, Mete Basımevi, İstanbul, 1960.(1.Basım)

DİVİTÇİ, Cahide Vecihi, *Bir Demet Duygu*, Kâmil Matbaası, Sivas, 1948. (1.Basım)

- DOLU, Halide, *Dünyalık Misafir*, P. R. Macmillan Yayınları, London, 1960. (1.Basım)
- DOYRAN, Turhan, *Şiirler*, Güven Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)
- DÖKMECİ, Avni, *Kese Kâğıdı*, Buket Basımevi, Ankara, 1954. (1.Basım)
- DURUKAL, A. Faruk, *Çala Kalem*, Yeni Mersin Basımevi, Mersin, 1938. (1.Basım)
- DÜŞÜNSEL, Engin, *Kar Neşidesi*, Akın Matbaası, Ankara, 1952. (1.Basım)
- EBİLLER, Nuh, *Bir Ah Ki*, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- EBUBEKİR Hazım, *Kar Çiçekleri*, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul, 1932. (1.Basım)
- EDİBOĞLU, Baki Süha, *Gece Yağmuru*, Ar Basımevi, Ankara, 1947. (1.Basım)
- EDİBOĞLU, Baki Süha, *İşaret*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1953. (1.Basım)
- EDİBOĞLU, Baki Süha, *Karanlıkta Geçen Gemiler*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1958. (1.Basım)
- EFE, Necdet Rüştü, *Bahçe*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944. (1.Basım 1939)
- EGEDEN, İzzet, *Bataklık Sazları*, Çankaya Matbaası, Ankara, 1943. (1.Basım)
- ELÇİN, Şükrü, *Yirmidört*, Kültür Matbaası, İstanbul, 1944. (1.Basım)
- ELİBOL, Sezai, *Kaybolan Gemi*, Amca Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)
- ELOĞLU, Metin, *Düdüklü Tencere*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1951. (1.Basım)
- ELOĞLU, Metin, *Horozdan Korkan Oğlan*, Dost Yayınları, Ankara, 1951. (1.Basım)
- ELOĞLU, Metin, *Odun*, Alpaslan Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)
- ELOĞLU, Metin, *Sultan Palamut*, SHD Yayınları Şiir Özel Baskıları, İstanbul, 1957. (1.Basım)

EMİN Bülend'in Şiirleri, (Toplayan: Salih Zeki Aktay), Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1943 (1.Basım)

ER, Ahmet, *Adını Siz Koyun*, Hadise Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

ERDEN, Mehmet Şükrü, *Adsız Pınar*, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1953. (1.Basım)

ERDİNÇ, Fahri, *Şen Olasın Halep Şehri*, Hüseyin Kazazgil Matbaası, İstanbul, 1945. (1.Basım)

ERDOĞAN, Bekir Sıtkı, *Dostlar Başına*, Baha Basımevi, İstanbul, 1965. (1. Basım 1949)

EREN, Ercüment, *Bir Olalım*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1948. (1.Basım)

ERGİ, Sabahaddin, *Ellere Verdiğim*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

ERMAN, Nüzhet, *A Benim Canım Efendim*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1958.(1.Basım)

ERSAĞ, Fahri *Kır Çiçeği*, Gürel Matbaası, Uşak, 1956.(1.Basım)

ERSAYAN, Togan, *Günler Geçerken*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1956.(1.Basım)

ERTEPINAR, Coşkun, *Şiir İkliminde Bir Ömür, (Aynı baskıda Kaderden Yana)* Tekışık Matbaası, Ankara, 1995. (İlk Basım 1956, Yıldız Mat. ve Gazetecilik TAŞ., Ankara)

ERTÜRK, Kemal, *Sultan Fatih Mehmet Han'ın Destanı*, Sultan Ahmet Erk San. Enstitüsü Matbaacılık Bölümü İstanbul, 1954. (1.Basım)

ERUÇAR, Fehmi, *Cehennem Katı*, Uçar Yayınları, İstanbul, 1964. (İlk Basım 1946, Nuruosmaniye Mat., İst.)

ESAT, Sabri, *Odalar Ve Sofalar*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1933.(1.Basım)

- ETİ, Ayten H. *Kaya Bülbulü*, Anıl Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)
- EVLİYAGİL, Necdet, *Eski Yalı*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)
- EVLİYAGİL, Necdet, *Duyabildiğine*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1960.(1. Basım)
- EVLİYOĞLU, Gökhan, *Dördüncü Cemre*, Şehir Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- EVLİYOĞLU, Gökhan, *Kostiniyye Kızılelması*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi, *Tuz*, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 1952. (1.Basım)
- FARUK, Mehmet, *İlk Menba*, İbrahim Hilmi Kütüphanesi, İstanbul, 1923. (1.Basım)
- FAZLIOĞLU, Cemal Oğuz Öcal, *Eyüp Sultan'ı Ziyaret*, Sıralar Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- GEÇER, İlhan, *Büyüyen Eller*, Örnek Matbaası, Ankara, 1954. (1.Basım)
- GEREK, Hakkı, *Fatih Günü*, Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)
- GEREZ, Jozef Habib, *Gönülden Damlalar*, Güzeliş Basımevi, İstanbul, 1952.(1.Basım)
- GEREZ, Jozef Habib, *Meyhaneden Çıkan Kırıl*, T. Altın Basımevi, İstanbul, 1956.(1.Basım)
- GEREZ, Jozef Habib, *Renklerin Akını*, Beyoğlu Basımevi, İstanbul, 1954. (1.Basım)
- GEREZ, Jozef Habib, *Savrulan Zaman*, Güzeliş Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)
- GİRAY, Fethi, *Şiirler*, Başnur Matbaası, Ankara, 1972. (İlk Basım Sulha Selam adıyla 1941, Titaş Basımevi, Ankara.)
- GİRAY, Suat, *Ümitsiz Rüya*, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1955. (1.Basım)

GÖKALP, Mehmet, *Kılıçların Gölgesi*, Türkiye Ticaret Matbaası, İstanbul, 1955.(1.Basım)

GÖKALP, Mehmet, *Şafaklar Dolusu*, Türk Folklor Araştırmaları Mecmuası Neşriyatı, İstanbul, 1954. (1.Basım)

GÖKMEN, Adalı Reşat, *Adaların Şiiri*, Yeni Erzurum Matbaası, Erzurum, 1951.(1.Basım)

GÖNÜL, Mehmet, *Beklediğim Kuşlar*, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1960. (1.Basım)

GÖR, Salih Sıtkı, *Dumanlı Eşik*, Türk Sanatı Yayınları, İstanbul, 1957. (1.Basım)

GURBETÎ, (Saniha Yener), *Bıktım*, Verdi Basımevi, İstanbul, 1959. (1.Basım)

GÜLAHMEDOĞLU, Azmi, *Yemin*, Nur Matbaası, İstanbul, 1952. (1.Basım)

GÜLEÇ, Azmi, *Fetih Yıldızı*, Nur Yayınevi, Ankara, 1958. (1.Basım)

GÜLEY, O.Ferda, *Yolculuk*, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1937. (1.Basım)

GÜRCAN, Nedret, *Festival*, Şairler Yaprığı Yayınları, İstanbul, 1956. (1.Basım)

GÜRCAN, Nedret, *Yaşadıkça Aşk*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1953. (1.Basım)

GÜRTUNCA, M. Faruk, *Anadolu*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1939. (1.Basım)

GÜZELYAZICI, A. Şeref , *Eylül Yaprakları*, Şirketi Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1938. (1.Basım)

HALICI, Feyzi, *Günaydın*, Büyük Kervan Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)

HALICI, Feyzi, *İstanbul Caddesi*, Şehir Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)

HALICI, Feyzi, *Masmavi*, Hisar Yayınları, İstanbul, 1952. (1.Basım)

HAZNECİ, H. Ümit, *Kara Sevdanın Destanı*, Reklam Matbaası, İzmir, 1951. (1.Basım)

HEKİMOĞLU, Nermin, *Yaprak*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, Ankara, 1952. (1.Basım)

HİLMİ, Fehmi, *Gölde Sabah*, Reklam Matbaası, İstanbul, 1934. (1.Basım)

HÜNALP, Ayhan, *Üçotuz Para*, (3) Yayınları, İstanbul, 1968. (ilk basım 1950 Çeltüt Matbaası, İstanbul)

ILGAZ, Rıfat, *Devam*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997. (İlk basım 1953, Kutulmuş Matbaası, İstanbul)

ILGAZ, Rıfat, *Sınıf*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996. (ilk basım 1944)

ILGAZ, Rıfat *Üsküdar'da Sabah Oldu*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997. ilk Basım 1954)

ILGAZ, Rıfat, *Yarenlik*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997. (İlk basım 1943, Sebat Matbaası, İstanbul).

ILGAZ, Rıfat, *Yaşadıkça*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1997. (İlk basım 1948, Çopuroğlu Matbaası, İstanbul)

ILGAZ, Tuncay, *Siftah*, İstanbul Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

IRGAT, Cahit Saffet, *Bu Şehrin Çocukları*, Arpad Yayınevi, İstanbul, 1945. (1.Basım)

İLHAN, Attila, *Ben Sana Mecburum*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998. (ilk basım 1960, Ekin Basımevi, İstanbul)

İLHAN, Attila, *Duvar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996. (İlk basım 1948)

İLHAN, Attila, *Sisler Bulvarı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997. (İlk basım 1954, Doğu Matbaası, Ankara)

İLHAN, Attila, *Yağmur Kaçağı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996. (ilk basım 1955, Doğu Matbaası, Ankara.)

İNAL, Fahrettin, *Bir Rüzgâr Buradan Esti*, Güven Matbaası, Ankara, 1960. (1.Basım)

İNAN, Yusuf Ziya, *Unutulan Köşe*, Alpaslan Matbaası, İstanbul, 1958. (1.Basım)

İNAN, Yusuf Ziya, *İçimdeki Mevsim*, Hayrı Zorlutuna Matbaası, İstanbul, 1959.(1.Basım)

KALUTSYAN, H.; CANCIKYAN, G., *Balkıs*, Kader Matbaası, İstanbul, 1942.(1.Basım)

KÂMİL, Mehmed , *Dünya Güzel Olmalı*, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları, Ankara, 1954. (1.Basım)

KANDAŞ, Kemal, *İnsanoğlu*, İktisadi Yürüyüş Matbaası, İstanbul, 1949. (1.Basım)

KANIK, Orhan Veli, *Bütün Şiirler*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1952. (1.Basım)

KANIK, Orhan Veli, *Destan Gibi*, Sebat Basımevi, İstanbul, 1946. (1.Basım)

KANIK, Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*, (Sağlığında Yayımlamadığı Eski Biçimli Şiirleri), Adam Yayınları, İstanbul, 1997. (İlk Basım 1960)

KANSU, Ceyhun Atuf, *Haziran Defteri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1978. (İlk Basım 1955, Ekin Matbaası, İstanbul)

KANSU, Ceyhun Atuf, *Yurdumdan*, İstanbul, 1978. (İlk basım 1960, Ekin Matbaası, İstanbul)

KARAAĞAÇLI, Mehmet Ziya, *Filiz*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1958. (1.Basım)

KARAÇALTI, Neş'et, *Filizlenen Arzular*, Işıl Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

KARADAYI, İsmet Kemal, *Bahar, Deniz ve Kadın*, Çorum Yeni Adım Matbaası, Çorum, 1959. (1.Basım)

KARAKAN, Hüseyin, *Bir Aşk Hikâyesi*, Turgay Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

KARAKAN, Hüseyin, *Hürriyetin Ortasında*, Baha Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)

KARAKOÇ, Sezai, *Körfez*, Alpaslan Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)

KARAS, Nursen, *Gülümseyen Hayal*, Gün Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)

KARATAY, Ata, *Göz Dağı*, M. Sıralar Matbaası, İstanbul, 1958. (1.Basım)

KAVAKLIOĞLU, Kemal Bülbül, *Güzel İstanbul'dan İlhamlar*, İstanbul Âhenk Matbaası, İstanbul, 1950. (1.Basım)

KEMAL, Behçet, *Erciyas'tan Kopan Çığ*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1932. (1.Basım)

KEZER, Lütfü, *Boğazın Kızları*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943. (1.Basım)

KIRCIOĞLU, Nuri, *Tufan*, Ekin Basımevi, İstanbul, 1960. (1.Basım)

KIRÇAK, Çağlar; GERGER, Halil, *Yirmi Yaşın Heyecanı*, Karınca Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)

KOCAGÖZ, Halil, *Bulutlar*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul, 1944. (1.Basım)

KOLAYLI, Neyzen Tevfik, *Azâb-ı Mukaddes*, Onan Yayınevi, İstanbul, 1949.(1.Basım)

KORYÜREK, Enis Behiç, *Miras*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.(İlk basım 1927)

KOZANOĞLU, Cenap Muhiddin, *Kadın*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1936.(1.Basım)

KÖSTEKÇİ, Mazlum Kenan, *Zakkum Çiçekleri*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1942. (1.Basım)

KUDRET, Cevdet, *Birinci Perde*, İstanbul Hamit Matbaası, İstanbul, 1929. (1.Basım)

- KUMBAĞI, Kemal, *Kaybolan Hisler*, Örnek Matbaası, Ankara, 1954. (1.Basım)
- KUNA, Sadiye, *Her Telden Çaldı Gönüm*, Dereli Basımevi, İzmir, 1937. (1.Basım)
- KUNTAY, Mithat Cemal, *Türkün Şehnâmesinden*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971. (İlk basım 1945, Ebuzziya Matbaası, İst.)
- KURU, Mahmut, *Taşlı Tarla*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- KÜLEBİ, Cahit, *Bütün Şiirleri (1936-1946)*, (Aynı baskıda *Rüzgâr*), Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982. (İlk basım *Rüzgâr* adıyla 1954, Yeni Matbaa.)
- KÜLEBİ, Cahit, *Bütün Şiirleri* (aynı baskıda *Yeşeren Otlar* 1949-1954), Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982. (İlk basım *Yeşeren Otlar* adıyla 1954, Yeni Matbaa, İstanbul)
- LAV, Ercüment Behzat, *Bütün Eserleri*, (aynı baskıda S.O.S.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996. (İlk basım 1931, Sinan Matbaası)
- MAKAL, Tahir Kutsi, *Fakir İşi*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- MARDİN, Yusuf, *İki Damla Yaş*, Yücel Yayınevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)
- MARDİN, Yusuf, *Üç Yaprak*, Çitüris Biraderler Basımevi, İstanbul, 1948. (1.Basım)
- MEKKÎ, Muhittin, *Filiz*, Babalık Matbaası, Konya, 1929. (1.Basım)
- MERAM, Ali Kemal, *Büyük Rüzgâr*, M. Sıralar Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- MERİÇBOYU, Abdülkadir, *Mutlu Olmak Varken* (Aynı Baskıda *Tebliğ*), Can Yayınları, İstanbul, 1988. (İlk basım *Tebliğ* adıyla 1943)
- MISIRLI, Ziya, *Kalbimi Sesi*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1958. (1.Basım)
- MİNNEOĞLU, İbrahim, *Ağvan*, Hatipoğlu Yayınları, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- MİNNETOĞLU, İbrahim, *İstanbul Fethi Destan Denemesi*, İstanbul, 1953. (1.Basım)

MİYASOĞLU, Mustafa, *Rüya Çağrısı*, Elifbe Yayınları, İstanbul, 1981. (İlk basım 1937 Hisar yay.)

MUSLUOĞLU, Şekip, *Denize Hasret*, Mustafa Âsım Matbaası, İstanbul, 1945.(1.Basım)

NAFİZ, Mustafa, *Viran Bağ*, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul, 1951. (1.Basım)

NART, Nurettin, *Gurubdaki Kartvizit*, Güvenç Basımevi, Konya, 1954. (1.Basım)

NECATİ, Mehmet, *Bir Çölde Kaybolan Su*, İnkılâp Kitaphanesi, İstanbul, 1934.(1.Basım)

NECATİGİL, Behçet, *Şiirler, (1938-1958)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995. (İlk Basımlar Çevre adıyla 1951; Kapalıçarşı adıyla; 1945)

NİDA, Ömer, *İskeledeki Işık*, İpek Basım ve Cilt Evi, Adana, 1958. (1.Basım)

NOYAN, Abdülkadir, *Gönül Damlaları*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1960(1.Basım)

NUTKU, Özdemir, *Eller*, Buket Basımevi, Ankara, 1953. (1.Basım)

NUTKU, Özdemir, *Şiirler*, Buket Matbaası, Ankara, 1953.(1.Basım)

OĞUZCAN, Ümit Yaşar, *İki Kişiye Bir Dünya*, Berkalp Kitapevi, Ankara, 1957.(1.Basım)

OĞUZCAN, Ümit Yaşar, *Seninle Ölmek İstiyorum*, Ümit Yayınları, Ankara, 1960.(1.Basım)

ORAL, Süreyya, *Falan Filân*, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1945. (1.Basım)

ORHON, Orhan Seyfi, *İstanbul'un Fethi (500. Yıldönümü İçin)*, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul, 1953. (1.Basım)

OYAT, Fazıl, *İstanbulu Alan Türk*, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1960.(1.Basım)

OZAN, Aytekin, *Faltaşı*, Nurgök Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

OZANOĞLU, Yahya Saim, *Bugünün Destanı*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1939.(1.Basım)

OZANSOY, Gavsi, *Harman Sonunda Gelen*, Tan Matbaası, İstanbul, 1945. (1.Basım)

OZANSOY, Munis Faik, *Büyük Mabedin Eşiğinde*, Marmara Neşriyatı, İstanbul, 1938. (1.Basım)

ÖLMEZ, İ. Atıf, *Vakitsiz Sönen Yıldızlar*, Bozkurt Basımevi, İzmir, 1941. (1.Basım)

ÖNOL, Hikmet Şinasi, *Boğaziçi*, Güzel San'atlar Matbaası, Ankara, 1959. (1.Basım)

ÖNOL, Hikmet Şinasi, *Türk Akınları*, Tecelli Matbaası, İstanbul, 1944. (1.Basım)

ÖZDEMİR, Ali Reşat, *Gönlümden Duygular*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun, 1964.(İlk Basım 1954, yeşilgiresun Mat., Giresun)

ÖZDEMİR, Nureddin, *Hayat Şiiri*, Âhenk Matbaası, İstanbul, 1940. (1.Basım)

ÖZDEMİR, Nureddin, *Yağmur Sonrası*, İstanbul Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1955.(1.Basım)

ÖZDEMİR, Nurettin, *Yitik Sevgi*, Arı Matbaası, Ankara, 1959. (1.Basım)

ÖZDEMİR, R. Turgut, *Gönül Fırtınası*, Reklâm Basımevi, İstanbul, 1943. (1.Basım)

ÖZDEN, Yekta Güngör, *Taş Ayna*, Doğu Matbaası, Ankara, 1960. (1.Basım)

ÖZMEN, Ünsal, *Fetih Destanı*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

ÖZSARAÇOĞLU, Bürhan, *İstanbul Fatihii II. Sultan Mehmet Hayatı*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1953. (1.Basım)

ÖZSEVER, Hüseyin Siret, *Kıvılcımlı Kül*, ACUN Basımevi, İstanbul, 1937. (1.Basım)

ÖZTÜRE, Avni, *Yeniden*, Bizim Şehir Matbaası, İzmit, 1955. (1.Basım)

PAMİR, Tahir, *Alabildiğine*, Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)

PAR, Arif Hikmet, *İstanbul'un Fethi Destanı*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1953.(1.Basım)

PAR, Arif Hikmet, *İstiklal Destanı*, Yeşilgiresun Basımevi, Giresun, 1950. (1.Basım)

PEPEYİ, Halûk Nihat, *Çanakkale*, Becid Basımevi, İstanbul, 1936. (1.Basım)

PEPEYİ, Halûk Nihat, *Mütareke*, Becid Basımevi, İstanbul, 1938. (1.Basım)

PURA, İdris Ahmet, *Ay Düğümleri*, Kâmiran Çelebi Basımevi, İstanbul, 1944. (1.Basım)

PURA, İdris Ahmet, *Bir Ses İki Nağme*, Nümune Matbaası, İstanbul, 1931. (1.Basım)

PURA, İdris Ahmet, *Bitmiyen Mevsim*, Nümune Matbaası, İstanbul, 1945. (1.Basım)

PURA, İdris Ahmet; ZAIMOĞLU, Ziya İhsan, *Memleket Havası*, Nazım Berksoy Matbaası, İstanbul, 1946. (1.Basım)

PURA, Nermin H., *Bahçem*, İstanbul Akgün Matbaası, İstanbul, 1955. (1.Basım)

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Aydınlık İçinde*, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1956. (1.Basım)

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Karanfilli Sakı*, Işıl Basımevi, İstanbul, 1958. (1.Basım)

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Pembe Beyaz*, Işıl Matbaası, İstanbul, 1955. (1.Basım)

RAN, Nazım Hikmet, *Varan 3*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1930.(1.Basım)

REFİK, Ahmet, *Gönül*, Sanayiinefise Matbaası, İstanbul, 1932. (1.Basım)

- REMOK, Fuat, *Karçiçekleri*, Alp Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)
- RİFAT, Oktay, *Aşağı Yukarı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1952. (1.Basım)
- RİFAT, Oktay, *Âşık Merdiveni*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1958. (1.Basım)
- RİFAT, Oktay, *Karga ve Tilki*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1954. (1.Basım)
- RİFAT, Oktay, *Perçemli Sokak*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1956. (1.Basım)
- RİFAT, Oktay, *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1945. (1.Basım)
- SABA, Ziya Osman, *Geçen Zaman*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)
- SABA, Ziya Osman, *Nefes Almak*, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- SABA, Ziya Osman, *Sebil ve Güvercinler*, ABC Kitabevi, İstanbul, 1943. (1.Basım)
- SAĞNAK, Refik Fikret, *İstanbul'a Dön*, Yeşilgiresun Matbaası, Giresun, 1960. (1.Basım)
- SALİHOĞLU, Mehmet, *Ağacın Derdi*, Örnek Matbaası, Ankara, 1955. (1.Basım)
- SALİHOĞLU, Mehmet, *Duman Duman Üstüne*, Kültür Basımevi, Ankara, 1959. (1.Basım)
- SARAR, İsmail Ali, *İnsanlar Konuşuyor*, İstanbul, 1958. (1.Basım)
- SARAR, İsmail Ali, *Yurt Sevgisiyle Söylenmiş Destan*, Hatipoğlu Yayınları, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- SARIKÂHYA, Teoman, *Kaçmak Gülleri*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1958. (1.Basım)
- SATOĞLU, Abdullah, *Bir Demet Lâle*, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., Ankara, 1956. (1.Basım)
- SAVCI, Salâhattin, *SAVCI'nın Sazından*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1951. (1.Basım)

SAVCI, Selâhattin, *İstanbul'dan İlhamlar*, Bakış Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

SAVGAR, Cevdet (Kıratlı), *Yürek ve Bilek*, İktisat Basımevi, Antakya, 1952. (1.Basım)

SAYAN, Sebahattin Aydın, *Avuçlarımızdaki Çizgiler*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959. (1.Basım)

SAYAR, N. Abbas, *Sere Serpe*, Sayar-Caner Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

SELEKLER, Hamit Macit, *İyilik*, Gün Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

SELEN, Hayrettin, *Kıyıda Gölgeleler*, Sühulet Matbaası, İstanbul, 1945. (1.Basım)

SERDENGEÇTİ, Osman Yüksel, *Bu Millet Neden Ağlar*, İstiklâl Matbaası, Ankara, 1952. (1.Basım)

SERGEN, Semih, *Burçak*, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1960 (1.Basım)

SEVİNÇLİ, Mustafa, *Gönül Duygusu*, Bilgi Matbaası, İzmir, 1943. (1.Basım)

SEZER, Harun İsmet, *Feryat*, Apostoloğlu Basımevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)

SEZER, Melih Ziya, *Üç Yeşil Zeytin*, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1954. (1.Basım)

SEZER, Robert, *Gönül Çağlayanı*, Özenen Basımevi, İstanbul 1954. (1.Basım)

SİVRİOĞLU, Celâdet Ali, *Açıkça*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1959. (1.Basım)

SORAN, Sabri, *Gün Vurdu*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)

SORAN, Sabri, *Güzellik*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

SOYKUT, İ. Hilmi, *Köpükler*, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 1941. (1.Basım)

SUNER, Yalçın Kaya, *Aşk Burcu*, Alpaslan Basımevi, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Kitapları, İstanbul, 1960. (1.Basım)

SUSUZOĞLU, Muammer, *Şule*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)

SÜMER, Dinçer, *Denize Çıkan Cadde*, Gutenberg Yayınları, İzmir, 1957. (1.Basım)

SÜREYA, Cemal, *Sevda Sözleri (Aynı baskıda Üvercinka)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995. (İlk Basım Üvercinka adıyla 1958, Ünal Matbaası.)

ŞENDİL, Sabih, *Bizim İskele*, Işıl Matbaası, İstanbul, 1948. (1.Basım)

ŞENDİL, Sabih, *Gelin Dünya*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1951. (1.Basım)

ŞENDİL, Sabih, *Yaşamak Herkesin Hakkı*, Sanat Basımevi, İstanbul, 1953. (1.Basım)

ŞİMŞEK, A. Celal, *Yaşasın Aşk*, Başak Yayınevi, Ankara, 1958. (1.Basım)

ŞİNASI, Ali, *Vadimdeki Bahar*, Ahali Matbaası, Samsun, 1952. (1.Basım)

ŞÜKRÜ, Fuat, *Turan ve Türkler*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1931. (1.Basım)

TAMER, Ülkü, *Soğuk Otların Altında*, a Dergisi Yayınları, İstanbul, 1959. (1.Basım)

TANYOLAÇ, Tevfik, *Gönül Bahçelerinden*, İstanbul Matbaası, Ankara, 1953.(1.Basım)

TARANCI, Cahit Sıtkı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yayınları, İstanbul, 1994. (İlk basım 1947 Ülkü Basımevi, İstanbul)

TARANCI, Cahit Sıtkı, *Sonrası*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1962. (İlk basım 1957 Ekin Basımevi, İstanbul)

TAŞAN, Berin, *Ellerim, Gözlerim, Yüreğim*, Ressam Vedat Matbaası, İzmir, 1960.(1.Basım)

TAŞER, Suat, *Haraç Mezat*, Doğu Ltd. O. Matbaası, İstanbul, 1954. (1.Basım)

TAŞER, Suat, *Künye*, Güneş Basımevi, İzmir, 1945. (1.Basım)

TAŞER, Suat, *Merhaba*, Emek Basımevi, Ankara, 1952. (1.Basım)

- TAŞKIN, Mümtaz Zeki, *Varyete*, Berkalp Kitabevi, Ankara, 1949. (1.Basım)
- TEKDOĞAN, M. Turan, *Ölüye Mektup*, Gül Matbaası, İstanbul, 1960. (1.Basım)
- TEKSON, Seyfi, *Manzum Hikâyeler*, Alp Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)
- TELONCAY, Güneş, *Yitik Anılar*, İpek Basım ve Cilt Evi, Adana, 1959. (1.Basım)
- TEOMAN, Sabahattin, *Beşinci Mevsim*, Sümer Basımevi, Ankara, 1945. (1.Basım)
- TESAL, Ömer Dürrü, *Şairin Rüyası*, Güven Basımevi, İstanbul, 1947. (1.Basım)
- TOPRAK, Ömer Faruk, *Hürriyet*, Güneş Basımevi, İzmir, 1945. (1.Basım)
- TOPRAK, Ömer Faruk, *İnsanlar*, Sebat Basımevi, İstanbul, 1943. (1.Basım)
- TUNCAY, A. *Yeşil Çamlıca ve Bazı Görüşlerim*, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1943. (1.Basım)
- TUNÇ, Cevat Kâzım, *Ömrümle Başbaşa*, Marifet Basımevi, İzmir, 1958. (1.Basım)
- TURANLIOĞLU, Uluğ, *Aşk ve Vatan Şiirleri*, Edirne Matbaası, Edirne, 1957. (1.Basım)
- TÜMERKAN, Cavidan, *Ne Olur Bir Şarkıcık*, Narin Matbaası, İstanbul, 1957. (1.Basım)
- UÇARI,ERCÜMEND, *Cümbüşçü Başı*, Dost Yayınevi, Ankara, 1958. (1.Basım)
- UÇKAN, H. Vasfi, *Gurbet Yolcusu*, Bolayır Basımevi, İstanbul, 1950. (1.Basım)
- ULUKUT, Osman İsmet, *Her Akşam*, Vakıf Basımevi, İstanbul, 1935. (1.Basım)
- USLU, Muzaffer Tayip, *Şimdilik*, A.R. İncealemdaroğlu Basımevi, Zonguldak, 1945. (1.Basım)
- UŞAKLI, Ömer Bedrettin, *Yayla Dumanı*, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1934. (1.Basım)

UYAR, Turgut, *Arz-ı Hal ve Sonrası*, Can Yayınları, İstanbul, 1999. (İlk basım 1949 İstanbul, İktisadi Yürüyüş Matbaası)

UYGUNER, Muzaffer, *Kaymağacı*, Işıl Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

UZUNHASANOĞLU, Sırrı, *Bir Devrin Doğuşu*, Raşit Bütün Matbaası, İstanbul, 1953. (1.Basım)

ÜNLÜ, Rüksan Türkân, *Bir Şey Var*, Örnek Matbaası, İstanbul, 1956. (1.Basım)

ÜNLÜ, Rüksan Türkân, *Cennet Bahçesi*, “yayınevi belirtilmemiş” İstanbul, 1960.(1.Basım)

ÜSTÜN, Nevzat, *Yaşadığımız Devre Dair Şiirler*, Tan Matbaası, İstanbul, 1951.(1.Basım)

YAĞCIOĞLU, Halim, *Anzelha*, Son Havadis Matbaası, İstanbul, 1955. (1.Basım)

YARAR, A. Turan, *Bilmediklerim*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1954. (1.Basım)

YETİKER, Cemile, *Ya Rap*, Berksoy Matbaası, İstanbul,1958. (1.Basım)

YURTSEVER, M. Erk, *Fatih’e ve Feth’e Şiirler*, Öğrenciler Arası Fetih Yıllarını Aydınlatma Derneği Yayınları, İstanbul, 1953. (1.Basım)

YÜCE, Kâmrân S. , *Gölge*, Yeni Ufuk Yayınları, İstanbul, 1955. (1.Basım)

YÜCEL, Turgut, *Bize Gelen Dost*, Türk Dili Basımevi, Balıkesir, 1960. (1.Basım)

ZORLUTUNA, Halide Nusret, *Yurdumun Dört Bucağı*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara, 1950.(1.Basım)

7.2. FAYDALANILAN KAYNAKLAR

7.2.1. KİTAPLAR

AKGÜNDÜZ, Ahmet; ÖZTÜRK, Said; BAŞ, Yaşar, *Kiliseden Müzeye Ayasofya Camii*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2006.

ALUS, Sermet Muhtar, *Eski Günlerde*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

ALUS, Sermet Muhtar, *İstanbul Yazıları*, (Haz.Erol Şadi Erdinç- Faruk Ilıkan), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1994.

ALUS, Sermet Muhtar, *Masal Olanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

ARMAĞAN, Mustafa, *Osmanlıyı İmparatorluk Yapan Şehir*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2007.

ATAÇ, Galip, “Boğaziçi’nde Kış Keyfi”, *İstanbul Armağanı 2*, Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul, 1996.

ATAMAN, Sadi Yaver, *Türk İstanbul*, (Yayına Haz. Süleyman Şenel), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

AYAŞLI, Münevver, *Dersaadet*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005.

AYHAN, Ece, *Hay Hak! Söyleşiler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

BANARLI, Nihad Sâmi, *İstanbul’a Dâir*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 1986.

BANARLI, Nihat Sami, *Yahya Kemal Yaşarken*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1983.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2008.

BAUDELAİRE, Charles, *Paris Sıkıntısı*, (Çev: Erdoğan Alkan), Varlık Yayınları, İstanbul, 2006

BAYRAK, M. Orhan, *İstanbul'un Tarihi Yerler Kılavuzu*, Yayınevi Belirtilmemiş, İstanbul, 1966.

BENJAMİN, Walter, *Pasajlar*, (Çev. Ahmet Cemal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

BEYATLI, Yahya Kemâl, *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

BEZİRCİ, Asım, *Orhan Veli Yaşamı, Sanatı, Kişiliği, Eserleri*, Evrensel Basım Yayım, İstanbul, 2003.

BEZİRCİ, Asım, *Temele Gül Dikenler*, Çınar Yayınları, İstanbul, 1993.

BİLGE, S., *İstanbul Selâtin Camileri*, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1978.

CANSEVER, Turgut, "İstanbul'un Tahribi ve Çöküşü İçinde Eyüp Sultan ve Geleceği", *İstanbul Araştırmaları 1*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.

CANSEVER, Turgut, "Sonsuza Çakılı Bir Yıldız: Boğaziçi", *İstanbul Armağanı 2*, Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul, 1996.

CARBOGNANO, C.C., *18. Yüzyıl Sonunda İstanbul*, (İtalyancadan Çev. Erendiz Özbayoğlu), Eren Yayınları, İstanbul, 1993.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, *Neyzen Tevfik Hayatı ve Eserleri*, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1942.

ÇEÇENER, Besim, *Üsküdar Anıları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2008.

ÇELİK, Zeynep, *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*, (Çev. Selim Deringil), Tarih vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998.

DELEON, Jak, *Balat ve Çevresi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

DE TCHIHATCHEF, Pierre, *İstanbul ve Boğaziçi*, (Çev: Ali Berkay) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

DURSUN, A. Halûk, “Yaşayan Boğaziçi”, *Boğaziçi Medeniyeti*, İstanbul Armağanı 2, İstanbul, 1996.

ELÇİN, Şükrü, *Âşık Ömer*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

ES, Hikmet Feridun, *Kaybolan İstanbul’dan Hatıralar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.

EVLYÂ ÇELEBİ, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi I*, (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

GYLLIUS, Petrus, *İstanbul Boğazı*, (Çev: Erendiz Özbayoğlu), Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

HAYBER, Abdülkadir, *Ebubekir Hazım Tepeyran*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

HIZLAN, Doğan, *Saklı Su*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

HİSAR, Abdülhak Şinasi, “Boğaziçi Medeniyeti”, *Boğaziçi Medeniyeti, İstanbul Armağanı 2*, İstanbul, 1996.

HİSAR, Abdülhak Şinasi, *Boğaziçi Mehtapları*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1995.

HİSAR, Abdülhak Şinasi, *Boğaziçi Yalıları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1954.

HÜREL, Haldun, *Anlat İstanbul*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2005.

İŞİN, Ekrem, *İstanbul’da Gündelik Hayat*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

İLERİ, Selim, *İstanbul Seni Unutmadım*, Doğan Kitap, İstanbul, 2006.

KAHRAMAN, Âlim, *Edebiyatın Belleğinde Yaşayan Beykoz*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005.

KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tahlilleri I*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.

KAPLAN, Mehmet *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1976.

KAPLAN, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.

KARACA, Alâattin, *İkinci Yeni Poetikası*, Hece Yayınları, İstanbul, 2005.

KARAKOÇ, Sezai, *Edebiyat Yazıları II*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1986.

KAYGILI, Osman Cemal, *Köşe Bucak İstanbul*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2003.

KÖMÜRCİYAN, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd Şirketi, İstanbul, 1988.

KUBAN, Doğan, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, (İngilizceden Çev. Zeynep Rona), İstanbul, 1996.

LABORİT, Henri, *İnsan ve Kent*, (Çev. Bertan Onaran), Payel Yayınları, İstanbul, 1990.

LAQUEUR, Hans Peter, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Çev. Selahattin Dilidüzgün), İstanbul, 1997.

MANTRAN, Robert, *İstanbul Tarihi*, İletişim Yayınları, (Çev. Teoman Tunçdoğan), İstanbul, 2005.

MIGNON, Laurent, *Çağdaş Türk Şiirinde Aşk, Âşıklar, Mekânlar*, Hece Yayınları, Ankara, 2002.

MİYASOĞLU, Mustafa, *Ziya Osman Saba*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

MUSAHİPZÂDE Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1946

NARLI, Mehmet, *Şiir ve Mekân*, Hece Yayınları, Ankara, 2007.

OKAY, Orhan, *Edebiyat ve Edebi Dersler Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

OKTAY, Ahmet, *Metropol ve İmgelem*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

ÖZBALCI, Mustafa, *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZENDES, Engin, *Osmanlı'nın Son Başkenti İstanbul*, Yapı Yayın, İstanbul, 2005.

PAMUK, Orhan, *İstanbul*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

PİLEHVARİAN, Nuran Kara; URFALIOĞLU, Nur; YAZICIOĞLU, Lütfi, *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, Yapı Yayınları, İstanbul, 2000.

REFİK, Ahmet, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.

SAZYEK, Hakan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

SCHLUMBERGER, Gustave, *İstanbul Adaları*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2006.

SENNET, Richard, *Gözün Vicdanı*, (Çev. Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

ŞENLER, Yaşar, *Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

ŞENYAPILI, Önder, *İsim İsim İstanbul, Tarihi Yapılar-Caddeler- Sokaklar*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2008.

ŞERİFOĞLU, Ömer Faruk, *Su Güzeli, İstanbul Sebilleri*, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Yaşadığım Gibi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.

UYGUNER, Muzaffer, *Yahya Kemal Beyatlı Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1968.

WEBER, Max, *Şehir*, (Çev. Mustafa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul, 2000.

WILBRANDT, Rupert, *İstanbul Çeşitlemeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997.

YERASİMOS, Stefanos, *Kostantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

YILDIRIM, Nuran, *Suların Öte Yanı Zeytinburnu* (Haz. Burçak Evren), Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları 1, İstanbul, 2003.

7. 2.2. MAKALE VE BİLDİRİLER

AHİSKA, Meltem, “Metropol ve Korku”, *Defter*, S: 19, Kış 1992.

AHMED ENİS, Münevver, “Su: Kültürel Zorunluluklar”, *Habitat II Kent Zirvesi*, İstanbul, 3-12 Haziran 1996.

AKENGİN, Yahya, “Yahya Kemal’de Gurbet, Aşk ve Hasret”, *Türk Edebiyatı Yahya Kemal Anıt Sayısı*, S:134, Aralık 1984.

AKPINAR, Soner, “Yahya Kemâl’in Şiirlerinde Zaman ve Mekânın Transpozisyonu”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul.

AKTAŞ, Şerif, “Behçet Necatigil”, *Türk Dili*, II, 1990, S: 464.

AKTAŞ, Şerif, “Necati Cumalı”, *Türk Dili*, C: 58, S: 454, Ekim 1989.

ANDI, M. Fatih, “İstanbul’a İki Bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreya’nın Şiirlerinde İstanbul”, *İlmî Araştırmalar*, S:6, İstanbul, 1998.

ANDI, M. Fatih, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Bir Medeniyet ve Kimlik Göstergesi Olarak Şehir”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul ,3-7 Kasım 2008.

ARISOY, M. Sunullah, “Cahit Sıtkı Tarancı Dört Yıl Sonra”, *Türk Dili*, C: X, S: 109, Ekim 1960.

ARSLAN, Nihayet, “Orhan Veli’nin Şiirlerinde Anlam”, *Türk Dili*, C:1, S:542, Şubat 1997.

AYDA, Adile, “Yahya Kemal’de İstanbul Sevgisi”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III*, (Haz. Nermin Suner Pekin- Muhtar Tevfikoğlu), İstanbul, 1988.

AYVAZOĞLU, Beşir, “Mecaz ve İroni”, *Zaman*, 22 Şubat 2007.

AYVAZOĞLU, Beşir, “Yahya Kemal’de Tarih ve Tarih Şuuru”, *Türk Edebiyatı*, S:134, Aralık 1984.

AYVAZOĞLU, Beşir, “Şiir ve Şehir”, *Zaman*, 6 Temmuz 2007.

BANARLI, Nihat Sami, “İstanbul Hakkında”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası III*, (Haz: Nermin Suner Pekin; Muhtar Tevfikoğlu, Özal Matbaası, İstanbul 1988.

BAŞ, Selma, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Çizilen İnsan Kadrosu”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008.

BAŞER, Sait, “Yahya Kemal’in Din Anlayışı”, *Kültür Dünyası*, Yıl:1, S:7, Kasım 1997.

BERKER, Ercüment, “Musikişinas Şair”, *Türk Edebiyatı*, S: 134, Aralık 1984, 36-37.

BİRİNCİ, Necat, “Faruk Nafiz Çamlıbel’in Şiiri Üzerine Bir Deneme II”, *Türk Dili*, C:1, S: 484, Nisan 1992.

BULUT, Ali, “Neo-Klâsik Bir Şair Edip Ayel Üzerine”, *Türk Dili*, Ocak 1998, C:1, S:558.

CANSEVER, Turgut, “Şehir”, *Cogito*, S:8, Yaz 1996, Ocak 2009.

CELÂL, Metin, “Metin Eloğlu: Kendine Has Bir Şair”, *Merdivenşair* S:8, Nisan-Mayıs 2006.

ÇAĞIN, Şerife, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Ufuk”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008.

ÇETİN, Nurullah, “Behçet Necatigil”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl:5, S:53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001.

ÇONOĞLU, Selim, “Denizin Çağrısı: Yahya Kemal’in Şiirlerinde Deniz”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul.

DEMİREL, Özlem, “Orhan Veli’nin Şiirleri Üzerine İstanbul ve Dil Ekseninde Bir Değerlendirme”, *I.Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, (Edit: Erol Ülgen-Emin Özbaş), İstanbul 2008.

DİZDAROĞLU, Hikmet, “Ölümünün 10. Yıldönümünde Fazıl Ahmet Aykaç”, *Türk Dili*, C:36, S: 315, Aralık 1977.

- DOĞAN, D. Mehmet, “Süleymaniye Kürsüsünde’den Süleymaniye’de Bayram Sabahı’na, *50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim- 2 Kasım 2008, Üsküp.
- EGE, Müzeyyen; UZUNTAŞ, Aysel, “Kültürlerarası Bakış Açısından Şiirde Kent Olgusu İstanbul ve Berlin”, *I. Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Editör: Erol Ülgen-Emin Özbaş), İstanbul 2008, 378-398.
- ELİUZ, Ülkü, “Mekânın İçsel Dönüşüm Dinamikleri Bağlamında Yahya Kemal Şiiri”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı* (Haz. Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul.
- ELİUZ, Ülkü, “Attila İlhan’ın Şiirlerinde Mekânın Postmodernist Açıdan Yorumu”, *Türk Dili*, C:1, S: 594, Haziran 2001.
- EMİL, Birol, “Vatanın ve İstanbul’un Sesi: Yahya Kemal Beyatlı”, *Türk Edebiyatı*, S:254, Aralık 1994.
- ERİŞEN, Satı, “Güverte Arkadaşım Asaf Halet Çelebi”, *Türk Dili*, C: 44, S:363, Mart 1982.
- FRYE, Northrop, “Kış Mitosu: İroni ve Hiciv”, (Çev. Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez) *Kitap-lık* S:123, Ocak 2009.
- GÜVEN, Dilek “6-7 Eylül Olayları (1)”, *Radikal*, 6 Eylül 2005.
- HAKSAL, Ali Haydar, “Sezai Karakoç’un Poetikası: Diriliş Ruhunun Şiiri”, *Yedi İklim*, S:126, Eylül 2000.
- HALICI, Feyzi, “Nurettin Özdemir’in Sözlüğünde Şiir İnsanoğlunun Özgürlüğüdür”, *Türk Dili*, C: II, S: 549, 1997.
- HAMAMCI, R. Sami, “Türk Şiiri ve Feyzi Halıcı”, *Türk Dili*, C: 52, S: 418, Ekim, 1986.
- HIZLAN, Doğan, “Kapalıçarşı Artık Kapalı Kutu Değil”, *Hürriyet*, 16 Aralık 2001.
- HIZLAN, Doğan, “Şiirin Atsız Süvarisi”, *Hürriyet*, 28 Şubat 2004.

İLERİ, Selim, “Bir Şiirin Çevresinde”, *Zaman*, 17 Kasım 2007.

İNALCIK, Halil İnalçık- ARI, Bülent, “Türk- İslâm-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık’ın Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C:3, S:6, 2005

İNCE, Özdemir, “Ve Şiirin Gişesinde Oturan Şair”, *Hürriyet- Gösteri*, S:111, Şubat 1990.

KABAHASANOĞLU, Vahap, “İstanbul’un Güzelliklerini Ebedileştiren «Göz»”, *Türk Edebiyatı*, S: 303, Ocak 1999.

KARA, Halim, “Yahya Kemal Beyatlı ve Charles Baudelaire’in Şiirlerinde Kent İmgesi: İstanbul ve Paris”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz.Kâzım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul.

KARACA, Alâattin, “Yahya Kemal Hangi Şehri Şairiydi”, *Kitap-lık*, S:123, Ocak 2009.

KARACA, Alaattin, “Yahya Kemal’in İstanbul’undan İlhan Berk’in İstanbul’una”, *Hürriyet Gösteri*, S:296, Kış, 2009.

KARATAŞ, Turan, “Yahya Kemal ve Din”, *50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim-2 Kasım 2008, Üsküp.

KOÇAKAPLAN, İsa, “Yahya Kemal’de Milliyet Fikri”, *Türk Edebiyatı*, S: 301, Kasım 1998.

KOÇAKAPLAN, İsa, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Lâle Devri”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008.

KOÇAKAPLAN, İsa, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Osmanlı Asırları”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003.

KOÇAK, Orhan, “Kalmak İmkânsız İlhan Berk’in Şiiri ve Poetikası Üzerine Bir Deneme”, *Defter*, S:19 Kış 1992.

KOÇAK, Orhan; SAVAŞIR, İskender, “İlhan Berk’le Söyleşi”, *Defter*, S:19, Kış 1992.

KOLCU, Hasan, “Yahya Kemal’de Deniz ve Sonsuzluk”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Haz. Kazım Yetiş), 3-7 Kasım 2008, İstanbul.

KUŞÇU, Nuray Küçükler, “Oktay Rifat Şiirinde İstanbul”, *I. Uluslar Arası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edit: Erol Ülgen- Emin Özbaş), İstanbul 2008.

MİYASOĞLU, Mustafa, “Ziya Osman Saba’nın Sanatçı Portresi”, *Türk Edebiyatı*, S:305, Mart 1999.

NARLI, Mehmet, “Üç İstanbul: Yahya Kemal, Orhan Veli ve İlhan Berk’in Şiirlerinde İstanbul” *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:11, S:20, Aralık 2008.

OKTAY, Ahmet, “Kentlileşmiş Kültür”, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı*, S:150-151-152, İstanbul, 2009.

ONARAN, Mustafa Şerif, “Orhan Veli’de Ozansılık”, *Türk Dili*, C: XXXII, S: 291,

ÖZCAN, Tarık, “Sessizliğin Dili ve Simgenin Rûhaniliği Yahya Kemal ve Necip Fazıl Kısakürek Şiiri Üzerine bir Çözümleme”, *Arayışlar*, Yıl:7, S:14, 2005.

PEKİN, Nermin Suner, “Hatıralarla Yahya Kemal”, *Türk Edebiyatı*, Yıl: 23, S:266, Aralık 1995.

PEKİN, Nermin Suner, “Yahya Kemal ve İstanbul”, *Türk Edebiyatı*, S:115, Mayıs 1983.

SALİHOĞLU, Mehmet, “Metin Eloğlu ve Şiiri”, *Türk Dili*, C:III, S: 294.

SAMSAKÇI, Mehmet, “Yahya Kemal’in Eserlerinin Kitap Halinde İlk Neşri Meselesi ve Bir Mahkeme Davası”, *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı*, (Yayına Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 2008.

SATOĞLU, Abdullah, “Şiir Dünyamızda Eğitimci Şair Coşkun Ertepinar”, *Türk Dili*, C: 1, S:602, Şubat 2002.

SOLAK, Mehmet, “Aynadaki He: Asaf Hâlet Çelebi”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl:5, S:53-54-55, Mayıs, Haziran, Temmuz 2001.

SÖZER, Ersan, “Behçet Necatigil”, *Türk Dili*, C: 41, S:341, Şubat 1980.

ŞENLER, Yaşar, “Yahya Kemal’in İstanbul Sevgisinde Birleşen Kültürel Değerlerimiz”, *50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim- 2 Kasım 2008, Üsküp.

ŞİMŞEK, Tacettin, “Masaldan Destana: Dağlarca’nın Şiiri”, *Hece Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl: 5, S:53-54-55, Mayıs- Haziran, Temmuz 2001.

TONGA, Necati, “Aşkın Köşeli Halleri: Sezai Karakoç’un “Köşe” Şiirini Çözümleme Denemesi”, *Edebiyat Otağı*, Temmuz 2007.

TONGA, Necati, “Edip Ayel’in Şiirlerinde İstanbul” *1.Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri*, (Edt: Erol Ülgen, Emin Özbaş), İstanbul, 2008.

TÖRENEK, Mehmet, “Fethin 550. Yıl Dönümünde Yahya Kemal ve İstanbul’un Fethi”, *Türk Edebiyatı*, S:355, Mayıs 2003.

TÖRENEK, Mehmet, “Yahya Kemal ve Deniz”, *50 Yıl Sonra Yahya Kemal Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, 30 Ekim-2 Kasım 2008, Üsküp.

UÇAN, Hilmi, “Batı Şehri ve Küresel Şehir”, *Hece Şehirlerin Dili Özel Sayısı*, S:150-151-152, İstanbul, 2009.

UĞURCAN, Sema, “Yahya Kemal’de Berceste Mısra ve Beyitler Üzerine Bir Deneme” *Bir Medeniyeti Yorumlamak Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Beyatlı Sempozyumu Kitabı* (Haz. Kâzım Yetiş), İstanbul, 3-7 Kasım 2008.

UYGUNER, Muzaffer, “Orhan Veli’de Halka Dönük Ögeler”, *Türk Dili*, C: 25, S: 243, Aralık 1971.

ÜLKÜ, İrfan, “Yahya Kemal ve Emirgân”, *Türk Edebiyatı Yahya Kemal Anıt Sayısı*, S:134, Aralık 1984.

WILSON, Elizabeth, “Görünmez Flâneur”, (Çev: Filiz Çulha, Aksu Bora), *Birikim*, S:43, Ocak-Şubat, 1992.

YAVUZ, Hilmi, “‘İkinci Üstü', Edip Cansever'e 'ait' değildir”, *Zaman*, 15 Mayıs 2005.

YAVUZ, Hilmi, “Niçin Artık İstanbul İçin Şiir Yazılmıyor”, *Zaman*, 26 Mart 2008

YAVUZ, Hilmi, “Yahya Kemal Deist mi İdi”, *Zaman*, 9 Aralık 1997.

7.2.3. TEZLER

CANATAK, A. Mecit, *Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Tarih Teması (1923-1960)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi (Şiir ve Tarih adıyla , Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara, 2009.)

KUL, Erdoğan, *Ece Ayhan'ın Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

7.2.4. ANSİKLOPEDİLER

KOÇU, Reşat Ekrem, *İstanbul Ansiklopedisi*, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, C:4, İstanbul, 1960

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Milli Eğitim Basımevi, C:52, İstanbul, 1988

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ, C:23, İstanbul, 2001.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, Milli Eğitim Basımevi, C:16, Ankara, 1968,

7.2.5. SORUŞTURMA

TÜRK DİL KURUMU SORUŞTURMA(Cevap veren: Oktay Rifat), *Türk Dili*, C:XIII, S:147.

ÖZET

Şehir, bir toplum için hayata yön veren, yoğun bir akışın yaşandığı, kültür ve medeniyetin şekillendiği mekândır. Geçmişte farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir şehir, zaman içerisinde eski işlevini kaybetmiş olsa bile o medeniyetlere ait birçok unsuru bünyesinde barındırır ve geleceğe taşır. Her milletin, edebiyatında çok sık yer bulan bir şehri vardır. Türk Edebiyatı için bu şehir, imparatorluklara başkentlik yapmış ve bunun getirdiği ağırlıkla bu yeri fazlasıyla hak etmiş olan İstanbul'dur. Roman ve hikâyede, özellikle Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemi hikâye ve romanında mekân olarak işlenmiş olan İstanbul, Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemlerindeki Anadolu'ya yönelişte dahi ilk sıradaki yerini korumuştur. Türk şiirinde, Divan edebiyatı da dahil olmak üzere her dönem hatırı sayılır bir yere sahip olmuş, güzelliği ve millî kimliğiyle şairlerin bakış açılarına ve ideolojik yaklaşımlarına göre sevgi, nefret, özlem, öfke gibi duygularla dile getirilmiştir.

ABSTRACT

Cities are places in which cultures and civilizations are formed, an intense flux of life is experienced and which give direction to life. A city hosting different civilisations in the past can incorporate numerous elements pertained to these civilizations and carry them to the future, though it may lose its functionality in time. In every nation's literature, there exist a city which possesses a great status recounted often. In Turkish Literature, this type city is İstanbul which has become capital to empires and which has long deserved such a status under the legacy of such dignity. In the novels and stories, particularly those of Tanzimat and Servet-i Fünun period, it has preserved the first rank of status and has been chosen as a setting both in National Independence and Republican years during Anatolian exodus. İstanbul has been employed as a worthwhile a setting especially in Divan Literature and has been subject of such emotions as love, hate, nostalgia, hatred based on its beauty, national identity and the viewpoint of the poets and writers.